
13
24 E
4

ABBATIS IO: BAPTISTAE
PACICHELLII I. C.
Artium ac Sacræ Theologiæ Doctoris
TRACTATVS IVRIDICVS
DE DISTANTIIS
AD ORNATVM *TEX. IN L. VLT. FF. FIN. REG.*

IN QVO

Fere tota Seruitutum materia theoricè ac practice delibatur

ET PRÆCIPVE AGITVR

De Sepe, Maceria, Confinibus, ac lapide terminali.
De Sacra Clausura.
De Muris eorumque Distantia.
De Ædificijs tam vrbanis quam rusticis, eorumque partibus ac Distantia.
De Ecclesijs & Monasterijs.
De Tabernis atque Apothecis.
De Fenestris.
De Menianis.
De Vicinis, ac malorum vicinorum damnis.
De Animalium noxia.
De vijs publicis ac priuatis: vehiculis, atque eundo præcedentijs.
De Sepulchris.
De Foueis, Cloacis earumque seruitutibus.
De Fossione pulueris puteolani.
De Aquarum iure.
De Puteo & aquæ haustu.
De Arboribus.
De Retractu.
De Districtu.
De Absentiæ causis, & varijs Distantijs.

Et alia plura discutiuntur Legumperitis ac Philologis vtilia & iucunda, quæ ex duplici, titulorum, & materiarum indice clarius apparebunt.

A D I E C T A.

DECISIONVM SAC. ROM. ROTAE
DE EADEM MATERIA NVLLIBI IMPRESSARVM.

SEMICENTVRIA.

ROMAE, Typis, & Expensis Ignatij de Lazaris. M. DC. LXXII.

SVPERIORVM PERMISSV.

EMINENTISSIMO, AC REVERENDISSIMO PRINCIPI

PALVTIO
CARD. ALTERIO
S. R. E. CAMERARIO

ABBAS IO: BAPTISTA PACICHELLIVS F.

VRIS materiam de Distantijs, Card. Amplissime, variâ ac multiplici exornatione dignam, hoc tractatu expendere, iuxta facultatis meæ, atque ingenij sterilitatem, non pertimui. Animus quidem fuit vt multis morosæ ac difficilis inquisitionis tedium subleuarem, dum diffusa collegerim; alijs autem, acumen fortè excitandi studio, politioribus, aut nunquam prius editis adnotationibus. Vtrumque sane meæ non modo mentis dictamine, verum & aliorum impulsu vt iudicij publici sorti committerem, tam in lycæo Veterani, quam in foro candidati efficacius persuasere. Vbi namque theoricam praxis illustrare solet, *tunc maxime dignum opere prætium venit*, teste Quintiliano, *vt inter se præcepta congruant & experimenta*; vel vt alijs verbis Baldus noster indicauit, *tunc nimirum leges sapere, cum ad vsum reducuntur, quia sic fructus ex arbore colligitur*. Non autem alia profectò me scribendi prurigo irritauit, vel præli prætio inclarescendi, vel ingenij torturâ laudis stipem emendicandi: sed quod ingenui & studiosi præmium securius existimo, postquam pro publica vtilitate interdum excurrere permittitur, iterum ad se pro maiori Sapientiæ lucro redire.

Hinc dum altius oculorum aciem attollerem, quò fautoris dignitate, operis authorisque obscuritatem illustrare possem, propicia mihi statim apparuere Eminentiæ Tuæ stemmatum tàm vetustorum quàm recentum fulgentissima sydera. Hæc etenim benigno ac mirabili influxu orbem ecclesiasticum, sub CLEMENTIS X. imperio mouentia, non minori desiderio quam spe animum meum illexerunt, his qualibuscumque lucubrationibus, & claritatem obtinendi, & patrocinium. Occurrebant insuper, Pru-

dentiæ, Iustitiæ, Munificentiæque tuæ tot velut fætus insignes, quot ingenia præclara in Forum, in Curiam, in reliquum etiam administrationis circulum promouisti; idque tam grati animi, quam iudicij tui sublimioris experimento, non minus quam breuioris spacij, nulloque facultatis publicæ impendio prorsus laudabili. Neque enim debeo cæteras animi tui eminentes dotes hic breuiter exprimere, ne præcoci adulatione videar seueram iudicij tui censuram prouocare, cum magis communi voto optare possum, vt quæ priuatus longa rerum experientia hactenus collegisti, diutius in posterum in publicæ fælicitatis incrementum, Summique ac Sanctissimi Pontificis solatium, magnifice promas atque effundas. Hinc nimirum ego, non communi tantum ecclesiastico hemisferio serenitatem abundantiamque optatam, verum etiam absconditis neglectisque ingenijs maiorem enitendi facilitatem, sicut & magis propiciam ad virtutem se proferendi occasionem non obscure præuideo. Syderum enim tuorum excellentiam esse intelligo, inferioribus lumen, melioribus splendorem infundere. Faxit itaque Deus, vt quæ ego meritis Eminentiæ Tuæ prediçandis impar, licet clientelæ eiusdem obsequio valde honestatus, pro publica salute concipere voto non dubitaui; ea alij, longa narrationum serie, grauioris argumenti stilo, pro Eminentiæ Tuæ gloriâ, posteritatis memoriæ commendare elegantius valeant. Viuas proinde diu Eminentissime Princeps, benignusque studijs desiderijsque nostris faue.

LECTORI.

Ssiduam in studijs operam seria contemplatione deprehendi, Lector Beneuole, ad priuatum solummodo positam sui bonum, fere incommodam esse atque indecoram. Insitus enim ex naturæ placito cunctis hominibus discendi ardor qui ad tantam operum impensam continuo agit, humanam certe societatem ad beatitudinis sortem quandam expedite conduceret, dum languore ac hebetudine neglectis, alter alteri mentis & calami beneficio vt prodesset enitteretur. Ad hoc, iuxta rationem voluntatis, ingenij munera sane fateor mihi non suppetere: neque pars annorum florens ferre potest validiora. In nonnullis tamen quantuliscumque, aut ex iure, aut ex historia mentis meæ lucubrationibus quas huc vsque protuli, genio tantum nequaquam indulgendum esse apertissime nactus sum. Autori equidem librorum ad Herennium libenter assentior, qui non spe questus aut gloria commotum se ad scribendum iuisse *aperuit* quemadmodum cæteri, verum vt industriâ sua morem aliorum gereret voluntati. *Non indignum idcirco duxi interpretationem* ad l.vlt.ff.fin reg. *curiosa qua datum fuit diligentia concinnatam, & à quamplurimis, aut Philologiæ studiosis, aut forum versantibus (qui legibus, non viribus credunt terminos vindicandos, vt in simili Cassiod. 3. 52.) ardenter expetitam, iuris publici facere. Pauci profecto sunt qui, siue læta spiritus vbertate, siue benigna fortunæ sorte de varijs ex Philosophia aut ex Iurisprudentia controuersijs, pronto alacrique ingenio respondere queant: & vix vnus ore rotundo his annis superioribus (cùm indocti doctique passim scribunt) vir præ alijs clarus & omnigena eruditione refertus editus est, Hugo scilicet Grotius: quem profecto*

Quisquis studet æmulari
Ceratis ope Dædalea
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.

Verum nonnulli ad sui excusationem naturæ produnt imbecillitatem: alij institutionis incuriam. Hic locorum affert inclementiam: ille fauam, quæ ad inuita ducit, necessitatem. Quia vero singulis morbis singula pharmaca tributa sunt, nemo profecto inculpatus inscitiæ causa labitur. Ad laborandum semper vbi & quantum possumus. Ingeniorum cultura sua paratur fecunditas. Aliorum spes longa expectatione minime est fraudanda. Igitur (*sunt verba Plinij ep. 14. lib. 9.*) pergamus modo itinere instituto; quod vt paucos in lucem famamq; prouexit, ita multos è tenebris & silentio protulit.

SE-

SERIES TITVLORVM TRACTATVS.

Al-

INDEX ALPHABETICVS

Sacræ Romanæ Rotæ Decisionum Post hunc Tractatum Impressarum.

Ro-

OPERIS APPROBATIO.

Reuerendiſſimi P.Sac.Palat.Apoſtol.Magiſtri D. mei iuſſu vidi Interpretationem,& Tractatum eruditiſſimi D.Abbatis Io.Baptiſtæ Pacichellii ad l.fin.ff. fin.regun.Opus ſanè luculentèr, & elegantèr textum, amœnis eruditionibus refertum,legalis Philoſophiæ theoricis iucundum, praxim agitantibus vtile futurum. Nil in eo, aures Catholicas offendens, nil bonis moribus repugnans nactus, typis illud dignum valde puto. Hac die xv.Octob. 1670.

Aloyſius Alò in Curia Romana Aduocatus &c.

Imprimatur,
Si videbitur Reuerendiſſ. Patri Mag. Sac. Pal.Apoſt.
Io. de Angelis Archiepiſc. Vrb. Viceſg.

Imprimatur,
Fr. Hyacinthus Libellus Magiſter Sac. Palat. Apoſt.

AB-

ABBATIS IO: BAPTISTAE PACICHELLII
TRACTAT. IVRID.
DE DISTANTIIS
CAPVT PRIMVM.
De Textus nostri Auctore.

SVMMARIVM.

1 *Studium rubricæ, auctorisque notitia I.C. est necessaria.*
2 *C. nota quandoque in G. mutata conspicitur.*
3 *Gaius noster quis fuerit?*
4 *Plures nomine hoc antiquitus appellati.*
5 *Vetustæ notæ bene sunt legendæ.*
6 *Gaius hic literis græcis operam nauauit.*
7 *Moderni fictam in ijs peritiam iactant.*
8 *Hæc lingua est necessaria Iuristis, quemadmodum latina: vbi de vtrarum ignorantia querela: sed à nimium criticis cauendum aduertitur.*
9 *Gaius cuiusnam sectæ fuerit?*
10 *Quos libros scripserit?*
11 *Quomodo eos ad 12. tab. exarauerit?*

ACcutata famosissimæ huius legis interpreta-
tio, quam Diuinis auspicijs amplectimur,
1 Inscriptionem seu Rubricam * præ alijs hoc
loci postulat examinandam, tum ratione lumi-
nis quod, Legislatore eiusque habitibus co-
gnitis, in cætera influit: quemadmodum aper-
te designat vir memoriæ immortalis *Iacob. Go-
thofred. in discurs. histor. ad l. quisquis C. ad l. Iul.
Maiest. cap.3.* Cum summorum virorum exem-
plo, qui tali methodo, & non illaudabiliter,
vsi sunt, veluti *idem Gothofred. de Imper. Maris
cap. 2. Richter de priuil. Literat. siue in expos. ad
Auth. habita C. ne filius pro patre p.1. in princ. Cru-
sius in comment. ad l.* Ἀξίωσις *ff. de l. Rhodia de Ia-
ctu c.1. n.1.* & fere cuncti illustres au-
ctores, qui studium hoc efficaciter Iurispruden-
tiæ candidatis inculcarunt, ob fidem *Payen. Pro-
dromi Iustiniani p.2. §.9. sect.3.* Quæ Auctoris, seu
Legislatoris inspectio, non vulgaris tantum cu-
riositatis est vitium, Moralis præceptoris mo-
nitum minime attendit, qui scripsit in *de Breu.
vita cap.13. eorum esse de Auctore libri quærere,
qui operose nihil agant*: neque aliquid nimis ver-
bosum est contra Plinij sensum *lib.18. cap.25.*
Sed grati animi merito tribuitur, cum (teste
eod. Sen. 3. de Benef.) *quisque in beneficio personam,
locum, & tempus obseruare debeat*: & valde id
laudabile sit in iure *§. tanta autem de confirm.
Digest.* Ex quo de causis historicis & politicis
propositæ alicuius sanctionis magnopere eru-
dimur. *Id. Gothofred. ad l. quisquis ad l. Cornel. de
Sicar. in C. Theodos. cap.3. Stirnius de constit. Prin-
cip. tit.9. §.1.* alijque. Ipsa autem inscriptio, vel
[...]tius titulus est huiusmodi.

GAIVS LIBRO QVARTO AD LEGEM DVODECIM TABVLARVM.

EXimij huius Auctoris gloria, vt quantum
tenuitati nostræ datur, elucescat, è Vete-
2 rum latebris est profecto eruenda. Legitur *
Gaius seu malueris *Caius* cum C. in G. mute-
tur Fabio teste *lib.1. cap.19. & Varr. lib.4. de ling.
lat.* in verbo *Gladius* quod à *clade* ducitur: se-
quitur id *Gronou. lib.2. obseruat. cap.22. pag. mi-
hi* 403. quamquam vsitatior sit *Gaius*. Quis ve-
ro ipse fuerit, capite hoc tantum notandum
est. Et certè Iuris Consultus ille egregius ap-
3 paret sub Hadriano Imperatore, * qui se talem
demonstrat, dum sui temporis factum narrat
*in l.7. ff. de reb. dub. ibi: Nostra ætate Serapia
Alexandrina mulier ad D. Hadriani perducta est
cum quinque liberis, quos vno fœtu enixa est.* Vi-
xitque deinde ad Pij ætatem, vt constat *ex
l.63. §.5. ad Treb. l.11. de iureiur. princ. instit. ad S.C.
Orphit.* Quod mulieris factum is ea *l.* & Iulia-
nus tunc temporis *l.36. ff. de solut.* narrant: &
simile de alia scribit *Capitol. in vita eiusdem An-
ton. Pij* neutiquam anachronismo hallucina-
tus, vt putauit *Casaubonus*, sed iure defensus
à Samuele Petito obseru. lib 2. cap.3. Quanquam
alia autument nonnulli, à Phlegontis Tralliani
narratione de muliere eadem ali iussa à Tra-
iano nimis decepti; Hoc etenim eneruat *Ru-
pert. in Enchirid. Pompon. cap.1.*
4 Alios quoque simili nomine * inuenio nun-
cupatos, veluti est C. Bassus, qui libros *de
Origine verborum & vocabulorum*, Gellio & Ma-
crobio testibus, scripsit, vt idem *Rupert.* alte-
rum à nostro ibidem probat *cap.1.* Caius Cas-
sius Longinus Seruij Sulpitij pronepos atque
Tiberij ætate: quem etiam à Iureconsulto di-
uersum firmat *Lips. ad Taciti annal.* Quia hic,
vti singularis in tanta facultate, auctor huius
legis proculdubio censeri debet.
Sed in Veterum monumentis aduertendum

5 est, ne quandoque notis * decipiamur. Exemplo me explico, ne scilicet cum *C. Allio Fusciano C. Allium C. F. Fuscium* confundamus, semper enim Chronologia spectanda est, quæ altera excurrit sub Hadriano, altera vero sub Antonino Pio. In quod viri, alias de literis bene meriti, facillime lapsi sunt, puta *Pancirol. 1. Thes. var. lect.* 70. quemadmodum observauit *Rupert. lib. cit. de success. Prud. cap.* 13. *sect.* 4. qui *cap.* 3. belle aduertit *C.* notam pro initiali *Cornelij* aliquando acceptam, vt exemplo *C. Scipionis Nasicæ* demonstratur; Vnde Philologi Tyrones admodum cauere debent ne *Valer. Prob. in opusc. de Interpr. Roman. liter.* sequuti, illam pro *Caij* nota primo ictu oculi vbique sumant.

Post Auctoris nomen ita declaratum, eius qualitates iure exponimus. Et Græcas lite-
6 tas * an calluerit examinando, quod primum quæri posset. Dicimus igitur nos esse in sententia, ipsum omnino ijs operam impendisse: qua in disceptatione *Adrastea Mureti* Cagnolum laudabiliter reiecit, fide Ruperti loco paulo ante adducto. Suadent hoc prima fronte verba eadem legis Solonis, quibus de more nonnullorum Prudentum respondet. Rursus Principum placita, quos Græcis græcè quoque rescribere consueuisse apertum est: quem in finem epistolarum græcarum magister inter alios magistros erat, de quo veteres visuntur Inscriptiones, & referunt *Ioseph. lib.* 1. *cap.* 7. *Eunap. in Nimphidiano*, idemque *Gothofred. de Imper. Mar. cap.* 2. qui Antonini Pij quædam huiusmodi recitat rescripta: eorumque Gaius fortasse inhæsit vestigijs. Porro non est adumbranda in tanto viro mera Græcæ disciplinæ ostentatio ad instar quampluriurn re-
7 centiorum, qui characteribus * (vt ita dicam) ampullosis, Græculos, & quidem ridicule, se se iactant. Suadet vlterius eximiæ huiusce linguæ facundia, quæ à Romanorum vi excidium neutiquam passa fuit, vt ipsa met Græcia, sed Romanos potius quodammodo
8 imperio subiecit. *Horat.* probat *epist. lib.* 2. *

Græcia capta, ferum victorem cæpit; & artes
Intulit agresti latio.

cuius encomium fusius affert in Poetica ibi;

Graijs ingenium, Graijs dedit ore rotundo
Musa loqui ———

& paulo infra suos auscultatores sic admonet

——— *vos exemplaria Græca*
Nocturna versate manu, versate diurnâ.

Romanus autem Orator *pro Archia: Si quis* (inquit) *minorem Gloriæ fructum putat ex Græcis versibus percipi, quam ex latinis, vehementer errat, propterea quod Græca leguntur in omnibus ferè Gentibus: latina suis finibus exiguis sane continentur.* Quæ peritia plurimum ad Iurisprudentiam comparandam conducit, vt M. Catonis maioris exemplo docemur qui, eodem Tullio teste *lib.* 2. *Acad. quæst. in princ.* Græcas literas adhuc senex discere voluit: *cumque Eloquentia magnam iam gloriam partam haberet, id egit, vt Iuris ciuilis quoque esset peritissimus*, vt scripsit *Val. Max. lib.* 8. *cap.* 7. *num.* 1. Quod pluria aliorum Iure Consultorum firmant exempla; Et absque hac noritia Gaij fama certe non parum esset imminuta.

Verum hic prætereunda non est insignis pro vtrisque linguis *Ludou. Viues* auctoritas & quærela de qua, tanquam de margarita præ-
8 ciosissima inuenta *, plurimum gauisi sumus; Ait enim *in lib.* 7. *de caus. corrupt. art. pag. nobis* 74. à tergo: *Maximam illis* (i. legalibus codicibus) *obscuritatem sequentibus sæculis attulit ruditas duarum linguarum, quibus erant scripti. Ignorata sunt verba græca, quorum frequens est mentio, cum in toto corpore iuris ciuilis, tum potissimum in codice, & ex eo in tribus postremis. Multa citata ex Homero & Demosthene, & alijs græcis penitus omissa, in quibus erat vis sententiæ legis, pro quorum expositione vnum illud dictum arbitrabantur sufficere. Non potest legi quia græcum, quasi in perpetuum desperarent de eo, quod in præsens non assequerentur, &c.* Et paulo post: *Iam leges permultæ sunt græce scriptæ, & praue in latinum versæ ab interprete imperito. Idcirco & pleraque omnia verba simplicia græca quæ in iure sunt ciuili relicta, confusa ad nos venerunt ac deprauata. Inscientiæ græcitatis accessit imperitia latini sermonis, & eorum omnium, quorum est crebra mentio in iure ciuili, vestium, supellectilis, instrumenti rustici, tum rerum & consuetudinum fori ac totius ciuitatis Romanæ, in quibus sita est mens legum & sententia. Ad hæc historiam & temporum rationem obliuio oppressit. Quibus ex causis pro cælo exposuerunt cucurbitam, & historias confinxerunt, cum veras ignorarent, &c.* Videtur tamen in superuacanea verborum critica nimium acris hic auctor, quemadmodum de alijs quamplurimis eius sæculi est dicendum: ij enim vel se tantum omnia scire, vel cuncta eos ignorare existimabant, qui verborum lepores ignorarent; pro mendosis quoscumque habentes qui varias auctorum lectiones è diuersis non eruissent codicibus: eos minimi facientes, qui I. Ex .G. elementum loco y exarassent, & similia fere nihil afferentia vtilitatis in eorum criticis consarcinantes. In quibus adeo semper iactabundi, vt Accursius, Bartolus, atque eximia rot legalis Philosophiæ lumina (in ipsorum sententia) absque minimis his obscura prorsus forent. Ipse quoque met Viues in suis ad *D. August. lib. de Ciuit. Dei* commenrarijs (plus moribus fortasse noxijs, quam ad ingenia vtilibus, vt in simili de libris Archilochi *Val. Max. lib.* 6. *cap.* 3. ideoque donec expurgarentur ecclesiastico decreto damnatis) præ verbis nil fere aliud affert; Quanquam summum illum Ecclesiæ Patrem ac Doctorem, non in imbelli verborum sono, sed in graui verborum pondere tota literatorum Vniuersitas admiretur. Quare caute ac diserete aduertenda hæc sunt.

9 Cæterum quoad sectam, potuit Gaius * ipse Stoicis forsan adhæsisse, qui sub Antonino

maxi-

maxime floruere, vt ex Lipsio apertum plane fit: cum quibus etiam *Naturæ* nomine, videtur *Deum* intelligere *l.28.ff.de vsufr.* Sed hoc affirmare non audeo, cum certum non inuenerim de illo testimonium. Quandoque tamen sententijs Proculianorum arridet, nempe cum Pubertatem ab anuis, & non à corporis habitu metitur *lib.1. institut. tit.22.* aut cum putat conditionalem esse venditionem vel locationem, in qua precium alterius arbitrio subiectum est in *l.quod sæpe 35.§.1.ff.de contrah. empt.& l. si merces 25.ff. loca.in princ.Gal.an.* ad probat *de Vsufruc.differt. var.cap.29. num.3.* qui antea *cap.1.num.5.* non sine errore, vt ex dictis liquet, obseruauerat Gaium istum eundem esse ac illum, de quo *Gell. lib.11. cap.17.* loquutus fuit; Cum Seruio tamen clarissimo Maronis interprete, Philologis, atque Grammaticis existimat ipsum eiusdem fuisse valde familiarem.

Quamplurium vero librorum scriptione IureConsultus hic splendorem nominis vsque
10 ad immortalitatem auxit. Quosdam * ex ijs recitat Imperator in Digestorum proœmio: alios autem *Riuallius* congerit *in Histor.Iur.ciu. lib.5.* atque *Henell.* enumerat *de Veterib. I.C. cap.x.* ijque sunt. *Ad Edictum prouinciale triginta duo: ad leges quindecim: ad Edictum vrbium decem: aureorum siue rerum quotidianarum septem: de verborum obligationibus tres: de manumissionibus totidem: duos fideicommissorum. duos ad Edictum Ædilium Curulium: de Casibus vnum: Regularum vnum: Dotalium, siue Dotaliciorum vnum: de Tacitis fideicommissis vnum: ad S.C. Tertull. vnum: ad S.C. Orphitianum vnum: ad legem Glitiam vnum: Institutionum quatuor*, quos in scholis ante Iustinianum legi consuetos, deinde Tribonianus in Imperialibus componendis maxime sequutus est; Inter quos præcipui tamen sunt *Ad leges duodecim Tabularum sex*:
11 tali quidem scripsit concinnatione *, vt libri singuli binis tabulis interpretandis destinati ab eo fuerint: Et consequenter vt primus primæ secundæque tabulæ: secundus tertiæ & quartæ, & ita deinceps responderet. Quod veterum testimonijs, & solidis rationibus probat *Iacob.Gothofred.ad lib.cui titulus Fontes Iuris in præfat.*

Et hæc satis de illo.

CAPVT II.

DE LEGIBVS SOLONIS.

Earumque ad Romanos Traductione.

SVMMARIVM.

1 *Qualiter ex Græcia, & ex alijs vrbibus iura in decem tabulas fuerint delata.*
2 *Plurima de hoc auctoritates adducuntur.*
3 *Binæ tabulæ superioribus quando additæ.*
4 *Earum fragmenta apud quos extent.*
5 *Quanto durarit tempore earum legum obseruantia.*
6 *Historiola legalium codicum, & præsertim Basilici.*
7 *De nostro Codice Irneriano.*
8 *Leges ad prudentum imitationem sunt interpretandæ.*

1 AVctore legis nostræ dilucidato, postrema inscriptionis pars fit obuia, nempe * LIBRO QVARTO AD LEGEM DVODECIM TABVLARVM. Sciendum autem quod Iure Papyriano siue Regio, nec non etiam consuetudinario, per quod Vrbs olim vigerat, aboleto, sedandis inter plebem Patriciosque discordijs, missi fuere Athenas aliasque Græciæ non modo, verum & Italiæ ciuitates, legati tres, qui Solonis dignissimas leges, aliasque descriptas referrent in tabulas: ijsque triennio post reuersis, alij septem legibus scribendis adiecti sunt, qui cuncti Decemuiri fuere appellati. Cur vero à Græcis præcipue ciuitatibus petitæ fuerint leges? aduertit *Coras. in lib.2.de Orig.iur.§. exactis 1.num.x.* quia scilicet ab illis, vt notum est, quæcumque liberales artes bonæque disciplinæ dimanarunt. Historia vniuersa clarissimis auctoritatibus fit
2 comperta *. *Creati Decemuiri* (*Tacit.* inquit *lib.3. Annal.*) *& accitis quæ vsquam egregia, compositæ duodecim Tabulæ*; Qui tamen tempora non distinguit, verbisque vtitur nimis compendiarijs: cum in decem tantum tabulas eboreas primum ius Romanum fuerit coniectum, vt constat ex *Pompon.Enchirid.rel.in d.lib.2. de Orig.iur.* & recitat *Payen.in Prodom.Iustin.par.3. §.3.sect.2.* Hinc *Gellius lib.20.cap.1. Orta mentio* (ait) *est legum Decemuiralium. Eas leges Sextus Cæcilius, inquisitis exploratisque multarum vrbium legibus, eleganti atque absoluta breuitate verborum scriptas dicebat.* Porcius Latro *Declam. in L. Sergium Catil.n. Maiores olim nostri, sapientissimi homines, & sine dubio grauissimi, num leges è Græcia per legatos suos accersendas esse putarunt, quibus hanc Imperij magnitudinem perpetuo stabilirent, vt tu homo recens, seueritate illarum cum barbaris tuis abutereris, &c.* *Dionys. Halic.* (qui res Romanas cæteris plane melius pertractauit) fuse de hoc *lib.x.* *Summa eorum, quæ vobis suadeo hæc est, vt Legatos eligatis, & partim in Græciæ vrbes quæ sunt in Italia, partim Athenas mittatis, qui leges optimas, & nostris moribus maxime conuenientes, petant atque huc afferant.* Et mox: *Legati legum à Græcis petendarum causa creati*; Et rursus. *Eodem tempore reuersi sunt legati cum legibus, quas afferebant Athenis, & ex alijs Græciæ vrbibus, quæ in Italia erant.* Et post, cum de Decemuiris creatis loquitur: *Tres legatos* (ait) *qui leges à Græcis attulerant, Decemuiros creatos*: & demum magis indiuidualiter paulo infra: *Hi Decemuiri leges, tum ex Græcorum legibus, tum ex patrijs consuetudinibus non scriptis conscriptas in*

decem tabulis proposuerunt, ei qui vellet spectandas, omnem priuatorum correctionem admittentes. Quia ex veteri quoque iure, ex moribus legibusque Regijs petitæ quædam fuere ex illis legibus. *Idem Dionys. lib. 2. Sublato* (inquit) *Regno cum primum P. Romano visum est, omnes patrios mores & leges vna cum ascititijs in foro palam omnibus proponere, Decemuiri eam inter cæteras retulerunt, & extat in quarta 12. tabularum. Liu. lib. 6. Missi legati Athenas, iussique inclytas leges Solonis scribere, & aliarum Græciæ ciuitatum instituta, mores, iuraque noscere. Pompon. lib. 2. §. 4. de Orig. iur. Placuit publica auctoritate Decem constitui viros, per quos peterentur leges à Græcis ciuitatibus, & ciuitas fundaretur legibus.* Hæc & alia testimonia, nempe *Ammian. lib. 22. Simmach. lib. 3. epist. 11. Oros. lib. 2. cap. 13. D. August. de Ciuit. Dei cap. 16. Vlpian. lib. 1. de Curat. Furios.* affert *Iacob. Gothofred. in lib.* cui titulus *Fontes Iuris lib. 2. Hist. leg. 12. tabul. cap. 4.* quæ breuitatis gratia omitto. Integra historia extat etiam apud *Sirmannum in specul. Imper. Rom. cap. 5.* Quod vero Gaij responsa ex 12. tabulis præcipue fuerint deprompta, indigitat *Samuel Petit leg. Attic. lib. 5. tit. 1.*

Non sileo nihilominus eosdem Decemuiros, facultate obtenta illas legum Decem ta-
3 bulas * emendandi vel interpretandi, sequenti anno, quod erat Vrbis Conditæ 304. alias duas addidisse: quæ omnes duodecim tabularum leges, seu Decemuirales dictæ fuere, nec non publici priuatique iuris fons à *Liu. lib. 3.* appellatæ, & pro Rostris positæ, ex *Pompon.* & post eum *Payen. locis citatis.* Quibus notitijs addere lubet M. Tullij elogium *lib. de Oratore* ibi: *Dicam quod sentio, fremant omnes licet, Bibliothecas Mehercle omnium Philosophorum, vnus mihi videtur legum 12. tabul. libellus, si quis legum fontem & capita viderit, & vtilitatis pondere, & vtilitatis vbertate superare.*

4 Nonnulla istarum ex Solone fragmenta *, quæ nouissimis temporibus erudita ingenia locupletarunt, M. Tullius affert *in de leg. 2.* à sanctionibus eiusdem prorsus Philosophi ac Legislatoris desumpta: quemadmodum *Gell. lib. 11. cap. vlt. Paul 1. sent. 15. in princ. & Gaius hic & in l. 8. ff. de seruit. rust. præd.* qui Gaius quintus harum legum interpres enumeratur à *Rittershus. in proleg. ad l. 12. tab.* optimeque collecta fuere *cit. l. b. à Iac. Gothofred.* in quocumque opere viro semper doctissimo, qui ibi existimat legem nostram in tabula octaua extitisse, in qua *de iuribus Agrorum.* Meminit quoque eiusdem legis *Rittershus. lib. adduc. class. 3. p. 2. cap. x.* At illa non totidem verbis in Decemuirales hasce censeri debet ex Solonis verbis transfusa, id enim significare videtur I. C. per ly *quodammodo ad exemplum Iuris Attici*: & aduertit idem *Gothofred. in notis ad eam tabulam.*

Porro, vt omnia quæ ad rem faciunt explanemus, hoc 12. tabularum ius ad Iurispru-
5 dentiam * vsque mediam, ex Prudentum scilicet interpretatione à ratione legis inductam, per annos 346. durauit, circa annum Vrbis conditæ 650. vt indicat *Payen. p. 1. §. 2. vol. cit.* Romanæ Iurisprudentiæ vniuersam afferens Chronologiam Iuristis valde necessariam, & signanter *num. 3.* Quod ius deinde plurimos fuit passus motus, variosque subijt it progressus, nempe ex iure Prudentum ad legem Regiam tempore Augusti: ab hac ad Edictum perpetuum sub Adriano: ab isto ad ius nouum
6 Codicis Iustinianæi *, & eiusdem nouissimum; Postea vero ad Basilicon, Codicem scilicet à Basilio Macedone Orientis Imperatore edito, quasi Iustinianæi epitomen, qui tunc temporis in Occidente leges Codicis, Pandectarum, Institutionum, & Nouellarum complectebatur. Et in hoc Basilico omnia iura græcè erant exarata: quo secunda vice sub Constant. VIII. Porphyrogenito euulgato, variæ prodiere eiusdem synopses, quarum notiores sunt Leonis & Constantini, Michaelis Attaliatæ, Pselli, & Constantini Harmenopuli, de quibus optime vir celeberrimus *Franciscus Suaresius in Notitia Basilic.* cui accedit *Payen.* vbi supra.

7 Vulgatus noster Codex *, qui dicitur quoque Irnerianus ab Irnerio natione Germano & in Bononia Italiæ publico professore Lotharij II. Occid. Imper. auctoritate fuit restitutus anno circiter Christi 1130. & continebat libros 50. Pandectarum: 12. Codicis: Institutionum quatuor, & volumen Authenticorum seu Nouellarum; Obtinuit rursus Authenticarum insertionem legibus Codicis, Authenticorumque collationem ab eodem Irnerio. At in ijs plura sparsim verba græcè relicta fuisse constat, tum ex Florentinarum Authographo, cum ex nostris earum exemplar imitantibus, quæ Burgundion siue Burgundius Iurisperitus Pisanus qui floruit circa annum 1160. *ex Odofred. ad l. 11. ff. de legib. & Panciroło in vita Bulgari*: seu, *ex Accursio* earum auctore, Bulgarus ipse Irnerij discipulus, aut alius interpres, barbare aliquatenus latina reddidit, vt notat Eruditus *Ægyd. Menag. Amænit. Iur. cap. 33.*

Oportet idcirco legum vim ac maiestatem
8 conspicere per assiduam Prudentum * interpretationem, eorum scilicet qui artem calleant æqui ac boni, non vero qui litigandi vias magis quam iuris & Iustitiæ tradere soleat, vt ex *Pompon. d. l. 2. de Orig. iur. §. his legibus deducti ibi Coras. num. 4.* Quorum vestigijs curabimus vt in isto qualicumque tractatu institerimus. Et ad hunc gustum (vt cum Plin. in epist. loquamur) totum opus repromittimus.

CAPVT

CAPVT III.

DE VERA LECTIONE ET VERSIONE NOSTRI TEXTVS.

SVMMARIVM.

1 *Historica ratio admittitur in iure. Eius necessitas, atque apprahensionis norma.*
2 *Pater tenetur facere filium ad studia aptum, erudiri.*
3 *Doctori vestes debentur pracisiores & lautiora alimenta.*
4 *Etymologia vtilitas in iure.*
5 *Qua critica in legum interpretatione sit adhibenda.*
6 *Sape varia sunt Textuum lectura.*
7 *Florentina Pandecta, potius vocanda Neapolitana.*
8 *In ijs multiplices extant errores.*
9 *Sed à nonnullis praferuntur cateris.*
10 *Vulgaris lectura commendatur.*
11 *Vera nostri textus lectio apponitur.*

VT veram textus nostri lectionem & versionem statuamus, in Critica necessum est, vt aliquantisper immoremur, videntes an illa
1 sit in iure * admittenda. Præciso autem sententiarum conflictu, dicimus in Legum interpretatione historicam rationem potissimum adhibendam esse, quæ causam finalem & substantiam indagat, cum inter eam, Romanamque antiquitatem ac Iurisprudentiam cognatio adsit ex *Iac.Gothofred. in epist. dedic.discursus historici ad l.quisquis C.ad l.Iul.Maiest. Griphiander in præfat. ad tract. de Insulis*. Vnde & sacrosanctis illis vetustatis penetralibus tantam conijcitur fuisse maiorum I.C. torum peritiam, vt *cum legibus operam daturi essent, voti compotes nunquam fieri posse existimauerint, si ad eam illotis, vt aiunt, manibus accessissent, ideoque nunquam ad hanc iuris scientiam se conferebant, nisi prius humanioribus ac politioribus, tum gracis, tum latinis, quam diligentissime imbuti literis: cateris etiam disciplinis, qua ad hanc iuris scientiam conferrent, operam strenue, ac diligentissimè nauassent: quo factum est vt nihil ab eis temere dictum reperiatur, sed summa omnia cum ratione*. Sic egregie discurrit *in comment.in tit.ff. de Relig.& sumpt. funer. lib.2. §.qui nostrum num.13. Asinius*: quibus notitijs sublatis plura veniunt absurda. Id exemplum comprobat Aduocati cuiusdam Parisiensis, qui non modo in foro occupatissimus, verum & magnam sui fiduciam habens, cæterorum contemptu auctoritatem captando; *Orationem Diui Marci, de qua frequens in libris Iuris mentio, Preces esse sancti Marci existimabat; Et tamen ille ipse, qui ne primoribus quidem labris Iurisprudentiam, vt inde patet, attigerat, de iure respondebat*: quemadmodum sane in tantum æui nostri infortunium suspirat atque vociferat *Ægid: Menagius in epist. ad Ludou.Nublaum præuia ad suum libellum inscript. Iuris ciuilis Amænitates*. De historiæ laudibus plura videnda sunt apud *Platon. in Timæo. Tull. de Orator. Diod.Sicul.in princ.sui oper.* & alios, qui tanti studij comprobant quibuscumque necessitatem. Illam vero legendi methodus, cum auctorum iudicio traditur *à Iusto Lips. in epistol. centur.3. epist.61.* quam sequitur *Mich.Virdungus in epist. ad Nepot. qua est vlt. in Spicil. illustr. epist. post epist. Richter*. Quæ volumina ab omnibus legum studiosis accurate voluenda sunt; est enim vulgare adagium *purus legista, purus Asinus* de quo *Lotther. in de re benefic. lib. 3. quæst. 7. num. 122.* sed in cunctis scientijs illud habere locum, & de ijs intelligi qui res nesciunt experiri, neque ad praxim referre dixit *Ioseph Pilaia institut. decis. Pontific. lib.2. decis.3. num. 18.* vnde omnes scientiæ I. C. necessariæ ex *Forstero de interpret. Iur.lib.1.* Quæ vt facilius à iuuenibus comparentur, Sapientissimi ac Prudentissimi viri, nec non Politicæ præceptores, patrem vt filium in artibus liberalibus curarent erudiendum æque obstrinxere, vt *ad tex.in l.de bonis 6. §. qui pupillo vers. non solum ff.de carb.ed.* quicquid dicitur de tutore, fortius dicendum de patre, scripsit *Bald. ad auth.ex testamento C.de collat. num.20. Barbat. cons.37. vol.1.num.19.& Io:Ma:Riminald.ad l.si donatione 13. C. de collat. num.11. vers. nam ad istud pater*. Quæ obligatio ad Grammaticam non restringitur, sed ad cunctas artes liberales & præcipue ad illam, ad quam filius est aptior, & maxime ad ius ciuile extenditur, vt *ad tex.in l.1.C.qui ætate,&c. lib.10.* aduersus *Bartol.* probant *Archidiac.ad cap. si quis dereliquerit 14.dist.30.verb.necessaria ibique*
2 *Dominic. à S.Gemin. Cyn.ad l. Macedoniani * 5. C.ad S.C.Maced.num.7.Alberic.ad l.si longius 18. §.filiusfamilias ff.de iudic.num.7. & ad l. qua pater 51.ff.famil.ercisc. & ad l.si donatione 3.C.de collat. num.7.Guil.de Cuneo ad l.sed Iulianus 9. §.quanquam ad S.C. Maced. ibique Castr. num 3.asserens gloss. ad d. §. quanquam seu §.proinde ad verb.solebat*: quos citat & sequitur nouissime & egregie *Ioseph Dondeus consult.25.num.5.& seqq.* qui ex *Castrens.* doctrina vbi proxime, probat patrem officio iudicis compelli posse non minus ad filio subministrandum impensas studij, quotiescumque is ad dicendum aptus sit, quam ad dotem filiæ: eumque teneri & si filius contra parentis voluntatem in scholis versaretur. Deducuntur hæc optime ex doctrina *Philosophi lib.8. Ethic.cap.11.* vbi ad alendum & erudiendum filium inquit patrem obligari. Item *Patricij de institut. Reipub. lib.4. tit.6.de offic.parent.* cuius verba ne nimius sim prætereo. Immo *S.Tho.in opusc.de erudit.Princip.lib.5.cap.1. & 2.* cuiusuis patris in hoc negligentiam probat esse maxime culpabilem: curam in vilioribus spernens ibi: *chariores videntur habere multi porcos suos* (telonium, campum, mercaturam) *quam filios, &c.* Ex nostris autem hanc sequuntur conclusionem *Ias. ad l. quidam cum filium 132.&c. de verb. oblig. num.33. Rebuff.de priuil.*

scho-

scholar. priuil. 53. *Honat. Lut. simili opere priu.l.*
16. vers 6. moutor. Merlin. de legit. lib.2. tit. 2.
quæst.22. num.9. Muhal. de fratrib. par.1.cap.25.
num.17. alijque, qui astruunt quoque, filium
ad alendum patrem non teneri quando ab illo
eruditus & institutus non fuit. Et Dondeus
vbi supra addit in omnibus scientijs erudien-
dum si capax sit, & pater non summe indi-
geat.

Vt vero fortasse ad maiora spe præmij qua-
dam studentes allicerentur, quamplures affir-
mant Iureconsulti Vestes præciosiores requi-
3 ri * in doctore quam in alijs filijs. Ita *Bar-*
tol. ad l. fortissimis 3. C. de re mil. lib.12. Speculat.
quem vide *in tit. de Aduocato §.2. per tot. & Bolo-*
gnin. ad auth. habita C. ne fil. pro patre. Immo &
alimenta doctoris lautiora esse debere quam
aliorum, scribunt *Aret. ad §. item si de dote insti-*
tut. de action. num.8. Abb. ad c. cum omnes 6. de con-
stitut. num.9. & Felin. ibid. num.32. vers. in gloss. pe-
nul. Menoch. de arbit. cent.6. casu 520. num.12. &
Surd. de aliment. tit.4. quæst.2. n.6. & 29. & quæst.18
num.8. & 36.

Immo Critica non tantum vtillima est ac ne-
4 cessaria, sed etiam Etymologica *, a quibus
geminis, legalis disciplina plurimum exorna-
tur & adiuuatur, vt Philosophicis atque infalli-
bilibus fere principijs demonstrat *Crus. ad l. supe-*
Αξιώσις *rius cit. cap.2. num.4.*

Ea vero Critica in legum interpreta-
tione adhibenda est, quæ vt textum corrigat po-
5 tius quam explicet *, dixere *Valent. Guil. For-*
ster in præfat. Obseruat. & Gryphiand. in præfat. Oe-
conom. legal. num. 23. qui huiuscemodi affert
exempla clarissimorum virorum, aduersus
Cont. lib.1. subseciu. lect.1. Hunn. de auctor. iur. cap.2
quæst.7. cæterosque allegatos ab *Hilliger. ad Do-*
nell. lib.8. comm.11. litt. L. dummodo tamen id
ad rem faciat, quod scribentium iudicio pon-
derandum relinquitur; Alias enim, seu Cri-
tica, seu Grammatica, seu potius mentalis in-
terpretatio, erit præferenda, quæ melior ad
Reipublicæ finem cui lex illa scripta sit iudi-
cabitur, vel ad metam potiorem in genere,
eaque quæ rationem faciat habere legem,
& solidiorem, seu in iure naturali funda-
tam, vel causam rationi magis consenta-
neam, opinionemque magis verisimilem,
vt pluribus additis, fusissime probat *Pac-*
mutus in tract. de I. C. perfecto. Quo lumine
palam fit Iuristæ fere semper oportere philo-
sophari.

At non leuis apparet varietas lectionis in
6 hoc textu *, sicut & in plerisque, ex versio-
nibus plane orta, discrepant enim solide vul-
gares a textibus Florentinis. Qua in re, quic-
quid autument nonnulli, nos qui in verbis
Magistri nusquam iurauimus, neutram omni-
no defendimus aut reijcimus lecturam, sed
eam solummodo, quæ vel in vniuersa eius
textura, vel in particulis rationi magis conso-
na videbitur: vtramque partim sequentes,
partim vero (dum fas erit) impugnantes. At-
tamen aduersus illos qui Florentinarum Pan-
dectarum Codicibus nimis scrupulose adhæ-
rent, sententiam ferimus eas (quæ potius Nea-
7 politanæ Pandectæ * vocandæ secundum
Franc. de Pet. Festiu. lect. cap.9. in fin. eo quod
Neapolitanis datum fuerit opus istud primo-
dum seruandum, à quibus sub Innoc. II. Pon-
tifice Pisani inter bellandum, ab his autem
Florentini demum eripuerint) in multis esse
mendosas & corruptas, multosque illis abu-
sos, vt sentiunt *Cont. cit. lect. subsec. Iur. ciu. lib.1.*
8 *cap.1. num.3. & lib.2. cap.3. num.1.* * *Duaren. lib.2*
disput. anniuers. cap. 14. 15. & 16. indeque plu-
ries in ijs à librarijs fuisse erratum demonstrat
Insignis Philologus & (quod sæpe sequitur)
Iure Consultus *P. Faber in l. in testamentis 12.*
de diuers. reg. iur. Antiq. pag.76. litt. B. & l. Pompo-
nius §.Vlt. ff. de neg. gest. hoc etiam quamplurimis
comprobans exemplis *lib.2. Semest. cap.25.* vbi
literas non modo, sed syllabas præferire aut
permutare, inquit communem errorem esse,
in quem lapsum nostros incidere Amanuenses
videmus quotidie. In ijs profecto nulla pun-
ctorum notatio, nulla dictionum interualla
ex *Hilliger. ad Donell. Enucleat. lib.14. cap.21. in*
notat. lit. D. in fin. neque omnia haberi incorru-
pta tradit *Federic. Scot. cons.20. num.23. tom.1.*
lib.14. Quod præcipue Græculo scriptori ac-
cidisse, idem *Faber* dicit *lib.1. comm. Semest.*
cap.14. vbi illum negligentem ac dormientem
vocat: *& lib.2.* confirmat *cap.16. §. at quidam*:
cui additur Eminentissimum *Alciati* lumen
lib.3. dispunct. cap.12. Ægid. Menag. seorsus in Ama-
nit. Iur. Ciu. cap.33. Indicantque compendio-
sa Iuliani translatio, Haloandri, Agylæi &
Scrimgeri versiones, nec non pleræque recen-
tiorum I.C. obseruationes, quibus (post bo-
narum literarum propagationem) in his, quæ
ad verborum significationem spectant, ma-
gis esse deferendum quam antiquioribus, af-
firmauit *Rota Romana decis.359. num.20. coram*
Card. Seraph. ipsamque sequutus fuit *Viz-*
zan. l bell. de Mandat. Princip. in proleg. num.19.
9 Quanquam vero * *Merill. dissert. in lib.3. ex*
Cuiacio cap.13. multus sit in defendenda enixe
Florentina lectione vti quacumque alia certio-
ri, & Criticorum in crebris emendationibus
nimiam respuat auctoritatem, cuius ductum
plures sequuntur apud *Gryphiand. in præfat. Oe-*
conom. legal. num.24. Nos, & si non inficiemur
illas esse magnæ æstimationis, quam senten-
tiam amplexi sumus cum Romana Rota *in no-*
stris annotationibus ad leges priores de in Ius Voc.
mox editis *cap.5.* Cum eruditioribus tamen
ijs nequaquam penitus deferre volumus, vt
10 fecerunt *Merenda controuer. iur. lib.19. cap.25.*
num. 96. & seqq. atque alij; Quia vulgaris
(quemadmodum conspicitur in aliqua textus
nostri parte) multoties melior & sanior est.
Scribunt id *Cuiac. in l. si in vacuam 34. circa med.*
ff. de acquir. vel ammitt. possess. Payen. in Prodrom.
Iustin. par.3. §.7. sect.8. Pacemut. de I.C. perf. cap.9.
num. 3. & nouissime *Iacob. Caimus in Patauina*
Vni-

Vniuersitate Iuris Ciuilis professor primarius, equidem doctrina clarissimus in rub. ff. sol. matrim. p. 1. cap. 2. sub num. 18. & Marcell. Seuerol. vit, quem scientiæ multiplicis, ac morum suauitatis gratia summo semper amore colo, *in suo quodam consult. in cap.* 11. infra melius citando.

11 Quo posito lectionem nostri textus * hoc modo decerno.

Ἐὰν τις αἱμασιὰν παρ' ἀλλοτρίῳ χωρίῳ ὀρύγῃ, τὸν ὅρον μὴ παραβαίνειν. Ἐὰν τειχίον, πόδα ἀπολείπειν. Ἐὰν δὲ οἴκημα, δύο πόδας. Ἐὰν δὲ τάφον ἢ βόθρον ὀρύττῃ, ὅσον τὸ βάθος ᾖ, τοσοῦτον ἀπολείπειν. Ἐὰν δὲ φρέαρ, ὀργυιάν. ἐλαίαν δὲ καὶ συκῆν, ἐννέα πόδας ἀπὸ τοῦ ἀλλοτρίου φυτεύειν. τὰ δὲ ἄλλα δένδρα δύο πόδας.

Scilicet: Si quis Sepem vel Maceriam ad alienum prædium effoderit, limitem non transcendat. Si Murum, pedem relinquat. Si casam, duos pedes. Si Sepulcrum aut scrobem, quantum profunditatis habuerint, tantum spatij relinquito. At vero Oleam aut Ficum, ab alieno ad nouem pedes plantato. Cæteras autem arbores ad duos pedes.

Lecturarum autem discrepantias suis capitibus, tanquam certis proprijsque sedibus infigemus.

CAPVT IV.

DE SEPE, MACERIA AC TERMINO.

SVMMARIVM.

1 *Philologia I.C. est admodum necessaria, sed ob Secordiam negligitur.*
2 *Maceria quid sit & quotuplex: quæ cedit solo num. 3.*
4 *Vallus dicitur vinearum munimentum.*
5 *Seps quid sit. De hoc interpretatur text. contra Salmas. & alios num. 6.*
7 *Rationibus fulcitur conclusio.*
8 *Rusticis quandoque standum, vti peritis in arte.*
9 *Seps, an præcidenda à non domino & num. 10. an in vineis necessaria.*
10 *Regiones in textu sunt fines, vbi quid sit effossio num. seq.*
13 *Terminalis lapis quid sit: & num. seq. quando vsu haberi ceptus.*
15 *Plura alia terminorum signa.*
16 *Qualiter hodie termini ponendi & seruandi?*
17 *Si amittantur, quomodo probentur agrorum confines: & seq. fuse de pœna Termini motoris?*
19 *Quid sit sacra clausura?*
20 *Quomodo introducta?*
21 *Eius vtilitas ex Patrum sensu.*
22 *Remedium ad hilarem in Clausura vitam.*
23 *Non transcurrenda: & num. seq. limitatio conclusionis pro mulieribus.*
25 *Atrium scholarum Soc. Iesu non gaudet priuilegio Clausuræ aduersus P. Sanchez.*
26 *Qui valeat in eas ingredi: & seq. infantes non posse: dari tamen paruitatem materiæ num. vlt.*

1 Legalis eximia facultas, vt æque tractetur, Philologiæ * iungi profecto debet, sine qua tanquam Vespertiliones, in errorum tenebris delitescunt Iuristæ, externarumque aduersitatum anfractibus obuoluti, legum interiorem ac veram nullatenus callent armoniam. At quia longæuo tempore aurum hoc ex iuridica eruitur fodina, ab ambitiosis auatisque nostratibus, Prudentum fælicissimi prisci æui lectura despicitur, atque vniuersum studium in consarcinatis quibusdam insumitur promptuarijs. Hinc moderni nonnulli plus certe corpore quam ingenio in tanta facultate laborantes, non *Iureconsulti*, sed *Elenchi*, *aut Indices* legum fuere nuncupati à *Lud. Viues de caus. corrupt. art. lib.* 7. seu clarius ad omnium intelligentiam *Legisti, ò Auuocati solamente da Repertorio*. Istorum idcirco alicui tanquam vetusto Trebatio, sic Cicero *pro Murena* merito obiurgaret: *Si bilem moueris, triduum me I.C. esse profitebor.* Nos vero, qui non ignoramus operum diligentiam ac multiplicitatem bene inter se minime conuenire, requisitum in veritate indaganda tempus impendimus. Ita, præliminarijs his (ante ipsius met Gaij sensus) positis, quanquam eiusdem huius legis sint partes, ad materiam è Solonianis fontibus pene haustam descendimus.

MEMBRVM PRIMVM.

TEXTVS INTERPRETATVR DE SEPE.

DE HAC ET DE MACERIA DISCVRRITVR.

Verba textus sunt hæc Ἐὰν τις αἱμασιὰν παρ' ἀλλοτρίῳ χωρίῳ ὀρύγῃ, τὸν ὅρον μὴ παραβαίνειν.
hoc est: *Si quis sepem ad alienum prædium effoderit, limitem non transcendat.* Ex quibus illico difficultas insurgit de verbo Αἱμασιὰ an scilicet de *Sepe* interpretandum sit, an potius
2 de *Maceria* *, quemadmodum in varias expositiones Auctores diuisi sunt. Nos, vt sententiam probabiliorem feramus, quid hæc sint debemus significare. *Maceria* igitur *paries est, siue murus ex sicco lapide, & temerario iniectu compositus ad tutandos agrorum fines*, iuxta *Apuleium*
in

in Florid. Describitur vero ab *Isid. lib. 14. Orig. cap. 9. paries longus, quo vinea aliqua clauduntur* : & à *Io. Caluin. in lex. Iurid. paries, qui ex alia materia, quam camentis & lapidibus rite dispositis factus est ad l. penult. ff. comm. pred. & l. ade 73. ff de contrab. empt.* & Silennæ fragmentum à *Nonio Marcello cap. 2.* relatum : *post villarum macerias*, inquit, *ac parictinas quinque cohortes in insidijs reliquit*, vbi differentia apparet inter Maceriam ac Murum, illam fortuito lapide collectam, hunc ex lapide structili ædificatum, quam Attici considerarunt, vt ex celebrium virorum glossarijs innotescit, & præcipue *Hesych. Suid. atque Eustath.*, quorum primus *Maceriam* notauit ex lateribus quoque crudis coctisque compositam. Sed Varro *lib. 1. cap. 13. de Re Rust.* quatuor genera Maceriarum recitat, primum scilicet ex lapide, alterum e coctilibus lateribus, vt in agro Gallico : Tertium è lateribus crudis, vt in Sabino : Quartum demum *ex terra* & lapillis compositis ea forma, vt in Hyspania, & in agro Tarentino. *Ad vinitorem* autem *pertinet* (inquit Pallad. de re rust.) *priusquam pecora ingrediantur, vitem munire aduersus iniurias.* Supple *Sepe*, vt præcipit Georgicorum insignis auctor ibi :

Texenda Sepes, & pecus omne tenendum
Præcipue dum frons tenera, imprudensque laborem, &c.

Nostri autem (idem Pallad. prosequitur) *compactis lapidibus Maceriem rusticam in ordinem componunt*, quæ cedit solo. *tex. in l. si precario*
3 *Commu. præd.* etiam si de facili remoueri possit : ita vt feudo vendito, & illa videatur vendita, quemadmodum declarant ibi *DD.* quos sequitur *Capell. de seruit. cap. 79. num. 6.* adeo vt si feudum vendatur, non possit venditor eum tollere. *Bard. de Iu. Prothomis ex rub. de ædific. num. 2.* Proprie autem huiusmodi muni-
4 mentum, si in vineis extet; dicitur *Vallus* * iuxta versum

Vallus vinetis, sed vallum dicitur Vrbis.

quem refert *Pennius in l. Tribuni C. de re milit. lib. 12. & Rendella in tract. de vinea vindem. & vino cap. 2.*

5 Sed Seps * siue Sepes de mente *Colum. lib. x. est quæ obiecta introitum prohibet in agrum. Isid. d. lib. 14. cap. 9. Sepes* (ait) *munimenta satorum sunt, vnde & appellata.*

Vtrumque igitur optime in textu hoc valeret intelligi, siue scilicet de *Sepe*, seu de *Maceria*, cum Legislator agri quoddam mu-
6 nimentum ab exteriori animalium noxa * voluerit certe significare. *Sepimentum in agro Tarentino (ex Varr. 1. de Re Rust. cap. 14.) Maceria erat informis ex terra lapillisque composita*, quemadmodum in Hydronti Regione, atque alibi prædia quidam sepiunt, teste *Rendella vbi supra.* Et *Colum. eod. lo. Talis humus* (inquit) *vel parietibus, vel sepibus hirtis claudatur.*

Claudius tamen Salmasius in *Miscell. defens. ad obseru. in Ius Attic. & Rom. cap. 13.* ὃ αἱμασιὰν vertit *Maceriam*, ea nimirum ratione, quia Sepes viua iuxta alterius agrum insita, multum ei nocere potest, cum radicibus sub terram emissis, in vicini locum sese facilius extendat, viresque terræ exsurgat, sensim propagando. Cuius auctoritati adstipulatur latissime *Ægid. Menag. Iur. Ciuil. Amænit. cap. 35. Solon apud Gaium.*

Sed auctor ille, alias clarissimus, quique vastissima cunctarum rerum potiebatur noti-
7 tia *, apertum est viris naris emunctissimæ, quod in textuum audaci correctione suis nimis indulgebat coniecturis. Ab eius ergo sententia puto hic recedendum, & cum Samuele Petito *ad ll. Attic. lib. 5. tit. 1. Leunclauio in Basilicorum Synopsi pag. 400. Labbæo ad dictum locum, Iacobo Gothofredo ad Harmenopulum, Heraldo obseruationum & emendat. iuris cap. 41. & in animaduers. in Salmasij obseru. ad Ius Attic. & Roman. lib. 5. cap. 41.* censeo legendum *Sepem* pro *Maceria*. Quod confirmat *ex Suida, etymologico Theocriti Henric. Steph. in Thesauro ling. Græca* : vbi tamen cum Herodoto pro murali septo, seu muro ex minutis silicibus constructo absque luto, hoc est maceria idem verbum interpretatur. Ratio autem ad nostræ fulcimen sententiæ adduci potest, quia quodammodo sibi esset aduersa Legislatoris mens, dum paulo infra statuit de muro, quod construatur vnius pedis relicta distantia : & non maior est ratio diuersitatis hac in re de muro lapideo ex proposito cum cæmento, quam de temere constructo absque illo. Præterea Sepis plantatio in ipso termino non potest suis radicibus adeo nocere vicino, quemadmodum Salmasius existimat, cum arbustis tantum & spinetis eæ concinnentur, quæ non admodum in viuis & potentibus excrescunt radicibus, sicut oliuæ aut similes arbores, de quibus Gaius post Solonem diuersa sanciuit. Quod etiam damnum à vicinis nullatenus metuendum esse, à rusticis & ab agrophilis didici, quibus vti peritis in arte potius standum est, quam alijs valde subtiliter, & fortasse ad ingenij pompam tantummodo ita syllogizzantibus. *Ad tex. in l. septimo mense ff. de statu hom. l. 1. in princ. & ibi DD. de ventre inspic. Paris. cons. 96. num. 31. & seqq. lib. 1. Rota decis. 353. num. p. p. 2. rec. Canal. decis. 114. num. 2. & decis. 220. num. 6. & coram Greg. XV. decis. 125. num. 9. & decis. 161. num. 7. & coram Merlino decis. 468. num. 1.* qui
8 eorum relationi eousque standum * esse censet, donec constet de errore. Quibus addo *Platon. in Theæteto, Plin. lib. 1. epist. x. & Val. Max. lib. 8. cap. 12.* Vnde his etiam de causis ciuitas pluribus rusticis indiget, quemadmodum scripsit idem *Plato Reipub. lib. 2.* relatus *in l. si quis ff. de Nundin.* Roboratur demum sententia hæc quia, & si argumentum Salmasij conatus sit magis eruulgare, atque sacro huic Rotæ Auditorio decidendum proponere Aduocatus quidam Romanus, eruditionis

varie-

varietate, nec non doctrinæ pollens acumine, post anni tamen lapsum causæ articulus huc vsque ibi iacet irresolutus, & Prudentissimorum virorum arbitrium desiderat;, qui fortasse inter sepem ac maceriam (ad rem de qua agitur) non multum intercedere, animaduersi sunt.

Quare fauore Sepis obseruo hic nonnulla. Et Primo verba superius adducta, nem-
9 pe *: *qui sepem in confinio ponet, terminum non transcendat* sic afferri & probari *à Pratxio lib.4. veter. Iurisprud. l.10. & à Pannin. ad l.12.tabul. cap. 19. his verbis*: *Si quis Sepem ad alienum prædium fixerit, infoderitque, terminum ne excedito*. Quod si per illam, vel per murum aliquis iure suo vti impediatur, non intrat spoliatio sed turbatio, quemadmodum dicitur de arbores præcidente vel fructus colligente etiam per vim ex *Grat. discept. for cap. num.9. & 10.* Et proinde iudicatur de illa tanquam de arbore ita vt ad idem teneatur Sepem erumpens ob violentum ingressum in fundum, sicut qui arborem excidit *Florian. in l. seruitutes §. traditio sub num.6. ff. de seruit. rust. præd.* vbi vlterius ait, quod prætendens se habere seruitutem in fundo alterius, in cuius possessione est, si fiat Sepes, per quam impediatur vti seruitute illa, non poterit eam erumpere, sed bene impedientes expellere. *Feder. Scott. sequitur in cons. 6. num. 32. lib. 6. tom. 1. Ruginell. de Arborib. controuer. cap. 7. num. 81.* qui iure tantum seruitutis præcidere alienam sepem, inquit permitti *ad l.quemadmodum §.1. in fin.ff. ad l.Aquil.late Cæpoll de seruitut. cap.30. num.29.* Alioquin ei soli præscribi qui eam plantauit, vel plantari poniue mandauit *hac l. fin. ff. fin. regund.* Cuius argumento de eius plantatione in limitibus putant DD. Sepem bonorum confines indicare, vt signanter *Palma consult. 43. num. 39. ex Rota in rec. decis.95. num.20. p.8.* Scribentes vero in *l.impensa ff.de impens.in re dot.fact.* necessariam putant fauore eius qui impendit, vti *Io: Says. in consuet.Turon.de retraict.a.14.Io:Garsi.exquisite tract. de expens. & meliorat. & post illos Rendella lo. add.* qui asserunt esse quoque necessariam si aggeres fiant & cuique est eam facere in fundo suo. *Cassan. in consuet. Burgund.rub.13.§.1. in verb.par fossen.* Tanta nihilominus diligen-
10 tia superuacanea est in vitibus arbustiuis * *ex pracit. Rendella* : *Vinea* etenim solummodo (*Plinio teste lib.17. cap.23.*) *ad arcendas animalium iniurias pariete, vel sepe, vel fossarum impendio muniri se cogit*. Quapropter *Vlyss. Adrouand.* explanans Punicorum naturam *Dendrolog.lib.2. pag.60.* tantæ arbori hoc ad rem nostram format elogium: *Tutissima sepimenta & vtilissima Punica arboris planta suppeditat, quæ spinis fures arcet. Virtuosa halitu virus omne fugat serpentum, & animalia noxia enecat*: *Viridariorum vmbras gratissimas, pulcherrimosque prospectus elaborat. Lignum insuper celoratum abacarijs ad eorum tessellata opera perficienda præbet, &c.*

Proteruum hominum genus, seu pulchritudine ad fructuum rapinam allectum, seu naturæ corruptæ stimulis ad inuidiam prouocatum, rem tam pulchram impijssime vastaret.

Nonnulli Pandectarum Codices in textu hoc, pro ly *ad alienum prædium ducat*, habent: *iuxta alterius Regionem effoderit*. Quæ posterior lectura, quanquam fere coincidat cum nostra, curiositatem præbet nihilominus sciendi quid sit *Regio*, quidue *effossio*? Dicimus igitur hoc loci Regionem non intelligi pro eo situ, intra quorum fines, singularum Coloniarum aut Municipiorum magistratibus ius dicendi cohercendique libera erat potestas. vt *Sicul.Flacc. tradit lib. de condit. Agror.* sed fundorum partes certis mensuris dispartitas *l.8.& l.29. ff.de acqui. rer. domi. l.7. ff.commu.diuid l.3.C.eod.tit.l.2. ff. fin. reg. l.1.C.eod.l.6.ff.quemadmod.seruit.amitt. & alibi*. Quapropter Regiones ceperunt dici fines seu termini, vt Cicero demonstrat *pro Archia* ibi: *vitæ spacium exiguis regionibus circumscriptum est*: Vnde Regionibus agros diuidere est certis finibus & limitibus perpetuis distinguere, vt quisque suam partem semper habeat *d.l.7. ff. commu.diuid. & l.3.C.eod.* & insigniores Lexicographi: & sic *ad alterius Regionem vsque ad alienum prædium, seu trans ter-*
12 *minum*. Effossio autem est terræ *, vel terminorum quandoque, auulsio *ad l.1. C. de accus. Paul.§.2.lib.5.sent.tit.22.& alij.*

MEMBRVM SECVNDVM.

AGITVR DE LAPIDE TERMINALI.

Limes seu Terminus in Sepis effossione non est transcendendus. Ista fuit Gaij sanctio in nostro textu, de qua meminit *Nepita in consuet.Catan.tit.60.num.7.* quæque suam glossam exposcit. Terminus igitur confinalis, vel lapis terminalis est signum cuiuscunque finis demonstratiuum, vt describit *Hieron. de Monte Brixiano in tract. de Finib. Reg. cap.15. num.2.*
13 *ad tex.* * *in l.2. in princ. ff. de term. mot.& per ea quæ habentur in c.forus de verb.signif.* cui tamen censerem addendum esse *in prædijs* ibi enim talia signa poni consueuere, alias *signum* prædicatur de differentia nimis ambigua & generica: quo modo nonnullum è logicis terminis recitare videremur. Definiri ergo melius potest *limes agrorum possessionumque finium causa positus, quo fines cuiusque prædij dignoscantur. Io: Scaym.decis.Bonon.x. num.38.* qui diuiditur in *naturalem*, scilicet à natura vel à Deo positum, & *artificialem*, hominum industria constitutum. *Gryphiand. de Insul. cap.24. num.91.* in *publicum* & in *priuatum*, qui de se patent. Hi protoparentibus fuere ignoti, cum aureum illud sæculum humanam absque *meo* ac *tuo* (animis vtrinque compositis) aleret societa-

B tem,

tem, vt dicitur ex *Auct. Metam.lib.1. fab.3.* & *Virgil.* hinc *Æn.1.*

Nec signare solum, aut partiri limine campum
Fas erat ------------------

Vnde Romani, qui summa cum prudentia
ac strenuitate (vt *Torquat. Tassus* egregie pro-
bat *in quodam opusc. inter mox impress. aduersus
Plutarc.* qui Magnitudinem Quiritum potius
Fortunæ adscripserat) immensam construxe-
14 runt Monarchiam *, ex primo eorum Rege
nullos fines didicerunt statuere. Sed aucto
gentium numero, dominandique extenso ap-
petitu, agros (terminis positis) distingui opor-
tuit per *l.ex hoc iure 2.vbi Castr. ff.de Iusti & Iu.*
optime Nicol.Myler. in Metrologia cap.14.§.2. &
lapis iste visus fuit Platoni *(de legib.dial.8.)* à
Deo ad inimicitias compescendas firmatus;
Vnde fortasse Numa Pompilius, post eius
vsum (quem vti sacrum quiddam fuit venera-
tus) Deo Termino sacellum in monte Tarpeio
erexit, idque Ioui Terminali, tanquam Pacis
custodi, consecrauit. *Halic.lib.2.histor.& Plu-
tarc.quæst.Roman.15. & in Numa*: primisque
temporibus, non modo arborum ramis, ve-
rum columnis, statuis, sepulchris, monti-
15 bus, fluminibus, vijs publicis *, alijsque si-
gnis (apud *Frontin.de limitib. lib.1. in fin.*) pro
terminis Prisci vsi fuere. *Oetinger de finib. re-
gund.lib.1. cap.18. per tot.alijque per Myler.§.3.*&
apud illos sacri erant, ac venerabiles.Similibus
lapidibus seu columnis milliaria olim signaban-
tur, cuius instituti auctorem fuisse *C.Gracchum
Plutarc. in vita eiusd.* tradit: vnde *vltra centesi-
mum lapidem* idem esse quod centesimum mil-
liarium; & ex lexico *vet.græcolat. Decimus lapis*
doctos iam dudum obseruauisse notat *Fride-
ric.Brummer.in comment.ad l.Cinciam cap.14.pag.
mihi* 212. Fuse agit de hac re *Vuolfgang.Lat.us
Reipub.Rom.lib.1.cap.2.* vbi optime agrorum
distinctionem referens apud Romanos, ita
scribit: *Limitem transuersum in agris, & termi-
num & viam Romanis fuisse appellatum, ante-
quam tot vrbi prouinciæ accessissent, haud dubia
res est, &c.* & paulo infra: *castellis & castris
in ripis fluminum limitaneorum positis à Romano,
vbi suam ditionem aduersus Barbaros tueri cogeba-
tur. Cæterum in mediterraneis alia erat ratio di-
stinguendi, vel per murum, vel per sepes, aut etiam
lapides terminales, vbi nihil hostile metuebatur à
vicinis, &c.*

Hodie tamen lapidibus vtimur, quandoque
caracteribus vel imaginibus, puta Crucis aut
16 alijs *, & (consuetudine communi) nonnullis
lapillis signatis *ex Myler §. 14.* vt alijs magis
indiuiduales appareant, & ne dominia sint
sub incerto, argum. *l.1.ff.de Vsucap.* Item, ad
oliuetorum cognoscendum præcipue domi-
nium, signatis arboribus intra vel extra, iuxta
hominis pectus cum securi, quæ teclaturæ
Tacche vulgo appellantur: & de ijs est mentio
*in Longob.l.3.de eo qui termin. antiq.& post Iacob.
de Ardin. in summa feud. de pæn. vers.item amittit
manum seruus*, notat *Rendella in tract.de Olea &
Oleo inf. citand. cap.7.* qui ait quod si huiusmo-
di signa foris ponuntur, arbores eius esse si-
gnificant, qui infra possidet: si communes
sunt arbores mediæ, è regione notæ fiunt. Ap-
pellantur autem *Arbores Terminales à Iul. Pau-
lo sentent. lib.5. tit.24. quem refert Hier. Magius
Miscell lib.4.cap.7.comment.in Iul.Florent.*

Verum hi termini, vt conseruentur, & ne
confundantur, poni debent citatis partibus per
*tex. in l. si quis super 3. ibi si altera pars se subtra-
xerit C.fin.reg.& l.si irruptione 8.ff.eod.* electisque
viris terminalibus iuratis. *Myler. ibid.§.9.* De-
bentque respicere alios lapides terminales per
lineam rectam, *Mascard.de probat. conclus.400.
num.5.vol.1.* Quibus fixis coram testibus, in-
strumentum est conficiendum *ad l.inter Castel-
lanum ff. de recept. arbit. Aggen.Vrbic.ad Frontin.
de re Agraria cap. sus epimus 1. Hier.de Monte
vbi supra cap.17.num.4.* cuius memoria in pu-
blicum librum ciuium asseruari consueuit, suis
notatis confinibus. Et finium in dubio non
præsumitur mutatio. *De Monte cap.15.num.5.
& cap.21. num. 3.* Eorum vero cura, cum sit
actus Territorialis iurisdictionis, ad eum per-
tinet, qui publice præest ad *tex. in l. si legatum
§.1. ff. de operib. public.* Et ad dominiorum di-
stinctionem, fidem publicam merentur. *And.
Knichen. de iu. territor. cap.4. num.214 ac sub
num.* 357. Valentque ad propensiorem agro-
rum culturam.

Quod si per antiquitatem, aut per aliud ac-
cidens amittantur, dominium per publicam
17 famam *, & per testes maxime vicinos proba-
ri poterit. *Natta cons.104.num.3. Mascard.de
prob. conclus.395.* Si vero per fluminis mutatio-
nem impetu factam, tunc termini confinales
non mutabuntur, nec iurisdictio aut domi-
nium. *Bartol.in l.hoc iure 3.§.si aquam 2 ff.de
aqua quotid.* Ad probat doctissimus *Hugo
Grotius in admirabili suo tract. de Iu. belli & pa-
cis lib.2.cap.3. num. 16.* vbi notat in arcifinijs
seu territorio fines habenti arcendis hostibus,
ex Varrone, flumen mutato paulatim cursu,
mutare & fines: & quicquid parti alteri adie-
cit, sub eius imperio esse cui est adiectum,
cum eo animo populus vterque imperium oc-
cupasse primitus credatur, vt flumen tanquam
naturalis terminus, eos dirimeret, scribente
*Tacito de morib. German. certum iam alueo Rhe-
num quique terminus esse sufficiat.* At si per al-
luuionem, secus est in sententia *Aym. de
Alluu. lib. 2. cap.6,* Idem autem procedit de
mente *DD. alleg. à Myler. §.25.* qui, limites
Prouinciarum finales temporis cursu non in-
terire, fusissime probat ex *Mynsing.centur.6.ob-
seru.28.num.2.& alijs §.28. & duob.seqq.* De al-
luuionis materia extat consil. quoddam *Io:
Goddei: cons.3. Barthol. Siluatic.Ciriac.controuer.*
376. *Thesaur. decis.140.* & vide *Pereg. de iu.fisci
lib.8. num.67. Nig. de Landem. tom.1. quæst.13.
num. 79. & fusius Noe Meurer in tract.de iure
Aquarum.* Sin autem controuertatur, an lapi-
des plantati pro limitibus sint habendi vel non,
rusti-

r: ficorum & antiquorum indicio standum esse, ad mentem *l.* nostræ *fin.* & *c.1.§. si quis de manso. si de feud. contro: fuerit*, dicit *Franc.Marc. decis.Delphin.416.p.2.*

At motis vel turbatis lapidibus, vicinum præsumitur id perpetrasse *arg.l.si.ita 15.§.mulier 2. ibi : ne quid vicini, aut agri, aut fructuum occupent ff. de instruct. leg. Hippol. de Marsil.in pract. cum §. diligenter num. 97.* Malus enim vicinus leges ædificijs & prædijs positas, suis calumnijs & fraudibus facile decidere potest *per Nouell.63. cap.1. in fin. vbi Gothofred.* Reuisione autem pendente, finales termini nihilominus sunt figendi, quo tempore sententiæ prolatæ executio non impeditur. *Maranta in pract. tit. de appell. num.172. Trentacinqu. lib.2. var.resol. tit.de appellat. res.1. num.1. & alij per Myler.vbi supra §.32. num. 2. §.34.* qui in seq. contrarijs respondet & *§.37.* in Imperij statu circa hæc plurimum ferendum esse Iudicis arbitrio affirmat.

Equidem (vt statuitur in tex. nostro) *limites nullatenus sunt transcendendi.* Qua de causa
18 termini * huiusce motori, ruptori, peruersori, aut quocumque modo inuasori, variæ pænæ in iure constitutæ sunt. Castigabatur enim legibus 12. tabul. tantum crimen capitali pæna, quasi Diuinæ ipsius maiestatis esset ius læsum ex *Gyrald. de Dijs Gent. Bonifac.de furt.§.9. num.79. & Bertr. Argentræo de Consuet. Britann. artic.590. num. 1.lit.A.* Rursus horrenda Maledictionis pæna, iure Diuino *Deut. cap. 19. vers.14. & cap.27. v.17. & Prou.2.28. Vvissenbach. ad tit. ff. de term. mot.disput.32.th. 9.Zepper. de legib.Mosaic.lib.1.cap.11.* Excommunicationis vero iure canonico *cap.tanta 11. caus. 1. quæst.7. arg. l. Diuus 2.ff.de term.mot.* duorum mensium spatio *cap. tanta 24. dis.86. Farinacc. quæst. crim.168. p.5. num. 111. Myler. opere cit. cap.25.§.3.*

Sed iure ciuili pæna vt plurimum in hoc delicto est arbitraria. *Menoch.de arbit.2.cas.393. num.15.* variatur ex municipalibus statutis, augeturque secundum facti circumstantias. *Callistrat.in l.Diuus ff. de term.mot.* Primum autem contra motores datur iuramentum in litem *l.cum furti 9.ff.de in lit. iur.* & requiritur dolus. *Ant.Faber in Cod.lib.9.tit.18.defin.2.num.5.* scilicet dilatandi sui dominij causa cum alterius detrimento. Quo probato, dolosi tenentur actione termini moti, & quandoque furti. *Menoch. vbi supra. Plato de legib.dial.8.A.Gell. lib. 11. cap.18.* Multoties pæna pecuniaria, *Farin. d. quæst.168.p.5.num.102.* nempe si adsit animus rixas tantum seminandi, aut similiter nocendi. Lite vero pendente, pæna fit maior, scilicet dupli. *Vlpian. in l.si irruptione ff.fin.reg.* Quod si pluries fuerint amoti, pæna quoque erit arbitraria, quanquam grauius appareat eo casu delictum. *Abb.in cap.ex litteris num.13.de probat.* Clar. *lib.6. sent. §.fin.quæst.83.num.x.*-Myler. *vbi supra §.13.num.7.* A qua tamen solutus erit qui crimen id perpetrare voluerat, sed ad finem non peruenit *l.cogitationis ff.de pæn.can.cogitationis de pænit.dist.1.Alex.ab Al.Genial 2. cap. 15.Cuiac. lib.8.obseru.cap.22.& 25.* dummodo manus non admouerit, vel effossionem non inceperit per *l.si constiterit C.fin reg l.si quis sepulchra 2.ibi:attigerit C. de sepulch. viol. Myler. d. §.16. num.4.* Et demum pro circumstantiarum grauitate vsque ad mortem pæna hæc perduci valet. Textus sunt apertissimi *in l. sunt quædam 9.de extraord.crim.l.1.§.generaliter 3.ff.de pæn.l.si is qui 7.§.in seruos 3.ff.de iurisd.l.sacrilegij 6.in princ.ff.ad l.Iul.Pecul.l.lex Iulia 7.in fin. ibi capite plecti ff.ad l. Iul. repetund. Menoch.2.arbit. casu 89. num.20. Fachin. controuer. lib.9.cap.45.* Neque prætereundum est quod, cum extraordinaria accusatione in crimine termini moti, concurrit quoque actio popularis *l.3. §.1.ff.de term.moto l.1.ff.de popul.act.l.mutus 43.§.2.ff. de procur.* Cæteræ vero dubitationes, quæ de hac materia in alijs casibus insurgere possunt, iudicis arbitrio sunt relinquendæ, vt constat ex *Menoch.& Myler.loc.cit.*

MEMBRVM TERTIVM.

DE SACRA CLAVSVRA.

QVoniam Monasteriorum septa, ad instar terminorum seu limitum (corporalium tamen) se habent, qui nonnullam non transiliendam vtrinque requirunt distantiam, meri-
19 to de ijs materiæ * superiori quasi pro corollario paucula hæc iungimus. Aduertimus tamen quod de ea tantum sermonem inducimus, qua Virgines seu mulieres seruantur & quæ magis proprie atque antonomastice sic appellatur, non vero de illa virorum qui religiosam vitam professi sunt, quæ potius eius naturam ac qualitatem participat, & per quam fœminis tantummodo ingressus est interdictus. Dicitur autem *Clausura quasi locus clausus l.fundo ff.de act.empt. & portarum claustra* hoc sensu appellauit *Virgil.Æn.7.* & sacra, seu regularis hæc idem est quod claustrum & septa monasterium suis cinctum muris & claustris: vel denique lex ipsa, qua prohibetur regularibus extra monasteria egressus, aut externis ingressus in illa, vt ex *Godefrido Vvindosinensi lib.4. epist.24.* recitat in suo pro hac materia vbere *tract.de claus.Regular.P.Gibalin.in præfat.disquis. canon.num.6.* Vnde ad nostrum sensum *Murorum ambitus atque altitudo* (describi potest) *perpetua Sanctimonialium custodia à Sancta Sede cum suis legibus sancita.* Hinc est quod non incongrue *clausos* Vlpianus pro *vinctis* accepit *l.si quis in graui §.subuenitur ff.ad Sila.*

Porro ad legis veteris imitationem ac fundamentum, in qua & Virgines clausas Pro-
20 pheticam * vitam egisse legimus *Iudith.8. v.5.4.Reg.11.v.2. & ex.2.Machab.3.v.19* tradunt *Abulens.1.Reg.2.quæst.12. Caus l.lib.2.de Deipara cap.12. & Baron.in appar. ad annal. §.si*

fidem adhibendam: & in Aurora legis Euange-
licæ Maria Magdalena cum Martha eius foro-
re in quodam cœnobio simul vixere, teste
*Mellito in vita ipsar. cap. 9. & Tambur. de iure Ab-
batiss. disp. 18. quæst. 3. num. 1. & 2.* quanquam
nemo asserat adeo arctam fuisse, sicut nostris
temporibus. Introducta fuit de iure positiuo
ad decus & honestatem, vt colligitur *ex motu
proprio Pij V. edito anno 1569. & ex alio Gregor.
XIII. post Conc. Trid. decret. & sequitur Nauarr.
commem. 4. num. 39. vers. 14. & num. 42. vers. qui-
bus tamen de Regul.* ideoque non obligat cum
incommodo ac rigore intolerabili. Docet *P.
D. Thom. Del Bene* (auctor Doctissimus, mihi
valde beneuolentia iunctus, & fere alter Acha-
tes) *tom 2. de Immun. Eccles. dub. 43. & 47. num.
13.* Optime quidem eius ingressus profitenti-
bus virginibus morti assimilatur, quia domi-
nio rerum & administratione priuat, fereque
occidit. *Auth. ingressi C de Sacros. Eccles. Gloss.
in §. si qua mulier in Auth. de sanct. Episc. coll. 9.*
Conscientijs tamen est valde salutaris, ac tu-
21 tior viuendi forma *, quam extra, vt Sanctis-
simi ac Sapientissimi demonstrant magistri, &
præcipue *D. Hieron ad Rustic. & ad Paulin. de
institut. Monach. D. Basil. sim. l. opere Io: Chrysost.
homil. 56. 57. & 58. Athanas. epist. ad omnes vbique
solit. vit. ag. & Mellifluus Doctor in Declam., quod
etiam animaduersus fuit serm. 1. de D. Andrea*,
ita: *Merito stagnis monasteria comparantur,
vbi quodammodo incarcerati pisces, euagandi non
habeant libertatem, quo videlicet parati sint semper
ad epulas spirituales, dicentes singuli intra se: quan-
do veniet qui nos deferat? cunctis diebus nunc mi-
lito, expecto donec veniat immutatio mea.* Sed
quatuor præcipiuntur agenda moniali quæ læ-
to corde, ac mente hilari vult vitam ducere,
22 alias claustrum * erit ad instar infælicis er-
gastuli ac miserrimæ gehennæ: Propria sci-
licet voluntate vestem induat religiosam;
necessitates non patiatur: sit ocij æmula,
ac murmurationis. *Guenara epist. lib. 2. re-
spons. ad D. Sumier Regentem Neap. fol. mi-
hi 106.*

Ideoque meliori iure quam agrorum confi-
nales termini, tum clausis mrt monialibus, cum
23 laicis externis * hi sacri confines transcurren-
di nequaquam sunt: & (quod etiam nefas) mul-
to minus sunt perforandi ex *Myler. in Metrolog.
cap. 25. §. 9. num. 3.*

Limitatur tamen conclusio in casibus neces-
sitatis, in quibus iura non habent locum: &
primo fauore Monialium, si molestentur ab
Epidemia, incendio, vel bello, tunc enim
exitus ijs permittitur ex præd. constitut. Pij V.
24 quibus additur casus talis * ac tanti morbi,
ex quo euidenter grauissima metuantur pe-
ricula, si monialis cum sororibus commore-
tur; Videtur enim quod ægrota possit se de-
fendere ex *Clem. Pastorali §. cæterum de re indic.*
examinat quæstionem *Gutierez can. quæst. lib. 6.
cap. 14. per tot. & Gabr. Marchant. in suis notabil.
resolut. cap. 22.* vbi de cancro id declarat qui de-
clinare possit in morbum contagiosum: ex
quo ob commune bonum exeundi licentia
conferri potest Priorissæ, præcipue causa pe-
regrinandi ad S. Sepulchrum. Verum loqui-
tur de Germaniæ canonicis, quibus videtur
fauere laxior regula quæ in Italia profecto non
militaret. Neque vetatur eisdem egressus, cum
Pontificis licentia, ad reformandum vel fun-
dandum aliud cœnobium, sicut transeundi
causa ad laxiorem ordinem quandoque, ex
Pelizzar. de Monial. cap. 5. sect. 2. Alias ad clau-
suræ obseruantiam moniales omnino erunt co-
gendæ, quocumque exemptionis priuilegio
non obstante. *Tondut. quæst. & resol. benefic. tom.
1. cap. 20.*: & multo magis ad commessationes
vitandas & hospitium secularium vtriusque
sexus, vt bene discurrit in opere mox *cit. Mar-
chant. cap. 21.* Immo Soror clausuram violans,
compellenda est sub censuris ad ibi redeun-
dum, quemadmodum monasterium ad eam
recipiendam. *Rota Romana decis. 359. coram Du-
rano.* Plura vide per *Donat in tract. Rer. Regul.
tom. 1. tract. 4 quæst. 15.*

Hic probare minime possum P. Thomæ San-
chez *tom. 2 Summæ lib. 6. cap. 17.* conclusionem
25 de Scholarum atrio Societatis Iesu *, quod
compræhendatur sub clausura, illi tantum in-
nixus rationi, quia est quoque ad ornatum
clausuræ. Probare inquam non possum, tum
quia clausuræ limes odiosa res est, ratione
periculi in quod facillime labere valent con-
scientiæ, & sic potius benigniores & fauorabi-
les sententias amplecti deberemus. Tum etiam
quia non video, cur potius atrio Patrum So-
cietatis, quam cæterorum Religiosorum qui
adolescentum & puerorum disciplinæ sedu-
lam operam impendunt, puta Patrum Scho-
larum Piarum, qui à primis elementis sum-
mo cum ardore ac tolerantia ei prosunt ætatu-
læ, (quod erat exprimendum) fauor hic tri-
bui valeat. Et Regulariter, sicut porticus
non dicitur de domo *l. cætera 41. §. hoc Senatus-
consultum & ibi Florian. ff. de leg. 1.* ita ex eo-
dem argumento atrium collegij non dici debet
de claustro.

Ingressus autem permittitur Vicario, con-
fessario, medico, necessarijs operarijs & arti-
26 ficibus alijsque *, adhibita superiorum licen-
tia in casu necessitatis, vel maximæ vtilitatis.
Pellizzar. d. cap. 5. sect. 3. Et proculdubio mona-
sterij fundatrici ex priuilegio sibi concesso *in
Bulla Gregor. XIII. incip. quæ sancti monialium
quietem, &c.* Verum, cum ad monasterij fun-
dationem plures personæ possint concurrere,
id iudicandum est à prudenti viro, habito re-
spectu ad quantitatem & qualitatem beneficio-
rum, & sic ad formam contractus initi, vt be-
ne declarat *Marchant. vbi supra casu 33.* qui *ca-
su 23.*, dum puer masculus septennalis ex fa-
milia principe dolo seu furtiue sublatus tribus
à retro annis in monasterio existebat iuxta do-
ctrinam Nauarri *in cap. statuimus num. 59. Cor-
dub. in summa quæst. 60. Emman. Rodriquez tom. 1.*

qq. Re-

qq.Regul.quæst.46.num.1. Sanchez in Decal. l.6. cap.16.num.5. & Tamburin. de iure Abbatiss.disput.22. quæst.4. num. 1. qui astruunt ante septennium bene posse pueros masculos in clausuram admitti; Inquie in casibus necessarijs non modo puero sed adulto, & viris Episcopum & superiorem, tribuere licentiam posse clausuram intrandi, iuxta prudens arbitrium, habita ratione periculi viæ, famæ, grauis iniuriæ, aut grauissimi alicuius detrimenti, citans *Sanchez & Rodriq.locis adduct.* non vero curiositatis gratia permittitur alicui ingressus;qua de causa redarguendus esset summopere non modo licentiam petens, verum & illam concedens etiam permissiue, si non positiue, cui non debent nimium indulgere Diæcesum Ordinarij. Excipiuntur fœminæ & fatui, quibus perpetuo ingressus huiusmodi est prohibitus, vt scribit *Nauarr.de Regul.num.59.* Quanquam vero Doctissimus hic Pontificiæ Iu-
27 risprudentiæ magister *, sentiat infantes discretione carentes admitti posse in monialium clausura *arg. l.p. C. de falsa mon.cap.omnis de pan.& remiss.& al.leg.* Oppositum tamen resolutum pluries fuit à Sacra Episcoporum & Regularium Congregatione, vt scilicet illos cuiusuis sexus vel ætatis ibi introducens, censuras incurrat violatæ clausuræ. Testimonia adducit *Hieron.Nicol.in suis Flosculi.siue Notabilib.verbo clausura num.30.& seqq.* cui addo rationem fortasse non insolidam, quia tunc illæ Domini ancillæ redduntur nimis vagæ & à supernis meditationibus, non absque leui puri cordis detrimento, valde abstractæ.

Datur tamen in hoc paruitas materiæ, vt si quis vnum solum pedem ponat intra monaste-
28 rij portam *, vel vtrumque,& etiam per vnum vel alterum palmum vtroque pede ingrediatur, mortaliter non peccet, neque excommunicationem incurrat. *Sanch. de dub. Regul. resol.52.Gabriel.à Sancto Vincent.de cens. disput.4. quæst.50. §.53. num.444.* Et per locutionem cum monialibus nullo pacto læditur clausura. *P.Del Bene loc.cit.cap.14.dub.5.num.19.* idque vltra discretionem contra scrupulis vexatos. Quanquam frequens accessus ad sacra illa septa reprobetur admodum à iure, pæna suspensionis clericis indicta, excommunicationis laicis, priuatiuis vero officiorum, vocis actiuæ & passiuæ, & peccati mortalis Regularibus (etiam equitibus Hierosolymitanis) quibus valde id inculcatur. Multiplices auctoritates affert *Barbosa de iu. vniuer. ecclef. lib.1. cap. 44. num.153. vsque ad 158.*

Sic itidem sacrorum locorum limites minime transcendendi sunt à ministris Iustitiæ, fauore ecclesiasticæ immunitatis, de qua consulendus est *P. Del Bene,* in suo prolixo & sæpe citato tractatu,in quo sapientissime cunctas dubitationes expendit, nilque de illa reliquit intactum; quemadmodum in materia vniuersi iuris prædicamus de Baldo. Nos tamen hac de re alibi nonnihil digeremus.

CAPVT V.

DE MVRORVM DISTANTIA.

SVMMARIVM.

1 *De quo muro interpretandus sit textus,& num.21. eiusque ratio num.5.*
2 *Murus in quo differat à pariete.*
3 *Calepini dictionarij auctoritas in iure.*
4 *Muri ciuitatis dicuntur sancti, & nonnulla de ijs; item de muris Vrbis.*
6 *Murus communis qui sit: quomodo cognoscatur num.7.& 13.& fiat num.12.*
8 *Qui proprius, & pars domus, cum similibus dubijs num.seq.*
14 *In communi quid possit facere vicinus, vbi de balneo, sterquilinio, furno, fenestra, camino, latrina, & alijs huiusmodi vsque ad num.17.*
18 *Quando in eo possit ædificare vicinus cum duob. num.seqq.*
22 *Via publica saluanda est.*
23 *Pedis mensura secundum textum quæ sit.*
24 *De illa apud priscos: & num.seq.*
26 *Concludit auctor in hoc standum esse consuetudini.*
27 *Qualiter facienda sit mensura?*

1 MVri interuallum ad vicini * solum aut murum, ex Legislatoris præscripto, vnius tantum est pedis. Verum hic videndum est, de quo muro scripserit I.C., an scilicet de solius vicini, an vero de communi: & vtrum in prædijs rusticis hæc procedant, seu potius in vrbanis? Qua in dubitatione promptissima accedit resolutio Cæpollæ *in tract.de Seruit. cap.64.num.13.* qui eandem pro vtroque muro sententiam protulit.Non autem intelligi valent prædicta de domo prope domum, quia de hac infra aliud sancitur, & nos in sequen. capite agemus; Præcipue vero tale spatium dimittendum est vbicumque aliquis in alterius soli confinio ædificat, secundum *Thes.dec.115.per tot.* Et noto Gaium sapientissime vsum fuisse verbo τειχίον quod est diminutiuum à τεῖχος: ex quo textus interpretari
2 debet de paruo muro,seu potius pariete, cum murus à muniendo de ciuitatum lapideo munimento peculiarius dicatur,& paries de priuatis muris,*Isid.Orig.lib.15.cap.2.*quamuis murus & paries promiscue aliquando accipiantur, & abusiue murus etiam ad priuati ædificij partem, iuxta verbale sonum adhibeatur, vt in-
3 nuit *Ambros.Calepin.in suo Diction.*: ad quem auctorem pro vero intellectu verborum recurrendum esse docuerunt,post Pisanellum, *Pres. de Franch.decis.662.in fin.& Cæsar de Afflicto in suis controuers.iur. resol.lat.cap.38.num.24.* præcipue ab eo qui vult omnia discere, assidue versatus in eius lectione, vti solitus erat dicere Cardinalis de Aracæli, scriptisque id firmauit

Vnol-

Vuolfang. Vnde hic non habent locum vrbis
ambitus, seu muri illi lapidei à Tarquinio
Prisco ad Romuleæ ciuitatis defensionem pri-
4 mum adhibiti *, cum antea lignei fuerint,
teste *Lucio hist.1.* qui *Sancti* dicuntur, hoc est
*inui labiles l.fin.ff.de ver.diuis & ibi DD. §.sancta
institut.cod.* Et publici *l.restaurationi C.de diuers.
præd.lib.*11. Immo etiam sacri. *Plutarc.libell.
quæst.Roman.cap.27. Varro, & post Homer. Cal.
Rhodigin. lib.12. cap. 12.* Vnde Pomærium
quod circa vrbis mænia erat, neque coli neque
arari fas erat. *Alex.ab Al.genial.6.14.* quorum
structura hodie ex magno lapide commenda-
tur, vel etiam magno & incerto, vt aspicien-
tibus horrorem quendam incutiant, asperita-
tem & seueritatem ferant. Ita *Daniel Barba-
rus in comment. lib.4. Vitruuij cap.2.* cura vero
magistratui incumbit, immo cuicumque etiam
clerico, dum necessitas immineт, puta stante
obsidione, ibi vigilando, vt statuitur *in cap.
peruenit de immunit. vbi Abbas*: quosue tran-
scendentium pœna capitalis est præcipue belli
tempore, alias vero arbitraria, atque illos (abs-
que Principis auctoritate, etiam ad refectio-
nem) nec perforare, nec ab eis lapides licet au-
ferre, vel ijs aliquid immittere *d.l.fin. vbi opti-
me Bald. & Alberic. tex. in l.desertorem §.nec non
ff.de re milit.Roman.singul.*743.*Clar.lib.5.sentent.
quæst.68.num.29.Menoch.de arbit.lib.2. casu*483.
*Philipp.Knipschild de iurib.ciuit. Imper.lib.2.cap.
7.& 8.& lib.5.cap.26.* quod limitatur tamen
de licentia domini terrarum *ex Io: Fabro in d.
§.sancta.* Sacrilegorum autem infamiam in-
currunt ij, qui struendæ causa domus ciuitatis
mænia fuerint demoliti *ex Rhodigin. ibid.* De
quorum dominio, an scilicet Regis sit vel ci-
uitatis *Fab. de Anna* discurrit *cons.*72. & cuius
impensa reficiendi, egregie *Io:Philipp.Monspe-
liens.respons.50.num.26. & seqq. Gaspar Kloch.de
Contribut.cap.9.nu.24.36.& 63.* qui asserit om-
nes ad id teneri contribuere & prædicta exten-
di ad muros ciuitatum Imperialium, & supe-
riorem non recognoscentium.

Quo loco pertranseunter veterem parietum
crassitudinem notare lubet publicis legibus
sancitam, maiores scilicet sesquipedales, se-
cus vero latericij qui vnicam tantum poterant
sustinere contignationem, vt nisus *Vitruuio
lib.2.& Plinio lib.35.cap.14. Brisson.* recitat *se-
lectar. iur antiquit. lib.1.cap.1.* At idem Vitru-
nius *lib.1.cap.5.* muri ciuitatis crassitiem ita
faciendam censet, *vti armati homines supra ob-
uiam venientes, alius alium sine impeditione præte-
rire possint*: In ijs profecto accuratissima exi-
gitur custodia; qua de causa pro ea murorum
vrbis Innocentius Papa X. *constitut.6.ad curam*
hoc modo præscripsit distantiam: Vt scilicet
circa illos & propugnacula nouiter extructa
à porta equitum leuis armaturæ vsque ad Ty-
berim nemo propius possit accedere, sed spa-
tium illud vacuum sicut modo est, relinqui
debeat. Ex parte vero interna ædificare nemo
possit, aut sepes vel aliud quicquam facere,
sed relinquendum semper quatuor cannarum
spatium à muris distans. Domini terrarum
prope dictos muros, eam terram in planitiem
æquare teneantur, & se à muris separare.
Omnes demum porticulæ quæ in eis muris sunt
claudantur, alias pœna erit infligenda. Tan-
tus profecto Pontifex, tum armatæ pruden-
tiæ vestigijs, cum ecclesiasticæ facundiæ maie-
state in eximijs cunctis suis meditationi-
bus orbi vniuerso *Cæsarem* velut *in vtroque*
se se dignissimum præstitit venerationis obie-
ctum.

Cæterum poterat equidem vicinus ex pro-
xima fossione in terra ob muri constructio-
5 nem maximum * detrimentum pati: ideoque
distantia *Pedis* in hac lege fuit constituta,
seu *liberi aeris*, vt inquit Glossa, quod idem
est. Quia vero sæpius id valet accidere circa
parietem communem, de quo pluriniæ à Do-
ctoribus excitantur controuersiæ à tractatu no-
stro nullatenus alienæ, immo cum illo quo-
dammodo connexæ: nonnullas idcirco ex ijs
enodabimus.

Paries igitur, seu Murus communis pro
indiuiso is dicitur, qui duas domos vel duo
6 prædia * intermediat ac diuidit *l. arbor in
princ.com.mu.diuid.l.pro socio l.bonas ades & l.pa-
rietem ff.de seruit.vrb.præd.Bartol.in l.damni infe-
cti §.cum parietem in col.2. ff. de damno infec. Cæ-
polla d.cap.40. num.15. & alij passim.* Qui ta-
li modo distinguitur, vt alter cæcus appelle-
tur, alter fenestratus, quorum primus est
qui nullas habet fenestras. Notat *Sprenger.
de iure ædific. cap. 9.* secundus vero patet de se.
7 An autem sit communis * vel proprius pro-
batur ex signis in muro apponi consuetis ad
id demonstrandum, quibus fides omnino est
adhibenda, cum pro ijs semper præsumatur.
*Menoch. de præs. lib.6. præs.73. num.1. & 2.Cæ-
polla loco proxime cit. Mascard. de probat. conclus.*
1149. vbi optimam rationem adfert, quia
cum licitum non sit quicquam rei alienæ im-
ponere, sequitur quod, si aliquid imposi-
tum sit, ex imponendi iure id factum præsu-
matur. *Gaspar Manzius in append.de Muro com-
muni ad suum tract. de Seruit. num.2.* Præualet
enim semper eius fauor, pro quo plura & vr-
gentiora signa concurrunt. *Rota decis.*252.
*n.44.p.7 diuers.Negus.in sylua respons.quæst.*521.
num.15.Altograd.cons.100.num.23.
8 Proprietas vero alicuius præcipue digno-
scitur ex inscriptione *hoc opus fieri fecit*, vel alia
simili: ex appositis signibus: ex foraminibus
& fenestris, dummodo tamen clam à vicino
fieri non potuerint; quod si vtramque partem
penetrent, pro communi muro indicant præ-
sumptionem. Ex signis immissis: ex nebulis
camini vel latrinæ: ex fistulis vel canalibus pa-
rieti adhærentibus: & annulis vel vncis fer-
reis: ex trullis, vel alijs instrumentis muro in-
fixis: ex lapidibus prominentibus, vel perfo-
ratis. Item ex substentaculis muri, atque ex
tegulis inclinatis. Rursus ex muri colligatio-

ne

ne cum alijs muris: ex proprio ædificantis solo, nec non ex alijs coniecturis, & potissimum ex emptionis instrumento. Quæ omnia in vtrisque prædijs, seu rusticis, seu vrbanis, iuxta rei proprietatem, communiter docent Doctores, & præcipue *Cæpoll. cap. 40. de seruit. num. 13. & cons. ein. 35. Add. ad Rot. decis. 252. p. 7. recent. Grat. discept. 263. & 572. num. 48. & seqq. Menoch. cons. 1237. & de præsumpt. lib. 6. præs. 73. Bursatt. cons. 57. 58. & 111. Surd. cons. 126. Petr. Ant. Anguissol. cons. 16. lib. 3. Socin. sen. cons. 44. lib. 4. Bero cons. 131. 132. 133. 134. & 135. lib. 3. Boer. cons. 5. Personal. de indit. & tortur. quæst. 7. num. 14. Ripa obseruat. 249 & seqq. Alba cons. 157. Mascard. de probat. conclus. 1149. Thesaur. decis. 23. 41. & 219. Monach. decis. Lucens. 14. num. 35. fusissime Simon de Præt. cons. 73. alijque relati ab Andreolo in addit. ad Cæpoll. post eius controuer. forens. & optime Altograd. d. cons. 100. atque Manzius in cit. append. de Muro communi à num. 2. vsque ad 20.*

9 Dictis addo cum Altogrado * in præcit. *cons. 100. sub num. 15. & 16.* ex aspectu loci maxime probari quando murus dici possit integralis pars domus alicuius, qui prope illam cantinam habeat vel stillicidium, solumque subtus proprium: quo casu non obstant alia signa vtpote facta iure familiaritatis de præsumptione Doctorum, quam amplectitur *Costa cons. 1. num. 57. & Rota decis. 252. num. 57. in 7. p. recent.*

10 Probato autem alicuius dominio *, cætera signa exaduerso ponderata præsumuntur extare iure seruitutis aut concessionis, aut etiam iniuste. Ita affirmat *Altograd. in eod. cons. 100. num. 31.*

11 Si vero in diuisione mentio non fiat de pariete, inquit *Soccin. iun. cons. 76. lib. 2.* ei parti cedere debere, cui iuxta decentiam conueniat: seu potius (de mente *Curtij iun. cons. 80. lib. 2.*) ad fauorem habentium partem meridianam decidendum esse.

Et si demum pars muri inferior sit commu-
12 nis *, etiam pars superior communis erit iudicanda, saltem secundum quid. *Soccin. cons. 44. ante num. 3. vers. sed ad hoc respondetur: plene Surd. cons. 126. num. 12. & 24. Grat. discept. 263. num. 2. & seqq. Duran. decis. 450. num. 6. & 12.* Quæ communio tamen resoluitur, dum alter habens partem in muro, acquirat totum solarium alterius habentis aliam partem, adeo vt emptor fiat dominus totius muri in illa parte inferiori, ex quo ab vtroque latere immittat, vt post *Cæpoll. d. cap. 40. defendit Altograd. eod. cons. 100. num. 34.* Et in vicini potestate esse totum sibi facere parietem communem, soluto precio illius partis superioris muri nondum communis effecti, dicunt *Thesaur. decis. 41. sub num. 7. vers. sed huic & dec. 219. sub num. 5. vers. istis sic in facto. Costa de port. rata quæst. 50. num. 1. cum seqq. Duran. vbi supra num. 7. & 12. Vide plura apud Tondut. in resol. benefic. cap. 88. p. 2.*

13 Ijs autem cessantibus * coniecturis pro alicuius proprietate, sequitur aperte murum esse iudicandum communem. Verum hoc fallit quandoque, puta in Bari ciuitate, in qua viget consuetudo (allata à Rendella *in tract. de vinea vindem. & vino cap. 2.*) per quam paries in olearum & vinearum confinio positus, cum ambigua est eius dominij probatio, non erit communis, sed totus vinearum præsumitur: ea nimirum ratione, quia & hoc à communiter accidentibus verisimilius est. Ad cuius exemplum controuersiæ huiusmodi, alibi solui possent.

14 Quid valeat socius * aut vicinus in communi pariete, videbimus modo. Et sciendum primo quod dominus partis superioris domus non potest absque licentia domini partis Inferioris reficere domum, siue parietem, etiam si domus ruinam minaretur. *Caball. cons. 8. lib. 2.* Regulariter autem in muro communi pro indiuiso, nihil faciendum est inuito altero. *tex. in l. Sabinus 28 ff commu. diuid. Manzius in ead. append. num 41.* Vnde infertur, quod vnus ex socijs imponere vel acquirere seruitutem minime quit *l. 2. ff. de seruit.* dummodo tamen omnes id non faciant diuersis temporibus: eo enim casu nouissimi actus priores illos confirmant *l. fin. ff. commu. præd. & Manz. num. 42.* Et sic tubulos habere non licet, per quos aqua ducatur, vel fumus emittatur per caminum *l. quidam 12. in princ. & l. fistulam 19. ff. de seruit. præd. vrb.* Adde nec licere circa illum habere sterquilinium, per quod colluuies coquariæ cum vicini detrimento effunditur quia hæc debent ab eo distare *l. 17. §. vlt. si seruit. vind. Sprenger. de iure ædific cap. 9. num. x.*

15 Non tamen prohibetur * in communi muro incrustatio & pictura ex apertissimo textu *in d. l. quidam.* Neque balneum, vel tepidarium tale habere iuxta illum, quod assiduo humore nocumentum vicino non afferat. *Paul. in d. l. fistulam*, quod Gothofredus extendit ad Furnum. In quo tamen aduertendum est, ne ad æmulationem construatur, vt latissime *Thesaur. decis. Pedem. 16. num. x.* & plura de seruitute panis coquendi *Mart. Medices examinat. 46. & decis. 73.* Ita etiam camera potest haberi ex opere figulino, dummodo communi parieti non incumbat, & taliter retineatur, vt maneat pariete sublato, & refectionem eiusdem muri impediat. Scala quoque permittitur, quia remoueri potest: *ex d. l. fistulam §. 19. Manzius num. 48. & 49.*

16 Sed fenestras eodem loco * facere non licet socio intuito *l. eos qui 40. ff. eod. Cæpolla cap. 40. num. eod.* videndus in diuersis rubricis. *Surd. cons. 387. lib. 3.* quem reprobat *Altograd. d. cons. 100. num. 45. & seqq.* nonnullas declarationes adducens. *Cuiac. lib. 1. obseruat. cap. 31. & lib. 2. cap. 40. Paris. cons. 63. num. 3. Francisc. Person. in miscell iur. quæst. quæst. 7. num. 12. & 13. Sprenger. de iu. ædific. d. cap. 9. num. 11.* Hoc nihilominus quandoque limitatur, puta quando prospectus

non

non officit vicino: & tunc habenti facultatem fenestras aperiendi, comperit & illa ad aperiendum ostium. *Carpan. ad stat. Mediol. tom. 2. cap. 33. num. 40.* quod quando procedat, indigitant *Franc. Marc. decis. 24. & decis 500. num. x. p. 1. & decis. 484. p. 2. Soccin. iun. cons. 86. num. 12. lib. 2. Altegrad. d. cons. 100.* & alij non pauci.

17 Sic, præciso nocumento vicini *, & accedente muri grossitie, potest in eo fieri caminus & latrina, citra combustionis & ruinæ periculum, dummodo non sit restrictus parietis communis vsus ad vnicum actum, V. C. ad hortum diuidendum, tunc enim id non licet: in quo concordare obseruaui Doctores cunctos, & præcipue Cæpollam & Castrensem ab eo relatum *de seruit. cap. 62. num. 5. & seqq. & cap. 64. & 65.* iuxta doctrinam Bartoli *in l. damni §. cum parietem de damno infec.* Bene tamen, eo casu, censeo cauendum vicino, ne talibus signis temporis tractu, suo spolietur dominio. Ampliari autem prædicta non valent ad fornacem, qui admoueri in vicini muro nullo modo potest, sed alius ædificandus est murus ad id sufficiens *arg. tex. in l. ædes ff. commu. diuid. & l. cum duobus §. item Mela pro soc. Tholosan. Syntag. iur. p. 1. lib. 4. cap. 6. num. 14.*

18 Potissima etiam difficultas est *, & nostræ materiæ maxime congrua, vtrum in muro communi liceat ædificare? Et absolute loquendo, alteri ex vicinis seu condominis id permittitur, quando murus est communis pro indiuiso, & valens est ad superædificatum sustinendum, atque socio prohibenti id non nocet. *Add. ad Surd. cons. Thesaur. quæst. for. 89. lib. 2. & decis. 41. num. 18. Felic. de societ. cap. 28. num. 21. & seqq. Ciriac. controuer. 460. Thomat. decis. 119. Vegg. cons. 53. Franc. Marc. decis. 460. vol. 2. Cæpolla cons. ciuit. 35 & in tract. de seruit d. cap. 40. num. 19. & 20. Bero quæst. 26. & cons. 134. num. 8. lib. 3. Corn. cons. 78. vol. 4. Gips. add. ad Rot. Bonon. decis. 110. in princ. alijque apud Andreol. controuer. for. 295. num. 16. p. 4.* Immo indubitati iuris est, quod cuilibet in vrbe vti licet muro vicini, soluto appodio, ex *constitut. 22. Gregorij XIII. cuius pluries meminit Io: Baptista de Luca nouissime in suo theatro verit. & Iustit. lib. 4. disc. 5. num. 17. disc. 7. num. 8. disc. 20. num. 4. & disc. 22. num. etiam 4.* Et absolute quod ædificans super muro communi, teneatur soluere medietatem expensarum eiusdem fabricæ, dixerunt *Costa de rat. rata quæst. 50. num. 1. Tondut. quæst. & resol. ciu. cap. 88. num. 21. p. 2.*

19 Amplia vt possit illum altius tollere *, etiam quod inde claudatur fenestra alterius vicini, illiusque luminibus officiatur, soluta tamen rata muri superioris per ædificantes, dummodo non adsit seruitus altius non tollendi, & fiat fabrica vt principaliter eis prosit, non autem ad æmulationem *l. cum eo & l. Imperatores ff. de damn. infec. & altius C. de seruit. Menoch. de arbit. casu 156. num. 4. & de præs. lib. 6. præs. 29. num. 14. Gratian. disc. 572. sub num. 55. cum seqq. & Rota decis. 450. num. 1. coram Durano:* quæ nunquam præsumitur in dubio, idque probandi onus ad asserentem pertinet, sed potius ædificium fieri ad propriam vtilitatem *l. altius C. de seruit. Gloss. in l. fluminum §. fin. in verbo non teneri ff. de damno infec. Ias. in l. ex hoc iure num. 11. ff. de Iusti & Iu. Surd. decis 168. num. 9. & x. Rota in rec. decis. 599. & 611. p. 5. rec. tom. 2. decis 617. num. 15. coram Buratto, & in famosissima Romana Tramortanæ coram Pirouano relata à Fenzon. in suis annot. ad Stat. Vrbis.*

20 Limita etiam id non posse socium efficere, quando murus institutus non est ad vsum ædificandi, sed ad vsum clausuræ. *Polid. Ripa obseruat. 250. Thesaur. decis. 23. & decis. 41. & Thomat. decis. 119.* Id autem cognoscitur ex eo quia habeat merlos, aut sit nimis subtilis, vel inter duo cortilia positus, cum similibus coniecturis apud Io: Baptistam de Luca in opere præcit. *lib. 4. discur. 6.* Quod si audax fuerit ædificare, socio sciente ac non prohibente, opus profecto non est destruendum, quemadmodum facere cogitur ignorante illo. *tex. in l. Sabinus 28. in fin. & ibi Gothofred. verbo prohibendi ff. commu. diuid. Manzius vbi supra num. 65.* In qua amplissima materia cæteris præferendus est Cæpolla, qui etiam quæstiunculas non inanes doctissime proponit & soluit. Cum quo (iuxta nostrum argumentum) existimo, adhuc non dimisso vnius pedis spatio, posse fieri murum absque fundamento, vel modico, puta pro sedendo, vel causa ponendi supra horticellos, dummodo communi muro humor non fiat *ad tex.* magistralem in *l. quidam Hiberus in princ. ff. de seruit. vrb. præd.*

21 Hæc profecto erant prænotanda *, tum ad clariorem materiæ intelligentiam, tum vero ad enodandas fere similes atque connexas difficultates quæ in dies possunt occurrere; quibus positis ad specialia huius capituli descendo. Procedit autem lex nostra, tam in rusticis, quàm in vrbanis prædijs, vt si quis parietem ædificare velit iuxta confines, vel iuxta domum vicini, pedis spatium dimittat per *tex. iuncta gloss in l. 1. C. de interd. & arg. tex. cum gloss. in cit. l. quidam Hiberus in princ. in verbo ad parietem ibi: vel dici, idest minus proprie, cum pluribus adduct. à Cæpolla cap. 40. num 3.* vbi hoc inquit magis communiter contingere, magisque necessarium esse. Et videtur interpretanda Legislatoris mens cum tali distinctione, quod si de rusticis intelligatur, locum habeant ij muri, quibus vtimur loco sæpium: si vero de vrbanis, aut ij qui curtem circumdant & clauduntur, aut similes muri prope vicini domum, dummodo tamen ad viam publicam non extendantur, quia fauor publicus non debet accedere cum damno priuati, scilicet cum amissione pedis ex proprio solo, quod à Iurisprudentibus non video sancitum, ideoque nec nos
22 dicere debemus. Saluanda * tamen est via publica quando deterior fieret ob fætores causa canalis vicini maxime transeuntis per alienum fundum, quod ad illam non est deducendum,

cendum, vt probat *Franc. Marc. decis. 498. num. 7. p. 1.*

At non valet æque intelligi quanta sit requi-
23 sita Pedis * distantia, nisi nonnullis additis explicetur; Non enim loquitur Gaius de Pede, prout est postrema pars corporis, seu membrum (de quo in nostris Iuridico philologicis lucubrationibus aliquando fortasse disseremus) & non id tantum, præcipue in Iure, significat vt dicit *gloss. in rub. C. de Pedan. Iud.* Neque de Pede, quatenus est as & pondo: quo casu in duodecim vncias partitur, teste *Brechæo in l. mille passus ff. de verb. sign.* Sed de quindecim digitorum mensura *ex gloss. in cap. sicut 17. quæst. 4.* quam omnes iuris interpretes amplectuntur, & præcipue *Coras. in rub. ff. de seruit. rust. præd. num. 109.* Vel sexdecim digitorum per transuersum. *Gloss. in cap. sicut antiquitas 17. quæst. 1. Archidiac. & Bellamera in cap. dilectissimis 12. quæst. 1. Couarr. var. resol. cap. 20. num 5. lib. 2. Hieron. de Monte in tract. de Fin. Regund. cap. 26.* Et post fusissimam Viuij sententiam *in decis. 488. num. 10. Andreol. controuer. 295. num. 20. lib. 4.* & plura *Baron. in addit. ad tract. de Corpore*. Ita vt quinque pedes faciant passum vt post *tit. de Pede Ias. in §. rursus num. 67. instit. de action. & Bertach. in repert. verbo Pes, Tondut. quæst. & resciuil. tom. 2. cap. 140. num. 6.* Quæ profecto militant in proposito, & fortasse ab ea distantia est deducta, quæ à femore ad calcaneum extenditur, vt inquit *Spiegel.* Quibus addo pro clariori intelligentia vnumquemque digitum debere continere crassitudine quatuor grana ordeacea. Explicat id *Almeida in Analysi Excellentiar. in iu. num. Quinar. cap. 17. num. 9.*

Variæ erant antiquitus constitutæ apud Romanos mensuræ, de quibus late scripsere *Lucas Pætus & P. Mariana*; sed potissima Pedis fuit, prout in iuris corpore planum fit, ad quam cæteræ fuerunt reuocatæ. Sunt in
24 promptu geminæ * clarissimorum virorum auctoritates, nempe Iulij Frontini *de limitibus agror. qui Mensura* (inquit) *est, vt pes per vncias, per pedem decempeda, per decempedam actus, per actum passus, per passus stadium, per stadium milliarium. Minima harum mensurarum pars est digitus. Si quid enim intra digitum metiamur, partibus respondemus, vt dimidiam aut tertiam partem digiti*. Et Colum. *de Re Rust. lib. 5. cap. 1.* vbi ait inter alia: *modus omnis area, pedali mensura comprahenditur, quæ digitorum est sexdecim. Pes multiplicatus in passus, & actus, & climata, & iugera, & stadia, centuriasque: mox etiam in maiora spatia procedit*. Et sequitur ex nuperis auctoribus *P. Giballin. in amœno doctoque suo tract. de Vniuer. rer. human. negotiat. lib. 1. cap. 6. a. 6. num. 2. & Mariana cap. 20. de Mensur.* ante illum, qui dixerat cuncta in areis considerata, in quibus pede quadrato vtimur, longitudinibus, quibus pedem simplicem adhibemus, bene applicari posse.

25 Scite hic auctor *cap. 5.* * nititur certam definite Romani pedis magnitudinem, eam in minimam, mediocrem, & maximam diuidens, tali comparatione, vt postrema scilicet maxima (quam *Philand. in Vitruu. lib. 3. cap. 3.* ex Porophyretica columna se Romæ fatetur depræhendisse, & pro huiusmodi Pedis prototypo ab eruditis non paucis fuit accepta) mediocrem ferme selico, idest vicesima quarta pedis parte superat: hic vero minimum sextula plus minus, scilicet parte pedis minotis 75. Et maximus minimum duella excedat, hoc est minimi parte 36. Reijcit etiam Pæti sententiam lib. 1. in quo minimum pedem ex tribus pedis æreis à se obseruatis induxit. Cogimur etenim nos quoque Marianæ subscribere, animaduersi nimis dubium fore, ex ijs tribus, certam vnicamque pedis regulam indigitare. Ita Colorianum (quem vocant) pedem à Leonardo Portio primum inductum, ex marmorea basi antiqui sepulchri in hortis Angeli Colotij Romæ seruata nonnulli, pro istius regula mensuræ, sequuti sunt.

26 Præ habitis tamen alijs Giballini * coniecturis, præcipue ex *Villalp. cap. 16. lib. 3. appar.* suppositaque pedis diuisione in quatuor palmos, quorum quisque ex quatuor digitis est conflatus, vnde sexdecim prorsus digitos amplectitur; vt supra dictum fuit, concludimus quod, vbi seruatur distantia in textu sancita, ibi quoque in pede iuridice diffiniendo, consuetudini standum est, quæ diuersa secundum regiones persæpe obseruatur, & visuntur alicubi in tabulis marmoreis pedum mensuræ iure publico incisæ, quemadmodum extant plurimæ huiusmodi Romæ in palatio Almæ Vrbis Conseruatorum. Ideoqua dicimus consuetudini standum esse, quia multi Doctores opinati sunt hanc pedis mensuram ad muri distantiam in desuetudinem abijsse, vt inquit *Muta in cap. Regni Siciliæ tom. 2. cap. 116.* Vel in rusticis tantum prædijs locum obtinere, vt in specie tradunt *Bald. consi. 348. num. 5. lib. 2. alijque apud Andreol. controuer. for. d. 295. num. 15. p. 4.* qui tamen *num. 17.* conclusionem nostram aperte prius rationi consonam demonstrarat. Et sic de illa indicium, in praxi, locorum varietati dicimus esse accomodandum.

27 Quod si ad mensurationem * propter hanc, vel huiusmodi distantiam esset deueniendum, aduerto cum *Bart. in l. 1. in fin. ff. si quis cau. & l. 3. ff. de verb. sign.* quod fieri deberet breuiori ac rectiori tramite, terrestri nempe si fieri posset, alias per aerem. Sequitur *Felin. in cap. olim de except. verbo ex quo firma hoc num. 4. col. 72. vbi add.* Secus vero esset ratione itineris, quia tunc fieri debet mensuratio per vias tantum vsitatas, vt existimant *Abb. in d. cap. olim pen. col. vers. tertio quæritur & Bart. in cit. l. 1.* quod acriter circa Reatinam vrbem in sacro *Consulta* tribunali fuit disceptatum & resolutum: & rationes vtrinque adductas longe ex-

penduntur in discursu R.P.D. Seueroli, vt infra. Semper autem præmittenda est citatio eius, ad quem spectat, alias sibi nullo modo præiudicium inferet. *Ciriac. controuer. 328. num. 16.* Vnde neque creditur agrimensori dicenti se mensurasse (dummodo id non probet) parte citata, *ex Buratto decis. 6. num. 14.*

Cæterum alia quæ hic possent adiungi, propter materiæ affinitatem, in proximo capitulo examinabimus.

CAPVT VI.

DE DISTANTIA ÆDIFICIORVM.

DE NONNVLLARVM EX IIS PARTIVM INTERVALLO.

AC DE MOLESTIIS QVIBVSDAM E NIMIA VICINI PROXIMITATE.

GAius noster (sic enim ipsum vti eandem profitentem disciplinam, more maiorum, vel cuius sententiam cum præ alijs amplectar, vocare placet) interuallorum materiam in *hac l. fin.* his met verbis breuiter explanare prosequitur: ἐὰν δὲ οἴκημα δύο πόδας, nempe *si casam duos pedes*: siue (vt apud Harmenopulum legitur) ἐὰν δὲ οἴκημα ἓξ πόδας: Idest, *si casam sex pedes* (supple *Distantia relinquito dum ædificare volueris*). Quoniam vero, subiecti amplitudine considerata, plurima in titulo discutienda proposuimus, ideo illud (ordinis seruandi gratia) in aliquot membra diuidimus. Et sic.

MEMBRVM PRIMVM.

DE AEDIFICIORVM IN GENERE DISTANTIA DIFFICVLTATIS NODVS SOLVITVR.

SVMMARIVM.

1 *Textus de casa potest interpretari: & de domo num. 3.*
2 *Domus appellatione an veniat domuncula.*
4 *Ratio Interpretationis adducitur.*
5 *Spatium duorum pedum in domibus appellabatur Ambitus: & num. 7. quando Romæ ceperit.*
6 *Qualis ambitus fuerit ab horreis publ. ad priuat. ædif.*
8 *Insulæ quæ fuerint, hodieque sint: & de earum à domibus differentia.*
9 *Altitudini olim modus statutus: & num. 10.*
11 *Interstitij ratio in vtrisque prædijs.*
12 *Aut hodie procedit in rusticis constitutio: Aut dicendum eam in praxi non esse. num. 13.*
14 *Prope fenestram in schalis vicini ædificare non licet, relicto etiam tali spatio.*
15 *De dominio spatij relicti.*

1 RElicta igitur Harmenopuli * expositione, veluti nimis singulari, quamque nemo ex egregijs Doctoribus fuit sequutus; Dicimus potuisse illico ex pura voce, grammaticalis sensus quandam interpretationis ambiguitatem inuoluere, dum τὸ οἴκημα, non *domum* simpliciter (quemadmodum vulgares interpretes autumant) sed *casam*, scilicet paruam mansionem, seu domunculam in agris præcipue constructam, significat, sicut demonstrant *Scapula*, *Tussanus*, illustriores que græci Lexicographi: & ex nostris optime *Seruius ad plurima Virgilij loca & Gothofr. in not. ad l. 73. de vsufr.* Id quoque de illa, siue de *Tugurio* custodiæ causa ædificato, earum rerum, quæ extant ruri, vt à pluuijs, æstu, atque frigore arceantur, intelligi debere sentit *Petitus ad leg. Attic. lib. 5. tit. 1.* ex eo quia, ex eiusdem Solonis lege in eclogis Basilicon, immediate sequitur materia de fundi ædificio, ibi: *si quis in fundo ædificare velit, à fundo vicini, ad arcus vsque iactum abesto*, quasi priora cum posterioribus proxime iungantur, & antecedentia lumen afferant subsequentibus. Aduertendum vero est, quod domus accipitur pro ædificio ad habitandum constructo; quod secundum dialecticos consistit ex solo, pariete, & tecto. *Gloss. in l. non solum ff. de rei vendic. & in l. eum qui, verbo constet de vsucap.* secundum Iuristas vero solo consistit & superficie *ead. l. eum qui.* Sed ædes magis latam habet significationem, quia ædificium vnum quodque comprehendit. *l. qui ædes in fin. ff. de incend. ruin. naufrag. Bart. in l. 1. §. deinde de cloac. & in l. cætera §. hoc senatus il 2. ff. de leg. 1. & Bertazzol. in tract. de clausul. claus. 19. gloss. 3.* Quandoque
2 compræhenditur in iure sub nomine *domus*, *domuncula*, vbi scilicet statutum punit comburentem domum, secundum *Bald. in l. 1. §. de exercitoribus naut. cap. stabul. & Seb. Medic. reg. 5.* quamuis regulariter *domus* appellatione, non veniat *domuncula ex eod. Baldo in c. si duo de duob. fratrib. & Rom. sing. 332.* quos citat & sequitur *Sprenger. de iure ædific. cap. 3.* Neque capanna seu fenile ad vsum bestiarum. *Cyriac. controuer. 162. num. 3 2. vol. 1. post Bald. in cap. 1. §. si duo fratres ante num. 1. vers. non loquor, &c. de nou. feud. inuestit.*
3 Verum, quicquid sit de grammaticali * isto vocis sono atque intellectu, vtrumque & de *casa*, & de *domo*, censeo hic posse intelligi; Distantia etenim duorum pedum, non modo in rusticis, sed etiam in vrbanis ædificijs erat olim seruanda, vt vetustatis admira-

mirabilia intuentibus facillimum est coniectare.

4 Hoc autem expedite suadetur, cum appareat quoque prisco iure spatium tale (quod vocari potest, legitimum *ad tex. in l. Imperatores de seruit. vrb. præd.*) excellenti ratione inter vicinas ædes interijci consuetum, ad circumeundi facultatem, & ad tollendum incendiorum periculum, vt *ex Festo Pompeio lib.1. Isid. lib.15. Etymol. cap. vlt. & Cuiac. lib.1. obseruat.* tradit *Brisson. lib. etiam 1. Antiquit. ex iure ciu. select.*
5 *cap.2.*, quod spatium * quandoque *ambitum* appellatum, seu *circuitum parietum ex eodem 12. tabul.* iure colligitur, teste *Varrone lib.4. ling. lat.*, in quibus duorum pedum cum semisse interstitium dimittendum inter priuata ædificia statuebatur; quod aliquando etiam *dupondium & semissem* interpretatum constat ex *Plinio lib.33. cap.13. & Festo lib.17.* seu vnico vocabulo nuncupatum *sestertium pedem ex Volusio Metiano lib. de asse*. Cæterum *Ambitus* nomen erat vsitatius: ad quod faciunt duo præclara loca à Brissonio vbi supra recitata; Ciceronis scilicet in Topicis vbi: *vt si ita respondeas* (inquit) *quoniam P. Scæuola id solum esse ambitus ædium dixerit, quantum parietis communis tegendi causa tectum projceretur*. Et *Vitruu. lib.1. cap.1.* ibi: *iura quoque nota habeat oportet ea, quæ necessaria sunt ædificijs communibus parietum ad ambitum*. Quod vt seruaretur tum ob vtilitatem, cum ob ornatum, & ne in ciuitate domus essent ruinosæ, vel inordinate positæ, constituti erant Ædiles plebis in vrbe ad ædes sacras & priuatas procurandas, quemadmodum fidem facit incertus quidam ac vetustus iuris ciuilis epitomes, à *Petro Fabro* adductus *in comment. ad tit. ff. de reg. iur. l. domum 61.* In prouincijs vero id vt fieret, curabant Præsides atque Proconsules. Emanarunt quoque Imperatorum vetustorum constitutiones, scilicet Arcadij, Honorij, ac Theodosij ad ædificiorum ambitus ab horreis publicis pertinentes, vt centum pedibus priuatorum ædes distarent: sed à publicis ædificijs 15. pedum spatio remoueri Constantino primum placuit. *Tex. in l.4. & l.46. de oper. publ. in C. Theodos.* Postmodum vero satis visum est Theodosio ab horreis quoque publicis priuatorum ædificia 15. pedum interuallo disiungi *l. sicut l. Mæniana C. de ædific. priu.* & materiam suppeditat *Brisson. select. iur. ciu. antiq. eod. lo. Galganett. de iu. publ. lib.4. tit.41. num.1.*

Post Solonis autem leges, initium Romæ sumpsit, & obseruari fuit mandatum prædictum duorum pedum interstitium, Neronis præcipue temporibus, sequuta immani illa ignium violentia: tunc enim cautum fuit, vt subsidia reprimendis ignibus in propatulo quisque haberet: atque, non communione parietum, sed proprijs, ædes quæque muris ambirentur, egregio Fabri testimonio loco citato post *Tacit. lib.15. annal.* quod prudens consilium Gaius in hac lege fuit sequutus. Ædes profecto huiusmodi hodiernis temporibus appella-
8 rentur *Insulæ* *, cum tamen æuo illo quædam inter vtrasque differentia versaretur; Quod vt intelligi valeat, verba ipsiusmet Panciroli in *comment. de 14. V. R.* adducere oportet. *Erant* (sic ait) *proprie Insulæ fastigiatæ, à duobus lateribus pluentes, quæ ab vtroque latere hinc inde itinera habebant, fronte in fastigium desinente; Domus vero erant ampliores & testudinatæ, à quatuor partibus pluentes, vt in marmoribus Romæ visitur*. Quod alijs verbis repetere videtur *lib.1. memor.22. & ibi in not. Henric. Salmuth.* sequitur *Coras. ad l.3. §.2. de offic. Præf. vigil.* atque fuse eruditissimus Phylologus *Io: Gryphiander in tract. de Insul. cap.1. num.37.* Et propterea Insularum crebrior quam domorum in iure ciuili mentio fit, vt *in l.91. §. vlt. de leg.3. & l.15. §.14. de damn. infec.* Tacitus vero de incendio Neronis agens: *domuum* (inquit) *& insularum, & templorum, quæ amissa sunt, numerum inire, haud promptum fuerit*. Optime etiam *Sueton. in Nero. cap.38. tunc, præter immensum numerum Insularum, domus priscorum ducum arserunt*. At nos Insulam in iure plurium domorum ædificium vndequaque iter habens esse autumamus: quapropter *Sext. Aurel. Victor in libello de Vrbis Regionibus*, paucas profecto Romæ Insulas temporibus præclaris enumerat.

Vsitatus fuit quoque, Imperialibus constiturionibus, apud veteres Romanos, ædificio-
9 rum altitudinis modus *, decoris & salubritatis vrbis causa, ne publicus deformaretur aspectus, ne vicinorum disparitas ædificiorum oculis intuentium foret ingrata, & præsertim ne eximia altitudine liberior aer & lumen, solisque ac diei fulgor arceretur *ad tex. in l.2. in fin. C. de ædific. priu.* vt referunt *Id. Fabrus ad d. l.61. de reg. iur. & Iacob. Rauard. coniectan. lib.3. cap 12.* quorum postremus tam in ciuitatibus, quam in agris hoc, inquit, obseruari æuo illo consuetum. Huiusmodi enim ædificiorum altitudinem, quam non modicam fuisse *Aristidis Rhetoris oratio* (qui sub Hadriano vixit) ostendit, & coegie ipsa necessitas, ne scilicet innumerabiles forent habitationes, veluti ex Vitruuio, ac Plinio egregie libat *Io: Bapt. Donius de Restitut. Salubrit. Agri Romani pag.19.* Ad crebras ruinas & incendia præcipue euitanda oportuit cohiberi. Sic Augustus, Nero ac Nerua Traianus præstitere Quem altitudinis modum qui deinde superare contendebat, graui afficiebatur multa, vt auctor est *Valer. Max. lib.8.* scribens de Æmylio Porcina: & destruendum erat ædificium, aut si audacter fuisset restructum, cum solo cedebat fisco.

10 Igitur ab Augusto Cæsare * primum statutum fuit, ne altius pedes 70. ædes tollere liceret, vt *Val. Max. lib.2. cap.3.* atque *Sueton. in Octauio cap.89.* indicant, & melius *Strabo lib.5. Geograph.* cum *Tacit. annal.15.* Quanquam libera Republica de hoc habita fuerit oratio à Rutilio Florenti, id narrante *Brisson. in tract.*

cit. lib. 1. *cap.* 1. Quam conftitutionem Traianum reduxiffe *Sext. Aurel.* affirmat ita fcribens: *quibus omnibus Traianus per exquifita remedia plurimum opitulatus eft, ftatuens ne domorum altitudo 60. fuperaret pedes, ob ruinas faciles & fumptus, fi quando talia contingerent, exitiofos*. Deinde vero, populo multiplicato, altitudinem ædificiorum augere oportuit in fententia *Vitruu.lib.2.cap.9.* ad quod facit Senecæ mens *lib. 3.controuer.*: atque Zenonis Imperatoris conftitutione (de cuius legalitate modo difputare non queo) telata in *Cod.tit.de ædific.priu.*ad centum vfque pedes altitudinis modum permittere.

11 Hæc ad materiæ tantum exornationem *, quæ ad plurium tamen in iure intellectum magnopere conferunt; Sed modo ad rem noftram. Ex iuris ergo difpofitione in hac *l.fin.* in vtrifque prædijs, rufticis fcilicet atque vrbanis, relinquendi funt duo pedes interftitij ad vicini domum, vt antea diximus, *& poft gloff. in l. quidam Hiberus*, probant *Capolla de feruit.cap.49.& cap.61. Hieron.de Monte de Fin. Reg.cap.97.num* 5.*alijque apud Andreol.controuer. for.*295. p.4. *num.*18. quo dimiffo fpatio nemo impeditur iuxta vicini domum ædificare. *Tondut.Sanleger.quaft. & ref.cin.tom* 2.*cap.*140.*num.* 5. & hi pedes à loco, vbi ftillicidium cadit funt menfurandi iuxta tradita per *eund.Capoll. cap.*28.*in* 8.*quaft.* feu potius à pariete, de mente *Ludou Bell. conf.*100.*num.*2. cui nititur Idem *Tondut.d.tom.*2.*cap.*88. *num.*33.*p.*2. Senfus autem Legiflatoris ex conftitutionis huius fonte hauriri poffet, quia ædificia quæ domus caufa fiunt, ad fuftinenda onera vtpote deftinata, folidiora effe debent, atque adeo profundiora & latiora funt eorum fundamenta excauanda, quemadmodum in Architectonica fit compertum, & Pinacotheca illa iuris animata, *Tholofan.* fcilicet confideravit in fuis *fyntagm.lib.*4. *cap.*7.*num.*18. Quod non eft neceffe fieri in muro, in quo fundamentum minus latum, immo arctius requiritur, ac per confequens minori indiget fpatio.

12 **Veruntamen** fi perfpicaci mentis * obtutu rem perpendamus, aut lex in rufticis tantum hodie procedit, cum fuo prorfus refpondeat titulo de finibus regundis, ita ratiocinante *Surdo conf.*74. *num.*1. *& feqq.vol.*1. in quibus, fi iuxta vicini fundum ædificatur, eius debili ædificio facillime ob fundamentorum foffionem nocetur, obftat enim fragilis terra, & facile decidua, qua fines etiam eius lædi & minui poffent. Quæ nullo modo locum habent in vrbanis, in quibus fundamenta latiora & adhærentia parieti vicini, ipfi non leuem tribuere poffunt vtilitatem, cùm noui parietis materia valeat illi addere nouum robur, quocumque præcifo periculi impedimento. Adde quod non clare fermonem de vrbe exprimit Gaius, & ftare poffunt etiam muri vel domus in iure, vt patet, & notat *Hippol. Riminald. conf.*367.*num.*30.*vol.*4. Vel fpatium duorum pedum, fecundum alios, minime relinquendum eft ex diametro, fed à fronte tantum feu anteriori parte qua eft obiectum domus, vt poft *Angel. in l. Maniana in fin. C. de ædific. priu.* diftinguunt ac declarant *Bero conf.* 134. *num.*28.*vol.*3.*& Surd.d.conf.*74.*num.*3. *Thefaur. decif.Pedem.*116.*per tot.Cantiuncula decif. Bonon.* 51. *num.*11. qui noftram legem procedere declarat in conftituentibus nouas fabricas: fecus vero in continuantibus antiquum ædificium.

Aut nullatenus obferuari debet, cum aduerfa praxis refiftat, qua contiguas multipli-

13 ces * domos videmus. Vnde in ifto cafu Legiflatoris fenfus non erit attendendus, cum non fuerit noftris temporibus vfu receptus, iuxta doctrinam *Surdi* (quæ bene applicari poteft) *conf.*58.*num.*9.*& feqq.Leotard.de vfur.quaft.* 44.*num.*6.*&* 8.*Sperell.decif.*15.*d num.*5.*ad* 16. *& num.*39. *& feqq.* aliorumque *in decif.*375. *num.* 13. *coram Emmentiffimo D.Cardinali Celfo*. Et optima quidem ratio ineft (quam Tholofan. acute Io. præcit. adnotauit) cum, fi talia relinquerentur ædificijs vrbium interftitia, frequentiffimi effent in ciuitatibus vici, non fine publicarum viarum damno, ac totius ciuitatis deformitate: ijque immunditiarum receptacula repræfentarent, publicafque cloacas, quæ fuis immunditiis cælo peftilentiam, ac per confequens gentibus ruinam minari poffent. Immo, non modo contra confuetudinem fpatium iftud, verum & pæne ridiculum confideratum fuit à *Muta in cap. Regni Sicilia tom.*2.*cap.* 116. *num.*113.

Hæc tamen extenduntur fauore feneftrarum in fchalis vicini, prope quas ædificare non licet relicto etiam duorum pedum fpatio, idque ob publicam vtilitatem, ne fcilicet luminibus officiatur, vt *ad tex in l.fin.§.fin. C.de feruit.confuluit Vrceol.confult.forenf.cap.*75.*num.*2. *vol.*2.

14 Quod fi per accidens in quibufdam ciuitatibus inueniatur, vti fe vidiffe affirmat *Tholofan.* vbi fupra: & olim de Germaniæ populis *Tacit.* exarauit in *de morib. German.* & nuperis temporibus fcripfit *Alex. ab Alex. Genial.lib.*5. *cap.* 24. Eius profecto dominium ad illum folùm fpectabit, qui reliquit, dum fignis in præced. capite de proprietate muri adductis, probari potuerit, inftrumentis publicis, aut alio modo. Sin autem non conftet, ad inftar infularum inter duas ripas natarum, fpatium huiufmodi commune cenfebitur inter vicinos, *ex eod.Tholof.ibid.num.*19.*&* 20. Alia vero in

15 hac materia * (fi percontari cupis) vide apud *Io:Bapt.Alberic.lib.de re ædificaria cap.*10. *Crinit. de quinque pedibus, & Coftam de fact.fcient.cap.*1. *dif.*1.*num.*24.*&* 26. Quibus adiungo celebrem Leonis Imperatoris conftitutionem *in l.* 12. *C. de ædific.priu.* vbi inter cætera fancitur *duodecim pedes oportere relinqui ab eo, qui ædificaturus eft inter propriam & vicini domum*. Cæterum omnino dicendum hæc neque in praxi vllatenus

nus

nus recepta esse, cùm ciuitates quodammodo repræsentarent ambitus prouinciarum contra rationis dictamen ac sententiam *Mut.e in cap. proxime citato* communi Doctiorum calculo approbatam. Quod etiam dici potest de ea quæ etiam legitur ex eadem Solonis lege in *Eclogis Basilic. Si quis in fundo ædificare velit, à fundo vicini ad arcus vsque iactum abesto*, scilicet vt quota est altitudo arcus ostij domus, eadem debeat esse distantia ab agro vicini. Neque enim ista in praxi vllo modo locum habet.

MEMBRVM SECVNDVM.

ECCLESIARVM, SACRORVMQVE COENOBIORVM INTERVALLVM DIFFINITVR.

SVMMARIVM.

1 *Ob nimiam distantiam noua erigitur cathedralis quæ fit etiam Metropolitana nu. 3.*
2 *Ibi arbitrium Pontificis est pro regula.*
4 *Idem in distanti parrochia.*
5 *Regula pro Monasteriorum distantia.*
6 *Cannarum vulgo mensura quæ sit.*
7 *De leuca quæ sit, & quomodo computetur in praxi.*
8 *Monialium claustra longe collocanda à claustris virorum.*
9 *Quæ in ijs nimia dicatur Distantia.*
10 *Priuilegium 140. cannarum distantiæ quibus; & à quo fuerit concessum.*
11 *Praxis in hoc adducitur.*
12 *Eorundem priuilegiorum extensio & nu. 14.*
13 *Procedunt quoque monialium fauore.*
15 *Absque eadem distantia non possunt monasteria mutari, aut transferri.*
16 *Quomodo hæc sint vsu recepta.*
17 *An distantiam requirat ecclesiarum Immunitas.*
18 *In Ecclesijs olim fœminæ distantes à viris, & laici à clericis.*
19 *Ab ingressu etiam hæretici, lugentes, & pauperes.*
20 *Hodie fœminæ à nonnullis in vrbe sacris locis distare debent.*
21 *Locus erat (qui & hodie apud Græcos) prope altare, cancellis circumseptus, à quo populus distabat.*
22 *An & quam sacræ processiones admittant distantiam.*
23 *De distantia in domorum coactis venditionibus requisita.*

EX profanis ædificijs iure ac merito Tractatus noster crescit ad sacra veluti ad digniora, in quibus materia proposita sæpe reuocatur in dubium, Agimus autem hic de ecclesijs cathedralibus, nec non de parrochialibus, quæ inter se minime differunt tanquam species à genere, sed tantummodo (maxime ad rem, de qua scriptura exaratur) in Iurisdictione, quæ in parrocchiali minor est quam in cathedrali; Vnde hæc efficitur illa præstantior: & in cæteris quodammodo ambæ videntur æquiparari.

1 Ecclesia igitur Cathedralis * quæ sponsa est Antistitis, in Episcopatuum nouis erectionibus, has potissimum patitur altercationes. Eo namque temporis, spectatis pro parte Præsulis ad oculum regimen; præcipue in Iustitiæ longo & nimis populato territorio administratione, successiuis impedimentis: ijsque subditorum respectu, qui non commode ob itineris longitudinem atque molestiam adire possint eius Tribunal, seu eius personam pro chrismate & pro alijs: aperte est causa nouæ erigendæ cathedralis. *Tex. in cap. & temporis 16 quæst. 1. cap. audientiam il 1. de Eccles. ædific. & ex Rota decis. 484. vers tamen non qualibet distantia p. p. rec. Francesc. in suo nouiss. de Eccles. Cathedr. tract. cap. 5. num. 93.* qui vulgatæ subscribit regulæ, necessitatem scilicet ibi sicut alibi esse loco legis: & optimum affert exemplum *num. 89.* de Episcoporum electione, quæ quanquam de iure ad prouinciales pertineret: ob difficultatem attamen conueniendi in Hyspania, ad Toletanum Episcopum fuit translata, vt *ad tex. in c. cum longe 36. dis.* constat ex *Conc. Tolet. 12. cap. 6.* & notat *Couarr. in reg. possess. p. 2 § 10, ex num. 5.* Maxime vero id procedit, si conscientia subditorum periclitetur quo casu est succurrendum *ad tex. in cap. Petrus 39. dis. Clem. vn.* in sui ratione *vers. aut talis de baptis. Mandos. de signat. gratiæ verb. erectionis vers. insuper mortis periculum.* Vnde casus erectionis noui episcopatus à dismembrationis casu ita distinguitur à DD. ita vt in primo, damno tertij non existente, vt in Indiarum partibus accidit, vel quia populus magna multitudine crescit, vel quia plura loca veritatem Sacræ Catholicæ Fidei agnouerint, tunc erigantur. Secus vero est quando petitur dismembratio, quia tunc per idoneos ministros succurritur, vt ex *cap. plerisque de offic. ordin.* probat idem *Francesc var. iur. vtriusque resol. cap. 44. ad num. 92. & seqq.* vbi tamen dicit duodecim leucarum distantiam semper esse paruam, nisi difficultas itineris difficilem reddat gubernationem, vel subditorum accessum ad suum prælatum. Optime *Cancer. tom. 3. var. cap. 3. ex num. 420. cum seqq. & Bobadil. in Polit. lib. 2. cap. 17. num. 110.*

2 At quis poterit in hisce controuersijs * æquum profecto iudicium adhibere? Hinc nonnulli arbitrio iudicis id totum dixere deferendum; In qua sententia numerantur *Rebuff. in praxi benefic. p. 1 tit. de erect. in curat. & parroch. num 9. Menoch. de arbit. casu 497. per tot. Ricc. in praxi for. Eccles. resolut. 476. num. 5. Barbos. in Past. alleg. 68. num. 2. Solorz. de Ind. iu. tom. 2. lib. 3. cap. 5. num. 9. & in Polit. Ind. lib. 4. cap. 5. statim post princ.* Nos veruntamen (hac sententia non neglecta) magis indiuidualiter respondemus ipsummet Summum Pontificem (qui exemplo

Patris

Patrisfamilias Diuini qui quando magnam messem, paucos vero operarios conspexit, istos auxit: ita etiam ecclesias cathedrales augmentat quando populus incrementum accipit, vt fuse *Bobadil. vbi supra*) debere in tanta re arbitrari, pensatis cunctis circumstantijs, & non quacumque distantia considerata: Verum scilicet talis erectio noua pro communi bono expediat. Ita cum eodem *Francesc. d. cap. 6. num. 83. & 98.* plures, & quidem classici Doctores.

3 Ex qua causa Cathedrales * antiquæ bene valent ad Metropolitanæ fastigium euehi *iux. tex. in cap. 3. de Eccles. ædific. & in cap. nulli 99. dist.* Quos optime amplectuntur & citant ijdem *Solorz. d. cap. 5. num. 1. vbi innumeros DD. refert, & Francesc. num. 84.*

4 Immo eadem Distantiæ ratio *, ob Parrocchianorum incommodum, permittit vt nouis erectionibus animarum saluti consulatur. Ita sentiunt *Ant. de Butrio in cap. vacante num. 5. vbi Abb. num. 2. & 5. & in cap. consequens num. 2. de Cler. non resid. cap. Petrus 39. dist. tex. in Clem. vn. vers. aut talis necessitas de Baptis. Mandos. in tract. de Signat. Gratiæ verb. erectiones vers. insuper mortis periculum Francesc. ibid. num. 92. & Rota in Aquilana nullitatis erectionis 24. Maij 1610. quæ est post Tamburin. de iu. Abbat. decis. 32. num. 5.* Semper autem cauendum est ne ecclesia in loco, qui alijs iam constructis præiudicium afferat, construatur: quod tam ex iuris dispositione, quam vigore Apostolici rescripti post *Seraph. decis. 847. num. 1 & seqq.* dixit Rota *in Iannen. priuilegiorum 28. Iunij 1649. §.* quoniam est aduertendum *coram Cardin. Corrado.*

5 Verum aliud impedimentum * obseruatum est in diffiniendo Conuentuum seu Monasteriorum Regularium distantia: nimirum, ne præiudicium ecclesijs iam constructis inferatur, iuxta dispositum *in can. Ecclesiæ & can. quicumque 16. quæst. p.* iu quorum vtrisque sancitur quod antiquiores ecclesiæ propter nouas, iustitiam aut decimam non perdant: quemadmodum *in cap. 2. ibi: ad aliorum iniuriam noluimus redundare de Eccles. ædific.* & resolutum fuit à Rota Romana *coram Card. Seraph. decis. 847. num. 1. & coram Royas decis. 356. num. 18.* Quia ex vicinæ ecclesiæ constructione facillime populus in veteris concursu diminuitur, & per consequens eleæmosynarum sequitur quædam reductio, quæ ijs qui altari seruiunt, se habent ad instar alimentorum. Vnde cum iura hoc vehementer abhorreant *ad tex. in l. solent ff. de alim. & cibar. legat.* & notat *Bart. in l. cum hi §. vult igitur ff. de Transact.* Priuilegia in hac re, ad euitandas inter Religiosos æmulationes atque rixas, sano quidem consilio fuere promulgata. *Sic Royas in præd. decis. num. 10. & 21.*

6 Quoniam autem huiusmodi intellectus * distantiæ, aliquarum mensurarum notitiam præmittendam exposcit, illarum scilicet quæ magis vsitatæ sunt. Dicimus *Cannas* accipi in hac materia pro mensura octo palmorum in longitudine, quæ in Italia mensura est consueta; Quemadmodum eadem quatuor palmorum est mensura Hyspanica, per auctoritates relatas à *P. Lezzana in Summa Regul. tom. 4. verbo Monasteria Regularium num. 20.*

7 Leuca (qua Hyspani & Galli * inæqualiter ac frequenter vtuntur, teste *Cluuer. Introd. in Geograph. lib. 1. cap. 9.*) eius primæua origine inspecta, dictio est Gallica secundum *Alciat. in l. mille passus 154. ff. verb. signific. num. 6. & Couarr. resol. lib. 2. cap. 20. num. 5.* cuius meminit Ammianus Marcellinus; Et ex *Anton. in Itinerar.* mille & quingentos passus habet. Apud Hyspanos ex lege Castellæ, & secundum Doctores relatos à Couarruu., tribus milliaribus constat: quanquam, secundum Barreios, ad quatuor passuum millia extendatur. Sic referunt *Florian. de Campo in Chronico generali Hyspan. cap. 2.* dilucide *Eduard. Nonius in descript. Regni cap. 87.* atque *Almeida in Analysi Excellentiarum in Iure numeri Quinarij cap. 17. num. 11. & 14.* (post *Cabed. p. 1. decis. 13. num. 4.*) qui ex alijs, inquit; mensuram leucarum fieri debere per viam consuetam & frequentiorem. Quod si Leucæ referantur ad Dietas, nempe ad dierum tempora, quæ de iure ciuili vnius diei itineri 20. milliaria tribuit ex *tex. in l. 1. §. 1. ff. si quis caut.* & tradit *Decius in cap. olim num. 2. de except. & in cap. cum sit Romana de appellat:* Quinque Leucas contineri viginti milliarijs auctor iste aduertit, si vnicuique tribuantur quatuor milliaria prout debent, ac per consequens duas Diætas compræhendere decem Leucas: & hæc de eodem iure communi. Sed de iure & consuetudine Castellæ octo Leucæ per singulos dies peragendæ sunt, quæ compræhendunt tantummodo 24. milliaria, seu sex Leucas Lusitanas, quæ totidem milliaria continent, tribuendo quatuor vnicuique Leucæ; & sic ostendit quæcumque iura inter se conuenire. At computatio quæ facienda est, incipere debet à capite loci, in quo pars aduersa commoratur, seu à fine Diœcesis, in qua Reo domicilium est constitutum, iuxta diuersam (vtramque tamen probabilem) plurium Doctorum sententiam, de qua Almeida vbi supra *à num. 16. vsque ad 21.*

8 Breuiter etiam supponendum * est Sanctimonialium claustra collocari debere longius à Monachorum Monasterio, ne homines vulgares murmurent, & male loquantur de huiusmodi promiscuis aspectibus *ex cap. monasteria 8. de vita & honest. cler. Roccus respons. 18. num. 4. vol. 2.* Vnde ad hoc, vt earundem confessarijs (attenta ipsorum qualitate, qui vt plurimum eliguntur senes) aliquandiu se ibi reficere sit permissum, noto nimiam monasterij distantiam esse vnius milliarij inter-
9 uallum *, immo quandoque dimidium tantum milliare. *Sic explicat Bordon. var. resol. tom. 1. resol. 7. num. 73.*

10 Quibus præhabitis * ad specialem descendo

Cle-

Clementis V. (vel IV. vt nonnulli forsan erronee existimant) constitutionem indiuiduam cunctis mendicantibus, cæterisque alijs ordinibus in paupertate fundatis, ne construere possint Monasteria Ecclesias vel Oratoria infra spacium 300. cannarum ab Ecclesijs fratrum Minorum per aerem mensurandarum, vbi alias recte mensurari ratio loci non permitteret. Quod de translatione Monasteriorum & Ecclesiarum sæcularium voluit intelligi. At deinde idem Pontifex ad 140. cannas illud spatium reduxit, quod à ianua veteris Ecclesiæ ad alteram recens ædificatæ mensurandum in casu quodam Burdigalensi, fuit declaratum, teste *Chassaing. de priuil. tract. 4. cap. 6. prop.* 13. cum ibi fiat populi concursus. Supradictum vero 140. cannarum priuilegium alijs quoque Religionibus ab eodem Pontifice fuit concessum, & ab alijs confirmatum, vt constat *ex P. Lezzana* (auctore profecto in Pontificum Bullis, & Sac. Congregat. decretis euulgandis accuratissimo) *in summa vbi proxime num.* 19. Quod etiam priuilegium refertur à Roderico *quæst. Regul. tom. 2. quæst. 49. a. 5.* & confirmatum fuit à Sixto IV. teste *Sorbell. in compend. priuil. regul. verb. ædificare num.* 29. & à Clemente VII. Papa Theatinis communicatum est, iuxta alia mendicantium priuilegia, vt dixit *Rota decis. 87. num. 5. p. 4. rec.*

11 Dum igitur euenit fundationis * casus, primum adeundus est Episcopus, qui consensum ita ad id præstare debet, vt absque illa Regulares quicquam agere non possint: quemadmodum ex *Trid. sess. 25. de Regul. cap. 3. Clem. VIII. Bulla incip. quoniam ad Statutum, & à Sac. Congregat sub Greg. XV. in bulla cum alias*, infert *P. Del Bene in suo doctissimo tract. de Immunit. Eccles. tom. 2 cap. 4. dub. 22. num. 1.* vbi dicit posse Ordinarium vocare & audire Priores & alios interesse habentes aliorum Monasteriorum, non solum in illis locis, in quibus erigi curantur, sed in alijs per quatuor millia passuum circumuicinis, nisi alias sibi constiterit Religiosos in numero duodenario, vt in præd. constitut. est statutum, absque aliorum detrimento commode sustentari posse.

12 Extant quoque similia priuilegia *, nempe Innocentij IV. pro Carthusiensibus, ne infra dimidiam Leucam à possessionis ipsorum terminis alicui Religioso liceat ædificium construere, vel possessiones acquirere. Vrbani IV. vt nulla fundari possint ædificia infra vnum milliare ab Abbatijs, & locis Religiosis. Iulij II. pro minimis ad Monasteria construenda, etiam absque distantia ab alijs aliorum ordinum per supradictas 140. cannas; Quemadmodum PP. Societatis eadem fruuntur facultate domos erigendi, etiam infra 140. cannas ab aliarum Religionum conuentibus, prout à Gregor. XIII. Beneficentissimo semper in ipsos Principe sunt consequuti. *Cassabrun.* hæc recitat *in compend. priuil. mendic. verb. ædificare num.*

alijsque apud Lezzanam *num. 19. & in Mari Magno Carmelit. seu in ead. summ. tom. 5. 2. circa* §. 25. qui præcisa dicti priuilegij verba refert post Rodericum. Immo confirmatio prodijt amplissima, ex munificentia Sixti IV., & extensio ad alios ordines tam mendicantes, quam non mendicantes vtriusque sexus. *Id. Lezzana in eod. tom. 5. circa* §. 79. Vnde falsissimum est, quod à nonnullis Doctoribus (in priuatis eorum colloquijs) audiui, nempe Monialium clausurarum distantiam iure non esse præcise diffinitam, cum in ijs vtpote alimentum ex
13 dotali subsidio sumentibus *, non militet eadem quæ in viris religiosis eleæmosynarum ratio; Quia bulla Clementis VIII. procedit etiam in ipsarum Monasterijs, vti *Sacra* declarauit *Congregat. 19. decis. 1620. teste Barbosa de iu. Eccles. lib. 2. cap. 12. num. 7. Tambur. de Iu. Abbat. disput. 33. quæst. 1. num. 4. & P. Del Bene*, qui docet de praxi, vbi paulo ante *num. 6.*

14 Item extenduntur prædicta * ad presbyteros Regulares & sæculares, & ad collegium & communitatem seu Vniuersitatem, in quibus etiam degant personæ solo caractere clericali insignitæ *ad tex. in cap. cum consignat. de etat. & qualit. vbi DD. Rota in Veronensi Pensionis 23. Februarii 1600. coram Lancellotto, & Ferrariensi Pensionis 14. Iunij 1624. coram Rembolbo. Barbos. de appell. verbo Iur. signific. appellat. 198. num. 13.* quas citat *Lezzana in præcit. 579. num. 433.*

15 Important vero huiusmodi priuilegia *, vt mutari quoque seu transferri non valeant Monasteria, dum afferri possit alijs iam constructis præiudicium; Quod fundatur in iure communi *can. quæcumque can. Ecclesia 17. quæst. 1. cap. 2. de Eccles. ædific. Cardin. cons. 8. num. 13. & post Rotam Romanam in vna Ciuitatensi Constructionis Cappellæ coram Seraphino de anno* 1588. *Id. Lezzana vbi proxime.*

16 Quæ priuilegia, & si non videantur vsu recepta in aliquibus magnis ciuitatibus, in quibus viciniss ime reperiuntur ædificata plura Monasteria, vt Romæ, Neapoli ac similibus, idque asserat Sorbus sæpius decisum ab Apostolica Sede; Nihilominus astruit idem Lezzana in praxi se Romæ didicisse quod, quando Regulares reclamant prædicta priuilegia ostendentes, de ea re audiuntur: in hisque priuilegijs reperiri communicationem priuilegiorum. Ideoque pænitus inutilia nequaquam sunt, præcipue in casu abrogationis, dispensationis, vel arbitramenti ab Episcopo faciendi iuxta decretum Sacræ Congregat. citatum sub Gregor. XV. Esse vero in vsu etiam in magnis ciuitatibus scripsere *Confect. in lib. de priuil. mendic. tit. 3. cap. 3. & Campanil. diuers. Iur. Can. rubr. 12. cap. 13. num. 18. vers. Sorbus autem, & verbo attamen:* & dixit *Rota cit. decis. 327. num. 5. coram Royas num. 5.* in qua *num. 9.* cunctis locis prodesse firmatur.

Alia ecclesiarum distantia, quam olim fas
17 non erat transilire, & modo vacuum * hunc tractatus locum nequaquam vult relinquere,

illa

illa erat, ex immunitatis educta priuilegio, 40. scilicet passuum pro cathedrali ecclesia cui maximus honos debetur, 30. vero pro alijs, *vt in cap. sicut antiquitus 17. quæst. 4. cap. definiuit ead. caus. & quæst. docentque Couarruu. lib. 2. var. resolut. cap. 20. Nauarr. cap. 25. num. 18. cit. à P. D. Thom. Del Bene tom. 2. de Immun. Eccles. cap. 16. dub. 11. sect. 8. num. 2.* Qui passus ab ostio seu muro ecclesiæ, aut cœmeterio si adfuisset, erant numerandi, vt scribunt *Decian. in tract. crim. lib. 9. cap. 22. & Farinacc. in append. Immun. cap. 18. num. 285. & 286.* Verum spectata nimia ecclesiarum frequentia (& fortasse impiorum quoque hominum exuberantia, quibus non ita faciliter est indulgendum) priuilegium prædictum ad ecclesias extra murorum ambitum coarctatum fuit: quod colligitur *ex cap. quisquis 17. quæst. 4. & innuit gloss. in cap. sicut antiquitus verb. passus etiam 17. quæst. 4.* Deinde vero ad cœmeterij tantum ambitus ab Episcopo deputatos ex *Nauarr. vbi proxime*; Cuius fundamentis inquit *Sanchez lib. 6. consil. moral. cap. 1. dub. 7.* cœmeterium, claustrum & pauimentum cum ecclesiæ porticu gaudere immunitate, etiam si spatium 30. passuum limites excedat. Hodie vero prædictæ distantiæ non sunt vsu receptæ, ideoque intra illos passus immunitas minime proficit. Sic *DD.* quamplures testantur, nec non de varijs prouincijs exempla referunt apud *Cortiada tom. 2. decis. 47. num. 5. & decis. 63. num. 15. & seqq.* Quare prudenter equidem & acute scribit *P. Del Bene vbi supra num. 17.* huiusmodi priuilegium sibi videri seruandum saltem quo ad adhærentiam parietibus ecclesiæ, eo quia immunitatis beneficia non modo restringenda non sint, sed potius amplianda, & in dubio fauendum sit reo. Notatque *Cortiada decis. 58. nu. 15.* quod cœmeteria intra limites tantum, in quibus constituta sunt, fruuntur immunitate: non vero extra per duos adhuc passus post scalas, ianuam, & parietem: quam sententiam ad vnguem sequitur *Frances. in tract. de Competent. iurisdict. inter Curias quæst. 76. num. 15. & 16.*

Quod si etiam lubeat eruditionis gratia ecclesiarum fores transgredi, prisca in mentem
18 venit fidelium * consuetudo, à superioribus etiam deducta, maxima equidem digna commendatione, qua fœminis & viris cum quadam distantiæ forma diuersus erat locus delectus, ne mutua eorum proximitas, animos à pijs meditationibus sacrisque ministerijs auerteret: qua de causa ostia quoque ad ingressum vtrique sexui erant peculiaria; scribit enim *Romanus Clemens constitut. Apostol. lib. 2. cap. 61.* in ecclesia mulieres à viris inuicem distinguendas, qua ratione vtrisque peculiaris pateret porta, ad quarum alteram custodiendam Diaconi pro virorum introitu, ad alteram Diaconissæ pro ingressu fœminarum. Clare *Procop.* etiam *de ædific. Iustin. Imperat. lib. 1. sunt duæ vtrinque porticus, quas fastigiata testudo & aurum venustant: harum vna viros orantes, altera mulieres admittit, alias nulla re differentes.* Immo populus quoque à Sacerdotibus distabat, quemadmodum olim in Hierosolymitano templo, vbi & nuptæ à virginibus seiungebantur, vt post *Philon. lib. de vita contempl. & Ioseph. belli Iudaici lib. 6. cap. 6.* vbi hæc habet: *necessario namque proprius locus religionis causa mulieribus destinatus, muro discernebatur, altera quoque porta fuisse videbatur. Contra primam vero secreta erat, ex alijs regionibus vna porta meridiana, & vna septentrionalis, quibus ad mulieres introibatur, per alias enim transire ad mulieres non licebat, sed nec suam portam interiecto muro transgredi licebat, patebat enim locus ille pariter indigenis & hospitibus fœminis religionis causa venientibus.* Probat concludenter vir sanctitate ac doctrina æque venerabilis *Cardin. Baronius ad ann. Christi 57. annal. tom. 1.* Immo seorsum à mulieribus, more iudaico, ad Paschæ solennitatem viros ambulasse dicunt *Beda & Lyran. in gloss. ordin. ad 2. Lucæ: 43.* Ab ingressu vero eccle-
19 siæ ad distantiam coactos perpetuam hæreticos recidiuos refert *Spondan. ad ann. Christi 427.* temporaneam autem lugentes, de quibus sic *Philo in de Mosis vita 3. luctus in cognatorum obitu dolor necessarius: attamen ad certum tempus à templo arcentur lugentes, quo non patet aditus nisi immunibus ab omni inquinamento, tum fortuito, tum voluntario*: & quodammodo pauperes vt starent in porticu, quibus nefas erat in ecclesiam ingredi ad stipem captandam, *D. Lucæ testimonio, alijsque auctorit. Id. Baron. astruit lo. iam cit.* Vtinam hodie ita vsitaretur, quamplures certe culposi pauperes, nimia pios fideles molestia, in eorum precibus non vexarent. Verum ne à via nimis deflectatur, dico & ad nonnulla sacra loca, vbi ad insignes reliquias colendas maximus iampridem erat populi consensus, ex vetustissima traditione fœminis transitum fuisse indictum: vt sacræ cap-
20 pellæ, quam Romæ *Sancta Sanctorum* appellant, qua sanctiorem in vrbe locum non esse fertur, ibi enim & hodie mulieres perpetuo ingredi non possunt; in aliam vero, quam *Sacra Columna* cappellam vocant in Diuæ Praxedis Ecclesia, & *Sancta Helena* in illa *Sanctæ Crucis in Hierusalem in Vrbe*, paucis vicibus in singulos annos ijsdem ingressus permittitur.

Sed non modo hanc sexuum distantiam in ecclesijs olim reperio constitutam, verum
21 & aliam inter clericos & laicos *, loco scilicet cancellis circumsepto velisque obducto vbi in altari panis consecrabatur, ijsque apertis populo deinde ostendebatur: quo, exceptis clericis, neminem de populo nec virum nec mulierem licitum erat accedere, ideoque isti ob reuerentiam ab illo quodammodo etiam compellebantur distare. In hoc autem maximus fuit consensus vtriusque ecclesiæ, græcæ scilicet ac latinæ, quia fortasse pluribus de causis, quas hic recitare non oportet, laicos à clericis dirimendos esse ostenderent, &

mundi

mundi huius caduci ac perituri ab alio certo & sempiterno distinctionem significarent. De latinis hoc patet *ex synodo Turonensi 2.can.2. de vit.& honest.cleric.* ibi: *sed pars illa, quæ à cancellis versus altare diuiditur, choris canentium pateat clericorum.* Hinc *Theodoret. in Hist. Tripart. cap.30.* hanc locorum differentiam edocet, dum de pœnitentia Theodosij meminit, quem Ambrosius constanter noluit cancellos ingredi. De Græcis est *S.Dionys. Areop.* testimonium *cap.3.eccles.Hierarch.* vbi prædictum locum, *Sancta Sanctorum* appellat. Item aliud *Io: Chrysost. homil.61. ad Pop. Antioch.* vbi ait: *cum velo videris retrahi, tunc superne cælum aperiri cogita, & descendere Angelos.* Pluries etiam de hac distantia sacri canones loquuntur: & præcipue *in synod.Laodicens.can.19.* vbi legitur: *solis ministris altaris liceat ingredi:altare,& ibidem communicare: & can.44. non oportet mulieres ingredi ad altare.* Item in *syn.6. can.69. nulli omnium liceat, qui quidem sit in laicorum numero, intra sacrum altare ingredi.* Quæ pluribus additis refert *Cortes. Brana in opusc. de Græce & Latinæ Missæ consensu pag.14.* Porro in Græcorum Ecclesijs huiusmodi cancellorum circumductio huc vsque visitur: verum apud Latinos iam obsolenit; Vnde hos merito Balsamon Græcus interpres repræhenderet, dum laici non solum, sed & mulieres absque pudore vllo, & rationabilem distantiam flocci facientes, altare sacrum ingrediuntur, & sepe ijs qui sacrificium offerunt præsentibus sedent, quemadmodum ipse olim increpauit *ad can.44.synod. Laod. & 69.synod.6.* Veruntamen imbecillum hunc sexum ne indefensum damnemus, illuc trasmeare dicimus audiuisse consuetum, vt ab improba ac nimis frequenti virorum licentia, qui foueam ad animæ lapsum videntur quærere, consulto atque callide aufugiant.

De processionibus, quibus ab Ecclesia fideles ad Diuinam expetendam opem foris pro-
22 grediuntur, multa possemus adnotare; sed breuitatis gratia dicere sufficiat, quod per ecclesiæ campos faciendæ non sunt, verum intra eiusdem septa ex *Concil. Colon.2.p.9.cap.8. & Colon.3. tit. Censura cap.25.* Quod tamen minime intelligitur iuxta terminos ambitus, quemadmodum olim ad 30. vel 40. passus causa immunitatis: in qua sententia notantur *Graffis cons.20. de Regul. & Portel. in dub. regul. verbo processio.* Verum stricte vt duci possint intra Monasterij claustra si adsint, vel vbi non sunt, prope ecclesiæ muros exeundo scilicet ab vna porta, & per aliam intrando absque vlla ab Ecclesiæ parietibus elongatione, nisi contraria obstet consuetudo, vel priuilegium seu parochi adsit licentia. Egregie declarat *P.Paulus Maria Quarti in tract.inscript. Biga atherea rapiens in cælum animos, seu de Processionib.pun.1.quæst.5.*

23 Expedita vniuersa distantiæ * ecclesiarum materia, reliquum est, vt summatim de casu domorum venditionis agamus, (quæ quandoque requiritur in ecclesiarum distantia, vnde huic membro exsquisite adiungitur), ad quam coguntur vicini sæpissime, etiam si de iure ex vniuersali conclusione ad id nemo teneatur *tex. in l.inuitum C.de contrab.empt.l.nec emere C.de iu.delib. latissime Giurba decis.Sicil.86. in princ.& Cas. Carena resolut.2.artic.1.* Quia hoc fallit publicæ vtilitatis fauore, puta pro ecclesia amplianda vel restauranda; Item pro claustro, Monasterio, iuridario & scholis erigendis: Immo pro amplianda via ad populi recreationem, & platea facienda vel extendenda ante fores ecclesiæ. *Giurba d.decis.Grat.disc. for.cap.896.num.27. Optime Ant.Merenda in suis controuer. iur.lib.1. cap.30.Rota decis.213.num.5. p.1.rec. & nouissime Frances. de eccles. Cathedr. cap.10. num.150. cum plurib. seqq.* Et pro ampliando palatio Principis. *Carena d. resolut. Fritschus de palat.Princip.& Frances.ibid.* In eo tamen casu non sufficit quæcumque distantia, vnde nec satis est contiguitas, neque domorum electio ab ædificantium voluntate pendere valet; Et cum Rota *decis.676.ex num.4. ad 7. & d.decis.213. num.fin. p.3.rec.* dixerit viciniores domos distrui debere; Alij vero priuilegium hoc vigere, etiam si inter domum & ecclesiam media existat via, inter quos citantur *Padilla in l. altius num.19. vers.neque iuris C. de seruit.& aqua. Vinc.de Franch. decis.223.num.3.& Rota in rec. d. decis.213. num.5.* Censemus etiam in hoc plurimum deferendum esse Iudicis arbitrio, qui spectata facie loci, & consideratis circumstantijs, iuxta ea quæ supra dicta sunt, designet quæ domus sit vendenda. Et hoc debet fieri iusto semper soluto precio, adeunte necessitate, præciso vicini damno, & vt domus vendenda pro eo tantum fine inseruiat, pro quo emitur: alias nefas erit id petere *ad tex.in l.si quis sepulchrum vers.si Præses ff.de Relig.& sumpt.funer.l.1.§.sunt qui petant ff.ne quid in lo.publ.Grat.& Frances.loc.add.*

MEMBRVM TERTIVM.

TABERNARVM SEV APOTHECARVM QVIDDITAS AC DISTANTIA DESCRIBITVR.

IN NVNDINIS VTRVM HÆC SERVANDA SIT DISSOLVITVR.

SVMMARIVM.

1 *Ianua quatenus in publico aperienda.*
2 *Præcipue olim De Republ. bene meritis.*
3 *Taberna quid sint, atque earum synonima; & species apud Romanos num.4.*
5 *Earum differentia ab apothecis, vbi & de* offici-

officinis num. 6.
7 *Cuique generaliter est licitum vendere vbicunque.*
8 *Sed Distantia alicubi est seruanda.*
9 *Maxime in locis Nundinarum.*
10 *Bononiense statutum de Apothecarum distantijs.*
11 *Eius ratio quæ sit.*
12 *Quid comprehendat: minime de plateis intelligi.*
13 *Statutum laycale Ecclesiasticos non ligat.*
14 *Mensura desumenda est à rastris & scamnis.*
15 *Huius distantiæ rationes & num. seq.*
17 *Dictio* iuxta *totum comprehendit, & hoc partes.*
18 *Postij cuiusdam voti parua subsistentia.*
19 *Consuetudo stante ratione non prodest.*
20 *Ad illam iudicio obtenta requiruntur.*
21 *In vrbe statutum viget pro conficientibus vermicellos, vbi de eius vsu.*
22 *Statutorum non vsus qualiter probandus.*
23 *Derogari quomodo valeat statutis.*
24 *Exercentes duas artes vtrique earum subsunt statutis.*

DEbebant primo loco ædes sacræ ex vniuer-
sa ædificiorum materia ad interuallorum
trutinam vocari antequam de Tabernis, qui-
bus infimus conuenit situs iuxta sumptum ar-
gumentum quicquam decerneretur. Sed ijs
iam supra examinatis, ad hæc iure procedamus.
Quia vero earum latitudo, aperta ianua
quæ magnitudinem illustrare consueuit, tota
ad prospectum obijcitur., ibique omnimoda
non deest Distantiæ ratio; non erit abs re ge-
1 neraliter hic aduertere de iure ciuili * esse li-
citum ianuam in publico aperire, modo dum
aperitur, intra stillicidij casum consistat, quia
tunc vicinis nequaquam officitur; & locus
quem aquæ casus complectitur, viæ publicæ
minimum videtur prodesse, iamque ob com-
paratum ius illud immittendi in publicum
stillicidij, ius quoque aliquod in solum sub-
terpositum habere videamur. Ita egregie
differit *Io. Robert. Aurelius sentent. Iur. lib. 4. cap.
6.* ex Scæuolæ responso *in l. vlt. §. fin. ff. de seruit.
vrb. præd.* Vltra quem modum bene meritis olim
de Republica ianuam aperire decreto honoris
2 causa emanato concedebatur *: cuius testi-
monia sunt apud *Ascon. in Orat. Cicer. in Pison.
& Pl in. lib. 36. cap. 15.*: ijsque publico sumptu
ædes quandoque cum exitu insigniori & ianua
in publicum reiecta (quod alijs nefas erat)
construebantur. Et constat *ex præd. l. vlt.*
ædium huiusmodi ianuam potuisse modum
illum intra stillicidij casum consistentem
egredi: cuius sensum sic *Hermenop.* illustrat
in suo compendio. *Non recte quis prohibet ne
vicinus ianuam suam in publicum versus aperiat,
modo stillantis è tecto aquæ casum, apertura non
prætergrediatur*, & recitat *lo. cit. Aurelius*. Vi-
deo tamen hæc nimis generalia esse de Ianuis:
at hic notare lubuit, ne in minimas particu-
las membra quoque diuidamus.

Tabernas (de quibus scribere fuit proposi-
tum) placuit nonnullis ædiculas esse, ita
olim nuncupatas, quod ex ligneis tabulis eæ
essent constuctæ, ad similem fortasse modum,
3 quo Romæ * visuntur æuo nostro in acie
Campi Floræ. *Taberna (sic Isid. habet lib. 15.
etym. cap. 2.) olim vocabantur ædiculæ parua &
simplices in vicis, axibus & tabulis clausa*: ex
quo textu idem tamen circa materiam nequa-
quam apparet; Ideoque cum *Tabernam* dici-
mus, locum tantum & ædifitium significa-
mus, quod tabulis clauditur *l. taberna ff. de
verb. signific. l. qui tabernas vbi gloss. de contrah.
empt. & latius Io: Philippus respons. 37. num. 4.*
Cuius appellatione omne vtile ad habitandum
ædificium demonstrari, ex eo quia tabulis
claudatur, sentit *Calum. in suo lex. iurid.* Gene-
raliter veruntamen eas omnem locum illum
significare tabularum tectum ædificio, quo &
merces vendi, & opera quæcumque construi
solent, sicut in officina, auctor est *Brech. in
d. l. taberna ff. de verb. sign.* In iure Romano ap-
pellantur quoque huiusmodi ædificia *Offici-
na, Pergula, Ergasteria*, immo & *Horrea*, &
apud nonnullos *Apotheca*, vt scribit *Alciat. 4.
parerg. 27.* & à quibusdam *Stationes* teste
Fritscho in tract. de Nundin. cap. 5. num 53. Hinc
Sueton. in Nerone cap. 37. Saluidieno, inquit,
*obiectum est, quod tabernas tres de domo sua cir-
ca forum ciuitatibus ad stationem locasset.* Por-
4 ro erant in vrbe *, & per diuersa vrbis loca,
nec tantum in foris, tabernæ omnis generis.
De lanionis taberna, in qua carnes laniatorum
pecorum vendebantur *Zas.* meminit *l. 2. ff. de
orig. iur.* Item Argentariorum, quæ circa fo-
rum erant ibi à Rege Tarquinio constitutæ
adest *l. 36. ff. de contrah. empt.* & scribunt *Liuius
lib. 26 ac Dionys. lib. 3.* De Cauponia, casearia,
ferraria, meritoria, negotiatoria, & purpura-
ria exempla suppetunt seu testimonia *l. 43. ff.
de ritu nupt. l. 2. ff. de institor. l. 19. §. pater de leg. 3.*
& aliæ. De bibliopolarum frequens est men-
tio apud Martialem in eius librorum initijs.
Species demum pene multas enumerat *Gry-
phiand. in tract. de Insul. lib. 1. cap. 24. num. 83.*

Dubitari autem posset hic, verum pro ijs-
5 dem sumantur Apotheca ac Taberna *? & si
nominis tantum ratio notaretur, crediderim
apothecas vti à seruando (quod ex græca ra-
dice exugo) sic appellatas, eas esse in quibus
aliquid tantum seruandi causa ponitur: qua-
re Apothecæ nomine comprehendi remissas
(vt vulgo dicitur) mansiones, repositoria,
aliaque similia loca pro rebus ad tempus re-
ponendis idonea ex *l. si quis intra 7. C. de bon.
præscript. l. quæsitum 12. §. instructo 34. ff. de fundo
instr.* fuse ac magistraliter fuit decisum à Rota
*in Romana executionis laudi 17. Maij 1649. coram
Arguelles.* Tabernas vero, ex recentiorum pra-
xi, dici solummodo de ijs, in quibus vinum
est vendibile: & sic inter se quodammodo eas
differre. Verum promiscue accipi vtrasque &
pro

pro eodem autumare possumus moti ex *Vitruuio*, qui *lib.6.* pro Oenopolijs & cellis vinarijs, vbi vinum seruari & vendi solet, apothecas accipit, quanquam improprie id ex Grammaticorum placito. Apud *Vlpian.* quoque in *l.12. §.instructo autem ff.de instrum.vel instrum. leg.* mentio est de apotheca librorum, quæ ibi fere idem sonat ac *Taberna*. Sic apotheca locus dicitur in quo pecunia reconditur. *Gloss. in l.si quis intra verb. apothecis C.de bon.præscript.* seu in quo merces reponuntur & venduntur prout accipitur Taberna *in l. cum tabernam ff de pignor. & l. instrumenta ff.de verb.sign.probat. Alciat. in l. inde tabernacula ff. eod.* sequitur *Bertazzol.de claușul.clauș19.gloss.7.* Priori attamen sententiæ accedimus vti potiori fundamento roboratæ; vnde aduertimus & in iure (quemadmodum in alijs scientijs) nominis etymon magni faciendum esse. Ratio quoque, optima quidem, auctoritatibus ipsis inest, cum *tabernam cauponiam, ex Paulo l.13. ff. eod. notet gloss.* dici vbi vinum & similia ad vendendum parata sunt, sed non venduntur, vt simpliciter differat à caupona, in qua vini negociatio iam exercetur, & à taberna in genere, quæ est vbicumque negociatio exercetur *ad l. cum quæritur ff. eod.* Quod vero officina, de qua *in l.4.§. sit Prætor, de his qui not.infa. & in l.12.*
6 *C. de ædific. priu.* in qua forma & locus * eas ædificandi olim in vrbe præscribebatur, sit locus vbi res venalitiæ fiunt, varijsque artificijs conficiuntur; taberna autem vbi venum exponuntur, & nundinationi prostant, dixit *Io: Philipp.in cit.respons.37.* qua ratione ex tabulis confectas, ideoque amouibiles opinarer tabernas esse ad nonnihil vendendum: officinas vero, seu apothecas, ædes stabiles ad conficiendum. Vbi noto officinas publicas olim fuisse etiam tabernas sacrosanctæ maioris ecclesiæ Constantin. distinctas in officinas cupri, ferri, vitrorum, papyri, laterum, &c. quas regulariter sibi princeps reseruat. *Faustin.Ærar. class.10. ord.772.* & monetarum in quibus solum auditur moneta *l.2. cum gloss.C.de fals. monet.* Locare autem eas solebat ecclesia, inter quas mille & centum liberæ erant ab omni vectigali. *Nou.43.cap.1. Sprenger. tradit de iur.ædific. cap.11. §. computantur num.4.* Nec prætereo Mercatorum officinas à metatis & epidemeticis immunes esse *tex in l.2. ibi ergasteria C.de metat.lib.12.* Ante quas nil protectum vel propositum esse debet, excepto casu in quo fullo vestimenta siccet, aut faber cursus exterius ponat *l.vn. §.4. de via publ. & si quid in ea fact. atque Sprenger. add. lo.* Hoc apparatu eruditionis gratia ita protracto alia speculabilia relinquimus lectori; & ad Distantias in Apothecis considerandas, magis strictè deuenimus.

Et si igitur vnicuique licitum sit in quocumque loco vendere, artem suam exercere, & habere apothecas, banchas, & barachas (ita DD. nostri aperte loqui & scribere consueuere) pro mercibus vendendis ad suam artem spectantibus. *Luc.de Penna in l.1.num.3.vers.e contra quia, & num. seq. & num.3.* vbi quod esset iniquum si prohiberetur quis in quocumque loco mercari vult, & *num.8. C. ne rustici ad nullum obsequium lib.11. Rossental. de feud. cap.5.*
7 *concl.s.21.num.3. & ibi * gloss.cit. C.Sixtin.de Regalib. cap.2.num.28. & 29. & magis præcise Bald.in l.Basilicam in fin. C.de operib.publ. Auendan.de exequen.mandat.p.1.cap.30. in fin.ve.fitem limita 2. cap. de Regim. Reipub.cass.§.16.num.13. vers.debet etiam impertiri. Riminald. iun.consf.616. num.6.& 53.vsque ad fin. atque Ernest. Cothoman. consf.93.num.66. in fin.vol.3.* Vnde in prædictis tabernis, & quandoque in Apothecis, in Emporijs seu in Ciuitatibus mercatoribus elocaris, merces venum exponuntur vel conseruantur *arg.l.7.ff.de supell.leg.* ibique, maioris commoditatis & securitatis gratia, Nundinæ maiores exercentur, quæ solemnes dicuntur ac priuilegiatæ: easque non posse nec debere in vicinorum iniuriam Principem concedere vicinis ciuitatibus ante earum erectionem vel confirmationem inauditis, perquam docte scribit *Fritsch. in d. tract. de Nundin. cap.4. num.87.*

8 Loci tamen distantia * in hisce commercijs omnino est seruanda; Vnde in Longobardorum legibus, vt nullo loco mercatum haberetur cautum erat, nisi vbi antiquitus fuerit, & legitime esse deberet, vt constat *ex lib.3.tit.18.* Quod si noui erigendi forent, obseruandum est hodie, ne ad vicini æmulationem, aut sibi nocendi studium instituantur: id tamen in dubio nequaquam præsumitur *arg. cap.quilibet ext. de reg. iur. in 6 & l.12.§.facti ff.de re milit.nec non l.9.ff.de seruit.* cum sit quid facti.

9 Veruntamen *, quanquam nundinas in proprio territorio, seu anniuersarias, seu hebdomadales (vt I.C. eas appellare placuit) Princeps instituat vel permittat ne copiæ desit annona, atque ob fisci emolumentum; Semper tamen aliquo interuallo videntur constituenda, maxime si ab vtrisque vicinis eodem die fiant. Optima est praxis Gallica in hoc magistra, quæ noxium vicinorum concursum vetat, binumque venale forum, nisi denis saltem passuum millibus interpositis, statuit vt admittatur. Refert hæc eleganter *Choppin.de domin.Franc.lib.3.tit.27.num.25.* Inhiberi autem hoc potest à superiori, ne vicinis etiam indirecte feratur, diuisis mercaris, nocumentum. Et ad casus nouiter productos bene applicari posset *Ant. Thesaur.* doctrina *decis.Pedemont.265.num.vlt.* vbi, inter Carignanenses & Carmagnolenses Marchionatus Saluciarum, volentes ambos eodem mercurij die in oppido mercatum habere, decisum refertur per arbitros fauore Carmagnoliæ impediri non posse, quin eo die omnes subditi Ducis illuc accedere possent; Et adducuntur hæc magistralia verba: *Aduertendum est ne similes mercatus aut Nundinæ fiant eodem vel eisdem*

diebus in duabus ciuitatibus vel oppidis vicinis ad decem milliaria, quia alter alteri per concursum noceret, & id contingere posset, qui prior est tempore, alteri inhiberi faceret à Principe, vel superiore magistratu per regulam: qui prior ff.de iudic. argum. eorum quæ dicit Ioseph. de Rusticis in tract.de filijs in condit. posit. cap.6. num. 34. Add. Renat. Choppin.de Legibus Andium lib.1.cap.43. num.8. vers.in antiquis regest. Gaspar Klock de contrib. cap.3.num.85. & Fritsch.vbi supra num.92. De iure communi tamen sancitum nil reperiri aduertit Zobel. diff. iur. ciu. & Saxon. p.1.diff.44. Sed quandoque statuto cautum est rectè, ne intra vnum vel duo miliaria, noui mercatus in vicinorum damnum erigantur, quod recepunt Kloch. & Fritsch. ibid. Quæ tamen statutibus bannimentis & salui conductus concessionibus destituta non censentur, quia per id seruatur iurisdictio ad tex.in l.1.ff.de nou.op.nunc. & l.si vsusfructus ciuitati ff. quib.mod.vsusf.amitt. & per ea quæ tradit Casarus in specul. peregrin. quæst.lib.1.quæst.31.§.1.num.24.

Notandum quoque hic proponitur vetus Bononiæ statutum disponens rub.31. quod ne-
10 mo possit ferrignum *, Dischum, vel remponere, in qua & super qua possit vel debeat oleum vendi, & lardum, caro, caseus, cum similibus, vel aliquæ res spectantes, aut ad dictum membrum iuxta aliquam stationem pertinentes, super qua fuerit vendirum, & operata ars prædicta, per tres perticas, nempe 30. pedes distantes ab apotheca, in qua similis ars exerceatur: quod statutum fuit nouiter declaratum & à San. Mem. Clemente IX. confirmatum. Simile etiam statutum in eadem ciuitate pro arte Aromatariorum viget, sub Eugenio IV. emanatum, ita vt similis seruanda sit distantia: de quo loquitur Grat. respons. 112. lib. 1. qui vti patronum perpetuum illud seruari se fecisse, & in illo iudicasse testatus est. Alia quoque in eundem sensum in alijs ciuitatibus sunt statuta, puta in Pratensi Tusciæ ciuitate, quod cauponæ tot passibus inter se distent, & alibi similia, quæ hic referre parum interest.

11 De huiusmodi statuti * rationabilitate minime dubitandum est, valet enim ad rixas, damnosasque tollendas æmulationes, quemadmodum tradita satisfaciunt à Camuncula decis.12.num.3. & decis.Rotæ Bononiens. recollect. per Gipsium decis.79. num.19. vbi quod mensura debet relinqui & distantia, ne tollatur auuiamentum & hominum concursus primæ apothecæ per nouæ aperitionem: & sentit Cephal.cons.328.num.24. has rationes bene considerans.

Verum statutum hoc etiam si indefinite loquatur per dictionem quocumque loco; Non ta-
12 men per hoc sequitur * vt apothecas comprehendat in platea existentes quemadmodum dixerat Alex. cons.125.num.1.lib.5. Quia in dubio illa tantum extensio fieri valet quæ minus lædat ius libertatis omnibus commune; attento maxime quod plateæ ad hoc institutæ sunt, vt in illis omnes publice morentur & vendant absque vllo interuallo pro maiori publica vtilitate. Quare neminem posse super publico hoc iure vendendi (quod est de iure gentium & regale) statuere, neque publicum huiusmodi commercium impedire tam directe quam indirecte, nisi auctoritate expressa & positiua summi Principis sentiunt Borell. de præstant.Reg.Cathol.cap.7.num.5. Mastrill.de Magistrat.lib.3.cap.10.num.270.& seqq. & num. 273. Bertazzol. cons. criminal.193.num.3. Rouit. cons.58.num.2.& seqq.& per tot.lib.1. & Ciriac. controuer.178. num.10. qui dicunt quoque hoc ius neque præscribi, neque consuetudine immemorabili absque supremi principis titulo acquiri posse: & sequitur Riminald. iun. cons. 626. num.35. & seq.& num.47.cum seqq. Nunquam autem comprehenduntur regalia iura, quæ non sunt expressa in statuto, vt latissime firmat Mastrill.de Magistrat.lib.1.cap.14. à num. 3.ad 10.Rossental.de feud.cap.5.conclus.14.num.9. Sixtin. de Regal. lib.2. cap.2. num.10. Ripol. eod. tract.cap.40.num.19. Rota diuers.decis.34.num.1. & 2.p.1.qui ampliant procedere etiam si concessio esset facta verbis indefinitis & vniuersalibus. Quæ cuncta bene ponderauit Rota in causa inscripta Bononien. Distantia de mense Decembris 1670.coram R.P.D Taia vt infra.

Quia vero statutum prædictum est laicale, nullo modo comprehendit ecclesiasticos, & sic de eorum apothecis nil noui decernit ex
13 defectu potestatis *, quam laici habent statuendi & iudicandi in ecclesiasticos & in bona ad illos spectantia, siue directe siue indirecte hoc peragatur, ita quod neque ijs pontificia confirmatio suffragetur nisi fiat ibi specifica ecclesiasticorum mentio, cum tunc non vt Papa, sed vti Princeps temporalis disponere videatur. Tex.est vulgat.in cap.ecclesia San.Mariæ de constitut. cum alijs concord. quæ late in terminis Bononiensium statutorum adducit Rota in rec.decis.293.num.1.12.& 13.p.11.Præcipue quando subiecta materia est mere temporalis & ad temporale gubernium, non vero ad ecclesiasticum regimen pertinet. Rota in rec.decis.682.num.28. & 29. p.4.tom.3. Immo apparet statutum ecclesiasticis valde læsiuum, quibus magis debet esse hoc permissum, quod alijs vetitum non est, vt egregie atque in puncto, multis adductis, late firmat Sperell.decis.12.num.40.& seqq. & num.43. & 44.ac per tot. qui videri potest; nec non sequitur Rota in cit.Bononien.Distantia.

At disputatio acerrima fuit in sacra Roma-
14 na Rota * ad sciendum ex qua parte mensura prædicta sumenda sit: vnde in eadem Bononien.Distantia decisum fuit die 17.Iunij 1669. quod fuit confirmatum 23. Iunij 1670. coram eod. Taia desumendam esse mensurationem ab ea parte quæ damnificatur, hoc est à rastris & scamnis, alijsque rebus, super quibus

res

res venales exponi possunt, quod prius ita sensere *Aleiat. in præcit. consf.161. num.1. lib.5. Grat.responf.112.& Carpan.ad Stat. Mediol.cap. 36.num.166.* Non autem ab apothecarum angulis, quemadmodum nonnulli voluissent de consuetudine, quæ non probata, nil ad rem facit ex prædicta recenti decisione, in qua pro hac sententia innuitur Massariorum declaratio, quorum dictum pro lege est habendum, cum ij æque possint in his, quæ artis respiciunt exercitium, statuta condere. *Tex. est in l. fin. cum ibi not. C. de iurisd. omn. iudic.* & consequenter multo magis ea declarare & interpretari ex *Bart. in l.omnes populi ff. de Iust.& Iu. num.6. & Alex. consf.217.num.13.verf.ad statuentes lib.2.*

15 Rursus hæc admittunt expressa verba * statuti disponentis intra tres perticas stationem fieri non posse, nec poni scrinium, neque rem aliquam adesse in & super qua vendi possit; Illud enim verbum *stationem* dicitur à stando, ideoque spacium excludit, in quo ad vendendum stari potest, & consequenter etiam ianuæ spatium & liminum. *Alciat. in puncto in eod.consf.161. num.2. lib.5.* & verba illa *res aliqua*, in qua vendi possit, excludunt generaliter omnia, in quibus venditio fieri possit. *Grat.num.20.idemque Alciat.lo.cit.num.1.* quæ bene ponderantur in postrema adducta *decis. Bo-non.coram Taia.*

16 Additur statuti ratio pro distantia *, quæ ad certum est effectum, nempe vt stationes venditorum, & res super quibus venalia exponi possunt, trium perticarum spacio à statione absint & rebus venalibus alterius vicini: & nihil refert, an aliqua intersint, quæ visum impediant ex his quæ bene distinguendo tradit *Alex.consf.22.num.5 lib 4.*

17 Vnde frustranea sunt * aduersariorum obiecta pro dictione *iuxta* designanti confines, qua vtitur præfatum statutum ex *Gregor.XV. decis. 155.num.1.* quasi videatur indicasse vt distantia requiratur à tota apotheca & tota re, quia eius appellatione venit tota. *Dec. in l.id quod nostrum num.8.ff.de reg. iur. Roland consf.62.num. 15. & seqq. lib.3. Cyriac. controuer.192. num.8. Grat.discept.839.num.6.Surd decis.263.num.3.* & in toto integrali certum est quod quælibet illius pars comprehenditur *l.2.§.si stipulanti ff.de verb.oblig.l.si alij ff.de vsucap.* alijsque adductis in quodam voto *Ludouici Postij impress.Bononiæ anno 1652.*

18 Huic enim voto *, quod fuit aduersæ partis asylus, contrariatus est Seuerus tunc temporis Prolegati Auditor, & deinde sibi met Postio respondet idem *Post.in resolut.150.in §.quo stante circa fin.* vbi refert quod ipse intendebat confirmare præceptum in inhibitionem datam ab Auditore generali aduersus Angelinos, ne auderent lardariæ artem exercere in apotheca ab alia per tres perticas non distanti iuxta formam statuti, cuius obseruantia & vsus abrogatus non apparet: & sic frustra ad consuetudinem moderniorem habetur recursus: atque doctrinæ allatæ ex aduerso, in re de qua agitur nullatenus applicantur.

19 Præterea nil facit consuetudo opposita *, dum clarissima adest ratio *can.7.dis.8.& tradit Rota in cit. Bononien. Distantia 17. Iunij 1669. in princip.* præsertim quia si actus contrarij darentur, ad probandam consuetudinem non prodessent, cum ex Massariorum licentia prouenire possent. *Gregor. decis. 162. num. 9. vers vnde forsan, & num.10.* & per vicinorum patientiam, si fortasse super ijs litem mouere non curauerint; Vnde ad consuetudinem probandam non concludunt, quia plerumque multa tolerantur, quæ si fuissent in iudicium deducta, iustitia exigente non tolerarentur, vt propterea ad effectum consuetu-

20 dinis * merito requiratur vt super ea fuerit in iudicio obtentum. *cap.iamdudum de præb.Crauett. consf.96.num.7.optime Gregor. d.dec.162.num.11. cum seqq.*

Emanauit etiam in Vrbe statutum tempore San. Mem. Vrbani VIII. fauore exercentium artem Vermicellariorum, vt vulgo dicitur, in forma specifica confirmatum, in quo mandatur seruari distantiam quadraginta

21 cannarum, vt patet *ex cap.12.13.& 14.* Hoc autem vti iustum, fauorabile, ac tollens æmulationes & rixas, omnino esse seruandum inter illos artifices patet ex doctrina *Alciat. d. consf. 161.num.5. verf.6. quia istud statutum lib.5. Rota quoque Bononiensf.iam cit.decis.79.num.22.Camneul.decis.12.per tot.& præsertim num.7.verf.quinimo cum statutum & num. 11.* vbi quod dictum statutum est adiuuandum interpretatione, & reuocari non potest. Atque in simili est *decis.332. num.16. p.10.rec.* De quo non vsus allegari minime potest, tum quia de iure non præsumitur, & ab id prætendenti est probandum ex *Rota decis.97. num.2 p.1.diuers. : coram Seraph. decis.153. num. 2. & coram Penia decis. 305. num.1. & 2. atque in rec.decis.22.num.30.*

22 *p.9.* Tum etiam quia præcisum hoc statutum apothecarum aperitionem concedit cum consensu vicini, ideoque huius dissensus in casu controuersiæ probandus est, & quod ipso contradicente fuerint apertæ, idque obtentum in contradictorio iudicio; non enim sufficit probare non vsum, sed contrarius vsus est probandus cum actuum frequentia ab habente potestatem *ex Mascard. vbi supra & cumulat. in d. Bononien. coram R.P.D.Taia.* Et hoc maxime quando, vt in præsenti casu, confirmatum est à Papa cum clausula sublata & decreto irritanti, quæ duo operatur, alterum nempe quod vsus contrarius subditorum non releuat absque ipsius met Papæ consensu, vt *Mascard.* inquit *d. conclus.8. num.9.* Alterum vero quod decretum irritans, irritat & inficit omnem aduersam consuetudinem, atque vim non vsus vel contrarij vsus tam in præteritum, quam in futurum penitus eneruat. Ia

Barbof. clauf.40. per tot. Rota coram Merlin.decif. 814. *num.* 5. *& coram Eminentiſſimo Ottbobono decif.39 num.14. coram Eminentiſſimo Celſo decif.200 num.6.in rec.decif.574.num.27.p.4.tom.3. & decif.217. num.6. p.7. & in Placentina Archidiaconatus* 5. *Aprilis* 1658. *coram Reuerendiſſimo Albergato nunc Sacræ Rotæ Decano impreſſ. poſt Bonden. colluct Jegal.decif.44.num.fin.* Et iſta locum habent præcipuum in hoc ſtatuto toti vniuerſitati conceſſo; vnde tunc vnius vel paucorum non vſus, ſeu contrarius vſus non valet vniuerſitati integræ præiudicium inferre: nec ſtatuto ac decreto irritanti quit in aliorum detrimentum renunciari. *Felin.in cap.ſi diligenti num.16. verſ.4. fallit de foro compet.Gabr.conſ.* 151. *num.7. & ſeqq. lib.2.Galerat.de Renunciat. centur.1. in probem. num.11. verſ. infertur 4.Moneta de commut. vltim. volunt. cap.8.num.745.& Rota in rec.decif.109.num.6.& ſeqq.p.9.*

Et vt omnem dubitationem diſſoluam, aduerto quod per breue San. Mem. Innocen-
23 tij X. * ad fauorem Piſtorum de anno 1643. prædicto ſtatuto fuit derogatum. Verum non integre ſeu cunctis eius partibus quia, cum in Vermicellariorum ſtatutis adſit non modo prohibitio conficiendi Vermicellos, ſed & diſtantiæ præſcriptio vnius apothecæ ab alia per 40. cannarum ſpacium; Derogatio primæ partis non operatur alterius derogationem, ſed ad id tantum de quo loquitur, reſtringitur, vocaturque partialis derogatio. Habemus autem concluſionem in iure quod huiuſmodi partialis derogatio valet & operatur ſolummodo quoad illum caſum, & quo ad cætera ſtatutum in ſuo relinquit robore. Teſtantur *Maſcard. iam cit. concluſ.8. de general. ſtatut. interpret. num.99. & ſeqq.& concluſ.11.num.20. Ferdinand.de Caſtropalao oper. moral.p.1. tract.3. diſp.5. pun.2. in princ poſt Bald.in l.ſed & milites 10. §. queritur num.1. & in fin. ff. de excuſ. tutor. Decian. tract. crimin. cap.36.num.5.Pariſ.conſ.56. num.23. & 24. lib.2.aliosque ab iſtis allegat.* Immo viget regula generalis quod derogatio eſt interpretanda ſtrictiſſime, ac tantum derogat, quantum loquitur: & ſi ſunt plura obſtacula, non ſufficit derogatio vnius, ſed tot requiruntur derogationes, quot ea ſunt. *Geminian. conſ.35.num.2. Barbof. vot.52.num.30.& 31.lib. 2. Rota poſt Poſtb.de manut.decif.212.num.14.& 15.& coram Durano decif.48.num.17.& 18. Et ſemper tanquam limitata ad limitatos actus reſtringitur, nec ad alios extenditur.Rota decif.347.num.7. & 9.p.4.tom.2.rec.*

Neque poſſunt ſe excuſare Piſtores aſſerendo præfatum ſtatutum ad ipſos minime ex-
24 tendi *. Quia indiſtincte de omnibus loquitur dictam artem exercentibus; Et indubitati iuris eſt quod ſi vnus geminas artes exercet, vtriuſque ſtatutis ſubijcitur, cum in earum qualibet, perſona diuerſa & diſtincta reputetur, vt in terminis *Bartol.in l.fin.num.18. ante fin.ff.de colleg. illicit. Maſcard.concluſ 6.num.187. & 189.& Kloch.de contribut.c.11.n.8.& ſeqq.in fi.*

Quare cum aperte à iuris communis viſceribus hæc eruta conſpiciantur, ad declaranda aliorum locorum ſtatuta, ſeu ad pleniorem tractatus noſtri materiam præterire propemodum noluimus.

MEMBRVM QVARTVM.

IN PROSCENIVM PRODVCITVR FENESTARVM MATERIA.

AN IN ILLIS CONSIDERANDA SIT DISTANTIA, ET QVAE?

VBI ET QVOMODO SINT APERIENDÆ VEL CLAVDENDÆ?

ET DE VARIIS EARVM MONIMENTIS.

SVMMARIVM.

1 *Feneſtrarum multiplex etymologia ac deſcriptio.*
2 *Quotuplices ea ſint, & num.5.*
3 *Romanos iis vſos & quomodo fuſe diſceptatur.*
4 *Heliocaminus quid eſſet.*
6 *Feneſtrarum materia refertur.*
7 *Specularia vulgo* Geloſie *quæ ſint.*
8 *Vetuſta de luminibus non officiendi querela.*
9 *Luminum ac Proſpectuum ſeruitutes coincidunt inter ſe.*
10 *Harum locus & diſpoſitio.*
11 *Ex Zenonis conſtitut. interuallum declaratur: Euſdem conſtitut. fides atque auctoritas.*
12 *Alia diſtantia conſideratur Neapoli: vbi an feneſtræ poſſint ampliari.*
13 *Seruitus proſpectus, & ne proſpectui officiatur quomodo inter ſe differant.*
14 *Quale dominium arguatur ex Feneſtrarum dominio.*
15 *Inuito vicino fieri poſſunt, ſed cum quadam Diſtantia.*
16 *Feneſtra ſuper feneſtram quando aperiri poſſit: etiam ſi ſit proſpectus in domum vicini, & num.17.*
18 *Æmulatio quando præſumatur.*
19 *Non poſſunt aperiri Feneſtræ, ſeruitute in contrarium quæſita.*
20 *Negatiua proſpectus ſeruitus quomodo intelligenda.*
21 *Quarum rerum proſpectus tolli non poſſit.*
22 *In cortile vicini poteſt Feneſtra cum cantonibus aperiri.*
23 *Feneſtram habens verſus vicinum non eſt in quaſi poſſeſſione altius non tollendi.*
24 *Feneſtræ moniales verſus an & quando aperiendæ. Et num.27.*

EX toto ordinatim, vt æquum est, ad partes pertransimus, præcipuas profecto ædificiorum, vtpote illas quæ ijs lumen liberioremque aeris cursum deferunt, scilicet Fenestras, sine quibus paries certe cæcus esset nuncupandus, vt *Virg.* dixit *Æn.* 5.

Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque
Mille vijs habuisse dolum.

1 Harum etymon à græco verbo φαίνειν, quod significat *lucere* deductum putat Nonius Marcellus, eas appellans quoque *Transennas* grauissimorum virorum auctoritate. Superiori sensui assentitur *Isid. orig. lib.* 15. 7. his verbis : *Fenestra sunt quibus pars exterior angusta, & interior diffusa est, quales in horreis videmus, dictæ eo quod lucem fœnerentur (lux enim Græcis* φῶς *dicitur) vel quia per eas intus positus homo videt.* Alij Fenestram dictam volunt, eo quod domui lucem ministrat, vt Sulmonensis quondam.

Qua lumen thalamis parua Fenestra dabat.

Sed Perottus, earum describens structuram : *Fenestra*, inquit, *in ædibus sunt aliæ ampla, aliæ minores, partim ad lucem reddendam factæ, &* ἀπὸ τοῦ φαίνειν, *quod est lucere, nomen habentes : partim vt venientes auras accipiant transmittantque, ne aere pigro & manente, locus ingrauescat. Ab hoc fit fenestro verbum, quod est aperio, perforo, & veluti fenestras facio.* Quibus rebus adstipulatur quodammodo *Io: Funger in etymol. Triling.* At *Matth. Martinius in lexico Philol.* Fenestram dici existimat, vt laternam sereni, seu lucidi aeris : vnde Hispani etiam *Ventanam* quasi ventosam appellant, quod ventus per eam transmittatur. In huiusmodi tamen materijs nobis prolixe scribere non præstat ; *Vt enim somniorum interpretatio* (verba sunt Aug. lib. de princip. Dialect) *ita verborum origo pro cuiusque ingenio prædicatur.*

2 Cæterum Fenestræ aliæ dicuntur *prospectiuæ*, quibus aerem haurimus, prospicimus, & amænitatis gratia fruimur. Aliæ vero *Luciferæ*, ad radios scilicet diuinæ lucis intromittendos. *Tex. in l. ex quo §. nulli autem C. de ædific. priu. l. inter seruitutes & l. lumen vbi gloss. in verbo inferioribus locis l. si arborem 16. & l. eos 39. ff. de seruit. vrb. præd. tradunt Franc. Connan. in comment. iur. ciu. lib. 4. cap. 10. num. 13. & Altograd. cons. 51 num. 4. tom. 2.*

3 Vtrisque iam pridem Romanos * absque dubio vsos fuisse ostendit *Ioseph. Castald. decad. 7. obseru. in Critic. cap. 6.* quamuis luminum tantum causa, non vero prospectus Fenestras ab ijs constructas nonnulli autumarint cum *Erasmo Vngepaur exercit. Iustinian. 6. §. 8.* Vnde magnopere miramur Lucam Holstenium virum alias maxime clarum immortalique fama dignissimum, prodere ausum Fenestras olim in Romanorum ædibus penitus non fuisse : verum pro illis vsu habitum *Heliocaminum*, (eo modo fortasse quod iampridem in nonnullis Sueuorum vrbium antequam niuium seu caloris damna statis temporibus æque fue-
4 rint depræhensa) *, *qui est concameratus locus, Soli expositus, ac Hyberno tempore calorem ex illo recipiens & continens, Diæta pars, quam nostri Euaporarium Solare vocant, siue Solarium, vt apud Plaut. in milite Glorioso.* Ita *Io: Maria Cataneus ad epist. Plinij 17. lib. 2.* idemque fere *Budæus* explicat *ad l. arborem ff. de seruit. vrb. præd.* De qua Holstenij sententia nos admonuere duo viri omnigenæ eruditionis, in priscis tractandis rebus versatissimi, vtrique Sapientissimæ Christinæ Suecorum Reginæ successiue Bibliothecæ Præfecti, nobisque summa præsertim necessitudine deuincti, scilicet Benedict. Millinus, & Franciscus Camelius. Miramur inquam, cum Vitruuius (cuius verba infra referemus) secus ostendat : & frequens Fenestrarum mentio apud *Plin. in epist. cit. & in epist. 6. lib. 5.* ex quibus aperte constat Fenestrarum vsus & distinctio ab Heliocamino. Rursus de ijs ac de maris prospectu vicino minime tollendo loquitur *Zeno in l. 12. C. de ædific. priu. Et in l. vn. de via publ. & si quid ea, &c.* statuitur Ædiles permittere non posse stercora

in

in vijs proijci, neque morticina, neque coria deijci. Quod prorsus absque fenestris frustraneum esset sancitum. His additur inuerisimilitudo & discrepantia in istarum ædium partium constructione à priscis illis viris Architectonicæ summæ peritis, & luxus studiosissimis qui, sicut nostratibus, fære cæteris deliciarum formis, antecelluere, quemadmodum frequenter patet ex Seneca, Iuuenali, Petronio alijsque scriptoribus ineptas vanitates plane contemnentibus; Profectò, neque Rimis tantummodo ad prospiciendum, neque (quod peius) pariete cæco splendidissima ædificia confecisse censendum est; & si ob crebras temporis ruinas, vetustarum forma Fenestrarum hodie nullatenus appareat. Sensus quoque Marsilij his verbis adductus: *Timuere olim aeris vitium: fenestras domorum paruas, angustas & raras, & in summis cubiculis struebant, vnde vix luminis aliquid cubicula illustrabat: quamobrem multis in locis inipso meridie lucerna opus fuisse omnino existimo*, à Io: Bapt. Donio de Salubrit. Restit. Agri Romani fol. 220. sic improbatur. *Fateor quidem, non tam fenestrarum amplitudine, numero, at dispositione, quàm alijs ornamentis, ædium suarum prospectum veteres exornasse; sed tam parcos, atque inscios in perforandis parietibus eos fuisse, vt Marsilius credidit, vix equidem puto, nisi propter specularium penuriam (quæ, quod ex lapidis certo quodam genere fierent, ad solos fortasse diuites pertinebant) parciores fuerint in luminibus fenestrarum captandis*. De hoc lapide scribit *Plin. lib. 36. cap. 22.* Et nos existimamus fenestras ad lumen prius factas, deinde vero ad prospectum, cum primum necessitati, postmodum vero vtilitati ac luxui debuerint par esse; Immo vetustior apud Hebræos prospicientium vsus planus fit ex sacris litteris: cum *4. Reg. 9. vers. 30.* de aduentu Iehu in Iezrael scribatur: *Porro Iezabel, introitu eius audito, depinxit oculos suos stibio, & ornauit caput suum, & respexit per fenestram ingredientem Iehu per portam*. Cui populo, à Deo met Architecto, ad mirabilis ædificij, arcæ Noeticæ scilicet, perfectionem indicta fuit *6. Gen. 16. Fenestram in arca facies*.

Item Fenestræ, vel dicuntur liberæ, vel ferratæ, quæ patent ex solo nomine. *Sprenger. in tract. de Iure Ædific. cap. 9. tit. de fenestris*. Qui-
5 bus accedit fenestra * supra tectum posita, quæ vulgo dici solet *Lucernale ex Capoll. de seruit. cap. 35. num. 1. in fin. cum seqq. Passett. cons. 130. num. 11. & nouiter Io: Bapt. De Luca in suo Theatro Verit. & Iustit. seu de Seruitut. lib. 4. discurs 11. num. 4.*

6 Veruntamen , vt cuncta aliqualiter perpendamus, inter materiam ex qua fiunt Fenestræ, numerantur Orbiculi, & Vitrea lumina, teste *Cal. lib. 15. cap. 3.* Item papyrus, lapis specularis, lintea, telæ inceratæ, chartæque oleo tinctæ. *Faust. ab Aschaffenb. in Ærar. class. 16. ord. 188.* ibi: *qui fenestras, & Sprenger post illum in eod. tract. cap. 9.* qui diuersitatis non post habendæ meminit, inter fenestras ac specula-
7 ria; Ista enim sunt integumenta * ex speculari capite, quibus ambulationes in hortis tectæ erant, quæ æstiuo tempore detrahuntur, vt scripsere *Cott. in verb. specularia & Mantica de tacit. conuent. lib. 4. tit. 15. num. 4.* seu quibus lumen in cænaculum transmittebatur, & Sol in ædes admittebatur, sic dicta, quod è speculari fierent lapide, vt hodie per vitreamina & chartacea *ad tex. in l. 12. §. specularia ff. de inst. instrum. leg. & post Plin. lib. 36. cap. 22. Martial. ita lib. 8. epig.*

Hybernis obiecta notis specularia puros
Admittunt Soles, & sine Sole diem.

Et hodie vocantur *Gelosie* italico verbo: suntque instrumenta in Fenestris poni consueta, vt stantes ibi videre, & non videri possint, vt describit *Capoll. cap. 63. num. 1.*

8 Mitto veteres quæstiones inter duos illos vicinos, Anthemium Mathematicum, & Zenonem Rhetorem de prospectu instituto contra priscam formam, & de seruitute altius non tollendi ac luminibus non officiendi. Querelam quoque similem mulieris in Vrbe à Zonara relatam aduersus Petronam Præfectum Vigilum vicinum suum: de primis enim scribit *Agathias Scholast. lib. 5. histor.* De vtrisque *Gothofred. ad l. 12. §. 2. C. de ædific. priu. & Doctissimus Cuiac. obseruat. lib. 17. cap. 35.*

9 Aduerto autem coincidere * inter se luminum ac prospectuum seruitutem, & ad inuicem se habere vt excedentia & excessa. Debens enim alicui prospectum, non debet vt cælum videat, sed vt per fenestram (quæ prospectiua nuncupatur, vel per foramen. Exemplo me declaro: si existens intra domum, aut aliquo simili modo coopertam diei claritatem ad se videat peruenire. Debens vero lumen, ita debet vt per directum cælum respiciendo, diei claritas ad eum diffundatur. *Gloss. in l. lumen in verbo inferioribus locis ff. de seruit. vrb. præd. Angel. in l. inter seruitutes circa med. vers. alio vero. Azo in sum. C. de seruit. & aqua num. 3. vers. & si quidem. Altograd. d. cons. 51. num. 3.* Nec fiunt fenestræ in parietibus domorum ad recipiendum nocturnum lumen, cum videamus ijsdem seras ligneas, & ferreis cardinibus suspensas versatilesque aptari, vt ad vesperam claudi & obstrui possint ad nocturnum aerem excludendum, & lunæ lumen haud propitium, vt bene discurrit. *Id. Altograd. d. cons. num. 49.*

10 Plures vero *, equidem practicabiles, excitari possunt in iure controuersiæ, & ad rem facientes: ac præ alijs de illarum loco ac dispositione. Quanquam autem *Vitruuius in 1.* celeberrimi eius operis *libro* in cubiculis ac Bibliothecis orientem versus fieri fenestras consulat, quia Sol matutinus intrans aerem purificet, quod etiam ad probat *Auicennas*; Temporum tamen conditio in hoc seruanda potissimum est, in ædium dispositione ad cubicula & triclinia æstiua & Hyberna; Ideo-

que

que, ne Ciconiæ vel Grues (ad quarum imitationem Architectonica atque Ædificatoria instituta sunt) hominibus videantur prudentiores, Fenestræ Septentrionem spectantes in æstiua tempestate plurimum commendantur: in Hyemali vero aerem meridionalem introducentes. Ita recentiores ex eodem Vitruuio, & *M. Varro in lib. 1. Rei Rust.* sub Tremellij Scrofæ persona: *Non hic Varro noster, ait, cum Corcyræ esset exercitus, ac classis, & omnes domus repletæ essent ægrotis ac funeribus, immisso fenestris nouis Aquilone, & obstructis pestilentibus, ianuaque permutata, cæteraque eius generis diligentia suos comites ac familiam incolumes reduxit?* paulo enim ante dixerat per magni interesse vbi positæ sint villæ, quoue spectent porticibus, ostijs, ac fenestris. Ad quod facit huiusmodi *Io: Bapt. Donij* monitum *in cit. lib. de Restitut. Salubr. Agri Rom. fol. 156. Sed communis quædam regula in Ostiorum ac fenestrarum luminibus aperiendis tradenda videtur; vt si alicubi Australium ventorum ingressus vitari non poterunt, detur opera saltem, vt ex aduerso aditu patefacto, ex facili effluant, ne quoquam impingentes resiliant, aut resideat. Multis enim id modis nocet, ac longè perniciosius est, quam si in transeursu tantùm pestilens aura locum aliquem inficiat:* quod certe maxime est præcauendum. At quibuscumque fere locis (si non obstet impendium) orientales commendantur *à Franc. Maria Grapaldo in lexico de partib. ædium.* Verba ipsa quoque *Daniel. Barbari ad Vitruu. lib. 4. cap. 2.* quæ non debile materiæ nostræ lumen afferre possunt, notare lubet: *Fenestris* (sic inquit) *numerus, situs, forma, & regula danda est; Nam in medio si disponantur dispares esse debent, vnde Venetijs vulgaris error est in numero fenestrarum. Pari vbique fere numero collocantur: vnde visus offenditur, & impedimentum fit maximum in aulis, vbi columna medianum occupat locum, quæ apertio occupare debet. In angulis non sunt ponendæ, nec sine necessitate vbique faciendæ. Templis autem antiqui lumen, aut à valuis, aut à parte superiori dedisse videntur. Fenestrarum situs à pauimento eleuetur, quoniam oculis, non pedibus cernimus, meliusque ventos euitamus. Cauendum est autem ne lumen aliunde impediatur: à supernis partibus lumen omne capitur. Vtiles sunt fenestræ ad aeris renouationem, aer enim quemadmodum aqua iacens & immobilis corrumpitur. Quadrata figura ab antiquis probata, conuenienti magnitudine venustatem, & commoditatem ædificijs non mediocrem adhibet.* Ex quibus præ cæteris aperte deducitur distantiam nonnullam in ijs à pauimento seruandam esse.

21 At de hac inter vicini ædes * (quod præcipue notari debet) aperte adest Zenonis constitutio *in l. 12. C. de ædific. priu.* ibi: *ne liceat præter veterem formam in altitudinem ædificium erigere, vel fenestras facere, nisi decem pedes in medio intercedant; tunc enim prospectiuas* (seu conspicia ex interpretatione Harmenopuli) *is qui ædificat non poterit facere, nisi antea quoque fuerint, vt dictum est. Luciferas vero faciet vtique, sex pedum seruato ab imo pauimento interuallo.* In qua constitutione, quemadmodum *in Nou. Iustin. 165.*, dum vetatur vicino auferri vsus fenestræ apertæ, marisque prospiciendi causa, etiam si ea sit obliqua & coacta, aduertendum quod verbum græcum τοξικὰς de angustiori fenestra debet in terpretari; Si etenim inter vnius aulam, & locum purum alterius, sit decennio integro medius paries antiquus, & aulæ dominus lumina decem annis per fenestras Τοξικὰς acceperit, dominum, ait, loci puri, si eum inædificare velit, debere tria cubita & trientem intermittere. Quod si per huiusmodi fenestras lumina non exceperit, sed ab alia ædium parte, nullum intermitti spatium aliqui male interpretati sunt. Quem sensum de obliquis & angustioribus fenestris, veluti quibus etiam hodie tela, hostes aduersus emitti consuescunt, amplectuntur *Symmach. in Ezechiel. Harmenop. in ijs, quæ ex Iuliano Architecto retulit, & Cuiac. obseruat. lib. 13. cap. 30.* Sed allata interualla in praxi æuo nostro profecto minime videmus vigere, eo prorsus modo, quem in ædificiorum supra adductis interstitijs descripsimus.

Id tamen vnum adnotare non negligam, diu olim inter tenebras latuisse celebrem hanc Zenonis constitutionem *à Contio* editam *in d. l. 12.*: quam licet Accursius glossando legem sequentem ipsius ampliatoriam, vbi nam illa fuerit exclamet, Angelus vero de Perusio ibidem, ob eius deficientiam, nescire ponere casus figurationem dicat, ac proinde nonnulli eam apocripham existimauerint, vt patet ex deductis per *Grazium in obseruat. ad Capyc. Lat. decis. 50. num. 4. & seqq. tom. 1. & Rot. coram Eminentissimo D. Cardin. Celso decis. 375. num. 5. & seqq.* quæ tamen circa hoc nil definit, vt constat *sub num. 12. ex vers. sed quidquid sit de prædictis.* Eius tamen auctoritas & existentia satis liquet, ne dum ex Caronda, Gothofredo, Angilæo, Iulio Pacio, celebrioribusque alijs Codicis Iustinianæi restauratoribus, verum ex *Cuiacio in suis obseruat.*

Petro Fabro in l. domum suam 61. ff. de reg. iur. qui eam pro tali supposuerunt & glossarunt: *ex Ant. August. in collect. leg. Græcar. in Cod. sparsar.* qui addit etiam in notis duo exemplaria eiusdem se vidisse, alterum nempe Venetijs in Bibliotheca Bessarionis Cardinalis, alterum Florentijs in Laurentiana. Rursus ex ipsius met Iustiniani *Nouell. 63. & 165.* testimonio: *ex Basilic.* atque Harmenopuli, Ataliatæ, veterumque aliorum Græcorum proclririjs. Et hanc varijs acutisque conclusionibus in aula magna Apostolicæ Cancellariæ defendit egregie R. P. D. Seuerolus cum ad eximij sui parentis in Aduocatione consistoriali coadiutoriam merito fuit admissus.

Aliam vero distantiam in fenestris statutam inuenire non potui, quam eam quæ definit

consuetudo Neapoli incip. *& si ex latere* vt scilicet fenestra seu alia vicini apertura per duos palmos ac totidem tertios (vt vocant) ab ædium proximarum latere distare debeat. Hanc bene *Salernus* amplectitur *in summar.* quod ad *constitut.prædict.* facit : & declarationibus exornat *Scipio Rouit.consil.*19. *num.*4.*lib.*3. dicens id intelligi cum aliquis ædificium construit iuxta
12 locum publicum *, non autem quando iuxta domum, locum, hortum, & aream vicini, quia eueniente hoc secundo casu, non poterit ædificans in alio nouo membro plures, ampliores, aut longiores aperturas efficere, nisi quot & quales in inferiori habebat membro; & citat *consuet. si quis habet tit.de apert. non faciend.* Ex quibus videtur quoque limitari communis conclusio, ampliare fenestras in domo propria quemque posse ac ædificium extollere, ne dum ex *reg. tex.l.in re mandata C.manda.* in qua Constantin.Imper. decernit quod quisque rei suæ liber est moderator & arbiter: sed ex peculiari Zenonis decreto *in d.l.penult.C de ædific.priuat.*

De Seruitutibus prospectus, & ne prospectui officiatur, vtrasque ab inuicem non differre ex Iaboleni & Vlpiani responso *in l.ædificia & l.inter ff.de seruit.vrb.præd. Io:Robert.Au-*
13 *relius* * autumat *sentent.Iur.lib.*4.*cap.*7.qui prospiciendi seruitutem, quasi procul aspiciendi interpretatur dictam. Sed tutior iudicatur sententia *Sprengeri in tract.de Iure Ædific.cap.*11. *vers.*2.*Disting. num.*8. eas scilicet seruitutes inter se differre, minus enim continet seruitus prospectus, quam ne prospectui officiatur: & est quando non habenti fenestram vel foramen, ex quo prospectum habere potest, nec de iure habere valenti, vicinus concessit habere prospectum in domo vel camera, auctor, *Capolla de Seruit.vrb præd.cap.*34.*num.*3.Quemadmodum (*ex eod. Sprenger. num.*9.) id quæsitum videtur, quod vicinus lumina nostra excipiat: in seruitute vero ne luminibus officiatur, ne vicino possim aliquid de luminibus quæ habuit detrahere *ad tex.in l.luminum de feruit.præd.vrb.* Seu clarius cuncta explicantur dicendo, quod qui luminum seruitutem debet, taliter tenetur lumina nostra excipere, vt fenestram aut fenestras, prout conuenerit, aliamue quam lucis illac intromittendæ tantum causa aperturam in pariete, eius prædium versus, fieri patiatur, è quibus aperturis cælum conspici, ac inde lux excipi possit. *Tex. in l.lumen ff. de seruit. vrb. præd.* Qua sola constituta, dominus seruientis prædij luminibus illis officere potest, obscuriora ea reddendo, dummodo antiquam ædificiorum formam seruet, nec eo pacto cæli conspectum tollat *arg.l. qui luminibus & l. si arborem in princ. ff. de seruit.vrb.præd.* Qui tamen seruitutem debet ne luminibus officiatur, non in id obstrictus est, vt patiatur immitti fenestram aperturamue fieri, sed ne quicquam faciat, quo lumina vicini iam ante immissa, aut quæ postea iure immitterentur, obscurari possint iuxta *l.* 3. *& l. inter ff. eod.* Egregie Aurelius vbi supra : ex quo clarissime ita ostenditur inter luminis ac prospectus seruitutem differentia, vt prima cæli faciat liberiorem aspectum, ex quo fenestræ claritate afficiantur adeo vt, si infra fenestram, cuius immissione luminum seruitutis vsus explicatur, aliquid fiat, cum lumen ex inferiore loco non sit, nihil contra seruitutem fit. In prospectu vero libertas requisita vsquequaque, etiam ex inferioribus locis prospectum importat, ex quibus debetur seruitus, cum non leuior sit commoditas inferiora quam superiora conspicere, vt hortos, mare, montesque *arg.d.l.ædificia & l.inter seruitutes;* Ab eodemque ad clariorem *d.l. lumen* intelligentiam allata sunt. Quæ præmittenda erant, veluti sequentium prolegomena.

14 Noto hic quod *, quanquam murus in totum dicatur esse illius, à cuius parte sunt fenestræ, vt post *Capoll. Menoch. dixit præs.* 73. *num.*11. *& consil.*1237. *Aldouin. consil.*10.*num.*15. *& Bertrand.consil.*136.*num.*2.*vol.*2. Fenestrella tamen, seu paruum foramen in pariete relictum, omnimodum non facit arguere parietis dominium, dum totum non penetret parietem : clandestine etenim fieri potuit, & ignorante vicino. *Menoch. d. consil. num.*41. *& præs.*73.*num.*12. *in fin. Tusch.conclus.*432.*num.*6. *litt.M. Tondut. Sanleger. quæst. & resciu.cap.*88. *num.* 6. Et habere illam in muro eleuato non arguit quasi possessionem luminum, ideoque non præscribitur. *Paseth. consil.* 131. *num.* 20. Neque si fuerint diuersæ, possunt arguere vllo modo diuersitatem domus, cum pro maiori habitantium commodo ibi fieri potuerint. *Laderch.consil.*78. *num.*6. *Rota Bononiens.diuers. decis.*67. *num.* 20. *Surd. consil.*207.*num.*10.*& 13. & Rota Romana coram Eminentissimo D.Cardinali Ottobono decis.* 62. *num.* 7. vbi firmatur æquiuocas huiusmodi probationes non sufficere, sed concludentes requiri ex *decis* 295. *num.*8. *p.*1. *rec.*; *Et Buratt. decis* 677. *num.* 15. dicit raro euenire quod vna domus plures habeat prospectus æquales, quem citat & sequitur *De Luca vbi supra disc.* 74. *num.*18.

15 Regulariter autem possunt * fieri fenestræ in muro proprio inuito vicino, non solum luminares, sed etiam prospectiuæ, etiam si per mille annos ibi non extitissent *l. altius cum l.seq.& ibi Bald.& cæteri scribentes C. de seruit.& aqua. Capoll. de seruit. Vrb. præd. cap.*62.*num.* 1. *Caphal.consil.*130. *num.* 1. *&* 5. *Bero consil.* 134. *num.*15. *lib.*3. *Carpan. ad Stat. Mediol. p.*2.*cap.* 333.*num.*11. *& seqq.Veizenegger de seruit.differt.* 3. *cap.*5.*num.*33. *Gaspar Manz. eod. tract.tit.*2. *quæst.*64. *num.*192. *vsque ad* 204. qui duo materiam hanc tractant, & omnia argumenta diluunt. *Ciarlin. controuer.*182. *num.*10. *vol.*2. *Rota Bononiens. diuers. decis.*110. *num.*2. *Sperell. decis.*55.*num.*18. *& demum Romæ decisum fuit in Bononien. Fenestrarum* 13.*Aprilis* 1663. *coram*

bo:

bo:mem. Emerix. Et hæc est sententia vulgatissima & in praxi recepta & obseruata, quamuis contrarium nitantur nonnulli defensare apud *Harprecch. in §. prædiorum il 1. num. 53. institut. de seruit. vrb. præd.* Cuius auctoris tamen *ibid. num. 54.* distinctio acutissima plurimum nobis arridet; Paries etenim, cui fenestræ sunt immittendæ, aut ædibus vicini est nimium propinquus, & nullæ harum fenestrarum nisi antea ibi fuerint, absque seruitutis iure, fabricari possunt; Aut ab ijsdem legitima est distantia remotus: in quo casu, si nouus fuerit, tam prospectiuas quam luciferas quisque facere potest fenestras, dummodo à vicinarum ædium pariete 12. pedum spacio distet; Si vero est vetus, vt prædictæ fenestræ haberi possint, decem pedum distantia sufficit. Luciferas autem fenestras vtrique parieti huic immitti possunt, dummodo sex pedum interuallo à vicinis ædibus sit remota. Arrident hæc, inquam, de iure atque ad legis expositionem. sed in facto nullatenus obseruantur, quemadmodum de ijs, quæ *in l. 12. de ædific. priu.* statuuntur, paulo ante innuimus.

16 Conclusio firmata * ampliatur Primo, vt domum habens supra vel extra vicini ædes, si alia velit super illa ædificare membra, poterit in ijs fenestras aperire, quæ tamen veteribus non sint ampliores, de consuetudine Neapolitana; Quod ex membro superiori per directum, non esse ad inferius membrum extendendum probat *Donat. Ant. de Marin. var. resolut. lib. 2. cap. 205.* plures auctoritates afferens contra *Matth. de Afflict. decis. 224.* Et de iure (vt de forma nonnihil dicamus) fenestra super aliam fenestram fieri potest. Sic Muta super consuet. Panormi *cap. 29. num. 43.* maxime quia DD. astruunt quod, vbi vna vel aliquæ fenestræ iam adsunt, earum multiplicatio non infert præiudicium: id testantibus *Surdo cons. 387. num. 6. cum seqq. & Afflicto decis. 224.*

17 Amplia Secundo fenestram * in proprio pariete fieri posse, quamuis per eam inspiciatur in domum vel aliam rem vicini, dummodo ad æmulationem non fiat, vel nisi probetur ex aduerso debita seruitus, quod scilicet ibi non possit esse fenestra. *Cæpoll. de seruit. cap. 62. Oinot. in §. prædiorum num. 21. institut. de seruit. vrb. præd. Hypol. sing. 54. Boer. decis. 320. num. 6. Vrsill. ad Afflict. decis. 225. Sabell. var. resolut. & respons. cap. 7. num. 33.* Et nisi probetur hæc seruitus causam habere continuam. *Bero cons. 134. num. 3. vol. 3.* vel adsit contractus. *Muta in cap. Regni Sicil. cap. 116. num. 110. tom. 2.* Aut præiudicium summum non afferatur vicino. *Id. Muta fusè ad consuet. Panormi cap. 29. Anglebermaus in consuet. Aurelianens. pag. 70. de seruit. cap. 1. & in les coustum. de Tours tit. 19. pag. mihi 125. post Cyn. in l. altius C. de seruitut.* Ratio id suadet, quia illicitum est quod vicinus alterius vicini secreta videre velit ex fenestra nouiter construenda *Carpzou. Iurisprud. for. Romano-Saxon. p. 2. constitut. 41. defin. 12.* In quo tamen certa & determinata regula dari non potest:
18 cum in dubio non præsumatur * fieri ad æmulationem donec contrarium non probetur, ex *Menoch. de arbit. lib. 2. cent. 2. casu 156. num. 9. late Palma consult. 38. Rota coram Buratto decis. 631. num. 7. & add. ibi num. 25. & in Bononiens. Fenestrarum 13. Aprilis 1663. iam cit. coram bo: mem: Emerix: & in Asculana Seruitutis 11. Februarij 1667. coram eodem, & in Lauretana Fenestrarum 28. Iunij 1669. coram R. P. D. Calataiu.* Sed tantum præsumitur id fieri ad æmulationem vel maleuolentiam, quando videri possunt secreta vicini; & faciens fenestram, nullam aut modicam exinde percipiat vtilitatem, vt bene distinguunt *Paul. de Castro in d. l. altius C. de seruit. Bertrand. cons. 333. vol. 3. p. 1. Marzar. cons. 47. num. 8. & 9. alijque cumulati in præd. Asculana Seruitutis §. vtramque autem.* Tunc vero (vt detecto morbo, pharmacum porrigamus) ad prudens Iudicis arbitrium recurrendum est, qui se conformare debet particularibus singulorum casuum circumstantijs, attendendo ædificiorum qualitatem, & personarum respectiue; Puta si fuerint amici, vel non, & præcipue mores facientis fenestram. si verisimiliter eam fecisset etiam si essent amici, & præ cunctis meditabitur Regionis consuetudinem, ad cuius limites generalis regula prædictæ *l. altius* modificanda erit; *arg. tex. in l. 1. §. 1. ff. de iu. delib. c. de causis de offic. deleg. & l. 3. §. 1. ff. de testib.* & dicunt *Bertrand. in addit. cons. Surd. decis. 168. num. 5. & seqq. nec non De Luca vbi ante disc. 4. num. 9.* Probata autem æmulatione, ne dum obscurari debet; sed tota fabrica destrui. *Grilenzon. cons. 172. num. 4.*

19 Quod autem * (vt indicauimus) licitum non sit aperire fenestras quoties aliqua seruitus in contrarium quæsita fuit *ex l. fin. §. fin. C. de seruit. vrb. præd. post Cæpoll. eod. tract. cap. 19. num. 1. & Sperell. decis. 55. num. 19. & 22.* decisum fuit à Rota Romana in vna *Firmana Seruitutis 21. Maij 1664. coram Reuerendissimo D. Ninot. Episc. Tarraconensi* vbi ad hunc effectum modus præscribitur eam probandi, scilicet præsumptionibus & coniecturis, & citantur *Bart. in l. 1. num. 9. ff. de itin. actuque priu. Capoblanc. de Baron. pragm. 14. num. 13. & seqq. Pancirol. cons. 74. num. 4. & 5. Casanat. cons. 39. num. 48. Grat. discept. 681. num. 6. & seqq. & eadem Rota decis. 160. num. 3. & 4. coram Reuerendissimo Royas.* Exempla vero ibidem afferuntur, si testes deposuerunt se ab antecessoribus pluries audiuisse constitutam esse huiusmodi seruitutem, accedente oculari præcipue demonstratione, ex qua longi temporis transitus cum eximia aeris angustia, inuerisimilis appareat, vt notant *Cæpoll. de seruit. cap. 62. num. 12. Thesaur. decis. Pedemont. 16. num. 4. & Rota in Camerinens. Iuris fabricandi 27. Iunij 1635. coram Dunozzetto.* Quæ seruitus realis dicitur, ac transitoria cum ipsa domo ad quoscumque, dum

respectu certi & determinati fundi imposita fuerit, & in vim pacti habentis causam perpetuam. *Carpan. ad Stat. Mediol. cap. 332. num. 12 p. 2. Olea plures citans in tract. de cess. Iur. tit. 4. quæst. 7. à num. 8. ad 13. & in adducta Firmana Seruitutis §. fin.* Quibus adde posse prohiberi statuto ne fiant fenestræ, quemadmodum ne ibi aliquid in mittatur. *Muta in cap. Regni Sicil. tom. 2. cap. 116. num. 108. vbi num. 112.* quod, si fuerit permissa fenestra, non debet esse formæ inusitatæ. Vbi non est silendum Vsufructuarium fenestras domus fructuariæ aperire, non vero claudere posse *l. 13. §. sed si odium ff. de vsufr.*

Porro notandum est negatiuam prospectus seruitutem ex laudo vtrinque emologato vim
20 transactionis * obtinente optime desumi posse. Ita Romana *Rota decis. 350. num. 2. p. 4. rec.* quod instar pacti seu sententiæ seruitutem inducit. *Eugen. cons. 32. num. 20. cum seqq. lib. 1.* Eiusque medullaris tenor in casu volentis domum à seruitutibus liberare seruandus est. *Rota in rec. decis. cit. & in suprad. Asculana Seruitutis coram Emerix.* Ita qui seruitutem debet ne prospectui officiatur, vel prospiciendi, seu prospectus simpliciter, nihil facere potest, per quod ad liberum & gratiorem prospectum officiat. *Gomez Leon. respons. Iur. 42. num. 1. & 2.* quod iuxta eundem procedit quoque in foro Valentiæ, vt refert *in decis. Valentin. 178. num. 10. vol. 2.*

21 Nonnullarum * autem rerum prospectus tolli nequaquam potest, etiam nulla in id constituta seruitute, puta Maris, cuius prospectum ei, qui e domo mare conspicere potuisset, intra centum pedes nulla re adimi aut impediri potuit *ad tex. in nouell. Iustin. 63. in Auth. de nou. oper. nunc. mari asp.* Nisi à latinis scalis, secessibus, culinis, & basternis *l. 12. §. 4. C. de ædific. priu. & notat Sprenger. de iu. ædific. cap. 6.* Idemque fuit obtentum in eo, qui prospectum è domo habuisset, vel hortorum, vel montium, vel scripturæ publicæ *Io: Robert. Aurelius lo. paulo ante cit. ex Hermenop. lib. 2. Epit. tit. 4.*

Sed grauis difficultas est, & supra non sa-
22 tis resoluta *, vtrum aperiri possit fenestra in cortile vicini? In qua de iure communi responsio propemodum est negatiua *l. vulg. quidam Hiberus* quamuis affirmatiue responsum dederit *Gomez Leon. respons. & informat. iur. cap. 54. num. 1.* vbi tamen secus esse dicit ex Hispalensi iure statutali: quod imitari videtur statutum municipale Bononiæ id interdicens in muro proprio vel conducto, dum modo aliunde commode lumen haberi possit. Contrarium tamen, scilicet id licere inuenio *de consuet. Catanensi tit. 60.* quam glossatur Nepita, *& ad propositum tit. 1.* Quæ sententiarum dissonantiæ facillime conciliari poterunt, si dicamus in isto casu fenestram debere fieri cum cantonibus, ad hoc vt dominus ea possit vti: vel habere ferriatam marmoream. non vero ligneam, vt claudi fieri nequaquam possit. *Afflict. decis. 225. alijsque apud Thoro in compend. decis. Neapol verb. Fenestra vol. 1.* Quod ampliatur si hoc præscriptum fuerit, & lumen aliunde haberi non possit. *Ricc. collect. decis. 1510. p. 5.* ea nimirum ratione, ne ædificia remaneant inutilia. *Vrsill. decis. Neapol. 265. & Gargiaræus cons. 14. num. 7. lib. 1.* In quo casu cogitur quodammodo vicinus aerem vendere. Idem *Ricc. collect. decis. 2296.*; Et sic impeditur prospectus, & fabricæ status non deformatur: vnde semper applicari potest prædicta Bononiensis dispositio, vtpote pro communi emanata bono, ad rixas & desidias euitandas, *vt ex Oinot. in §. prædior. vrban. institut. de seruit.* censuit *Rota in eadem Bononiens. Fenestrarum coram bo: mem. Emerix in §. penult.* Sciendum quoque hic tandem est, fenestram habentem
23 in muro versus vicinum *, non per hoc esse in quasi possessione seruitutis altius non tollendi quoad vicinum, vt firmant *DD. in l. qui luminibus ff. de seruit. vrb. præd. & in l. 1. C. de seruit. & aqua, & indiuidualiter Paseth. cons. 130. num. 10.*

24 At quid dicendum erit de Fenestris * data opera, vel fortuito prospectum in monialium cœnobijs deferentibus? Non enim sufficit superius adducta inter illas ac layeos corporalis distantia, nisi cæteri sensus (prospectu obuelato) quodammodo tueantur. In iure igitur qualiscumque ad monialium secreta vetatur aspectus, vt bene *Cyn. in l. altius C. de seruit. num. 4. cum seqq. & Bald. ibid. etiam num. 4. quibus accedit Couarruu. lib. 3. var. cap. 14. num. 8. vers. 7.* Vnde ratione seruandæ honestatis, laudabilisque custodiendæ monialium verecundiæ, aut prohibetur ne ædificium altius tollatur: aut ipsarum met fenestrarum clausura sancitur, *Berous. cons. 133. num. 10. vol. 3. Franch. decis. 23. num. 3. late Rocc. respons. 18. per tot. vol. 2.* qui amplificat in monasterio prius extructo: & post *Rot. Roman. decis. 229. coram Royas* dixit nouissime *Io: Bapt. De Luca d. lib. 4. disc. 21. num. 3.* vbi recenset in hac materia plures Sacræ Congregationis resolutiones. Hinc Rouitus (quem sequitur *Marotta discept. for. cap. 35. num. 24.*) *in pragm. Regni Neap. pragm. 2. de Monial.* hæc habet: *Fenestra spectantes ad Monasteria monialium, de quibus aliqua vertitur lis, infra mensem claudantur, & pauimenta subdialia sint subtegulanea. Decis. vero 92. num. 6.* ita iudicatum testatur à S. Concil. Neap. licere ædificare monasterio Sancti Francisci Capiris Montis, ita tamen vt per fenestras, non haberetur ad monasterium aspectus, non obstante quod ædificium esset contra viridaria monasterij, adesset que via satis larga intermedia. Qua in ciuitate alium casum sequutum refero in Authoribus PP. Camaldulensium, qui, cum à PP. Dominicanæ familiæ situm obtinuerint ad effectum ædificandi, in ea concessione clare fuit conuentum, quod eisdem non liceret aperire fenestras monaste-

rium

rium respicientes, seu ædes concedentium, nisi ad lumen tantum: de quo meminit *Rota decis.375.num.22.coram Eminentissimo D.Cardinali Celso*. Et bene applicari potest iuxta facti contingentiam cum de nouo ædificandæ sunt.

25 Nonnulli ausi sunt conclusionem * extendere ad Religiosorum masculorum claustra, seu monasteria monialium vtriusque sexus, vt inquit *Ricc. in collect.decis.4271.* qui plures ampliationes & limitationes affert. *Muta in cap. Regni Sicil.116.num.11.lib.2.* & nouiter *Lezzana in summa Regul.tom 4.verbo Monasteria Regularium num.* 23. Immo Neapoli sic quoque fuit interpretata *pragm 3.de monial.* quemadmodum in *Sac.Reg.Conf.* iudicatum refert *Rouit. decis.92. in qua num.* 22. æquale defendit esse periculum in honestatis aspectus de viris sæcularibus in religiosas, ac de fœminis sæcularibus in religiosos. Quapropter & hunc prohibendum fore post *Cyn. vbi supra & Ant Padilla num.19. Bald. num.4. & Salic.num.2. C.de seruit. & aqua.Couarr.lib.3.variar.cap.14. num.18.vers. septimo Alex. consl.174. num.4. vol.2. Bero. consl. 135.lib.3.* dixerunt *Borgnin.Caualc.decis.8.in fin.p.4.& Gauanerr.decis.Neap.10.num.5.*

26 Veruntamen non video * quare hic tantus rigor sit seruandus, cum ij per ciuitatem in dies ambulantes, tam magno aut non subsint animarum periculo: aut ad tam ingens potius incommodum ex maiori ipsorum prudentia, vicinos nequeant cogere. *Vrsell. conclus. 62.num.70. & Sabell.var.resolut.cap.15.num.14.* Quanquam huiusmodi fauor ad praua vitanda lubricæ iuuentuti pericula, & disciplinas facilius captandas, potuerit Seminarijs quodammodo iuxta prudentis arbitrium concedi: quemadmodum Scholaribus Romani Collegij laudabilitet præstitus fuit à Rotæ Auditorio *in Romana altius non tollendi 30.Maij 1622. coram Buratto*.

27 Discursum tamen ad Monasteria * monialium vertendo, concludo murum eleuari non posse, etiam si incidenter moniales prospiciat. *Sperell.decis.Eccles.58.num.8.* Atque ædificantem claudere teneri fenestras, si id faciat vt videat vxorem vel filias aut Religiosas, quia tunc ad æmulationem diceretur id fieri *l. fundo ff. de rei vindic. & l.opus ff. de oper. publ. Sperell. ibid. num. 1.* Immo nonnulli astruunt claudere teneri moniales eas, per quas à vicinis prospiciuntur. *Amendula in addit. ad decis. Vinc. de Franch.* 223. quod tamen (quicquid dicat *Sperell.*) irrationabile non videtur, considerata loci proximitate, & proinde sexus tam imbecillis periculo imminente. Si autem vicinus eas ad sui commodum tantum aperiat, vel in totum claudere debet, lumine ex alia parte in aulas ingrediente, vel ad lucem tantum, iuxta praxim & doctrinas allatas, reserare.

28 His dubium nectitur de laicorum * fenestris aspectum habentibus in ecclesias; an & quomodo scilicet valeant aperiri vel retineri? Conclusio igitur fundamentalis, & inter Doctores receptissima est, nec minimam licitum esse imponere Ecclesiæ seruitutem, cuiuscumque illa sit qualitatis. *Text.* sunt apertissimi *in l. seruitutes 14. §.fin.in fin.ff.de seruit.l.si quis §. sed loco sacro ff. de aqua pluu. arcen. l. accepi ff. commu. de seruit. & dicit Cæpolla in suo tract.de seruit.vrb.præd.cap.16.num.6. in fin. & in cap.18. num.* 1. Adeoque in praxi hæc recipienda sunt vt, si quid ædificatum fuerit supra, vel circa muros ecclesiæ, aut aliquid factum, immissum, vel super impositum, quod ecclesiæ damnum aut incommodum affert, debet destrui ac demoliri ex interdicto ne quid in loco sacro, quod non solum est prohibitorium, sed etiam restitutorium, vt probat *tex. in l.2.§.si quis nemine: in loco enim sacro non solum facere vetamus, sed & factum restituere iubemus, hoc propter Religionem ff. ne quid in loco publ.* & ibi tradunt *Angel. & cæteri scrib. & l.1. & ibi Bart. ac toto tit. ne quid in loco sacro*. Ex quo arguo illicitum fortius esse fenestras ecclesiam respicientes aperire & habere ita vt, si alicubi sint, claudi debeant, docente id *Ancharan. in Clem.1. num. 1. in fin. de sent. excommun.* vbi quod temerarie agunt qui aperiunt huiusmodi fenestras, & ibi stant ad audiendum Diuina. *Scipio de Rubeis in aphoris. episc. in verbo oratorium num.1. ibi: nec fenestra in illa sint, per quas ab ea prospectus haberi valeat. Sell. in suis select.canonic.cap.3.num.119.Barbos.de vniuer. Iur. eccles.lib.1.cap.11.sub num.28. Gauant.in manual. Episcop.in verb.Ecclesia num.27. & nouissime Nicol.in suis Floscul.in verbo prospectus num.1.& 2. fol.* 589. Quorum doctrina Sanctæ Memoriæ Pij V. ordinatione ex pijssimi (sic præstat dicere) sui pectoris fonte emanata, locupletanda est; Mandauit enim salutis anno 1566. cunctas vicinorum fenestras claudi, ex quibus aspectus ad ecclesias haberi posset, vt *Fuschus* refert *in tractat. de Visitat. lib.1.cap.11.num.* 10. pro cuius executione Cardinalis Sabellus tunc tanti Pontificis Vicarius decretum edidit omnibus præcipiens fenestras similes habentibus, vt illas claudere deberent: & illud in extensum refertur à *Quaranta in summa Bullar. in verbo Reuerentia Diuinorum fol. mihi* 582. Et demum Sacra Episcoporum Congregatio ita semper inconcusse tenuit, & seruari mandauit, vt præter antiquiores resolutiones relatas per *Barbos. & Gauant. in supra cit. locis* ita respondit *in vna Casertana 8. Iunij 1636. & in Hortonen. 11.Iunij* 1655. & de ordine Sanctissimi, ita praxi exhibuit *in vna Alexanensi sub die 18. Ianuarij 1662.* Idemque respondit Sac. Rituum Congregatio in vna *Veronensi 15. Iunij 1635. & in vna Marsicana 28. Martij 1654.* Et non modo parum proderit in isto casu Papæ simplex licentia, verum & nil pænitus valebit; Quia optime applicari potest doctrina de licentia Principis ædificandi in publico, quæ intelligitur dummo-

dummodo id fiat absque alterius incommodo ac præiudicio; alias si alteri præiudicium & incommodum afferat, habetur pro non concessa, nisi Papa nominatim & expresse illam afferat concedere, etiam si alteri allatura fit incommodum ac præiudicium: quo etiam casu intelligitur de modico præiudicio, non vero de ingenti ex apertis *text. in l. 2. in §. merito & §. si quis à Principe & ibi tradunt Bart. Alberic. & Angel. ff. ne quid in lo. public. & Capolla de seruit. cap. 60. num. 9. & 10. vbi late & egregie*. Nemo autem aperte non videt quanta sint ecclesijs ex huiusmodi seruitute incommoda: quæ cum experiantur præcipue Sacri Æditui & Curati, huc adducere superuacaneum est.

29 Limitari id tamen potest Principum seu Magnatum fauore, quibus quandoque ob eorum in Diuinam domum munificentiam commoditas hæc potest concedi; Et Patronorum, qui in limine fundationis quascumque

30 valent conditiones apponere *, etiam si circa spiritualia sint, & aduersus ius commune, dummodo alias licitæ ac possibiles sint, atque Ordinarij consensus accedat, vt dixerunt *Lambertin. de Iurepat. lib. 1. p. 1. quæst. 9. a. 1. num. 49. vsque ad fin. Gonzal. ad reg. 8 Cancell. gloss. 5. in princ. num. 47. 48. & 192. cum seqq. gloss. 15. num. 130. ac gloss. 29. num. 3. Gutier. cons. 1. & 2. num. 1. testatur Rota decis. 345. num. 4. & decis. 379. num. 20. coram Reyas. Ac aperte colligitur ex dispositi. Sac. Concil. Trident. sess. 22. cap. 24. de reformat. & constat ex eod. sess. 25. cap. 5. 9. & 10. de reformat.* id quoque notante *Molina de commut. vlt. vol. cap. 20. num. 39*. Vnde sic valida erit conditio, quod beneficiarius ad horas canonicas non teneatur. *Pasqualig. quæst. moral. Iurid. quæst. 1.* quod in cathedrali instituatur clericus, licet decimum septimum annum non exegerit. *Fagnan. in cap. cum in cunctis num. 73. de elect.* Et ex eadem ratione bene inferendum erit quod patronus ita constitutus per fundationem, immo etiam per reparationem, vel dotationem ecclesiæ, possit in illa è domo sua fenestram aperire, siquidem cum ei præstet maximum commodum, seruitutis præiudicia in hisce circumstantijs apparent non modo diminuta, verum & nullatenus existentia.

31 Optimo etiam iure * ob id prohibitum est ædificare supra vel circa muros ecclesiæ, aut aliud facere vel immittere, quod illi regulariter incommodum afferat, à suprad. limit. præscindendo: quia semper debita est sacris locis reuerentia iuxta *l. 1. & tot. tit. ff. ne quid in lo. sac. & in l. si cui 9. C. de ædific. priu.* vbi quod inter ecclesias & ædificia priuata relinqui debet spatium 15. pedum (de quo iam supra est fuse scriptum) & demum San. Mem. Pius V. prohibuit in dicto decreto per Quaranteam vbi supra relato. Quapropter initijs (si fieri potest) obstandum est ne fiant laicalium domorum appodia & contignationes in ecclesiarum parietibus, quæ maiori semper maiestate ac splendore in Insula apparerent: tunc vero facilius fenestræ ac cæteræ huiusmodi seruitutes impedirentur.

32 Hactenus de Fenestris * quæ vt plurimum in proprio pariete fieri contenduntur. Videamus modo an pro illis communis paries aperiri valeat? Qua in re negatiua est resolutio, quod scilicet per vnum ex dominis regulariter fieri non possint alio inuito in muro communi, & multo magis in alieno. *Crott. cons. 153. num. 10. vol. 2. Paris. cons. 63. num. 3. vol. 1. Perez Sigler plurib. in loc. Thomat. decis. March. 119. num. 8. bene Cuiac. in comment. tit. 2. de seruit. vrb. præd. ad l. 2. & 3.* vbi ait illos, qui ius luminis immittendi non habent, nequaquam posse parietem communem aperire fenestræ causa: *& Leo decis. Valent. 178. num. 4. vol. 2.* Quod ampliatur etiam si lumen aliunde haberi non possit, vel si murus ad id paratus non sit *l. cos vbi DD. de seruit. Bursatt. cons. 111. num. 2. & 7. vol. 1.* requiritur enim in casu necessitatis licentia socij expressa, ita vt facultas ipsius permissiua non sufficiat; quod si licentia concessa fuerit ex precaria seu ad beneplacitum, nullo temporis spacio præscribitur. *Muta in cap. Regni Sicil. tom. 3. cap. 57. num. 41.* Tunc vero, vna permissa, plures fieri non possunt. *Sperell. decis. for. eccles. 56. num. 9.* ea ratione, quia consensus circa vnum actum adhibitus, quoad alium non nocet *l. 1. §. Iulianus ff. de itin. act. priuat. iubemus C. ad Velleia. & plures ibi scribentes*. Hæc tamen procedunt dummodo pacto vel præscriptione seruitus realis inducta non fuerit. *Capyc. Latro decis. 66. & ibi Grzz. in add. num. 4. lib. 1.* sed præscriptio decem annorum sufficit, quo casu ad illas claudendas nemo cogi potest. *Donat. Ant. de Marin. var. resolut. lib. 2. cap. 205. num. 3.* quæ ante prohibitionis diem non currit. *Gomez Leon. respons. & informat. iur. resp. 7. num. 2. & 3.* vbi ampliat etiam si mille transierint anni; Et hoc est contra vulgarem regulam, quæ dictat eas fieri non posse, nisi ab eo, qui totum ius habet in pariete. *Crott. in eod. cons. num. 12.* qui ampliat præcipue ignorante vel inuito vicino *num. 13.* Vnde socius curare semper potest vt illæ claudantur, cum vterque in communi muro possint ædificare, etiam si tacitus consensus fuerit præstitus, nam ad hunc effectum inuito animo ex aduerso hæc facta præsumuntur. *Tex. in l. inuitum & ibi Bart. Angel. & Castr. ff. de seruit. vrb. præd. Bursatt. d. cons. 111. num. 1. aliique DD. relati à Sperell. in cit. decis. 56. num. 8. vbi num. 43.* extenditur etiam illa clausa, vicinum alterum posse parietem communem eleuare *ad tex. in l. quod dictum §. ex tribus* secundum vnum intellectum *& gloss. ibi in verbo pares in princ. ff. de seruit. vrb. præd.* Semper igitur in hoc ius resistit. *Tex. in l. penult. ff. de seruit. vrb. præd. Anell. de Amato cons. 40.* Vnde maxime commendanda est Neapolitana praxis *, & ad casus quo-

33

que

que nouiter occurrentes applicanda quæ docet in istis casibus faciendas esse fenestras (vt vulgo dicitur) cum cantonibus: & si absque illis huiusmodi reperiantur foramina, à Tabulario (ex ordine Magni Consilij) super faciem loci accedente, illas claudi mandare, quamuis antiquas & diu forsitan toleratas, vt scribunt *Capyc. ad consuet. si quis habet parietem sub tit. de seruit. in annot. Vrsill. in addit. ad Afflict. decis. 265. num. 15. 16. 17. & 18. & Donat. Anton. de Marin. vbi supra num. 3.* qui communiter dicunt principalem limitari conclusionem, quoties membrum in quo fuit factum foramen, totaliter obscuratum remaneret: tunc enim præcio mediante cogi posset vicinus ad luminis tantum ingressum permittendum. At Romanæ curiæ praxis, quæ regula potest esse alijs aliarum ciuitatum tribunalibus in frequentibus hisce controuersijs, & robur sumit ex ipsomet Vrbis Stat. *cap. 107. lib. 2. & constitut. Gregor. XIII. §. 2.* permittit vicinum vti posse ad quemcumque vsum communi pariete ad signa & tecta vtriusque domus substinenda destinato, soluta suæ portionis æstimatione: vt in *Voto Camerali seu Præsidis Viarum impress. inter decis. 257. p. 7. rec. à num. 73. vsque ad fin.* & sequitur *D. De Luca in eod. lib. disc. 14. num. 3.* Quod si scire cupias an fenestram liceat ampliare? consule *Alciat. cons. 55. tom. 2. lib. 5.*

34 Quandoque etiam claudendæ * seu obturandæ sunt fenestræ; quod ita primordialiter intelligi debet, vt in muro laterali ad ædificium & signorum substentationem apto ac destinato liceat ex vulgari vsu ædificare, etiam si claudantur fenestræ. *Cæpolla de seruit. cap. 62. num. 5. Thomat. decis. 119. Surd. cons. 233. num. 15. & Rota Romana decis. 450. num. 1. coram Durano;* Id tamen non permittitur si ad vsum paries destinatus non sit, & si fuerit minus aptus ad ædificium. *Surd. cons. 387. num. 4 Sperell. in decis. sæpe eit. num. 7. & 8. cum seqq.* Neque (quod peius est) si omnino mansiones obscurarentur, *vt coram Durano ibid.* decisum conspicitur *num. 3.* ea scilicet ratione, quia domus cæca euaderet ac prorsus inutilis, ibique dominus quodammodo videretur immaniter sepeliendus *ex Gratian. discept. for. cap. 896. num. 1. & seqq.* Tanti autem negocij principalis regula iudicis arbitrium esse consueuit, spectata nobili domus structura, eiusque ornatu faciei: quod aduertit *Io: Baptista De Luca lib. 4. de seruit. disc. 9. num. 10.* Indubitati etiam iuris est, quod obturare possim fenestras eius, cui seruitus non competit, ad ædificandum in meo. *Tex. in vulg. l. latius vbi DD. & Bertrand. cons. 169. num. 2. vol. 4.* qui regulam optime aduertendam detegit, quod nempe si aduersarius opus nouum enunciet, desistatur trimestri, illoque elapso, & de iure suo non edocto, ædificium vltra construatur. Eoque magis eam claudere possum, si velim ego met altius collere, dummodo tantum remaneat luminis, quod aliqualiter prosit, etiam si per foramen ingrediatur. *DD. in l. luminum ff. de seruit. vrb. præd. Paseth. cons. 130. num. 10.* Si vero fleterint apertæ per 30. vel 40. annos fenestræ, nullatenus obturari poterunt *ad tex. in l. omnes & l. sicut C. de præscript. 30. vel 40. ann. Cæpolla de seruit. vrb. cap. 30. num. 5.* qui dicit etiam quod, si vicinus tacite permittat vicino vt fenestram fieri mandet, non poterit aliquid postea facere, quominus prospectum habeat ex illa. Optime *Aldouin. cons. 1 n. num. 16.* qui loquitur etiam in terminis Lucani Statuti: *Sebast. Medices decis. 49. num. 4. Add. ad decis. Rotæ Bonon. 97. vers. 3. distinctio* & nouiter *Palma consult. 38. num. 7.* Quo loci ad maiorem claritatem aduerto Lucanum Statutum *cap. 129. lib. 2.* mandare fenestras respicientes super terreno vicini, vel esse graticulandas, vel omnino claudendas; Id tamen non procedit si eæ in loco ad habitandum non apto minime respiciant, puta in curia ad recipienda tantum stercora destinata, vt fuse *Sebast. Medic. d. decis. 49. num. 9. vers. quæ omnes rationes: & Palma in præd. consult. num. 3.* in ijsdem terminis dominium firmat esse probandum à volente fenestras claudi illius loci, super quo ipsæ respiciunt de tempore, quo illæ fuerunt reseratæ.

35 In alijs etiam casibus * de iure municipali minime claudendæ sunt fenestræ, puta per vicinum, nec per dominum domus quam locauerat, alias conductor posset recedere etiam si obturatio esset modica. *Muta super consuet. Panormi cap. 29. num. 36. & 37.* quod tamen in vero domino alicuius domus non procedit, cuius vsumfructum alteri dederit *ex eod. ibid. num. 42.* quia tunc intrat doctrina, quod dominus domus locatæ seu vsufructuariæ non potest in totum illas obscurare ita vt nec modicum lumen habitantibus relinquat *l. 30. ff. de vsufr. Sprenger. de in ædific. lo. alias cit.* Quemadmodum non sunt claudendæ fenestræ, quæ manent in domo alicuius versus fundum & domum vicini eiusdem domini, si hæredes easdem diuidant domos, nulla de ijsdem claudendis facta mentione. *Charon lib. 2. respons. 69. & Christinæus ad leg. Municip. Mechliniæ tit. 14. artic. 28. vers. sed an fenestræ:* cum vtraque domus (in eorum sententia) debeat in eo manere statu, in quo ante diuisionem fuit, dummodo nihil in contra-
36 rium * sit conuentum. Præsumitur tamen ex aliqua conuentione, non vero ex necessitatis vinculo processisse clausionem fenestræ, etiam cum muro, si longo tempore quis passus fuerit eam clausam remanere. *Rota decis. 404. coram Dunozetto* de hoc Doctissimorum Virorum sententijs nixam affert resolutionem.

37 Quoniam autem crateis ferreis muniri aliquando fenestras videmus, nonnulla etiam in hoc sese offerunt obseruanda. Et certum est

est quod de rigore illæ apponendæ non sunt, nec renouandæ quatenus prius per accidens extitissent, nisi talis debita fuerit seruitus: vel quis eas tollere velit ad vicini æmulationem principaliter, vt sibi sponte sua in eius domum aditum faciliorem pararet. *Capolla de seruit.vrb.cap.53. Gratian. discept.for.cap.752. à num.81. ad 92. & Sabell.var.resolut.& respons. cap.15. num.*10. De æquitate tamen illas tenere vel reponere prohibitum non est, nisi contradictio insit. *Grat. ibid. ac Thoro Vot. decisiu. 47. num.*11. & dummodo supra vicini solum protendentes non sint, quia hoc esset cum aliquo eius præiudicio. *Capoll. de seruit. d.cap. num.1.& Sperell.decis.57.num.*12. Immo si hoc alicubi, præuia Principis licentia, in qua forma fuerit præscripta, vsui tradendum
38 esset, non posset ipsa alterari * cum periculo cadendi à gratiæ beneficio, vt probat *tex. in l.eos & ibi Io:Platea. Rebuff. & cæteri scrib.C. de aquæd.lib.11. coram Durauo decis.225. num.4. iuncto num. 17. cum duob.seqq. & in aliis concord.* maxime si de præiudicium afferente seruitute ageretur, puta aduersus ecclesiam vel simili, quæ in aliquo ampliari non potest, neque extendi *l.3. & penult. ff. de inst. act. priu. Capic. Latro consult.64. num.39. p.1. Carpan. ad Stat. Medicl. p.2. cap.31.num.*12. Siuero domus empta sit cum pacto, quod perpetuo stent fenestris ferreæ crates, ita vt non possit caput immitti, debent proculdubio ita perpetuo permanere. *Neguf. in sylua respons. quæst.107. num.* 26. Quod pactum, vel aliud simile ex verisimilibus coniecturis probari potest, si aperte de illo non constet, inter quas ea numeratur, ne scilicet cratis eleuatione permissa, facile patere possit vicini ad propriam domum accessus, vt notant *Sebast. Medic. decis. March.49. num. 1. Grat. disc. 861. num.6. & 7. Cosanatt. cons. 39. num. 48. lib.1. Thesaur. decis.16. num. 4. & decisum fuit à Rota Romana in Firmana Seruitutis 13. Martij 1665. coram Reuerendissimo Ottalora in* [illegible]*am licet, & in Lauretana Fenestrarum 28. Iunij 1669. coram R.P.D. Calataiu.* Aduertendo quod pactum ad vnam tantum fenestram minime restringendum est ex rationis identitate, maxime si non adsit commodum ex fenestris: & appositis huiusmodi cratis, absque præiudicio vicini, lumen æque recipi possit, vt bene ponderauit *Rota in ead. Lauretana citans Ciriac. controuer.28. num.19. & 20.* Quod si ius municipale huiusmodi casibus prouiderit, inter varias rationum ambages
39 tollitur * speculandi locus. Ex quo infertur quod non cogitur fenestras tollere is qui, præscriptione quæsitâ, eas ferratas habuit per 30. vel 40. annos versus domum vicini *arg. l. omnes & l. sicut C. de præscript.30.vel 40. ann.* cum vetustas vicem legis obtineat *l. 1.*
40 *§.fin.de aqua pluu. arcen.* Habenti * tamen ferratas licet conuertere in liberas, nisi redundet in damnum vicini, vel fiat circa opus publicum, vel circa monasterium, palatium Principis, vel amphytheatrum *ad tex. in l.fluminum §. fin. & ibi gloss. de damno infec.& l.opus etiam cum gloss. ff. de oper. publ. Capoll. d. cap. 55. num. 2. & Sprenger. d. cap. 9. tit. de fenestris.*

41 Huc lubet afferre verba * ipsa statuti Mechliniæ *tit.14. artic.28.* ad materiam nostram fortasse non inutilia: *Qui in suo pariete* (sic legitur in eorum textu) *ad semipedem à vicinis ædibus distante, fenestras aut habet, aut facit, eas communire debet ferreis clathris, & firmis minimeque apertibilibus vitris, si modo ex fenestræ intra attactum consistant: quod si supra attactum, tam arctè ferreis clathris intersepiet, vt caput inde humanum efferri nequeat.* Cui rationabili constitutioni consonant profecto Antuerpienses consuetudines *eod.tit. artic.30.* & aliarum Belgij nec non Franciæ, teste *Christinæo in comment. ad præd.leg.Mechlin.* vbi ait limitari conclusionem, cum alicui est contrarius titulus, aut fenestræ in fundum proprium prospectum habent. Ex quo video superuacaneæ atque illicite experiri posse à vicino, vt fenestræ in eum prospicientes, ad lumen solum reducantur: quia in isto casu ciuitas tota commoueretur, quemadmodum prudentissime Gratian. consuluit *discept. for. cap. 752.num.92.*

42 Nolo calamum * hic protrahere ad fenestrarum examinandum tributum alicubi impositum, & signanter in Lotharingia singulis fenestris *ex Ehrenberg. pag. 64. cap. 5.* quod iniustissimum appellatur *à Sprenger. de iu. ædific. lo. alias cit.* veluti materiam nihil prorsus vtilitatis afferentem.

43 Muniuntur lapideæ fenestræ ligneis fenestris. Hinc dubitari potest an hæ postremæ veniant in venditione domus: & breuissime dico quod sic, quemadmodum etiam ligneæ portæ. Ita *Surd. decis.134. num. 15. Mantica de tacit. & ambig. lib.4. tit.15. num. 17. Thoro Vot. decisiu.46. num.22. p.2.* vbi exemplificatur in apothecis, quæ venditioni domus accedunt, sacci venditioni frumenti, & aliorum similium. Non tamen veniunt regulariter Specularia quæ vulgo dicuntur *Gelosie*: neque Vitriatæ sub domo seu domus instrumento: *tex.in l.15.§ de vsufr.l.12. §.12. de fund.instruc.* nisi fenestris affixa sint, quia tunc pars domus cum sint, sub illius venditione ac legato compræhenduntur *ad l. quæsitum §. specularia de fund. instruc.* quemadmodum tradit ac optime distinguit *Cephal. cons.92. num. 17. & Sprenger. notauit lo. pluries allato.*

44 Demum pro materiæ coronide aduerto * quod, qui alienum ostium aut fenestram verberat aut ferit, aditus causa sibi ad nocendum parandi, per fringens tamen, aut vi irrumpens, in triginta drachmas damnatur Mechliniæ statuto, vt scribit *Christinæus iam alias citat. ad eiusd. ll. Municip. tit. 2. artic.24.*

Si

Si vero per fenestram à tergo, vel ex insidijs inimicum occiderit, iuxta veriorem sententiam ecclesiastica non priuatur immunitate: de quo *Sperell. decis. for. eccles. 23. num. 10. & 15.* Ab ea tamen quandoque præcipitati immanem nihilominus crudelitatis vim passi
45 sunt *, vt de Iezabele Israelitarum Regina, ab Eunuchis iussu Iehcis qui ipsius occupauerat Regnum, crudeli hoc facto fuit interempta 4. *Reg.* 9. Sic in recentioribus historijs constat Genuenses Famagustæ in Cypro è Regia præcipitatos: & inter cætera exempla vulgatissimum est illud Baldaccij Centurionis Florentinæ Reipublicæ Magnatibus in suspicionem adducti, qui ea de causa è publici palatij fenestris fuit exturbatus, vnde pro communi adagio fertur huc vsque *Il salto di Baldaccio*: de quo *Victorius lib.28 Variar. cap.1. atque Æn. Syluius cap.54.* Et quia libertas cunctis rebus est anteferenda teste *Xenoph. de reb. gest. Græc. lib.4.* sine qua hominibus nihil est bonum, nihilque expetendum. *Plutarc. in Agesilao* moneo quemlibet liberum non cen-
46 seri qui per fenestras * tantum prospicere valeat: illumque magis haberi pro detento, non cui præfixæ fenestræ, sed cui præclusum est ostium. *Gothofred. in not. ad l.9.lit. Q. in quibus caus. pign.* & sequitur *Sprenger. vbi supra.* Hæc autem de Fenestris (ne nimij simus) dicta sint satis.

MEMBRVM QVINTVM.

MÆNIANORVM, PROIECTORVMQVE SIMILIVM INTERSTITIVM ET MATERIA EXPLANATVR.

SVMMARIVM.

1 *Mæniana quæ sint, ac eorum synonima: & num.3.*
2 *Inuenta fuisse à C. Mænio defenditur aduersus Theodorum.*
4 *A subgrundijs differunt & ab immissis: & num.5.*
6 *In solo proprio permittuntur.*
7 *Consuetudo in hoc plurimum valet, vbi quod l. Mæniana amplius vsu non recepta.*
8 *In ijs loci publici aspectus est obseruandus, & citra semper præiudicium vicini.*
9 *Limites excedentia, sciente vicino, diruenda non sunt.*
10 *Improprie dicuntur* immissa *ex domus interno.*
11 *Quæ sint* Ringhiere, *& quomodo proijci valeant.*
12 *Refertur ad rem statutum Mechlinia.*
13 *Pegmata quæ olim fuerint: hodie vulgo appellata* Palchi *vbi quomodo construantur.*
14 *Magistri viarum non habent leges condendi facultatem.*
15 *Protecta seu* Tabulata *minime Distantiam requirunt.*

E Cubiculorum limine per Fenestras ad ampliorem viæ prospectum pes interdum super protendenti quodam solo aliquantisper effertur. Hæc ædium partes antiquitus *Mæniana* appellabantur seu *Podia pensilia*; hodie vero, vernacula lingua dicuntur *Ringhiere*: quæ ad propositum sunt quoque examinanda.

1 Rem ex nominis notitia plane conijcimus. Sunt igitur *Mæniana tabulata quædam proiecta.* Sic illa describit *Io: Caluin. in lexico-iurid. & Constant. testim. lib. 2. Epitom. Cuiac. ad probat obseruat. lib.1. cap.30.* Seu clarius: *ædificia extra domum se protendentia. & quæ ex vna parte non requiescunt super aliquo, prout faciunt subgrundia*, quemadmodum *Corneus*, inquit, *consf.272.num.6. Andreol. controuer.295. num.20.* adhærens verbis Cæpollæ *in tract. de seruit. cap. 61. num.1.* qui etiam *Ponticellos in muro* notiori vocabulo ea nuncupat. *ad text. in l. malum 242. §.1. de verb. sign. & l.2. §. cum quidam & ibi gloss. ne quid in lo. publ. & melius in l. Mæniana vbi etiam gloss.2. in princ. C. de ædific. priu.* Ab hoc tamen auctore dissentio libentissime, & non minus à Scipione Theodoro *alleg. 82. num. 14.* qui cum *gloss. in d. §. cum quidam* vna-
2 nimi sensu existimant * à mænibus ea nomen sumpsisse; moueor enim à grauissimorum virorum auctoritate, scilicet *Festi lib. 11. atque Isid. lib. 15. etym. cap.3.* qui aperte scribunt à C. Mænio fuisse inuenta, & sic appellata. Is autem Censor quidam Romanus fuit & Crassi collega, qui patrimonio consumpto, venditaque domo quam ad forum spectantem reliquam habebat, vnam sibi excepit columnam, ex qua signa proiecit, ijsque (podio effecto) gladiatorios ludos commode prospicere valebat; quemadmodum Italicæ Iurisprudentiæ sidus fulgentissimum Alciatus explicat in *præd. l. malum*: deducitur ex *l. penult. & l. Græca C. de ædific. priu.* traditque *Io: Funger. in etymolog.* Addit vero *Isidor. vbi supra* etiam
3 *Solaria, quod Soli pateant* illa appellari *. Horum meminit *Valer. Max. lib.9. cap.12.* vbi de C. Licinio Macro: *consimili*, inquit, *impetu mortis vir prætorius Calui pater, repetundarum reus, dum sententiæ dicerentur, in Mænianum conscendit.* Cæperunt namque talia proiecta, ad similitudinem eius primodum à Mænio constructi, postmodum ædificari: & ad dictam columnam seruos & fures alligari consuetos, post *Pedian. & Cicer. in Academ.* scripsit *Grappald. in suo lexic. de partibus ædium.*
4 Differunt vero Mæniana à Subgrundijs *, quæ sunt prominentes tecti partes, & ad pluuiam arcendam extra murum porriguntur.

tur. De ijs *Varro lib.3.de Re Rust. Apes*, ait, *subter subgrundia villatico vi tecto*: *& Vitruu. lib.4. cap.2. ad extremam tecti subgrundationem*. Vnde aperte constat vtraque non æquiparari, sicuti *Alex. ab Al. lib.5.cap.11.* cogitabat. At in subgrundijs nil poni debet, quod alicui nocere possit, *tex.in l.si vero §.Prætor de his qui deiect.*

5 Diuersa quoque sunt ab immissis * quæ requiescunt in parte aliena, sicuti trabes & tigna, quæ deijcere vicino licet; Quod non procedit in proiectis, quorum molestiæ ex Aquilia *l.*cauendum est, vt disponitur *in l.quemadmodum §.1.eod.tit.* quanquam *Theodor.in præfato consil.* probare conetur vetustum illud C. Mænij proiectum proprius fuisse immissum, contrarium enim auctorum iam citat. dignitas, solidæ innixa rationi, satis abunde suadet.

6 Controuersiæ quæ hic possent * excitari, ad eorum permissionem ac distantiam distinguendam collimant. Permittuntur enim in solo domini *ad tex. in l. fin. in princ. ff.de seruit. l.1.& ibi gloss. & l.si vitem circa fin ff.quod vi aut clam.* Citra æmulationem tamen. Secus est in alterius solo, in quo cum non intret vicini ius, hoc tentari minime valet: atque in solo publico, quo in casu aut Fiscus obstaret, aut eius taciturnitate licentiam quandam videretur impertiri, quatenus nempe tertio præiudicium non inferretur *arg. tex. in l. 2. §. merito & §. si quis à Principe ff. ne quid in lo. pub.* & sequitur *Theodor. eod. lo. num. 20.*

7 Sed omnino in hisce materijs video consuetudinem seruandam esse *l. an. in totum vbi gloss. notat & concord. enucleat C. de ædific. priu.* Et idcirco vulgata *l. Mæniana eod. C. tit.* quæ tantummodo ædificia etiam Italiam comprehendebant, in sensu *Baldi cons.348. num. 5. lib.2. & Cornei cons.282. num.7. lib.4.* hodie amplius non seruatur, vt inquit ibi *gloss. alijque per eam* adducti. *Neguf.iun.cons.118.num.3. & per Andreol.* relati *controuer.for.295.num.19. p.4.* Et sic parum obest, si priuatorum inter se Mæniana decem pedes distare debeant, à publicis vero operibus quindecim, vti legitimum spatium ab Imperatoribus Honorio ac Theodosio *in præd. l.11.* præscriptum, cum pœna operis demolitionis, conuersionisque ad Fisci fauorem; Cuius diuersitatem, iuxta subiectam materiam, affert Doctissimus *Faber in suo Rational. ad nostram l. vlt.* & ex traditis per *Pet. de Vbald. in tract. de duob. fratrib. p.§6. in 5. vers.6. fallent. Surd. cons.74. vol.1. Honded. cons. 80. num. 27. lib. 1. & Laurent. de Pinu cons. 164. num. 5.* qui fusius rem pertractant.

8 Si etiam loci aspectus ex Mænianorum constructione præiudicium non patiatur, absque interstitio autumo ea bene permitti posse, intelligendo id de publico, non autem de priuato aspectu: quo casu existimo peritorum iudicio ac prudentiæ standum esse. aduertendo ne viæ maiores deformentur ad *tex. in l. 5. C. de oper. publ.* ibi *diruenda sunt.* Ita San. Mem. Alexander Septimus Pontifex Opt. Max. in suis fælicibus faustisque Vrbis restaurationibus, ad vetustum nitorem eam restituere percupiens, sapientissime obseruauit. Eatenus itidem sunt toleranda, quatenus vicinis detrimentum non inferant *d. l. 2. §. cum quidam ff. ne quid in lo. pub. late per Veron. qui plures affert in tract. de seruit. vrb. præd. quæst.32. num.5. & quæst.60. num.2.3. & 4. & quæst. 61. num. 5. vers. aut vult extendere*: & compertum est ex *cit. §.si quis à principe vbi gloss. & ex cap. quamuis in fin. vbi etiam gloss. & Archid. de rescript. in 6. & cap. de his de priuil. & firmat Theodor. in præfat. allegat. 82. num. 20.*
Ideoque tam illa, quam subgrundia, si iuxta
9 priuati domum ædificentur *, ipso sciente & non contradicente, licet muri lineam excedant, disrui tamen non debent, vt dixit *Franc. Marc. decis. Delphin. 49. num.26.*

10 Rursus ex praxi * considero immissa hodie
super vicini pariete appellari quoque Mæniana, improprie tamen vt ex dictis patet, quæ
duris lapidibus siue lignis construuntur, in
interiori præcipue domus parte. Quæ vero
in ædium facie apparent, maxime super
portam quam exornant, aut supra domus
11 angulos *, ex ferreis cancellis præcipue conflata, ea sunt quæ vulgo diximus apud nos appellari proprie *Ringhiere* ita fortasse appellata ex eo quia suggestum imitentur in quo coram populo oratur, & quasi ab antiquis Rostris denominata. Vnde celeberrimum Cruschæ Vocabularium dicit quod *la Ringhiera è il luogo doue si aringa cioè si parla publicamente*. Et differt in eo sensu à pulpito, quo tantum vtimur in ecclesijs. Sed hæc quoad etymon, cum huiusmodi ea non sint quæ in domorum facie construuntur, & de quibus est sermo. Has igitur auctoritate singulari nemini licet ibidem proijcere, præsertim in Vrbe, nisi obtenta à magistris Viarum licentia, qui eam concedere soliti sunt, mensura capta quatuor circiter aut plurium latitudinis palmorum per Architectos in publico loco, in quo illæ sint constituendæ, solutoque ab ædificare volente vnico in singulos palmos nummo. Neque de praxi resistit vlla quidem Distantiæ obseruatio à Vicini pariete, sed tantum à solo, ne scilicet valde sint infernæ, viæque proxime nimis constitutæ: qua de causa publicus deformaretur aspectus, non sine aliquo etiam ipsius met domus domini præiudicio. Ad quod facit
12 Mechliniæ * statutum disponens fenestram, opere Mæniano, in publicum prospectum facere volentem, ita illam constituere debere, vt eius inferius limen octo pedibus à terra absistat. Testatur *Christinæus in comment. ad illa tit. 14. artic. 47.*

Huc

13 Huc pertinent ea Pegmatum * genera (quasi compacta quædam seu concinnata ex lignea materia) quæ vulgo dicuntur *Palchi* olim constructa ad populares conspiciendas celebritates, & hodie ad baccanales præsertim ludos, de quibus mentio apud *I. C. in l. quæsitum §. 25. ff. de instrum. vel instrum. leg.* ibi: *nam in emptione domus, & specularia & Pegmata cedere solent, siue in ædificio sunt posita, siue ad tempus detracta*. Et Elegantissimus Sannazzar. pompas concinens Ferrariæ celebratas *Eleg. lib.3. eleg.1. vers.86.* sic ad rem nostram:

Quis sumptus Leonora tuos, quis publica dicat
Munera, Atestinis edita Principibus?
Iam veteres superas diues Ferraria ludos,
Aurea dum celeri præmia ponis equo
Effigiesque Deum, spectandaque signa per aras,
Extruis, & varijs Pegmata celsa locis.

Non vero locum habent in subiecta materia eæ ligneæ machinæ (Pegmata quoque appellatæ) in quibus statuæ collocabantur, & quasi figebantur ad illas sustinendas, quæ quandoque cum belli simulachro humeris portabantur, & per illorum singula dux captæ Vrbis agebatur, ita vt captus fuerat ordinatus, teste *Ioseph. lib.7. belli Iudaic. ac Dione in vita Adriani*. Priora igitur seu *Palchi* æuo nostro construuntur quinque palmorum æque circiter latitudine seruata, absque vlla prorsus distantia à vicini solo, possunt enim parieti proprio immitti, altitudinis quoque ratione minime considerata, sed obtenta ab Ædilium magistratu licentia tantummodo delapidatam perforandi, pro qua in vrbe soluuntur duo iulij ab vnoquoque ea volente conficere, & conceditur ita vt, solemnitatibus terminatis, foramina eadem claudantur. Vbi obseruo quod si in ijs, vel in similibus controuersiæ insurgant, allegare non sufficit simpliciter stylum Magistrorum Viarum,
14 tanquam iuri communi aduersum *, quod induci ab ijs non potest, tanquam non habentibus leges condendi facultatem; sed non vigente Principis rescripto ad id necessario, consuetudo requiritur inducta per tot ac tales actus, qui ad maioris populi partis notitiam peruenerint, ad hoc vt dici possit constare de tacito populi consensu, pee quem iuri sit derogatum, vti bene ratiocinatur *Gratian. discept. for. cap.752. num.83. & seq.* quem *Sabell. sequitur var. resolut. & respons. cap.15. num.10.*

15 Demum in protectis * quæ sunt loco tecti, hodieque appellantur tabulata seu vulgo *tauolati* ad quandam ex imbre defensionem super apothecarum præcipue in Vrbe ianuis apponi consuetis, nec vlla consideratur distantia, cum liceat cuique ea figere in proprio pariete absque hoc scrupulo. De ijs *Vlpian. in l. quemadmodum ff. ad l. Aquil. si protectum meum*, inquiens *quod supra domum tuam, & nullo iure habebam recidisses, posse me tecum damni iniuria agere, Proculus scribit*, vbi tamen loquitur de protectis immissis supea alterius domum, sed in proprio pariete, quæ ab illo tollere nefas est absque eius domini auctoritate, quod exemplificari potest in ædibus plures dominos diuisis partibus habentibus. *Cic.* autem *in Topic. 21. quoniam*, ait, *P. Scæuola id solum ambitus ædium esse dixit, quantum parietis communis tegendi causa tectum proijceere: ex quo tecto in eius qui protexisset, aqua defflueret, ius tibi videri*. Plura videnda sunt apud *Mager. in tract. de Aduocat. cap.2.* Ac non prætereo quod hæc tabulata æque ac laudabiliter sunt restringenda: vnde in Vrbe Alexandri Septimi Pontificis iussu, Prosper Iacobatius vnus ex Ædilium Magistratu cutauit, vt publici viarum aspectus illustrandi gratia nec non decorandi, plurimum in latitudine diminuerentur.

MEMBRVM SEXTVM.

OSTENSIS VICINI BONIS, PERTRACTATVR DE EIVS MALIS, QVÆ CAVSARE POSSVNT DISTANTIAM.

SVMMARIVM.

1 *Vicini dicuntur à Vico, & Vicus à via.*
2 *Inter vicinos & confines quæ sit differentia.*
3 *Plurima vicinorum differentiæ.*
4 *Eorum (si boni sint) laus & æstimatio.*
5 *In ijs non sperandum, cum ex nobis met agere possumus.*
6 *Mali qui sint, & repellendi.*
7 *Literati qui, & quomodo obstrepentes valeant expellere.*
8 *Ingenij opera cudenda tradere quomodo laude dignum.*
9 *Ecclesia & infirmi dicto fruuntur priuilegio. Item eiusdem domus Incola num.11.*
10 *Filatorij vsus an possit impediri.*
12 *Declaratur conclusio pro præuentione in habitando, & num. seq.*
14 *Maxime faber est expellendus, si Doctor alibi habitare non queat.*
15 *Schola battutorum & prauus odor an hoc priuilegium extendant.*
16 *Enumerantur causæ, quæ reddunt studiosos priuilegij indignos.*
17 *Excluduntur ab hoc Doctorelli, Agentes, Sollicitatores, atque Procuratores.*
18 *Meretrices ac Iudæi ad Distantiam quandam æque coacti.*

II qui minus à nobis distant certe sunt vicini, cum vtrique nostri necessitudinis quo-
1 dam vinculo * iungi videamur. Sic autem appellantur à *Vico*, quemadmodum *Vicus* dicitur à *Via*, quod dextera parte viæ suit ædificia, seu quod eundem proximum vicum incolant, ac prope viam nostram habitent, Varronis testimonio *lib.4.ling.lat.* Hinc huiusmodi incolatus dicitur vulgo *Vicinia* de qua *Ouid.lib.4.Metam.*

Notitiam primosque gradus Vicinia fecit.

& è recentiorum numero *Io:Caluin.in lexico-iurid. & Thom. Beyerlinch. in theat. vit. hum. lib.8.*

Hoc in numero sunt illi, quorum prædia
2 non linea *, sed paries communis distermi-nat: talis enim versatur differentia inter vicinos & confines, vt primi in vrbanis prædijs, secundi vero in rusticis ita nuncupentur, *Paul. l.4. §.vlt. ff. fin. reg. Vulteius in comment.instit.de action.§.18.num.23.* In bulla Sixti Quarti accipitur Viciniras pro contiguitate de iure Prothomis. vt explicat *Bard. §.4. num.6. vers. vnde lex vtilis, &c.* Et talis ordo inter eos viget, vt alius dicatur proximus, alius vero remotus, immo primus, secundus, & tertius: *& l.6. de aqua pluu. arc.* Plures demum voluere illos dicendos vicinos, qui in pagis vbi villæ
3 dispunctæ sunt *, atque ad inuicem separatæ, vocem ex villa alia audire valent *arg. l.1. §.eodem autem ad S.C.Syllan.* seu qui vicini sui cantantem gallum aut gallinam exaudire possunt, vti à pragmaticis obseruatum scribit *Pet. Gregor. Tholos. syntag. iur.p.1.lib.4.cap.24.* qui ex *gloss. in cap. fœlicis in verbo vicinarum de pœn. in 6.* ad affirmandum mouetur, iudicis arbitrio relinquendum qui proprie sic appellandi sint. Cui addo *Menoch. de arbit. Iud. lib.2.casu 222.per tot.* vbi & qui comprehendantur sub statuto iubente damnum à vicinis emendari.

Inter vicinos talis amicitia videtur constituta, vt coguationem quodammodo exæ-
4 quet *. Ita ex longo rerum gestarum experimento asserere consueuit Summus Pontifex Innocentius Decimus. Cuius rei rationem percontari possumus à *S. Tho comment.in 1.Polit.lect.1.* ibi: *Hos qui habent domos vicinas quidam vocant collactaneos pueros que idest filios, & puerorum filios idest nepotes, vt intelligamus quod huiusmodi vicinia domorum ex hoc primo processit, quod filij & nepotes multiplicari instituerunt diuersas domos iuxta se habitantes. Vnde cum multiplicatio prolis sit naturalis, sequitur quod multiplicatio vici sit naturalis.* Et de officijs ipsis præstandis bene *Simplic.* edisserit *in Epictet. Enchir. cap. 68.* Optima igitur ratione cunctis alijs in sacris literis prælati sæpissime visi sunt. *Fecit Raguel* (sic Tobiæ 8.) *in nuptijs Tobiæ & filiæ vicinis suis, & cæteris amicis conuiuium.* Et *Lucæ 15. Homo qui inuenit ouem, & mulier quæ reperit drachmam vocauerunt vicinos & amicos, & lætati sunt cum eis.* Deus quoque olim instruens *Deut. 19.* populum Hæbreorum, iniunxit vt, si quando ad terram promissam ingrederentur ita vt ciuitates suas ædificarent, ne procul à se inuicem disiungerentur: *vt habeat*, inquiens, *è vicino qui propter homicidium profugus est, qui possit euadere.* Et prius in *Exod. cap. 12.* iussit vocari vicinos proximiores vsque ad numerum animarum sufficientium ad eum manducandum. Tantoque in præcio boni habiti sunt vicini, vt optime Salomon pronunciauerit *prou.cap.27. meliorem vicinum iuxta, quam fratrem procul*, vtpote illum qui necessitati, si ingruat, proximus existat: non ita hic. Seneca *epist. 35. non magis vtilitati esse*, dixit, *agrum redditibus amplis, quam vicinum æqualem cum moribus bonis.* Et ex nostris optime scribit *Federic. de Rosate: bonum est interesse habere bonum vicinum per Nouell.63. cap. in fin.* ibi: *ne malus vicinus constitutus vadat deridens legem.* Quare Sapientissimus Themistocles, cum prædium quoddam vendere vellet, hoc quoque præconem addere iussit, vt ante omnia animaduerterent ne malum haberent vicinum, teste *Plutar. in Themist.* ex quo fortasse M. Cato agrum empturos admonere solitus erat, vt rei initio idem perspicerent, quemadmodum belle narrant *Erasm. in apopth. lib.5. & fusius Plut. in eod.* opere, ac *Stobeus serm.35. & 38.* quod *Plin.* confirmat *lib.18.cap.5.* his verbis: *Agrum paraturos ante omnia intueri oportet aquarum vim, & vicinum. & Columella lib. 1. Rei Rust.cap.3.* licet in apologo Cassitæ nidum
5 migrantis, & segetis à domino demissæ, inanem prorsus amicorum & propinquiorum fiduciam ab Æsopo nobis demandauerit *Gell. lib.2.cap.29.* nostris enim met manibus, cum datur ad id facultas, naturæ beneficio est laborandum. De bono ac malo vicino scite *Hesiod.lib.1.Oper.& dier.* ibi:

Noxa tam mala est malus vicinus, quantum bonus commodum.

Sortitus est præmium, quicumque sortitus est vicinum bonum.

Neque sane bos interierit, nisi vicinus malus sit.

Et *Plaut.in Mercat.*

Nunc ego verum illud verbum esse experior vetus.

Aliquid mali esse propter vicinum malum.

Proprie autem mali vicini dicuntur, ex *Demosth.orat.de fundo contra Calist.* cupidi & aua-
6 ri * his verbis: *nihil peius quam vicinum malum & cupidum possidere*, seu quicumque prauis moribus imbuti sunt ac maleviuunt, vt Lenones & Meretrices, quæ ab honesta vicinia distare debent, atque expelli possunt, ne bonorum mores inficiant *l. non aliter de vsu & habit. Luc. de Penna in l. si qua de spectac. C. lib.11. alijque à Tholos.* vbi supra relati *num.10.* & de his infra. Ratio est, quia inter vicinos contracta videtur societas quædam, vt alter alteri prodesse debeat; quod si negligat præcipue in repellenda iniuria, videtur

iniu-

iniuriantem fouere, ac eius culpæ particeps esse ex *Innoc. in cap. dilecto filio 6. vers. & quid iu medio de sentent. excommunic. in 6.*; Semper autem ad minus iniungi potest ne noceat *per l. in summa 2. §. item Varus 5.* ibi, *ne noceat ff. de aqua & aqua quotid.* Quo facit illud *Martial. lib. 6.*

Non de vi, neque cæde, neque veneno;
Sed lis est mihi de tribus capellis.
Vicinis, queror, has abesse furto.

7 Veruntamen maxima priuilegia numerantur, quibus ex iuris beneplacito viri fruuntur literati, quippequi Rempublicam robore ac decore plurimum augeant. Inter quæ non infimum locum obtinet facultas à vicinorum male morigeratorum vexationibus se tuendi, veluti quodam Distantiæ remedio, quo illos à se ipsis remouere possunt. Nomine autem *Literatorum* intelligo Doctores actu legentes, vel Aduocationis munus exercentes: seu in aulis, curijs, foro, iudicijsque strenue laborantes per ea quæ exponit *Gaspar Klocb. de contribut. cap. 15. num. 13. & seqq.* Et Scholasticos qui actu student, quorum ad publicam vtilitatem in hoc promiscuus est fauor, quanquam alteri literarium fructum in re (vt dicitur) alteri vero in spe consequi videantur. His ergo priuilegium est à vicinia artifices expellendi sibi obstrepentes, vel alio modo liberalibus eorum meditationibus aduersantes. Ita *Gloss. communiter recepta in l. 1. in fin. C. de stud. liber. Vrb. Romæ lib. 11. & tradunt omnes in l. 1. ff. solut. matrim. Alex. de Imola in addit. ad Bart. in d. l. 1. de stud. liber. Roland. cons. 66. num. 41. tom. 1. Menoch. de arbit. lib. 2. centur. 3. casu 237. num. 2. Iacob. Beniu. de priuil. Iuriscons. priu. 69. num. 30. Petrus Lenander tract. de Doctor. p. 2. §. 25. Horat. Lucius de priuil. scholar. priu. 46. Io: de Platea in l. 2. C. qui ætate lib. 10. Panorm. in cap. bonæ num. 11. de potest. Prælat. Rebuff. de priuil. scholar. priu. 3. Franc. Marc. decis. 365. p. 1. Marc. Muta super consuet. Panormi cap. 70. num. 27. Gratian. discept. for. tom. 1. cap. 186. num. 10. Richter de priuil. literat. seu in auth. habita C. ne filius pro parte disput. 3. num. 3. Antonell. de tempor. legal. lib. 1. cap. 39. num. 56. Eruditissimus Pereira in Repub. literar. lib. 8. quæst. 4. num. 1398. & prius Ant. Gomez. ad l. fin. Tauri num. 17.* qui vnam omnium potissimam rationem inquit esse, ne scilicet impediatur generosa speculatio literalis, quæ in fauorem publicum tendit, vt nempe ex doctrina instillata per Doctores, & hausta per Auditores, adsint qui iura exerceant, & Rempublicam administrent. Quibus, ex eadem studij vtilitate, addi potest medicinæ studium & labor, vt humanæ valetudini consulatur: quæ à fortiori fauere possunt Theologo, seu Scholastico, seu Morali, è quibus catholica fides fulcitur & dogmata ecclesiastica defensantur, vt resoluendum censeo aduersus *Menoch. cons. 437. num. 30. & seqq. Ripam in d. l. 1. num. 138. ff. solut. matrim. Dec. cons. 177. & Ias. cons. 149. col. 1. lib. 4.* præfatum priuilegium ad Iurisperitos tantum restringentes. Item Doctores Chirurgiæ qui cæteris Doctoribus æquiparantur, vt per *Imol. in Clem. 2. de magis. Io: de Platea in l. magistros C. de profess. & med. Cyn. in l. 1. num. 2. vers. nec obstat C. de vxor. trad. milit. Franc. decis. 564. num. 16.* aliosque per multos *à Rocco adduct. in respons. 89. tom. 2.* Rursus grammaticæ magistri & cuiusuis scientiæ *ad tex. in cap. præcipimus 17. quæst. 1. Specul. in tit. de ferijs §. sequitur vers. sed si magister & Abb. in cap. bonæ fidei il 1. de postul. Prælat.*

8 Id quoque multo magis extendendum est fauore Doctorum, qui in conscribendis libris operam nauant *ad tex. in l. 2. §. iuris ciu. ff. de orig. iur.* quia ij ob id fauore posteritatis adlaborantes non minus cæteris fauorem hunc merentur; Et si Plato in Phædro scribentes quosque obiurget, probans contemplationis studium traditionemque veritatis in animis potius, quam in libris; Calamo enim prouidendum est parti alicui humanarum rerum labilitatis. *Certe* (inquit Plin. epist. 7. in fin. lib. 3.) *studijs proferamus: & quatenus nobis denegatur diu viuere, aliquid relinquamus, quo nos vixisse testemur.* Idemque *lib. 4. epist. 16. Sunt qui audiant, sunt qui legant, non modo dignum aliquid auribus, dignum chartis elaboremus.* At non construenda est imprudentissime à quouis ingenio maxima librorum moles, quantitas virtutis habita est enim semper in maiori precio, quæ paucis pagellis potest auctores ad immortalitatis culmen euehere. Exemplum est Bruti qui, licet epistolarum millia scripserit, illas tamen solum edidit, quas diligentius scriptas censuit, ratus paucarum perfectionem satis esse debere, teste *Mithridate Mithrid. nepoti ante epist. eiusd. Bruti*: quod nos in Cardinali Bentiuolo nostro æuo vti summæ commendationis obiectum sumus admirati. Quo acto editio laudatur sollicita, ne ob mortem nostram subsecutam, infidi amici nostri opera ingenij absque vllo plagiarij criminis metu surripiant, quemadmodum æque timebant *Plin. vt in epist. 10. lib. 2. & Martial. ad Faustin. lib. 1.* Hæc aduersus à nimis feruido scribendi proritu agitatos (quos pro immeritis priuilegij tanti habendos esse censeo) & materiæ (more nostro) exornandæ causa.

9 Supradicto etiam priuilegio * fruitur ecclesia: *ex Felin. in cap. vlt. in fin. de Iudic.* quem refert & sequitur *Gratian. d. cap. 186. num. 14. & Antonell. vbi supra*, idem quoque infirmis tribuentes qui, si ob nimium instrumenti alicuius, puta filatorij (vt vocant) vel mallei strepitum sibi somnum (iudicio medicorum) conciliare non possent, bene valerent iudicis officium petere. *Capoll. de seruit. vrb. præd. in rub. de agger. Luc. de Penna in l. 1. num. 37. vers. debemus vnicuique benefacere, &c. C. de stud. liber. Vrbis Romæ lib. 11. Ripa in d. l. solut. matrim. sub num. 130. & post illos Rubeus*

de

de Valid. legal. cap. 11. contr. for. num. 12. Idque ita militat, vt contra huiusmodi strepitum facientes, etiam feriarum tempore procedatur. *Franc. Marc. decis. 368. num. 7. p. 1. Monterent. ad Stat. Bonon. lib. 4. tit. de conductor. dom. & Bellett. disquis. cler. p. 1. tit. de fauore cleric. p. 4. num. 61.* absque vlla appellatione; quia studium dilationem non patitur *l. fin. ff. de appell. recip. & tradunt Bald. in l. vnic. C. si de moment. possess. Barbos. in cap. propter sterilitatem §. verum num. 43. de locat.* vbi etiam dicit quod appellari non potest à decreto lato contra meretricem à vicinis expulsam, quia neque hoc dilationem recipit.

10 Aduertendum tamen est vicino * cuicumque non priuilegiato facultatem nullatenus esse alteri vicino prohibendi ne filatorium teneat: ex eo quia sibi ob strepitum somnus impediatur, cum quilibet in sua domo possit facere quicquid vult, etiam si per accidens vicino præiudicium afferatur. Sic ait Ripa *in repet. d. l. solut. matrim. num. 129.* vbi ex consuetudine arguit habitum effici; Et Rubeus vbi supra bene adducit vulgatum Coturnicis exemplum, quæ cum super campanile existeret, audito prima vice campanæ strepitu, adeo timuit atque extimuit, vt præ timore ac nouitate per milliaria multa à campanili euolauerit. In secunda autem vice non adeo extimuit, & paulatim ad illud peruenit signum, vt sonante campana, ipsa super ea existendo intrepida staret: quod applicari potest merito in casu nostro. Et acutissimus *Vinc. de Franc. decis. 625. in princ.* id affert decisum in Regio Consil. Neapol. his met verbis: *quod filatorium amoueretur sub prætextu quod ex ipsius strepitu somnus impediretur patri seni, fuit nobis visa vana prætendentia hæc, cum id prohiberi non possit, nisi fiat ad æmulationem, quæ in dubio non præsumitur.* Et repetit alias decisum *Thoro in compend. decis. Neapol. tom. 1. & Giurba obseruat. 48. num. 49.* Quod maxime extenditur in loco vbi similia exercentes deputat, vt de platea vulgo dicta *de gli Armieri* Neapoli exemplificat *Rocc. in respons. 89. num. 2. tom. 2.* vbi resolutum refert in Sacro Consilio expelli posse quoscumque prope ecclesiam strepitosam artem ac furnum exercentes.

11 Hinc existimo multo magis eadem facultate frui domum habitantes, qui ab alijs molestentur incolis, vt sæpe accidit, & nos infælicissimo quidem fato hic in Vrbe triumuiralis cuiusdam societatis Acediæ torpore penitus deuinctæ causa, longo tempore passi sumus, & in diurnis vigilijs atque lucubrationibus modo etiam patimur. Quisque profecto istorum videtur Angelus Satanæ datus nobis ad colaphizandum, vt de se fatebatur *August. 2. ad Cor. 12. cap. 7.* Quæ verba *D. Chrysost.* interpretans *homil. 26. cap. 12. Quocirca* (inquit) *per Angelum Satanæ, Alexandrum ærarium, Hymenæum, Philetum, ac denique omnes qui fidei doctrinæ aduersabantur, atque cum ipso contendebant, ac bellum gerebant, eumque in vincula conjiciebant, cedebant & raptabant.* Et *homil. 52. in S. Eustach.* Id certo dicit *datus est mihi stimulus carnis meæ, Angelus Satanæ, vt me colaphizet: tentationes, afflictiones, persecutiones innuens.* Post *Aloys. Nouarin. in Paulo expenso num. 328.* in hunc sensum hæc sumit verba *August. Barbosa vot. decisiu. 102. lib. 3. dub. 4.* At peiores longe sunt ærarijs superiores huiusmodi incolæ qui fuerint nihil agendo occupati, quibus bene aptari posset quicquid de eodem Alexandro scriptum reliquit idem *Paulus 2. ad Timoth. 4. 14. Alexander ærarius multa mala mihi ostendit: reddet illi Dominus secundum opera eius: quem & tu deuita.* Vnde memini hoc loco Alphonsi illius celeberrimi Aragoniæ Regis, quem fertur cum Senenses audisset, qui à bello Italico medij extitissent, in neutram partium inclinantes, postea sedato bello, diuisorum militum prædam esse, dixisse aiunt Senensibus euenisse quod his solet, qui mediam domum incolunt, vt ab inferioribus fumo, à superne habitantibus vrina vexentur. Scribit *Ant. Panormita de dictis eiusque factis lib. 4. num. 23.* Quo casu literatorum præciput fauore (quibus etiam vltra fabrorum ictus, & auium volatus est molestus) poterit prudens iudex aduersus indiscretos incolas aliquod arbitrarium consilium ferre. Necessitas tamen hic præcipue lex est durissima: ad quod facit Senecæ illud epist. 70.: *sic veteres inquilinos indulgentia loci, & consuetudo, etiam inter iniurias detinet.*

12 Dictis opponuntur nonnulli *, inter quos *Vacon. lib. 1. declar. iur. ciu. cap. 31.* acriter defendentes non posse artifices expelli per Doctores, quasi secundum *Aristot. 2. Polit.* artifices sint pars ciuitatis, non sic Doctores: proindeque illorum & non horum sit vtilior causa. Statuta nihilominus conclusio verior & practicabilior est, dummodo tamen hæ personæ priuilegiatæ fabrum præueniant seu alium artificem, vel si eodem tempore, puta eodem anno domum conducant, tunc enim fauorabilior est causa studiorum: quæ ratio potissime venit in iure consideranda per *tex. in l. 2. §. si quis nemo ff. ne quid in lo. publ. & in l. qui balneum & l. potior ff. qui pot. in pign. hab. Auth. habita C. ne fil. pro patre. gloss. in d. l. 1. C. de stud. liber. Vrb. Romæ. Bart. & cæteri in d. l. 1. ff. solut. matrim. Abb. in cap. vlt. in fin. de iudic. Benint. cit. priuil. 69. d. num. 3. respondens fundamentis Vaconij. Menoch. cit. num. 11. & 17. Gratian. num. 18. Barbosa num. 43. & Pereira num. 1399.*

13 Secus esset quando Faber Doctorem * præuenit vel scholasticum, qui alibi commode possint habitare: quo casu cessat huiusmodi priuilegium. *Ripa in d. l. 1. num. 130. in fin. ff. solut. matrim. & Alciat. ibid. Menoch.* qui de magis communi testatur *de arbit. Iud. casu 237.*

num.

num. 7. & seqq. Et sic practicari affirmant *Marc. Muta super consuetud. Panormi cap. 35. num. 53. & Coler. de processu execut. p. 1. cap. 4. num. 8.* Richter vero vbi supra *de prin. literat.* ex *Matth. Coler.* hanc theoricam Ienæ vsu receptam scribit contra vietorem quendam, qui se ipsi ingressir ad latus in vicinia, & sub mediam noctem surgendo ac compingendo, stipandoque vasa vinaria, tantos strepitus & clangores excitauit, vt multas noctes insomnes, non sine salutis periculo, transigere coactus fuerit. Quapropter etiam de eadem re Consiliarios Illustris Gubernationis Vinariensis interpellatos, Senatui Ienensi in mandatis dedisse refert, vt vietorem compellerent, ea habitatione dimissa, de alia cogitare, & operas suas in illa vicinia omittere.

14 Quanquam vero in Ciuitatibus vel oppidis particularis adesset vicus, in quo fabri artem suam simul exercere consueuissent, vnde non possent inde à Doctore expelli qui ibidem domum conduceret *ex Bart. in d. l. 1. in fin. ff. solut. matrim. Ripa ibid. num. 130. & Parpal. num. 44. atque Menoch. d. casu 237. vbi subdit num. 22.* quod e contra, si faber contulerit se ad habitandum in loco, in quo Scholastici & DD. habitare consueuissent, posset tunc expelli: quod notauit etiam *Alex. in d. l. 1.* In casu attamen in quo Doctor alibi commode habitare nequit, expellendus est faber, qui ipsum Doctorem præuenerat, quia magis habenda est ratio boni communis augendi per Doctorem, quam præuentionis. *Ita ex Grat. vbi supra num. 19. Menoch. num. 24. & Pereira vbi proxime.* Sed fateor hæc Romæ non esse vsu recepta, immo potius oppositum seruari, cum nec vnus quidem è Purpureo Senatu præueniens etiam obstrepentem vicinum potuerit in iudicio ad alibi degendum compellere.

15 Verum quia intellectus * ex importuno sono in suis speciebus quodammodo immutatur, & redditur literarijs meditationibus minus attentus; Æque potest Doctor expellere Phrarias, quas Itali vocant scholas battutorum seu disciplinatorum, & Doctorem alium de sua professione ad silendum compellere, vel submissius legendum, si alte legendo vel obstrependo illum impediat, vt ex *Alciat. & alijs interpretib. in d. l. 1. ff. solut. matrim. & Ias. cons. 18. lib. 2. infert Pereira num. 1398. vers. habet Doctor.* Et nos ex eodem fundamento ad vendentes castaneas assas vel elixas prope Doctorum domos importunissima voce (vti in Vrbe consuetum est) clamantes priuilegium ad distantiam compellendi merito extendimus. Multo magis etiam magistri Musicæ qui aduersus literatos nullo fruuntur priuilegio, & si *D. Abbas Carolus Peregrinus in suo Musæo Historico-legal. p. 5. cap. 2.* fauorabiles Musicis rationes conetur afferre, quæ facillime dilui possunt. Prohiberi etiam potest intempestiuus, assiduus & non satis laudatus Nolarum sonitus, non modo quia tanto strepitu Diuina celebrari non oporteat, sed ne vicinorum somnus impediatur, & fortasse male valentes peiora patiantur incommoda, nec non studiosi à studijs quodammodo ex tantæ molestiæ causa auertantur; Si enim de Musicis instrumentis dixit Philosophus 8. *Polit. cap. 6. oportere disciplinam eorum neque impedimentum afferre cæteris operationibus, neque corpus efficere inutile ad bellicas ciuilesque exercitationes*, fortasse quia summa ratio in quacumque operatione præ oculis habenda sit: quid non erit dicendum de pulsantibus campanas, quæ instrumenta parum apta sunt ad melodiam conficiendam? Hoc igitur indiscreti campanarij arbitrio minime relinquendum est, cum sit plerumque vel iuuenis ociosus, vel rusticus inurbanus vel monialis parum indicij compos, quæ (vt in nonnullis Etruriæ ciuitatibus obseruaui) temporis terendi causa cum alijs sororibus per octauam præuiam diei festiuo qui sæpe accidit in anno, maximo cum vicinorum incommodo etiam, ob non exiguum clausurarum numerum pulsant campanas. Itaque inutilis huiusmodi strepitus vetari potest, vt dicebamus cum *Ripa in d. l. 1. num. 129. vbi Alciat. num. 56. ff. solut. matrim. idemque Alciat. lib. 8. parerg. cap. 11. Dec. in l. quæcumque num. 72. ff. de reg. iur. Felin. in cap vlt. de iudic. num. 7. Iode Amic. cons. 105. col. 2. Salmut. in addit. ad Guid. Pancirol. de reb. memorabil. p. 2. tit. de Campan. pag. 162. & fusius August. Barbosa Vot. decisiu. lib. 3. vot. 102. dub. 4.* Quibus adiungo aliam coniecturam, populus enim commodi gratia vt conuocetur ad Diuina, de expensis in Campanarum refectione quæ ad parochum spectant, cum etiam nonnihil contribuere teneatur, vt probat *Tondut. in quæst. & resolut. benefic. p. 3. cap. 133.* vltra tale incommodum, aliud profecto maius & forte intolerabilius ex eo strepitu nullo pacto videtur certe pati debere. Sed perturbatur quoque ex prauis odoribus intellectus. Hinc dubitatum est, an artem sulfurariam exercentes in domo sua priuata, per quam malus odor fiat vicinis, ad distantiam arbitrio prudentis constituendam cogi possint? Et proculdubio ars illa prohibenda est in vicinia, & ab ea remouenda, cum aer infici possit, non sine pestis vel aliæ infirmitatis periculo. *Tex. in l. 2. §. idem ait si odore ff. ne quid in lo. pub. & ibi gloss. & Bart.* notat quod non est licitum in loco priuato aliquid facere, ex quo fetor vel putredo fit in via *l. 2. §. 1. C. de cloac. per ea quæ affert Cepolla de seruit. tit. de cloac. & ad tex. in l. 1. §. cura carnis ff. de offic. præf. & l. ædiles ff. de vi publ.* vbi prohibitum est proijcere in carreria quodcumque fetidum & turpe. Immo artes quascumque fetidas exercentes expelli possunt, & signanter de Beccaria *Bald. in cap. significasti de rescript. & Pet. Nunnez de Auendano lib. 2. cap. 6. & cap. 16.* iisque destinari debere certum

tum locum in Curia Neapoli fuit decisum. Ita *Capiblanc. de Baron. super pragmat.14. num. 15. Rouit. etiam super pragmat. in tit. de Salubrit. aer. in fin. Sanfelic. decis.127. num.5. & Rocc. d. respons.89. num.20.* qui ad fornellum extendit, aliudue opus fumi causa noxium & citat *Dec. in l. nullus videtur & ibi addit. ff. de reg. iur. Franc. Marc. decis.482. p.2. & Vrsill. conclus. legal 62. verb. ædificare num.111.* Ex qua causa illicitum est quoque proijcere vinum tornatum, aut vrinam, vel immundities *ex l.2. §. si viam & §. si quis cloacam ff. ne quid in lo. publ. late & bene Franc. Marc. decis. Delphin. p.1. decis. 23. num.1. & 2.* immo cuteshædium, vitularum, aliorumque animalium artis exercitio, quæ vulgo dicitur pelliparia in vijs nobilibus concinnare, seu saponem & candelas, quæ maximum fætorem afferunt conficere. *Ripa in tract. de Peste in p. 13. p. principalis num. 74. & 75. Capolla de seruit. rust. præd. cap.43. num. 2. Tondut. quæst. & ref. ciu. p.2. cap.140. num.3. Riccius autem in collect. decis.1041.* firmat non posse malo odore vllo modo nocumento vicinum affici. Quo expellendi priuilegio non solum priuilegiatus fruitur, sed non priuilegiatus quicumque, cum in eo publica versetur vtilitas, vt saluti & vitæ ciuium consulatur: qua de re optime agit *Expillij Playdoyé 34. citatus à Tondunto vbi ante num.4.*

16 Nonnunquam tamen hæc & alia * priuilegia facillime amittunt studiosi, nempe committendo vel ommittendo. Primo si extra Academiam studiosus contrahat, & in contractus loco deprehendatur *c. fin. de fo. compet. c. volentes 1. de priuil. in 6. Zanger. de except. cap. 1. p. 2. num. 107. & 113.* Item si neglectis studijs mercaturæ & negotiationi præcipuam curam impendat *dist. 88. & cap. 2. ne Cler. vel Monach. sæcul. se negot. immisc.* Si inhoneste viuat contra decus sæculi & honorem studij vel præceptorum, etiam si hoc ioci causa faciat *l. per id 3. C. de curios. & Statuar.* Si magistratui Academico obedire noluit *arg. c. ex literis 11. extra de constitut.* Si illicitis, vetitis & prohibitis artibus & scientijs operam & studium impendat ex *Auth. habita C. ne fil. pro patre.* Si delinquat & ab Academia relegetur vel excludatur. *Nunn. ad præd. Auth. cap. vlt. in fin.* Si demum tale crimen committat, ex quo pæna sanguinis vel capitalis irroganda veniat *ad tex. in l. Senatoris 47. ff. de ritu nupt. & l.1. C. vbi Senatores vel Clariss. ciuil. vel crimin. conuen. Bald. ad d. auth. num. 29.* Omittendo etiam hisce priuilegijs priuantur, nempe si studiosus literis non incumbat, neque lectionibus vel alijs exercitijs intersit *per l. non enim negligentibus 26. in princ. ff. ex quibus caus. maior & l. pupillus 24. ff. de his quæ in fraud. creditor.* Item si Academiæ vale dicat, & se in alium conferat locum, ibique per quinquennium commoratus, animo ad studium non redeundi, studia cæpta deserat, vt deduci potest ex *præd. auth. habita* contextu. Hæc vero omnia latissime explicat *Richter lo. cit. disput.7.* Et gene-
17 raliter quod priuilegia Doctoribus * concessa locum non habeant in mediocri literatura tinctis (quibus nemo superbior est & minus animal sociabile) scilicet vulgo Doctorellis, qui non nisi cum Lintribus pugnant, vel saltem peregrina & aliena adfectant, literis non vacant, primisque annis Doctoris titulo superbiunt, & id se esse opinantur, quod esse dicuntur: sed aliquanto post licentiati stationem vix tuentur, tandemque quando grauia negocia tractanda sunt, ad puri putique Baccalaurei locum honeste retinendum omnem suam sapientiam vix, ac ne vix quidem sufficere intelligunt, quemadmodum optime adnotauit *Kloch.* (cuius verbis vsi sumus) *in præd. tract. cap.15. num.21.* Neque locum habent in Agentibus, seu Solicitatoribus vel Procuratoribus, qui Aduocatorum nomine & numero non continentur, & plerumque sunt venditores verborum & Procuratores in rem suam, vt censet *Ernest. Cothmann. in rubr. C. Iustinian. 24.* Interdum etiam Exploratores & Nouellarum dubiarum seminatores. *Besold. in thesaur. pract. lit. A. num.18. fol.22. & Kloch. ibid. num. 23.* Quique ad sola verborum, aut potius nummorum aucupia se contulerunt, vt paulatim omnia in deterius abeant, & Philosophorum nomen olim in iure præcio habitum, amisere, Sophistarum probrosam atque inhonestam appellationem quæ iure meritoque huius temporis pragmaticis & circumforaneis rabulis tribuatur inuenientes, ita scribente *Pet. Fabro in comment. ad l.1. de Iust. & Iu.* In quorum verbosam audaciam sic *Iuuenal. olim sat.7.*

Ipsi magna sonant, sed nunc cum creditor audit.
Præcipue, vel si tetigit latus acrior illo.
Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen:
Tunc immensa caui spirant mendacia folles.

Merito igitur, cum immensus illorum æuo nostro inueniatur numerus, ideoque in minimo sint præcio habendi, quia præclara tantum sunt rara: ne ciuitates, artificibus depulsis, euadant solitudines, hoc sunt priuandi beneficio.

18 Nocumentum specialius * obseruatum est in Meretricum vicinia, vtpote animarum lasiuum, ratione occasionis quasi proximæ, qua sensus ad malum proni facillime prauis moribus imbui valent; Ideoque optimo quidem iure à Sanctissimo Pontifice Pio V. in ipsas edita fuit sanctio, qua in vrbe remota à frequenti hominum cætu & distans habitatio constituta fuit, nempe in loco vulgo appellato *Le Vaschette.* (quemadmodum fecit de Iudæis prope Tyberim, quia Christianis cum ijs habitare non est permissum: ex *Concil. Lateran.3. cap.26.*) Et non est nouum

mulie-

mulieres hasce in loco aliquo ciuitatum separato ponendas esse ira vt qui alias domos ipsis locat puniendus sit. Habetur *ex Concil Mediol. 1. p. 2. tit. de Meretricib.* Porro illud tanti Pontificis præceptum à ciuili iure fundamentum sumpsisse opinor; Certum enim est mulieres inhonestas quascumque in vicis & locis honestis habirare non posse, etiam si ibi proprias ædes habeant *Auth. de Lenon. per tot.* late *Gizzarell. decis. Neapol. 54. vbi Mela ac Thesaur. quæst. forens. 33. lib. 1.* Immo expelli possunt *per tex. in l. non aliter ff. de vsu & habit. in l. si pendente vers. & illud solum obseruandum ff. de vsufr. & ibi Penna & in l. 4. de Spectac. & Scen. publ. lib. 11. ibi: In loco honesto non debent inhonesta persona versari*, maxime pro ecclesijs & monasterijs. Fuit *P. Lezzana videndus in suis varijs consult. cons. 46. num. 21.* Immo etiam apud cauponas, ne hospites ad flagitium prouocent, quod grauibus pœnis est vetitum, vt scribit *Scannarol. de Visit Carcerat. lib. 1. cap. 4. num. 26.* Nisi nuptæ sint & cum viris habitent, quia tunc expelli nequaquam possunt, matrimonij fauore. *Rubr. in c. per vestras §. 2. num. 21. vers. adde etiam de don. inter vir. & vxor. Dnen. reg. 312. limit. 1. & post Capic. decis. 44. num. 2. Gratian. discept. for. cap. 13. num. 20.* Quemadmodum si cohabitet cum scholari, dicunt *Neuizan. in sylv. Nupt. in verbo. quomodo sit iudicandum num. 55. & Ant. Scappian tract. de iure non script. lib. 1. cap. 54. num. 15.* tunc expelli non posse, & locatorem debuisse præuidere: ideoque sibi imputandum. Sed ex alia causa scandalosum hoc obiectum, nempe à Parocho, cui animarum cura est commissa, cum expulsione Meretricis destrui posse existimo. Itaque sit ijs distans ab honestis regionibus habitatio à qua expelli minime posse resoluunt *Nou. decis. 95. num. 1. & Carol. Rota de priuileg. mulier. speci. l. 7. num. 23.* Quod si ad locum honestum transmigrent & luxuriosas vestes deponant, meretricari desijsse ostendent per ea quæ tradunt *Salicet. in l. 1. num. 4. C. de raptu Virg. & alij apud Farinac. in tract. de delict. carn. quæst. 145. num. 182.* Viniclus autem Religionis zelus, qui multiplices nedum catholicos sed infideles ad lupanaria cum lupis, prostibula & Scorta interdicenda compulit, vti Periandri Regis apud Corinthios, Iustiniani Imperatoris in Bizantio; Theodosij Senioris, Sancti Ludouici Galliarum Regis, & Philippi Quarti Hyspaniarum exempla comprobant eiusdem Lezzanæ testimonio *lo. cit. num. 24. ex Heraclido de Polit. Corinth. Procop. lib. de ædific. Iustin. Spencao & Nicephoro*; Ne ob effrenem libidinem in peiora laberetur mala iniquissima humanitas ex nulla talium mulierum toletantia, quodammodo fuit temperatus: & ad obuias vitandas occasiones prudentissimis sanctionibus, ne qui periculum amat, pereat in illo, Distantia supradicta fuit disposita. Vtinam exactissime hæc hodie seruarentur: non tanta profecto, nec tam frequentia mala euenirent.

MEMBRVM SEPTIMVM.

EXPENDVNTVR INCENDII DAMNA EX VICINO.

SVMMARIVM.

1 *Ignis tum vtilis, cum noxius.*
2 *Incendium quid sit.*
3 *In Rusticis prædijs accidit combustio.*
4 *Frequentia incendia quomodo arcerent Romani.*
5 *Inter fortuitos casus incendium numeratur.*
6 *Fortuiti casus qui sint.*
7 *Locus plurimum & quomodo in hac materia considerandus.*
8 *Culpa quid sit.*
9 *Indices in libris valde prosunt.*
10 *Debet constare de causa, certa persona, ac ignis principio.*
11 *Conductor de leuissima culpa absque conuentione non tenetur.*
12 *Culpa est communis in communi domo, vbi quid de hospite.*
13 *Vicinus etiam de leuissima tenetur: & num. seq. in euentualibus limitatur.*
15 *Sed in omittendo leuissima non obligat.*
16 *Ex timore de damno, cautio est danda.*
17 *Negligentia maxima culpatur.*
18 *Ædium destructor causa incendij arcendi non tenetur ex Aquilia: & num. seq.*
20 *Hoc limitatur in Incendiario.*
21 *An pro ædis diruta reparatione omnes vicini teneantur?*

EX Vicinis flammis ipsam quandoque proximorum ruinam prouidisse constat, dum
1 nonnulla * fortunæ bonorum portio, quibus vita sustentatur, cursu ignis rapidissimo veluti Iliaca vi cremetur; Quamuis enim Ignis, & reperierit olim, & modo cunctas artes conseruet seu continuo producat: cuius temperiem sensus omnes maxime participant, experientiæ & Plutarchi testimonio in libello: *Aqua ne, an Ignis sit vtilior?* Elementum sane cæteris præstantius, vt delineat *Lal. Bisciola in hor. subsecin. tom. 2. lib. 5. cap. 7.* Ec corpora tamen, & bona longo tempore quæsita minimo spacij articulo potest funditus destruere *est namque huius vnius elementi ratio fœcunda, seque ipse parit, & minimis crescit scintillis. Plin. lib. 2. cap. 107.* Quia vero nulla modicæ mensuræ distantia hæc possunt pericula euitari, nisi abditi ab hominum cætu tanquam belluæ vitam ducere v[illegible] mus, sci[illegible]dum saltem est, quid valeat in iliis [illegible] petere damnum patiens à vicino.

2 Exordium igitur sumendo *, more philo-
sophico ac legali, à nominis notitia, ex qua
rei quidditas facillime deducitur, præmitti-
mus Incendium nil aliud prorsus esse, quam
damnum igne datum, vt *Vulteius* describit 1.
*Iurisprud. Rom. cap. 49. de communib. delict.
num. 37.* quem sequitur *Hostiens. in summa
de Incend. num. 1.* & post illum *Io: Lublerus in
tract. de Incend. cap. 1. num. 1.* Nec dubitari po-
test esse damnum quia, vt innuimus, per il-
lud patrimonium nostrum diminuitur, quod
non exigunm causat detrimentum *ad tex. in
l. damnum 3. ff. de damno infec. Sebast. Medic. in
tract. de casib. fortuit. p. 1. quæst. 11. num. 1.* Et
proprie committitur in domibus & similibus,
seu melius in cunctis prædijs, vrbanis & sub-
urbanis; Non autem in rusticis, in quibus
ignis detrimentum dicitur *combustio*, acute
3 id notante * Hostiensi *d. lo. alleg. l. 1. ff. de
Incend. ruin. naufrag. rat. nau. expugn.* ibi: *quem-
admodum accipimus, vtrum ex ipso igne, an vero
ex eo loci vbi incendium fit? & melius sic accipie-
tur propter incendium, hoc est propter tumultum
incendij, vel trepidationem incendij rapit, &c.*
Qui promiscue his verbis, tam in prædijs vr-
banis, quam rusticis vti non posse affirmat per
l. qui ædes 9. ff. eod. vbi clare id videtur sentire
I.C. sic disserens: *qui ædes, aceruumque frumenti
iuxta domum positum combusserit, vinctus ver-
beratus igni necari iubetur, &c.* Extat de Incen-
dio elegantissimus *Francisci Petrarcæ dialog. qui
est in ordine 55.*

4 Huiusmodi flammarum ferijs *, vt ita
loquar, plurimum obnoxiam fuisse veterem
Romam planum fit, tum ex distantia inter
domos statuta, de qua iam satis dictum,
cum vero ex Historicorum lucubrationibus;
Maxime quia ijs arcendis Triumuiri præe-
rant, qui ab eo quod excubias agerent, no-
cturni appellabantur ex Paulo *in l. 1. ff. de offic.
Præf. vigil.* quorum muneri id incubuit, vt
noctu oborta incendia, ne latius peruagaren-
tur, restinguerent, vt post *Valer. Max. lib. 8.
cap. 1.* aperte indigitat *Barnabas Brisson. in
select. iur. ciuil. antiq. lib. 2. cap. 8.* oberrantes
per vrbem calceati, vt noctu securius, per
medios etiam ignes ambularent, si opus fo-
ret, quemadmodum *Cuiac. notat 13. obseru. 30.*
idque cum hamis & dolabris, seu quibusdam
instrumentis arcendis incendijs accommoda-
tis *d. l. 3. §. sciendum, & ex l. quæsitum 12. §.
acetum ff. de instrum. & instrum. leg. Columella
lib. 2. cap. 2. Tacit. lib. 19. Polyd. Ripa in tract. de
Nocturno tempore cap. 48. num. 2. Rauard. lib. 1.
var. cap. 8. num. 3. Pet. Gregor. Tholos. syntagm.
iur. vniuer. p. 3. lib. 47. cap. 35. num. 11. vers. &
cum Præfecto & Pancirol. in Notit. de Magistrat.
Municip. cap. 24.* & Inquilinos admonentes,
vt aquam vnusquisque haberet *d. l. 3. de offic.
Præf. Vigil.* seu acetum *d. l. quæsitum, eodem-
que §. 15.* vt notant *Supposititius Fenestella de
Magistrat. Roman. cap. 24. & Luber. d. tract. cap. 6.
num. 14.*

5 Porro incendium inter fortuitos casus *
enumeratur, vt *in §. item is instituæ. quibus mod.
re contrah. obligat. & in d. l. 1. §. & ille quidem
ff. de verb. obligat l. in rebus 18. ff. de commod.
l. si quis 9. al. as 10. §. si colonis l. videamus 11.
§. 1. ff. locat. l. fluminum 24. §. Seruius ff. de
damno infec.* vbi Labeo: *quo enim*, inquit, *tam
firmum ædificium, vt fluminis, aut maris, aut tem-
pestatis, aut ruinæ, incendij, aut terremotus vim
6 sustinere possit?* recte enumerans * fortuitos
casus, qui sunt ij, quibus humano consilio
resisti non potest, vel qui præuideri nequeunt
*l. quæ fortuitis 6. C. de pignor. act. l. tutoribus 4. C.
de peric. tutor. l. in iudicio 28. C. de locat. & cond. l.
in rebus 18. ff. commod. & vltra plures DD.
quos cumulat Lubler. cap. 2. num. 12.* omnes
fortuitos casus diffuse recitans, *supradicta
resoluta sunt coram Gregor. XV. decis. 528.
num. 1.*

7 Concludimus * autem hic quod locus in
hac materia plurimum est attendendus, vt di-
cunt *Salicet. in l. si vendita num. 7. ff. de peric.
& commod. rei vend. & in l. qui fortuitis C. de
pign. & hyp. Magon. decis. Floren. 111. num. 47.
Farinacc. in pract. crim. p. 2. quæst. 110. num. 46.
Marcell. Calà de modo art. gloss. vnic. §. 2. num. 193.*
Vnde in locum consuetum ignem deferens
excusatur, & si bene custodiri nequit, culpa
abest. *Burrus dissertat. de Incend. num. 511.
& 512.* Quod exemplificatur in eo, qui ac-
censo lumine in canapæ mansionem descen-
derit, & incaute ignem accenderit, qui non
dicitur esse in culpa nisi leuissima, præsertim
si canapa retenta sit in loco igni non propin-
quo, nec luminibus nocturnis frequentari so-
lito, puta in cella vinaria, vnde ad refectio-
nem damnorum minime tenetur, vt in pun-
cto firmat *Ancharan. cons. 348. per tot.* Ita si-
militer fenum in fenili ex domini voluntate
habens de incendio non est culpandus. *Sali-
cet. in l. si nulla num. 9. C. locat. Farinacc. vbi an-
te num. 59. Ludouis. decis. 528. num. 5.* nisi ta-
men apertissima fuerit culpa (quæ in hac re
potissimum est semper actionis fundamen-
tum) eaque probata ex *Burro d. dissertat.
num. 518.* Quid sit culpa cum fere omnibus
8 ad id scitu dignis * non est loci huius exami-
nare, cum alibi declarata supponantur: vi-
deri tamen possunt *id. Lubler. cap. 4. vbi fuse.
Ricc. in collect. decis. 785. p. 4. & latissime Bor-
chard. Edenus in tract. de damnor. culpa casuue
fact. itemque infect. præstat.* Verum liber hic ob
indicis defectum, qui lectores ad conclusio-
9 nes de facili inueniendas * consuescit manu-
ducere sibi quodammodo viam explanans,
quasi non est vsualis; Ad quod facit illud
*Salmasij proleg. in Solinum: Non solum omnia
fiunt, vt labor studijs minuatur, sed etiam vt ni-
hil laboretur, hinc plerumque nihil sciunt, nihil sa-
piunt nisi per Indices:* vbi, & si videatur studen-
tium incuriam obiurgare dum indicum lectura
absque textus meditatione satisfiunt: attamen
quantum ij prosint optime significat.

Non

10 Non sufficit autem probare incendium * inhabitantium culpa ortum fuisse, verum & constare debet de causa certa & determinatæ personæ, & de ignis principio, ne fortè Innocens condemnetur, alias omnes sunt absoluendi, vt acute differunt *Farinacc.* vbi supra *num.* 93. & *Magon. d. decis. num.* 31. *ad l. si vendit.* 11. *ff. de peric. & commod. rei vendit.* Et quod nunquam præsumatur ex inhabitantium culpa, fuit resolutum *decis.* 448. *coram San. Mem. Gregor. XV.* Ideoque conductorem ad resarciendum damnum eo casu nullatenus teneri dixit *P. Diana Miscell. resolut. p.* 9. *tract.* 7. *num.* 31.

11 Sed aduerte id intelligi * de culpa leuissima, de qua conductor non tenetur, quia talis culpa non venit, cum contractus gratia vtriusque celebretur. *Farinacc. d. quæst. num.* 127. *vbi de communi. Magon. num.* 20. *& seqq. & Vrsill. ad Afflict. decis.* 57.; sed per locatorem erit probanda, qui quandoque de culpa argui poterit, puta si caminum altius non eleuauerit. *Magon. ibid. num* 12. *ad fin. Mart. in suo Digest. nouiss. tom.* 2. *tit. de Incend. cap.* 8. *& post eos Burrus d. dissert. num.* 522. Simpliciter autem vt conductor teneatur, debet esse conuentum ne habeatur ignis. *Iz. Curt. Iun. in l. locator horreorum num.* 10. *vers.* 3. *inducit etiam* §. 1. & si domos etiam incorruptas reddere promiserit, culpa probanda est *l. qui Insulam ff. loc. Burrus num* 95.

12 Quod si plures certæ personæ * domum eandem incoluerint, culpa quoque est probanda, de qua omnes tenebuntur ex *Ludou. decis. Perus.* 25. *num.* 16. eo motus principio, quo mediano in vno habitantes, cunctos ad effusa obligat & deiecta, dum certa constare non possit persona. *Tex. in l.* 1. §. *vlt. cum l. seq. ff. de his qui deiec. vel effud. arg. tex. in l. item Mela* 11. §. *sed si plures seruum ff. ad l. Aquil. Gloss. in l. fin. ad l. Corn. de Sicar.* Similiter hospes obligatur tantum pro culpa à se electorum, *Add. ad Bald. in l. si creditor C. de pign. act. in apostill.* 1. *vbi allegat l. si vero* §. *quod si ex mediano ff. de his qui deiect. vel effud.* Vnde si contra tenentem hospitium vel cauponam agi contendatur, debet probari certo culpa hospitis, vel familiarium suorum, quorum opera vtitur in hospitio. *Salicet. in l. quæ fortuitis num.* 10. *C. de pignor. act. Burr. num.* 280.

Iam sat de his quæ in nostris met domibus, seu locatis seu conductis possunt accidere, & damnum per consequens infælicissimum causare. Modo ad ea quæ fortuito vel data opera, seu potius ex negligentia eueniunt aliquando in viciniæ distantia. In qua cum potius contiguitas accedat, quam interuallum adsit, potest equidem domus nostra, vna cum vicinorum ædibus conflagrari *: & hinc suboritur quæstio, vtrum

13 in eo casu vicinus vicino de incendio, & ad damni emendationem teneatur? Est autem responsio, quod vicinus non solum de lata, verum etiam de leui & leuissima culpa tenetur ex *l. Aquilia*, quæ ad patrimonij conseruationem spectat, in qua venit leuissima culpa. *Tex. in l.* 44. *ff. ad l. Aquil.* qui sic incip. *in lege Aquilia & leuissima culpa venit.* Optime vero in incendio culpa exorto hæc actio moueri potest, cum vicinus vicino persona sit extranea, nullaque obligatione adstricta, ob quam alias de leuissima culpa nequaquam teneretur, vt solide ratiocinatur *Burrus d tract. cap.* 5. *num.* 106. *citans Bald. cons.* 149. *vol.* 1. *Dec. cons.* 473. *Anchar. d. cons.* 348. *Io. de Anan. cons.* 71. *Grammat. cons. crimin.* 22. *Vinc. Caroce. tract. de Locat. & Cond. p.* 4. *rubr. de Incendio num. fin.* qui omnes concludunt vicinum vicino ad emendationem damni teneri; Cagnol. tamen alijque DD. erronee apud illum citantur, Amanuensis fortasse, vel Typographi incuria. Et hæc bene consonant cum dictis paulo supra de conductore, qui ad rem de qua agitur, videtur se habere instar Vicini. Sed notandum quod si culpa etiam in re propria casum præcedat, in re aliena obligat *l. qui occidit* 30. § *in hac actione ff. ad l. Aquil. Sebast. Medic. de cas. fortuit. p.* 2. *cap.* 3. *num.* 13. *& Menoch. de arbit. Iud. quæst. lib.* 2. *casu* 390. *num.* 14.

14 Sequitur ex hoc quod, si incendium * ex fulgure, vel alijs ignitis impressionibus, aut ex solo naturali, vel per alicuius immissionem, domum nostram vna cum vicini conflagrarit, nullo modo tunc tenebitur vicinus vicino, id enim fortuito casui tribuetur. *Gloss. in l. incendium C. si cert. petat.* & secundum dicta *à Lubler. cap.* 2 Etiam si statutum ad id vicinum compelleret, quia secundum ius commune interpretandum esset, quod non casualem euentum respiceret, vt declarat *Alex. in casu statut. Pisaur. cons.* 50. *num.* 10. *Ioseph. Ludou. decis. Perus.* 25. *num.* 24. *p.* 1. *& Menoch. d. casu* 390. *diuersis in locis.* Quare neque rustici neque alij culpandi erunt si validis ventis arborum rami in sylua collisio incendantur, ex quorum flammis maximum excitetur incendium, vt quandoque fieri *Lucret.* ijs *lib.* 5. carminibus testatur:

Et ramosa tamen cum ventis pulsa vacillans.
Æstruat in ramos incumbens arboris arbor:
Exprimitur validis extritus viribus ignis:
Et micat interdum flammai feruidus ardor:
Mutua dum inter se rami, stirpesque teruntur.

Et vulgata sunt Pannoniæ, regionis olim nemorosissimæ exempla.

15 Pro declaratione tamen superioris * conclusionis aduerto culpam leuissimam in omittendo, non obligare erga vicinum, quando nullum præcessit factum veluti occasio damni eius qui omisit; Neque vituperabilem aut punibilem esse ex lege Aquilia. *Tex. in l. si cuius* 13. §. *de præteritis ibi: nam qui agrum ff de vsufr. Alex. in l. domos hæreditarias* 58. *ff. de leg.* 1.

2 Exordium igitur ſumendo *, more philo-
ſophico ac legali, à nominis notitia, ex qua
rei quidditas facillime deducitur, præmitti-
mus Incendium oil aliud prorſus eſſe, quam
damnum igne datum, vt *Vulteius* deſcribit 1.
*Iuriſprud. Rom. cap. 49. de communib. delict.
num. 37.* quem ſequitur *Hoſtienſ. in ſumma
de Incend. num. 1.* & poſt illum *Io: Lublerus in
tract. de Incend. cap. 1. num. 1.* Nec dubitari po-
teſt eſſe damnum quia, vt innuimus, per il-
lud patrimonium noſtrum diminuitur, quod
non exiguum cauſat detrimentum *ad tex. in
l. damnum 3. ff. de damno infec. Sebaſt. Medic. in
tract. de caſib. fortuit. p. 1. quaſt. 11. num. 1.* Et
proprie committitur in domibus & ſimilibus,
ſeu melius in cunctis prædijs, vrbanis & ſub-
urbanis; Non autem in ruſticis, in quibus
ignis detrimentum dicitur *combuſtio*, acute
3 id notante * Hoſtienſi *d. lo. alleg. l. 1. ff. de
Incend. ruin. naufrag. rat. nau. expugn.* ibi: *quem-
admodum accipimus, vtrum ex ipſo igne, an vero
ex eo loci vbi incendium fit? & melius ſic accipie-
tur propter incendium, hoc eſt propter tumultum
incendij, vel trepidationem incendij rapit, &c.*
Qui promiſcue his verbis, tam io prædijs vr-
banis, quam ruſticis vti non poſſe affirmat per
l. qui ædes 9. ff. eod. vbi clare id videtur ſentire
I. C. ſic diſſerens: *qui ædes, aceruumque frumenti
iuxta domum poſitum combuſſerit, vinctus ver-
beratus igni necari iubetur, &c.* Extat de Incen-
dio elegantiſſimus *Franciſci Petrarcæ dialog. qui
eſt in ordine 55.*

4 Huiuſmodi flammarum ferijs *, vt ita
loquar, plurimum obnoxiam fuiſſe veterem
Romam planum fit, tum ex diſtantia inter
domos ſtatuta, de qua iam ſatis dictum,
cum vero ex Hiſtoricorum lucubrationibus;
Maxime quia ijs arcendis Triumuiri præe-
rant, qui ab eo quod excubias agerent, no-
cturni appellabantur ex Paulo *in l. 1. ff. de offic.
Præf. vigil.* quorum muneri id incubuit, vt
noctu oborta incendia, ne latius peruagaren-
tur, reſtinguerent, vt poſt *Valer. Max. lib. 8.
cap. 1.* aperte indigitat *Barnabas Briſſon.* in
ſelect. iur. ciuil. antiq. lib. 2. cap. 8. oberrantes
per vrbem calceati, vt noctu ſecurius, per
medios etiam ignes ambularent, ſi opus fo-
ret, quemadmodum *Cuiac. notat 13. obſeru. 30.*
idque cum hamis & dolabris, ſeu quibuſdam
inſtrumentis arceodis incendijs accommoda-
tis *d. l. 3. §. ſciendum, & ex l. quaſitum 12. §.
acetum ff. de inſtrum. & inſtrum. leg. Columella
lib. 2. cap. 2. Tacit. lib. 19. Polyd. Ripa in tract. de
Nocturno tempore cap. 48. num. 2. Rauard. lib. 1.
var. cap. 8. num. 3. Pet. Gregor. Tholoſ. ſyntagm.
iur. vniuer. p. 3. lib. 47. cap. 35. num. 11. verſ. &
cum Præfecto & Pancirol. in Notit. de Magiſtrat.
Municip. cap. 24.* & Inquilinos admonentes,
vt aquam vnuſquiſque haberet *d. l. 3. de offic.
Præf. Vigil.* ſeu acetum *d. l. quaſitum, eodem-
que §. 15.* vt notant *Suppoſititius Feneſtella de
Magiſtrat. Roman. cap. 24. & Luber. d. tract. cap. 6.
num. 14.*

5 Porro iocendium inter fortuitos caſus *
enumeratur, vt *in §. item is inſtitut. quibus mod.
re contrah. obligat. & in d. l. 1. §. & ille quidem
ff. de verb. obligat l. in rebus 18. ff. de commod.
l. ſi quis 9. al as 10. §. ſi colonis l. videamus 11.
§. 1. ff. locat. l. fluminum 24. §. Seruius ff. de
damno infec.* vbi Labeo: *quo enim*, inquit, *tam
firmum ædificium, vt fluminis, aut maris, aut tem-
peſtatis, aut ruinæ, incendij, aut terremotus vim
6 ſuſtinere poſſit?* recte enumerans * fortuitos
caſus, qui ſunt ij, quibus humano conſilio
reſiſti non poteſt, vel qui præuideri nequeunt
*l. quæ fortuitis 6. C. de pignor. act. l. tutoribus 4. C.
de peric. tutor. l. in iudicio 28. C. de locat. & cond. l.
in rebus 18. ff. commod. & vltra plures DD.
quos cumulat Lubler. cap. 2. num. 12.* omnes
fortuitos caſus diffuſe recitans, *ſupradicta
reſoluta ſunt coram Gregor. XV. deciſ. 528.
num. 1.*

7 Concludimus * autem hic quod locus in
hac materia plurimum eſt attendendus, vt di-
cunt *Salicet. in l. ſi vendita num. 7. ff. de peric.
& commod. rei vend. & in l. qui fortuitis C. de
pign. & hyp. Magon. deciſ. Floren. 111. num. 47.
Farinacc. in pract. crim. p. 2. quæſt. 110. num. 46.
Marcell. Calà de modo art. gloſſ. vnic. §. 2. num. 193.*
Vnde in locum conſuetum ignem deferens
excuſatur, & ſi bene cuſtodiri nequit, culpa
abeſt. *Burrus diſſertat. de Incend. num. 511.
& 512.* Quod exemplificatur in eo, qui ac-
cenſo lumine in canapæ manſionem deſcen-
derit, & iocaute ignem accenderit, qui non
dicitur eſſe in culpa niſi leuiſſima, præſertim
ſi canapa retenta ſit in loco igni oon propin-
quo, nec luminibus nocturnis frequentari ſo-
lito, puta in cella vinaria, vnde ad refectio-
nem damnorum minime tenetur, vt in pun-
cto firmat *Ancharan. conſ. 348. per tot.* Ita ſi-
militer feoum in fenili ex domini voluntate
habens de incendio non eſt culpandus. *Sali-
cet. in l. ſi nulla num. 9. C. locat. Farinacc. vbi an-
te num. 59. Ludouiſ. deciſ. 528. num. 5.* niſi ta-
men apertiſſima fuerit culpa (quæ in hac re
potiſſimum eſt ſemper actionis fundamen-
tum) eaque probata ex *Burro d. diſſertat.
num. 518.* Quid ſit culpa cum fere omnibus
8 ad id ſcitu dignis * non eſt loci huius exami-
nare, cum alibi declarata ſupponantur: vi-
deri tamen poſſunt *id. Lubler. cap. 4. vbi fuſe.
Ricc. in collect. deciſ. 785. p. 4. & latiſſime Bor-
chard. Edenus in tract. de damnor. culpa caſuue
fact. itemque infect. præſtat.* Verum liber hic ob
indicis defectum, qui lectores ad concluſio-
9 nes de facili inueniendas * conſueſcit manu-
ducere ſibi quodammodo viam explanans,
quaſi non eſt vſualis; Ad quod facit illud
Salmaſij proleg. in Solinum: *Non ſolum omnia
fiunt, vt labor ſtudijs minuatur, ſed etiam vt ni-
hil laboretur, hinc plerumque nihil ſciunt, nihil ſa-
piunt niſi per Indices*: vbi, & ſi videatur ſtuden-
tium incuriam obiurgare dum indicum lectura
abſque textus meditatione ſatisfiunt: attamen
quantum ij proſint optime ſignificat.

Non

10 Non sufficit autem probare incendium * inhabitantium culpa ortum fuisse, verum & constare debet de causa certa & determinatæ personæ, & de ignis principio, ne forte Innocens condemnetur, alias omnes sunt absoluendi, vt acute differtant *Farinacc.* vbi supra *num.93.* & *Magon. d. decis. num.31. ad l. si vendit. 11. ff. de peric. & commod. rei vendit.* Et quod nunquam præsumatur ex inhabitantium culpa, fuit resolutum *decis. 448. coram San. Mem. Gregor. XV.* Ideoque conductorem ad resarciendum damnum eo casu nullatenus teneri dixit *P. Diana Miscell. resolut. p.9. tract.7. num. 31.*

11 Sed aduerte id intelligi * de culpa leuissima, de qua conductor non tenetur, quia talis culpa non venit, cum contractus gratia vtriusque celebretur. *Farinacc. d. quæst. num. 127. vbi de communi. Magon. num.10. & seqq. & Vrsill. ad Afflict. decis.57.*; sed per locatorem erit probanda, qui quandoque de culpa argui poterit, puta si caminum altius non eleuauerit. *Magon. ibid. num 12. ad fin. Mart. in suo Digest. nouiss. tom. 2. tit. de Incend. cap.8. & post eos Burrus d. differt. num. 522.* Simpliciter autem vt conductor teneatur, debet esse conuentum ne habeatur ignis. *Ita Curt. Iun. in l. locator horreorum num. 10. vers. 3. inducit etiam §. 1.* & si domos etiam incorruptas reddere promiserit, culpa probanda est *l. qui Insulam ff. loc. Burrus num 95.*

12 Quod si plures certæ personæ * domum eandem incoluerint, culpa quoque est probanda, de qua omnes tenebuntur ex *Ludou. decis. Perus.25. num. 16.* eo motus principio, quo mediano in vno habitantes, cunctos ad effusa obligat & deiecta, dum de certa constare non possit persona. *Tex. in l.1. §. vlt. cum l. seq. ff. de his qui deiec. vel effud. arg. tex. in l. item Mela 11. §. sed si plures seruum ff. ad l. Aquil. Gloss. in l. fin. ad l. Corn. de Sicar.* Similiter hospes obligatur tantum pro culpa à se electorum, *Add. ad Bald. in l. si creditor C. de pign. act. in apostill. 1. vbi allegat l. si vero §. quod si ex mediano ff. de his qui deiect. vel effud.* Vnde si contra tenentem hospitium vel cauponam agi contendatur, debet probari certo culpa hospitis, vel familiarium suorum, quorum opera vtitur in hospitio. *Salicet. in l. quæ fortuitis num.10. C. de pignor. act. Burr. num.280.*

Iam sat de his quæ in nostris met domibus, seu locatis seu conductis possunt accidere; & damnum per consequens infælicissimum causare. Modo ad ea quæ fortuito vel data opera, seu potius ex negligentia eueniunt aliquando in viciniæ distantia. In qua cum potius contiguitas accedat, quam interuallum adsit, potest equidem domus nostra, vna cum vicinorum ædibus confla-

13 grari *: & hinc suboritur quæstio, vtrum in eo casu vicinus vicino de incendio, & ad damni emendationem teneatur? Est autem responsio, quod vicinus non solum de lata, verum etiam de leui & leuissima culpa tenetur ex *l. Aquilia*, quæ ad patrimonij conseruationem spectat, in qua venit leuissima culpa. *Tex. in l.44. ff. ad l. Aquil.* qui sic incip. *in lege Aquilia & leuissima culpa venit.* Optime vero in incendio culpa exorto hæc actio moueri potest, cum vicinus vicino persona sit extranea, nullaque obligatione adstricta, ob quam alias de leuissima culpa nequaquam teneretur, vt solide ratiocinatur *Burrus d tract. cap.5. num.106. citans Bald. cons.149. vol.1. Dec. cons.473. Anchar. d. cons. 348. Io: de Anan. cons. 71. Grammat. cons. crimin. 22. Vinc. Carocc. tract. de Locat. & Cond. p.4. rubr. de Incendio num. fin.* qui omnes concludunt vicinum vicino ad emendationem damni teneri; Cagnol. tamen alijque DD. erronee apud illum citantur, Amanuensis fortasse, vel Typographi incuria. Et hæc bene consonant cum dictis paulo supra de conductore, qui ad rem de qua agitur, videtur se habere instar Vicini. Sed notandum quod si culpa etiam in re propria casum præcedat, in re aliena obligat *l. qui occidit 30. § in hac actione ff. ad l. Aquil. Sebast. Medic. de cas. fortuit. p.2. cap. 3. num.13. & Menoch. de arbit. Iud. quæst. lib. 2. casu 390. num. 14.*

14 Sequitur ex hoc quod, si incendium * ex fulgure, vel alijs igneis impressionibus, aut ex solo naturali, vel per alicuius immissionem, domum nostram vna cum vicini conflagrarit, nullo modo tunc tenebitur vicinus vicino, id enim fortuito casui tribuetur. *Gloss. in l. incendium C. si cert. petat.* & secundum dicta *à Lubler. cap.2* Etiam si statutum ad id vicinum compelleret, quia secundum ius commune interpretandum esset, quod non casualem euentum respiceret, vt declarat *Alex. in casu statuti Pisaur. cons. 50. num. 10. Ioseph. Ludou. decis Perus. 25. num.24. p. 1. & Menoch. d. casu 390. diuersis in locis.* Quare neque rustici neque alij culpandi erunt si validis ventis arborum rami in sylua collisio incendantur, ex quorum flammis maximum excitetur incendium, vt quandoque fieri *Lucret.* ijs *lib.5.* carminibus testatur:

Et ramosa tamen cum ventis pulsa vacillans.
Æstuat in ramos incumbens arboris arbor:
Exprimitur validis extritus viribus ignis:
Et micat interdum flammai feruidus ardor:
Mutua dum inter se rami, stirpesque teruntur.

Et vulgata sunt Pannoniæ, regionis olim nemorosissimæ exempla.

15 Pro declaratione tamen superioris * conclusionis aduerto culpam leuissimam in omittendo, non obligare erga vicinum, quando nullum præcessit factum veluti occasio damni eius qui omisit; Neque vituperabilem aut punibilem esse ex lege Aquilia. *Tex. in l. si cuius 13. §. de præteritis ibi: nam qui agrum ff de vsufr. Alex. in l. domos hæreditarias 58. ff. de leg. 1.*

& in l. si quis ex argentarijs §. fin. ff. de eden. Bart. in repet. l. quod Nerua 32. col. vlt. vers. item quaero vtrum leuissima culpa ff. depos. Bald. cons. 441. num. 1. vol. 1. Soarez comm. opin. tom. 1. pag. 512. lin. 11. vbi dicit hanc leuissimam culpam in omittendo nullis pœnis esse obnoxiam. *Borell. cons. 7. num. 10. & 11.* amplians etiam quando esset omissa aliqua diligentia, quia hæc sit culpa in omittendo; non tamen intrare obligationem ad emendationem damni, *& num. 15. Farinacc. in sua praxi crim. d. quæst. 110. num. 24.* vbi plures refert. *Magon. d. decis. 111. num. 26. Matth. de Afflict. decis. Neapol. 57. num. 7. & seq.* vbi narrat de quodam Baptista Hortulano à domo sua absenti, in qua certi Pedites Regis hospitabantur, quorum culpa vicini cuiusdam Raynaldi de Mirabilis, domus incensa fuit, & resoluit ipsum non teneri vicino ad damni reparationem *ex l. Aquilia*. Quia si aliqua culpa ipsi Baptistæ posset adscribi, illa esset solum leuissima culpa in omittendo, cum non dixerit illis peditibus, ne faciatis ignem hic in communi pariete, de quo vicinus vicino non tenetur. Et *Crauett. cons. 97. vol. 1.* vbi secundum præfata consuluit de quodam homine tenente gladium ad latus, si ab aliquo prouocatus ad luctam, in lucta vulnerasset illum prouocatorem, teneri hunc ad emendationem damni in faciendo commissi secundum ipsum: idque ex lege Aquilia, ex quo hic fuit in culpa in faciendo, dum fuisset ad luctam prouocatus, & gladium non deposuisset: citatque *consil. 54. Socin. col. fin. lib. 4.* quia quilibet fortasse contrarium diceret, dum culpa per hunc videretur in negligendo commissa, quia gladium prouocatus non deposuit. Hos autem refert & sequitur *Lubler. d. cap. 5. num. 113. & Burrus* alios adfert eædem subscribentes sententiæ *num. 183. d. tract.*

16 . Regulam tamen vniuersalem * hic statuere intendimus, vt scilicet quotiescumque damnum inferri timetur ex igne vicini, cautioni fit locus de damno infecto per *tex. in l. si seruus seruum 27. §. si furnum vers. si autem ff. ad l. Aquil.* & tradit *Capolla de seruit. cap. 44. de igne num. 1. in vers. 6. & vlt. conclus. atque Tondut. Sanleger. quæst. & resolut. ciuil. p. 2. cap. 140. num. 2.* quæ cautio semper peti potest quotiescumque futurum damnum vicinis ædibus timetur *l. eorum 19. §. fin. ff. de damn. infec.* maxime si vicini fabricam pulueris tormentarij, sulphurarij, & salpetrarij exerceant è quibus maximum proxime habitantibus timeri potest discrimen, vt bene discurrit *Id. Tondut. eod. loco*. Et *DD.* dicunt talia exercentes ob commune bonum damnumque imminens ex paruulis scintillis vitandum à vicinia æque expelli posse. Ita *Ripa num. 129.* & cæteri scribentes *in l. p. ff. solut. matrim.*, vnde communitas recte huic instantiæ se iungere potest *iuxta l. cum ratio §. 1. ff. de bon. damnat. nec non Tondut. ibid. num. 4. post Capoll. d. cap. 43. num. 2. & 3.*

17 Noto rursus * quod ego met qui detrimentum ex vicino patior, possum esse causa damni ad eius excusationem, quando nempe ob meam in igne non extinguendo negligentiam, incendium in vicini domo exortum, cum meæ domus destructione, ad alienas deuorandas pertransijt; Vtique vicinis teneor, frustranea enim exceptio erit, si mihi non licuit negligere domum meam iuxta *l. si quid possessor 3. §. sumptuum ff. de hæredit. petit.* cum exceptio ista per replicationem, si sine damno alterius hoc fiat, elidatur *l. qui bona fide 13. §. cum inter ædes ff. de damn. infec.* & facit *tex. in l. capitalium §. qui ob inimicitias vers. nam fortuita incendia ff. de pœn.* & tenent *Gabriel cons. 159. vers. cogor vt amico satisfaciam num. 30. circa fin. vers. nec mihi quisquam cum num. seq. vol. 1. Sebast. Medic. de cas. fortuit. p. 2. cap. 7. post num. 25. vers. quod si poterat remouere. Fuse Farinacc. d. quæst. 110. cap. 3. num. 135.*

18 Veruntamen si arcendi incendij * gratia quis vicinas ædes intercidat & demoliatur, actione *l. Aquiliæ non tenebitur*, siue iussu magistratus hoc faciat, siue iusto ductus metu, ne scilicet ignis ad se perueniat. *Tex. in l. si quis fumo 49. §. 1. ff. ad l. Aquil. & in l. quo naufragium 3. §. quod ait 7. ff. de incend. ruin. naufrag. & in l. si alius 7. §. est alia ff. quod vi aut clam. Gloss. in l. 1. verbo excisa & in l. 2. in verb. deposuisse C. de l. Aquil. Salicet. in l. si vendita in fin. ff. de peric. & commod. rei vend. & in l. quæ fortuitis 6. num. 11. C. de pign. act. Angel. de Maleficijs in verb. incendiario num 10. in fin. vers. an autem ille & cons. 197. vers. incendium est ortum num. 2. Mascard. de probat. vol. 2. conclus. 892. num. 6. Rauden. decis. Pisan. 6. num. 59. artic. 1. alijque cumulati à Lubler. num. 116.* vbi ex M. Tullio qui dicit *ea incendia, quæ non possunt aqua restingui, nonnunquam ruinis sopiri* contra *coniurat. Catil.* & præstare ait, vnam domum intercidere, quam totam Rempublicam; *Nam euersa domo, intentatus Reipublicæ status manere potest: Vrbis ruina, Penates omnium trahat secum necesse est.* Verba hæc sunt *Valer. Max. lib. 5. cap. 5. in princ.* Vnde non modo inculpabilis est hujusmodi domus destructio, verum & laude digna, atque honestissima. Id autem exemplificat eleganter *Lubler. num. 123. d. cap.* in Nouerca legataria vsusfructus aliquorum bonorum sub conditione, si non posset habitare cum Testatoris hæredibus, quæ potest illico extra domum habitare, ac legatum petere, conditione non purificata, si ea sit virentis ætatis ac formæ conspicuæ, habeatque priuignum hæredem ætatis calidæ & feruentis, quibus nutriatur sola suspicio attentandæ pudicitiæ *ex Crauett. cons. 68. vers. nobilis Catalinus num. 2. lib. 1. vbi allegat d. l. si quis fumo §. fin. ff. ad l. Aquil. Quod etiam defensant Bart. in l. Gaio 13. §. Imperator num. 2. ff. de alimen. vel cibar. leg. Picus in l. Titia cum iuberet num. 159. ff. de leg. 1. Bero*

cons.

conf.24. num.10. vol.2. & conf.52. num.15. Menoch.de arbit. casu 170. num.12. centur.2. alijque apud eund.num.124.

19 Immo neque extranei * ad aliquid tenen-
tur vicinis, si iustis de causis domum destru-
xerint. *Maria.Socin. in c.si quis domum num.54.
de iniur. & damn. dat. Farin. d. quæst. 110.
cap. 3. num. 145. & seqq.* vbi latissime hanc
examinat quæstionem. Sed incendiarius ta-
men damni restitutionem etiam à vicino da-
20 ti non euitat *, cum ipse huius damni
causam dederit *ex l. qui occidit 30. §. in hanc
quoque ff. ad l. Aquil.* Ita sentit *Salicet. in
l. si vendita 1. num. 9 vers. sed dubium
est ff. de per. & commod. rei vend. & in l. quæ
fortuitis 6. num. 11. vers. sed dubium C. de
pign. act.*

21 Subtili alia difficultate * breuiter ad mem-
bri huius terminum accedo; quid scilicet
agendum si pro totius viciniæ salute, ne
ignis cuncta vrat & latius serpat, domus vi-
cini diruatur; potest enim dubitari, an pro
eius reparatione omnes vicini teneantur?
Communis autem est DD. responsio affirma-
tiua, exemplo iactus mercium, in quo pro
tuenda naui, qui merces suas adhuc saluas
habent, alijs damnum passis adiumento esse
debent: ita etiam ædes ex communi pericu-
lo habentes saluas, alijs debent subsidium
ferre, quorum sunt ædes dirutæ *ad tex. in
l. 1. & 2. ff. ad l. Rhod. de iactu*, in cuius po-
steriori *Bald. in princ. & conf. 491. Salicet.
in l. quæ fortuitis circa fin. ff. de pignor. act. Strac-
cha in tract. de naut. nauib. & nauigat. p. 5. vers.
sed nec num. 2. Gail 2. obseruat. 22. num. 4. &
Specul. in tit. de actore vers. 14. si incendium,
Bardus de Iu. Prothomis. §.1. num.4.* idem fir-
mant. Sed sano quidem iudicio vbi supra di-
stinguit *Lubler. num.135.* quod si domus illa
ad abundantem cautelam fuerit destructa,
tunc à vicinis vel destruente, illud damnum
non restaurari: secus vero est si ignis ad il-
lam domum proxime peruenisset. Quæ di-
stinctio sumitur ab eximio Iurisprudentiæ An-
tesignano Bartolo *in l. si alius 7. §. est & alia
ff. de vi aut clam, & post multos sequitur Farinacc.
d. quæst. 110. cap.3. num. 151.* Vicinus tamen,
vel alias incendiarius certus prius conuenien-
dus esset ante vicinos commodum sentientes
in subsidium, qui eo temporis tenebuntur,
quo vicinus vel incendiarius extra culpam,
vel forte soluendo non esset, *vt in l. fin. §.1. ff.
de eo per quem fac. & in fin. §. Paulus ff. de eo quod
met. caus. Francisc. de Rampon. conf. crimin.
diuers. 30. num. 3. ad fin. vers. & prius lib. 1.
in paruis & Farinacc. latissime d. quæst. 110. cap. 3.
num. 152.*

MEMBRVM OCTAVVM.

EXAMINANTVR ANIMALIA NOXIA VICINO.

SVMMARIVM.

1 *A quadrupede facilius aliquando est caueri, quam ab homine.*

2 *Animalia tamen bruta sunt ad nocendum promptiora.*

3 *Apum encomium: & de earum Distantia num seq.*

5 *Cuique liberum est in suo habere columbaria: & num.6. Soto respondetur.*

7 *Rationes de hoc redduntur: & num. seq. declaratur conclusio.*

9 *Pauperiei actio quæ sit: & contra vicinum Gallinas retinentem intentanda.*

10 *Vicinus animalia quæ pascuntur debet recludere.*

11 *Quid si oues, aut alia animalia, domini culpa, in alieno pascantur?*

12 *Animalia aliena lædere vel occidere licitum non est: & num. seq.*

14 *Canes persequi de iure Saxonico vetatur.*

15 *Item Sues de Lipsiensi.*

16 *Locustis an possit maledici.*

17 *Regulariter pro damno animali illato lædens tenetur: vbi vide limit.*

EXpensis Vicini damnis quæ, æqua distan-
tia ablata, proximos ad miserrimam
quandam perniciem conducunt, videamus
modo ad huius capituli complementum de
Animalium noxia; Quæ materia certe non
est penitus contemnenda. Quamuis enim
1 facilius sit quod fullo & commodatarius *,
qui ad præstandam in re seruanda diligentiam
tenentur, sibi à quadrupede caueri possint,
quam ab homine qui viribus pollet. *Tex. in
l. ad eos 19. ff. de commod. l. sed de damno 41. ff. locat.
& tradit Hunnius ad Treutl de leg. Aquil. pag.*
1241. Animalia tamen bruta, cum ferinos
plus minusue nutriant spiritus, cumque ex
naturæ beneficio armata sint, vngui & vngu-
2 la *, dente, cornu, & veneno, ad offensio-
nem promptiora sunt homine naturaliter iner-
mi. Sed de his hoc loci sermonem diffun-
dere non intendimus, ius enim illud quod
secundum brutorum facta reddi videtur *Io:
Thomæ* testimonio, initio sui *Tract. de No-
xia Animal.* fundatur in actione competenti vi-
cino læso in suis bonis (non autem in perso-
na principaliter) aduersus quorundam ani-
malium dominos, quæ domestica solent nun-
cupari.

3 Noxiam igitur pati possumus * à varijs
animalium speciebus; si non multum à no-

ſtris agris diſtent. Exemplo ſint Apes, in quarum mirabilis ingenij laudem poſt Maronem qui ſuum 4. *Georgic.lib.* in quo plura de ijs, ſuo ferè Diuino ingenio congerit, ſic exorditur:

Protinus aerij mellis cæleſtia dona.
Exequar, hanc etiam Mecænas aſpice partem.
Admiranda tibi leuium ſpectacula rerum
Magnanimeſque duces, totiuſque ex ordine gentis.
Mores, & ſtudia, & populos, & prælia dicam, &c.

Audias quale encomium protulerit *Quintilian. declam.*13: *cætera animalia videtur mihi natura vſibus noſtris genuiſſe, hæc etiam delicijs, cum eo quod in illis, quæ vel ſcindendo ſolo, vel maturando itineri comparamus, multus ante reditus inſumitur labor, & cum perdomanda, cum alenda ſint, nihil tamen poſſunt ſine homine, & tantum coacta proſunt. Apes faciunt iniuſſæ fauos, ſine vllo rationis humanæ miniſterio totus fructus vltro venit, &c.* & deinde: *Dicam animal quodammodo paruum hominis exemplar. Hoc humana excogitare non potuit ſolertia, &c.* Eleganter quoque *Plin. lib.*11. *cap.* 5. *Sed inter omnia ea* (ſcilicet inſecta) *principatus apibus, & iure præcipua admiratio, ſolis ex eo genere hominum cauſa genitis, &c.* qui ad plura eiuſdem lib. capita egregium hoc argumentum extendit.

4 Prudentiſſimus tamen Legiſlator, damnum ratus proximo prædio ex Apum in altero conſtitutione, hoc prorſus decretum Athenis curauit vt ſeruandum proponeretur. *Qui Apum aluearia facit, ab aluearibus vicini diſtantia pedes trecentos collocato.* Eum vero Solonem virum maxime ſapientem legis fuiſſe auctorem fidem facit *Plutarc.* eadem verba recitans in eius vita, quæ erudite digeſſit *Petitus in ſuo ad leg. Atticas commentario lib.*5. *tit.* 1. Et optima quidem ratione non modicum interuallum ſtatutum fuit, cum Apes longinque conſueſcant euolare, & libatis floribus, deinde ad aluearia regredi; Ne ſcilicet anſa vicino præbeatur dolendi ex maiori ſibi allato præiudicio continuis in agro ex huiuſmodi volatuum moleſtijs. Ex quo infero proportionalem arbitrio prudentis diſtantiam à vicini ſolo, attento Regionum more, ſemper conſiderandam, etiam ſi alter de alueario in ſuo conficiendo minime ſit ſollicitus.

Verum ſunt alia animalia, quæ poſſunt eſſe noxia vicino, veluti Gallinæ, cuniculi, columbæ, & ſimilia: quæ videre volumus an impediri poſſint à vicino, ne iuxta prædium ruſticum teneantur in magno numero, quia duo aut tria non attenduntur ad damni rationem.

5 Quo ergo ad Columbas dicimus liberum eſſe vnicuique habere in ſuo ſolo columbarium, quoniam id neque vi neque iure prohibetur, & hoc ad libertatem naturalem ſufficit, quæ hoc modo diffinitur *Inſtitut. de iure perſon. §.* 1. Vnde, iure naturæ attento, columbæ quæ ab ædificijs noſtris volant & reuolant, noſtra ſunt, quemadmodum *DD.* communiter ſentiunt *cum I.C. in l.* 3. *ff. de acqui. rer. dom. & §. pauonum Inſtit. de rer. diuiſ.* Et ſic habentes columbaria, minime tenentur ex damni cauſa, quod per columbas contingit, quamuis non tam latos campos poſſideat, vt columbarum paſtioni ſua rura non ſufficiant. Cuius potiſſima ratio eſt, quia innocens earum eſt victus in ſententia *D. Auguſt.* 2. *quæſt.*7. *cap. non omnis: & dicunt Alberic. de verb. ſignific. verbo columba. Boerius conſuet. Biturig. des coſtum. Prædial. §.*5. *& poſt illos Rendella in tract. de Columbis & Columbar. lib.* 16. *qui eſt poſt eiuſdem tract. de Paſcuis.*

6 His opponitur * *Sotus lib.* 4. *de Iuſtit. & Iu. quæſt.* 6. *a.* 4. qui iure, ait, naturæ attento, nemini licet columbaria extruere, quoties vicini reluctarent, qui damnum ex paſtione accepturi eſſent; Quia diſtinguendum eſt inter leue & magnum damnum: primum enim nequaquam habetur in conſideratione, ſecundum autem cum ſit præiudiciale vicinis, iudicem mouere poteſt, vt illud extrui non permittat. Ita *Georg. Moral. in tract. de iure venandi p.* 1. *cap.* 3. *num.* 23. *& Tondut. Sanleger. quæſt. & reſolut. ciu. p.* 2. *cap.* 140. *num.* 7. *&* 8.

7 Aduertendum autem eſt quod, cum ſylueſtria hæc animalia ſint, & pro deſiderio ferantur, ſub cuſtodia coerceri non poſſunt, quod poteſt dominum excuſare à culpa, ſi eius columbæ alienas ſegetes paſcuerint: nam quiſmanere noſtrum decet, quod auis tranſuolans ex area, aut ex agro noſtro ſuſtulit, aut quod à nobis miluus eripuit? *Tex. in L. Pomponius ff. de acqui. rer. dom.* Quod fundatur in communi omnium volatilium natura quæ cum neque ſerant, neque metant, pater cæleſtis paſcit, docente Veritatis verbo *Matth. cap.* 6. Et Innocens exiſtimatur ſemper columbarum victus qui, ablata magni damni circumſtantia, prohiberi nequaquam poteſt, cum rerum poſſeſſoribus non officiat, vt tradunt *Autumn. in l.*4. *ff. ſi quadrup. paup. feciſ. dicat. Rendella ibid. Papon. lib.*14. *tit.*1. *arreſt.*11. *& lib.* 18. *tit.* 9. *arreſt.* 2. qui id teſtatur deciſum, ac ſequitur *Tondut. præd. cap. num.* 7. *&* 8.

8 Quare nec peccant * columbariorum domini, & ſi tam latos fundos non habeant, vt paſtioni columbarum ſint veriſimiliter ſatis, nec tenentur ex cauſa damni per accidens dari, quod par videatur eorum vtilitas quæ agris per ſtercorationem affertur, vt refert *Angel. in ſumma. Io: de Saxo in conſuet. Turon. tit. des droict. deſegnent. Caſtell. artic.* 1. *ante fin. Alberic. & Boer. vbi ſupra* §. 5. Seu potius dicimus (& hoc tutior erit ſententia) ex damni quantitate deciſionem temperandam, vt ſcilicet non pro leui iactura, ſed

pro

pro notabili teneantur columbariorum domini. Quam sententiam cum eximio Doctore & nemini post habendo Martino Nauarro in summa *Mannal.confess.cap.17.num.226.* amplectuntur *Syluester ab eo cit.* & moderni *in tit. de restitut. in commu. vers. secundo principaliter*, qui propterea cum saluti consulant animarum, bonum esse inquiunt istis temporibus feminum in proprijs columbarijs eas pascere, teste *Rendella vbi supra*; Cui addo aliam rationem non eneruem, quod si alijs absque domini pastu dimitterentur agris, vicinis possent damnum causare, maxime quia ex frugibus grana candidiora colligant & meliora, veluti scribentes *Animal. Histor.* passim demonstrant.

9 Transitum facimus ad Gallinas *, quæ non sunt animalia sylnestria, vt anseres & columbæ (quanquam deotur agrestes & feræ quæ in syluis oua faciunt, vt distinguit egregie Rendella) & sic eorum damnum ex nimis assidua in agris pedestri peruagatione maius consideratur; Vnde iure potest vicinus id in suis prædijs patiens per vicini Gallinas, aduersus illum actionem de pauperie intentare. *Tondut. ita vbi proxime num.10. ex Vlpiano in l. 1. §. 1. ff. eod.* est damnum sine iniuria facientis datum, cum scilicet animal quod sensu & ratione caret damnum intulerit. Et actio huiusmodi noxalis dicitur, atque ab ipsismet 12. tabul. prodijt *Institut. eod. vbi Baro eiusdem legis verba refert*, quæ hic omittenda non sunt, scilicet: *Si quadrupes pauperiem fecisse dicetur, ei euius intererit, in eum qui dominus erit, quo tempore de noxia quæreretur, actio esto: vt vel noxiæ quadrupe lem dedat, vel noxia æstimationem præstet. Si in iure interrogatus dominus falso negauerit suam esse, damnator. Si plurium quadrupes erit, in quemuis experiri potestas esto. Ante acceptum indicium partes suas tedentes liberantor.* Quæ sunt clarissima; & ijs tantum addi potest, & si loquatur titulus de quadrupede, & dominus directe non obligetur, teneri tamen potest per damnum ab animali bipede illatum actione vtili *l. pen. si quadrup. paup. fec. die.* Sed ibi hoc est intelligendum quoties damnum à volatilibus contra sui generis naturam contingit, vt in coruo exemplificat Odoffred. Gallinæ autem vti animalia domestica haberi debent sub custodia. Habetur hoc *in l. 4. cod.tit. vbi gloss.* Ideoque vicinus ad eas recludendas ita cogi potest, vt ad proximum prædium nequaquam accedant, sicut alias decisum de vinculis affirmat *Papon. d. lib.18. tit.9. arrest.7. & lib. 13. tit. 2. arrest. 32.* Immo à fortiori non est cuiuis concessum in villa sua habere animalia quæ pascantur, nisi intra parie-
10 tes sint teclusa *, & eorum dominis amplum sit territorium, in quo citra vicini iacturam ea possint alere, quemadmodum tradunt *Ferrer. in addit.ad Guid.Pap.decis.218.vers.porro quamuis & Tondut.d.cap.num.11.*

11 Quod si Oues aut alia animalia * in alieno pascantur, domini culpa, frumentum vel hordeum: tunc iudicis officium locum habet, & concipitur libellus iuxta formulam traditam à *Speculat. lib.4. tit. de iniur. § sequitur num.18. ad tex. de caus. possess. & propriet. §. priuata vers. sed & si me*; Et datur contra eum actio de pastu *l. qui seruandam 14. § fin. ibi nam neque de pastu pecoris, quia non in tuo pascitur ff. de præscript. verb.* In quo casu æstimatio ad tempus damni dati referenda est *arg. l. ait lex.21. per l. inde Neratius 23. §.si infans 7. ff. ad l. Aquil. l. certe 4. ff. arbor. furt. cæs. Cranets. p.1. cons.40. num.11.* ita vt æstimetur herba quanti ea tempore damni dati valuerit, vtrinque periculi & sperati euentus ratione *l. propter spem 23. ff. famil ercisc. Io: Thom.* plures referens *in præd. tract. de Noxia animal. cap.16. num.7.* aduersus asserentes tempus futuræ messis inspiciendum, aut fructum ex fructu anno præterito percepto. Quandoque etiam locum habet actio ad exhibendum *l. Iulianus 8. Glans* (& nomine Glandis intelligitur omnis fructus) *ff. de Glande leg. & Specul. vbi supra.*

12 Hic pro materiæ * coronide impiam (vt ita dicam) aspernari debeo quorundam audaciam, qui vicini animalia nocentia nedum lædunt, sed etiam occidunt. Querebatur merito de hoc pauper ille apud *Quintil. in præfat. declamat.* quod is eius apes, quæ à suis floribus succos libauerit, veneno sparserit: & increpanti diuiti hoc modo: *quid tu non potes imperare apibus tuis intra priuatum volent, ne hortorum meorum floribus insideant, ne in meo rorem legant? Remoue, transfer*: ita ille respondet. *Impotentissime tyranne, quo? numquid tam latum possideo agellum, vt illum apes transuolare non possint?* & sparsa à diuite floribus morte, sapientissime demum concludit: *Dum meas apes occidere vis, flores tuos inutiles reddidisti.* Quæ impietas & iure ciuili damnatur, siquidem animal alienum ex agro abijgere non licet, sed vt suum idest sine damno, alias Aquilia lex locum habebit, ex qua abigens tenebitur, puta si æqua prægnans percussa aut vehementius acta eiecerit *l. Quintus 39. §. Pomponius 1. ff. ad l. Aquil. Cost. a de fact. scient. centur.2.dif.34.num.8. Boer.ad consuet. Bituric.tit. 10. §.8. Marcell. Calà de modo artical. §.2. num. 1069.pag.610.*

13 Et compendiatim *, vt ad particulares casus descendamus, præcipue veneno animal necandum non est *Panormit. ad cap. si quis aperuerit num. 2.* Neque permittendum, vt ex fouea facta in suo, animal vicini fundum ingrediens, pereat: tenebitur enim ex eadem ratione, ipsdemque auctorit.

14 Ita de iure Saxonico * minime potest fundi dominus canes persequi postquam abstinuere persecutione, si ad nouam domini instigationem pecudem iam fundo eiectam impetiuere: secus vero est si canes in animal in fundo exi-

existens irruentes, idem extra fundum profugiens ſponte & abſque vlteriori concitatione fuere aggreſſi. Quia quando aliquid ſine culpa & pœna inchoatur, ſi ad ſtatum ex ſui natura punibilem deducatur, inchoans ſi perſiſtat punitur, cum ſine ſacti difficultate & iuris pœna deſiſtere potuiſſet *arg. l. qui cum maior 4. §. ſed ſi minor 2. verſ. certe ſi ff. de bon. libert. tradunt Oldrad. in addit. ad Specul. lib. 3. partic. 1. tit. de accuſ. §. fin. ad verba intra certum p. 18. col. 1. verſ. elegans Oldradi & Idem Thomas de Noxia Anim. cap. 26. num. 11.* qui extendit neque fundi dominum, ſi canes non adſint; pecora petere poſſe; Vnde Scabini
15 Lipſienſes *, eum qui fuem ita occiderat, ad quinque ſolidorum præſtationem condemnarunt. *Hartm. Piſtor obſeruat. 80.* quæ præſtatio licet fuerit modica, factum tamen non excuſauit:

16 Suboritur hic difficultas *, an eccleſia poſſit maledicere Locuſtis: de qua diſputat *idem Thom. d. tract. cap. 27.* qui negatiuam partem tuetur latiſſime: quod fortaſſe etiam Ethnicis erat vetatum, ſcriptum namque conſpiciebatur inter 12. tabul. leges hocce decretum: *Si quis alienas ſegetes excantaſſet, &c. Diti capitale eſto*, de quo *Plin.* fuſe *lib. hiſtor. 30.* Diti vero victima offerenda, quam cuicumque occidendi facultas erat, vulgo appellabatur *Sacrum Caput* nempe homo ſacer factus quem populus ob maleficium iudicaret, neque fas erat eum immolari, & ſi quis eum occidiſſet, patricidij non damnabatur, vt conſtat pluribi ex Plauto & ſignanter *in Bacchide* 17 13. & 14. eiuſque adnotatore Radero, *& Macrob. lib. 3. Saturnal.* alijſque. Nos tamen ad dubium affirmatiue reſpondemus, ex ijs enim Locuſtis magnum oritur malum, nempe fructuum perditio & hominum mors. Vnde licite ad Epiſcopos & Chriſti Vicarios recurſus habetur, vt Diuino inuocato nomine, fructus terræ præſtare permittant, diſtantiam ijs imperando, alias maledicendo. Quemadmodum alia irrationalia puniri & igne comburi poſſe habemus *ex Leuit. 20. verſ. 15.*; Maledicitur vero brutis, non quia ipſa bonis ſpiritualibus priuentur, quorum capacia non ſunt, ſed alimentis: & fortaſſe abuſus ratione inefficax hodie in huiuſmodi caſibus viſa eſt excommunicationis cenſura, cum eam nonnulli ad proprium commodum cum Diuina offenſione extendere tentauerint, quanquam olim efficaciſſimum fuiſſe talium malorum remedium exempla non pauca, & quidem vulgata comprobent.

17 Dicimus tandem, quod in cæteris * caſibus ius commune ſeruandum eſt, quod diſponit vt ob damnum animali, & ſi nocenti illatum, lædens teneatur, exceptis Gallinis vel Pullis, quibus (ſi noceant) alæ tantum præcidi poſſunt, ſed nequaquam occidi, vt ſcripſit *Meichb. artic. 120.* & præciſo caſu imminentis mortis periculi ex fera bellua, in quo animal politicum ideſt homo ſe poteſt defendere, iure illam vulnerando, & ſi oporteat, occidendo, vt idem *Thom. num. 18.* autumat, & ex ratione euidentiſſima clarum fit.

MEMBRVM DECIMVM.

Via quæ ſit publica, Priuata, & vicinalis. Publicæ Dominium, Diſtantia, reficiendi onus, & plura priuilegia. Ab opificibus ſeu venditantibus an poſſit impediri, ſicut etiam à rhedis, plauſtris, & præcipue *ſiegge roullant* de quibus breuis diſceptatio. Meretricibus an huiuſmodi commoditas vetita. Eundo ſoluitur dubium de præcedentia inter hæc væhiculorum genera.

SVMMARIVM.

1 *Via in genere & via publica plures definitiones.*
2 *Que publica dicenda, notabilia: & de hoc diſtinctio num. ſeq.*
4 *Hæc inducit ſeparationem.*
5 *Eius dominium eſt principis, abſque cuius conſenſu ipſa non alteranda.*
6 *Eiuſdem reparatio ad quem pertineat: & quomodo fiat in Vrbe.*
7 *Quæ ſit via priuata & vicinalis.*
8 *De publicæ latitudine lex affertur & explicatur.*
9 *In plateis non conſideratur Diſtantia, & olim an in foris conſideraretur.*
10 *Viarum ſpacium per vendere volentes poteſt impediri.*
11 *Pontis tamen ædificatio & impedimenta perpetua ibi ſunt vetita.*
12 *Rhedarum, curruum & quadrigarum vetuſtas affertur, laudaturque commoditas, luxu reprehenſo.*
13 *Meretricibus an vti Rheda per ciuitates ſit permiſſum. Mulierum luxus improbatur.*
14 *Bannimenta de hoc quomodo interpretanda.*
15 *Inhoneſtæ mulieres ac turpes perſonæ intelliguntur Meretrices, non vero habentes vnum vel alterum amaſium. Ita cantatrices & ſimiles, vbi nonnulla de Muſis & Muſice.*
16 *Vſus* ſiegge roullant *poteſt meretricibus permitti.*
17 *An apud veteres huius* ſiegge *vſus extiterit: vbi de Ciſio.*

Rhe-

18 *Rhedarum & curruum vectio non debet impedire sacras aut profanas solemnitates, puta processionum, vel equorum cursus.*
19 *Rhedæ & plaustra in vijs obuiantia qualiter debeant cedere.*
20 *Preueniens alterum, potest ad retrocedendum cogere: & num. 21.*
22 *Conductitiæ rhedis priuatorum cedunt.*
23 *Obuiantium qualibet tenet manum dextram: at fallit Romæ.*
24 *Pedestres adhærent muro.*
25 *Præcedere in locis periculosis aut immundis commendatur.*
26 *Seruitus Viæ non extenditur.*

CVm ædificijs atque eorum partibus capiti huic nequaquam finis erat imponendus, posthabita penitus vtillima Viarum materia, ædium namque dispositio & distantia maxi-
1 me * in vrbanis vias efficit, & situ ex terminis constructis aut plantatis illa æque statuatur; ibique cum peculiariter se extendat vicinia, noui casus emergunt, de quibus in proximis membris est actum. Statim igitur ad rem, non dubitamus *viam* dici quasi *veham*, quod ea vehendo teratur, cum pro nobis stet *Varro lib.4. ling. lat.*, sitque solum, per quod vehitur; Et in villis, quæ vrbibus priores fuere, nomen huiusmodi sibi impositum existimat *Martin. in lexic. Etymol. ve bo via*. Vel similiter cum *Isid. lib. 18. cap. vlt. Orig. est qua ire vehiculum potest*. Ex quo duos actus illam accipere, propter euntium scilicet, ac venientium vehiculorum occursum agnouit *Fritscus in de vijs public. cap. 1. num. 23.* Sed melior apparet Vlpiani sensus *in l. 2. ff. ne quid in lo. public. §. si quis nemine* vbi viam publicam appellat, *cuius etiam solum publicum est*, id statim describens ad commune rei iudiciariæ bonum, quasi negligat sancire abstractiuam eiusdem quidditatem, seu genericam ferre difinitionem. In quo sensu *Isidor. lo. adduc.* vias publicas definit *quæ in solo publico sunt, per quas iter populo patet, quæ vel ad mare vel ad oppida pertinent*. Nonnulli addunt, *aut ad flumina publica, vel ad aliam viam militarem*, cum viæ publicæ dicantur quoque *Prætoriæ, Consulares, Basilicæ, ac Militares*, vt ex Vlpiano vbi proxime. Adstipulantur & his ex veteribus *Sicul. Flacc. in lib de condition. Agror. cum Hygeno de limitib. constitut.*: & ex nouis *P. Frider. Mindan. lib. 2. de mandat. cap. 36. num. 4. & tract. de interd. tit. 3. num. 4. post Theoph. Paraphrast. in §. item si putator institut. de l. Aquil.* Ab hac differt *Strata* quæ via est lateritia (vulgo *mattonata* seu *selciata* vtpote lapidibus viuis vel coctis extructa) vt tradit *Bartol. in l. 1. in fin. vbi gloss. ff. de via public. & itiner. public. resic.* Et probatur *in l. penult. C. de priuil. domus August. vel rei priuat. lib. 2.* Et est vox barbara, vt per *Alciat. lib. 1. Prætermiss. verb. sermo latinus*. Quæ ad similitudinem viæ Appiæ admirabiliter lapidibus seliceis constructæ pluribi cæpit effici, vt scribit *Panuinius in vrbe Roma fol. mihi 60.* De Appia vero videndus est *Procop. lib. 1. belli Gothici*. quemadmodum *Dionys.* qui tria in Romanis fabricis admirabatur, aquæductus, vias & cloacas. Adiungit vero *Fritsc. ibid. num. 13.* eam esse publicam viam, qua omnes homines vtuntur ad diuersa euntes loca, siue quæ habet solum publicum relictum ac directum certis finibus in latitudine ab eo, qui ius publicandi habuit, ad hoc vt in ea publice catur, commeetur.

Cæterum iam aduertimus in Arenam, nec inuito animo, descendisse, multiplices etenim adstant sententiarum conflictus, ita vt nimis facile iudicandum non sit perpendere, ac diffinire quænam sit dicenda via publica. Difficultates hasce euellere cupientes præmittimus igitur quod, ad hoc vt via dicatur publica, requiritur præcipue quod sit facta in solo publico seu in priuato, auctoritate
2 Principis *: quibus non probatis, semper censetur priuata, etiam si testes deponerent per eam itum fuisse ab omnibus tempore longissimo, iuxta originalem doctrinam *Matesilani singul. 92. quem sequitur Cæpoll. de seruit. rust. præd. cap. 3. alias 85. num. 23. suse Rimin ald. iun. cons. 382. num. 52. & seqq. vsque ad 61. & Menoch. cons. 449. num. 13.* Immo id volenti, onus incumbit probandi ipsius viæ solum fuisse publicum, ita vt non sufficiat hoc testes affirmare, nec omnes publice per eam transire. *Bart. in l. 1. ff. de his qui deiect. vel effud.* affirmans non prodesse quod totus mundus per eam ambulet. *Hippol. Riminald. cons. 626. num. 1. & 2. plures DD. citans* & multiplices per totum consilium auctoritates afferens. *Francisc. Marc. decis. 594. num. 3. p. 1.* vbi Aduocatum quendam obiurgat, qui male articulauit ponendo dumtaxat quod via erat publica: *& Borgnin. Caualc. decis. 4. num. 66. lib. 5.* inquiens quoque hoc procedere, etiam si totus mundus per eam iuisset. Itaque tria sunt ad publicam constituendam viam requisita. Primo quod solum sit pub'icum. Secundo quod publice per illud sit iter: & demum quod in ciuitatem, flumen, vel viam publicam ducat. *Surd. decis. 42. num. 4. & vide tot Paitell. decis. caus. ciuil. Vrbin. 67. & ibi filius plura annotans ab initio. Matth. Stephan. in tract. de iurisdict. lib. 2. p. 1. cap. 7. nu. 397. & Fritscus lo. adduct. num. 16.*

Quia vero quamplures DD. absolute responsum dedere viam in dubio publicam
3 præsumi *, alijque contrarium defensarunt; in hoc placet nobis distinguere. Aut enim via introitum habet vel exitum in aliam viam publicam, & tunc semper præsumitur publica, immo contrarium dicens tenetur probare. *Tex. est in l. 2. §. viarum vers. h.c quoque ibi: quod ita verum est, si non ex collatione priuatorum hoc iter constitutum est, &c.* &

 paulo

paulo post: *has ergo, quæ post consularem excipiunt, in villas vel in alias colonias ducentes, putem etiam ipsas publicas esse ff. ne quid in lo. public.* & egregie firmant *Rimin. sen. cons. 431. num. 20. & 22. Mascard. de probat. conclus. 1404. num. 1. & seqq. Capic. lat. consult. 64. num. 19. & 25. tom. 1. Bursatt. cons. 409. num. 1. lib. 4. Bero cons. 136. num. 1. lib. 3. Nicol. Cattan. cons. 42. à num. 14. vsque ad 19. Io: à Sande decis. Phris. lib. 5. tit. 5. definit. 1. sub num. 1. Caualcr. decis. 632. num. 4. Censal. magistraliter decis. Lucens. 69. signanter num. 14. & Rota in recent. decis. 287. num. 6. p. 9. tom. 1.* Maxime si pro publica tanto tempore fuerit vsitata, cuius initij memoria non extet. *Vlpianus* clarissime in *l. 3. ff. de loc. & itiner. public.* Hinc etiam viæ viciuales, quæ ex agris priuatorum collatis factæ sunt, quarum memoria non extat, publicarum viarum numero sunt. *Laderch. cons. 124. num. 5. Boer. decis. 156. num. 8. & Belmonte decis. 118. num. 28. & 30.* qui extendit etiam præsumi publicam cum duo testes affirmant per annos 30. frequentatam esse.

Aut via introitum habet à prædijs & agribus priuatorum, vel quidem in illis intermoritur: & tunc semper præsumitur priuata, & qui dicit esse publicam, debet concludenter docere. In quo sensu intelligendi sunt *Becc. cons. 15. sub num. 2. Rimin. sen. cons. 382. num. 12. Purpurat. cons. 494. num. 3. & cons. 377. num. 3. vers. ratio est. Palma cons. 59. num. 18. Ripol. de Regalib. cap. 40. num. 7. Paitell. d. decis. Vrbinat. 67. num. 7. ibique filius in annot. num. 2. alijque similiter loquentes.*

4 Hoc notato amplius * aduerto quod Via publica separationem inducit, & cohærentiam inter proximos vtriusque agros impedit *l. 4. §. hoc iudicium & l. seq. ff. fin. reg. Capolla de seruitut. rust. præd. cap. 3. num. 34. cum alijs in Velsterna Retractus 28. Ianuarij 1664. coram Reuerendissimo Ninot §. nec refragatur.* Quo ad dominium vero dico quod ad principem spectat, sed eius vsus est populorum. *tex. in d. l. 2. in princip. ff. ne quid in loc. public. Franc.*
5 *Marc. decis. 594. in fin. p. 1.* * *Grat. discept. forens. cap. 65. num. 18. p. 4. Molina disput. 507. num. 5. & seqq. Mastrill. de Magistrat. lib. 3. cap. 10. num. 271. & Rossental. de feud. videndus cap. 5. conclus. 21.* qui, articulo mature discusso, concludunt principem ibi habere iurisdictionem, nisi alijs forte territorium cum iurisdictione concesserit, cum includatur via in generali iurisdictionis concessione *ex eod. Mastrill. lib. 4. cap. 16. num. 148.* Vnde absque eius consensu, vel magistratus licentia expressam ad hoc potestatem habentis occ præscribi, nec vnquam claudi, neque alterari valet per ædificium. *ad tex. in l. seruitutes §. publico ff. de seruitut. l. 3. §. plane vers. sed si à principe ff. quod vi aut. clam. Idem Mastrill. d. lib. 3. cap. 10. num. 270. & ex congestis per Tondut. var. resolut. p. 3. cap. 133. num. 12. & per tot.* Cuius criminis pœna eadem erit ac sacrilegij, vel pecuniaria *ad tex. in d. l. 2. §. ait Prætor & §. Prætor ait ff. ne quid in loc. public. Mastrill. ibid. num. 273. & duob. seqq.* Peius autem illam destruere, quod nullo modo fas est absque principis licentia, non citatis vicinis, & dummodo alia quæ remanet æque facilis non sit & commoda tanquam prior, vt sentiunt *Roncescal. in addit. ad Bald. cons. 206 vol. 1. Franc. Marc. quæst. 592. p. 1.* Item destruens, illam tenetur restituere, vel interesse præstare. Sic firmant *Honded. cons. 100. num. 58. vol. 2. & Cyriac. contr. 667. num. 29.* Vel onus subire viam præbendi per agrum suum. *Alberic. Florian. & Fulgos. in l. si locus §. fin. ff. quemadmod. seruitut. amitt. atque idem Cyriac. num. 30. & 31.*

Regulariter vero quoad temporaneam reparationem dicimus onus hoc esse reale, &
6 vnumquemque iuxta * domum suam viam reficere teneri. *Cyriac. controuer. 125. num. 9. & 10. ad tex. in l. ædiles §. construant & in l. fin. ff. de via public. Mastrill. de Magistrat. d. lib. 3. cap. 10. num. 279. alios referens.* Quod tamen intelligitur si vetustate vel casu destructa fuerit, nam si ex culpa alicuius, nullatenus ad id tenebuntur vicini, sed is tantum qui eam destruxit *l. si in agrum in fin. ff. de via public. Capolla de seruitut. rust. præd. cap. 85. num. 67.* dummodo sit soluendo, alias enim ad id astringendi forent vicini. *Tex. in l. ædiles §. construant & l. 2. §. viarum ff. ne quid in loc. public. Capolla d. cap. 85. num. 6.* Si quis rursus à solutione exemptus esset, vicini quoque tenerentur, vt egregie discurrit *Fragos. de Regim. Reipubl. lib. 7. disput. 21. num. 9. vers. sed quid dicendum.* Et *Cobellius* late examinat vtrum ecclesiasticæ personæ ab hoc viarum reparationis onere sint immunes *in bulla* scilicet *boni Regiminis cap. 27. num. 56. & plurib. seqq.* Pro viarum reparatione in Vrbe adsunt in Bullario *constitut. 20. Sixti Quarti & 102. Pij etiam Quarti* quorum postremus ibidem ait pro earum magnificentia Camerarium & viarum, vt vocant, magistrum manu regia posse procedere: de cuius magistri muneribus & priuilegijs agit in prædicto loco, ante illum *Sixtus Quartus in cit. constitut.* postea vero equidem fusius *Gregor. XIII. constitut. 22.*

7 Constat hinc quæ nam sint habendæ * pro vijs priuatis, quæ scilicet publicæ non sunt, puta vel *agrariæ* quibus imposita est aliqua seruitus, vt ad agros alterius ducant exeundo de via consulari, & per quas omnibus commeare licet: nec non *vicinales* viæ, quæ in vicis sunt, vel in vicos ducunt *d. l. 2. §. si quis nemine ff. ne quid in loc. public.* vbi clarissime plura de ijs. Quando autem ob transitum aliquid soluitur, via Principis propria dicitur ex *Menoch. cons. 448. num. 10. vol. 5.*

Sed regressum habendo ad viam publicam amplius silere non debeo in eo quod maxi-
8 mi * momenti est, & quod præcipue ad nostrum tractatum facit, in eius scilicet latitudine,

dine, quæ nonnullam domorum vtrinque distantiam expetit. Hoc autem in 12. tabularum legibus his met verbis fuit definitum: *VIÆ LATITVDO IN PORRECTVM OCTO PEDVM, IN ANFRACTVM SEXDECIM ESTO*, quod repetit *Gaius in l. via latitudo 8. ff. de seruitut. rust. præd. vbi Gothofred.* qui Varronem commendat iuxta idem argumentum discurrentem *lib. 6. de legib.* Vnde optime *Iauolenus in l. 13. d. tit.* dubia emergentia soluere cupiens, hæc habet verba: *latitudo actus itinerisque ea est quæ demonstrata est; quod si nihil dictum est, hoc ab arbitrio statuendum est, &c.* Vtriusque autem latitudinis ratio *d. l. 8. num. 115.* à Philologo interprete Corasio redditur, & quidem talis, vt ipse ait, qua meliorem nequidem auriga peritissimus proferret. Octo pedum scilicet viæ latitudo in porrectum esse debet, cum totidem vehiculum indigeat, vt commode valeat ire. In anfractum vero sexdecim pedum, vel vt retrahi possit, vel vt absque incommoditate vehiculum verti & circumagi, cum opus est; Si etenim in sinuosum aliquem inflexum è recto itinere sit diuertendum, spatium duplo maius erit necessarium. Cui rationi adhærent *Manz. de seruitut. tit. 3. quæst. 23. num. 119. & Fritscus vbi supra*, qui latiorem in Regno Franciæ viarum publicarum inquit haberi mensuram, vbi via Regia non minus quam 40. pedes fert, hodieque 36. ad minimum eam esse pedum necesse fore. In quo variatum nihilominus sæpe fuisse in prouincijs, prout popularibus vicorumque incolis visum, prius scripsit *Turon. in consultat. artic. 59.* Certa igitur debet esse viæ latitudo, ita scribente *Paulo I.C. in l. 23. ff. eod.* iuxta prædictum sensum: *via constitui vel latior octo pedibus, vel angustior potest, vt tamen eam latitudinem habeat, qua vehiculum ire potest, alioquin iter erit, non via.* Quod bene explicat Glossa verum esse quando non est actum, nisi aliud fuerit dictum. Obseruatur autem in praxi præcipue Romana, vt latitudo valeat admittere duos currus, hic enim vehiculorum genera sunt fere innumerabilia, & alterius ad alterum vetandum est impedimentum. Quod si via fuerit adeo angusta, vt nec vnus currus vehi possit, nequibit via appellari, vt *ad tex. in d. l. via & §. via & ibi gloss. in vers. continet institut. tit. eod.* censuere *Vinius decis. 488. num. 5. & post Ripa in l. quominus ff. de flumin. Belmonte decis. 118. num. 25.*

Porro sciendum est quod in plateis nulla intercapedo est constituta, etenim eæ am-
9 pliantur ad libitum *, seu habita ciuitatum proportione, seu respectu considerato ad magnificentiam palatiorum aut sacrarum ædium quibus sunt ornamento, vel populi concursu atque conuentu ad negocia publice absoluenda aut emendas res venales; Ita in Vrbe dominos cogendo ad venditionem domorum ampliari possunt iuxta *constitut. 20. Sixti Quarti & si de cunctarum* quod tamen *Pius Quartus constitut. 126.* reduxit ad ius commune. A veteribus eæ fori nomen habuere; sic forum *suarum* Romæ dictum fuit, in quo sues vendebantur: *Boarium*, in quo boues: *Piscarium* in quo pisces: *Olitorium* in quo olera: *Cupedinis* in quo cupediæ, hoc est lautiores cibi. Quæ omnia deinde in vnum locum sunt contracta, quem *macellum* appellarunt teste *Varrone lib. 4. ling. lat.* Eratque forum in quo iudicia exercebantur, vt Romæ latinum, alterum Cæsaris Dictatoris, & forum Augusti, vt notum est *ex Rosino & alijs*. Græcis tantum in ijs construendis nonnulla & peculiaris proportio fuit seruata, scribit enim *Vitruu. lib. 5. cap. 1.* in quadrato eos illud constituisse; Qua de causa genericam quandam distantiæ formam Architectonicam sectantibus videtur præscribere dum ibi ait: *latitudo fori ita finiatur vti longitudo in tres partes cum diuisa fuerit; ex his duæ partes ei dentur, ita enim oblonga erit eius formatio, & ad spectaculorum rationem vtilis dispositio.* Hic profecto aliam fori speciem indigitat, nempe spectaculorum causa & quasi ad instar theatri. Verum de his obiter.

Viarum igitur spatium per supradictam vel per similem intercapedinem diffinitum,
10 dubitatur * an per volentes aliquid vendere possit impendiri? Cui difficultati respondemus quod sic, dummodo non tota via occupetur in publicum præiudicium, vt in membris superioribus innuimus; cuilibet enim permissum est vendere in vicis & plateis publicis. *Sixtin. de Regalib. lib. 2. cap. 2. num. 28. & duobus seqq. Niger in cap. grauamina num. 83. & Rossental. de feud. cap. 5. conclus. 21. litt. C.* Doctores autem qui astruunt loca publica nullatenus occupari posse, intelliguntur per ædificationem: quo casu occupans valet repelli & priuari etiam lite pendente in possessorio tantum, cum ius resistat, vt post *Bart. in l. 2. §. si quis quod in publico ff. ne quid in loc. public. ibi: sufficit quoad interdictum quod ædifices in loco publico, licet à te possideatur locus publicus, nam nihilominus habeo contra te hoc edictum: & Luc. de Penna in l. 2. num. 2. C. de fund. limitroph. lib. 11. Cyriac. controuer. 178. num. 13. & duobus seqq. alios citans.* Quare cuilibet licitum est tenere tum in plateis, tum etiam in vijs banchas (vt vulgo dicitur) & barachas, scilicet mobiles apothecas, quæ minime sunt prohibendæ. Ita *Bald. in l. Basilicam in fin. C. de oper. public. Anendan. de express. mandat. Reipubl. p. 1. cap. 19. num. 39. in fin. Caput. de Regim. Reipubl. cap. 7. §. 16. num. 13. vers. debet etiam impartiri. Riminald. iun. cons. 626. num. 6. & num. 17. vsque ad fin.* Et licet viæ publicæ nullo modo dici possint pars domorum adiacentium, quemadmodum nec plateæ ex *Rouito cons. 58. num. 12. in fin. & Cyriac. d. controuer. num. 26.* Ius aliquod nihilominus remanet ædium dominis ad vendendum in parte

ipsarum, & sub proprio stillicidio *l. fin. §. fin.*
ff. de seruitut. vrb. præd. vbi Scæuola ad probat
Lucij Titij factum, qui aperto pariete domus
suæ, quatenus stillicidij rigor, & signorum
protectus competebat, ianuam in publico ape-
ruit, quasi pro tanta distantia huiusmodi sibi
ius competeret. In quam sententiam iuerunt
libenter *Capolla de seruitut. vrban. præd. cap. 29.*
num. 25. Surd. cons. 74. num. 5. & Cuiac. obseruat.
lib. 13. cap. 27. Verum hæc perpetua impedi-
menta non sunt, neque fixa ad viæ latitudi-
nem restringendam: qua ratione videntur
quoque permissa. E contra vero constructa,
cum requisitæ vtriusque domorum ordinis di-
stantiæ quæ viam conficiunt, plurimum ob-
sint, erunt demolienda ex *Bart. distinct. in l. fin.*
ff. ne quid in loc. public. qui nec per pontis ædi-
11 ficationem * de vna domo ad aliam impedi-
ri posse paulo ante firmauerat, dummodo ta-
men consuetudo vel peculiare aliquod statu-
tum non adsit, vt in nonnullis viget Italiæ ter-
ris: alias puniendus est supradicta clauden-
tis pœna ex ijsdem auctoritatibus. Quare
ædificia priuatorum quæcumque probauit
egregie *Spada cons. 188. vol. 3.* in locis publi-
cis, quadragenaria minime obstante præscri-
ptione, destrui posse. Quod ex eiusdem sen-
tentia *in cons 13. d. vol.* extenditur in Principe
ad castra quandocumque ob causam publicam
vltra ædificia demolienda.

Occupatur quoque frequentissime viarum
spacium, curribus, plaustris, & rhedis, à
12 quibus aut nostra feruntur *, aut nosmet ob
commoditatem vehimur, tanti enim ab æuo
vetustissimo habita est rhedarum curruum,
& quadrigarum commoditas, vt Reges met,
virique præclarissimi ijs vsi sint. Notissima
sunt exempla in sacris literis de Eliæ curru
4. *Reg.* 2. de plaustro nouo in quo arca fuit
posita 1. *Reg* 6. 2. de quadrigis Dei qua-
tuor. *Hab. 3. Zac. 6. & Nah. 2.* curru Ami-
nadab *Cant. 6.* curru Achab 3. *Reg. 18. & 22.*
Ioram 4. *Reg. 9.* Pharaonis *Cant. 1.* & de
similibus, & si pleraque sint per allegoriam
dicta, Rursus apud *Homer. & Philostrat.* con-
stat heroes olim ex curribus pugnasse, de
quibus vehiculis aliqua scribunt *Rhodigin. lib.*
21. cap. 31. Laurent. Pignorius in epist. symbolic.
Gothofred. in Cod. Theodos. Io: Caluin. in lexico-iu-
rid. verbo Rheda, vbi non equis sed mulis ad
vehicula veteres vsos affirmat: idemque scri-
bit *Io: Coras. miscellan. iur. ciu. lib. 3. cap. 20. ve-*
hiculorum afferens genera. Nonnulla etiam Pan-
cirol. in Notit. vtriusque Imper. Dempster. ad Ro-
sin. antiq. Roman. lib 10. cap. 29. alijque & *Vitruuius*
edisserit *lib. 10. cap. 14.* quomodo Rheda vel na-
ui vecti possimus iter seu locorum distantias
metiri.

Vnde non incongrue rhedarum huius tem-
poris commoditas pro quinto elemento vul-
go accipitur, est enim in amplis ciuitatibus
adeo opportuna, vt fere habeatur pro simpli-
citer necessaria. Luxus tamen immoderatus
quo parantur ad ædium sæpissime valorem,
non absque summo familiarum detrimento
excessum, est merito damnandus: & sapien-
tibus equidem viris abusus iste bilem mo-
uere posset, vt olim *Iuuenal.* qui *sat. 3.* scri-
psit:

Sed cum tota domus Rheda componitur vna
Substitit ad veteres arcus, madidamque Cape-
nam.

Vnde merito inutiles hasce impensas refor-
mandas voluit *San. Mem. Sixtus Quintus consti-*
tut. 52. cum in vnaquaque in cap. Moderatione ne
cocchi in Bullar. Cherub.

In ijs cuilibet ire licitum est, ne videatur
humana societas quodammodo interdicta,
13 immo ex consuetudine * etiam delinquenti
dum ad carceres ducitur si mediocri fulgeat
nominis honestate, ab rheda vehi permissum
est. Veruntamen acris disceptatio fuit de
Meretricibus, an possint per publicas ciuita-
tes illa vti, maximum namque videbatur fieri
præiudicium honestis matronis, quæ à mulie-
ribus prostitutis tantæ commoditatis priua-
tione, in pœnam quoque delicti, erant distin-
guendæ. At regulariter ipsis meretricibus
rhedæ non sunt interdictæ: permissum enim
omne id intelligitur cui prohibitionis ratio
non obstat *l. mutus §. cum quæritur de procurato.*
& gloss. quod eis in l. ex quibus causis maiores l. nec
non §. quod eis & ibi gloss. prohibeant eod. & l. sta-
tuas 7. C. de religios. ideoque bene possunt in
eis ire, illo prorsus modo quo ad testandum
admittuntur, prohibitione non obstante, vt
egregie probat *Ricciull. in tract. de person. quæ in*
statu reprobo versant. lib. 2. cap 32. num. 1. & 2.
quamuis antiquitus ad differentiam honestio-
rum matronarum, quæ sellis lecticisque por-
tabantur, cunctis probrosis fœminis, earum
vsus esset prohibitus, vt post *Halicarnass.*
lib. 58. scribit *Alex. ab Alex. Genial. lib. 5.*
cap. 18.

Excipitur tamen bannimentorum casus qui
ad subortam tollerandam hanc morum cor-
ruptelam summa cum laude pluries emana-
runt & præcipue de anno 1624. sub Vrba-
no Octauo teste *Scannarolo de Visitat. Carcerat.*
lib. 1. cap. 4. num. 26. quo fortasse tempore sa-
pientissima Sixti Quinti prouisio (de qua *in*
Bullar. constitut. 52. inter suas) vt mulieres *non*
possino andare (sunt eius verba) *in maniche di*
camiscie per Roma, nè à piedi, nè in cocchio, iam
pene euanuerat; Cum semper fœminis luxus
fuerit indictus ne ad peccatum viros trahant
secum, quod constat ex lege Oppia celebri
apud Liuium, & adduct. per *Cutell. in Cod. leg.*
Sicular. not. 98. & D. Nazianzen. aduersus mu-
lieres scribens ambitiosius sese ornantes, *eius*
oper. tom. 2. fuco, inquit, *gaudentes vt plurimum*
impudica. Similia vberrime apud *D. Cyprian.*
de discipl. & habitu Virgin. Tertull. in lib. de ha-
bitu muliebri. Dionys. Carthus. in director. vita
nobilium artic. 14. atque D. Tho. 2. 2. quæst. 169.
a. 2. immo communiter Patres ac ethnici scri-
ptores,

ptores. Iure igitur nuper meretricibus rhedæ fuere vetitæ sub fælicissimo illo Clementis Papæ Decimi imperio quo virtutes sub optimo Principe rediuiuæ, dum orbis totus stat compositus crimina quæque videri poterunt exulare; Quemadmodum enim antiquitus meretrices & adulterij conuictæ in publicum togatæ prodire cogebantur, vt à castis matronis stolatis dignoscerentur, notante *Tho. Farnabio ad Martial. epig.39. lib.2. & epig.64. lib.6.* patetque ex *Iuuenal. sat.2. vers.70.* Expositiţias hasce extra rhedam hodie distinguere conuenit, & tanquam publicæ libidinis pedissequas victimasque, sic ab honestis mulieribus secernere. Iisque non tantum vti infamia notatis à magistratu mulierum honestarum habitus prohiberi ex *Bald. in l. mimæ C. de episc. aud. vbi DD. Ias. in l. Iustitia ff. de Iustit. & Iu. alijsque apud Pasqualig. quæst. moral. iuridic. 288. num.2.* sed illi etiam quæ alteri sui corporis copiam facit vt sic ab honestis discriminetur. *Faber*, qui hanc quoque dicit esse turpem personam *instit. de inoffic. testamen. in princ. Surd. de alimen. quæst. 4. num.35. & Pasqualig. ibid. num.4.*

Veruntamen ne ex euentu ad iudicium nimis sollicite proferendum decipiamur, sedu-
14 le obseruandum est quod bannimenta * huiusmodi de meretricibus, non compræhendunt habentem vnum vel duos amasios, vt in terminis firmat. *Io: Maria Nouarius super pragmat. Regni tit. de Meretricibus ad pragmat.4. num. 1. & seqq. & eius tract. de elect. fori tom.1. sect.2. quæst.12. num.7. vers. quod puto notandum, iuxta nouam impress. fol.86.* Et hoc extenditur etiam si loquantur *de meretrice aut muliere inhonesta* quia sunt intelligenda de meretricia inhonestate, quando scilicet mulier viuit meretricio more & facit publicas inhonestates, non autem de simplici inhonestate, & multo minus de occulta. Ratio autem est euidens, tum quia virtus adstat alternatiuæ, quæ operatur vt altera eius pars de iisdem personis intelligenda sit. *Altograd. cons.84. num. 124.* & recentis eisdem terminis ac repetitis eisdem qualitatibus. *Idem Altograd. cons.70. num.62. vers. quia de natura alternatiuæ. Caphal. cons. 140. num.18. & 19.* qui loquitur in terminis statuti loquentis in vna parte de muliere inhonesta. Tum etiam quia bannimenta recipiunt hanc passiuam interpretationem à iure communi, quia leges cunctæ imponentes pænam mulieribus inhonestis, intelliguntur de inhonestate meretricia & turpi, non autem de simplici inhonestate. Ita probatur *ex text. in l. bis solis 7. C. de reuocat. donat.* vbi in summario habetur quod mulier inhoneste viuens, non reuocat donationem: & *gloss. in verb. portentose* explicat *idest meretricio more viuunt.* Sic etiam *Emmanuel Costa in cap. si pater p.1. in verbo legauit. num. 40. de testamen.* explicat leges Hyspaniæ priuantes dote mulieres luxu-
15 riose * & inhoneste viuentes, intelligi de inhonestate meretricia, non autem de muliere quæ semel vel bis cum vno vel altero inhonestatem exercuit; & adducit rationem, quia non est credendum quod pro simplici & occulta inhonestate, leges voluerint tanta pæna mulierem afficere. Hinc *Farinacc. de delict. carnis quæst.145. num.158. & duobus seqq.* infert quod statutum puniens raptores mulieris honestæ, locum habet etiam quando quis mulierem rapit, quæ cum vno vel duobus rem habuit: nec aliter excusatur raptor, nisi probetur inhonestas meretricia; quod repetit *in cons.33. num.10. lib.1.* late *Boss. in tit. de raptu mulier. num. 10.* vbi firmat quod mulier, si passa fuerit carnaliter se cognosci caute & non more meretricio, nec publice ita quod in numero honestarum haberetur, tunc raptor pæna statuti afficiendus est ac si mulier honesta rapta fuisset: secus vero si adfuisset inhonestas meretricia. Et in fine subdit quod in senatu nunquam fuit factum fundamentum super inhonestate occulta, sed super patentibus malis moribus mulieris denotantibus meretriciam inhonestatem. *Decian. in tract. criminal. lib. 8. num.12.* ad rem concludit quod mulier quæ secreto & occulte cum vno vel duobus rem habuit, non dicitur inhonesta: & quod in hac materia plus operetur opinio hominum qui credunt mulierem honestam, quam veritas. Immo *Carocc. decis. Lucens.124. num. 8. in fin.* dicit id maxime pendere à iudicis arbitrio, qui si videt mulierem haberi pro honesta, non debet esse auctor scandali, vt ex eius iudicio inferatur mulieri ignominia, eiusque famæ præiudicetur. Rursus quod mulier, licet deprehensa in delicto, non debeat vocari publica, dixit *Lupus in cap. per vestras notat. 4. §.21. num.19. de donat. fol. mihi 148.* Et quod non debeat inquiri de inhonestate, nisi publica sit & notoria. *Carpan. super nou. constitut. Mediol. in cap. omnium num.96. in verb. honeste viuentium fol. mihi 142.* vbi dicit id quoque à Senatu Mediolanensi sancitum. Et absolute quod puella formosa quæ ex nimio amore suo amanti copiam facit, seu mulier quæ cum vno vel altero rem habeat, non dicatur turpis persona, nec inhonesta, probat *Riccius decis. Neapolit. 63. sub num.8. p.1. vbi cumulat plures. Mascard. de probat. conclus.1063. num.7. Paul. Griland. de pænis omnifar. coitus quæst.6. num.18. inter tractat. magnos tom.11. p.1. fol. mihi 302. à tergo*: ideoque à testatore potest institui, suis fratribus vel sororibus præteritis *l. fratres C. de inoffic. testa. Menoch. de arbitr. casu 328. num. 4.* bene firmat. Quo in numero neutiquam inhonesto, minime ambigo quin adolescentulæ cantatrices includendæ sint, quippe quæ honestissimam Musices artem exercent, cuius & carminum inuentum Musis, ex Orpheo, tribuit *Natal. Comes Mythol.7. cap.15.* qui harum mulierum melodiam, celebratissimum aduersus omnium voluptatum illecebras antidotum testatur cum *Theocrito in Pastoribus* ibi:

Non

Non ita ver gratum est apibus, non, lumina florum,
Vt mihi sunt Musæ. quos læta respiciunt hæ,
Lædere non possunt mox diræ pocula Circes.

Et cum nonnulli prisco sæculo, quo castitas minimi æstimabatur, illas castas fuisse exararit: cur nos in religiosissima nostra ætate, cantatrices huiusmodi, pro honestis renuemus in dubio habere? Semper enim præstantissima fuit vis musices, vt sæpe ex *Plutarc. Martian. Capell. in nupt. Philol. Censorin. de die Natal. Cassiod. var. 2 40. Ficin. in Platonis Timæum. Vossio de quatuor artib. popular.* aliisque fit compertum: & Homero teste, Heroum animi præclaris illustrium virorum gestis ex cantu optime accenderentur. Neque infringit hæc aduersus Curiæ Romanæ stylus, quo cantatrices, collarariæ, minutas merces vendentes, quas appellant *Artebianche* & similes post obitum ab intestato iurisdictioni subsunt Administrorum cœnobij Conuertitarum, qui vel pro tota hæreditate, vel pro tertia parte vrgent; huic namque monasterio priuilegium fauet ex *Leonis X. constitut. 39.* ad obtinendum ex intestatis meretricibus, seu testatis ad prolis fauorem, sibique olim quintam, nunc vero, Innocentij Decimi reducere id volentis beneplacito, tertia parte minime legata, integram hæreditatis assem, vt refert *Scannarol. in tractat. de Visitat. Carcerat. lib. 1. cap. 4. num. 26.* Non inquam infringit hæc, dum prædicta constitutio & adductus stylus ad fauorem pij eius loci emanarunt; Et quanquam cantatrices ac similes, ob facillimam cum virili sexu societatem, nonnullam videantur lapsus inducere suspicionem, exprimunt enim syrenas quæ cantus amœnitate fœmineos, vt ita dicam, & imbecilles homines tanquam nautas sopiunt, sopitos demum in Diuinæ Iustitiæ oceanum sese cum ipsis submergunt; & difficile videtur quod, qui amat periculum, in illo non pereat, maxime quia sensus triumphi à Sanctis Patribus in fuga optime sunt exhibiti, *& minus voluptatibus stimulatur qui non est vbi frequentia est voluptatum*, docente id magistraliter *D. Cypriano in libell. de singul. Cleric.* quibus annuit *D. Athanas.* ad cautelam sic monens miserrimam humanitatem *in tract. de Virginit.: Non confidas in castitate ne cadas, sed metue. Quatenus enim metuis, eatenus non peccabis:* & licet musicam ipsam damnet veluti seruilem, artemque voluptatis tantum gratia repertam *Ald. Manut. de quæsit. per epist. cap. 9.* fortasse quia hoc æuo ad sensum solummodo oblectandum inducta videatur, & ad sensuales auditores maxime alliciendos, non vero ad animi medicinam ad corpus traductam, quemadmodum sapientissimi iampridem Platonici censuere, de qua re nequeo hic disputare; Leuioribus attamen coniecturis, & minimis quibusque indicijs pro cantatricibus adolescentulis ad honestatis præsumptionem declarandam in contrarium adducta diluuntur. Sed turpis persona dicitur Meretrix. *Viuius decis. 294. ad tex. in l. Pantonius ff. qui à parente fuerit manumissus*, illa scilicet quæ publice quæstum meretur iuxta *l. athletas §. ait Prætor ff. de infam. & l. palam §. non est ignoscendum ff. de ritu nupt. Caroce. decis. 122. num. 1.* Sic etiam illa quæ cum pluribus vtatur, nempe quod vltra tres admittat, vt post multos quos allegat, *probat Carol. Rot. de priuil. mulier. cap. 3. special. 7. num. 17.* Et de his interpretanda sunt bannimenta.

16 Nihilominus remanet etiam difficultas de vehiculo vulgo *Cales* & Gallica lingua *siegge Roulant* vtrum scilicet ad meretricum pœnam in similibus bannimentis comprehendatur. Ad hoc negatiue respondemus, tum quia pœnalia hæc odiosa cum sint, strictè debent interpretari & absque ampliatione; vnde tantum quicquid est expressum venit intelligendum, ex vulgaris. Tum etiam quia cum non consuescant per vrbem in hoc vehiculo matronæ honestæ incedere, commoditas huiusmodi (quæ seruat vtrarumque diuersitatem) prostantibus mulieribus non est deneganda, accedente præcipue ratione scandali quæ per id abest; adesset vero si eligerent equitatum, quo casu veluti magis omnium oculis expositæ, imbecilliores quosque in libidinis foueam facilius traherent: ars etenim earum quo patentior, eo periculosior: habentque insani amoris characteres ad communem incautorum hominum fallaciam in fronte depictos. Plura de ijs *Terent. in Eunucho ubi de Thaide. Aristanet. epist. 1. lib. 2.* & ex Iuteconsultis recentioribus *Scannarol. in tract. de Visitat. Carcerat. & Zacchias de Salario*, alter scilicet *in pracit. cap. 4. ex lib. 1.: alter vero quæst. 76.* Et quanquam celebrentur à *Marone 4. Æn.* Dido, & *à Barclaio Argen. 1.* Timoclea ducentes agmen; increpantur nihilominus isti auctores ab *Athanas. Oteyza in Paralip. & Elector. iur. ciuil. select. antiquit. tom. 1. lib. 3. cap. 12. num. 1.* vbi ait: *vnde abijt matronalis pudicitia? quæ inaudita muliebris ista equitatio? absistat à pudicis auribus tam profanus vsus, & ab oculis inhonestus aspectus, &c. & num. 18. sane in Republ. Romana, quæ specimen orbi terrarum præstitit, Romana matrona pedites incedebant, donec pilenti & carpenti honorem liberalitate sua acquisiuerunt à senatu.* Licere id tamen mulieribus ex regionis consuetudine probat idem *Oteyza d. lib. cap. 13.*

17 Quoniam vero sermo incidit de curriculis nuper inuentis, & ex felicissimo Galliæ Regno in vniuersam præcipue Italiam deductis, ad commodum certe viandi genus aut potius ingeniosiorem luxum, quæ nuncupare nititur *currisellia* aut *roisellia* nouo ac latino vocabulo facundissimus ac celebris memoriæ vir *Valer. Chimentellius in suo ad marmor Pisan. de honore Bisellij cap. 27.* videntur enim currentem sellam ac birotam repræsentare; Obiter adnotare non negligam, acriter inter

ter eruditos disceptatum, an eius vsus apud antiquos extiterit: quod nonnulli affirmantes, Cisium esse dixere, de quo *M. Tull.* scribit *in Philipp. delituit in quadam caupon ula, ibi noctu perpotauit ad vesperum, inde Cisio celeriter ad vrbem aduectus, domum venit capite obuolutus: & in Orat. pro Roscio: decem horis nocturnis sex & quinquaginta millia passuum Cisijs peruolauit:* quæ loca gemina *Vossius* notauit *in Etymolog.* At quanquam ijs Cisij velocitatem exprimentibus, opponantur Ausonij versus, qui de ipso vti ad tardum motum accommodato, meminit dum amico cuidam seni & à morbo resurgenti suadet scribens, vt à Rhedarum Petoritarum & equorum velocibus motibus fugiens, Cisio & Veredo tarde vtatur, ibi:

Pell. soporiferi senium, nubemque veterni
Atque alacri mediam carpe v gere viam;
Sed Cisium, aut pigrum cautus conscende Veredum
Non tibi sit Rheda, non amor acris equi
Canterij moneo male nota petorita vites
Nec celeres mulas ipse Metiscus agas.

quos etiam in hoc sensu recitat *Hieron. Mercurial. lib. 6. de Arte Gymnast. cap.* 10. Similiter ex illis *Statij lib... Si.uar.* in via Domitiani:

Hic quondam piger axe vectus vno
Nutabat cruce pendula viator
Rodebatque rotas mal gna tellus

Cisium æque fuisse vehiculi biroti genus affirmat *Io: Meursius exercit. critic. p. 2. cap. 8. pag.* 124. his additis verbis: *Porro crucem ibi vocat* (Statius) *el ganter temonem, qui in birotis vehiculis etiam hodie crucis figuram præfert, & sane intelligit ibi cisium, quod birotum, apparet inde quod ait* (axe vectus vno) *nam birota curricula, vnicum tantum axem habent.*

Crediderim tamen Ciceronem eos casus enarrasse quasi valde singulares; Et à veteri Cisio nostrum currisellium (vt ita vocem) autumo penitus discrepare, cum illi esset carrucarius, vt constat ex Vlpiani responso *in l.* 13. *ff. locat. & condu.* vbi *item queritur* (inquit) *si cisiarius idest carrucarius, dum cæteros transire contendit, cisium euertit, & seruum quassauit, vel occidit, &c.* vbi ex Budeo patet tantum potuisse huic *siegge roullant* assimilari in eo quod esset de genere vehiculi biroti: & planum est nimis celeri illo vehi non potuisse. Aliud igitur curriculum huic nostro similius ex vetustæ lectionis aurifodina depromere nequaquam potuimus, quam illud fortasse de quo *Manil. lib.* 2. *ver.* 139. ibi:

Sed solus vacuo veluti vectatus in orbe
Verbere agam currus, non occursantibus vllis
Nec per iter, socios commune regentibus actus.

Quem textum se merito gloriatur prius obseruauisse curiosus Mineruæ asse cla R. P. D. Seuerolus; & si nos definitiua huius rei sententia, ob difficultatum latebras, adhuc reliquerit in ancipiti. Clarius tamen simillimi instrumenti vetustas apparet ex opere diaglyptico marmoris sepulchralis M. Aufidij Frontonis extantis in ecclesia Sancti Vincentij Ferrerij prope Pisaurum (de quo nos admonuit vir in eruditionibus accuratissimus D. Raphael Fabrettus) vbi in parte dextera laterali quidam in curriculo biroto detecto conspicitur, dextera ferulam, sinistra vero equi currentis frapedes agens. In quo vectes valde breues & super rotarum axibus terminantes obseruantur. Vtinam *Io: Schefferi* tractatus *de Re Vehicularia* à Germaniæ prælo iam diu desideratus, has mentis nebulas faciat euanescere. Quæ obiter, vt innuimus, dicta sint, redeundi causa statim ad sermonem, à quo sumus diuagati.

Rursus igitur queri potest vtrum nonnullis de causis curruum & rhedarum vectio prohiberi
18 *, seu intra limites quosdam cogi valear, ne nimis occupentur viæ publicæ? Et hoc profecto imperandum est, cum certam quandam relinquere oporteat distantiam ad publicas commode celebrandas solemnitates. Moueor ex lege *Honorij ac Theodosij relat. in tit. de spectacul. C. lib.* 11. qua iudicum cuicumque festiuitatis quæque impedimenta fuere indicta quæ ad equorum cursum ad brauium tunc quoque vsitatum, cunctisque hodie simili festiuitati præstantibus impedimenta, sub pæna legis violatoris post *Bartol.* iuris antesignanum, egregie ibi extendit *num.* 1. *Iacob. Rebuff.* Romæ tamen bacchanalium tempore quisque vtitur iure suo; vnde videmus quod etiam si lictorum dux prope currendi horam, viam excurrat curans vt, seu dextrorsum vel sinistrorsum vergant rhedæ, seu intra quoddam spatium quiescant, minis adhibitis rhedarijs, etiam parato pænali funis instrumento; Nonnulli tamen, equidem indiscretissimi per viæ medium volunt progredi: ex quo certe nulla oritur actio deducenda in iudicio. At secus est Florentiæ in vrbe ornatissima, in qua Principis iussu hippodromus rhedarum statione aut excursu, appropinquante festiuitatis tempore, nullatenus est occupandus, illico parata ipsius pænæ executione: quod plurimæ Italiæ ciuitates iure ac merito imitantur. Ex cuius, rei fundamento idem multo magis censeo ad sacra extendendum, puta ad processiones, quarum tempore in aliquo limite compellendi sunt rhedarij cum rhedis suis, cultui namque Diuino (qui cum magna pietate & deuotione est exequendus, vt sancitum fuit in *Concil. Colon.* 2. *p.* 2. *cap.* 19.) cum debeant cuncta cedere, maxime & ista vehiculorum commoditas: immo æque laudabilissimum foret si religionis causa, ad sacras reliquias & imagines venerandas quisque humiliter descenderet, exemplo Magnatum plurimorum qui hac de causa post felicissimum vitæ spacium, nominis immortalitatem merito adepti sunt.

At

At quia ſæpe pluribus plauſtris & rhedis
inter ſe obuiantibus, incidit altercatio de
19 præcedentia *, non abſque pedeſtrium pe-
riculo, videndum idcirco qualiter huiuſmodi
controuerſiæ de iure ſint dirimendæ. Conſi-
deratur autem in hoc non vetuſtas inſtrumen-
ti, vt ridicule profecto Aduocatorum quidam
excogitauit, ſed motus facilitas & periculi
euitatio; Ideoque regulariter, data parita-
te, pedeſter locum præbere debet equeſtri fa-
cilius ſe mouenti, dummodo tamen per acci-
dens loci qualitas pedeſtri non faueret, puta
ſi locus arctus eſſet, & via ita parua & lutuo-
ſa, vt cogeret ad redeundum, vel ſe im-
mergendum in luto. Sic non oneratus onera-
to deferre debet, cum retrocedat quoque fa-
cilius, idque honeſtius ſit, conſiderata vniuſ-
cuiuſque vtilitate, iuxta dictum Apoſtoli *ad
Gal. 6.: alter alterius onera portate*; Quod in
deciſ. Portugall. animaduerſum fatetur *Emma-
nuel Themud. à Fonſeca p.1. deciſ.49. num. 19.
vſque ad* 22. item attenta diſcretionis ratio-
ne, ac depoſito ſemper iuris rigore, maiori
onere grauato parci ſolet, idque frequenter
vſu receptum teſtantur *Dionyſ. Pontan. ad tit 13.
§.7. conſuetud. Bleſen. & Nic. Vander Noch. in ſin-
gul. iur. ſingul. 21. quos citat & ſequitur Fritſcus loc.
ſupra adduc. num.* 17. Ex eadem ratione quadri-
gæ debet equeſter deferre, & quadriga currui
ſeu *ſiegge Roullant* quia facilius ſe voluit, ſibi-
que cum habenti validitatis plurimum, certa-
re non præſtat.

20 Dubitatum eſt itidem de quadrigis * &
plauſtris inter ſe, ac de ijs cum plauſtris, cui
nam tribui debeat prioceps locus? Regula
autem eſt quod prior intrans viam vincit in
dubio, vt opinantur *Bald. in l. per agrum 11.
C. de ſeruitut. & aqua & Afflict. in tit. quæ ſint re-
galia in verſ. plauſtrorum in vna impreſſ. num.3.
in alia vero ſub num.2.* ex illo principio fortaſ-
ſe deducta, quo dicimus quicquid in publi-
cos vſus eſt deſtinatum, primo occupanti con-
cedi. Ideoque ſi duo plauſtra ſibi in aliquo
publico vico obuiauerint, vtrumque idem
ius habet, tantum ſcilicet vnum, quantum
alterum *ex gloſſ. in l.2. §.1. ff. ne quid in loc. pu-
blic.* Quod ſi vnum præueniat, ſiue locum
præoccupet, poteſt alterum ad retrocedendum
cogere acclamando primo, & ita in tali ne-
ceſſitate conſtituendo *ex ead. gloſſ. vbi Bart.* quæ
gloſſa dicit etiam locum eſſe gratificationi
argumen. l. fin. ff. de relig. & ſumpt. funer. Vel
ſorti *argumen. l. in tribus ff. de iudic.* & dicunt
*Bart. in l. quominus quæſt. 5. ff. de flumin. An-
gel. in l. fluminum ff. de damno infec.* quorum
poſtremus inconcuſſe primo in via venien-
tem defendit. *Baldus etiam & Salicet. in
l. per agrum C. de ſeruitut. & aqua* ſunt in
eadem ſententia; omnia vero adprobant
*Elegantiſſ. Caſſan. in catal. gloriæ mundi p. 12.
conſider. 98. fol. 399. & Themudo in cit. deciſ.
num.* 22.

Plauſtra igitur, illa præcipue, quæ vulgo
appellamus *carrettoni*, quæque cum rotis in-
21 gentibus * ob velociorem motum ac magis
facilem eundi aptitudinem ab eximio viro Mi-
chaele Angelo Bonaroto decurſi ſæculi vere
miraculo inuenta fertur, & ſepe onuſta
ſunt ac lento ambulantia, quod videtur ex-
preſſiſſe Poeta Sulmonenſis *Metamor.* 2. io eo
loco.

*Quamuis tardus eras, & te tua plauſtra tene-
bant.*

Hæc inquam cedunt quadrigis. Quod ſi in
altero res adeſſent fiſcales, dotales, vel pu-
pillares, ſibi deferendum conſiderauit altero
concurrente *Io: le Cerier de primogenitura lib.1.
quæſt. 9. ſub num.*4. Ita plauſtra quæ præoccu-
pauerint ſiue vacua, ſiue onuſta, in fluminis
tranſitu præferuntur; Si vero portum non
fuerint ingreſſa, cedunt quadrigis, quemad-
modum ijs etiam ſeu rhedis, & ſi onuſta,
deferunt in Mantuæ ciuitate, vt egregie di-
ſcurrit *Cyriac. controuer. forenſ. tom. 2. contro-
uer. 274. num.* 25. qui rhedas conductitias, vul-
go *à vettura* priuatorum dominorum rhedis
22 cedere affirmat *: & inter has, potiores ſem-
per eſſe quæ ad vrbem tendunt, alijs à ciuita-
te recedentibus, fortaſſe quia probabilius in
dubio ciuium fauor tunc temporis conſidere-
tur; Et communem conſuetudinem refert *in
eadem controuer. num.* 19. qua in via duorum
curruum vel quadrigarum capaci, fit vt quiſ-
que ad dexteram vergat, quo pacto nemo
amittit de iure ſuo, nec vſurpat de alieno: &
ſi ſunt pares, cuilibet eſt dimidium ſemitæ
planæ ac frequrotatæ. Sic in ciuitatibus ob-
uiantes rhedas aſtruit quamlibet manum
23 dexteram * tenere. Secus tamen eſt Romæ,
vbi videmus quod adhærent ſiniſtræ, opti-
ma quidem ratione, cum negociorum in
curia tam magna multiplicitas frequentem
expetat curialium diſcurſum, quo fit vt ij
qui vehuntur in primo loco, dexteræ vicioio-
res euadant, poſſintque manus mutuo iunge-
re, & non modo obſequia repetere, verum
& negocia ab alijs quoque ibidem exiſtenti-
bus ſecreto pertractare. Quis tentatur de
plauſtri reuolutione tractant egregie *Riminald.
iun. conſ. 441. & id. Cyriac. controuer.* 163. ad quos
mitto lectorem. Sciendum hic non teneri Do-
minum de facto ſeu delicto Aurigæ ſui famu-
li, qui puellam ex .C. ſubtus currum quem
vehebat comprehenſam occidit, niſi malam
fecerit eiuſdem famuli electionem, diligen-
tijs ad bonum inueniendum minime factis,
aut per locum inuium & anguſtum equos fe-
cerit inſtigare; Alias dominus ad damnum
tenebitur, Auriga vero criminaliter. Sic plu-
ribus ex *Theſaur. quæſt. forenſ. lib.1. quæſt. 69.
Seraph. deciſ. 527. Farinacc. de delict. & pæn.
quæſt.24. à num.84. cum ſeqq. congeſtis probat Io:
Paul. Xammar. Rer. Iudicatar. p.1. deciſ.47.*

24 De pedeſtribus * nil addo preter muri lo-
cum, qui præſtantior cenſetur, quia fortaſſe
via ibi mundior eſt & magis plana ex con-
geſtis

gestis per *Crusium in tract. de praeminent. cap.4. num.32.* dummodo tamen tres non ambulent,
quo casu medius locus profectò erit nobilior. Et pro coronide moneo cum *Cassaneo vbi supra*, quod si tres in via parum capaci ambulent, vnus debet præcedere & duo subsequi, non autem duo præcedere, & vnus post eos sequi. Neque oblitero quod ex proprijs met coniecturis deprompsi, indecorum scilicet minime censeri, vt in arctis locis seu immundis, & fortasse cadendi periculo
25 aptis *, etiam inferior præcedat, cum potius sit commendabile, non absque proprio experimento, alteri quodammodo vt sibi caueat consilium præstare.

In rusticis tamen dico quod seruitute vni debita prædio, non potest ad commoditatem
26 alterius * prædij vicini eius dominus vti, cum hæ seruitutes personæ minime debeantur, sed prædio. *Tex. in l.1.ff.commun.prædior. §.penult. institut. de seruitut.* & dominanti debentur prædio vtpote vtilitatem eius respicientes *ad tex. in l.vt pomum 8.l.quoties 15.ff.de seruitut.l.ergo 5. cum seqq.de seruitu. rustic.præd.& l.non modus 12. vbi Bart.* ideoque non vltra distanti. *Sousa decis. Lusitan.42.* Neque fundus fundo quem alius intermediat seruitutem debet *ad l.qui sella 7. §.fin. vbi Bart. de seruitut.rustic.præd.l.tria prædia 31. eod. tit. l. si prius §. fin. de aqua pluu. arc. l. in tradendis §. interpositis ff. commun. præd. gloss. quædam in l. non solum §. de noui. oper. nunciat. & gloss. in l.fin. de seruitut.* Nisi tamen iter illud omnino necessarium sit. Clare *Bart. in d. l. qui sella §. fin. & Alberic. Item Monach. decis. Lucens.22. num.9. & dict. Sousa decis.43.*

CAPVT VII.

Varia de sepulcris referuntur. Eorum ex textu nostro Interstitij ratio aperitur.

SVMMARIVM.

1 *Sepulcri nomine quid veniat, & à quo ita dicatur.*
2 *Aliud erat priuatum, aliud publicum.*
3 *De iure naturæ cadauera sunt sepelienda, vbi varia ac multiplices aduersus id immanitates.*
4 *Quomodo sepulcra olim domi habita, vel in agris.*
5 *Cur in vrbe cadauera non sepelirentur?*
6 *Quando ad arbitrium sepulturæ locus electus.*
7 *De sepulcris in agro loquitur hæc l. fin. vbi quibus in Campo Martio sepultura olim concessa: & num.12.*
8 *In suburbanis popularium & honestorum erant sepulcra.*
9 *Fideles prius extra vrbem consueuere in cœmeterijs sepelliri: deinde vero in ecclesijs.*
10 *Quomodo in agro sepulcra construerentur: & num.seq.*
13 *Religiosus locus qualiter constitueretur.*
14 *Spatium talis loci in inscriptionibus diffiniebatur.*
15 *Itineris, aditus, atque ambitus ius vendere olim probum erat.*
16 *Etiam inuitus cogendus ad iter per suum fundum ad sepulcrum præstandum.*
17 *Sepulchra debent hodie ab altaribus distare.*

SEd iam veniunt in sepulcris obseruandi Interstitiorum modi: & iure quidem post luculentam de ædificijs materiam, cum illorum sint partes & prope fouearum sedem, cum in ijs multum operæ defouendo expendatur. Ne igitur superuacaneis teramus tempus, ad rem statim sit accessus. Nomine
1 *sepulcri* locus intelligitur *, in quo corpus ossaque hominis sepulta sunt. *Tex. in l. 2. §. purus autem ff. de Relig. & sumpt.funer.* cuius appellatione omnis sepulturæ locus continetur *l. Prætor ait §. sepulcri autem ff. de sepulc.viol.facit l.fin.§.si quis proiectum ff.vi aut clam.* Ita dictum fortasse quasi *sine pulcro*: vnde viros moribus fictos & hipocritas apud D. Matthæum Christus Dominus *sepulcra dealbata* appellabat, cum intus nil pulcri haberent: Vel dictum fuit sepulcrum à mutando seu stupendo, quemadmodum ex græco fonte haustum putat *Io: Caluin lexic. Iurid.* post Brechæum in *l. in testamento ff. de verb. signific. & Conna. comment. iur. ciuil. lib.3. cap.1. num. 4.* Sepulcra enim alia erant singularia vel priuata, & hæc
2 nil aliud quam scrobes * in terra cauati, quibus corpora infodiebantur potius, quam sepeliebantur, Fidem facit *Sil.Ital.lib.13.* de Garamanti sepulcro ibi.

Et qui reclusa nudos Garamantes arena
Infodiunt. ——————

Et *Sueton. in Nerone cap 49.* de fossa huiusmodi, seu cauerna lapidibus strata, ab illo (morte instante) sibi iussa: *Vt quam primum* (hæc sunt scriptoris verba) *se impendentibus contumelijs eriperet, scrobem coram sibi fieri imperauit, dimensus ad corporis sui modulum, componique simul, si qua inuenirentur, frusta marmoris, & aquam simul ac ligna conferri curando mox cadaueri.* Alia erant communia, & hæc plerumque subterranea ædificia, arcuato opere extructa, pauimentis strata, ac parietibus circumsepta, in qua tanquam in cellas quasdam per gradus aliquot descendebatur, foribus conditorij clausis vel apertis, prout vsus requirebat. Descriptione vtimur *Io: Kirchmann.in tract. de Funerib.Roman.lib.3.cap.15.* qui cuncta veterum auctorum textibus & inscriptionibus elegantissime confirmat. In ijs autem Sapientissimi Romani religiosum adhibebant ritum ad cineres defunctorum seruan-

das, iuris naturæ ductum sequentes, quod
3 vult cadauera sepeliri * *ad tex. in l. scriptus hæres § sed tunc locus ff. de Relig. & sumpt. funer. & Chrysosthomi sensum in de Moribus*; Quamuis inter impias immanitates, Stoicorum illæ numerentur, qui cælo operto corpore putrescere sinebant *ex Veget. lib. 4. de re milit. cap. 44.* aliorumque qui, vel cadauera auibus relinquebant, *vt Rosin. cum Dempster. de antiquit. Roman. lib. 5. cap. vlt.* Et aliorum qui vel canibus ea tradebant, vt Hyrcani & Bactriani per *Cic. Tuscul. quæst. lib. 1.* vel hodie vsque senes vendunt, vt ab ementibus comedantur, ijque sunt Giauæ insulæ habitatores, *Ludou. Barth. in suo itiner. cap. 29.* Vel defunctos in mare abijciunt, vt Lotophagi, quem morem sane reprobat *Modestin. in l. in suo ff. de condit. inst.* Vel olim in stercora vt Sabæi, seu in melle sepeliebant vt Babylonij: & (quod longe immanius) interficiunt æuo nostro & comedunt, vt in India Padæi. Alij quoque cadauera nuda, & ossa sine carne sub dio per agros relinquebant, ijque erant Persæ, testimonio *Agathiæ Scholiast. qui post Procop.* scripsit *lib. 2. de Gothor. bello.* Multique populi cadauera ab animalibus deuorari patiebantur, quos cum supradictis, & cum aliorum ritibus mortuos sepeliendi ingeniose enumerat *Iul. Lauor. in suis lucubrat. var. de prisco & recen. funer. more tit. 2. cap. 5.*

Quia vero circa defunctorum cadauera summa fuit à Romanis habita veneratio, vnde siue corpora cremarentur, siue non (quod hoc loci minime refert examinare, & iam
4 fuit * à nobis descriptum in *Annotat. ad ll. priores de in Ius Vocan. cap. 8.*) plerumque consueuere humi condiri; Sciendum est idcirco quod sepulcra à prima origine intra suas quisque ædes in dolijs aut vasculis habebat. Sic *Asin.* demonstrat *in comment. in tit. ff. de Relig. & sumpt. funer. l. 2. §. in locum*: quod patet ex Iurisconsulti verbis ibi; *siue in agro, siue in ædificio.* Et hinc Lares dicit in singulis ædibus, quos domesticos colendi religio persuasit in larario: in quo, præter Deorum Penatium, etiam insignium virorum quas venerarentur, effictas imagines habebant. Primisque ijs etiam sæculis tam in vrbibus, quam in agris humari defunctorum corpora consueuere, vt constat aperte *ex eod. tex. & Virg. testimonio lib. 11.* vbi ait,

Nec minus & miseri diuersa in parte Latini
Innumeras struxere Pyras. & corpora partim
Multo virum terræ infodiunt: auectaque partim
Finitimos tollunt in agros, vrbique remittunt.

Vbi Seruius, Poetam inquit meminisse consuetudinis antiquæ, vt ante etiam homines in ciuitate sepelirentur. Deinde vero l. 12. tabular. est id vetitum, cuius verba relata à *M. Tullio lib. leg. 2.* hæc sunt: *Hominem mortuum in Vrbe ne sepelito, neue vrito*: quod ab Atheniensibus seruatum idem refert *lib. 4. epist. famil.* dum ait: *ab Atheniensibus locum sepulturæ intra vrbem vt darent impetrare non potui, quod religione se impediri dicent, neque tamen id antea cuiquam concesserant, quod proximum fuit, vti in quo vellemus Gymnasio, cum sepelliremus, nobis permiserunt. Nos in nobilissimo orbis terrarum Gymnasio, Academiæ locum delegimus, ibique eum combussimus, posteaque curauimus, vt ijdem Athenienses in eodem loco monumentum ei marmoreum faciendum locarent.* De cuius ritu *Plutarc.* meminit *in de clar. mulier. lib. vn. cap. 19.* & post vtrosque veteres auctores *Asin. loc. cit. num. 9. & Lauor. num. 84.* Eiusdem autem ratio ex testibus *in l. mortuorum C. de Relig. &*
5 *sumpt. funer. & l. 3. ff. de sepulc. viol.* * erui facile potest, ne scilicet Vrbs cadauerum fætore corrumperetur, & incendiorum arcendorum causa: quæ alijs etiam populis id volentibus potuit esse communis, *& Isidor. 15. Origin. 11.* ad probat. Aliæ quoque possunt adiungi rationes, nempe ne plura quam deceret sacra loca forent in vrbe, cuius meminit *Cic. d. lib. 2. leg.* vbi addit fuisse id actum, vt liberiores essent sepulcrales cæremoniæ, & summotus à turba religiosus locus tam facile non pollueretur. Rursus ne sacerdotes impedirentur sacra facere, quia nefas fuit Flamini Diali, qui Iouis sacra procurabat, locum in quo bustum erat ingredi; imo ne spectare quidem, ne dum attingere hominis cadauer, vt ex *A. Gell. lib. 10. cap. 15. & Guther. de Iure Man.* apertum fit. Et demum ne ciues hostes suos in monumenta grassari paterentur, ac proinde fortiori animo eos procul à mænibus arcere, ac propellere tenerentur. Ita *Guth. in l. 1. de fun.* & de cunctis, e Societate Iesu *P. Francis. Pomey in Libitina seu de Funerib. epit. erudit. lib. 2. cap. 2. § 3.* Quæ 12. tabul. lex in desuetudinem abita, ab Antonino Pio fuit in vrbe restitutea secund. *Iul. Capitol.*, totique Italiæ à Rege Theodorico, vt refert vbi supra *Lauor. num. 85.* qui Leonis Imperatoris auctoritate in *Nouell. 53.* irritam deinde scribit, & Antonini Philosophi tempo-
6 ribus *, efferа lue adeo inuadente, vt vix vehicula aut sarraca ad cadauera exportanda satis essent, fuerit sancitum vt vbi quisque vellet, sepulcrum haberet. Est *tex. in cap. vbicumque 13. quæst. 2.* de quo tamen melius infra.

Et quoniam Gaius in lege nostra videtur loqui de sepulcris in agro seu extra vrbem constitutis per hæc verba: *si sepulcrum aut scrobem foderit, quantum profunditatis habuerint,*
7 *tantum spatij* * *relinquito* seu potius *quantum sit altum*, quod est clarius, quemadmodum legit *Pet. Crinit. de honest. discipl. lib. 24. cap. 4.* *pro quantum profunditatis*, ibi omnino est redeundum. Post legem igitur 12. tabul. consuetum erat Romanis extra vrbem, vrbisque pomæria habere sepulcra varijs in locis, cum in Campo Martio (qui extra Vrbis limites erat) præstantissimis tantum viris & mulieribus honoris gratia sepeliri quandoque concedere-

dere-

-deretur, teste *App. Alex. de ciuil. bell. Roman. lib.* 1. in quo Syllæ exequiarum descriptionem sic prosequitur: *Lecticam subiere potentiores è senatu omni*, idemque *campo Martio intulere, quo in loco dumtaxat humari Reges consueuerunt*, quod & repetit *Flor. in epit. Lucij lib.* 90. & de Iulia Cæsaris filia Pompeij vxore scribit *lib.* 106. *& Dio lib.* 39. *qui, ipsam femellam*, inquit, *cum peperisset, in puerperio obijsse, cumque de eius laudibus luculenta oratio habita esset, in campo Martio sepultura traditam, licet Domitius aduersaretur, dixissetque inter cætera, non licere eam in loco sacro sine decreto sepelire*. Ex quibus apparet id pro paucis benemeritis peculiare munus fuisse; Et de A. Hircio, L. Pansa & Britannico similia apud eundem *Florum lib.* 119. *& Corn. Tacit. annal. lib.* 13. Itaque

8 Romanorum sepulcra * non modo popularium, verum & honestarum & eminentiorum familiarum in Suburbanis potissimum erant, Flaminia, aut Latina via, anfractibusque viarum, ita tamen vt viam non impedirent. De hoc est *tex. in l.* 2. *ff. de loc. & itiner. public.* De alijs in promptu habeo *Iuuenal. in fin. sat.* 1. ibi.

——— *Experiar quid concedatur in illos*
Quorum flaminia tegitur cinis atque Latina.

Ad quem locum hæc habet Io: Britannicus; *In Latina & Flaminia sepeliebantur mortui extructis sepulcris ab vtroque latere viarum, vnde extant multa epigrammata ad viatores*. Et *Propert.* 3. *eleg.* 14.

Di faciant mea ne terra locet ossa frequenti
Qua facit assiduo tramite vulgus iter.

Procop. qui lib. 1. *de Gothor. bello* Adriani extra vrbem sepulcrum sic refert: *Dum hæc peraguntur, Aurelianam portam ex altera parte Gotthi hoc modo inuadunt: Adriani Romanorum quondam Imperatoris sepulcrum extra portam Aureliam extat: & ad lapidis iactum à mœnibus procul extructum*. Et *Dionys. Halic.* qui de Coriolano loquens; *sustulere*, inquit, *lecticam ipsam illustrissimi belloiuuenes, frequentesque eum in suburbanum maxime illustre præparato rogo imposuere*. Minutæ autem plebis & mancipiorum sepulcra extra portam Exquilinam in via Lauicana veluti loco publico visebantur in locum *Puticulos* ex Festo & Varrone lib. 4. seu *Puticulas* à puteis fortasse, in quos conijciebantur, vel à cadauerum putore ita appellatum, de quibus *Baron.* nonnulla in suis *ad Martyrolog. notis sub* 4. *Id. Februarij*. Quemadmodum *Culinæ* in suburbanis & *Sesterlia* loca erant, in quibus egenorum corpora cremabantur, & in quos proiecta fuere illorum cadauera, quos Imperatores morte damnauerant. De primis *August. Vrbic. lib.* 1. *de controuer. Agr.* De alteris Horatij Scholiastes. De vtrisque vero post *Sueton. & Plutarc.* in Galba optime *Pomey in sua Libitina vbi supra* §. 3.

9 Neque omittere hic debemus * ad Ethnicorum quandam forsan similitudinem fideles quoque diu extra vrbem sepulcra habuisse, vt compertum est *d. cap. vbicumque* 13. *quæst.* 2. Deinde vero non statim in ecclesijs cadauera humanda censuere, quasi turpe id esset ratione loci, in quo Diuina celebrantur officia Deusue colitur & versatur *c. nullus* 13. *quæst.* 2. *& c. præcipiendum eadem caus. & quæst. & l. nemo Apostolorum C. de sacrosan. eccles.* Exemplo Lycurgi, qui in Delo mortuos sepeliri aut cremari fas non esse sanciuit ex *Plutarc. in eius vita*. & nos pluries aspeximus claros piosque viros breui in ecclesijs morantes, cum ex cadaueribus aere fœdo & corrupto, mala metuerent plurima. Sed in atrio, porticuue, & ecclesiarum exedris humari cadauera cæptum est *d. cap. præcipiendum*: seu in locis quibusdam separatis, sacrisque, & ad id aptis, quæ appellantur *cœmeteria* quasi dormitoria, vel cinisteria quia ibi mortuorum corpora seu cineres recumbunt, & reponuntur. Fidem facit *D. Chrysost.* auctoritas *serm. in Parasceuen* qui est in eius *tom.* 6. *fol.* 36. locum cæmeterij quasi dormitorij appellans, cum defuncti resurrecturi ibi videantur dormire: Vbi sciendum quod in maiori ecclesia per circuitum passus 40. in minori vero aut capella 30. à Sanctis Patribus sunt constituti *c. sicut antiquitus* 17. *quæst.* 4. quorum confinia qui frangere tentauerit, excommunicatur, vt tradit cum plurimis alijs notitijs *Asin. loc. cit. num.* 68. *& seqq.* De his videri etiam possunt *Vualfrid. Strab. lib.* 1. *de reb. eccles. cap.* 6. apud *Athen. lib.* 4. *cap.* 5. *Durant. de ritib. eccles. lib* 1. *cap.* 23. *Durand. in rational lib.* 1. *cap.* 5. *Barbos. in collect. ad* d. *tit.* 2. *cap.* 6. *num.* 110. *vsque ad* 116. *& Francesc. de eccles. cathedr.* (*hac* 5. *num.* 6. *de priuil. Lauor.*)

10 Veruntamen hæc ad explicationem * textus nostri nullatenus sufficiunt, oportet enim demonstrare quomodo quisque in agro suo posset construere sepulcra. Dico autem ad hoc pro arbitrio id non licuisse, cum *Cic. in lib.* nunquam satis laudato, cunctisque Iurisperitis memoratu dignissimo, *leg.* 2. hæc habeat pro materia nostra verba: *Vetat ex agro culto, eoue qui coli possit, vllam partem fumi sepulcro, sed quæ natura agri tantummodo efficere possit, vt mortuorum corpora sine detrimento viuorum recipiat ea potissimum, vt complectatur; quæ autem terra fruges ferre, & vt mater cibos suppeditare possit, eam ne quis minuat, neue viuus, neue mortuus. Id quidem l.* 12. *tabul. decretoque Pontificum cauebatur, licet deinceps aliter obseruatum vidimus*: quæ sunt clara & notatu digna. Constituebant vero sepulcra in finibus agrorum iuxta vias militares ac Regias, vt mortuis viatores bene præcarentur, & clarorum hominum memoria, præclareque factorum recordatione, ad virtutis imitationem excitarentur, quod accurate obseruauit *P. Pomey loc. cit.* quanquam in medijs aliquando fuerint ædificata, proprijs-

qne fingulorum fuudis , alijfue in locis à Pontificibus vel Augutibus, quorum id munus erat, affignatis vt *ex Plutarc.* deducitur *in Numa*; At in ijs amplitudo, fi græca percurrere non pigeat, videbinius quod fuetat prohibita; Hinc *Cic. d. lib. leg. 2.* De Athenienfium lege: *fed poft* (ait) *aliquanto propter has amplitudines fepulcrorum, quas in Ceramico videmus, lege fanctum eft, ne quis fepulcrum faceret operofius, quam quod decem homines effecerint triduo: neque id opere tectorio exornari, nec Hermas hos, quos vocant, licebat imponi, &c.* Et interpretatut Platonis fenfum in fua *Republic. lib. 12.* ibi: *extrui autem vetat fepulcrum altius, quam quod quinque homines quinque diebus abfoluerint, nec è lapide excitari plus, nec imponi, quam quod capiat laudem mortui incifam, ne plus quatuor herois verfibus, quos Logos appellat Ennius.* Qua in re tamen Romani protfus nihil fanciuere, vt conftar ex Iauoleni refponfo *in l. 4. Dig. lib. 8. tit. 4.* vbi *caueri*, inquit, *vt ad certam altitudinem monumentum ædificetur, non poteft: quia id, quod humani iuris effe defijt, feruitutem non recipit; ficut nec illa quidem feruitus confiftere poteft, vt certus numerus hominum in vno loco humetur.* Exemplum etiam excellentiffimum eft Vopifci in Probo, cuius hæc verba funt: *Pugnauit, & fingulari certamine contra quendam Aradionem in Africa, eundemque proftrauit: & quia fortiffimum ac pertinaciffimum virum viderat, fepulcro ingenti honorauit: quod adhuc extat tumulo vfque ad ducentos pedes terra lato per milites, quos otiofos effe nunquam eft paffus:* & alia, his additis, refert fatis abunde *Kirchmann. d. lib. 3. cap. 16.*

11 Igitur in agris * pletumque habebantur fepulcra, quod clare exprimit *Alex. ab Alex. lib. Genial. 3. cap. 2.* hoc modo: *Reliqui vero in agris quifque fuis, aut in fundo fuburbano, feu auito & patrio folo ex S. C. Ga. Dulio Conf. Romæ humari confueuere. In quibus fepeliendi licet toti genti familiæ ius effet à principio, poftea vt in familiam ius fepulcri non defcenderet, recentiore cura prouifum fuit.* Vbi aduetto illos, qui proprium campum non haberent, ab alijs emiffe locum, quod etiam ex Vlpiani conftat refponfo *in l. 14. ff. de relig. & fumpt. funer.* Et fi facra mifcere licet, opportunum adeft exemplum Abtaham *Gen. 23.* Immo quandoque à nonnullis ex benignitate concedebatur, vt aliquis in fuo fundo tumularetur *l. 4. ff. eod. fequitur Lauor. d. tit. 2. cap. 5. num. 97.* Verum fepire & circumuallare Prifci fepulcra confueuere, quemadmodum ex *Paufania Eliacor. 2. & Dione lib. 51. Kirchmann. probat d. lib. 3. cap. 17.* Vnde Macer Iurifconfultus *in l. 37. ff. eod. tit. de Relig. ex D. Adriani refcripto monumentum fepulcri id effe cenfuit, quod monumenti, ideft caufa muniendi eius loci factum fit, in quo corpus impofitum eft.* Quæ fepimenta aut ex Maceria fiebant, *Vlpian. in l. ade facra ff. de contrah. empt. Intra maceriam,* fic inquit, *fepulcrorum loca pura bonis, vel ceteris culturis feruata, fi nihil nominatim venditor exceperit, ad emptorem pertinent.* Vel ex humili aliqua materia. *Suet. in Nerone cap. 33.* vbi, relara Britannici morte, *Denique,* ait, *buftum confepiri, nifi humili leuique materia neglexit.* Vel potius ex filice at marmore. *Id. Suet. de fepulcro Neron. cap. 50.: in eo monumento folium Porphyretici marmoris, fuperftante Lunenfi ara, circumfeptum eft lapide Thafio.* Et Statius in tumulo Prifcillæ:

——— *Tantas venerabile marmor,*
Sepit opes ———

Et quandoque ex ferro, quod docuit *Strabo lib. 5.* vbi de Augufti Maufoleo: *in medio autem campo bufti eius ambitus ex albo faxo in orbem cinctus ferrea fepe, intus alnis confitus,* congeffitque *ibid. Kirchmann.*

De fepulcris profecto in agri confinio ædificatis ex dictis fequitur loqui Legislatorem
12 noftrum *, alias in medio proprij foli ratio de interftitio relinquendo nullatenus appareret, quia id tantum confpicitur fancitum, ne vicino detrimentum aliquod afferatur, ijfdem prorfus de caufis, quæ alibi fpacium huinfmodi Prifci Iureconfulti requifiuere. Sed quia in fepulcris maxima inerat Religionis obferuatio, conftituebatur enim Re-
13 ligiofus * fepulcri locus, non legitima folum corporis illatione in illud, fed etiam Glebæ iniectione, quæ folutis Iuftis, ter à facerdote publico fuper tumulum fiebar, eaque demum accedente (verbis vtimur *Cic.* etiam *2. leg.*) tum & cotpus *humatum* dicebatur, & *Sepulcrum* dicebatur, ac denique *multa religiofa iura* complectebatur. Ita etiam fepulcrorum locus facer vetuftis legibus declarabatur: *Vbi corpus demortui hominis condas, facer efto*: & alibi: *Ne quis veftibulum aditumue ad fepulcrum vfucapito, quod Paul. Manut. in fuo de legib.* refert *fol. 143.* Plura conijciuntur ex fæpe cit. *tit. de Relig. & fumpt. funer. & l. 3. & 4. C. de fepulc. viol.* quibus cum *Cic. tex. in eod. lib. leg. 2.* nititur *P. Pomey vbi fupra §. 4. num. 2.* Et cum haberentur, vr loca facra etiam quæ fepulcris erant contigua ita vt, fi intra vrbem locata fuiffent, vniuerfam breui occupaffent, feciffentque facram, nec licuiflet quicquam eorum facere, quæ ad prophana minifteria pertinerent; Idcirco ne Religio totum occuparet folum, in quo fepulcrum erat, alia Diftantiæ caufa obferuabatur, definiri namque folebat fpatium loci religiofi, vt fciretur quid puri loci relinqueretur. Et in monumentis ipfis, quorum aliqua erant lapidea, alia teftacea, alia vero marmorea, vt expendit *eod. loc. Kirchmann.* poft *Strabon. lib. 8.* aliofque veteres, plures referens infcriptiones, hæc fæpe verba infcribebantur *In fronte*, ideft in latitudinem, *pedes decem V.*
14 *G.* ideft *in agrum* *: in longitudine *pedes* tot, vt ex *Interpret. Horat. Satyr. 8. lib. 1.* feu breuiatis verbis hoc prorfus modo *IN F. P. XXI. R. P. XXVI.* fcilicet *IN FRON-*
TE

TE PEDES VIGINTI VNVM. RETRO PEDES VIGINTI SEX: quod exemplum accepimus à *Sertor. Vrsato in Monument. Patauin. lib.1. sect.2. fol.44.* qui, iisdem allatis rationibus, quas nos hic inseruimus, in imis cippis pedum hanc mensuram fatetur à maioribus adnotatam, *tum ut quantus locus à fronte, à latere, à tergo seu retro sacer purusque relinquendus esset cognosceretur, cum etiam ut area sepulcralis ab omni parte suum liberum haberet accessum.* De cuius sententia, quæ nostrum flectit iudicium, frons monumenti erat, quæ viam vel agri limitem tangebat. Pars vero posterior, quæ agrum respiciebat: & hæc in cippis denotata erat per illas voces RETRO IN AGRVM, nec non aliquando IN PARTEM POSTERIOREM. Ideoque in iure *Ambitus monumenti* pedes sunt in fronte & in agro, qui longitudinem & latitudinem designant. Ita *Iacob. Guther.* paulo infra melius citandus.

15 Venditori agri *, in quo mortuorum corpora condebantur, ingens probum erat, ni sepulcrorum iura, scilicet itineris, aditus ambitus *l. vtimur ff. de sepulc. viol.* apud se retinuisset, de quo etiam est aptissimum Ciceronis testimonium *in orat. pro Roscio Amer. cui de tanto patrimonio prædo iste nefarius, ne iter quidem ad sepulcrum patrium reliquisset.* Nec non miserrimus agricola diuitis cuiuspiam auaritia, qui terram eius totam sibi vendicauerat, omnibus bonis spoliatus, *vt suo saltem sepulcro paternum retineret solum, amicos plurimos ad demonstrationem finium trepidans eximie corrogarat:* apud *Apuleium Metamor. lib.9.* quem citat *Vrsatus loc. superius adduc.* Hinc autem factum est, vt ius itineris in Iurisconsultorum libris sæpe legatur vsurpatum, quod non ad sepulcrum ipsum, cum seruitus hæc Religionem non habeat, sed ad personas refertur: estque idem prorsus ac sepulcri ius per *tex. in l.3. & 4. ff. quemadmodum seruitus amitt.* quæ seruitus remitti, & acquiri domino fundi potest *d.l. seruitus §. seruitutem ff. de seruitut.* & est à Religione inter prædiorum dominos admissa: semper enim via ad sepulcrum quit vendicari *l. 1. ff. si seruitut. vendic.* ita vt illam vicinus præstare cogatur etiam si non adsit, immo si à vicino ire prohibeatur, iter ad sepulcrum peti præcario & concedi solere, vt quoties debetur, ab eo qui fundum coniunctum habet impetretur, Imperatoris Antonini cum patre rescripto est decretum, vt fuse probat *Guther. in tract. de Iu. Manium seu de Vet. funer. more lib.3. cap. 12.* qui Imperatores
16 iura vetustiora correxere * de nemine inuito cogendo ad iter per suum fundum præstandum ad sepulcrum, quod docuerat *M. Tullius d. orat. pro Roscio*: & recentia hæc tradit *Sicul. Flacc. in tract. de limitib.* his verbis: *ad omnes agros semper iter liberum esse, nam aliquando, deficientibus vijs vicinalibus, per agros alienos iter præstatur, quæ etiam conueniunt præcario, vti seruitutem præstent his agris, ad quos necesse habent transmittere peruium.* Causa vero iter præstandi potissima erat faciendi funeris *ad tex. in d.l. vtimur ff. de sepulc. viol.* cuius lectionem in Pandectis corruptam notauit *Guther. ibid.* vbi *iter eius* exprimitur pro *iter & ius*, eamque sic restituit. Porro erant proximis hæc concessa, quorum nomine inferiores & superiores vicini erant de sensu eiusdem Gutheri, qui fundatur in *tex. l. non solum ff. de oper. nunc.* & in quamplurimis vetustis inscriptionibus, quas (more suo) eruditissime interpretatur, vbi & aditum ab itinere putat minime separandum esse *ex l. si item ff. si vsufruct. petat.*

Sed ex vetustis & obsoletis ad noua & vsitata descendendo, breuiter noto quod hodie
17 parochis * & cunctis regularibus cadauera prope altare, aut sub altarium bradellis (vt vulgo dicitur) sepelire vetitum est *ex cap. præcipiendum 13. quæst. 2. & ex Pij V. constitut.* extantque plures *Sac. Congregat. Episc. resolut.* apud *Riccium in collect. decis. p.8. coll.3838.* vbi quod ita debeat ab altari distare, vt sacerdos celebrans ibi non cogatur pedibus insistere: & apud *Samuel. in tract. de Sepultur. tract. 1. controuer. 8. conclus. 3.* qui ait, si constructæ in eo loco reperiantur sepulturæ, quod non modo celebrari in illo altari Missa non debeat, verum interdici donec alio corpora transferantur. Et sequitur *Dulph.* in simili & eleganti *de Sepult. tract. cap. 1. num. 6.*

CAPVT VIII.

Disseritur quæ sit Distantia in aperienda Fouea: & quomodo huiusmodi seruitus constituatur: Cloacarum quidditas, constructio ac purgatio expungitur.

SVMMARIVM.

1 *Scrobis nomen Puteos, & Foueas comprehendit.*
2 *Fouea quid sit: quidue Fossatum.*
3 *In proprio solo qualiter fieri possit prope vicinum.*
4 *Æmulatio quando cesset, atque nocendi animus intret.*
5 *Tenetur dominus pro animali mortuo vel debilitato in inutili fouea.*
6 *Ob publicam vtilitatem licet cum vicini damno aquas diuertere.*
7 *Si aqua per foueas fluere possit, non poterit inferior cogi ad eam recipiendam.*
8 *Spatium duorum pedum ad vicini confinium est relinquendum.*
9 *Propria est prædij cui adhæret: vide num. 13.*

POsset nonnullis videri prima facie nihil prorsus de Fouea Legislatorem hic statuisse, cum tale verbum non legatur in textu. Sed verborum vires bene callentibus hæc non latent, neque alteriſſima, vt dicitur, sunt reposta
1 mente; Tractatio * enim de *Fouea* cadit sub nomine *Scrobis*, quod est vox synonima seu generica sub se compræhendens Puteos; vel Foueas intra terram manufactas (idest artificiali instrumento) ad vineas vel arbores conserendas, vel ad metalla & quæcumque alia fodienda, vt describitur *in theat. ling. lat.* & apud quoscumqne Græcos Lexicographos est compertum. Ad rem facit illud Columellæ: *ante annum quam poma disponere voles, scrobes fodito*, qui auctor de hac materia multus est *in lib. 4. cap. 15. & lib. 5.* vbi agens de Fico *in Scrobem*, ait, *Fici arbusculam deponito*. Immo & promiscuo sensu Fouea accipitur pro ferarum. Scrobe, venandarum causa facta, vt in *l. 18. ff. ad l. Aquil.* & Pauli in ea responso, *qui foueas Vrsorum ceruorumque capiendorum causa faciunt, si in itineribus fecerint, eoque aliquid decidit, factumque deterius est, lege Aquilia obligati sunt*.
2 Describitur Fouea * ab Vlpiano *in l. vn. ff. vt in flum. public. Receptaculum aquæ manu factum* vbi *gloss.* id exemplificat in ijs terræ excauationibus, quibus castra cinguntur. Sed melius illæ appellari possent *Fossata* seu *Valla*; vt deducitur ex *tex. in l. 3. §. is qui in exploratione ff. de re milit. Castra omnia fossato circumibat Capitol.* inquit *in Gordiano*: quod ad probat *Veget. lib. 4. cap. 16.* Vnde hodie ob ingrauescentem in Imperio statuum inter se differentiam, & imminentia ciuilium armorum pericula multos Principes suas ciuitates palatinas turribus & propugnaculis, vallis fossisue munire consuescere, asserit *Fritsch. in tract. de Palat. Princip. cap. 10. num. 23.* Sed nos existimamus in iure Fossata & Foueas pro ijsdem rebus accipi. Satis est sententiam roborare auctorit. *Bertazzol. in tract. clauſ. clauſ. 20. cap. 7.* quem sequitur *Costa de fact. scient. dis. 50. num. 12. centur. 1.* & communiter dicitur Fossata intra fundum, vel circa fundum existentia, mensuranda esse cum fundo vendito.
3 Dubium in hoc capite * peculiare est. Vtrum fouea in proprio solo fieri possit, prope domum & murum vicini? Ad hoc affirmatiue respondeo, dummodo fiat vt sibi principaliter prosit, & vicino minime nocumentum afferat, fundamenta eius non destruendo, nec marcescendo cum aqua in illa recolligenda, & non fiat ad æmulationem. Tota huius ratio est in *l. vicinus 24. ff. de aqua & aqua pluu. arc.* ibi: *sed & si fossas fecisset ea quibus aqua pluuia posset nocere, arbitrum si appareat futurum, vt aqua pluuia noceret, cogere oportere fossas eum explere, & nisi faceret, condemnare: tametsi antequam adiudicare, aqua per fossas nunquam fluxisset*; Conspicitur enim semper damnum futurum, & condemnatio fit ad interesse, vel cautio iubetur de damno infecto, vt ex *l. Atteius §. fin. ff eod.* & etiam manu militari potest effector Fossæ cogi ad demoliendum & ad opus deplantandum, bene ratiocinatur *gloss. ad c. l. Vicinus fundata in l. qui restituere ff. de rei vindic. & in l. stipulatio §. siue de nou. oper. nunc.* Immo si licentia ad illam aperiendam emanauerit, semper intelligetur concessa absque damno & incommodo alterius. *Tex. in l. 2. §. merito & §. si quis d Principe ff. ne quid. in loc. public.* vbi *gloss.* plura ad hanc materiam allegat iura. Sequuntur *Cæpolla de seruitut. vrb. præd. cap. 60. sub num. 3. & Sabell. var. resolut. & responſ. cap. 79. num. 21. 22. & 23.* De frequentibus in agro Romano puteolani pulueris foueis, eius inquam pulueris qui *cum calce ac cæmento commixtus, non modo cæteris ædificijs præstat firmitates, sed etiam moles, quæ construuntur in mari sub aqua facit solidescere*, vt inquit, *Vitruu. lib. 2. cap. 6. post Plin. lib. 35. cap. 13.* vnde in Gallias ob miram in structuris firmitatem affertur, non differo; Satis enim erit post tractatum addere Illustrissimi D. Nicolai Seueroli celeberrimi Aduocati responsum veluti præciosissimum summæ doctrinæ fragmentum.
4 Cessat vero Æmulationis * præsumptio cum Foueæ viam publicam respiciunt, tunc enim intrat communis ac singularis ratio vtilitatis. *Iaſ. conſ. 180. num. 18. lib. 2.* & ob id aqua à solito cursu recte diuerti potest. *Dec. conſ. 244. num. 7. & 8. verſ. secundo non obstat. Parif. conſ. 105. num. 15. lib. 1. & Io: Bapt. Antonell. conſ. 88. num. 11.* Quemadmodum constat nocendi animus cum Ager his sulcis non indigebat, vt aduertit egregie *gloss. in d. l. vicinus verbo, cogere posse*. Tunc enim fouea inutilis

tilis esset, quo in casu si aliquod vicini animal in eam ceciderit, & deinde fuerit debilitatus vel mortuus, teneretur dominus præ-
5 cium soluere *, vel damnum emendare, & animal mortuum vel debilitatum pro se retinere. Sic disponitur *in cap.11. de iniur. & damno dat.* plura affert *Capolla vbi supra cap.47.num. 8. & cap.80. num.2.* & tradit *Sabell. d. cons. num.27.*

6 Extenditur publicæ vtilitatis ratio *, cuius prædij domino licitum est cum aliquo vicini damno aquas pluuias diuertere, vt sentiunt *DD.*, inter quos melius scribunt *Parif. in d. conf.105. num.5. lib.1. Alex. conf.108. num. 2. lib.2. Menoch. conf.1172. num. 8. & Thesaur. decis. Pedemont. 245. num.8. ad l.2. §. sunt autem ff. ne quid in loc. public.* Eas foueis arcendo, quibus prædium adiacentis viæ muniatur. *Tex. in l. 1. §. Labeo ff. de Flumin. Parif. ibid. Dec. conf. 244. num. 4. & 9. fin. Antonell. vbi supra num. 15.* quanquam promissio extirisset de aquam recipiendo ex prædio superiori. *Cephal. conf.771. num.1. & seq.* qui fuse materiam auget & *Laterch. conf.146 num. 3. vers. scientiam.* Quod si aqua per Foueas fluere
7 possit *, non poterit prædij inferioris dominus cogi, vt aquam è superiori fluentem recipiat. *Berous conf. 143. per tot. lib. 3. & Laderch. d. conf.* Præcipue si damnum inferiori absque vlla superioris vtilitate afferretur, per tradita à *Cephal. conf.130. num. 15. & seqq. & à Iaf. conf.150. num. 17. lib. 2.* quos citat & sequitur *Antonell. vbi supra num. 19. & 20.*

8 In illa tamen à priuato facienda * ad vicini confinium, tantum spacij est relinquendum, quantum erit ipsius foueæ profunditas, idest duorum pedum, vt ex nostra *fin. l. Sabell. add. loc. num.23.* Quæ mensura non à Regione, & præfixo domus vicini termino est capienda, sed ex eo vbi cadit stillicidium, & quousque stillicidij rigor se extendit, per ea quæ singulariter tradit *Capoll. in oper. cit. cap. 28. num. 8.* illud que relictum spatium non propterea esse definit ipsius Foueæ domini. *Id. Capoll. cap.40. num. 5.*

9 At in dubio quisnam erit Foueæ * dominus censendus? Dicimus regulariter Foueas proprias esse prædij cui adhærent. Ita existimauete *Alex. conf.120. num.5. lib. 2. Bursatt. conf. 409. num. 3.* quæ pars fundi dicuntur: *Io: de Amic. conf.1. num.22. Iaf. conf.91. num.5.*
10 *lib.1. & Surd. conf.76. num. 19.* * cuius dominus propterea ad viæ reparationem tenetur vt tradit *Parif. d. conf.105.* ne de damno teneatur *ex reg. damnum de reg. iur. in 6.*, quod etiam indicat *Antonell. d. conf. 88. num. 3.* Si vero fint inter prædia priuata, communia erunt
11 iudicanda, maxime * cum fuerint in vsu publico *ad l. vn. ff. vt in flumin. public. nauig. lic. §. fossa & l. 2. §. interest ff. de flumin. Bartol. in tract. Tyberiadis in princ. in verb. agro in 2. col ibi, ex illo collige & in 4. col. in verbo flumen Alex. conf. 54. vol. 5. Pyrrh. in consuet. Aurelianens. tit. de seruitut. cap. 21. Cassaneus in consuet. Burgund. rubr. 13. §. 1. in verb. par fossez vers. quaero num.1. & seqq. fol.3. 66. vbi plura & per Nepit. in consuet Catanens. tit.60. num.7.* Item si à meridie septentrionem versus tendat ex intermedio agrorum, communis quoque iudicabitur *arg. tex. in §. riparum institut. de rer. diuis. ibi; sed proprietas illorum est, &c. Mazoll. qui videri potest conf.112. num.27.* Et demum, pro tali habebitur si in ea piscari non liceat, nisi de Principis assensu. *Beto conf. 140. sub num. 14. vers. quinto dicuntur vol.3.* Immo *Alex. in pracit. conf.* asserit fossatum seu foueam intelligi pro confine iuris illam efficientis, sed non per hoc ex ea fundorum diuersitas necessario probatur, vt aduertit *Io: de Anania in conf. 98. in 3. col.* Neque prodest eam vti priuatam enunciare, quia talis est probanda, cum sit quoque communis in duorum fundorum confinio *§. praeterea l. 2. ff. de aqua & aqu. pluu. arc. ibique gloss. verb. confinio. Bart. vbi supra. Bald. in l. Riparum ff. de rer. diuis. Brun. de reb. dub. sub tit. de duob. disposit. ratione loci num. 15. circa fin. Capoll. de seruitut. vrb. prad. cap. 80. sub num.1. & de seruitut. rust. cap. 21. sub num.12.* dixit *Rota in Veliterna Retractus 24. Nouembris 1664. coram R. P. D. Taia §. fin.* Flumina enim vix aliqua publica sunt, & alia priuata *l.1. §. fluminum ff. de flumin.* Sic arbor in confinio duorum communis est. Optime *Ruginell. in tract. de Arborib. cap. 7. num. vlt.* qui aduertit *cap. vlt. num. 28.* habentes arbores ab vtraque foueæ parte non supponi com-
12 munes *, cum de eis iudicandum sit prout ab vno magis quam ab alio deglabentur, vel earum fructus colligantur, teste *Natta in conf.672. num.19.* sicuti etiam arborum iudicandus esset possessor qui fossas mundauerit, vel frondes collegerit. Secus tamen est si arbor in communi sit plantata fossato, quia communes etiam fructus erunt, quemadmodum si vnius, eius tantum solius. *Gloss. in l. arbor 19. ff. commun. diuid. vers. pro diuiso. Auenda. de exequ. mand. reg. leg.1. p.1. cap. 12. num.13. & 14. plura adducit. Mauric. Apicella decis.1. num.89. & seq. cui nititur idem Ruginell. cap.13. num.1.*

13 Nullo modo etiam publica * est censenda Fouea, si per eam perennes non fluant aquæ, sed pluuiales; quod arguere ipsam esse priuatam *ex text. in d. l. fluminum* resoluerat *Rota in alia Veliterna Retractus eodem anno 28. Ianuarij coram Reuerendissimo Ninos in §. & simili-*
14 *ter*, vbi dicitur quod vti priuata * retractum impedit, ad quod citantur *Afflict. de in. prothomis. §.9. num.12. circa med. & ibi modern. in addit. notab. p.12. Io: de Amicis conf.1. num.27. & seqq. Rimnald. iun. conf.382. num.50. & alij.*
15 Et si publicas * reciperet fordes, in seruitutem potius fauore publico redundaret, quam dominium, vt beue considerarunt *Io: de*

de Harprecht in §. prædiorum . Otthom. Vuesbenc. & Bocer. num. 7. institut. de seruitut. & Manz. de seruitut. Vrb. præd. tit. 2. quæst. 49. num. 155. & seqq. cit. in proxime adduc. decis. §. in nihilo .

16 Sequitur ex dictis quod publica * fouea expensis publicis seu communibus sit excauanda. *Florian. in l. fistulas ff. si seruitus vindic. Capolla de seruitut. vrb. præd. cap. 69. tit. de aquædut. sub num. 1. & melius de seruitut. rust. præd. cap. 4. tit. de seruitut. aquæd. sub num. 90.* vbi dicit quod, si viget consuetudo eam aliorum expensis excauandi, attendenda est, puta eorum, ad quos eadem fouea spectet. *Ciriac. controuer. 576. vol. 4. num. vlt.* Quod autem spectat ad facultatem illam aperiendi, assero
17 quemcumque dominum * illa frui in suo fundo, cum ibi hæc & alia facere valeat iuxta disposit. *text. in l. quoties la 1. §. seruitutum ff. de seruitut.* & dixit *Rota in Romana Sepis & Arborum 15. Ianuarij 1668. coram Eminentissimo Cardinali Cerro §. & hinc desumebatur.* In casu vero, in quo denegaretur foueæ ex-
18 cauatio *, posset aperiri clauica, vt bene discurrit ibid. *Ciriac. num. 28. & 29.* Qua in re præscriptio non officit excauationi negatiuæ, si ex aduerso non licuisset agere ex regula: quod non valenti non currit præscriptio. *Text. in l. 1. in fin. C. de annal. except. & l. 1. C. de bon. matern.*

Procedamus ad eiusdem refectionem. Hic præmitto neminem teneri aquas superiores
19 etiam descendentes * ex natura loci suscipere quando ex earum nimio fluxu sibi nimia afferatur læsio, vt notat *Castrens. in l. in summa §. fin. ff. de aqua pluu. arc. & in l. fluminum §. fin. sub num. 3. ff. de damn. infec.* quod *Cephal. cons. 130. num. 17.* ampliat etiam si conuentio præcessisset de aquis superioribus suscipiendis, quia etiam in eo casu non tenetur inferior eas suscipere, quod repetit *conf: 771. num. 2.* & sequitur *Capolla de seruitut. rust. præd. cap. 4. num. 76. & Ciriac. d. controuer.* subdens quod, stante recusatione per inferiorem facta de superiori defluxu causa damni vitandi, iuridicum est quod alibi excauetur fouea, per quam superioribus consulatur ne aquæ in eorum prædijs restagnentur, sed naturalem habeant decursum: & generaliter quod non possit aqua superior diuerti nec aggeribus, nec obturatione canalium, si foueæ ad id publicæ sint post *Riminald. iun. cons. 80. sub num. 10. cum seqq.* dixit *id. Cyriac. controu. 688. num. 48. & per tot.*

Quia vero ex tali descensu facillime foueæ specimen, & si eius memoria non extet, po-
20 test apparere *, tunc (quemadmodum in alijs casibus, in quibus huiusmodi conspiciantur vestigia) videndum erit, an iure seruitutis aperta fuerit, hoc est pro euacuandis aliquorum aquis, & ij (quorum aquæ in ea euacuantur) alios ad illam reficiendam, & (si opus fuerit) excauandam cogere poterunt.

Castren. in d. l. in summa §. apud Alphenum seu apud Atheium & in §. apud Namusam vers. plane si fossa ff. eod. fuse Capoll. d. cap. 4. num. 72. cum seqq. & num. 90. Paris. d. cons. 105. num. 26. lib. 1. & Bertazz. de claus. gloss. 16. claus. 19. num. 7. qui vnanimiter sentiunt ad prædij dominum spectare fouearum purgationem prædij adiacentis. Hoc tamen ratione habita ad fundum conductum ita declarandum est, quod si perpetuam respiciat vtilitatem, vel temporis diuturnioris quam sit conductio, impensa ad dominum spectet; Sin autem de fossatis annuatim reficiendis agatur, ex-
21 pensarum onus ad conductorem * pertinet *l. 1. §. de eo ff. de aqu. pluu. arc.* Et ratio est, quam late digerit *Roland. in cons. 83. num. 6. vol. 4.* quia nulli dubium est, quod colonus fundum colere debeat *l. ex conducto §. 1. ff. locat.* sed fossata & aggeres ita facere sunt de fundi cultura *d. §. de eo* cum præsentem respiciat vtilitatem: colonus igitur ea debet facere: & iuxta tradita per *Bart. in l. prædia §. penult. ff. de fundo instruct. Alex. in cons. 4. col. 2. vol. 5. & Ias. in l. 1. col. 6. in princ. C. de iu. Emphyth.*

Hinc est quod, si ab omnibus inuicem fuerit debita seruitus aquam in tali aquædu-
22 ctu recipiendi *, ab eorum etiam quolibet, tempore aquæductus repleti, aduersus alios ratio habebitur, vt excauetur & reficiatur. Ita *Laderch. post Capoll. ibid. cons. 146. num. 5. Bursatt. cons. 277. num. 6. & bene Ciriac. d. controuer. num. 17. qui Bald. citat in cap. 1. §. si quis de manso sub num. 15. vers. item quod quis tenetur mundare, &c. de controuer. inuestit. in vsib. feud.* vbi inquit quod inferiores possunt contra superiores agere, vt veteres aquæductus restituant, & curent vt aquæ solitum cursum retineant. Et fundatur *in tex. l. hoc iure §. ductus aquæ ff. de aqua quotid. & æst.* Ex quo constat vetustatem in ea materia decursus, & euacuationis aquarum semper attendi per illa verba *Ductus aquæ, cuius origo memoriam excessit, iure constituti loco habetur.*

23 Non leue denique dubium est *, an ad illam purgandam, seruitutem aperti aditus aliquis pati teneatur? Cui negatiue respondemus, quia enim nimis esset continua seruitus hæc, & maximè causa incommodi, iura volunt satis esse aditus præstationem de tempore tantum, quo fouea purgari debet *ex l. 1. ff. si vsusfruct. petat. l. 2. §. qui ait de cloac. & l. de asse ad Treb.* ex quibus aperte constat non licere nisi eo tempore id petere, neque sufficere seruitutis quasi possessionem, dummodo ius ad illam clare non probetur *arg. l. altius & l. Dinus de seruitut. Vero in eod. tract. cap. 40. num. 5. & cap. 45. de Penu. num. 22.* quibus optime subscribit *Gabriel cons. 145. num. 1. 2. & 3. vol. 1.*

Foueæ simillima est Cloaca ita dicta à *colluendo* secundum Festum, vel *quod ea percolantur aqua ex Isidor. lib. 15. orig. cap. 2.* Ea vero locus

iocus est cauus per quem colluuies quædam fluit de mente *Vlpiani in l.1. ff. de cloac.* cuius appellatione tubus & fistula continentur: ille foramen est per quod aquæ purgantur colluuies, hæc autem aliud ad idem instrumentum *d. l. 1. cloaca appellat. ibique gloss. & Capoll. de seruitut. vrb. præd. cap.48. num. 1.* Eius
24 inuentum Tarquinio Prisco tribuitur *, qui montibus subfossis ac vrbe pensili fornicibus suspensa, receptaculum omnium Vrbis sordium cloacam fecit in Vrbe, *maximam* eam appellando in tres ductus diuisam, à qua fossæ aliæ ductæ fuere, præcipue post vrbem à Gallis captam & incensam dum quisque rædificare sibi domicilium cæpit absque primæua ratione ita vt fere cuncta priuata tecta suas peculiares haberent cloacas: de qua materia fuse scribunt *Dionys. lib. 3. Plin. lib. 36. cap. 15. Liu. lib. 1. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 14. Marlian. lib. 3. cap. 18. & Rosin. antiquit. Roman. lib. 7. cap. 32.* qui singulos ciues ijs curandis notat curatores viatum dictos, nec absque honore magistratus fuisse propositos, fultus fortasse *Suetonij* testimonio qui *in Augusl. cap. 37.* scribit hoc modo: *vt plures partem administrandæ Reipublicæ caperent, noua officia excogitauit, curam operum publicorum, viarum & aquarum alueí Tiberis, frumenti populo diuidendi, Præfecturarum vrbis, Trium viratum legendi Senatus, & alterum recognoscendi turmas equitum quoties cumque opus esset.* De hoc etiam *Onuphr. Pannin. in Ciuit. Roman. pag. mihi 326.* nonnullas affert inscriptiones. Optime Athalaricus apud *Cassiodor. variar. 8. 30.* sic de cloacarum opportunitate: *Nihil prodest aquarum copias vrbibus immisisse, nisi tunc prouideatur cloacarum opportuna digestio, more vitæ humanæ, cuius ita salubritas continetur, si quod ore quis suscipit, alia parte corporis relaxatus effuderit:* & donec Roma cloacis vla est, sanum fuit ac salubre ibi habitare per *gloss. in cap. qualiter 7. quæst. 1.* quam ad hoc citat *Ripa cap. 4. de remed. præseruat. contra pest. num. 51.*

Sed vt rem clarius inspiciamus, duo Prætor introduxit cloacarum interdicta, tum ad ciuitatum salubritatem, cum ad earum tutelam: alterum nempe prohibitorium, ne cuiquam interdicatur suam reficere & purgare: alterum restitutorium, ne quis in eis aliquid mittat, per quod fiant deteriores *d. l. 1.*
25 vbi in publicam & priuatam cloaca * distinguitur. Sciendum autem est, quod inter meas & vicini ædes cloacam aperire licet inuito etiam vicino, eoque contradicente vt *Capolla* censet *d. cap. 48. num. 4. per d. l. 1. §. si quis mihi purganti. l. fin. ff. de cloac. & l. de pupillo §. si quis riuos ff. de nou. oper. nunciat.* Quæ tamen sententia est intelligenda quando ita fieret, vt communis paries minime læderetur *ad tex. in l. quidam Hiberus in princ. & l. si fistulas & l. fistulam ff. de seruitut. vrb. præd.* Ita Megalius explicat in suo *promptuar. tom. 1. verb. cloaca num. 3.* Neque impediendus est cloacam construere volens in publicam viam exitum habentem *d. l. 1. §. item Labeo de cloac.* dummodo vsus publicæ cloacæ deterior minime fiat, viaque minus habilis non reddatur *l. 2. §. si quis cloacam ff. ne quid in loc. public.* seu res fætidæ per viam minime excurrant *l. ædiles in fin. ff. de via public.* Purgare quoque & reficere illam quisque valet, etiam si vi vel clam aut præcario illius habeat vsum, adeo vt possit & ad vicini ædes transire, & pauimenta rescindere, siue proximi ij sint, siue vlteriores, si per eorum ædes cloaca currat, dummodo tamen quicquid purgandæ reficiendæue cloacæ gratia est rescissum, reficiatur, ne damni infecti eo casu stipulationem committat, vt *in præd. l. 1.* sancitum est. Veruntamen *Capolla d. cap. 48. num. 3. & Megalius ibid. num. 5.* æque existimarunt ob fœtorem, vicinis inuitis, hæc & similia diurno tempore facienda nequaquam esse, quin potius nocturno, maxime si non vrgeat necessitas. Item ex eadem causa neque in æstate cum aer facilius corrumpatur: *gloss. in l. si opus 21. §. fin. ff. quod vi aut clam*; aeris siquidem corruptio ex fœtore habilius generatur æstiuo tempore quam hyberno, quia à frigiditate omnis prauus odor restringitur, à calore autem relaxatur, vt egregie defendit *Samuel Stryken in tract. de iu. sensuum tit. de sensu olfact. cap. 2. num. 15.* qui meminit Mediolanensis statuti, quo cauetur ob fœtorem æstiuo tempore vitandum, nullum Necessarium spatiari in ciuitate à calendis Aprilis vsque ad festum Sancti Michaelis sub pæna librarum trium Imperialium applicandarum, ex *Horat. Carpano p. 2. stat. Mediolan. cap. 268.* Quæ ita clara sunt, & ad scopum nostrum sufficientia, vt alia hoc loci addere non oporteat.

CAPVT IX.

De Puteo quoad Distantiam, Dominium & aquæ haustum Tractatio instituitur.

SVMMARIVM.

1 *Puteus qui dicatur; & à quo inuentus.*
2 *Differt à Fonte.*
3 *De spacio in illo excauando apud Athenienses.*
4 *Qua profunditas consideretur ad distantiam in lege Solonis.*
5 *Latrina prope puteum quomodo ædificanda.*
6 *Communis puteus vicinorum expensis est reficiendus & mundandus: vbi amplia etiam si id fuerit renunciatum: num. seq.*
8 *Dominus in dominio præfertur vassallo.*
9 *Qualiter communis diuidi possit.*

K Non

10 *Non acquiritur cum praiudicio vicini.*
11 *Omnes domus partes sociæ sunt in Putei exercitio.*
12 *In dubio diuisa domo, cui spectet Puteus.*
13 *Aquæ haustus seruitus quando prætendenda.*
14 *Dominus potest vnam partem domus absque putei vsu locare.*
15 *Conductor debet puteum purgare.*
16 *Aquæ haustus seruitutis mentio in antiquis lapidibus.*
17 *Quando sit personalis huiusmodi vsus.*
18 *Exprimi debet seruitus haustus aquæ, alias non includitur. vbi quomodo probatur & præscribatur.*
19 *Possessori eius quando sit danda manutentio.*
20 *An ius habens ad hanc seruitutem, possit vti de nocte.*
21 *Ex lege Solonis quando posset aqua extrahi ex vicini puteo.*

QVoniam Scrobis nomine in antecedenti capite Foueas & Puteos diximus compræhendi, & de primis iam satis disserverimus, merito hic est obuia Puteorum materia. Est igitur Puteus *locus defossus, ex quo*
1 *hauritur aqua, à potatione dictus* *. Ita docet *Isidor. lib.* 13. *cap.* 21. *Et Matth. Martinius in lexico-philol.* eum describit locum in terra aquam viuam continentem, vbi à græco verbo ποτὸς, quasi *potum* deductum existimat: quod *in etymolog. triling.* confirmat etiam *Frungerus*. Hinc *Virgil.* 3. *Georg.*

Currentem lignis potare canalibus vndam.

Ibique aquam contineri per terræ meatus perpetuo deriuantem dixit nouissime *Bragiott. in spit. viar. & flumin. cap.* 2. *num.* 36. Primus vero Puteorum inuentor Danaus creditur Beli prisci filius eo temporis, cum ex Ægypto in Græciam, quæ *Aigesdipsion* vocabatur, fuerat aduectus, quod refert *Grappald. in suo lexic. de partibus Ædium*; Et quanquam alias
2 fontis appellationem fuerit sortitus * ex *Sprenger. de iure ædific. cap.* 9. §. *de Puteo*, ex eo fortasse quod fluat ad Cisternæ differentiam, in qua non semper est aqua, sed tantum pluuiali tempore, quæ inutilis aluo faucibusque duritiarum causa notatur Plinij auctoritate ab eodem Grappaldo, pro eoque non competit de fonte interdictum *l.* 4. §. 4. *ff. de fonte*; Valde attamen differunt vt notum est, ideoque ipsæ puteorum aquæ (in Auicennæ sententia) respectu fontium malæ sunt, stagnantes namque damnantur, quæ profluunt salubriores dicuntur.

3 Potissima in eorum effossione consideratio est Distantia à vicini fundo. Hæc frequens in Attica terra, vti admodum siticulosa, fontibus amnibusque perennibus orbata, *Dicæarchi* testimonio; vnde in votis pro impetranda pluuia sui tantum Attici meminerant, & rationem habebant, vt inquit *M. Anton.* *in vita sua* & refertur à *Samuele Petito in comment. leg. Attic. sæpe cit. lib.* 5. *tit.* 1. qua de causa Solon Legislator accuratissimus legem scripsit, qua licere cauit publico vti puteo, si intra hippicum fuerit, si maius esset interuallum, priuatum sibi quisque effoderet. Quod vt elucescat, verba ipsa *Plutarc. in Solone* (Hermanno Cluserio interprete) referenda sunt, scilicet: *quia vero nec amnes perennes, neque lacus, neque fontes abundè suppeditant regioni, verùm puteis manufactis vtuntur fere, legem scripsit, vbi puteus publicus intra hippicum esset, eo vti ius. Hippicum spacium, quatuor stadiorum erat, vt priuatam aquam peruestigarent, vbi maius interueniret interuallum. Quod si fossa decem passus in altum depressa, aquam in suo non inuenissent, tunc vt sumerent à vicino, & sex congiorum hydriam bis die implerent. Inopiæ enim subueniendum, non alendam existimabant ignauiam.* Plura notatu digna de Puteorum effossione apud *Vitruu. lib.* 8. *cap.* 7. Quoniam etiam temere non licebat intra fines suos sibi puteum fodere, sed orgyæ latitudinem ab alieno fundo relinquere oportebat ex simili alia Solonis lege his verbis ibidem relata à Petito: *Si quis puteum iuxta alterius agrum fodiat, orgyæ spatium relinquito*, quod spatium alij sex pedum esse volunt, alij trium passuum, quidam vnius seu vlnæ, vt alicubi Plinius, nempe duorum palmorum ex *Nicol. Perotto*, vel vtriusque manus extensæ, vel vnius cubitus, quod idem est, vt fuse probat *Alciat.* 1. *Parerg. cap.* 18. & ad legis nostræ mentem. Exquisitus tamen omnium rerum sensus accipitur ab ijs, quæ *Io: Leunclauius* tradidit *in Eclogis Basilic.* scilicet: *si quis puteum effodiat, dummodo puteo quem iam ante vicinus effodit, nouo hoc opere non noceatur, ad tantundem spatij, quanta fuerit putei profunditas, debet recedere.* Quæ scriptura (vt ibid. acute considerauit Petitus, alteri nititur Solonis legi, qua idem cauetur, quod profecto legitur in nostro textu, nempe: *quantum profunditatis habuerint, tantum spatij relinquito.* Nomine *profunditatis* certe hic non intelligitur geome-
4 metrica * ipsius met putei profunditas, quia nimia & pæne ridicula esset distantia, sed ad genericum Scrobis nomen id refertur, sicque ad duos pedes, quod est verisimile ac rationabile. Seu, si malueris cum *Crinit. de honesta discipl. lib.* 25. *cap.* 4. ad hunc modum eadem Solonis constitutio est legenda: *si puteum* (intellige quis foderit) *passum relinquito*, scilicet quinque pedes, cum totidem in passu contineantur per Almeidæ sententiam in *Analys. excellen. in iure num. quinar. cap.* 17. *num.* 9. Melius autem dicimus puteum vel penum subterraneum prope vicini fundum, siue rusticum, siue vrbanum, etiam dicto spatio non interposito seu relicto fieri posse, adhærentes *Capolle in de seruitut. vrb. præd. cap.* 80. *num.* 1. & *cap.* 47. *num.* 7. *vbi num.* 5. hoc postremum extendit, etiam si aperto nouo puteo,

teo, venæ alterius putei vicinæ præcidantur. per *tex. in l. fluminum §. fin. ff. de damn. infec* vbi *Vlpian.* hæc habet *stipulatio enim hoc continet, quod vitio ædium, loci, operis, damnum datum sit, taputa in domo mea puteum aperio, quo aperto vena putei præcisa sunt, an tenear? ait Trebatius non teneri me damni infecti neque enim existimari operis mei vitio damnum tibi dari in ea re, in qua iure meo vsus sum. Si tamen tam altefodiam in meo, vt paries tuus stare non possit, damni infecti stipulatio committetur.* Quæ non indigent explicatione, iisque consonant geminæ sequentes leges eiusdem tituli, & optime ita distinguit *Sabell. var. resolut. cap. 79. num. 23. & 24.* idemque *Capoll. in tract. præd. cap. 46.* aduerterat in sensu eiusdem *§. fin.* contrarium nostro textui se vidisse obseruari, cum quilibet penum faciat in suo quatenus durar solum suum, dummodo vicinus per se damnum non patiatur. Ideoque propepe puteum latrinam ædificans, murum duo-
5 rum pedum * versus illum condere debet. *Text. in l. 17. §. 7. de act. empt. & Sprenger. vbi supra in fin.*

Procedamus modo ad Putei dominium in dubio. Qua in re plura notanda sunt.
6 Et Primo quod puteus *, vel est priuatus nempe vnius domini, vel publicus. Hic & communis puteus vicinorum expensis refici & mundari debet, vt scribit *Nepita in consuet. Catan. tit. 60. num. 5.* ita vt pro hoc agendo possit imponi collecta. Sic ait *Angel. in l. 2. §. viam publicam ff. ne quid in loc. public.* Quod onus euitat minime qui prope refectionis tem-
7 pus illius * vsui renunciat. *Text. in l. ad portus C. de oper. public. l. ad reparationem C. de aquad. lib. 11. Sprenger. vbi supra & Gallerat. de Renunciat. p. 1. lib. 4. cap. 14. post Specul. tit. de censib. §. 1. verbo item pone. Roman. singul. 68. Ias. in l. 2. num. 26. C. de iu. emphyth. & Capoll. d. cap. 47. num. 4.* Ratio autem est quod, licet per renunciationem res deficiat, persona tamen remanet principaliter obligata. *Kloch. de contribut. cap. 2. num. 19. & cap. 5. num. 106. & 107. & cap. 10. num. 18.* Idemque dicit *Angel. in d. l. 2. §. hoc interdicto num. 3. ff. ne quid in loc. public.* qui firmat vicinum non teneri si ante collectam aquas dereliquit, secus si postea, & citat *l. incola la 2. ad mund. & l. seruum fructuarius de vsufruct. ibi: & puto vtile interdictum competere, quia ipse est personaliter obligatus.*
8 Secundo quod vbi vasallus * & dominus communem habent puteum, & non sufficit vtrique præfertur dominus. Idem *Sprenger. arg. l. 4. cit. §. 1. commun. diuid.*

Tertio quod puteus communis si inter duos vicinos sit, potest iudicio communi
9 diuidi *, si solum eius sit commune ipsorum, vel viciniæ ipsorum adiudicetur. *Text. est in l. 4. §. commun. diuid. vbi Florian.* qui tamen dicit secus esse, si ipsis tantum ius esset hauriendi aquam, quia fortasse solum in quo est puteus, publicum est vel aliorum, quod acutè recitat *Capoll. d. cap. 47. num. 2.*

Quarto noto quod puteum aliquis in suo solo acquirere non possit, si per id ve-
10 næ vicini * putei in totum præcidantur *l. fluminum §. fin. de damn. infec. 2. Sprenger. etiam d. loc.* vbi Statuti meminit Francofurtani, quo cauetur, vt omnes putei ædibus adstructi lapidibus similibus & non scandulis tegantur, nec amplius pedes quinque, pollices duos extra parietem excedant *p. 8. tom. 6. §. 1. & §. 2.*

Quinto quando ædes licet magnæ construuntur, & cum illis fons seu puteus, istæ
11 profectò totis ædibus * dicuntur destinatæ, omnibusque earum mansionibus & partibus, quæ sociæ dicuntur in hoc exercitio & puteo, per ea quæ tradit *Gratian. discept. for. cap. 526. num. 4. & 5.* quodque puteus dicatur pars integralis domus dum intra eius contignationem existat, dicunt *Bertazz. de clauf. clauf. 19. gloss. 11. num. 2. Paseth. conf. 173. num. 6. 7. & 8.* & melius *text. in l. Iulianus §. fin. ff. de act. empt.* ibi: *ea esse ædium solemus dicere, quæ puta quasi pars ædium, vel propter ædes habentur, vt puteal*ia sequitur *Altograd. consf. 12. num. 29. vol. 1.* qui ad eum textum bene aduertit Florentinas Pandectas habere *Puteal* & manuscriptas *Puteus* in apostilla marginali.

Quanquam vero etiam vnus puteus plurium domorum vsui deseruire soleat, atque
12 ab eis pro communi possideri *, vt benè probat *text. in l. quia hoc 4. in princip. ff. commun. diuid.* ibi *de puteo queritur, an communi diuidundo agi possit.* Et de puteo communi inter plures domos *Bald. in cap. 1. §. si quis de manso de controuer. inuestit. in vsib. feud. & Capoll. d. cap. 47.* & de puteo communi toti viciniæ *Roman. singul. 68.* Si tamen ex vna domo, per diuisionem plures factæ fuerint, & nulla habita mentione de puteo, stante possessione pro indiuiso, & noua possessione quoad partes diuisas, ex totius possessione etiam pars dicetur possideri per *l. qui vniuersas ff. de acqui. posse. l. eum qui ædes ff. de vsucap.* præsumi potest continuata, ea regula quod qui semel possedit, etiam hodie possidere præsumatur, vt fuse *Mascard. notat de probat. conclus. 1201.* & etiam si aditus ad tubum non fuerit factus cum fieri potuisset, quia nemo in suo laborare cogitur *l. 1. §. fin. ff. de aqua pluu. arcen. l. quoties la 1. §. 1. de seruitut.* Neque amittatur possessio, dum absque vsu corpore vel animo insistatur, per ea quæ tradit fuse *Monach. decis. Lucens. 14. per tot. & signanter num. 11. & 12. ad text. in l. 1. ff. de acqui. posse. & l. 3. §. in amittenda ff. eod. & secundum Mascard. conclus. 1184. num. 1. ibi cit.* Si vero domus cum puteo intra eius contignationem fuerit vendita, in ipsius venditione cum ea venit & transit puteus, & si

K 2 non

non fit in confinio, dicunt *Altograd. vbi proxime & Borgnin. Canalc. decis.8. num.43. lib.5.* Sic etiam veniunt putealia, funes quibus hauritur aqua, labra, seu vasa seu crateres lapidei ad recipiendam aquam apti, fistulæ, aquæductus nota, & fitula ad hauriendam aquam *l. Iulianus §.fin. cum duab. ll. seqq. & l. qui fundum §. fin. ff. de contrab. empt.* Item Cisterna dummodo, sicut puteus, intra domus confines, vel intra domum ipsam sit. *Bertazzol. de clausul. clausul.19. gloss.11.* Quo casu prætendi non potest de putei dominio, sed tantum
13 de haustus * aquæ seruitute, vt decidit *Florian. de S. Petro in l. per hoc §. de puteo in fin. vers. secus si habes solus ff. commun. diuid. Capoll. loc. cit. num. 2. & Petr. de Vbald. de duob. fratrib. 4. p. princip. num. 2.* Sed de hoc infra.

Sexto demum aduerto posse dominum locare vnam partem cum vsu putei vel fine,
14 prout ipse vult *, cum paterfamilias possit fundos ad sui libitum diuidere ac separare, & ex vno duos, & ex duobus vnum facere, & membrum vnius, prout ipsi placet, alteri applicare *l. si quis duas §. si quis partem ff. commun. præd. l. quod in verum §. si quis post, & vtrobique DD. ff. de leg.1. Ludovib. conf.78. num. 5. vers. & hæc si pars altera. Rota Bononiens. diuers. decis.67. num.11.* Etiam si tamen dominus locando ædes, eas reficere teneatur & omnia alia facere, sine quibus conductor frui non potest; Non per hoc tenetur purgare puteum, neque ad viæ ante domum suam refectionem conferre quando impensa est par-
15 ua & non vltra tempus conductionis * protendatur, quia hanc pati debet conductor: at quando est magna respicitque perpetui temporis vtilitatem, ad locatorem spectabit, vt probatur ex dictis per *Bald. in l. licet in 4. quæst. vers. sed quid si nihil C. locat. Roland. à Valle conf 83. nu. 4. & 5. vol.4.*

Hactenus de Putei dominio: nunc est videndum de aquæ haustus seruitute, quæ materia frequens disceptatur in foro, ideoque maxime necessaria existimatur. Huius autem
16 concessionis * multiplex admodum in lapidibus mortualibus antiquorum est mentio, quam ita explicat *Brummer. ad l. Cinciam Comment. pag. 227. Vltima vox haustus notat ius personale hauriendæ aquæ è puticulo, vel fonte vicino. De hoc iure aquæ haustus est inscriptio Veronensis, quam profert Cuiac. lib. 13. obseruat. cap. 36. HVIVS MONVMENTI. ACCESSIT. ITER. AC. IVS. AD. PVTEVM. HAVSTVS. Eius vero non minus, quam iter, aditus, ambitus cessione opus fuit, propter vsum aquæ, quam in inferijs seu sacrificijs mortuorum libari solebant, quamque Romani arseriam, seu adferial teste Festo vocabant, &c.* & de his alia *Kirchmann. adducit. lib. 4. de Funer. Roman. cap. 2.* Quod sit personalis hic vsus in casibus particularibus maxime patebit, si ad contrahentium personas fuerit re-
17 strictus *, ita vt si res alienatur, in singularem successorem non transeat, vt in terminis probat *text. in l. vsus aquæ 22. ff. de vsu & habit. tenet Luc. de Penna in l. vsum aquæ num. 3. C. de aquæd. lib. 11.* & egregie firmat *Manz. de seruitut. rust. præd. tit. 3. quæst. 53. num. 247. Veinzeger. eod. tract. differt. 4. cap. 7. num. 2 in fin. fol. mihi 531. Borgnin. Canalc. decis.7. num. 19. & num.38. & seqq. p.5.* Item ex vsus restrictione ad actus personales. *Capoll. de seruitut. præd. cap.2. num. 19. post med. vers. & propterea est dicendum. Borgnin. d. decis. num.38.* quod extendi & exemplificari potest peculiariter in huiusmodi vsu fratribus concesso in domo diuidentibus, respectu quorum non fuisset. Ex .C. concessus aliis aditus, ne extranei domus secreta viderent, & alia incommoda afferrent, vt egregie probat *Bart. in l. pater ff. de seruitut. leg.* qui attente est legendus, & ad facti speciem aptandus: optime *Borgnin. ibid.* vbi quod, licet ad hæredes familiæ transeat, non tamen transit ad extraneos, & bene *Roman. singul.70.* quod incipit *concedo tibi; & ibi plena additio.*
18 Hæc seruitus haustus * aquæ exprimi omnino debet, alias in domus venditione minime includitur per *text. in l. vendendo 66. vers. quædam ita demum ff. de contrab. empt. & latissime Surd. conf.17. num. 6. & seqq.* cum quæque res vendi præsumatur libera, & venditor liberam illam præstare cogatur. *Bald. in l. ex his prædijs num. 2. C. de evict. Surd. clare conf.36. sub num. 9.* Probari tamen potest ex aliquibus circumstantijs, puta quod pars dominans portam apertam habuerit, quanquam ad nutum claudi potuisset, ac similibus de quibus DD. consulendi sunt. Et non potest prætendi nisi fuerit præscripta *§. fin. institut. de seruitut. vrb. præd.* Sufficit autem ad præscriptionem lapsus decennij. *Capoll. de seruitut. vrb. præd. cap. 24. num. 5. Alex. conf. 130. in fin. vers. ita etiam lib.6. & Surd. conf.121. num.21.* qui dicunt etiam quod, quando sunt lapsi 30. & 40. anni, contra ignorantes etiam præscribitur.

At perpendamus, an huiusmodi possessori danda sit manutentio, & quando? Primo autem intuitu videbatur dicendum actus hau-
19 riendi aquam vti facultatiuos *, non esse in possessione manutenibiles, & probare ius ac permittentis permissionem, nullamque in ipso obligationem inducere. *Posth. de manut. obseruat.53. num. 1. & 2. Rota post eum decis.541. num. 9.* Veruntamen tutior sententia est affirmatiua, quod scilicet in hac possessione existenti danda sit manutentio. *Text. est express. in l. vnic. in princ. ff. de Fonte,* in qua *Prætor ait* (verba sunt Vlpiani) *vti, de eo fonte, quo de agitur, hoc anno aqua, nec vi, nec clam, nec precario ab illo vsus es, quo minus ita vtaris vim fieri veto. De lacu, puteo, piscina item interdicam.* Quæ clarissima verba reassumit

mit *Menoch. in tract. de adipisc. remed.8. num.1.* vbi *& num seq. ac per tot.* firmat hoc retinendæ interdictum, quod vulgo manutentionem dicimus competere dum non agitur de vsu seu possessione à solo cursu naturali resultante, in cuius terminis dubium hoc moueri potest, iuxta decisa *in Romana decursus aquarum 23. Iunij 1662. coram Taia*. Stante multo magis diuturna possessione, quæ boni iuris iustificationem non requirit, vt legitur clare sancitum *in l. si quis diuturno ff. si seruitut. vendic.* Sed nihilominus aduertendum quod hæ seruitutes causam discontinuam habentes, vt sint manutenibiles, tempus immemorabile requirunt iuxta *decis.101. p.4. recent. tom.2.* approbatam *in Romana seruitutis 29 Ianuarij 1666. coram Eminentissimo D. Cardinali Cerro*: quæ omnia refert & sequitur *Io. Bapt. De Luca in suo Theat. Verit. & Iust. seu de seruitut. tom. 4. discur. 32. num. 3. & 7.* vbi male astruit Pompeij theatrum illud fuisse, cuius rudera extant adhuc in monte Sabello, quia ibi erat theatrum Marcelli, de cuius veritate vulgatissimæ sunt historiæ. Sed à prolixo, egregio tamen scriptore, tanta aduerti non poterant.

Cadit hic sub calamo non contemnenda
conclusio, quod scilicet ius habens haurien-
20 di * aquam de puteo vicini, non possit eo
vti de nocte, sub periculo quod, ob vsum
ius illud amittat, ea nimirum ratione quia
nocturno tempore per ciuitatem, vel domos alienas ire non licet, vt probatur *in l. iter vbi Bart. & gloss. ff. commun. diuid. & ad l. si communem §. si is ff. quibus mod. seruitut. amitt. Carpan. ad Stat. Mediolan. tit. 2. post caput 33. num. 20. & Roman. singul.819.* qui tamen declarat id non esse ita amare intelligendum & inciuiliter, vt nullo modo liceat eo tempore; Cum si pateat absque periculo de nocte ac de die, æque possimus & de nocte vti illa ac quacumque alia seruitute *argum. l. furem cum ibi notat. ff. de sicar.*

Neque pro vberiori totius materiæ tracta-
tione prætermitto vetustam Solonis legem
21 superius * adductæ nexam, his met verbis
ibid. à Petito relatam: *si quis depresso in altum puteo, decem orgyas aquam in suo non inueniat, extrahito è vicini puteo bis quotidie aquam vrna sex choum capace*: quam commendat in eiusdem vita Plutarchus. Volebat profecto sapientissimus Legislator necessitati, absque vicini præiudicio, consulere, quod patet quia non semper, nec pro libito id licebat, sed bis in die. Motis autem illa in re controuersijs, magistratum aderant, cui id erat iure, seu in similibus *Aquarum Curatorem*, qui prouidere tenebatur ne quis aquam puteorum publicam, priuata sua auctoritate violaret, deriuaret, aut oletaret. Profecto gens illa iudicij acumine quam maxime locupletata, poterat in multis esse nobis magistra.

CAPVT X.

Inuestigatur An, & quæ Distantia in Olea & Fico ab alieno solo requiratur. Nonnulla scitu digna Exornationis gratia addicuntur.

SVMMARIVM.

1 *Olea ac Fici eadem est Distantia.*
2 *Particula* Aut *disiunctiue stat vel coniunctiuè.*
3 *De virtute particulæ* Et.
4 *Desumpta est lex ista à 12.tabul.*
5 *Serere ac plantare hoc loco idem sunt.*
6 *Hæ arbores Athenis primum editæ.*
7 *Oleæ & Oliuæ promiscuitas & varietas.*
8 *Historia plantarum Dalecampij est mendosa.*
9 *Olea Mineruæ inuentum, ipsique arbor sacra.*
10 *Distantia in illa plantanda: & num.seq.vbi de radicibus.*
12 *Aliud spatium consideratur causa Aquæductus.*
13 *De consuetudine spatium non seruatur.*
14 *Priscis quæ fuerit Oleæ venerentia: & nu.15.*
16 *Pæna secundum nonnullos pro Oliuarum incisione.*
17 *Fici fructus natura & maturitas.*
18 *Ficorum plantæ non diu viuunt, habentque longas radices.*

EAdem plane inter vtrasque arbores, tam
scilicet Oleam, quam Ficum à Gaio nostro
1 hic sancita * ex suis met verbis conspicitur
Distantia, ait enim: *At vero Oleam & Ficum ab alieno ad nouem pedes plantato*, superiorem
prosequens materiam. Cui interpretationi
illa prorsus consonat aliorum, qui per *Oleam aut Ficum* græcum textum exposuere, illa
namque particula *aut* quanquam videatur,
vt plurimum stare disiunctiue seu subdisiunctiue, vt consueuit, & planum fit ex *text. in l. hac verba 124. ff. de verb. signific.* cuius vis est
2 alterum fieri satis * vt sit *l. si is qui 13. §. vtrum ff. de reb. dub.* Hic tamen pro coniuncta
particula est accipienda, vt sæpe fit *ad text. in l. sæpe 53. ff. de verb. signific.* vbi Paulus inquit *cum dico quod dedi, aut donaui*: & hoc *Iustinian.* confirmat *in l. penult. C. eod.* & patet ex *tit. interd. quod vi aut clam.* Ita quoque melius & clarius copulat supradicta,
3 particula * *&* ad tradita per *Redenesch. cons. 10. num. 57. & seqq. & recens per Vrceol. cons. 79. num. 10. & 24.* quæ coniungit inter se
diuer-

diuersa, vt resoluit *Rota decis.14. num.9. p.8. recent.* Auget & includit. *Rouit. conf.55. num. 6. tom. 1.* impeditque ne sequentia ad præcedentium terminos restringantur. *Surd. conf. 475. num.26. in fin. & num.27.* licet aliquando stet expositiue pro *idest* maxime cum ponitur inter genus & species *ex Rota in Bononien. fideicommissi de Cæsareis 24. Martij 1654. coram Taia*, quod non est considerandum in isto loco.

Desumpta vero ictu oculi ab ipsis met 12. tabul. leg. hæc apparent, in quibus agens
4 Solon * de arboribus plantandis, canit vt Oleæ & Ficus nouem pedes ab alieno fundo longe sererentur, ita prorsus scribens: *Oleam & Ficum nouem pedes longe ab alieno fundo serito*, quemadmodum *Samuel Petit. in comment. sæpe adduc. in leg. Attic. lib.5. tit.1.* describit. Profecto autem in his textibus idem sunt
5 *serere* ac *plantare* *, quia & si primum ad spargendum seu fundendum semen restringatur ex *Connan. in comment. iur. ciuil. lib. 4. cap. 1. num. 2.* Secundum, non modo de arboribus dicitur translatis vel ruptis, sed (præ herbis) de ijs quæ ex seminibus oriuntur, *vt ad text. de rer. diuis. institut. §. si Titius* & post *Seru.* optima est *Io: Caluini* auctoritas *in lex. iurid. verb. planta*.
6 Verum quia hæ arbores * (quas ambas Atheniensem terram primum ædidisse tradit *Ælian. de var. histor. lib. 3.*) materialiter sunt seiunctæ, quanquam vtrarum ex textu sit vna ratio formalis: caput istud pro maiori perspicuitate, bimembre attamen efficiemus. Et ideo fit.

MEMBRVM PRIMVM:

De Olea.

OLeam & Oliuam promiscue acceptam pro nota arbore & pro eius fructu, Rei
7 Rusticæ * auctores clarissime demonstrant, qui abunde satis *in theatro ling. lat.* cum ipsorum met verbis afferuntur probatque Vir insignis *Gerard. Vossius in etymol.*; Vnde minime audiendus est Flauius Caper qui *in lib. de Ortograph.* scripsit: *olea arbor est, oliua fætus, oleum liquor*: ita vero dici quasi *Eleam* existimat *Varro lib. 4. de ling. lat.* Parumque prodest Oleam satiuam distinguere, quæ vulgo dicitur *Oliuo domestico* ab Olea syluestri, seu Oleastro, vel potius Æthiopica Oliua, de quibus *Dioscorides lib. 1. cap. 118.* ibique *post cap. 20. Matthiol.* egregijs commentarijs materiam illustrans, & ex veterum notitijs huius
8 plantæ decem genera * distinguens. Plura etiam legi possunt in eruditissima *Plantarum Historia lib. 3. cap. 20.* cuius auctor est *Iacob. Dalecampius*, sed euulgator *Molinæus*, neuter *in lib. fronte inscript.*, quanquam alicubi, & præcipue in figuris mendosa fuerit inuenta, vt *Gaspar Bouin.* monuit *in suis animaduers. ad illam* prælo tradit.
9 Hanc arborem Mineruæ * inuentum innuit *Virg. Georg. 1.*

Adsis ò Togea fauens: Oleaque Mineruæ Inuentrix ———— ——

Et idcirco Mineruæ sacra *ex Plin. lib. 12. cap. 1.* A mundis, pueris olim tractabatur: *nam arbori* (teste Palladio) *Præsul est castitas*, & futuræ fœlicitatis prognosticum ipsam bene florentem veteres admirati sunt, apud *Ouid. in Fast. lib. 5.*

Si bene floruerint Oleæ, nitidissimus annus
Poma quoque euentum temporis huius habent.

10 Quantum vero ad earum plantationem * in qua obseruanda primum est Distantia, illam refero, quam inter ipsas, nempe alteram ab altera planta *Plin.* dijudicauit *histor. lib. 17. cap. 12.* vbi, postquam de arboribus in genere dixit colles minora querere interualla, locosque ventosos crebriores seri conducere: *Olea tamen* (inquit) *maximo interuallo* (supple plantanda) *de qua Catonis Italica sententia est*: *in 25. pedibus minimum, plurimum 30. seri. Sed hoc variatur locorum natura.* Quo ad alias vero plantas distantia considerata dicimus Oleam prope Punicam bene plantari cum eam in sui consortium alliciat, ambæque mutuo fecundentur. Sic scripsit *Aldrouand. Dendrologiæ lib. 2. pag. 589.* contra vero est si iuxta quercum planteretur, sunt enim valde inimicæ, vt idem auctor *lib. 1. fol. 301.* obseruatum his verbis testatur: *olea iuxta quercum plantata, continuo vitalitate destituitur & arescit, ac pertinaciter adeò dissident hæ plantæ, vt si altera alterius tangat ramos, isti curuescere alioque inclinare & resilire obseruentur; quinimo quercus etiam excisa, dudumque emortua, inque oliuetum deportata, vel inter oliua radices immissa, plantas enècat, & arescere cogit.* Ad differentiam vero fici, est adagium quod passim sub his verbis circumfertur.

L'oliuo grasso, e'l Fico piccolino.
Ponga ch'ingannar brama il suo vicino.

Fortasse quin melius vigent taleæ ficus tenellæ si plantentur, quam rami aliquanto crassiores, vt è conuerso euenit: ita opinante *eod. Aldrouando lib. 2. pag. 468.*

At curent id Agricolæ. Nos Iustitiam cuique tribuendam intuiti, Iurisconsultorum
11 placita * solummodo inuestigamus. Interuallum igitur Olearum de iure communi ab alieno fundo est nouem pedum, ea nimirum de causa, ne radices quæ ex ea arbore longius agnntur, tum alimenti ereptione, tum quoque halitus efflatu aliquibus infesto, damno sint non modico viciniæ, quorum (post legis mentionem) acutum ratiocinatorem in Solone sese *Plutarc.* exhibuit his verbis: *Ad hæc modum plantandi digessit per quam artificiose. Aliam arborem qui in agro suo plantaret, eum à vicino absistere pedes quinque imperauit, qui ficum aut oleam, nouem, quod radices hæ agant longius,*

neque

neque sit omnibus earum innocens vicinia, &c. Quibus addi potest sententia *Theophrasti in Histor. Plantar. lib. 1. cap. 9.* vbi dicit; *sunt item aliæ* (arbores) *radicibus altis, vt robur: aliæ summæ adhærentibus terræ, vt olea, punica, malus, cupressus: item alijs recta æqualesque, alijs obliqua, inæqualesque. Idenim non solum loci ratione euenit, quod scilicet & recto tramite progredi non possunt, sed etiam naturæ ipsius proprium est, vt in lauro & OLEA liquet, ac FICO; cæterisque huiusmodi radix obliqua propterea est, quod expedita facilique semita carent.*

12 Aliud vero consideratur spatium *, si aquæductus per locum priuatum discurrat, quia tunc ab vtraque parte 15. pedum spatium relinqui debet, in quo nullæ sint arbores, & si eæ nascerentur, possent, facta denunciatione ipsi domino, excudi *l.1. vbi hoc notat Bart. C. de aqued. lib. 11.* quia præsumitur per totidem pedes arborem radices mittere; Quod si aquæductus per publica loca transiret, latitudo à cunctis arboribus munda debet esse decem pedum *l. omnes circa med. eod. tit. de aqued. Bart.in d.l.1.& Capoll.de seruitut.vrbpræd. cap.81.*

13 De consuetudine * tamen prædicta nullatenus seruantur, vt dixit *Rendella in suo perquam eleganti atque erudito tractat. de Olea & Oleo Monopolit. cap.7.* qui est impressus *post eius tractat. de Pascuis.* Immo neque (in eiusdem sententia) sunt in vsu dispositiones quod rami earum super domos, vel vicinorum agros pendentes succidi debeant, idque à fortiori & secundum *Neuizan.cons.§8.Anton.Scap.de iure non script.lib.3.cap.101.& Ant.Thesaur.* qui de non vsu legis nostræ in Italia, post Baldi auctoritatem, testatur.

14 Tanta vero Priscis * erat huic arbori reuerentia, vt non modo ex alieno agro oleas euellere non liceret ad priuatos vsus, nisi duas quotannis, vel in vsum templorum; verum neque ex suo ipsius agro: & qui secus fecisset, centum multaretur drachmis in singulas oleas, idque ex *12. tabul.* etiam lege, quam ex Demosthene desumptam his met verbis refert *loc. cit. Petit. Si quis Oleam Athenis euellat, nisi in vsum templorum Atheniensium, aut in priuatum suum duas euellat quotannis, aut in funus, in singulas oleas centum drachmas pendito: decima multa Mineruæ sacra esto: centum quoque drachmæ addicuntur actori. Dica scribuntur apud Magistratum, cuius est iudices dare. Actor Sacramentum deponito. Reo damnato Magistratus exigendam tradito multam, quæ in ærarium publicum infertur, exactoribus; Decimam vero quæ Mineruæ cedit, Quæstoribus Deæ. Si secus fecerint magistratus, ipsi de suo pendunto:* Omnia hæc vberrimis commentarijs illustrat idem eruditissimus scriptor, cum quo sufficit notare *Sacramentum* fuisse, vel decimam multæ, vel drachmis tribus definiri consuetum, si de centum drachmis ageretur, aut pluribus, puta 30. si de mille initio litis deponi ceptum, cum ab actore, tum à Reo ita vt qui vicerat, suum auferret, illud victi, & quod victor abstulerat; sed victus cum victore ad ærarium redeundo, reponebat. Sic ex *Polluce lib.8.cap. 6.& Aristophane in Vespis.*

15 Alia quoque erat ratio *, quod Oleas euertere ex agro non liceret, quia templis ad vsum sacrum cum alijs arboribus sererentur, quemadmodum *Statius* Misericordiæ templum Athenis describens meminit *Thebaid. lib 12.*

Mitte nemus circa, cultuque insigne verendo
Vittatæ laurus, & supplicis arbor oliuæ.

Et cum semper sint virentes & folia nunquam amittant, sepulcris cum similibus alijs plantis erant superimpositæ, cum mortuis elatæ, immo etiam templa ijs superstructa, vanissimo quodam Religionis honore, vt ex eiusdem Petiti lectura suis auctoritatibus fulcita plane conijcitur.

16 Porro in Longobard. * *tit. de damn. iniur. dat.* habetur specialis pæna ob Oliuarum incisionem, quod scilicet *si quis oliuam scapillauerit, aut succiderit, componat solid. 3.* quibus adhæret *constitut. Reg. super incisionibus tit.de damn. gland.* ponens grauem pænam ex communi iure *l.3.ff. arbor. furtim cæs.* ibi: *Stirpes olea arbores esse magis est, siue iam egerunt radices, siue nondum;* quod secundum *Azon. ibi cit. à gloss.* intelligendum est de Olea, siue syluestri, siue domestica, vt eædem pænæ subsit earumdem incisio, & sequitur *Rendella vbi supra cap.7.* qui plurimas controuersias in hac materia vtillima occurrentes ingeniose ac docte diluit.

MEMBRVM SECVNDVM.

De Legitimo Fici arboris interuallo.

Ficus arbor est inter genera Pomorum amplissima numerata, quorum quædam & Pi-
17 ris * magnitudine æmulantur, ex *C. Plinio histor.lib.15. cap.18.* Et quandoque pro fructu accepta, vt nonnulli ex corrupto quodam tanti auctoris loco, deducere conantur, nempe *lib.16. cap.25.* vbi de flore arborum & conceptu, germinatione, ac partu discurrens: *In Ficis, ait, mirabiles sunt & abortus, qui nunquam maturescunt.* Quod vero in ingentem crescat formam *Cic.* quasi admirans refert *in de Senect.* ibi: *Ex Fici tantulo grano terra tantos truncos ramosque procreat, &c.* quod est ad mentem Solonis, qui *sationem in l. 12. tabul.* pro *plantatione* adhibet, vt iam diximus. Sed hi fructus ante maturitatem facillime perduntur, quemadmodum educta ex Palma, Amygdala, Malo, ac Piro teste eodem *Natural.histor.script.d.lib.16.cap.26.* Hinc belle *Iuuenal.* dictis videtur assentiri *sat. 10. vers.5.*

ad quæ

—————————— ad qua
Discutienda valent sterilis mala robora Fici.

18 Immo & plantæ quoque Ficorum * diu non viuunt cum, teste *Catone Rei Rust. cap. 42. quidam breuitate radicum celerius senescere arbores putent, quod coarguunt Fici, quarum radices longissima, & senectus ocyssima.* Et *Plin. d. lib. 16. cap. 31.* vbi de radicibus arborum *magna*, inquit, *& radicum differentia. Copiosa Fico, &c.* idque confirmarat *Theophrast. lib. 1. cap. 11. Ficum*, dicens, *longissimam radicem habere putaueris*: & Scaliger ad similem propositum locum *eiusdem Theophrast.* iam in superiori *memb. cit.* illustrans, nempe *lib. 1. cap. 9. Neque enim* (aduertit) *omnis ficus locis impeditis, aut impedientibus est. Igitur de Ficu, vt ficus est loquitur, non vt hic aut ibi, &c.* Et paulo post: *non enim carent semita, sed natura.* Nil mirum igitur quod in ijs consideranda foret quam maxime à vicinorum prædijs Distantia, & proinde ne facillime ad alterius vim exugendam cum eius præiudicio peruagarentur, absque nouem pedum spacij dimissione, illos plantare nefas esset.

C A P V T X I.

Arborum Distantia exposita, Leg. fin. Interpretatio absoluitur.

S V M M A R I V M.

1 *Arbor quid sit. Eius ortus, etymon varietas.*
2 *Radices in iure considerantur.*
3 *Textus ratio quæ sit.*
4 *Vites, hederæ atque arundines impropriè veniunt sub arbore.*
5 *Limitatur hoc de iure Municip., præcipue Florentino.*
6 *Textus legitur ad* duo, *non vero* quinque pedes.
7 *Ratio huius lecturæ: & num. seq. contrarijs adductis responsum datur.*
9 *DD. per transennam loquentes, communem opinionem non faciunt.*
10 *Interstitio non relicto, arbor est eradicanda, vbi hoc declaratur.*
11 *Præscriptio videtur admitti in plantatione absque Distantia: verum contrarium resoluitur num. 13.*
12 *Frondes ac rami accrescentes possunt excidi iudice adito: & num. 15. & 18. modus exprimitur.*
14 *Quisque in suo arbores ac vites plantare potest.*
16 *Vmbra quid sit.*
17 *Vites quoque sunt breuiandæ.*
18 *Fructus in suo pendentes possunt colligi, dummodo id non sit præscriptum, vbi modus.*
19 *Vsufructuarius arborem incidens vsumfructum amittit.*
20 *Talis pedum mensuratio quomodo facienda, & cui spatium cedat.*
21 *Florentiæ alia viget arborum Distantia.*
22 *Lex ista fin. non abijt in desuetudinem sed l. Maniana, & allegari meretur.*

Arboris nomine plantam intelligimus à radice stipitem, siue caudicem oblongum
1 supra terram altius ramis * ornatum emittentem, quemadmodum nititur describere *Iul. Cæs. Ruginell. in tract. de arborib controuers. cap. 1. num. 1.* & est res notissima: de qua *Columell. lib. 4. cap. 10.* scribit ortum esse arborum in terra, ibique super radicibus veluti fundamentis seu pedibus truncum tanquam corporis habitum ac staturam imponi, ramisque diffusis quasi brachijs, alias fructu donari, alias vero fronde sola vestiri. Sic autem est appellata à nonnullis quasi *aruos* more græcanico ab aruis, in quibus crescit: seu *à robore* quasi fortitudine quæ totius arborei generis prima est essentialitas, non enim perfecta dari arbor potest, nisi & sit robusta, quemadmodum eleganter fuit meditatus *Vlyss. Aldrouand. Dendrolog. lib. 1. pag. 12.* Hinc de vario earum genere *Virg. Georg. 2.*

Principio arboribus varia est natura creandis:
Namque alia nullis hominum cogentibus, ipsæ
Sua sponte veniunt ——————
Pars autem posito surgunt de semine ——
Pullulat ab radice alijs densissima sylua.
Hos natura modos primum dedit ————
Sunt alij, quos ipsa via sibi repperit vsus.
Hic plantas tenero abscindens de corpore matrum
Deponit sulcis ——————————
Nam quæ seminibus natis se sustulit arbos,
Tarda venit factura nepotibus vmbram.

Quod breuius *Plinij text.* declarat *lib. 17. cap. 10.* his verbis: *aut enim semine proueniunt, aut plantis radicis, aut propagine, aut auulsione, aut surculo, aut insito & confecto arboris trunco, &c.*

Iureconsulti in arboribus præcipue radices considerarunt, ex ijs alimentum capi-
2 tur * per medullam in parte intima, vt habet *text. in l. sed si meis 26. §. arbor ibi: credibile enim est alio terra alimento aliam factam esse arborem ff. de acquir. rer. domi.* Id cum effectu excellenter animaduertit *Theophrast. in vetusta ac erudita sua Plant. histor. lib. 1. cap. 11.* vbi *Natura*, inquit, *viresque plantarum tot differentijs variant. Radices omnium priusquam partes superna augescunt, nulla tamen subire altius potest, quam solis calor attingat, calor enim est qui vim habet gignendi. Cæterum vel natura humi ad radicis altitudinem, longeque magis ad longitudinem plurimum conferre videtur, si leuis, rara, transmeatuque facilis sit; Nam in eiusmodi locis vlterius producitur, & maiora incrementa sequuntur.* Et dein-

deinde regulam constituens vniuersalem: *ad summam*, ait, *quæ raro corpore sunt, rectamque agunt radicem, longius mittunt: & noua, si ad vigorem ætatis suæ peruenerint, magis quam veteres, longitudineque altitudineque radicis fulcientur*. In nostro tamen textu Gaius hæc
3 non distinguit, sed præmittit * fortasse veluti noxiæ causam vicino, à cuius solo proximæ arbores alimentum facillime possunt exugere: ideoque agit de Distantia quam in cunctis plantis, exceptis olea & fico, de quibus supra actum est, aut videtur velle ad quinque seruari pedes, aut spacium ijs saltem breuius.

4 Primo hic potest controuerti Vtrum * arboris appellatione Vites contineantur? Ad hoc autem respondeo cum distinctione, improprie scilicet contineri, in quo sensu respondit *Vlpian. in l.1.ff.de arbor.cadend.& in l.3.in princ.arbor. furtim cæs.* ad quod facit illud *Plinij lib.14. cap. 1. vites iure apud Priscos magnitudine quoque inter arbores numerabantur: & Haratij*.

Nullam, Vare, sacra vite prius seueris arborem.

Quod fortasse ab Alcæo sumpsit, vt *Ægid. Mænagius* putat *in Amanit. Iur. ciuil.cap.9.* & ex iuristis tradit signanter *Io: Pet. Molignat. in tractat. de appellat. verbo vtr.iur.signific.num.66.* Non autem proprie, vt dicunt *Columell lib. 3.cap.1.& lib.4.etiam cap.1.* & post *Pallad.* fuisse *Ruginell.* impugnans auctores aduersantes *cap.3. num. 22.* quæ nihil penitus arboribus similis est. Sic astruunt *Gall. in tractat. Vitium pag. 52. in princ. & Aldouin. conf.12. num. 13.* Idemquoque de Hederis dicimus & Arundinibus ex *gloss. in d. l. 3. verb. hedera ff.de arb. furt.cæd.* scribunt *Mollignat.d.tractat.num.67.ibique Aldouin.*

5 Hæc de iure communi * excellenter procedunt; verum de municipali quorundam locorum, puta Tusciæ, possunt limitari, ibi namque huiusmodi seruanda est praxis, quam ad fert *Il Sauelli* (materna lingua) *nella pratica vniuersale de gli stati del Serenissimo Gran Duca di Toscana litt. A. §. arbori num.5. sic: Si dichiara che sotto nome d'arbori si comprendono le viti, ellera, canne, & ogni pianta di materia non tenera, mà dura, e che habbia le radici in terra, e che da quella riceua l'alimento vegetatiuo*. Ibique citantur *Cæpoll. de seruitut.rust.præd.tit.de arborib. num.13. Tusch.litt.A.conclus.479.cum alijs adductis à Barbos.de appellat.verb.signific.appellat. 22. per tot. Bonifac.de furt. §.6. num.7. & seq.fol. 214.* quæ tamen doctrinæ cum allatis distinctionibus conciliandæ sunt, maxime quia in his declarationibus præcisis intrat regula *Aldouini d. consil. num. 7.* quod nempe statutum stricte intelligendum sit, vt si de arboribus cedendis loquatur, non sit extendendum ad vites.

6 Diximus supra videri Iurisconsultum * ad quinque pedum arborum distantiam firmare voluisse, quia non statim absolutam ferre sententiam ausi sumus ea plane ratione, quia nonnullis (melius equidem) verbo *duo* pro *quinque* textum vertere, nec non legere placuit: ijque sunt *Monterent. in comment. ad Stat. Bonon.lib.4.tit.de impediment. arcar.tollen. & de arbor.non haben.in præiudic.vicin.verb. Tres perticas. Maxill.ad consuet. Bari rubr.si vicini arbor in vicini fundum impendat num.3. Ruginell.de arbor. cap.vlt.num.4.Giouagn.cons.30. num.12.lib.2.qui gloriantur* quodammodo sequi lecturam *Al ati lib. 2. dispunct. cap. 6.* dicentis hanc legem Athenis latam per Solonem, & maxima ex parte à I.C. Gaio græcè scriptam, male fuisse latine per Bulgarum translatam, qui loco illorum verborum *alia autem ligna quinque pedes* scribere debuisset, *alias autem arbores duo pedes*: & hunc errorem ideo inualuisse, quod in Iustinian. Cod. Valentis Imperatoris legem esse fuit animaduersum, quæ alio sensu nonnihil de quinque pedum præscriptione loquitur; Idemque alibi ratificantis, *atque ex Iunij Nipsi commentarijs declarantis*. Quam lectionem (eo etiam Doctore non viso) sequuntur *Neuizan. consil.58. num.11. Francis. Marc. decis. Delphin. 501.num 11.p.1.Vrsell.conclus.legal.62. sub num. 59. vers. vt ait idem Francis.Marc.* & nuperrime ita eandem legem edidit *Anton. Mornacc. I.C. Gallus in suis obseruat. ad Ius ciuil. & Stephan. Forcatul. in Cupid. Iurisperit. cap.16. sub num.3.* plura his verbis addens: *Nec superuacue de quinque pedibus ius redditur, cum de vno vel duobus legem tulerit Solon*. Quos auctores, eruditis adiunctis obseruationibus, refert & sequitur *R.P.D. Marcell.Seuerolus Iurisconsultus & Aduoc.* olim egregius, atque in vtraque Signatura modo Referendarius, qui in iuuenta adhuc tenera, maturo pollens ingenio, eximiam ad summos viros facundiæ, doctrinæ, & (quod his additum solet esse) morum suauitatis gloriam sibi comparauit, suamque nuperis luminibus familiam auxit, acumine profecto tanto, vt non anceps steterim cui sententiæ ex duabus deberem subscribere: quod ipsius consultum inscript. *Romana Sepis & Arborum* est impress. *in epit. Viar. & flum. D. Alexan. Brugiotti cap.6. num. 156. pag.78.* & nos infra referemus.

7 Tutior igitur est hæc duorum pedum * lectura & sententia ad seruandum in cunctis generaliter arboribus interstitium, cum pro se habeat ineuitabilis rationis fundamentum, quod ex pluribus ac varijs desumitur iuris sanctionibus, & præcipue ex ipsius met Gaij *in l.adeo ff.de acquir.rer.domi. & Iustin. in §.si Titius institut. de rer. diuis.* qui respondendo persæpe discurrunt, de vitis arborisque vicini in agrum alterius depræhensione, vel depressione, & traductione, ac radicum arboris prope confinium positæ traductione maxima, ex qua arbor communis efficitur. Ex quibus arguit *Hieron. Magius lib.4. miscell cap.7. §.quanquam* quod, si quinque pedum spatium intercessis-

L set.

ſet, prout in noſtra *l. fin.* præſupponitur præſcriptum, non admodum fuiſſet cuiquam integrum vicini arborem in fundum ſuum quadam quaſi propagationis ſpecie deducere, nec arbor quamuis termino ad plantata, tot tantaſque radices in alienum agrum effundere potuiſſet, vt tanquam ex æquo hinc inde, radicum partitione facta, arbor efficeretur communis. Sic ille, cuius hæc verba quoque recitat vbi ſupra *D. Marcell. Seuerol.*

8 Parum officiunt *DD.* aduerſam * opinionem, quinque ſcilicet pedum pro lectura defenſantes, nempe *Fab. in Rational. ad d. l. Cæpoll. de ſeruitut. vrb. præd. cap.* 81. *num.* 1. *&* 2. *Pet. Gregor. Toloſ. in ſyntag. iur. vniuer. p.* 3. *lib.* 20. *cap.* 9. *num.* 6. *Valla de reb. dub. tit.* 8. *num.* 8. *& ſeq. Pet. Crinit. de honeſt. diſcipl. lib.* 25. *cap.* 4. *Cæl. Rhodig. lib.* 14. *lect. antiqu. cap.* 41. *in fin.* quibus ego addo *Ferett. de Re naual. lib.* 16. *num.* 26. *Cardoſ. in praxi ſeu ſumma iudic. & Aduoc. verb. arbor. num.* 2. *& Almeid. in analyſ. excellen. in iure num. quinarij cap.* 17. *num.* 1. *& per tot.* qui tamen diſceptando materiam non tractant, ſed potius referendo alibi ſcripta inuenta, præcipue corrupte in eorum Pandectis, & fortaſſe fuere decepti ab alia *l. de quinque pedum præſcript.* quæ longe alium ſenſum habet, vt animaduertit Eminentiſſimum Iuriſprud. columen Alciatus *vbi ſupra cap.* 6. *diſput. lib.* 2. *& commun. in l. quinque pedum num.* 2. vbi deceptum inde *Pet. Crinit.* dicit, & Plutarchi interpretem pro *quinque pedum* repræhendit. Ideoque Doctores iſti nec ſunt allegandi, iuxta *Garon.* conſilium *in var. reſolut. cap.* 2. *num.* 96. 98. *&* 99. qui aſtruit attendendos non eſſe, nec poſſe connumerari ad communem conſtituendam opinionem, cum per tranſennam loquantur, & aſſimilen-
9 tur auibus * quæ eo volant, vbi alia volauit abſque vlla ſui volatus ratione; Vnde non modo refutatur *Ant. Auguſt. lib.* 2. *emendat. cap. fin.* nimis audacter vulgatis præferens omnino & ſemper Florentinas Pandectas; Verum & *Conſtant. Harmenopulus lib.* 2. *promptuar. iur. cap.* 4. *& Petitus lib.* 5. *comment. in leg. Attic. tit.* 1. qui vtuntur verbo *quinque* cum ij cuncta acceperint à Gaij & Plutarchi corruptis ac deprauatis codicibus, vti de Harmenopulo ſcite obſeruauit *Deſider. Heraldus* inſignis Iuriſconſultus & Aduoc. Pariſienſis *in lib. obſeruat. cap. fin.* & de Petito *idem in lib.* 2. *animaduerſ. in Salmaſij obſeruat. ad ius Attic. & Roman. cap.* 13. *num.* 4. *& lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 2. *& ſeqq.* Et vtroſque multoties in exemplaria corruptiſſime, & non tute concinnata incidiſſe apud eruditos compertum eſſe teſtatur *Id. Eruditiſſ. Seuerolus*. Cui ſententiæ eo libentius accedo, quia *Rota in deciſ.* ſubſequuta 15. *Ianuarij* 1668. *coram Eminentiſſimo Cardinali Cerro*, quæ eſt impreſſa poſt ipſiusmet Seueroli reſponſum, etiam apud *Bruziott. pag.* 90., & noſtro adiungetur tractatui, quanquam viſa fuerit in ſenſum Alciato aduerſum inclinare, nil tamen certi contra nos firmauit.

In dubio tamen aduerto quod, qui arborem plantauit, debitum ſpatium reliquiſſe præſumitur, cum actus quicumque ſecundum iuris diſpoſitionem factus præſumatur, vt affirmat *Vicecomes Placent. in ſuo tractat. de menſur. pag.* 193. *verſ. quandoque*, & tradunt *Neuizan. conſ.* 58. *ſub num.* 5. *Federic. Scot. reſponſ.* 6. *num.* 25. *tom.* 2. *lib.* 2. *Michael Caccia in reſponſ. impreſſ. penes Ruginell. d. tractat. cap. vlt. num.* 154. *& Seuerol. in præcit. conſ. verſ. quod autem dictum ſpatium.*

10 Si vero probetur interſtitium * relictum non eſſe, cum *nec per arboris quidem occaſionem vicino nocere oporteat*: qua ratione munita erant edicta in albo à Prætoribus propoſita, vt *in l.* 1. *C. de interd.*; A radicibus arbores debent euelli atque extirpari. *Text. in l.* 2. *§. ſed loci ff. fin. reg.* Ita *gloſſ. in d. l.* 1. *verbo rediget verſ. oppone C. de interd. vbi Salicet. num.* 3. *circa med. in quarta oppoſit. Nicol. Valla vbi ſupra num.* 8. *Io: Bapt. Garg. de facti ſcient. & ignor. diſtinct.* 1. *cent.* 1. *num.* 1. *& num.* 20. *Ruginell. d. cap.* 7. *num.* 7. qui fatetur Senatum Mediolani ſic declaraſſe *de anno* 1616. *die* 18. *Nouembris*, eiuſque declarationis verba refert *num.* 8. *Vin. d. deciſ.* 242. *num.* 2. *Caluin. de Æquit. lib.* 2. *cap.* 120. *num.* 1. *& ſeqq. ac num.* 8. *Anſald. conſ.* 54. *per tot. ac Seuerol. in præcit. conſil.*, quod ad probat, eius doctrinas referens, *Rota in d. deciſ. coram Eminentiſſimo D. Cardinali Cerro*. Quod exempli gratia Etruriæ bene permittitur, in qua mori arbores oppida circum frequentiſſime ad præcioſiſſimum bombycum nutrimentum & opus plantantur, ſed relicta diſtantia, quæ foſſis oſtenditur, ne ſumma vtilitas quæ inde prouenit, ſit cum priuatorum detrimento. Id tamen intelligitur abſque vicini ſcientia, quia ſciente & minime contradicente vicino, ſi plantetur, non eſſe eradicandum *ex gloſſ. in l. Maniana C. de ædific. priu. dixere Neuizan. d. conſ.* 58. *num.* 1. *vbi de communi & Gratian. diſcept.* 314. *num.* 7. *&* 8.

11 Diſceptari etiam poteſt *, vtrum arborem habens plantatam iuxta domum ſeu fundum alienum præſcribat, ita quod ſi non diſtet nouem aut quinque vel duos pedes, ſeu decem per locum publicum, vel 15. vbi aquæ hauſtus (de quo iuri communi adhærens *Galganett.* ſcribit *in tractat. de iu. public. lib.* 4. *tit.* 40. *num.* 15.) vicinus reclamare non poſſit. Dicendum autem videtur quod ſic, ſufficit enim præſcriptio decem annorum inter præſentes, & 20. inter abſentes, vbi eſt cauſa continua, quemadmodum in iſto caſu, in quo fiunt iura & qualitates prædiorum, & onera quæ prædia ſubſtinere debent. *Text. in l.* 1. *ff. de ſeruitut. vrb. præd. & tenet Cardoſ. in loc. cit. verbo arbor. num.* 2. Secus vero eſt quando frondes tantum, ſeu ra-
12 mi accreſcunt *, quia tunc (adito iudice) poſſunt & debent excidi, & facta denunciatione per actionem negatoriam *l. cum meus & l. ſi quando vbi Bart. ff. ſi ſeruitut. vendic. Merg. conſil.* 34. *num.* 20. *& Albar. conſ.* 72. *num.* 31. Non

tamen

tamen propria auctoritate. *Neuizan. conf.58.* quem sequitur *Anton.Scapp.de iure non script.lib.3.cap.101.*

13 Verum contrarium esse resoluendum * dicimus cum *Ruginell. d. cap.7.num.27.* qui fundatur in *l. quod autem 6. ff. de seruitut. vrb.præd.* cuius verba sunt: *Quod autem ex ædificio meo me posse consequi, vt libertatem vsucaperem, dicitur idem me non consecuturum, si arborem eodem loco sitam habuissem, Mucius ait, & recte, quia non ita in suo statu & loco maneret arbor, quemadmodum paries propter motum naturalem arboris:* vbi Angelus *non præscribitur*, inquit, *libertas seruitutis altius non tollendi, licet arbor altius extollatur, secus si sit constituta de non officiendo prospectui.* Præterea quia vbi est naturalis motus, ibi non est continua possessio, ideo vsucapio locum non habet; & in habentibus præstationem difformem, nec consuetudo, nec continua possessio resultat, ideo neque præscriptio iuxta *l. nemo §. temporalis ff. de reg. iur. & l. scio §. modico ff. de ann. leg.* quæ fuse, ac bene ponderat ibi *Ruginell. num.31.& seqq.* & sequuta est Rota in cit. *Romana Sepis & arborum coram D.Cardinali Cerro §.fin post Magon.decis. Florent.6. ante num. 4. vers. & quamuis.* Et quoties discurrit aquæductus per locum priuatum, apparet semper arborem plantatam excidendam esse *ex l. omnis de aquæd l.1.§.præterea C. eod. vbi gloss.& Bart.lib.11.* Sic etiam ab Imperatoribus Valentin. Theodos. & Arcad. reiecta est (vt pertransennter iam diximus) quinque pedum præscriptio, vt constat *ex l. quinque pedum C.fin.regund.*; Cum enim olim illius tituli actio non daretur nisi contra fines alienos occupantem per spatium plusquam pedum quinque, in ea lege Imperatores, tali sublata præscriptione, constituerunt quod pro minori spatio agi posset, vt ibi exponit *gloss. verb. præscriptione*, quam sequuntur *Paul. Salicet. & plerique alij ex Alciat. ibi num. 2. atque Almeida in analys. cit. num. 5.* Sed pro legis huius *quinque pedum* vberiori explanatione vide *Alciat.* fuse *in lib. Parerg. Aymar. de histor. iur. ciuil.* & melius cunctis *Cic. de legib.*

14 Hoc igitur in arboribus * interuallo præmisso, sequitur quod in suo fundo quisque possit arbores ac vites plantare, vt tradit *Capoll.de seruitut.vrb.præd.tit.seminat. & plantat.* Et parum refert si per vitium plantationem pastus communis omnium conciuium animalibus impediretur, quia eo etiam casu plantare potest, vt erudite per *Didac.pract.quæst.cap.37. num.3. vers. hinc sane*, quem citat & ad probat *Aldouin.num.6.* Secus vero est si segetibus vicini nocere possit. *Gloss. in l.2. ff. de seruitut.rust. præd. Petr.de Vbald.in tractat.de duob.fratrib. in 6. p. princip. num. 5.* Ex qua fortasse ratione moti
15 fuere * 12. tabular. leg. auctores (cuius verba recitat *d.cons.Aldouin.num.11.* scilicet, *ne vmbra arboris vicino prædio noceat, 15. pedes altius ramos arboris circumcidito)* & Prætor deinde ad statuendum per totidem pedes ramos arboris circumcidi. *Text.est in l.1.ff.de arbor. cæd. §.quod ait Prætor.* Sed hic noto vmbram nil aliud
16 esse quam aerem * sole carentem propter aliquod corpus densum obiectum, valde fructibus officientem. Ita eam describit *Ansald.cons. 54. num.1.* & consonat Mantuani sensus *in Eclog.10.*

Surgamus: solet esse grauis cantantibus vmbra:

Iuniperis grauis vmbra: nocent & frugibus vmbræ.

Qui *Georg. 1.* sic agricolas ad arborum vmbram causantium amputationem hortatus fuit.

Falce premes vmbram, votisque vocaueris imbrem.

In quam sententiam iure iuit *Columel. cap.7. eius lib.5.* in quo: *dum omnes*, ait, *pene virgæ ne vmbrent, eo tempore quo vitis putatur, abraduntur. Pallad. vero lib.3. tit. 12.* secundum agrorum diuersitatem declarat vitem humiliorem, vel celsiorem habendam esse. Et quan-
17 quam in teneris paucarum gemmarum * viticulis, & internodiorum modicis sudibus, & adminiculis, non autem in frondosis arboribus alligatis & maritatis, quorum dispar est ratio, hæc procedere constet, quod *Plin. indigitauit lib.17. cap.12.* dicens, neque nouellarum vitium dumtaxat vmbram prædijs officere posse; & supponit *Gall.in dial. de vera Agric. in tract. vitium pag. 59.* In Vitium attamen cultura militat quoque *Constantin. Cæsaris* præceptum *lib.5.select. precept.de Agric.cap.22.* pedamenta scilicet, perticas, & adminicula frangenda longitudine à pedibus quinque vsque ad septem; & custodes relinquendos esse, vt vites humiles remaneant, aduertit *Gall. ibid. fol.61.* addens etiam *fol.67.* quod si vites humiliores quo ad fieri potest non retinentur, in nihilum resoluuntur, & sequitur *Aldouin.vbi supra num.8.& 11.*

18 Quare si etiam iustum sit dimissum spatium, si damnum sentiat vicinus ex proximi arboris in suo fundo pendentia, æque potest fructus ramorum impendentium colligere, vel eos ad prædictam 15. pedum vsque altitudinem abscindere. Ratio est, ne contra æquitatis terminos dominus cum vicini iactura fiat locupletior, vt *Bald.probat in d.l.1.de arbor. cædend.num.1.in fin.vers.glossa apponit. Caualc. in tractat. de Brach. Regis p.6. tit. de Æquitate num. 622.circa med.* & post illos *Caluin.in tractat.de Æquit.lib.2.cap.120.num.7.& 10.* Limitatur tamen in casu præscriptionis iuris incidendi spatio 30.vel 40.annorum sciente vicino, eoque patiente. Est *text.in l.1. ff.de gland. legen.& d.l. 1.§.vlt. Caualc. tradit decis.32. num.47.* quem sequitur *Hortens. frater sub allegat. num.622.* Quod nihilominus dubito an facere possit auctoritate propria, cum *DD.* quasi communiter affirment pro Iustitia Prætorem adeundum esse: & regulariter quod arborum incisio do-

mino tantum territorij concedatur, tuentur *Ciarlin. controuer. iur. tom.1. cap.52. num.11. & Quesada plures referens in dissertat.4. num.4. & seqq.* vbi ait quod, si sint fructiferæ, nec à vassallo, nec ab Emphytheuta vel vsufructuario excidi valent, cum id æquiparetur domorum demolitioni ex *Barbat. de diuis. fruct. p.1. cap.17. num. 108.* Sic quoque etiam si radices ad fundamenta perueniant domus vicini, eas propria auctoritate non potest euellere, sed Prætoria. Tradunt id *Capoll. de seruitut. vrb. præd. d. tit. de arborib. num.4. cum seqq. Foler. ad constit. Regni rubr. de offic. Iustitiarij num.90. Carpan. ad Stat. Mediol. cap.371. n.4. p.2. Hortens. Caual. cit. tit. de Æquit. num. 622.* post quem optime distinguit *Caluin. vbi supra num. 11.*

19 Peius esset si totaliter arbores * incideret, quia id tam malum est, vt vsufructuarius vsumfructum amittat per *l. item si fundi ff. ad l. Aquil. & per l. hoc amplius 9. §. fin. ff. de damn. infec. & ea quæ tradit Ias. in auth. qui rem C. de sacrosan. Eccles. Vnde Menoch. de arbit. iud. cas.78. num.2. & 7.* declarat, quod duæ cæsæ arbores fortasse possunt ad illam pœnam sufficere: & *Marc. Anton. Natta consil.477.* de quatuor queritur *num.7.* dicens *num.12.* quod rem alienam vsufructuandam incidens tanquam propriam, ab vsufructu cadit: de quo fuse *Ansald. cons.50. num.6. & 7. cum seqq.*

20 Hic notare debeo *, quod in mensuratione quinque pedum (& idem valet dici de duobus ex eadem finali causa & ex supradicta interpret.) si in confinio sunt arbores, includitur medietas trunci arboris ipsius. Ita *Ruginell. in cit. sæpe tractat. de Arborib. cap. vlt. num.17.* Tale vero spacium lucro eius cedit, qui fundum suo coniunxit. *Fortatul. in Cupid. Iurisperit. cap.16. sub num.3. Ruginell. ibid. sub num 35.*

21 Nec prætereo Florentinam praxim *, vbi arbores fructus hominum vsui comestibiles non producentes, per brachia octo à vicini agris distare debent, alias inciduntur, quamuis longissimo tempore toleratæ. Sic ait *Magon. decis. Florent. 6. & Prosper Rendella de Olea & Oleo cap. 7.* Cuius statuti ex *lib.4. reg.69.* verba refert *Ansald. consil.54. num.4.*

22 In puncto tamen principali *, scilicet de requisitis Distantijs, non possum concludere legem hanc final. nullibi esse receptam; & generali consuetudine reiectam & antiquatam adeo vt nullatenus valeat allegari, vt astruunt *Neuizan. d. consil.58. num.3. Monterent. ad Statut. Bononien. lib.4. d. rubr. de impedimen. arear. tollen. & de arbor. non habend. in praiudic. vicin. eod. verb. tres perticas vers. sed certe illa lex pag.323. Aldouin. consil.12. num.19. Pancirol. consil.30. num.14. & consil.54. num.13. Giouagn. d. consil.30. num.15. lib. 2.* vbi dicit ex Corneo quod, ex quo ista lex per desuetudinem abijt, allegari non meretur, qui enim ipsam allegat, in pœnam incidit falsi: addens etiam quod, si illa seruaretur, totus mundus subuerteretur; Quod etiam tradunt *Pet. Petracin. in subscript. ad respons. Ruginell. pro fratre impress. in cit. tractat. de arborib. cap. vlt. num.114. & ibid. in alio responso Angel. Caccia num. 152. & seqq. Magius d. lib. miscell. cap. 7.* Ex quibus intrat regula, quod non est in foro alleganda constitutio seu lex vsu non recepta *ex decis.375. num.13. coram Eminentissimo Cardinali Celso, alias cit.* & per ea quæ adducit *Id. R.P.D. Seuerol. in sua cit. consi liat.* in qua contrarijs acute respondet. Verum hæc facillime diluuntur vnico etiam verbo, cum legat hanc legem *Accurs.* legerit *Bulgar.* legat *Fulgos.* eamque seruet in plerisque *Capoll. de seruitut. cap 40. & cap.61.* Quæ autem non seruatur est *l. Maniana C. de ædific. priu.* vt ibi notat *gloss.* Nos autem in illa interpretanda multum adlaborauimus, tum quia prisca quæcumque etiam vsu non recæpta, nec non obsoleta, scire prodest, quemadmodum in nostris *Adnotat. ad ll. priores ff de in Ius Vocan.* fuse probauimus *cap. 1.* Tum etiam, cum ex ista quamplures equidem practicabiles controuersias pro tenuitate nostra examinandi, ac soluendi occasio nobis fuerit suppeditata.

CAPVT XII.

Multiplices Distantiarum modi ac rationes enucleantur. Vniuersalia ac singularia plura ad Tractatum locupletandum adiunguntur.

SVMMARIVM.

1 *Distantia sumpta pro diuersitate. Sed interuallum significat num.2. & quid sit num.3.*

4 *Qualiter probetur.*

5 *Per illam silent leges & ignorantia præsumitur.*

6 *Absentes qui dicantur: quomodo probetur absentia ab vrbe. num.7.*

8 *Causa studij absentes beneficiati distributiones lucrantur.*

9 *Studia generalia quæ sint, vbi de Romano, Salmanticensi, Sorbonensi, & alijs.*

10 *Parochus quandoque absentiæ pro studijs licentiam obtinuit.*

11 *Legale studium commendatur: sed quinquennium in scholis proponitur, & contraria improbantur.*

12 *Morales virtutes & aliarum scientiarum notitiæ I.C. sunt necessariæ.*

13 *Iuuenes Iureconsulti aliquando senibus prælati.*

14 *Causæ plures afferuntur ad excusandos distantes qui tenentur adesse, veluti militia, capitales inimicitiæ, Pestis, & aeris intemperies.*

Eccle-

15 *Ecclesiæ seruitium clericum excusat. Item infirmitas num. seq.*

16 *In dubio canonicus distare non præsumitur.*

17 *Papæ, Cardinali, & Legato inseruiens habetur pro præsenti.*

18 *Non habetur distans pro præsenti, nisi in expressis à iure.*

19 *Ocij acris vituperatio.*

20 *Ad residendum obligatus, præsumitur malitiose abesse.*

21 *Absentes non condemnandi, nec possessione priuandi, & quomodo in illos procedatur.*

22 *Ijs tamen acquiritur.*

23 *Necessitas & modica distantia excusat. In Episcopis & Parochis id exemplificatur. Item in Arrestatis.*

24 *Redeundi præsumptio eliditur decennio.*

25 *Iubilatio quid sit, & quomodo ea fruantur canonici, Doctores, & Musici.*

26 *Absentes quibus de causis vocandi.*

27 *Statuta ciuitatis dominantis ad territorium extenduntur, vbi de Vrbis statuto.*

28 *Districtus quid sit & quæ loca comprehendat vrbis districtus. Plures ad rem decis. afferuntur num. seqq. ibique de Baronalibus terris.*

32 *Distantia administrationem permittit, etiam non sequuta confirmatione.*

33 *Sententia contra absentem lata, in iudicatum non transit.*

34 *Iudiarum magistratui plura distantiæ causa conceduntur.*

35 *Quandoque valde distantibus fides minuitur, vti transmarinis.*

36 *Distantes valde, sunt ijdem ac* remoti: *in quo discernendo, quemadmodum in expectandi tempore iudicis adhibetur arbitrium.*

37 *Vici legibus oppidi cui subsunt reguntur: & priuilegijs gaudent.*

38 *Natus in vico, ob modicam distantiam ortus præsumitur in ciuitate.*

39 *De sedibus in ecclesijs nonnulla.*

40 *Spacium in nauibus ex Rhodijs legibus quale.*

INterpretatione finalis legis subsumptæ prope ad terminum perducta, promptuaria tamen ac secundæ curæ, vt fere semper scribentibus euenire consuetum est, Tractatum varia sed connexa quidem augent rerum congerie, quæ postremo hoc in loco sunt collocandæ. Initium igitur ab vniuersalioribus capiendo, præ ijs quæ iuxta textus ordinem supra annotaui,
1 *Distantia* nomen comperio * pro *differentia* seu *diuersitate* acceptum. Sic *tanta est*, inquit, *Cic. de Amicitia, inter eos, quanta maxima potest esse, morum studiorumque distantia.* Similiter ex iure in *§. si grex instit. de legat. est autem gregis vnum corpus ex distantibus capitibus, sicut aedium vnum corpus est ex cohærentibus lapidibus*: vbi *Doctiss. Mynsinger. ly distantibus* explicat *idest diuersis ac separatis*. Ea sane quæ distant, differunt. *Lucret.* id probat *lib. 4. ijs versib.*

Semina cum porro distent, differre necesse est
Internalla, viasque foramina quæ perhibemus
Omnibus in membris, & in ore ipsoque palato.

Et *Arnob.* textus *lib. 2.* ibi: *vultis fauore deposito, cogitationibus tacitis preuidere, animantia nos esse, aut consimilia cæteris, aut non plurima differitate distantia?* Verum plerumque *interuallum*
2 sonat, vt fidem facit * *Hirc. 4. belli Alex. cum bitam paruo spatio distarent ab ipsis*, exemplisque abundat *ling. lat. thesaurus*: ex quibus hauritur *distantiam* dici ab eo quod est *distare*, haberique pro interuallo quo corpus distat à corpore, vt describit *Martin. in lex. philol.* Nonnulli attamen conati sunt eam definire *aliquorum locorum seu rerum spacio quodam disiunctionem*, & ita hallucinati sunt distantiam penitus cum diuersitate confundendo. Alijs vero, fortasse Geometris, & nimis abstracte seu à posteriori distantiam considerantibus, eam placuit describere, *oculi disgregationem ab vtroque termino per aerem, cognoscendæ longitudinis & latitudinis gratia.* Sed his omissis, nostra definitio hæc sit:
3 *Distantia Spacium * est longitudinis inter duo determinata loca*: & hæc est localis prout distinguitur à temporali iuxta tradita *à S. Tho. in 1. p. quæst. 89. a. 7. ad 3.* & latissime *in Physicorum lib.* Quæ definitio & si tanquam pleræque in iure periclitetur, vt est *tex. in l. omnis definitio ff. de reg. iur. & late discurrit Mantica de tacit. & ambig. lib. 19. tit. 2. num. 5.* parum refert, non enim sumus in minimis verborum coniecturis nimium scrupulis exstimulati.

Probatur distantia per famam & vulgi opinionem, si liquidæ aliæ deficiant probationes.
4 cum id à metiendi * quadam origine desumptum censeatur in sententia *African. in l. non omnes §. à barbaris ff. de re milit. & Bart. in l. continuus §. cum ita stipulatus num. 2. ff. de verb. oblig.* qui docet ferentem de illa testimonium, reddere rationem debere, quod ipse pluries & cum alijs iuerit, videritque tanto tempore sic iter computari: eosque sequitur *Mascard. de probat. conclus. 524. cum Tusc. concl. 507. litt. D.* Monetque *id. Bart.* elegantissime, quod itineris distantia per directum, non per obliquum dominari debeat *in tract. de Tyberi. in 20. fig. & in l. penult. §. fin. C. de nauic. lib. 11.* vbi notat quod, si ambasiatores qui, ad hoc vt maius lucrentur salarium & maiori stent tempore in eo munere, per transuersam & non rectam incedant viam, salarium pro tempore illo consequi minime possunt; Quia profecto sollicite accurateque Principum munia obeunda sunt, nec per semitam obliquam ad leuissimum animi solamen iter ab ipsis est protrahendum.

Hæc vero distantia plures in iure producere consueuit effectus. Primo enim per illam silent
5 leges *, cum aliquem expectare oportet, dummodo tamen necessitas non vrgeat, quæ tunc ius facit. Ita *Francesc. in tract. de Eccles. Cathedr.* probat *cap. 6. num. 89.* Rursus facit præsumere ignorantiam. *Bart. in l. is potest ff. de acquir. hered. Dec. cons. 303. num. 5. & cons. 328 col.*

penult.Surd.decis.246.num.17.Solorzan.de Indiar. iure tom.2.lib.2.cap.8.ex num.41. cum nemo scire valeat quicquid se absente fit, quanquam id in beneficialibus locum non habeat, vt per *Vestr.in praxi lib.3.cap.4.num.1.* Vnde absentium fauore plura quoque priuilegia sunt inducta, quæ vt summarie attingantur.

6 Sciendum *distare* interpretari * pro *abesse* à
Steph. in thes. ling.lat. Absentes vero non dici, quam in aliqua distantia constitutos, prout ij qui non sunt in loco vbi petuntur ex *Vlp.in l. absentem 199.ff.de verb.sign.* seu qui in vigilibus castrisue vrbanis militant *l.si maritus 15. ff.de adulter.* qui extra territorium ius dicentis degunt *l. heres absens & ibi gloss.ff. de iudic. Alex. cons.100.num.11.lib.5.Crauett.cons.201.num.45.* vbi loquitur in materia excussionis *& Felin.* qui videri potest *in cap.quoniam vt lite non contest.num.9.& 10.quem sequitur Fusc.sing.2.in verb. absens.* Etiam absentes in legum dispositione dicuntur qui longe absunt ex *Alciat in l.mulieris §.abest de verb.signif.* Item absentes dicuntur qui sunt mortui *cap.si delegatus vbi Franc.num. 1. de offic. deleg. in 6. Alciat.in l.1.§.eadem autem num.47.ff.de verb.oblig.* vnde, iuxta vulgatum adagium quod est in curia, mortuis æquiparantur, de quo testatur *Tusc. conclus.74.litt.A. num.7.* & tradit *Ginrb. de auctor. legat. de lat.l.9. num.161.* Et absentiarum quinque genera enumerat *Accurs.in l.fin ff.de in integ.restit.* probabilem scilicet ac necessariam, vt militiæ: probabilem tantum, vt studiorum: necessariam tantum, vt in relegato: voluntariam sine contumacia vt mercatoris; vel alius non contumacis: & per contumaciam; Quas non expedit glossari ne nimij simus. Probatur vero absentia ab vrbe (quæ ob non mediocrem incolarum numerum difficilis videtur) testibus
7 & cursorum * diligentijs, atque notitia ab
eis habita per viciniam, vt dixit *Rota in Romana domorum 10. Decembris 1659. coram Zarate qua est decis.45. post Oleam de cess. iur. num.2.*

Cæterum fauore absentium inductum est, vt sepe pro præsentibus habeantur, puta beneficijs ecclesiasticis insigniti qui fructus lucrantur, sed non distributiones, dum studijs
8 generalibus * approbatis ad ingenij culturam
sint addicti, non vero particularibus. *Tex.in cap. super specula & ibi communiter scriben. de magist. Abb. in cap. licet num.5.vers.an autem studens de prebend. Gloss. in cap. tua de cler.non resid. Ibique R.P.D.Fagnanus.Grat.discept.283.num.12. Carol.de Graff.de effect.cleric. in prælud. num.106. Tondut. quæst. & resol. benefic. cap.102. num.15. p.1. Pyrr. Corrad. in tract. de dispens. lib.5.cap.6. num.21. & seqq.alijque innumeri.* Generale autem studium dicitur quod à Papa, Imperatore, Regibus, seu Principibus, aut immemorabili consuetudine erectum, siue institutum
9 est *. *Cassan.in Cathal. glor. mund. p.10.consid.*
32. vbi fere cuncta enumerat sui temporis studia, quæ etiam alijs adiunctis, recitat *Philipp. Cluuer. in introd. ad Geograph.* At de antiquitate & magnificentia Romani studij videnda est *l.vn.de stud.liber. Vrb. Romæ C.lib.11. ibique gloss. & Cobellius de notit. Cardinalat. cap.15. congreg 19.* De studio Salmanticensi alijsque nuper est editus tractatus *P. Mendo Soc. Iesu* inscript. *De Iure Academico*. De Sorbona ita appellata quasi Corbona ex hebræo corrupto vocabulo, sacrum thesaurum apud Rabbinos denotans, & apud Parisienses quasi sacrum Theologiæ thesaurum. Ita *Rebuff. in l. inter publ'ca 17.ff.de verb.signif.* plura demum *Pereyra in sua Republ.literar.*

Verum idem Fagnanus nouissime post multos scripsit *in c.cum ad hoc num.14. de cler.non*
10 *resid.* Parochum * studiorum causa à residen-
tia distare non posse, præsumitur enim doctus. Fallere hoc nihilominus nos non semel obseruauimus, relicto enim pro necessaria Sacramentorum administratione subcurato, etiam ob studium præstita fuit parocho ad distandum licentia. Cuius permittendæ rei causa fuit fortasse impulsiua cura animarum ipsa, quæ (maxime in exiguo ambitu) æque possit ab altero suppleri: vel parochus met, qui quanquam sapientiæ laurea decoratus, perfectam solidamque in scholis doctrinam, breui vt hodie mos est curriculo captasse nequit. Cito enim, clamant scholarium plerique, se velle ab Imperialibus Institutionibus expedire: & paucorum mensium spacio, quo vix studendi modus percipi valet, de tota legali facultate ampullose quidem gloriantur. Hoc profecto Iurisprudentiæ studium à viris summis plurimi pensum fuit; Hinc *Io: Scaliger epist.378. ad Io: à Vueniver* scripsit: *studium*
11 *iuris malim te prosequi *, neque à tam bono incæ-*
pto desistere, scis enim eam viam esse vnicam hodie illis qui, & summos honores consequi, & patriæ prodesse volunt. Ob amplissimam attamen rerum vbertatem, vt iuuenum est in votis, celeriter absolui non potest, & multo magis tam festinanter, vt sepe fit minime prodeundum est in forum, ne quandoque saltanti personæ toga videatur inducta, quemadmodum in simili meditabatur lepidus *Martialis in epist. prævia ad suum 2. lib.* Hinc fæliciori æuo ætas 30. annorum ad iudicandum fuit constituta, vt *Sueton. in Augusto cap. 32. & Plin. lib. 10. epist. 3.* fidem faciunt: & Socrates apud *Zenoph. de dictis eius & factis lib.1. ad quot annos*, inquit, *debent iuuenes arbitrari?* At Charicles: *quousque*, dixit, *in consilium suscipi non possunt tanquam nondum prudentes, nec tu loquere eis dum iuniores 30. annorum sunt:* quasi ante huiusce ætatis limen clarum sit animum pro muneribus firmari non posse, & mentes plerumque Scholasticis egere exercitijs. Ita ante trigesimum annum in mathematicis & publicis negocijs iuuenem erudiendum, postea vero ad Dialecticam admittendum *Ficinus* scripsit *in proœm. lib.7. de Republ.* Item *Lips. in manuduct. ad Stoic. Philos. lib.1. dissert.7. ab Homero &*

Poeti-

Poetica Philosophia fructum capere, non nisi magni viri est, & ætate iudicioque maturi. Ergo multo magis in Iure. Quapropter Sapientissimus ac prudentissimus Imperator audiendis professoribus, legendisque iurisconditorum libris *in Digest.proæm.* iuris candidatis quinquennium olim præscripsit: eosque qui certo tempore legum studijs operam non dedissent, in Aduocatorum album nequaquam scribi voluit. Quinquennium vero istud paulatim fuit diminutum, & Cuiacij temporibus ad triennij mensuram coercitum: cui infortunio Doctorem tantum hoc modo illacrymasse comperio: *Si quinquennium illa ætate, qua mores & iura & verba ciuilia fane erant notiora aut faciliora percepta, quid non erubescimus ista, qua horrere spinis omnibus videntur omnia quæcumque de iure ab antiquis prodita sunt, vix tamen in eis non transigere triennium? plurimum vitio parentum qui, vt Petron. Arbiter ait, cum ad vota properant, cruda adhuc studia in forum propellunt, &c.* Et perpetuo à summis viris celeres studiorum gradus improbati sunt. *Senec.epist.39.*inquit, *summaria enim non docent, sed admonent, & magis profutura sunt scientibus quam discentibus.* Psellus *in synopsi legum:*

Multiplex & contemplatu difficilis est scientia legis

Nec summatim comprehendi, & obscura est in compendio

Nec sermone explicari potest.

In arduis enim summario studio non possunt iuuenes instrui. Qua de causa *Theodoret. serm. 1. de fide* dixit: *non omniam est scientia, sed eorum tantum qui disciplina, diuturnitate temporis, & experientia doctrinam ipsam consecuti sunt. & Chrysosth. cap. 1. Matth. ne quære omnia simul discere, sed separatim, & paulatim.* Studio autem in scholis breuiori tempore quam triennio absoluto, & sepissime cum inani (sophistarum more fallacibus conclusiunculis ad quandam sapientiæ speciem ostentandam) iactura: qualesnam erunt hi noui homines ac Doctores absque aliarum scientiarum & morum ornamento, quæ ex constanti probatorum virorum lectione, frequentique cum viris eximijs consuetudine parantur? adeo ne tam impudenter, ieiuni, atque illotis (vt aiunt) manibus, ad magnificam publicamque honorum mensam accedent? Audiant *D.Ambros.* sic loquentem *lib. 8. in Luc.* Legisperitum in omnibus volo esse perfectum. Fidem præstent ex recentiori-
12 bus * *Iacob.Durant. Casellio var. lect.lib. 2.cap. 23.in tom.3. Thesaur.critic.Iani Gruteri* qui scripsit: *decet Iurisconsultum non modo leges nosse, verum etiam mores, quos in iudicijs priuatis publicisque obseruauit antiquitas.* Et de virtutibus moralibus, quæ ad clericorum statum plurimum faciunt longaque parantur consuetudine, nisi Deus illas infundat, exquisitus adest *vetusti scriptoris vita B.Fulgentij sensus* his verbis *in eius prolog.*exaratus: *Duo ecclesiæ catholicæ Doctoribus necessaria iudicantur, vita bona, & sana doctrina. Vita enim bona commendat sapienter docentem: doctrina sana ornat bene viuentem. Vita bona facit amabilem: doctrina sana laudabilem. Vita bona continuo creditur imitanda, doctrina sana nunquam iudicatur esse repudianda. Vita bona tollit occasiones detrahendi, doctrina sana resistit contradicentibus.* Quæ sententia ab ethnicorum lacunis est etiam hausta; clarissimus namque *Isocrat.* nobis ad hoc est obuius in illo *Panathen.* loco vbi hæc habet: *Doctos esse oportet prudentes, humanos, & in vtraque fortuna moderatos, licet quidam inepti sint ac male morati.* Quæ cuncta vegetiori ætate, vt diximus, longoque rerum experimento egregie acquiruntur. Hoc modo ad studium adolescentes inuitandi sunt, deinde vero adulti, ad dignitatum fastigia promouendi. Si sic fuerint imbuti, certe in doctrinæ responsis, confectis ætate præferri possent, quemadmodum fieri multoties *Io: Neuizzan.*
13 inquit * *in sylu. nuptial. fol.mihi 627.* Tanta autem fuit materiæ huius opportunitas, ac necessitas, vt quanquam ab ordine nostro fuerimus nimium digressi, molestum non erit, ac beneuolam tamen lectoris voluntatem in hoc volumus nobis declarandam.

Pristina igitur resumendo, alias esse dicimus rationes eos qui distant excusandi, velu-
14 ti est militia * ex *Afflict.decis.284.* causa votum adimplendi. *Rota in vna educationis 20. Martij coram Vbaldo.* Capitales inimicitiæ, quæ parochum quoque excusant à residentia *c. bone il 1. de elect. Gloss. in cap.1. ad supplicat. de renunciat. Bald. in l.3. §. fin.ff.de adm.leg.* qui docet quænam eæ sint. Et *R.P D Fagnan. in cap. clericos de cleric.non resid. num.25.* in huiusmodi casu docet Sacram Concilij Congregationem consueuisse literas mittere ad Episcopum, vt videat si inimicitiæ sint graues, & in tali casu dilationem det, vt beneficiatus in tutiori loco resideat. Causa quoque Pestis facit distantes pro præsentibus haberi. *Francisc.Marc.decis.883. p. 2.* quamuis conscientiæ suæ debeant animarum curati cauere, sacra enim concilij congregatio D. Carolo Borromæo responsum dedit parochum tunc abesse non posse, scribente *eod. Fagnano in d. cap. clericos num.8.* Item pro ijsdem beneficiorum fructibus, aeris intemperies excusat. *Id. Marc. decis.649.p.2.* quia, cum bona aeris temperies plurimum ad sanitatem conducat ex *Homer. Odyss. 4.* & fusius *Hippoc.in lib.de flatib.& de aere aquis & locis* sub cælo habitationis præcipue, vt per *Varron. Rei Rust. lib. 1. in casu Tremellij Scrofa &, ex modernis, Io: Bapt. Donium in lib. de salubritat. restituen. agri Roman.* atque idcirco, ne ob malam valetudinem Reipublicæ inutiles simus, iure querenda est; A qua tamen & similibus causis obligatio in Parocho residendi non soluitur, etiam per minimum temporis spacium *ex tradit. per Barbos. de offic. & potestat.parochi cap.8. num. 29. & plurib. seqq.*; Verum casu quocumque superioris mandatum, cui parendum est. *Sair.decis.10.de Cleric.residen.* Reipubli-

publicæ causa : Ruin.decis.91. sed non affecta-
ta, vt Ludou. Roman. notat singul.591.incip.tu
habes quod quamuis absentes. Et peculiariter
quodcumque rationabile ecclesiæ seruitium,
clericum distantem pro excusato habet, quia
tunc præsens existimatur. Rota decis. 10. de
15 procurat. in nouiss. Maxime * pro iurium eius-
dem defensione ad text. in cap. ex parte il 2. vbi
communiter scriben. de cleric. non residen. Hostiens.
in summ.eod.tit.num.2.circa med.vers. item videtur
residen. adeo vt ad hoc superioris licentia mi-
nime requiratur, quia ius eam dat. Garz.de
benefic.p.3.cap.2. num.48. & seqq.iterumque num.
96.Less.de Iusti. & Iu. lib.2.cap.34.dub.29.num.
164. Bonaciu. tom.1. disput.5.de onere & obligat.
benefic.pun.5.num.12.Sanctarell.var.resolut.quæst.4.
num.9.Barbosa de vniuersiur.eccles.lib.1.cap.9.n.
87.& Rota coram Seraph. decis.662.num.2. & 3.
& præ canonicis, de quocumque inferiori cle-
rico Rota decis.222.p.2.diuers.
16 Moneo hic tamen in dubio canonicum * ab-
sentem non præsumi, quia esset in eo delictum
præsumere. Crauett. consil.88. num.18.Mascard.
de probat. conclus.5. num.5. quod ad quemcum-
que extendi valet, ratione officij aut beneficij
ad residentiam adstrictum. Porro casus infir-
mitatis non reuocatur in dubium, cum sit ad
excusationem validissimus: ex quo fit quod
capellanus male valens, de superiorum licen-
tia, etiam absens, distributiones lucretur ad
canonicorum exemplum. Text. est in cap.1. de
cleric.non residen. in 6.vbi DD. Couarr. var.reso-
lut.lib. 3.cap.13. num.8. Francis.Marc. quæst.726.
num.3. & Rota decis.107. num.1 in fin.p.2.recent.
Immo quod nulla requiratur consuetudo Co-
uarr. & Marc. in dd. loc. ac Seraph. decis.1239.
num.5.
17 Maxime vero pro præsenti * habetur di-
stans Papæ famulatui detentus cap.cum dilectus
de cleric. non residen. Idem pro Episcopi famu-
latu vt eod. tit. & cap. ad audientiam. Io:Andr.de
consuet.cap.fin.lib.6.in nouell. vbi notat Dom. de
Sancto Gemin. extensionem fieri de casu vero ad
casum fictum, quando ius æquiparat casum
fictum cum vero, sicut est text. in cap.ad audien-
tiam & cap.ex parte 2.de cleric.non residen. Verum
subditus episcopi non censetur præsens cum
Archiepiscopo, vt Anchar. docet d.cap.cum di-
lectus sub num.4.& Io:Andr.eod.loc.in fin. Est ta-
men difficultas an censeatur esse residens, an
vero sit priuilegiatus, quod in distantia fru-
ctus percipiat, ac si resideret. Primo casu ha-
betur pro præsente ac residente quoad omnia.
Secundo vero quoad fructuum perceptionem
dumtaxat. Ita Io:Andr. in cap.fin.de consuet.lib.
6.super verb.per alias in nouell. quem refert Milis.
in repert. verb. absens num.6. in fin. Sic pro præ-
sente habetur distans in seruitio Legati, nam
residens quoad prouinciam sibi commissam
reputatur. Idem dicitur de eo qui residet
cum Cardinali iuxta consuetudinem, quæ ser-
uatur secund. Hostiens. quem allegat idem Milis.
num.6.vbi dicit hoc verum esse in sententia Io:
Andr. quod omnibus Cardinalibus super hoc
priuilegia conceduntur num.7.& Anchar.num.4
de cleric.non residen.
18 Veruntamen hoc sciendum est * quod ab-
sens seu distans pro præsente non habetur,
quam in casibus à iure expressis, absentia enim
est quædam fictio, ergo allegari non potest
nisi tunc, vt est casus in l.3 §.hæc verba ff.de neg.
gest. quam legem ad hoc singularem appellat
Bart. in l omnes populi ff.de Iustit. & Iu. Et hoc
fortasse DD. voluere ad nimiam tollendam fa-
cilitatem, qua quisque sepissime ad vacandum
traheretur in distanti loco: ocium enim vni-
uersaliter valde peramatur, sed non illud sa-
pientis, quod animum relaxat, vigorem excitat,
tristitiamque omnem, quæ continuatione pertinacis
studij adducitur, feriarum hilaritate discutit, do-
19 cente * M. Seneca in proœm.controuer.lib.1. sed
quod extollit, malitiam querit, ad eamque distra-
bit, quemadmodum Hippoc. egregie in lib. de
decenti ornatu; Pauci vero sunt hoc æuo præci-
pue iuuenes atque in blanda constituti status li-
bertate, qui deliciarum frequentia minime ca-
piantur ac lasciuiant. Auscultent vere Chri-
stianum D.Nazianz. sensum de se ipso orat.6.
vbi: enitar, inquit, quantum potero, daboque ope-
ram ne gratiam diuinitus acceptam, premam atque
occultem, ac lucernam sub modio ponam, talentum-
que in terra defodiam. Vtique igitur præsu-
20 mitur malitiose abesse qui tenetur residere.
Crauett.in d.consil.88.sub num.15. & Innocen.vbi
supra de cleric.non residen. fuse probat absentiam
præsumi fraude mixtam quando is distat,
qui alicuius rei ratione certo in loco stare
deberet.
Fruuntur quoque absentes alijs priuilegijs;
Vnde condemnari minime possunt, sed ab-
21 solui *. Butr.in cap.veniens de accus. De con-
demnatione fallit nihilominus conclusio non-
nullis casibus, qui videri possunt apud Bart.in
penult.§.ad crimen ff.de public.iudic.& per Salicet.
in l.absentem C.de accusat.in singul.§.in verb.absens.
Et multo magis contra illos, quemadmodum
aduersus indefensos de iure per edictum pro-
cedi non potest, sed saltem bonis illius qui
distat, curator datur, & immissio ex primo
decreto, non autem ex secundo iuxta doctri-
nam Castrens.communiter receptam in l. actor.3.
num.2.C.vbi in rem actio. Cephal.consil.263.num.
4. vsque ad 12. Carleual.late alios allegans in eius
tractat.de indic.disput. 2.quæst.3.num.189.& duob.
seqq.& quæst.4.num.220.& seqq. Barbos.in l.heres
absens §.1.num.18.& seqq.ff.de iudic.fol.257.Rur-
sus absentes iure suo ac possessione priuari non
possunt, non seruata forma Clement. causam 3.
de elect.vt per Rot.decis.41. num.5.coram Eminen-
tissimo D.Cardinali Otthobono: ijsque semper as-
signandus est terminus ad comparendum
iuxta text.in Clemen.5.de Iudic.& in extrauag.rem
nouam de dolo & contum.cum alijs relat.in dec.104.
num.13.& seqq.p.6.recent. Itidem acquiri potest
absentibus, quando intuitu Diuino hoc fit,
puta si ita stipuletur: promitto tibi centum
pro

22 pro maritanda * puella quæ absens est, amore Dei, nam obligatio & promissio censetur facta Deo, qui vbique est. Ita singulariter *Abb. in proæm. Gregor. in vlt. col.* & pro valde singulari commendat ibi *Felin. in 7. col. vers.* & *ex isto* ad ea quæ traduntur per *DD. in l. stipulatio ista §. alteri* & *§. si stipulatus ff. de verb. oblig. late Corneus consil. 2. visa petit in 1. lib.* & *Cotta in memor. in verb. absenti.*

In prædictis tamen casibus cum quisque ex causa vtili ac necessaria ad habitandum in loco distanti quodammodo cogatur, præsumi-
23 tur voluntarie * adesse; Quapropter intrat etiam regula in modicis distantijs præcipue; seu ex vrgentium negociorum causa militans, qua dicitur quemque non abesse à loco vbi mente adest & animo, etiam si corpore sit alibi. *Cardinal. in Clement. 1. quæst. 44. de for. compet.* & *Rota coram Gregor. decis. 70. num. 5.* & 7. tunc autem eius declarationi standum est, de cuius animo agitur, vt in ijs consueuit quæ pendent ab animo, vt inquit *Bart. in l. non solum §. morte num. 17.* & *Ias. num. 14. ff. de nou. oper. nunciat. Menoch. de arbit. lib. 2. quæst. 86. num 9.* Ex quibus infertur quod Episcopus à diœcesi per aliquot distans milliaria, residere dicitur, sicut per *text. in cap. præsenti 34. de præbend in 6. dicit Gonzalez ad reg. 8. Cancell. gloss. 43. num 44.* & *seqq.* ex alia simili ratione, quia parum distans à loco, dicitur ibidem esse & habetur pro præsente *ad text. in l. nihil ff. de captiu.* & *postlim. reuers. §. pauonum instit. de rer. diuis. Gomes. in reg. de impetrand. benefic. per obitum familiar. Cardinal. quæst. 17. num. 2. Gonzal. d. gloss. 34. num. 10.* & *addens num. 48.* & *seqq.* Sic Parochus ex causa sufficit quod habitet intra limites suæ parochiæ, quamuis de iure teneatur habitare in domo suæ ecclesiæ contigua, cum scilicet vel propriam seu parochialem non habet, vt refert decisum in *Cur. Archiepisc. Neapol. Riccius decis. 41. p. 4. Barbosa p. 3. allegat. 53. num. 71.* & *de potestat. Parochi cap. 8. nu. 34.* aut in domo paterna vel cognatorum, commoda maiora quit suscipere, sed ibi tamen possit residentiæ muneri satisfacere. *Possenin. de offic. curati cap. 1. num. 7.* & *Barbosa vbi proxime nu. 37.* Sic etiam modica distantia non attenditur in Arrestato in domo, qui si postea repertus fuerit sedens in scamno tabulæ affixæ domui, nequaquam arrestum fregisse dicetur: ea potissimum ratione, quia in pœnalibus benigna facienda est interpretatio, vt late probat *Xammar. Rer. Iudicatar. p. 1. defin. 18. per tot.* Et demum semper præsens præsumitur de proximo reuersurus. *Cephal. consil. 528. nu. 18.* quæ tamen præsumptio decennij lapsu penitus eliditur, tunc enim redeundi animus desijsse præsumitur ex *Alex. consil. 91. num. 8. lib. 7.*

Dictis addo posse distantes exigere fructus dum fuerint iubilati. Et Iubilatio nil aliud est
25 quam quoddam legitimum * aut consuetudinarium priuilegium nonnullos ab oneribus eximendi post quoddam tempus cum eodem lucro: rationabile namque videtur quod longæuis laboribus consumpti, tandem quiescant, & de priori merito fructus reportent. Itaque iusta est consuetudo vt canonicus qui per 40. annos ecclesiæ inseruiuit, iubiletur, & in absentia distributiones quotidianas & fructus consequatur, vt affirmant *Castro Palao pun. 9. § 12. num. 9. Zened. in collect. ad 6. decretal. collect. 15. nu. 8. argum.* & *l. à muneribus ff. de muner.* quæ sententia probabilis existimatur ab *Hurtado in tract. de Residentia sacra tom. 1. resol. 3. subres. 8. Barbos. collect. in Conc. Trident sess. 24. de reformat. cap. 12. num. 59.* Sed id non procedit quando is valens est viribus & nulla infirmitate præpeditus vt idem *Hurtado* astruit probans nec Pontificem ex vi huius tituli solius posse canonicum omnino à residentia releuare ita vt distributiones quotidianas lucretur: quod tamen est intelligendum si in residentiæ radice dispensaret, quæ est de iure positiuo in canonicis. Vnde notat optime *Rebuff. in praxi 11. de dispensat. in non residen. num. 10.* & 60. quod dispensatus in non residendo, fructus non lucratur, nisi id expresse Pontifex in dispensatione concedat: quæ si non exprimat, proderit tantum dispensatio, vt propter absentiam priuari minime possit præbenda. Tempus autem iubilationis aduertendum est quod perfici debet per se, vnde coadiutus per coadiutorem non perficit. *Rota decis. 790. coram Pænia num. 11.* debet enim canonicus proprietarius per se residere, vt ait *Fermosin. de iudic. ad cap. quia vers. 7. quæst. 25. num. 2. At vide Nauarr. consil. 12. de Cleric. non residen.* Iubilantur Doctores vniuersitatis postquam per 20. annos in cathedra proprietatis legerint. *Gomez in l. 83. Tauri num. fin.* & *Fermosin. tractat. cit. de iudic. num. 3.* Item Musici Papalis Cappellæ post vicesimum quintum exercitij annum *ex constitut. Sixti V. 38. in suprema.* Alijque qui penitus à seruiendi onere liberati, æque possunt distare.

Queri hoc loco potest, vtrum absentes sint vocandi? Ad quod respondeo, si de ijs loqua-
26 mur *, ad quos collegij vel vniuersitatis actus pertineant, vocandos non esse. *Duen. in reg. absentes.* Immo generaliter absens ex causa iusta non tenetur procuratorem dimittere. *Dec. consil. 138. num. 8.* Sed sunt equidem vocandi capitulares in collatione per capitulum facienda, dummodo minime sint distantes à ciuitate. *Crauett. consil. 88. num. 18. consil. 134. num. 11.* conclusionem extendit ad absentes à ciuitate dum de re quam maxime præiudiciali agatur *ex gloss.* & *communiter DD. in cap. cum omnes vbi Felin. sub num. 2. videndus num. 22.* & *41. de constitut.* nisi tamen consuetudo in contrarium sit, vt *Gemin.* declarat *consil. 84. num. 11.* Sunt itidem vocandi in alienatione magnarum rerum ecclesiæ, quia tunc id æquiparatur causæ status *ad l. propter litem in princip. ff. de excus. tutor. Bald. in cap. cum omnes num. 5. vers. dicunt DD. de constitut.* & *Ias. in l. placet in 1. notab. C. de sacrosan. eccles.* in lectura Ficinensi, licet in vtraque lectura referat aliquos contradicere; Secus vero est in

præiu-

præiudicij tolerabilis alienatione, quo casu erit satis citare præsentes in territorio iuxta auth. hoc ius porrectum C. de sacrosan.eccles. & cap.præsentium vbi gloss.singularis in verb.ipsum de testibus in 6. Alia quæ possent in hoc materiæ articulo disceptari, breuitatis gratia omitto, sufficit enim potiora & magis practicabilia attigisse.

Plurimum consideratur etiam loci distantia in iure municipali, quia si particulare non vi-
27 geat ius in aliquo territorio *, illud ciuitatis dominantis erit seruandum, vt post Dec.consil. 429.num.5.dixit Rota coram san.mem.Gregor.XV. decis.269.num.2.coram Buratto decis.834. & sæpe in alijs. Quapropter Vrbis statutum amplectitur cuncta loca sub eius districtu compræhensa quando in illis peculiare non adest statutum super materia controuersa iuxta theoricam Bart.vniuersaliter receptam in l.1.num.41.C.qua sit longa consuet.sæpe cauonizatam à sacra Rota, vt vltra decis.22.p.9.recen.testatur Eminentissimus Cardinalis Otthobonus decis.1.num.6.vbi quod non extenditur ad alia, quemadmodum dictum fuerat in decis.540.num.2. & 3.p.5. tom.2.recent. & in alijs. Verum circa procedendi modum tantummodo disponens, ligare etiam forenses dicunt Roland.consil.48.num.19.& seqq.lib.3. & Mascard. de generali statut. interpret. conclus.6. num.195.& seqq.

Quid sit districtus scire oportet. Dicimus autem Priscis id non clare innotuisse, vt Io:
28 Caluin.à se obseruatum * testatur in suo lex.iurid. At nos dominium intelligimus, vel territorium accedens ciuitati in subiectionem vltra fines simul cum ciuitate statutos, intra quos quicquid est, territorium vocatur l. pupillus §. territorium ff.de verb.signific. Vocatur etiam Comitatus iuxta Baldi sententiam in l.1.§.in initio num. 1.ff.de offic.Præf.vrb.sub cuius comitatus nomine, nisi concedatur quicquid de nouo ciuitati accedit, dicetur Districtus. Ita sentiunt Cyn.in l.etiam num.3.C.de iu.dot.& Bald.ibid.num.9.pluresque affert Fenzon.in suis annotat.ad eiusd.Vrb.statut.lib.1.cap.197.nu.70.vbi triplicem districtum esse probat, scilicet ex conuentione, ex priuilegio, & ex præscriptione, materiam singillatim explicans. Consideratur quoque huiusmodi districtus in mari, qui dicitur aquæ spacium seu latitudo munita iurisdictione, & imperio. Sic Bald.in rub.quæ sint regalia in vsib.feud. num.3.& gloss.in cap.vbi periculum.3.§.porro verb. territorium de elect.in 6.vbi habetur quod, si Papa moriatur in mari, Cardinales pro futuri Pontificis electione conuenire debent in ciuitate, per quam locus ille maris distinguitur. Idem affirmant Gemin.ibid.num.2.Angel.in l.sane 14.num 6.ff.de iniur.optime Hier.de Monte in tractat.de fin.regund.cap.7.num.7. & obseruatur in cælo & aere, cum vsque ad cælum debeat esse liberum possidentis ex Bald.in consil.420. verb. principis num.1. in fin. lib.1. Hier. de Monte ibid. num.8.alijsque cit.à Fenzon.vbi supra num.82.Vnde patet ad hoc vt locus quilibet districtus nomine contineatur, iurisdictionem requiri volentis eundem locum sub districtu compræhendere iuxta Bald. consil.419. num.1.vers.districtus & consil.499.lib.4. vbi declarat non sufficere quamcumque iurisdictionem, sed imperium exigi & gladij potestatem. Alia vide apud Barbos. de appellat. verb. appellat.76.& Felin.in cap.Rodulphus num.17.& ibid.addit.de rescript.ac Bertazzol.in tractat.de clausul.clausul.20. gloss.23.

Neque silentio inuoluendum est quod plurimum ad distantiam facit, olim scilicet distri-
29 ctum * centum milliaria compræhendisse, tam in mari, quam in terra ex omni latere, vt notat Bald.in l.1.§.initio num.1.ff.de offic.Præf. Vrb. Sed hodie quadraginta milliaribus vndequaque finitur, quæ ab ipsis met vrbis assumenda sunt ex adduct.per Fenzon. vbi supra num. 117. & in specie dixit Rota in Sabinen.seu Farfen. fideicommissi 2. Martij 1648. coram Bichio, quod fuit declaratum in bulla Gregorij XIII. super statut.Vrb.quamuis etiam ante seruaretur, vt per Puteum lib.3.decis.24.& Tusc.conclus.516. lit.D.num.12. ad cuius bullæ formam quisque de districtu est iudicandus. Coccin. decis. 457. num. 11.

Esse aliquem de districtu, quamuis probari possit ex Priorum attestatione ac eiusdem mu-
30 nicipij * magistratus, vt dixit Rota in cit.decis. 5.num.6.coram Eminentissimo D Cardinali Otthobono, sepissime tamen dubitatum est de nonnullis castris ac municipijs, an scilicet sint in districtu compræhensa; Quapropter aliquas de hoc resolutiones hic referre non desinam. Habet igitur locum vrbis statutum in ciuitate vetula quæ includitur in districtu, vt idem Eminentissimus Otthobonus testatur decis.5.num. 4. Item includitur Terra Roncilioni, vt per Add.ad eund.Buratt.decis.834.num.15.Vrbs Veliterna, vt opponit Rota in recent.decis.592.sub num.3.p.4.tom.3.Ciuitas Balneoregiensis ex Rota post Fenzon.decis.116. & de Petralla vide Rotam in recent.decis.561.nu.3.p.3. Rursus Anagnina ciuitas, vt decisum fuit in Anagnina domorum 10.Martij 1617. coram sanctæ mem.Innocentio X.§.neque obstare & in Anagnina spolij 26.Iunij 1648. §. si vero coram Meltio. Compræhenduntur quoque Tiburtini. Sic dixit Rota in Tiburtina hereditatis 27.Iunij 1634. coram Verospio, & sequuta fuit in eadem causa 13.Februarij 1634.coram eodem, quæ est post Fenzon.ad Statut.Vrb.decis.113.sub §.1.& decis.249.num.12.post Statil.de Salu.interd. quæ attente legi potest in casibus occurrentibus, hanc enim materiam examinat, & antiquioribus decisionibus respondet.Caual.decis.616.num.2.vbi quod subiacet vrbis statuto de duabus conformibus & Rubeus singul.tom.2.fol.675.num.6. Et quod ligentur Tiburtini tanquam in districtu Rota post Fenzon.decis.90.§.& licet contractus. Lotther. de re benefic.lib.3.quæst.18.num.85.qui num.87.declarat procedere in ciuilibus, non item in criminalibus. Secus vero est de Setia, quam non esse in districtu habemus ex decis. Buratti 326.num.5.vers.tum quia dubitatur. Et de Castro

Iulia-

Iulianelli *ex Rota diuerf.decif.*551.*p.*1. huius tamen decifionis fundamenta videntur corruere ex traditis alibi per Rotam, fcilicet *decif. cit.* 249.*poft Statil.de Salu.interd.*

Et amplius notandum eft, quod ftatuta vrbis habent locum etiam in terris Baronalibus
31 exiftentibus * intra diftrictum, in quibus non adfunt particularia ftatuta illis contraria, vt de ciuitate Siguina Baronali Excellentiffimorum DD. de Sfortijs extat *decif.*661.*p.*1.*recent.*& de terra Fiani tunc exiftente fub dominio Excellentiffimorum DD. de Vrfinis *Rota coram Coccino decif.*457.*num.*11. & de ciuitate Albani Excellentiffimorum DD.de Sabellis extat *decif.* 245.*num.*3.*poft Zacch.de oblig. Camer.* & de terra Sermonetæ Excellentiffimorum DD. de Gaetanis loquitur prædicta *decif.*1. *Eminentiffimi D.Cardinalis Otthoboni in princip.*Hæc enim ftatuta condita de ordine Papæ dicuntur Papalia, & habentur perinde ac fi condita fuiffent ab ipfo Papa, qui eft fupremus omnium; Et intrat conclufio, quod ftatuta ciuitatis dominantis fint feruanda ab omnibus terris exiftentibus in diftrictu, licet iurifdictiones fint diftinctæ, quia hoc eft iuftitiæ & æquitatis, quod fupremus princeps facere poteft, vt inquit *Bald.in confil.*333.*num.*1.*circa fin. verf. refpondeo iftud non effe lib.*1.*& fequitur Brun.confil.feudal.*1.*num.*43.*lib.*1.*& Cephal.confil.*12.*num.*27. *pariter lib.* 1. Vide *Rubeum in fingul.tom.*2.*p.*6.*ad cap.* 178.*Statuti Vrb.num.*26.*fol.*675. Quæ ita extendenda funt, vt ficut Barones non poffunt fe eximere à ftatuto ciuitatis dominantis, ita nec poffint ftatuendo illud excludere iuxta doctrinam *Roman.in confil* 219.*num.*4.*& ponderauit Rota poft Merlin.de legit.decif.*198. *fub num.* 5.*verf.& rationem confiderat*; Quia ftatuta fupremi principis quoad ipfum ius commune diriguntur, vt præter *Bald.& Brun.fupra cit.firmat Maftrill.de magiftrat. lib.*4.*cap.*18. *num.*11. *Capiblanc.de Baronib.tom.*1.*ad pragmat.*14.*num.*55.& tangit Rota *in recent.decif* 250.*num.*21.*p.*6. & eft regula generalis quod Barones non poffunt ftatuere contra legem fuperioris, vt poft *Afflict.* firmat *Roland.à Valle conf.*4.*num.*31.*lib.*3. & in terminis quod Barones, quamuis magni, non poffint ftatuere contra ftatuta confirmata à Papa cum decreto irritanti.*Rota coram Buratt. decif.*6.*num.*3.*iuncto num.*6.

Nunc venio ad alios Diftantiæ effectus productos in iure. Sunt autem cum electi ante confirmationem habitam, poffunt in fpiritualibus & temporalibus adminiftrare, dummo-
32 do electio * fuerit nemine difcrepante celebrata, electique valde fint diftantes, vtputa fi curia fit Romæ vbi refidet Papa, ij vero fuerint extra Italiam ex *gloff. in cap. nihil §. fin. de elect.*Sic generaliter epifcopo non confecrato, Pontifex eadem de caufa adminiftrationem conceffit *in extrauag.nuper* 3.*tit.*7.*de præbend.inter commun.* Idem in regno Portugalli procedere *Tufc.*refert *litt.P.*etiam fi confirmatio facienda fit à Pontifice, qui fi longe abfit, poffit effe licita interim adminiftratio. *Pet.Greg.fyntag.lib.* 17.*cap.*13.*num.*8.immo in monachis Indorum, quod prouincialis electio, fit confirmatio, fcribit *Alfaro in tract.de offic.fifcal deque fifcal.b.priuileg. gloff.*24. *num.*3. Et in ecclefijs diftantibus, electum ante confirmationem æque adminiftrare dixit *Bart.in l.ex eo tempore num.*6. *de milit.teftamen.*Quod tamen hodie amplius locum non habere *Abb.*exiftimat in *d.cap.num.*4.cum Papa prouidendi poteftatem electoribus ablatam, fibimet de dignitaribus referuauerit. Item alter diftantiæ effectus eft cum Hyfpaniæ Rex de obitu Præfulis in loco remoto non poffet à comprouincialibus celeriter admoneri, fuit Archiepifcopo Toletano facultas tributa epifcopos à Regali poteftate, faluo cuiuflibet prouinciæ priuilegio, electos confirmandi & ordinandi in quibuflibet prouincijs, de quo habetur *text. in cap. cum longe* 63. *dif.* 3. eft cafus *cap.cum olim de dol. & contum.* in quo ftatuitur quod fententia lata contra
33 abfentem *, licet contumacem & indefenfum, in caufa beneficiali non tranfit in rem iudicatam.

Rurfus locis quam maxime diftantibus à principis fede, plurima neceffe eft late permit-
34 ti *, aut concedi. Sic de Indiarum audientijs vtpote magiftratu tranfmare, auctoritatem fortaffe maiorem habere, quam Hyfpaniæ Regna fcripfit *Alfaro loc. cit.* Similes diftantiæ rationes traduntur *à Menoch. conf.*477.*lib.*5.*& de Arbitrar.centur.*5.*cafu* 297. *& cafu* 497. *Bobadil.in Polit.lib.*2.*cap.*17.*num.*110.*& cap.* 21.*num.* 70. alijque quos citat & fequitur *Francef. in præd.tract.de ecclef.cathedr.d.cap.*6.*num* 70.

Verum valde diftantibus quandoque à noftris minuitur fides, rationabiliter equidem,
35 cum fubfint multiplicia * fallendi pericula, & plura fubripi poffint. Quapropter *Anaftaf.* 1. *epift.*1. *cap.*2.*in decret.diftinct.*98. hæc habet: *tranfmarinos homines in clericatus honorem nemo fufcipiat, nifi quinque aut eo amplius epifcoporum chirographis fignati: quia multa per fubreptionem folent euenire.* Valde autem diftantes crederem effe eofdem, ac *remotos*: ijque qui debeant di-
36 ci *, recurrendum ad iudicis arbitrium, qui motum informabit animi fui, fentit *Doctiff. Panormit.in d. cap. nihil de elect.num.*8. confiderando fcilicet circumftantias loci, temporis, ac perfonarum, & legis rationem bene perpendendo. Ita etiam in temporis menfura expectandi prælatum abfentem citatum vt ad refpondendum compareat de iuribus fuis arbitrari poterit, quemadmodum *Id. Abb. in d. cap.cum olim de dolo & contum.num.*13. maxime fi de maritimo itinere agatur, cuius computatio à terreftri valde differt, vt habetur *ex Rota decif.*228.*p.*6.*recent.num.*29.*& decif.*95.*num.*9.*&* 13.*coram Royas.*

Modicæ vero diftantiæ fauore factum eft, vt vici feu fuburbia legibus oppidi cui fubfunt
37 regantur *, vt dicunt *Bald.in l.ex hoc iure oppofit.*5.*ff.de iuftit.& iur.Angel. in l. Infula ff.de iudic.*

dic. & Felin. in cap. Rodulphus de rescript. Ideoque cuncti ciuitatis ordines castro & villis subiectis communes sunt *ad text. in l. qui ex vico ff. ad municipal. l. nulli §. quod si ex vico C. de Episc. & cleric. Bald. in l. si conuenerit §. nuda ff. de pignorat. act. late Mantica de tacit. lib. 4. tit. 14. num. 9. & lib. 23. tit. 6 num. 10. Ricc. in praxi resolut. 208. p. 3. Molfes. ad consuet. Neapol. p. 2. quæst. 9. Thesaur. quæst. forens. 49 lib. 2. Valenzuel. cons. 79. Sesse decis. 70. aliique apud Sueluef. cons. 15. num. 2. tom. 2.*

38 Et natus in vico pro orto in ciuitate * habetur *d. l. qui ex vico & l. nulli*, habetque villam patriam ex *Bart* doctrina *in l. 3. num. 1. C. de natural. liber. & in l. imperium num. 7. ff. de iurisd. omn. iud.* quem sequuntur *Bald. in l. vt inter diuinum num. 8. C. de sacrosan. eccles. Abb. cons. 52. num. 6. p. 2. Siluan. cons. 1. quæst. 6. dub. 2. & 3. Gregor. Lopez gloss. 4. in l. 5. tit. 15. partit. 4. auctorit. illius legis gloss. in auth. quib. mod. natural. effic. sui collat. 7. §. si quis igitur persoluit. Gratian. decis. Marchiæ 96. num. 5.* Affertque rationem *Valenzuel. cons. præcit.* quia villæ ciuitatis vel villæ pars & portio sunt, ac pro vna & eadem re reputantur. Hinc est quod *in d. cap. Rodulphus* dicunt *DD.* omnia

39 ciuitati seu villæ * concessa, vicis & comitatensibus fauorabiliter concedi. Sic etiam volunt *ex L. 2. C. de Nundin. Bartol. in l. 2. vers. sed quero quando ff. de verb. signific. & in l. si finita §. ex hoc in fin. ff. de damno infect. Anchar. in cap. si ciuitas col. 1. de senten. excommun. in 6. Alex. in rubr. ff. solut. matrimon.* Item *Iacob. Anton. de Mauro allegat. 36. num. 1. Thoro in compend. decis. Neapol. verb. suburbia ciuitatis Gironda de explicat. priuil. nu. 52. & 238. & Gratian. d. decis. 96. per tot. cum Sueluesi cons. 43. num. 2. & 3. tom. etiam 2.* qui astruunt legatum relictum ad matrimonium filiarum ciuitatis vel villæ, ad natas in vicis extendi.

40 Tandem ad quæstionem * plurimum practicabilem deueniendo, in ecclesijs scilicet de sedium distantia, obseruo cum *Barbos. in collect. Apostol. decis. coll. 666. num. 13. & seqq.* laicorum etiam Præfectorum sedes in Presbyterio apud altare nequaquam esse locandas: quæ tamen sicut scamna in laicorum ecclesijs moderanda sunt arbitrio Episcopi, qui cum ius sedendi possit concedere, vt scribit *Gratian. discept. for. cap. 210. num. 47. & 48.* etiam hac in re abusus tollere valet. *Fuscus in tract. de Visitat. lib. 1. cap. 27. num. 1.* Distare autem, de mente eiusdem Barbosæ, quodammodo sedes debent, ac ita aptari vt alijs retro stantibus concionatoris visui minime officiant. Verum penes eius cappellam patrono, cui ius honorificum debetur, & non alijs conceditur. Ita *Hector Felicius allegat. Iur. p. 3. cap. 8. num. 15. & 18.* Et generaliter quod ius quo ad bancos & sedes in ecclesijs acquiri non valeat ad iurispatronatus normam, planum fit ex *Gratiani* doctrina *loc. mox cit. num. 50.*

In Rhodijs quoque legibus pro ijs qui nauibus vehebantur certi spatij assignatio curio-

41 se * erat sancita, nempe Mercatori duorum pedum, Vectori in longitudine trium cubitorum, in latitudine vnius cubiti: Mulieri cubiti vnius, & Puero nondum adulto dimidij cubiti spacium. Ita refert *Reinold. Kuricke in commentario ad Ius Maritimum Hanseaticum ad tit. 1. a. 5. pag. 89. circa fin.* Et *habetur in eisdem legibus Rhodijs num. 10. & 13. iuxta editionem Arnoldi Vinnij.*

Hæc sunt quæ in æstiuis mox elapsis mensibus, aut leuandi caloris (qui ingenio feruescente minus videtur corpori molestus) aut transigendi temporis causa, pro nostra minime operis vacua consuetudine *ad l. vlt. fin. reg.* annotare oportuit: quæ, eo quo aggressi sumus animo, studentium scilicet iuuandi, absoluere percupimus; Quod faxit Deus Opt. Max. à quo bona cuncta emanant. Selecta equidem Distantiarum materia cum sit amplissima, nouis dubitationibus excitatis, poterat in alia quoque capita extendi. Verum parum apte aut indecore sub membri forma comprimuntur ea quæ ad integrum fortasse corpus aliquando melius respondebunt. Itaque (verbis *D. Prosperi 3. de Vit. contemplat. cap. fin.* loco huic aptissimis, ecquid aliud enim est mentis labor, quam contemplatio? instituto tractatui finem imponimus) *huius quoque libelli iam terminus fiat, ne amplius iusto productus, non solum de sui squalore, sed etiam de nimia prolixitate displiceat.*

SACRÆ

SACRAE ROTAE ROMANAE DECISIONVM NVLLIBI IMPRESSARVM SEMICENTVRIA

In quibus Distantiarum, Seruitutum, ac aliarum rerum in præcedenti Tractatu traditarum Materiæ discutiuntur, & illustrantur.

R. P. D. GIPSIO

Tetracinen. Molendini

27. *Maij* 1588.

ARGVMENTVM.

Stante quasi possessione eundi ad aliquod molendinum, recusari non potest eius actus continuatio.

SVMMARIA.

1 *Spolij primum extremum in causa molendi probatur ex testibus deponentibus tales homines ad molendum in tali loco accessisse vsque ad obitum patris presentis domini.*
2 *Possessio absque titulo in facultatiuis non queritur: imo cum ea requiritur iuris adminiculum.*
3 *Conuentio facta, & per testes probata de aliqua re, sufficit pro adminiculo ad eius possessionem.*
4 *Maxime si pateant in depositione obligationis circumstantiæ.*
5 *Requiritur in hoc quod tangatur tempus ante motam litem.*
6 *Summa probatur per testes deponentes de visu, & auditu, & vtentes verbo semper.*
7 *Ex bannimentis probatur scientia.*
8 *Quasi possessio ex pluribus actibus acquiritur, maxime in necessarijs.*
9 *Stante quasi possessione Rota non denegat restitutionem ad statum, & possessionem.*

DECISIO I.

Homines Castri Rocchæ gurgæ molere recusabant ad molendinum Ill. D. Petri Caetani in flumine Amaseno olim constructum; Quapropter in iudicio spolij dubitari contigit, an constaret de primo extremo præd. D. Petri: & constare resolutum fuit, quoniam ex
1 depositionibus testium probatur dictos homines fere vsq; ad obitum D. Christophori patris D. Petri ad prædictum molendinum molendi causa accessisse, molituramque soluisse. Primus testis iuxta 46 interrogatus de visu, & super decimoquinto articulo à quinquaginta annis, & citra deponit, cum quo cæteri concordant, & quo ad tempus Secundus de triginta annis. Tertius toto tempore vitæ suæ. Quintus à quadraginta quinque annis, & citra, & à maioribus hoc idem audiuisse testantur &c.

Verum quia in his quæ sunt meræ facultatis, prout est magis ad vnum quam ad aliud molendinum accedere
2 sine titulo queri possessio non acquiritur, ad tradita *in c. significante de appellat. Gloss. fin. in l. solet de offic. Procons. & bene Ias. ad hunc propositum in l. quo minus n.29. cum trib. seqq. de flumin.* Quo fit vt cum ipsa possessione aliquod iuris adminiculum concurrere debeat secundum *Bald. in l. vn. num.6. vers. & idem si agatur C. de moment. possess.* Ideo pro sufficienti adminiculo considerabant Domini conuentionem factam inter filios D. Raymundi diuidentes castra, & bona paterna, secun-

 dum

3 dum quod homines Rocchæ Gurgæ deberent, & obligati essent molere ad prædictum molendinum; quemadmodum probant testes etiam de auditu à maioribus; Quinimo sextus iuxta 35. & octauus ad 52. scripturam diuisionis prædictæ vidisse fatentur, illamq; à DD. Christophoro, & Francisco principalibus legere audiuisse, in qua inter cætera capitula continebatur, quod homines Rocchæ gurgæ ad molendum, vt supra dictum est, accederent, quæ quidem conuentio facta extitit, vt portiones ipsorum fratrum ad æqualitatem reducerentur &c.

Hinc est quod prædicti testes deponunt pluries etiã ab ipsis hominibus in-
4 tellexisse eosdẽ obligatos esse ad dictũ molendinum ire, & de huiusmodi obligatione primus testis super 14 de auditu a Domino Francisco seniori patre Ill. D. Antonii rei conuenti testatur.

Quod autẽ in euentũ cõtrauentionis, molituram D. Christophoro seu molendini conductoribus soluerint, nonnulli super 15 à Raymo affictuario, & alii ab istis met hominibus & suis maioribus intellexissent, affirmant.

Coadiuuatur prædicta ex publica voce, & fama; quod & si testes per verba præsentis temporis dumtaxat probent, & sic percutiant tempus ante motam li-
5 tem, prout requiri tradunt *Abb. & Anchar. in c. licet n.5. de testib. Roman. singul. 753. Alex. cons. 150. n.18. lib. 5.*; Nihilominus cum de visu & auditu à seniori-
6 bus, & vtantur verbo *semper*, sic dicemt quod summa satis probata existat, & ex tota facti serie multum verisimilis redditur eorum depositio, maxime quia duo ex illis, secundus & quartus iuxta 47 dicunt fuisse facta bannimenta, ex
7 quibus probatur scientia. *Alex. cons. 65 vol. 3.* in ali s semper. *Gabriel de reg. iur. conclus. 5. n. 16.*

His accedit quod aliqui propter accessum ad aliud molendinum carcerati fuerunt.

Ex istis itaq; & alijs deductis per informantes tam in informatione quam in summario, non videtur posse negari quod fuerit acquisita huiusmodi quasi
8 possessio, & faciunt tradita *per gloss. fin. in l.1. C. de seruit. & aqua.* Ias *in § æque n.41. instit. de action.* siquidem non per modum facultatis sed necessitatis ad sepius citatum molendinum accesserunt; Quo circa restitutio ad statum &
9 possessionem similem Rota non denegat, vt fuit resolutum in vna Bononien. de Pepulis coram Illustriss. Card. Lancellotto tunc Auditore 1. Feb. 1574.

R. P. D. LANCELLOTTO
Deinde S. R. E. Cardinali
Romana Inquilinatus.
Prima Iunij 1598.

ARGVMENTVM.

Resoluitur Ius Inquilinatus ad successores minime transire.

SVMMARIA.

1 *Facti series exponitur.*
2 *Restitutio in integrum absque causis non datur.*
3 *Conductor & ab eo causam habens finita locatione rem retinere non potest.*
4 *Inquilinatus priuilegium ad heredes non transit.*
5 *Hoc ius vtrum cedi possit.*
6 *Ea quæ sunt facti non præsumuntur.*
7 *Inquilinatus iura cessant possessione deserta.*
8 *Neque transeunt ad heredes.*

DECISIO II.

CAssandra Veneta de anno 1551 conduxerat a fratribus Sancti Augustini apothecam ad vsum Aromatariæ ad nouem annos, & de anno 1553 camdem sublocauit Constantino Petra Sancta; quo Constantino de anno 1571 defuncto, eius heredes bona dictæ Aromata-
1 riæ Hieronymo de Nobilibus cum certis pactis & responsione locarunt; & ipse Hieronymus eandem apothecam pro se, & dictis heredibus q. Constantini ad nouem annos a dictis fratribus conduxit, & illis transactis de anno 1582 eandem apothecam in emphyteusim ad vitam suam & vxoris ab eisdem fratribus accepit, eisque de anno 1586 defunctis heredes omnia eorum iura Cosmo de Angelis & Bernardino de

de Bernardinis cum certis pactis cesserunt, & inter alia quod nolebant teneri de euictione pro iure Inquilinatus quod super dicta apotheca prætendebant dicti heredes q. Constantini. Bernardinus autem de dicto anno apothecam à fratribus pro se & Nuntio de Nobilibus per tres annos conduxit, & rursus de anno 1594 in Emphitheusim ad vitam suam, & fratris acquisiuit; Verumquia bona dictæ Aromatariæ pro parte spectabant ad heredes q. Constantini, pro quibus idem Nuntius certam responsionem sol ebat, cum de anno 1592 medietas eorundem bonorum pro parte Io:Dominicum vnum ex dictis heredibus tangente fuerit pro solutione suorum debitorum in executionem empta, sub hastata & deliberata Appio Bono: Hinc orta fuit lis inter Appium, & Bernardinum seu Bernardini heredes, pretendente Appio ius Inquilinatus super dicta apotheca sui successore dicti q. Io: Dominici a Constantino causam habentis, & lite introducta coram A. C. fuit pro heredibus dicti Bernardini, & contra Appium pronunciatum, quæ sententia ob non interpositam appellationem transitum fecit in iudicatum; obtenta autem per Appium commissione appellationis cum clausula restitutionis in integrum, Dubitaui an esset locus restitutioni vel potius executioni dictæ sententiæ, & rei iudicatæ. Et DD. dixerunt non esse locum restitutioni, cum pro parte Appij non doceatur de causis in quibus ve-
2 niat restituendus *arg. l. 2. C. quib. ex cauf. maior l. in exceptionibus* §. 1. *ff. de probat. cap. cum sit Romana cap. constitutus & ibi notant DD. de appellat.*, sed potius sententiam esse exequendam cum constet de bono iure istorum heredum qui hanc apothecam iam ab anno 1586 vigore instrumenti locationis dicto q. Bernardino a fratribus Sancti Augustini patronis apothecæ factæ possederunt.

Non obstat quæ pro Appio ad probandum Ius Inquilinatus ex instrumento nouiter producto deducuntur; Nam quod apotheca ista fuerit locata Cassandræ, & Cassandra sublocauit Constantino, a quo Appius causam pretendit mediante persona Io:Dominici, non fuit habitum in consideratione.

Cum enim illa locatio fuerit temporalis, finito tempore expirauit, & licuit Dominis alteri concedere vel locare
3 nec conductor vel habens causam ab eo, poterit finito tempore rem retinere iuxta *tex. in l. ne cui liceat C. de locat. vbi communiter DD. & tradit. Ant. Gomes. var. resol. to. 2 cap. 3. n. 5.*

Præterea cum Constantinus esset subcond ctor Cassandræ, non gaudebat
4 hoc priuilegio inquilinatus, siquidem hoc videtur esse priuilegium personale, quod in dubio non transit ad heredes. *Bart. in l. verum in princ. ff. pro soc. Imol. & alij in l. maritum ff. sol. matrim.* & multo minus in singularem successorem, & sic ad subconductorem, cum priuilegium sit stricte interpretandum *l. si quando de inoffic. testam.*

Non obstat quod ius Inquilinatus
5 transferri & cedi possit ex *Tiraq. de retract. lignag.* §. 26. *gloss.* 3. *n.* 30. quia non loquitur Tiraquellus in iure Inquilinatus proueniente ex priuilegio personali, sed de colono partiario vel alijs qui ex dispositione iuris communis possunt iura sua cedere, quale non est hoc ius, cum decretum camerale pro Inquilinis non suffragetur subinquilinis finita locatione sui authoris vt dicitur in decreto camerali *in §. declarantes* Imo etiam si admitteretur potuisse per cessionem hoc ius inquilinatus transferri in Constantinum; tamen non est probatum ex parte Appij quod Constantinus continuauerit locationem, quod cum
6 sit facti non præsumitur *l. in bello* § *facta de capt. & post. lim. reuers.* & apparet potius de non continuatione ex quo Constantinus cessionarius Cassandræ relicta Aromataria, se cum tota familia alio contulit ad habitandum, prout etiam heredes alibi in habitarunt, nec fratribus pensionem postea ipse aut eius heredes persoluerunt, & proptere-
7 rea deserta possessione ab Inquilinis, cessant iura Inquilinatus. *Afflict. dec.* 331. *n.* 7.

Demum quia cum constet fratres Sancti Augustini post Constantini obitum alijs apothecam de qua agitur locasse & ad vitam concessisse, nec a di-

cta concesſione & locatione reclamauerint, Ius inquilinatus dictorum heredum, si quod considerari poſſit, expirauit: quare hoc ius non potuit ad ipſum Appium ex perſona Io: Dominici vnius ex heredibus Conſtantini tranſire, cum nec ad ipſum Io: Dominicum à quo
8 Appius cauſam habuit, tranſire potuerit *l. nemo plus iuris ff. de reg. iur.*

Non obſtat quod heredes Conſtantini ſibi reſeruauerint ius Inquilinatus huius apothecæ, quia hoc non probatur in facto ex deductis, nec etiam ſibi reſeruare potuiſſent ex ſubſecutis locationibus alijs factis, quibus non reclamarunt.

Minus obſtat quod Hieronymus a dictis heredibus Conſtantini maſſaritias Aromatariæ conduxerit, & eiſdem heredibus penſionem vſque ad eius obitum perſoluerit, prout etiam fecit ſucceſſiue Nuntius eius frater, quia hoc nihil commune habet cum locatione domus.

Neque aliquid facit quod Hieronymus etiam nomine heredum apothecam conduxerit, quia quicquid ſit de illa prima conductione, fuit poſtea ab ea receſſum per alias conductiones in Emphiteuſim ad vitam factis, per quas ius primum Inquilinatus heredum fuit extinctum.

Et quamuis Hieronymo promiſerit non exercere artem Aromatariæ finita locatione prope dictam apothecam per certum ſpatium: tamen ex hoc pacto non poteſt inferri ad ius Inquilinatus, maxime cum iam eſſet extinctum, & præterea cum per mortem Hieronymi extincta etiam fuerit hæc obligatio, non potuit ex ea præiudicium afferri Bernardino in dicta apotheca ſucceſſori, qui à fratribus quibus dictum pactum non poterat ſine notitia præiudicare locationem, & ſucceſſiue conceſſionem in emphitheuſim fuit poſtea conſequutus, reſeruatio autem per heredes Hieronymi facta quod nolebat teneri Bernardino de euictione Inquilinatus præſenti ab heredibus Conſtantini, non arguit ius dictis heredibus competere, niſi aliunde probetur.

Et ex his fuit concluſum pro executione ſententiæ.

R. P. D. IVSTO
Albanen. Quartorum ſine Iuris Paſcendi.
5. *Iulij* 1604.

ARGVMENTVM.

Dominus temporalis, quemadmodum eſt ille Caſtri Marini bona eccleſiarum in diuiſione includere non poteſt.

SVMMARIA.

1 *Bona Eccleſiarum à Dominis temporalibus ſunt exempta.*
2 *Dominium in quo conſiſtat.*
3 *Eccleſia licite acquirit.*
4 *Exemptio ad colonos extenditur.*
5 *Bona ſunt acceſſoria ad Eccleſias, & Clericorum perſonas.*
6 *Clericorum bona laycis non ſubſunt.*
7 *Principes grauiter peccant iurisdictionem Eccleſiaſticam extorquendo*
8 *Eccleſia recipit vtilia, & poteſt laicorum leges, fauores, & priuilegia recipere n.* 10.
9 *Lex ſumit vires à Legiſlatore.*

DECISIO III.

Dominus Terræ Marini fecit quandam diuiſionem Territorij in quatuor partes, comprehendendo in effectu bona eccleſiarum, & ſtatuit quod vno anno granum ſeminaretur in vno quarto, altero anno ordeum & blada, & his duobus annis ſpicæ cadentes, & herbæ naſcentes tempore Autumni eſſent eiuſdem Domini temporalis, duobus vero annis ſequentibus illa pars bonorum remaneret inculta, & paſcua, itaut fructibus herbarum gauderet Idem Dominus, & idem circulus ſeruaretur in modum culturæ in alijs partibus diuiſis futuris temporibus. Quam diuiſionem pretendens eſſe ſibi oneroſam Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ. D. Card. Baronius Commiſſarius S. Gregorij de Vrbe ratione bonorum monaſterij in dicto territorio exiſtentium, cauſam obtinuit committi in Rota coram me. Et ego propoſui dubium hac die Lunæ 5. Iulij 1604. An Dominus Caſtri Marini potuerit huiuſmodi diuiſionem facere

cere etiam includere tenutas, & casale Abbatiæ S. Gregorij de Vrbe. Et Domini vna tantum parte informante in re multum clara resoluerunt pro Illustriss. D. Commissario, siquidem ex huiusmodi diuisione non solum aufertur libertas ecclesiæ disponendi de re sua ad libitum sui, & ea perfecte, & libere vtendi, & fruendi contra ius Diuinum, quo cauetur quod bona Ecclesiarum libera sint à Dominis temporalibus *c. quanquam de censib. in 6. cap. non mi-*
1 *nus de Immunit. Eccles. c. nulli 12. q. 2. & est tex. de iu. ciu. in auth. cassa & irrita C. de sacros. eccles.* Et eorum dispositio plene pertinet ad Ecclesiam *cap. 1. & 2. de reb. eccles. non alien. Innoc. Abb. Imol. & alij in cap. nouerint de sent. excomm. Salicet Fulgos. Alciat. & aly in d. Auth. cassa & irrita*. Verum etiam impeditur dominium propriorum bonorum quod in facultate perfecte disponendi de re sua consistit secun-
2 dum *Bart. & alios in l. si quis §. differentia n. 4. ff. de acqui. poss.* Et tamen indubitatum est quod ecclesia acquirit rerum dominia per modos acquirendi de iure, & licite bona possidet, vt fatetur etiam *Oldrad. cons. 17. num. 10. vers.*
3 *non obstant iura*. Quod si alias diceremus, vana, & illusoria redderetur exemptio bonorum ecclesiasticorum, cum tamen nec etiam possint Domini temporales indirecte tangere bona ecclesiarum V. G. prohibendo ne habitatores bona aliorum colere possint, non enim prohibentur hoc casu colere bona ecclesiarum, secundum communem opinionem Doctorum, quam sequuta est Rota in prohibitione eiusdem D. temporalis terræ Marini in causa *nullius siue Gripta ferratæ coram R. P. D. Millino 24. Ianuarij huius anni*. Quinimo huiusmodi exemptio propter bona ex-
4 tenditur ad colonos bonorum, vt late deductum fuit, & decisum coram me in causa *Corrigen. Gabellæ 27. Nouembris 1602. & 17. Maij 1603.*

Nec non cum temporalibus spiritualia confunderentur quia bona sunt accessoria ad ecclesias, & personas cle-
5 ricorum *cap. 1. de iurepat. in 6. l. vn. C. de impo. lucr. §. adhuc auth. de eccles. tit. Imol. in cap. significasti in fi. de offic. de-*
leg. Et Ecclesia possidet iure spirituali, & titulo iuris Diuini, cum dicantur spiritualia, quia annexa sunt, & attributa iure Diuino officio spirituali. *Tur-*
6 *recrem. in cap. si tributum vers. his habitis 11. q. 1. & in cap. secundum 13. q. 8. & in cap. si Imperator sub n. 1 circa fin. vers. 2. conclus. 96. dist.* vbi dicit ad propositum quod bona clericorum non subsunt iurisdictioni potestatis sæcularis, quia quæ Religioni adhærent religiosa sunt *l. quæ de religiosis ff. de rei vendic.* Et quia magis dignum trahit ad se minus dignum *c. quod in dubijs de consecr. altar. l. cum qui ædes ff. de vsucap.* Cum igitur personæ ecclesiasticæ non sint de iurisdictione sæcularium, idem dicendum est de bonis, & eodem iure, quia est virtute adhærentiæ: &
7 subdit quod grauiter peccant Principes sæculi iurisdictionem turbantes ecclesiasticam; atque hanc doctrinam sequuntur *DD. in cap. ecclesia S. Mariæ de constit. Soccin. Iun. cons. 25. n. 5. lib. 2. Paris. cons. 27. n. 43. & seqq. lib. 1.* & alij quos ex professo refert *Surd. cons. 30. n. 62. & 63. lib. 3.*
8 Nec dicatur quod ista diuisio est fauorabilis, & vtilis ecclesiæ, & ideo recipienda *cap. 1. 10. dist. vbi Archid. & cæteri*; Nam responsio est clara, quod non agitur de vtilitate, sed de authori-
9 tate, & dicitur quod lex vires assumit à legislatore *l. fin. ff. de iurisd. omn. iud. c. a nobis de sent. excomm. c. vt animarum de constit. in 6. Abb. in d. cap. ecclesia S. Mariæ n. 10. vers. non statutum de con-*
10 *stit*; Quamuis leges, fauores, & priuilegia laicorum possit recipere ecclesia *Innoc. in cap. nouit n. 6. vers. item ecclesia de Iud. Felin. cum alleg. in c. 1. n. 19. vers. alius vero est de constit.*

Quæ omissis multis, fuerunt visa Dominis sufficientia pro decisione huius causæ.

R. P. D. LITTA
Bononien. Constructionis Fabricæ
20. *Decembris* 1604.

ARGVMENTVM

Fabricæ mensuratio, ac valor per Architectos optime fit, si fuerint à partibus electi, & concordes, quibus est standum.

SVM-

Summarijs non indiget

DECISIO IV.

FVerat alias coram Illustriss. D. meo Card.Pamphilio resolutum fabricam eo modo quo reperiebatur constructam esse per hæredes bo.me. R.P.D.Dionysij Rotæ Auditoris debitam, & reliquũ erat probare illius valorem, ad quem effectum fuit à Rota subdelegatus iudex in partibus pro verificatione valoris coram quo electis hinc inde peritis, & examinatis testibus, ac in actis perductis, fuit pro parte monialium petitum dubitari, an probetur valor fabricæ,& ad quam summam &c. Quod hodie ipsis tantummodo informantibus fuit hoc modum resolutum, videlicet probari valorem, & summam esse lib. 17875. sol.2.den.9. mon. Bononiæ.Moti fuerunt Domini, quia per duos peritos de consensu partium electus fuit in præsentia iudicis subdelegati mensurata fabrica, & singula illius corpora, & in mensuratione fuerunt concordes:cui standum est *Ias. cons.* 200. *n.* 15. *lib.* 2. cum alijs allegatis per informantes, & fuit in similibus terminis mensurationis fabricæ factæ per peritos de consensu partium electos, & concordes *decisum coram me in causa Romana Fabricæ* 2. *Decembris* 1598,& facta huiusmodi mensuratione Moniales curarunt per duos peritos æstimari non solum singula corpora ipsius fabricæ in esse deducta iuxta mensurationem factam, sed, & quæ deficiebant ad perfectionem fabricæ, quam æstimationem in actis loco articulorum exhibuerunt, & super illa induxerunt quatuor testes, qui formiter examinati deposuerunt prætium cuiuslibet rei appositum in di ta æstimatione, & articulis esse verum, & commune in illa ciuitate afferentes bonam rationem, quia habent optimam cognitionem singularum rerum æstimatarum, & quod ita cõsueuerunt æstimari communiter, & quod illa cum minori impensa fieri non potuissent, nec possent. Quibus testibus standum esse dixerunt Domini quia sunt Architecti, & Muratores primarii Ciuitatis *ad tradita per Cagnol.in l.2.n.*241. *et seq. C.de rescind. vend.* dum refert ex mente Aret. facilius probari rei æstimationem per valde peritos Architectos, aut fabros deponentes de valore, & æstimatione alicuius domus, aut ædificij, vel *per laboratorem depertum, & consuetum deponere de æstimatione agri rustici cuius haberet notitiam*, cum notitia rei iuncta peritia de facili faciat præsumi commune iudicium,& quod falli posse non præsumatur subdens,quod cum materia probationis arbitrio iudicis commissa sit, boni iudicis partes sunt quando plures testes fide digni & periti modo prædicto de æstimatione deponerent, fidem illis adhibere ad plenam probationem faciendam.

Maxime quod hoc in casu ex alijs testibus apparebat prædictos testes habere peritiam eorum super quibus deponebant, & eorumdem personæ approbatæ fuerant ab eademmet parte aduersa, quæ eosdem in testes induxerat ad probandum defectus ipsius fabricæ. Cum igitur conuenirent depositiones testium quoad valorem singulorum corporum factorum,e t faciendum cum æstimatione loco articulorum data, & calculo facto valor fabricæ ascenderet ad summam supra expressam. ideo conclusum fuit probatum valorem fabricæ esse *lib.*17875. *sol.*2. *den.*9.*&c.*

SACRATO

Balneo Regien. Terrarum

26. *Nouembris* 1605.

ARGVMENTVM

Agitur de Inundationis probatione, & probatur testium dicta, vt fieri potest, esse ad concordiam reducenda.

SVMMARIA.

1 *Testium dicta sunt benigne interpretanda.*

2 *Ita vt falsitas, & contrarietas euitetur.*

3 *Falsitatis præsumptio cessat cum nemini prodest.*

4 *Dubietas non obest, dum constat de probantis mente.*

DE-

DECISIO V.

PRopofui dubium fuper exceptione testium, quorum dicta fuerunt ponderata in decifione fub die 10. Decembris in hac caufa factæ, & informationes per Dominos de Balleonibus restrinxerunt difficultatem ad contrarietates, quas reducebant ad fex capita. Primum eft quod aliqui dicunt flumen ea die quæ præceffit noctem in qua contigit mutatio aluei, non inundaffe nifi partem Scappiarum, alij vero dicunt quod imo flumen illa die inundauit vniuerfas fcappias. ecundum eft quod aliqui teftes dicunt tres inundationes concurriffe in facienda mutatione aluei fluminis, alij vero dicunt quod vnica inundatione totam aquam cepiffe fluere per nouum alueum. Tertium erat quod aliqui teftes dicunt inundationem de qua agitur fuiffe maximum, *& vn diluuio*. Quartum erat quod aliqui dicunt mutationem aluei fuiffe factam intra vnam nocten, alij vero per fpacium vnius diei cum duabus noctibus. Quintum quod aliqui dicunt flumen ceffata inundatione dereliquiffe antiquum alueum, nec aquam amplius per illum fluxiffe, alij vero dicunt poft aliquod tempus poft inundationem *ci andaua qualche poca d'aqua*. Vltimum erat quod aliqui flumen de mane poft fecutam mutationem aluei cepiffe decrefcere, alij vero dicunt cepiffe decrefcere de fero.

Rota cenfuit prædictas contrarietates non obftare, & pro fundamento refolutionis fuit ponderatum quod res fuper quibus confiderantur tales contrarietates non habent de fui natura ita præcifam, & determinatam menfuram, vt iuxta diuerforum hominum iudicium, & diuerfos modos loquendi, non poffint reduci ad concordiam, poteft enim effe quod aliquis iudicet aliquam inundationem pro magna, alij vero appellent illam *vn diluuio*, & quod aliquis habito refpectu ad maiorem partem, dixerit vniuerfas fcappias fuiffe inundatas, cum tamen aliqua effet adhuc non inundata, & quod aliqui attribuant mutationem aluei vnicæ inundationi tanquam caufæ præcipuæ, cum tamen & aliæ inundationes adiuuauerint eandem mutationem, & quod aliqui dicant factum vnica nocte illud quod pro maiori parte fuit factum illa nocte, licet non fuerit completum nifi fequente die, & fic de fimilibus: & ad hoc faciunt omnes iuris regulæ, nempe quod testi-
1 um dicta funt benigne interpretanda. *Corn. conf. 266. n. 3. lib. 1. fupplens Dec. conf. 272. n. 2. limitat Franc. Curt. tract. de teftib. n. 13.* Et ita femper intelligen-
2 dum vt falfitas, & contrarietas euitetur. *Ricc. conf. 30. n. 6. vol. 4. & latius per Io. Crot. tract. de teftib. p. 7. n. 372. cum plurib. feqq.*

Præterea fuit ponderatum quod affertæ contrarietates non verfantur circa punctum principale, nempe an inundatio durauerit per triduum; quia in hoc omnes concordant quod durauerit, fed fuper circumftantijs, & qualitatibus, quæ fiue ftent vno modo fiue alio, nil officiunt intentioni Monaldenfium. Vnde dicebatur aut vim fieri fuper falfitate teftium iuxta *l. qui falfo ff. de teftib.* cum alijs allegatis: & cum talis falfitas nemini effet pro futura, cef-
3 fare omnino illius præfumptionem *ex cumulat. per Roland. conf. 11. n. 54. cum plur. feqq. vol. 3. & Abb. conf. 336. n. 10.* & confequenter eo magis faciendam effe omnem interpretationem pro conciliatione vt dictum eft. Aut vero vim fieri fuper dubietate quæ alias oritur ex contrarietate teftium, & etiam retento quolibet intellectu, femper inclu-
4 datur intentio probantis talem dubietatem nihil obftare debere. *Gem. d. conf. 1. n. 9. verf. nota bene de pact. Felin. cap. in præfentia n. 18. de teftib.*

R. P. D. SACRATO
Romana Alienationis Situs
26. Nouembris 1621.

ARGVMENTVM.

Nulla eft alienatio bonorum ecclefiafticorum abfque Apoftolico beneplacito. Commiffio *si in euidentem* mortuo Pontifice ante prefentationem expirat.

SVM-

SVMMARIA.

1 *Alienari non possunt res ecclesiæ absque Apostolico beneplacito.*

2 *Vicarius Vrbis Papam repræsentat tanquam Romæ Episcopum.*

3 *Papa confirmans ecclesiasticas alienationes procedit vt Pastor vniuersalis.*

4 *Commissio si in euidentem non præsentata, per mortem Pontificis expirat.*

5 *In alienationibus huiusmodi non sat est vtilitas sed requiritur solemnitas, dummodo valor non sit valde exiguus, & res incommoda n.6.*

7 *Limitationem probandi onus incūbit aduersario eius qui habet regulam per se.*

DECISIO VI.

SVper dubio An sententia Illustrissimi Vicarij Vrbis declarans alienationem de qua agitur fuisse nullam, & condemnans S. tam, & litis consortes ad restitutionem situs, & domus desuper fabricatæ, & ad alia sit confirmanda vel infirmanda, Domini fuerunt concordes quod alienatio situs fuerit nulla, reseruato vt de reliquis videatur. Ratio decisionis super dicta nullitate fuit quia res ecclesiæ non possunt alienari sine beneplacito Apostolico iuxta
1 *extrauag. Ambitiosa de reb. eccles. non alien.* Nec suffragatur auctoritas Illustrisimi Vicarij nisi doceatur de particulari illius facultate, etenim dictus Illustrissimus Vicarius non repræsentat Papam vti Pastorem vniuersalem eccle-
2 siæ, sed tanquam episcopum vrbis Romæ, vnde non potest ea quæ Papa dum disposuit de alienatione rerum ecclesiasticarum in genere processerit tanquam pastor vniuersalis, non tanquam Episcopus Romæ, nihil haberet agere cum ecclesijs quæ sunt extra Diœcesim
3 Romanam. Nec etiam satisfacit commissio *si in euidentem* obtenta a Sixto V. quia, cum non fuerit præsentata ante illius mortem, non potuit præsentari ex post, quia per dictam mortem iam expirauerat vt in specie fuit decisum
4 *in Romana horti 17. Decembris 1588 coram Illustrissimo Mantica, & in Terdonen. bonorum 15. Decembris 1610. coram Reuerendissimo Atrebaten.* & est generale in rescriptis quæ committunt causæ cognitionem. *Gloss. in cap. sicut gratia verb. principalis circa med. de offic. deleg. Bald. in cap. fin. n. 3. vers. secus si gratia de constit. Princip. Dec. in cap. relatum n. 22. de offic. deleg. Rota dec. 12. eod. tit. in nou. Gabr. de præben. concl. 1. n. 7.* Vnde non obstat *Feder. de Sen. cons. 78. circa quod cum. Gabr. d. concl. 1. n. 2. ampliat.* Quia loquuntur in vero executore, non autem in eo cui commissa est causæ cognitio. Minus facit quod dicatur alienationem fuisse vtilissimam ecclesiæ, Nam quicquid sit de hoc, non sufficit vtilitas nisi etiam concurrat solemnitas
5 *cap. 1. & 2. de reb. eccles. non alien. in 6. Clem. 1. eod. tit. cap. sine exceptione 12. q. 2. Gloss. in cap. 1. verb. reddita. & ibi Abb. n. 17. de restit. in integ. Dec. cons. 142. n. 4. Soccin. cons. 52. n. 10. lib. 4. late Couarr. var. resol. cap. 17. n. 2. lib. 2. & fuit dictum in causa Auersana Tenimenti 24. Nouembris 1581. coram Cantuccio relata inter diuers. impress. dec. 160. n. 1. p. 2. in supra allegata Romana Horti 17. Nouembris 1588. coram Illustrissimo Mantica, & in Toletana parietum 4. Iunij. 1604. coram me.*

Nec etiam sustinetur alienatio sine solemnitatibus ex capite modicitatis
6 valoris rei alienatæ iuxta notata *in cap. terrulas 12. q. 2.* quia ad istum effectum dicebant Domini debere esse valorem multum exiguum, sicut exemplificat *gloss. in d. cap. terrulas* in solidis 20. Vltra quod non tantum esset considerandus valor situs alienati, quantum incommoditas rerum ecclesiæ, quæ alias in dicta alienatione prouenire posset, vt alias fuit coram me ponderatum *in Romana domus de Cupis 10. Nouembris 1600.* Et ista modicitas videtur quod sit probanda per S. tam, & litis consortes, cum alias sit fundata intentio ecclesiæ, quod res illius sine solemnitate alienari non possit *per extrauag. de qua supra*, quæ generaliter, & indistincte de rebus ecclesiæ loquitur, etenim quando quidam habet regulam
7 pro se, aduersario incumbit onus probandi limitationem. *Ias. in l. cætera n. 3. & 4. ff. de legat. 1. Anchar. cons. 364. n. 3. Gemin. cons. 103. n. 5. Crauett. cons. 25. n. 8. Roland. cons. 81. n. 5. & 6. lib. 1.*

R.P.D.

R. P. D. VIRILI
Postea S. R. E. Cardinali
Nullius seu Aprutina Iurisdictionis
15. *Nouembris* 1627.

ARGVMENTVM

Ex distantia probatione fit compertum, nonnulla bona minime sita esse intra fines Diœcesis Aprutinæ.

SVMMARIA.

1 *Bona esse sita intra fines alicuius Diœcesis probatur ex ipsius extensione.*
2 *Mappa impressa prebet adminiculum finis probandi.*
3 *Distantia probatio tollit bona non esse in finibus.*
4 *Limitum natura coniunctionem vndiq; requirit.*
5 *Aprutini fines sunt vsque ad mare.*
6 *Testibus deponentibus specifice standum est in materia finium, non vero generice.*
7 *Mappa non facta seruatis seruandis minime probat.*
8 *Bullæ exemplum exempli nil probat.*
9 *Vassalli quando valeant ferre pro domino testimonium.*
10 *Situatio Diœcesis, vt probetur, sat est specifica, & concludens depositio.*

DECISIO VII.

Occasione controuersiæ super iurisdictione spirituali Castrorum, seu locorum Murri, Musciani, & Notaresci inter Episcopum Aprutinum, & Abbatem B.Mariæ de Properrano, & S. Angeli de Musciano duæ fuerunt factæ decisiones contrariæ, vna coram bo. me. Seleucien. sub die 16. Martij 1624. in qua fuit dictum Castra, seu loca supradicta non probari esse sita intra fines Diœcesis Aprutinæ ex rationibus in ea deductis, altera coram bo. me. Rembolbo sub die 15. Iunij 1626. in qua,
1 circumscripto effectu dubij, fuit resolutum strictè quoad situationem dd. castra siue loca esse sita intra fines Diœcesis Aprutinæ, quia dicta Diœcesis Aprutina se extendit à meridie à ciuitate Terami vsq; ad flumen Vomani, vnde cum dicta castra, seu loca sint sita inter ciuitatem Terami, & flumen Vomani, sequitur quod sint sita in diœcesi Aprutina, vt deponunt quatuor testes Episcopi, quorum dicta coadiuuantur ex mappa
2 impressa ante motam litem, & ex bulla Anastasiana, quæ licet non sit in forma probanti, præbet adminiculum, vt latius dicitur in dicta decisione.

Sed pro parte Abbatis examinatis quatuor testibus disputaui dubium, an sit recedendum ab vltimo loco decisis sub die 15. Iunij 1626. coram bo. me. Rembolbo: & Domini recesserunt, & firmarunt, circumscripto effectu, ista tria castra, seu loca non esse sita intra fines Diœcesis Aprutinæ. Moti fuerunt, quia quatuor testes nouiter pro parte Abbatis post decisiones supradictas exami-
3 nati, clare, & specifice dicunt quod ista tria castra siue loca non stant versus meridiem inter ciuitatem Terami, & flumen Vomani, & æquiuoce supponitur in decisione bo. me. Rembolbi, sed sunt versus Orientem inter ciuitatem Terami, & mare, & distant à ciuitate à Terami spatio duodecim milliarium, & à mare distant spatio quatuor milliarium; Addunt quoque testes quod inter ciuitatem Terami, & hæc tria castra siue loca controuersa extant Castel basso e Guardia Vomana, iuxta quæ adest terra Montis Pagani, & quod Diœcesis Terami ab oriente versus mare se extendit solum per decem milliaria vsque ad dd. loca Castelbasso e Guardia Vomana exclusiue, nec includit tria Castra, seu loca controuersa remotiora, & quæ habent intermedia Castelbasso e Guardia Vomana, & sic vti post Castelbasso, e Guardia Vomana situata sint extra Diœcesim Aprutinam, cum natura limitum sit, vt debeant esse ita coniuncti, vt ab omnibus lateribus capiant, & quodammodo includant loca confinata
4 *l. patronus §. Sempronius ff. de acquir. rer dom. H er. à monte de finib. cap. 15. n.* 8. *Mantic. dec. 169. n.* 4.

Non obstat quod flumen Vomani a meridie fluat vsq; ad mare, & sit vnum ex confinibus Diœcesis Aprutinæ, quia
5 licet flumen Vomani versus meridiem fluat vsq: ad mare; tamen vt dicunt te-

b stes

ſtes Abbatis ab oriente, vbi adſunt loca controuerſa Diœceſis Aprutina non excedit loca di Caſtel baſſo e Guardia Vomana, vnde loca controuerſa ſita poſt Caſtelbaſſo e Guardia Vomana remanent extra fines Aprutinos, vt ſupra deductum eſt.

Quibus ſupradictis teſtibus Abbatis, vti magis ſpecifice deponentibus, ac di-
6 ſtinguentibus, magis videtur ſtandum, quam alijs examinatis pro Epiſcopo, qui in genere deponunt. *Alex. conſ.* 150. *n.* 17. *lib.* 5. *Soccin. ſen. conſ.* 54. *n.* 14. *lib.* 4. *Aym. conſ.* 94. *n.* 3. *Gabr. de teſtib. concl.* 4. *n.* 73. *Greg. dec.* 449. *n.* 8. *Rota dec.* 123. *n.* 10. *& dec.* 272. *n.* 3. *p.* 2. *rec.*

Adminicula deſumpta ex Mappa, & ex bulla Anaſtaſiana euaneſcunt, quia ſi teſtes Epiſcopi deſtruuntur à teſtibus Abbatis, qui ſunt præferendi ex ſupradictis, ceſſat fundamentum ſuper quo adminicula fulciri deberent, & ideo
7 non attendenda, & Mappa vti non facta a ſeruatis ſeruandis, & Bulla Anaſtaſiana vti exemplum exempli nihil probant. *Rota dec.* 558. *n.* 3. *& dec.* 768. *n.* 5. *p.* 2. *rec.*

Exceptiones contra teſtes non releuant, nam ſi vnus fuit excommunicatus, fuit quoq; abſolutus, ſi ſunt Vaſſalli Ducis Adriæ, non ſunt Vaſſalli Abbatis, & Vaſſalli poſſunt eſſe teſtes pro
9 Domino, ſi non agitur de eorum intereſſe. *Afflict. dec.* 304. *n.* 14. *Felin. in cap. in litteris num.* 3. *de teſtib. Gabr. eod. tit. concl.* 10. *n.* 21. *Alex. conſ.* 88. *n.* 16. *lib.* 5.

Non obſtat quod teſtes neſciãt quid
10 ſit eſſe nullius Diœceſis, & quæ ſit iuriſdictio Epiſcopalis, quia hodie agitur tantum de ſituatione, de qua ſat eſt, quod ſpecifice, & concludenter deponant.

Et ita vtraq; parte informante fuit deciſum.

R. P. D. PEVTINGERIO.
Romana Retractus
14 *Iunij* 1652.

ARGVMENTVM.

Præferri debet cenſus Dominus in venditione fundi cenſuati, alias ipſe poteſt illud retrahere, maxime ſi venditio ſibi non fuerit iudicialiter denunciata.

SVMMARIA.

1 *Retrahendi fundum cenſuatum ius competit domino cenſus.*

2 *Præcipue non facta ab emptoribus iudiciali denunciata: & nu.* 4. *&* 6.

3 *Rem non retrahi potius intereſt emptoris quam venditoris.*

5 *Denunciatio venditionis fundi cenſuati eſt facienda mulieri domina cenſus, non autem eius viro. Quæ minime valet per quamcumq; ſcientiam ſuppleri n.* 7.

DECISIO VIII.

Franciſcæ Ricchæ Domini dixerunt competere prælationem ſuper horto vendito, & domibus de quibus agitur ex clara diſpoſitione *Conſt. Sanc. mem. Pij V.* ſuper forma creandi cenſus inter impreſſ. *in bullar. nou. to.* 2. *la.* 29. §. 6. in qua tribuitur Domino cenſus ius re-
1 trahendi fundum cenſuatum alteri venditum. *Felic. de cenſib. lib.* 1. *cap.* 14. *n.* 6. *Cenc. eod. tract. queſt.* 66. *n.* 1. *cum ſeqq. & dixit Rota coram Serap. dec.* 1474. *n.* 1. *cum ſeqq. San. mem. Greg. XV. dec.* 425. *n.* 1. *& plurib. adduct. in Fanen. retractus* 19. *Ianuarij* 1646. *coram R. P. D. meo Veroſpio.*

Cum igitur ab emptoribus dictorum bonorum non fuerit facta iudicialis denunciatio cum inſertione totius in-
2 ſtrumenti venditionis eorundem cum ſpecifica pretij veri expreſſione, atque pactorum, & conuentionum conuentarum Franciſca poteſt venditionem retrahere, vt dixit *Cenc. alleg. q.* 66. *n.* 27. *cum ſeqq. Rota dec.* 253 *n.* 4. *coram Card. Mellino & fuit dictum in dicta Fanen.* 4. *Iulij* 1646. *in* §. *improbabilis quoq. coram R. P. D. meo Veroſpio* vt firmatur *in* §. 1. *verſ. maxime* dum eadem denunciatione, etiam ab emptore huiuſmodi fundi eſſe domino cenſus per denunciationem faciendam, cum emptoris potius
3 quam venditoris interſit rem non retrahi, vt ponderauit *Rota dec.* 193. *n.* 11. *coram ſan. me. Greg. XV. & ſequitur Cenc. d. q. n.* 31.

Et propria cum in preſenti caſu nequaquam conſtet de tali venditionis denunciatione bonorum de quibus agi-

4 agitur, resultat Franciscam minime impediri tanquam dominam census super bonis controuersis impositi supradictam prælationem quandocumque petere, & obtinere valeat ex iuribus supra allegatis.

Neque ad effectum de quo agitur impediendi resoluat oblatio facta a Io: Baptista venditore Carolo Monsolario d. Franciscæ viro relati *in eius summar. n. 50.*

Tum quia ipsi Franciscæ tamquam dominæ census, de cuius interesse prin-
5 cipali ac præiudicio agitur, erat facienda denunciatio, non autem eius viro, vt in similibus terminis dictum fuit *in Meleuitana pecuniaria 19. Nouembris 1649. coram R. P. D. meo Cerro.*

Tum etiam quia non fuit facta præ-
6 uia insertione tenoris instrumenti, & cum debita expressione pretij ac pactorum, & conditionum dictæ venditionis.

Minus sufficit inde resultare posse saltem Franciscæ dominæ census scientiam dictæ venditionis, non tamen venditori suffragatur, cum de forma præci-
7 sa sit necessaria actualis denunciatio quæ suppleri nequit per quamcumque specificam., & indiuidualem scientiam *ex alleg. per Cenc. d. q. 66. Rota coram Seraph. d. dec. 1474 n. 3. Card. Mellin. dicta dec. 253. n. 3. Duran. dec. 52. n. 2. & dicta Fanen. Retractus 19. Ianuarij & 4. Iulij 1646 ac 19 Iunij 1647. coram R. P. D. meo Verospio,* in quibus duabus vltimis remissoria fuit per DD. denegata, petita ad effectum probandi scientiam venditionis cum omnibus suis qualitatibus, & irreleuantia materiæ articulatæ clarè resultante ex eo quod actualis denunciatio pro forma requiritur.

Et ita fuit resolutum pro Francisca informante.

R. P. D. MELTIO
Meleuitana Decursus Aquarum.
31. Ianuarij 1656.

ARGUMENTUM:

Aqua superioris fundi an sit diuertēda: & plura de eius seruitutis præscriptione.

SUMMARIA.

1 *Aquæ antiquus cursus à superioris fundi domino turbari non potest.*
2 *Circa aquæ cursum pactum, natura, & vetusta consuetudo consideranda.*
3 *Aqua diuerti potest si naturaliter fluxerit, non autem si per opus manufactum: & ratio de hoc n. seq.*
5 *In aquæ præscribenda seruitute titulus requiritur, vel longa possessio sufficit.*
6 *Titulus, & bona fides ex 40. annorum lapsu præsumitur.*
7 *Licentia, & permissio Domini præsumitur intranti ad aquæductum expurgandum.*
8 *Testes cum remissoria examinati, & rationem dicti reddentes, plenam faciunt fidem.*
9 *Testes licet ad perpetuam examinati, cum absque repetitione fuerint defuncti, pro iustis, & legitimis habentur.*
10 *Negatiua coarctate probari debet.*
11 *Affirmatiuæ testes deponentes sunt præferendi.*
12 *Cloaca in inferiori fendo consensu mutuo facta præsumitur.*
13 *Expurgatio siue excauatio in alieno reputatur ex actibus qui iure proprio fiunt.*
14 *Seruitutis præsumptio ex immemorabili probatur.*
15 *Immemorabilis habet vim tituli, concessionis, & priuilegij.*
16 *Ad seruitutem per non vsum amittendam scientia Domini requiritur.*
17 *Coloni precario possident, atq; absenti domino non præiudicant.*
18 *Spolij actio durat 30. annis, nec minori spatio præscribitur.*
19 *Aquam diuertens malitiose præscriptionem impedit.*
20 *Seruitute in conseruanda vsus sufficit in aliqua parte.*
21 *Publico in præiudicium priuati consulendum non est.*

DECISIO IX.

IN Episcopali prædio Talescof. nuncupato oritur aqua fontis qui dicitur Talaurenti defluens opere manufacto per terrenum ferri della Tabaria confi-

nantis cum dicto prædio Episcopali huiusmodi aquam, cum Episcopus Callares moderni Reuerendissimi Episcopi Meliten. antecessor. anno 1627, absente tunc dominio feudi, à solito cursu diuertisset, Eminentissimus D. Magister (qui dictum feudum anno 1650. acquisiuit, animaduertens aquæ diuersionem resultare in magnum eius feudi præiudicium, ex quo amplius non poterant, prout antea irrigari agri, & hortalia, illam ad pristinum statum reducendam esse prætendere cepit: Vnde commissa causa in Rota dubitatum fuit, an Reuerendiss. Episcopo licuerit aquã ducere in præiudicium fundi inferioris: & non licuisse Domini responderunt. Ratio resolutionis fuit quia cum aqua iam longo tempore, scilicet per 20. annos, & vt aliqui ex testibus examinatis pro parte Eminentissimi D. Magni Magistri deponunt, per 40. & ab immemorabili tempore per canalem seu aquæductum fabricatum in fundo superiori defluxerit per fundum inferiorem, vtiq; non potuit in istius præiudicium antiquus aquæ cursus vlla reuocatione turbari, & in aliam partem diuerti ab Episcopo Domino fundi superioris, & propterea aqua in pristinum
1 statum reducenda venit *l. hoc iure §. ductus aqua ff. de aqua quotid. & æstiu. l. si quis diuturno ff. si seruitus vindicet. l. fin. §. fin. ff. de aqua pluu. arcen. l. si manifeste C. de seruitut. & aqua l. vsura aquæ C. de aquæductu lib. 11. Bald. cons. 241. n. 2. lib. 2. Paris. cons. 129. n. 10. vers. eo magis vol. 4 Berous cons. 144. n. 39. vers. 4. pondero vol. 2.* quod circa cursum aquæ
2 tria regulariter sunt consideranda, pactum, natura, & vetustas. late Surd. cons. 447. n. 10. & 11. vbi quod in aquæductu antiqua consuetudo est seruanda, cum habeat vim tituli, & priuilegij. *Ias. cons. 150. n. 10. lib. 2. Cephal. cons. 96. n. 2.* vbi quod à cursu consueto, à quo aqua diuerti non potest, idem firmat. *Cepoll. de seruit. vrb. præd. cap. 69. de aquæductu n. 2. vers. sed pone, & Ciriac. cons. 311. n. 3.*

Neq; obstat, ex eo quod controuersa aqua erumpit in proprio fundo Episcopi, potuerit etiam ab eo in aliam partem ad sui libitum diuerti etiam si per aliquod longum tempus defluxerit in fundum inferiorem *ad tex. in l. si meo fundo ff. de aqua pluu. arcen.* quia trita, ac in iure communiter recepta est distinctio so-
3 lita afferri dicto textui, vt nempe ille præcedat quando aqua suo naturali fluxu fluit, secus autem si per opus manufactum. *Ita Bart. in l. 1. §. & si princ. ff. de aqua pluu. arcen. Bald. & Salic. in l. 2. ff. ad leg. Aquil.* & conferunt etiam *text. in l. cui fundum ff. quemadm. seruit. amitt. & in l. Neratius, & ibi gloss. verb. tollere ff. de aqua pluu. arcen. Decius cons. 202. n. 24. Crauett. de antiq. tempor. p. 4. § circa præmissa n. 4.* Ratio autem dictæ distinctionis est quia vbi aqua non naturaliter, sed artificioso opere manufacto decurrit, tunc censendum est Dominum fundi superioris permisisse cursum aquæ in fundum inferiorem, non iure facultatis, sed seruituris acquisitæ ministerio Domini ex dicto opere manu-
4 facto, & consequenter illicita omnino redditur diuersio aquæ à solito cursu in præiudicium fundi inferioris, cui dicta seruitus acquisita fuit. *Castrens. cons. 243. n. 2. vers. præterea lib. 2. Surd. d. cons. 447 n. 12. Buratt. cons. 87. n. 1. cum seqq. & cons. 235. n. 54. & cons. 267. n. 38. Menoch. cons. 447. n. 42. vers. qui hoc intellexerunt Petrus Bin. cons. 238. n. 33. & seqq. Morott. cons. 8. n. 3. ad med. Bellarmin. cons. 7. n. 3. Cepoll. de seruit. rust. præd. cap. 4. de seruit. aquæduct. n. 56. cum duobus sequentib: Gabriel. de præscript. conclus. 10. n. 14. Cyriac. controu. 312. n. 2. vers. quia Viccianus dec. 11. n. 17. post med. & n. 22. Rota diuers. dec. 164. n. 3. p. 2. in rec. dec. 32. n. 7. & 8. & dec. 425. n. 14. p. 4. to. 2. & in Mediolanen. Bonorum 17. Maij. 1630. coram Coccino, nec non firmatum etiam fuit in decis. in hac causa emissa super remissoria sub 28. Iuny 1651. coram Reuerendissimo Terraconen. §. releuantia ad medium vers. nihilominus.*

Quod autem controuersa aqua non naturali antiquissima in saxo incisa sub fundo Episcopatus, quam non est verisimile fuisse alia ratione coniunctam, quam pro ducenda aqua, ... Minusq; refragatur quod ad effectum præscribendi seruitutem contra Ecclesiam cursus 40. annorum cum titulo, & bo-

bona fide requiratur, quia quicquid sit,
an ex eo quod versamur in seruitute
aquæ continuo fluentis, quæ proinde
5 continua dicitur, titulus acquiratur,
vel potius longeua possessio sufficiat.
ad trad. per Butr. in cap. si. diligenti n.
17. post med. vers. ratio autem de præscript.
quem sequuntur Imola n. 12. & 13. circa
med. vers. vel dic. vol. 2. Bald. de præ-
script. p. 4. q. 2. n. 2. limit. 2. Ber. cons. 202.
n. 18. Riminald. iun. cons. 86. n. 11. Rau-
dens. variar. resolut. cap. 68. sub n.
65. vbi quod antiquus decursus & vsus in
aquis de seruitut. loco tituli Colcan. cons.
56. sub n. 7. & 9. consuetudo, & aquæ de-
cursum per longum tempus continua-
tum per opus manufactum de perse &
absq. alio ministerio seu titulo, habere
vim inductæ seruitutis.

Tollitur in proprio casu omnis dif-
ficultas, quia testes examinati pro parte
Eminentissimi M. Magistri deponunt de
continuo cursu, & vsu dictæ aquæ per
6 annos 40, ex cuius proinde temporis
lapsu titulus & bona fides præsumitur ad
tradita in his terminis per *Alex. cons. 69.*
n. 600. lib. 5. l. 1. §. deniq. in fi. & in l. & l.
fin. ff. de aqua pluu. arcen. l. hoc iure ff. de
aqua quotid. & æstiu. c. 1. de præscript. in
fi. Bursatt. cons. 144. n. 32. lib. 3. con-
currente maxime quod, vt ex eisdem te-
stibus habetur, canalis seu aquæductus
per quem controuersa aqua decurrit,
fuit expurgatus ab auctoribus dicti
Eminentissimi D. Magni Magistri Do-
mini fundi inferioris. Iuste namque
actus in alieno solo gestus, non solum
claram scientiam Episcopi Domini fun-
di superioris indicat, ex quo nimis in-
uerisimile redditur quod homines alie-
num fundum ingredi aquæd. ctum ex-
purgare ausi fuerint sine ipsius Domini
licentia, & permissu, vt in his terminis
8 ponderat *Bursatt. d. cons. n. 19. & Petrus*
Bin. d. cons. 398. n. 3. cum seqq. vbi vlte-
rius firmat introductionem siue deuia-
tioné aquæ cursu defluxerit ad feudum
della Tabaria, sed opus manufactum
in præiudicium superioris ipsius Epis-
copi, probatur ex dictis testium exami-
natorum pro parte Eminentissimi D.
Magni Magistri qui deponit quod sub-
tus Roccham dicti prædij Talescof. cō-
finantis cum prædio della Tabaria ex-
tat antiquus curriculus in saxo per la-
picidos innisus, nec non etiam antiquus
aquæductus pariter manufactus subtus
curriculum perueniens vsq; ad fontem
Talaureti qui dictam aquam recipit,
eamq; ducit ad terrenum fundi inferio-
ris ac terminat in eodem prædio con-
structa ad vsum animalium, & agrorum.
8 Huiusmodi namq; testes cum sint nu-
mero plures formiter mediante remis-
soria examinati, ac suorum dictorum
optimam rationem reddant, vtiq; bene
& concludenter probant *l. solum & ibi*
gloss. C. de testib. Bald. in l. presbiter n.
124. vers. quidam peryt C. de Episcop. &
Cleric. Rota dec. 189. n. 2. & dec. 272. n. 3.
cum seqq. p. 2. rec. & fuit dictum in Bono-
nien. Procur. 10. Ianuarij 1650. coram
Eminentiss. D. Card. Otthobono §. 2. ad
med. tantoq. magis cum de fluxu eius-
dem aquæ per dictum canalem seu
aquæductum spatio longissimi temporis
deponant alij testes qui, licet examina-
ti ad perpetuam rei memoriam, tamen
9 ex quo repeti non potuerunt stante il-
lorum prædecessu, habere debent p:o
iusta, & legitima. *Surd. dec. 103. per tot.*
Rota coram Greg. XV. dec. 434. n. 5. coram
Buratto dec. 834. n. 4. & dec. 530. n. 3. &
illorum depositio morte confirmata re-
mansit *ad tex. in l. fin. vers. si autem C. de*
testib. Rota in Romana Depositi 15. De-
cembris 1645. coram Eminentiss. D. Card.
Corrado, & in Romana nullitatis matri-
monij 19. Ianuarij 1646. §. non obstat
quod onus. coram bo: mem. Arguelles.

Non obstat ad effectum præsumendi
ex opere manufacto aquam iure serui-
tutis decurrisse in fundum inferiorem,
quod requiratur vt dictum opus con-
structum fuerit in fundo contra quem
seruitus prætenditur, alias laborerium
nil releuet, cum ex hoc non tollatur li-
bertas quam de iure Dominus habet
vtendi pro suo arbitrio aqua in suo fun-
do scaturiente; Obiectum enim huius-
modi cessat ex facto concludenter pro-
bato per testes formiter examinatos, &
præcipue affirmantes opus constructum
fuisse in ipso prædio Episcopi ibi; *Hò*
visto che nell' articolato luogo chiamato
Talescop. predio Episcopale vi è stato, & al
presente vi è una caua, ò sia mina cauata à
forza di huomo cō picconi nella Rocca Diua

Pa-

Pari facilitate visa fuit tolli alia prætensio quod dicta caua fuit facta, non ad recipiendam aquam, sed potius ad effectum illam explorandi ac quærendi sub terra; istud enim est diuinare, & contrarium colligitur ex eisdem testibus deponentibus opus constructum fuisse *per cercare, e raccoglier l'acqua*.

Non etiam aduersantur depositiones testium examinatorum pro parte Reuerendiss. Episcopi in ea parte in qua licet, & ipsi admittant dictum opus manufactum, per illud tamen aquam in modica quantitate decurrisse dicunt. Primo enim dicti testes non coarctant negatiuam, quod nempe dicta aqua non potuerit defluere in maiori quantitate quin ipsi scirent, prout ad probandam
10 negatiuam requiritur *Gloss. in §. hinc nobis in auth. de hered. & falc. Bart. in l. si §. hoc interdicto ff. de itinere actuq. priu. Rota coram Greg. XV. dec. 510. n. p. & 2.* eorum dicta restringuntur ad tempus recens, & post factam diuersionem ab ipso Episcopo dum deponunt quod aqua defluebat in modica quantitate, eo quia curriculus erat repletus, repletio enim facta fuit ab ipso Episcopo de tempore quo aquam à solito cursu diuersit. Præterea cum testes examinati pro parte Eminentiss. D. Magni Magistri deponunt de fluxu huius controuersæ aquæ per canalem manufactum, & ita de affirmatiua semper in dubio præferendi sunt testibus Episcopi de-
11 ponentib. de negatiua. *Gloss. in l. diem proferre §. si plures verb. consenserunt ff. de recept. arbit. Bald. in l. Actor n. 2. C. de probat. Alex. cons. 169. n. 5. lib. 5. Gabriel de testib. conclus. 4. n. 1. Rota dec. 42. n. 5. p. 3. rec. & in punct. bene Bursatt. cons. 267. n. 13. ad fin. & seqq. & n. 29.* vbi inter cætera ponderat rationem verisimilem quæ huic casui bene applicatur, cum vt dictum est, extet cloaca in fun-
12 do inferiori opere manufacto, habere præsumptionem quod fuerit facta ex mutuo consensu. Verum etiam vis constitutæ seruitutis probat, nam actus expurgationis siue excauationis in alieno solo reputatur ex illis, qui non iure facultatis aut familiaritatis exerceri solent, sed ex ipsis qui iure proprio fiunt.
13 *Bart. Castr. & alij in l. seru. C. de seruit. & aqua. Menoch. de retinen. possess. remed. 5. n. 12. Bursatt. cons. 41. n. 14. Borgn. dec. 23. n. 113. p. 2. cum alijs alleg. per modern. Lucan. cons. 97. n. 25. vers. probatum insuper est.*

Accedit vlterius pro maiori compro-
14 batione præscriptionis seruitutis, quod aliqui ex testibus aquam fluxisse per opus manufactum vsq; ad immemorabile tempus & cum requisitis per *gloss. in cap. 1. de præscript. in 6.* Immemorabilis autem certum est quod vim tituli,
15 concessionis, & priuilegij habet *cap. super quibusdam §. præterea de verb. signif. cap. 7. de præscript. in 6. l. hoc iure §. ductus aquæ ff. de aqua quotid.* & est potestq; illius vigore allegari melior titulus de mundo. *Rota in Placent. seu Abulen. Decimarum 29. Iunij 1649. coram R. P. D. meo Peutingerio §. si ad medium vers. & sic, & in terminis seruitutis aquæ ducendæ Calcan. d. cons. 56. n. 8. Marott. cons. 8. n. 4. Surd. d. cons. 447. n. 11. ad fin. Berous cons. 194. n. 31.*

Non obstat quod etiam dicta seruitus legitime præscripta fuisset, nihilominus ex quo ab anno 1626. aqua diuersa fuit, inde censeatur illa amissa, & acquisita libertas per non vsum 20. annorum vsq; ad tempus motæ litis.

Primo enim respondetur quod feudum tunc erat possessum à forense degente in Regno Siciliæ, & per Procuratorem erat locatum colonis, quorum
16 scientia, & negligentia ad effectum amittendi seruitutem per non vsum nil releuat, sed requiritur scientia, & patientia Domini. *Bald. de præscript. in 2. p. 4. partis princ. q. 1. n. 12. vers. & nota.* Et ratio est quia coloni precario possident,
17 & omnia si negligerint, vsum, & fruitionem aquæ non præiudicant Domino absenti. *Barbar. n. 12. vers. item posito.*

Secundo quia dum agebatur de seruitute continua, & in esse deducta ducendi aquam per aquæductum constructum in fundo Episcopi intus Roccam vbi est fons, & de tali seruitute Episcopi certam, & indubitatam scientiam habuit, non solum ex longo cursu temporis, sed etiam quia vt dictum fuit, accesserunt homines ad expurgandum dictum canalem, vtiq; Episcopus præscribere non potuit, vel quia aquam de facto

cto

18 cto diuertendo spoliasse dicitur, & actio spolij durat 30. annis, nec minori spatio praescribitur. *Moed.dec.3.de restit. spoliat.Rota in rec. dec. 307.n.7. p.1.& in terminis Bursatt. d. cons.* 87. *n.* 31. *vers. praeterea.* Vel propter malam fidem, dum solitum cursum aquae defluentis iure seruitutis per fundum Tabarica, malitiose diuertit: nam ex hoc certum est
19 quod praescriptionem impediuit iuxta. *tex. in. cap. dudum de Decim. Surd. cons.* 276.*n.* 18. *&* 21. *Honded. cons.*82. *n.*39. *& seq.lib.*1. *Rota coram Merlino dec.* 585. *n.* 15.

Praeterea omnes testes etiam illi examinati pro parte Reuerendiss. Episcopi deponunt semper aquam defluxisse per canalem etiam post diuersionem factam de anno 1627, licet in modica quantitate, attenta repletione facta, vel longo tempore sequuta; & hoc sufficit vt seruitus non omissa sed continuata intelligatur, quia in retinenda, & conseruanda seruitute iam in esse deducta, sufficit
20 vsus etiam in aliqua parte, vt bene in his terminis firmat *Crauett. cons.* 124.*n.* 5. *& est etiam tex. in l. vna est via ff. de seruit. rustic. praed. & l.si is qui vsumfructum ff.de vsuf. Bursatt. cons.* 267. *n.*30.

Denique non releuat quod diuersio aquae a solito cursu redundet in publicam vtilitatem, & commodum ecclesiae, quia non est consulendum publico in
21 praeiudicium priuati habentis fundum inferiorem, & seruitutem actiuam ducendi aquam *l.vnic.§.penult.C.de caduc. tollen. Castrens. cons.* 125.*n.*1. *in fi.lib.* 2. *Gassad.dec.*119 *per tot.p.*1. *firmauit Rota in Bononiens. Iuris Macin.* 1. *Februarij* 1638. *coram Reuerendiss D. meo Decano.* Et ita vtraq; parte informante.

R. P. D. TAIA
Carpenstotacten. Aquarum
27. *Decembris* 1662.

ARGVMENTVM

Idemtitatem Aquarum excludit distans scaturigo. Topographia, loci inspectione, alijsque coniecturis id conuincitur.

SVMMARIA.

1 *Aquae vsus absq; domini voluntate non permittitur.*
2 *Aquarum distantia comprobat earum diuersitatem: & de alijs ad hoc adminiculis.*
3 *Possideri eadem res a pluribus non valet.*
4 *Possessio probatur per instrumenta, & res inter alios actas.*
5 *Topographia praesentibus partibus est facienda.*
Loci inspectio cum testibus concordans, plurimum refert ad aquarum dominij probationem: & de partis confessione n.7. alijsque coniecturis n. 8.
9 *Vocabulum strictum, & largum habens significatum accipi debet instricto.*
10 *Aquae ad alium locum, non absq; proprij damno, propagatio est absurda.*
11 *Concessione generali non veniunt speciali nota digna.*

DECISIO X.

AD Eminentiss. D. Legatum delata per appellationem causa, data est manutentio Communitatis Carumbi in quasi possessione omnium Aquarum fontium Lauroni, & aliarum, ac Aquaeductuum, Meatuum, & Canalium a parte orientali Monticuli, cum reuocatione Attentatorum, & innouatorum: Et communitati Carpen. pariter manutensio in quasi possessione quarundam aquarum, fontium de Alpibus in loco nuncupato de Alpis; Pro cuius parte interposita appellatione, & commissa mihi causa cum facultate manutenendi quem de iure, & disputato dubio An, cui, & quando sit danda manutensio, 21. Maij 1660. DD. desiderarunt videre principaliter de bono iure, & concordari plantam, siue topographiam; pro cuius legitima confectione de partium consensu subdelegatus est D. Vicarius Generalis Aquen. qui, partibus presentibus, fecit delineationem cum descriptione loci: & hodie ipso bono iure disputato DD. responderunt constare de bono iure Communitatis Carumbi, etiam ad effectum manutentionis, & purgationis attentatorum, & inno-

nouatorum super omnes aquas fontis Lauroni, Dialiæ aliasque, ac super earum aquæductus, meatus, & canales a parte orientali monticuli nuncupati Territorij Lauroni.

Quia monticulus, seu territorium sub quocumque vocabulo, tam Lauroni, quam de Alpibus, sine dubio est Communitatis Carumbi, & venditio facta à Barone Communitati Carpen. est de aliquibus aquis, & fontibus de Alpibus, qui sunt in territorio Carumbi, loco dicto *des Alps* apud ciuitatem Carpen. & consequenter omnes aliæ aquæ, & fontes Lauroni, Rialiæ, aliorumq; vocabulorum remanserunt in dominio dictæ Communitatis Carumbi.

Donationes vero factæ ab aliquibus personis priuatis Carumbi, & Albaruffi deductæ ad Carpen. (salua veritate, & validitate) sunt limitatæ ad aquas de alpibus absq; vllo verbo Lauroni, Rialiæ, & partis Orientalis, & specialem declarationem recipiunt a dicta sequenti venditione aquæ quorundam fontium de Alpibus, qui sunt in territorio Carumbi loco dicto *des Alps*.

Ex quibus cum aqua, quæ in alieno loco oritur aliena sit, sine voluntate
1 eius ad quem vsus, proprietas, & dominium eiusdem aquæ pertinet, non permittitur duci *l.4. C. de seruit. & aqua & ibi gloss. cum allegat.*

Et cum omnino diuersus sit fons dictus proprio nomine Lauron a dorso Monticuli in partem orientalem declinans decem cannas, & ab eodem dorso
2 mensurando superficiem terræ distans rectilineæ per quadraginta octo cannas, & alius sit locus de alpibus, iam visa est apparere diuersitas locorum, & consequenter aquarum in locis scaturientium venditarum in supradictis instrumentis communitatis Carpen. ab ijs, quæ fuerunt seruatæ pro communitate Carumbi, & congruunt testificationes multorum, & signanter 10. testium pro Carumben. fer. fer. examinatorum in faciem loci anno 1572. in summar. Carumben. n. 25. & ex aliis quatuor examinatis, & repetitis pro Carpen. in d. summ. n. 36. probantium possessionem Carumben. in dictis Aquis fontibus, & aquæductibus Lauroni, ac per antiqua instrumenta *in d. summar. n. 34.*

Quod confirmari dixerunt DD. ex statuto, & rubrica statutaria de vsu aquarum Lauroni in summar. dato d. n. 34. bona fide ante aliquam litem a Carumben. facto anno 387. proxime ad annum venditionis 1313. a parte declarante reseruationem huius fontis, & huius partis orientalis à Laurono ita nominatæ: & pariter ex sententia anni 1458. inter procuratorem fiscalem Baronis Carumbi, & sindicos Communitatis super purgatione d. fontis, & illius actuum *in d. summar. n. 33.* Et demum ex transactione inter dictos sindicos, & Procuratorem fiscalem inita anno 1504 *summar. d. n. 34.*

Non obstante exceptione quæ posset allegari, quod hæc sit res inter alios acta, & iudicata Tertio non nocens; quia non queritur nunc de iure Carumben. ex re inter alios acta, sed queritur de facto, & possessione, quæ agitata, & controuersa semper fuit inter Dominum, & Communitatem Carumbi, etiam post venditionem aquæ quorundam fontium de Alpibus, Ex qua controuersia excluditur possessio, & acquisitio Communitatis Carpen. cum plures eandem rem possidere non possint, contra naturam quippe est, vt cum ego aliquid teneam, tu quoque id tenere videaris
3 *S. ex contrario l. 3. ff. de acquir. possess.* & cum possessio sit quid facti, bene probatur per instrumenta, & res inter alios
4 actas *Abb. ad cap. 1. de fide instrum. n. 5. Afflict. dec. 324. n. 14.*

Ex his multum contulit, imo, & principale fundamentum fuit oculis ipsa subiectio loci per accuratissimam Topographiam, vt supra de mandato Ro-
5 tæ præsentibus partibus perfecta iuxta *cap. 2. de libell. oblat. & l. 8. n fi. ff. fin. reg.* Ex qua inspectione, resultat euidens probatio, quæ superat omnem præsumptionem: quia cum planta concordant testes formiter examinati, opportune
6 *Rota dec. 197. n. 5. p. 8. & dec. 8. n. 8. vers. 3. ex planta p. 9.* Visu enim constat fontem Lauronum fluere in aquæductum longitudinis vndecim cannarum, propendentem versus Rialiam vsq; ad locum vbi triplici exitu, siue tribus foraminibus (quorum è conspectu hodie sca-

ſcaturiunt aliquales aquæ)nunc obſtructis, Aquæ ducebantur in Aquilegium ſeu ſpecus antiquum Carumben. prope dictam Rialiam; Et quanquam prædicto tempore tam exitus ſeu foramina quam ſpecus non ſint vſu, cauſa tamen clara viſa eſt, quia Carpen. obſtruxerunt dicta foramina anno 1574, quo Carumben. conqueſti ſunt Carpen. in ſpretum, & contemptum ordinationis D. Legati ac inhibitionis ad diuertendam aquam fontium Carumbi, canales eius antiquos obturaſse, & clauſiſse, & ad impediendum, & diuertendum aquæ ſolitum decurſum in aquæ ductum, parietem nouum extruſiſse, quibus reſpondit Procurator Conſulum Carpen. ob litem pendentem fuiſse iam ceſsatum ab opere per vnum annum, & inde pro cuſtodiendis cæmentis ad euitandam impenſam clauſiſse duo aut tria foramina in Summar. Carumben. n. 10. Vnde conijcitur fuiſse procuratum per Carpen. deuoluere aquam in aquæductum effoſſum, & productum vſque ad illos exitus, ſeu foramina Carumben. opportuna longitudine, & profunditate nouo opere, & extructione, vt in relatione poſtremi acceſſus à dorſo Monticuli vſq; ad dictos exitus: & nihilominus oppleto dirutoq; aquæductu, obſtrictoque illo triplici exitu, & nouo Carpen. additamento aqua enixa, non curſum quem ſtruebant, ſed per cuniculos erupit in Ripam fluminis ſupra ſpecus vbi olim congregabatur.

Deducebatur præterea ipſa propemodum confeſſio partis Carpen. quæ excuſans nouum opus, & attentata anno 1572. reſpondit expoſitio facta pro parte communitatis Carumbi eſt contraria facto, quia excauatio de qua eſt queſtio, fuit facta in territorio de Alpibus & à parte ſolis occidentis, & aquæ Carumbi diſtant circiter ducentas cannas ab aquis Carpen. & ſunt verſus ſolem orientem. Et alia conſonat eodem anno 1572. cum excauaretur in alio canali ſiue aquæductu prope paruum ſpecus ſiue martelliero per Carpen. inſtitum fuit preſentibus conſulibus Carumben. coram Commiſſario multo magis commodum eſſe pro omnibus quod aqua duceretur ad dictum canalem, & inſeruiret communitati Carpen., quam ſi deperderetur tranſeundo per dictum receptaculum, ſeu *martelliero*.

Nec minus grauem æſtimarunt DD. eam coniecturam de terminis lapideis cum clauibus Apoſtolicis qui adhuc inſpiciuntur ſupra Aquæductum Carpen. ſed infra magnum ſpecus, non autem ſupra; Vnde arguitur, quod neq; aquæductus, nec aqua competat Carpen. quæ talibus terminis non indicatur, ſed potius viſum fuit poſſe concludi, quod ea tantum aqua videatur vendita, & conceſſa, quæ ex tranſuerſo monte adhuc in ingenti copia excipitur in magnum ſpecus, vt in relatione acceſſus. Et ſecundum hæc viſum eſt DD. obſeruare factum antiquiſſimum, fuiſſe ſcilicet coactos Carpen. in tranſactione cum Carumben. inita remouere terminos lapideos intra decem dies, quos appoſuerant vltra eorum ſpecus, & aquas: ex quo demonſtratur Carpen. nullum habere ius, & multo minus locum eſſe compræhenſum in venditione, & emptione ipſorum.

Demum ex alia loci recognitione in ſpecu dicto *de Mere* ſito ſub magno ſpecu verſus Carpen. notarunt DD. narrari in relatione Peritorum ibi poſitum eſſe canalem a parte Septentrionis, per quem ducitur aqua, & exire per tubum poſitum ad partem meridiei, obſeruando quod dictus tubus meridionalis non tantum impletur aqua, ſed ab eadem ſuperatur per duos digitos, & quod ex parte dicti tubi recipientis aquas, appoſitus eſt alius tubus non à longo tempore: Vnde viſum eſt indicari adhuc aquam colligi ſupra debitam quantitatem, quanto ſuperfluit vltra vetuſtiſſimi tubi capacitatem.

Et ex his ſatisfactum putarunt ijs fundamentis quæ pro Carpen. deduce-
8 bantur. Et primo coniecturæ de continuatione aquæductus à fonte Lauroni vſq; ad paruum ſpecus, ex quo ne dicatur ſuperflue extructum ingens opus, arguitur quod vſq; ad dictum fontem fuerit prodectus pro ea excipienda, vtpote in venditione comprehenſa

Nam continuatio, quæ ſupponitur non eſt vniformis, & contemporanea, ſed à medio monticulo verſus partem

c orien-

orientalem visum est protensum fuisse nouo opere, & ædificio vt supra; quinimo prætensæ huic continuationi aquæductus obstat triplex ille exitus è conspectu fontis, qui pro ducenda hac aqua in specus Carumben. fuit apertus, & obstat defectus terminorum, quibus aquæductus Carpen. indicari debebant, vt in transactione.

Secundo fundamento, quod in toto territorio *des Alps* non sit alia scaturigo, quam fontis Lauroni, adeoque necessario concludendum esse instrumenta venditionis loqui de hac scaturigine.

Sed deficit ex facto obiectum, cum magna aquæ scaturigo inspiciatur in magnum specus Carpen., vt ex relatione accessus, quæ de anno 1572. scaturiebat de infimo in alium per canalem plũbeum existentem intra dictum specus magnum Carpen., & hodie apparet defluere ex parte orientali respectu specus, & occidentali respectu Monticuli: cui scaturigini videntur congruere instrum nta venditionum, & indicia terminorum, immo ex eadem relatione patet in medio monticuli apparere aliqualem aquæ scaturiginem, & pariter plures scaturigines inspici e conspectu illius triplicis exitus, quæ omnes diuersæ sunt à fonte Lauroni.

Tertio deniq; quod nomen *des Alps* generale sit, & vtraque decliuitas tam orientalis quam occidentalis dicatur territorium *des Alps*, cuius fontes, & aquæ fuerunt venditæ.

Tollitur hæc obiectio ex testibus examinatis super diuersitate denominationis vt supra; nihilominus dato, & non concesso quod nomen *des Alps* generaliter contineat partem orientalem specialiter dictam *Lauron* a dicto fonte, & partem occidentalem etiam in presens nominatam *des Alps*, videtur quadrare mirabilis regula (inquit Mathesilan. singular. 94.) quod vbicumque vnum vocabulum habet duo significa-
9 ta, vnum largum, & aliud strictum, si inueniatur in materia stricta, debet recipi in significatu stricto *cap. Rodulphus 35. de rescript. & ibi Abb. cum adden. Bart. ad l. hoc legatum ff. de leg. 3.* & ad similem regulam verborum accipiendorum potius in specie quam in genere præclare *Bulgarin. ad rubr. ff. sol. matrim. in fi. Dec. cons. 406. n. 6. Mantic: de tacit. lib. 6. n. 4. lib. 1. Rota coram Seraph. dec. 853. n. 6.* & maxime vbi non discrepet communis vsus loquendi Regionis ad *Mathesilan. d. singul. 94. in fi.*

Quia regula firmata verisimile non est, quinimo cum sit durum, & crudelitati proximum ex prædijs Carumben.
10 aquæ agmen, hortum sitientibus ægris Carumben. ad aliorum vsum vicinorum iniuria propagari *l. 6. C. de seruit. & aqua & ibi gloss. vlt.* opportune deducens exametrum illud.

Alpibus ille perit, qui se plus diligit vllũ. nimis resupinum est, vti ipsi Carumbenses propagarint, & facile suum iactarint *l. cum de indebito 25. ff. de probat.* & vtilem sibi aquam, & fere necessariam ad extraneos potius quam ad se voluerint peruenire: & quatenus hoc voluissent, debebant explicite declarare, cum in generali concessione non veniant quæ
11 sunt speciali nota digna, & de quibus disponens si cogitasset, non esset verisimiliter dispositurus. *Rota dec. 17. n. 11. vers. quando quidem & seqq. p. 8. & bene Spada cons. 54. n. 42. lib. 1. & melius n. 43. vers. sicut etiam & n. 44.* vbi in simili concessione conuincit alterum de duobus necesse esse, vel quod Lauron non sit intra fines *des Alps*, vt in facto supponitur a Carumben. vel quod Carumben. intellexerint de toto *des Alps*, excepta ista notabili parte Lauron, quæ ab vsu Carumben. habebatur pro separata à loco *des Alps*, iuxta ea quæ tradit *Hostiens & c. apud Spadam.*

Et ita vtraq. &c.

R. P. D. BEVILAQVA
Pampilonen. Iurium Parochialium
19. Ianuarij 1663.

ARGVMENTVM.

Parochialium Ecclesiarum vnio, & Vicariorum temporalium vel perpetuorum deputatio sit aperta.

SVMMARIA.

1 *Vnita ecclesia recessum importat a natura primeua.*

Vi-

2 *Vicarius amouibilis nudum habet exercitium, nomenq; cum congrua.*

3 *Vnio iure incorporationis ecclesię quomodo appareat.*

4 *Ex vnione ecclesiæ, & congruæ vicario assignatione, in ipsum transfertur tantum curæ exercitium.*

5 *Vicarij perpetui parochialium ecclesiarum quando deputari debeant: & num. 13.*

6 *Vicario perpetuo deputato parochialis cura non desinit esse de mensa illius ecclesiæ cui facta est vnio.*

7 *Vicarius amouibilis quando censeatur.*

8 *Vicariæ amouibilis natura est vt noua fiat prouisio, primi morte non expectata. Vide n. 11.*

9 *Apostolica confirmatio in ecclesiæ Vicaria quandoque non requiritur.*

10 *Constitutio Vrbana de confirmatione super ecclesia præiudicialibus quando locum non habeat, eiusq; finis.*

12 *Visitatio ecclesiarum parochialium Episcopo anno quolibet iniungitur.*

13 *Vicarij amouibilis gesta præsumuntur tanquam ministri, vbi quod non possit Ordinario præiudicare.*

DECISIO XI.

ORta lite inter Vicarium, & Beneficiatos ecclesiæ parochialis oppidi de Mendauia, & Abbatem de Yrach super iuribus parochialis ecclesiæ S. Mariæ de Legarda eidem parochiali de Mendauia annexa, Prouisor Pampilonæ diffinitiua sententia declarauit ad Vicarium prædictum omnes functiones parochiales spectare, Abbatemque de Yrach absq; illius licentia in actibus prædictis nō posse se intromittere. Causa ad hoc sacrum Tribunal deuoluta, & iure colligantium ad examen deducto, ad fauorem Abbatis hodie emanauit resolutio, scilicet constare de illius bono iure; Et fundamentum huius resolutionis fuit quia dicta ecclesia parochialis S. Io. de Mendauia, cui vnita reperitur illa de Legarda vsq; de anno 1408. a Nicolao de Romero tunc administratore Apostolicus Episcopatus Pampilonæ plenarie, & per viam incorporationis vnita fuit monasterio de Yrach cum omnibus pertinentijs suis reseruata Vicario ibi residenti congrua per Abbatem dicti monasterij persoluenda: per quam vnionem sic factam sequitur ecclesiam à primæua sui natura recessisse, & prædium monasterij, cui fuit vnita, reputari. *Felin. in cap. cum in*
1 *nostra n. 30. de rescript. Oldrad. cons. 257. n. 15. Gonzal. ad reg. 8. Cancell. gloss. 5. §. 7. n. 2. & 3. Card. Caualer. dec. 330. num. 5. Duran. dec. 303. n. 3. bon. mem. Merlin. dec. 37. n. 1. & seq. & dec. 115. n. 5. in rec. dec. 352 n. 7. p. 4. & in Acernen. Vicarij 1. Iulij 1654. §. atque coram bon. mem. Bichio:* quodq; penes idem monasterium illiusque Abbatem cura animarum omniaq; alia resideant, Vicarius vero ibi deputa-
2 tus ad eam exercendam, vti nutu amouibilis, habeat nudum exercitium, & nomen cum iure congruæ. *Gloss. in clem. vn. in verb. ad mensam vers. & videtur de excess. Prælat. Gabr. cons. 190. n. 10. lib. 2. Lotter. de re benefic. lib. 1. q. 33. n. 93. Rota coram Card. Seraph. dec. 1304. nu. 1. Coccin. dec. 81. n. 2. & 3. Caual. dec. 595. n. 1. & 2. Buratt. dec. 214. n. 3. & 4. Merlin. in d. dec. 115. n. 7. & in rec. dec. 352. n. 7. & 8. p. 4.*

De hac autem vnione iure incorporationis, & subiectiue facta monasterio abunde Domini apparere dicebant ex
3 illis verbis ibi: *cum omnibus iuribus, & pertinentijs præfato monasterio incorporamus, & perpetuo vnimus, & concedimus ita quod liceat per vos, vel per Procuratorem vestrum corporalem possessionem præfatæ parochialis ecclesiæ, iurium, & pertinentiarum prædictorum auctoritate propria apprehendere, ac fructus, & redditus in vsus Abbatiæ, & conuentus conuertere, reseruata tamen de ecclesiæ fructibus, redditibus, & prouentibus pro Vicario ibidem instituendo congrua portione.* Cum igitur ecclesia sit vnita cum iuribus, & pertinentijs suis, sitq; certa congrua Vicario assignata ad hoc, vt reliqui fructus conuertantur in vsus conuentus, & Abbatiæ de Yrach, euidens ex hoc fit transla-
4 tionis curæ habitualis in Abbatem, & exercitium dumtaxat illius in Vicarium, vt probant *Gonzal. ad reg. 8. Cancell. gloss. 5. §. 7. n. 128. Garz. de benefic. p. 12. cap. 2. n. 55. Gratian. discept. for. cap. 892. n. 5. in fi. Rota coram Card. Caualer. dec. 371. n. 1. et 5. Buratt. dec. 214. n. 4. Merlin.*

lin. in pracit. dec. 115. *n.* 7. *et* 8. *in rec. dec.* 710. *n.* 3. *p.* 2. *dec.* 352. *n.* 8. *p.* 4. *dec.* 21. *n.* 6. *p.* 1. *dec.* 88. *n.* 12. *p.* 9. *in Barchinonen. Parochialis* 10. *February* 1646. §. *quia in alijs coram Eminentiss. Card. Corrado, in Mindionen. Parochialis* 3. *Maij* 1653. §. *nec dubitari coram Reuerendiss. Segobien.*

Non obstat quod si vt hic parochiales seculares vniuntur monasterio, vel dignitati debent ibidem deputari Vicarij perpetui seculares, qui curam exerceant
5 *ad tex. in cap. extirpanda* §. *qui vero de prabend. Gloss. in clem. vn. verb. parochialium vbi DD. de offic. Vicar. Gemin. cons.* 86. *n.* 5. *Gonzal ad reg.* 8. *Cancell. gloss.* 5. §. 3. *n.* 10. *Rota dec.* 5. *n.* 2. *p.* 7. *rec.* Responsum enim fuit quod iura in obiecto allegata procedunt in simplici vnione, cuius vigore superior ecclesiæ cui est facta arctatur administrare curam in ecclesia vnita per Vicarium perpetuum: secus quando, vt hic, pleno iure, & subiectiue Parochialis fuit alteri vnita, nam tunc tenetur quidem curam per Vicarium perpetuum exercere, sed ab exercitio illius valet ad nutum remoueri, vt distinguit *Gloss. in clem. vn.* §. *quidam etiam in verb. ad mensam vers. aut pleno iure de excess. Prælat. Gonzal. ad reg.* 8. *gloss.* 5. §. 4. *n.* 14. *Lotter. de re benefic. lib.* 1. *q.* 33. *n* 93. *Io. Aloys. Ricc. in praxi var. resol.* 10. 1. *p.* 2. *resol.* 293. *Rota apud Card. Seraph. dec.* 1304. *sub num.* 1. *Rota dec.* 5. *n.* 7. *et* 8. *p.* 7. *et dec.* 88. *nu.* 1. *et* 17. *p.* 9. Et sic perpetuitas respicit personam ipsius Vicarij, & in illo verificatur ratione exercitij, & onerum, quæ subire tenetur, non vero quod censeatur
6 translata omnis cura parochialis quæ, huiusmodi perpetuitate Vicarij non obstante, non desinit esse de mensa illius Ecclesiæ, cui facta est vnio. *Gabr. cons.* 190. *n.* 18. *et* 19. *lib.* 2. *Gonzal. ad reg.* 8. *gloss.* 5. §. 6. *n.* 30. *Rota dec.* 102. *n.* 10. *ante fin. vers. et præterea ex eo p.* 1. *dec.* 310. *n.* 4. *in fi. p.* 2. *bon. mem. Merlino in pracit. dec.* 115. *n.* 13. *et in rec. dec.* 245. *num.* 17. *par.* 6.

At omnis difficultas remouetur ex alijs in presenti casu concurrentibus, quæ excludunt perpetuitatem Vicarij, & ostendunt vere illum esse nunc amouibi-
7 lem. Et Primo quia agitur de ecclesia regulari ratione vnionis Monasterio facta, in qua de iure deputantur Vicarij amouibiles *cap.* 1. *de cappell. monach. Sanch. in precept. Decal. lib.* 7. *cap.* 19 *n.* 104. *Gonzal lo. prox. cit. n.* 31. *Rota apud Duran. dec.* 74. *n.* 27. *et in rec. dec.* 297. *n.* 3. *part.* 5.

Elicitur secundo ex duabus deputationibus de anno 1539. factis, & relatis in summar. Abbatis, in quibus præuia expressione quod Vicarius erat annalis, ad nutum quoq; fuit tunc deputatus, quæ antiquissimæ deputationes, & metam centum annorum excedentes optime inseruiunt pro iustificatione huius qualitatis, eo ipso quod sunt sortitæ effectum per admissionem vnius Vicarij secuta remotione alterius, & facta in secunda admissione mentione prioris iuxta *cons. Oldrad.* 229. passim à Rota aprobatum vt coram *f. mem. Greg. XV. dec.* 215. *n.* 1. *Seraph. dec.* 337. *n.* 2. *& dec.* 1141. *n.* 2. *Merlin. dec.* 4. *n.* 1. *dec.* 95. *n* 5. *& in rec. dec.* 152. *n.* 2. *p.* 5.

His accedit concordia de anno 1577. inita inter Abbatem de Yrach, & Beneficiatos, & incolas de Mendauia vbi dictus Abbas annuens instantiæ Vicarij super argumento congruæ, & ad talem effectum vnioni vnius ex beneficijs Sancti Ioannis quod ille retinebat, & in remotione à Vicaria dimittere debebat, facultatem etiam sibi reseruauit ad annum, & libitum amouendi: ex qua concordia implicitam, & explicitam amouibilitatem continente cum subsequuta illius confirmatione per ordinarium, iunctis recentioribus deputationibus relatiue ad dictam concordiam ab eodem Abbate de annis 1637. & sequentibus factis de Vicaria tanquam de amouibili, euidenter patet illam esse talem, cum hæc sit illius natura vt noua
8 fiat prouisio, non expectata morte primi. *Rota dec.* 328. *n.* 9. *apud Post. de Manut. et in Maceraten. Cappellania* 10. *Maij* 1660. *coram me* §. *Iniustitia.*

Non vrget contra dictam concordiam exceptio nullitatis ex defectu beneplaciti Apostolici requisiti pro illius validitate ex constit. Vrbana super præiudicialibus ecclesiæ edita. Tum quia non fuit inita ad effectum tunc firmandi quod imposterum Vicaria esset amouibilis ad nutum Abbatis, ex quo talem

per

9 per antea fuisse supponitur, & cum tali supposito ille qui spatio septem annorum fuerit Vicarius absq; remotione, deputatur Oeconomus, atq; ideo non requirebatur confirmatio. Tum quia constitutio Vrbana non habet locum in contractibus inter duas ecclesias factis ex legislatoris mente quæ fuit vt consu-
10 leretur rebus ecclesiæ aduersus vsurpatores, vt decisum fuit in *Vicen. Portionum prima Iunii 1643 coram bo: me Dunozetto*.

Non releuat quod nonnulli ex Vicarijs pro tempore ob assecutionem alterius beneficij, vel alias Vicariam dimittere volentes id fecerunt in manibus Iuratorum, & isti de more alios ad exercendam curam animarum præsentationibus relatis *in Summar. Vicarii n.* 4. Vnde referebatur ad exclusionem manualitatis Vicariæ, quia inde non potest educi quod esset perpetua, & daretur in titulum, dum admissa perpe-
11 tuitate nullatenus poterat dimitti in manibus laycorum, vt sunt Iurati, & dimissionem admittere, cum hoc sit facultas superioribus ecclesiasticis solum reseruata *ad tex. in cap. si admonet. cap. quod in dubiis cap. nisi cum prædam de renunciat. Couarr. var. resol. lib.5. cap. 5. n. 6. Garz. de benefic. p. 11. cap. 3. n. 219. et seqq. et n. 223. cum seq. Rota in Anglonen. Archipresbiteratus 26. Iunii. 1654. S. quia cum coram R. P. D. meo Albergato.*

Quibus nullatenus visum fuit resiste-
12 re decretum Sac. Concil. Tridentini *in sess. 7. cap. 7. de reform.* quatenus ibi iniungitur locorum ordinarijs quolibet anno visitatio ecclesiarum parochialiũ monasterijs vnitarum, & deputatio Vicariorum perpetuorum pro exercitio curæ animarum; Quoniam hoc simpliciter, & absolute non demandatur, sed remittitur eorundem Ordinariorum arbitrio, si pro bono ecclesiarum regimine ipsis expedire videbitur, vt ibidem notat *Barbos. n. 15 Gonzal. ad reg 8. gloss. 5. §. 3. in fi.* & in indiuiduo ecclesiæ huic monasterio vnitæ firmauit *Rota coram Seraph. d. dec. 1304. n. 1. et in rec. dec. 88. n. 17. p. 9. et in Pamphilonen. Vicariæ de Stella 16. Iunii 1642. coram Reuerendiss. D. meo Decano.*

Prout nec videbatur posse fieri vim inactibus factis à Vicario de Mendauia in dicta ecclesia de Legarde con-
15 cernentibus parochialitatem absque Abbatis vel Prioris licentia: nam dato statu præseferente manualitatem, illi standum est, omniaq; gesta præsumuntur per Vicarium vti nudum ministrum Abbatis. *Gabriel cons. 190. n. 10. vers. hoc igitur lib 2. cum aliis supra alleg.* Nõ si alias animo illi præiudicandi exercuisse non potuit nisi quoq; constet Abbati innotuisse ad not. per *DD. in cap. cum ecclesia sutrina vbi Ripa n. 14. de caus. possess. et propriet. Canaler. dec. 405. n. 3. Adden ad dec. 542. à n. 93. p. 4. to. 3. rec.* & multo minus in tam graue monasterij detrimentum.

Cum itaque ex prædictis satis constet de vnione Parochialis Sancti Ioannis de Mendauia monasterio de Yrache, ac Vicarij ibi residentis amouibilitate, nec in dubium reuocetur quin hæc de Legarda sit illi annexa, ibique Abbates pro tempore plures gesserint actus specificatos, & relatos in eius *Summar. impress. n. 13.* merito fuit resolutum constare de illius bono iure respectu Iuriũ parochialium, & exercitij.

Vtraque parte Informante.

R. P. D. EMERIX.

Bononien. Fenestrar um.
13. *Aprilis 1663.*

ARGVMENTVM.

Fenestræ aperiri possunt in communi pariete etiam si prospectus habeatur ad vicinum; verum ferreis cratis muniendæ sunt.

SVMMARIA.

1 *Aedes altius tollere, & fenestras aperire cuiq; licet, dummodo id ad æmulationem non fiat.*
2 *Statutum ad euitandas rixas emanatum est seruandum.*
3 *Peritis in seruitutis luminis materia standum est.*
4 *Subsidiaria remedia ei qui sponte in necessitatem incidit minime conceduntur.*
5 *Ferreis cratis munienda sunt fenestræ prospectum habentes ad vicini domum.*

DE-

DECISIO XII.

Directa mihi causa appellationis à sententia Auditoris Vicelegati Bononiæ confirmatoria alterius Rotæ Bononiensis, in qua declaratum fuit licere Francisco Zuffio habere fenestras apertas tam in parte superiori quam inferiori domus, quam ædificauit contiguam viridario Caroli Cignani, dummodo tamen apponat cratem ferream in medio muri. Dedi dubium an Fenestræ in totum claudi debeant, vel sufficiat apponi ferratas iuxta formam traditam in sententijs de partibus, quo hodie proposito Domini responderunt fenestras esse permittendas ad lumen, non ad prospectum, & cum ferratis. Ratio resolutionis quo ad primam partem fundatur in dispositione Iuris communis, secundum quod licitum est

1 vnicuiq; ædes altius extollere, & in eis fenestras aperire *l. altius & ibi Bald. n. 4. & Castrens. n. 5. C. de seruit. Honded. cons. 80. n. 15. & seqq. Berous cons. 134. n. 15. lib. 3. Cepoll. de seruit. cap. 62. per tot. & Rota Bononien. dec. 110. n. 3.* Dumodo id non faciat ad æmulationem, prout in dubio non præsumitur donec contrarium probetur. *Menoch. de arbit. lib. 2. centur. 3. cons. 356. n. 9. Andreas Gail. obseru. 69. n. 30. lib. 2. Viuius dec. 306. n. 1. lib. 2. & Rota Bonon. d. dec. 110. n. 11. cum alijs adduct. per Rot. coram Buratt. dec. 631. n. 6. & Add. ib. n. 25.*

Quo vero ad secundum innititur dispositioni statuti particularis ciuitatis Bononiæ, quo vicino interdicitur in muro proprio seu conducto aperire foramen vel fenestras vnde pateat aditus vel prospectus in hortum vel domum vicini, nisi aliunde commode lumen haberi non possit, cuius quidem statuti dispositionem vti emanatam pro communi bono ad euitandas rixas, & dis-

1 cordias seruandam esse in similibus terminis censuerunt *Io: Oinot. in §. prædiorum Vrbanor. instit. de seruitut. Berous d. cons. 134. n. 15. vers. de iure vero municipali Io: Bapt. Gargiareus in Iur. Singul. p. 1. singul. 13. n. 48 cum seqq. Rota Bonon. dec. 100. n. 7. & d. dec. 110. n. 1.*

Nec obstat quod statutum locum nō habeat quando aliunde commode haberi lumen non potest, quodq; saltem in duobus cubiculis seu mansionibus, attento præsertim statu fabricæ, lumen aliunde commode haberi non possit

3 iuxta relationem tertij Periti, cui in hoc standum est *l. 1. in princ. ff. de Ventre inspic. Grat. dicept. for. cap. 600. n. 22. & seqq. Rota dec. 171. p. 7. & dec. 318. n. 33. p. p. rec. vbi plures cumulantur.*

Quia quicquid sit, an debeat attendi præsens status fabricæ, vel potius initium secundum quod, vt refert idem Peritus, aliter construi poterat, prout vult *Add. ad. Rot. Bonon. dec. 97. §. 4. distinctio vers. secundo casu* motus ex ratione quod remedia subsidiaria non

4 conceduntur ei, qui sua sponte in necessitatem incidit. *Menoch. de arbit. lib. 1. centur. 2. cas. 182. n. 38. & Rota dec. 189. n. 34. post Zacch. de Oblig. Camer.*

Tollitur obiectum dum non ordinatur in totum claudi fenestras, sed permittitur quidem Zuffio illas habere, ita tamen quod per appositionem cratis ferreæ seu ferratarū in medio muri impediatur ipsi aditus, & liber prospectus in viridarium Cignani, sic enim nec præsens status fabricæ deformabitur, nec Cignanus habebit quod conqueratur, cum adimpleta remaneat mens, & ratio statuentium, quæ in eo vnice consistit, ne vicinus habeat aditum vel liberum prospectum in domum vel hortum vicini, prout aperte colligitur *ex rubr. d. stat. §. item si quis, &* obseruat *Monterent. ibid. verb. Fenestram* &c.

Et ita vtraq; &c.

R. P. D. BOVRLEMONT

Discursus in Pisana Tenutæ

ARGVMENTVM.

Confines qualiter probandi. Possessio, quæ potior ac iustior, quæue manutenibilis. Reintegratio cui concedenda.

SVMMARIA.

1 *Possidens iuste, obtinere debet, & aduersarium remouere.*

2 *Possessio apud duos in solidum remanere*

nere non potest.

3 *Possidens prior obtinere debet in posterioris concursu, quemadmodum ex iusto, & potiori titulo.*

4 *Locationum instrumenta possessionem probant & n.14.*

5 *Idemtitatem bonorum probant scriptura, iuxta positio diuisoria, & publicum æstimum.*

6 *Aestima pleni§sime probant aduersus eos, de quorum voluntate confecta sunt, & quandoque contra tertium.*

7 *Ad idemtitatem probandam duæ tantum demonstrationes, & duorum terminorum conuenientia sufficiunt.*

8 *Conductor eius nomine possidet, cui mercedem soluit.*

9 *Reuelationes in vim monitorialium faciunt fidem.*

10 *Possessio testibus quomodo probetur.*

11 *Manutentio iustiori, antiquiori, & magis continuato possessori est tribuenda: quod in alterius præiudicium locum non habet.*

12 *Possessionis continuatio quomodo admittatur.*

13 *Hæredibus possessio mediantibus colonis acquiritur.*

15 *Aestimum non probat contra illum qui non interfuit.*

16 *Testes examinati in summarijssimo fidem non faciunt in plenario.*

17 *Testes dubij, æquiuoci, & non repetiti fidem non faciunt.*

18 *Testibus de proprio facto deponentibus magis credendum est.*

19 *In materia confinium, & terminorum instrumenta attenduntur.*

20 *Idemtitatem in antiquis probant enunciatiuæ.*

21 *Confinia eadem existimantur permansisse.*

22 *Confinia quid comprehendant.*

23 *In locatione Tenutæ omnes eius pertinentiæ comprehenduntur.*

24 *Confinium enunciatio per præpositionem In, ad eorum comprehensionem in Tenuta probandam plurimum confert.*

25 *Dictio versus non comprehendit locum, ad cuius situm rei existentiam demonstrat.*

26 *Modicitas prati demonstrat quantum veniat in locatione.*

27 *Impugnare non potest, qui approbauit Emphyteusis concessionem.*

28 *Dispositio generalis, quæ in vno tantum verificari potest, habetur pro speciali.*

29 *Laudum possessionem alicuius rei, puta Foueæ, probat.*

30 *Relatum inest cum suis qualitatibus in referente.*

31 *In manutentionis causa articuli proprietatem concernentes non sunt impertinentes.*

32 *Terminorum generalium significatio per dictionem, Vel, & modum loquendi, seu aliter, declaratur, & restringitur.*

33 *Diuersificatio oriri facit dubietatem, quæ non releuat.*

34 *Confinium expressio facit censere omnes partes expressas concessas.*

35 *Bona pro confinibus enunciata cum bonis confinatis non comprehenduntur.*

36 *Possessionem colorare non potest notorius error.*

37 *Libri contra producentem probare debent.*

38 *Probationes potentiores sunt præferendæ.*

39 *Dictio, Versus, intrinsecitatem non denotat, sed remotam adiacentiam.*

40 *Fidibus ministrorum deferendum est in ijs, quæ ad eorum officium spectant.*

41 *Testis æquiuocus attendendus non est.*

42 *Enunciatiua ad partis suggestionem insinuata non præiudicant.*

43 *Verbum, Iuxta, cum termino reperto confert ad viam probandam.*

44 *Idemtitas prædiorum qualiter in antiquis iustificanda.*

45 *Dominium Tenutæ ex laudo, locationibus, & termino reperto, præsumptionibus iunctis, & coniecturis probatur.*

46 *Reintegratio non probanti possessionem antiquiorem non conceditur.*

47 *Præscriptio 40. annorum possessionem inutilem reddit.*

48 *Reintegratio conceditur antiquiorem probanti possessionem, & iuniorem prætendenti.*

DECISIO XIII.

IN Territorio Pisano situs est, ager, seu fundus antiquissimis temporibus Sylua Palatina, nunc autem iuxta vulgare idioma, Tenuta di Migliarino communis Malauentris nuncupatus, quem syluosi locorum anfractus, & inculta soli na-

natura, varia hincindè instrumentorum super actibus possessorijs,& denominationibus, atque finium determinatione discrepantium series testium dicta respectiuè opposita,& inter se dissonantia, aliaque digladiantium præsumptionũ, & consequentiarum pariter vtrinque exagerata argumenta, in perdifficili diuturnæ controuersiæ inter Mensam Archiepiscopalẽ Pisanam,& D.Ducem de Saluiatis, quoad quædam eius corpora labyrintho inuoluere;Quocirca,ne confusa nimis huius arduæ disceptationis causa in dispendiosum producatur tœdium, digesta, & elucidata per discursum facti; atque iuris materia eius resolutionem DD. mei censuerunt esse contrahendam, mihique illud oneris imposuere, in quo morem gessisse ex officij ratione,vti debeo, si non ad modum in tàm graui Prouincia requisitũ pro tota saltem animi contentione allaborauisse,aliqualem ne demereri excusationem,æquissima DD.meorum spondet indulgentia, quæ velut auspice magis impulsus, & accensus, præmisso motæ litis contextu, positoque rerum tractandarum ordine, veritatis inquirendæ voto, quantum in me erit satisfaciam.

Primus huius discriminis litigiosi motus duxit originem ex eo, quod quidam nomine de Saluiatis (quos tamen D.Dux negat,suos Authores esse, vti à Mensa allegantur) cum socijs in negotio, sub vulgari nomenclatura cantante, Banca, seu Magona di Pisa, conduxerant ab anno 1574.multa tenimenta Mensæ Archiepiscopalis instrumentis locationum expressa, atquè etiam eodem tempore habuerunt Tenutam de Migliarino ab Authoribus D. Ducis sibi locatam, cum omnibus accessionibus,& pertinentijs:Cum verò per multum temporis interuallum Tenimenta Mensæ, & D. Ducis in possessione conductorum promiscuo vsu, & ordine confuso permanserint,accedente colonorum infrequentia, ac Terminorum positione neglecta, seù, si quæ fuit antè disputabili obliuioni tradita, factum est,vt de anno 1621. occasione restitutionis faciendæ locatoribus, Mensa Archiepiscopalis, & D. Dux de Saluiatis super recuperatione reali controuersorum locorum omninò discordes, in grauem hanc deuenirent controuersiam,quæ coram Reuerendissimo Nuncio Florentiæ prius auocata possessione per summarijssimum possessorium fauore Mensæ, est acta, eidemque dimissa,& relaxata per sententiam cum mandato de manutenendo possessione, super tenutis controuersis, videlicet, *Padule di Maluentre*, *Poggio à padule Debbi*, *Isola*, *Romita Pecoreccia*, *Fossa Magna*,& *Lama Trinca bonaldi*. at in plenario possessorio causa alia mota est in eodem Tribunali Reuerendissimi Domini Nuncij Florentiæ quippe qui retractata sententia in summarijssimo lata manutentionem cum reintegrationem D. Duci super illis Tenutis concessit, exceptis tamen *Poggio à Padule*, *Pecoreccia*,& *Lama Trincabonaldi*,super quibus reseruauit iura D. Ducis in petitorio deducenda; Postea verò interposita per Mensam Pisanam appellatione,aditaquè Signatura Iustitiæ,Causa fuit commissa bon. me. Peutingerio *cum facultate manutenendi, quem de Iure*, & quia pro parte D. Ducis contendebatur sententiam transijsse in iudicatum ab eadem Signatura superaddita fuit commissio executorialis cum clausula constito de re iudicata, & consequenter causa in Rota disputata sub die 17. Maij 1652. Dominis visum est, vt propter quædam impedimenta per mensam adducta, & non omni excusatione carentia prætermissa sententiæ validitate, strictè super eius iustitia informaretur, quo peracto iuxtà DD. resolutionem benignam, & æquitate plenam, Causa deinceps quintam cum dilatorijs, & illiquidis rescriptis passa est propositionem, & ad sextam super iustitia sententiæ propositionem est protracta, in qua coram me in locum bonæ memoriæ Peutingerij suffecto die 5. Martij 1661. resolutum fuit, vt fieret acessus per R.P. D. meum Thayam, & coram eo conficeretur planta, *quibus ab eo iuxta sui morem ingenitum vigilantissima æquè, ac perspicacissima disertatione locali executioni demandatis* tandem Causa coràm me die 5.Maij 1662. repropòsita DD. mandarunt supra nomi-

minatum fieri discursum, in quo iustitiam, vel iniustitiam sententiæ, pro potioribus actoris, aut rei argumentis explanaturus, me, non à methodico tramite recessurum sum arbitratus, si proæmiali conclusione super possessione requisita, & præferibili in plenario possessorio, in fronte discursus apposita, totum prætensionum vtriusque partis negotium in tribus inspectionibus expediam.

In quarum prima possessionem vtriusque partis suis probationibus, & selectiori Facti, & iuris dilucidatione, quantum in re contumacibus dubijs irretita fieri dabitur; expositam DD. meorum iudicio recensebo; In secunda vero, *attenta suspensione petitorij à Domino Duce pluries repetita*, præsumptiones possessionem D. Ducis coadiuuantes ex instrumentis elicitas cum responsionibus à Mensa datis perpendam, *ad hoc, vt solummodò illesa ratione petitorij Duci inseruiant plenario*; in tertia appendicem super reintegratione adnectam, ex quibus omnibus suo loco accuratè ponderandis iustitia, vel iniustitia sententiæ, atque pleniora prætensionum vtriusque partis fundamenta, Deo dante, non mediocriter elucescent.

Antequam autem ad discussionem iurium descendam DD. meos præmonere debeo, vt scopum inspectionis, & examinis, hac in causa dirigant ad indagandum; Primò an loca controuersa, & in locationibus Mensæ specificata, & in locationibus D. Ducis sub generico modo loquendi cum pertinentijs, & annexis comprehensa, à locatoribus reuera nomine Mensæ vel nomine Domini Ducis vsque ad tempus motæ litis fuerint possessa; Secundo an Tenuta de Migliarino habeat peculiares terminos; ad quos debeant restringi confinia enunciata in antiquis instrumentis pro parte D.Ducis adductis; & tertiò, an illa loca possint verificari extra dicta confinia generalia.

Super his enim tribus dubijs formantur tres proæmiales conclusionis canones, pro enucleandis potioris possessionis priuilegijs, ad quos in hac causa tota materia potest reduci amandatis alijs casibus extra præsentem vagantibus, vel parum ad eam spectantibus, & ad quorum normam omnibus deducendis modus imponi poterit decisiuus.

1 Nam si possessio continuata ad tempus motæ litis, elicitur ex instrumentis, & probationibus potior, ac iustior, respectu alterutrius è collitigantibus, eo casu firmatur primus Canon, quod obtinere debet, qui iustè possidet, & Aduersarius à iudicio remouetur, ne iustum possessorem iniustè perturbet, Bald. *in l. Ordinarij ff. de rei vindicat.* Ruin. *cons.* 28. *num.* 12. *versic. secundus casus lib.*4. Menoch. *de retinend. remed.* 3. *num.*715.

2 Si verò ambo collitigantes æquali probationum momento suam possessionem iustificant eoq; casu cum possessio apud duos insolidum remanere non possit iuxtà tex. *in l.* 3. §. *ex contrario ff. de acquirend. possess.* & quælibet posterior dicatur clandestina, & vitiosa possessio *c. licet causam de probat.* firmatur secundus Canon, quod qui suam possessionem esse antiquiorem probat obtinere debet concursu posterioris, Bart. *in l. si duo n.*4. *ff. vti possidet.* Anca *.cons.*866. Barbat. *cons.* 21 *col.*2. *lib.*4.

3 etiamsi iunior esset intitulata Bald. *in l. data opera num.* 68. C. *de ijs, qui accus. non poss.* Ber. *in c. licet causam de probat.* Rota *decis.* 214. *n.*3. *par.*8. *recent. decis.* 35. *num.*2. *par.* 2. *recent.*

Si denique vtriusque partis probationes in pari gradu temporis, & conditionis colluctari reperiantur, nec sit facilè scrutari quænam possessio sit magis fundata pro controuersiæ decisione, tunc præscribitur à DD. Tertius Canon, videlicet, quòd qui vltrà æqualem possessionem iustum titulum ostendit, quoad ea ratione manutenibilis efficitur, quia ex eo titulo emanat iuris potioris coniectum subsidium, & præsumpta anterior possessio *l.* 1. *C. de Edict. Diu. Adr. tollen. d. cap. licet causam de probat.* ibique Baldus *n.* 3. Bart. *in d. l. si duo num.* 4. *ff. vti possidet.* Socc. *cons.*15. *n.*4. *lib.*4. seu, vt dicunt, titulata possessio, quæ in paritate probationum est præferenda Posth. *de manuten. obseru.*71. *n.*105. vbi latè Alex. *cons.*86.

 *n.*12.

n.12.lib.5. Rot. *dec.* 594. *n.1.& 2.par.1. diuerſ. in rec. dec.* 230. *num.* 15. *par.* 8. poſt Poſth. *dec.* 116.*n.*8. *& dec.*493.*n.*5.

4 Quibus ità præmiſſis ptimam inſpectionem aggredior, in qua Menſa Archiepiſcopalis Piſana ſuam poſſeſſionem omnibus dictis modis, conditionibus, & qualitatibus in plenario requiſitis ſurgere prætendit ex multis inſtrumentis locationum ab anno 1574. vſque ad annum 1618. à Menſa factis, in quibus expreſſa, & ſpecificata tenimenta, dicta *Iſola*, *Romita*, *Pecoreccia*, *Poggio*, *e Padule*, *e Foſſa Magna*, comprehenduntur *Summ. impreſſo Menſæ præced. poſitionis num.* 8. quorum vigore, ſtante potiſſimum mercedum ſolutione, atque exactione penſionum *d. Summario num.*9. non dubium eſt quin poſſeſſio ſuper illis locis pleniſſimè probetur, iuxtà celebrem intelligentiam Bart. *in l. qui vniuerſas* §. *quod per Colonum*, *& in l.quamuis* §. *ſi conductor ff. de acquirend. poſſeſſ.* Soccin. Sen. *conſ.* 106. *num.*3. *lib.*3. quorum opinionem Rota eſt amplexa ad effectum non ſolum probandi poſſeſſionem inter locatorem, & conductorem *dec.*766.*num.*3. *par.* 2. *lib.* 3. *diuerſor. Add. ad Gregor.* XV. *deciſ.6. num.*4. Sed etiam contra tertium, iuxta elegantes declarationes *Menoch. de retinend. remed.* 3. *num.*572. *& ſeqq. deciſ.*5. *num.*1.*& deciſ.*391. *nu.*3. *coram Canal. Gregor. XV. dec.* 6. *nu.* 6. *&* 7. ibique Adden. *& dec.*500. *num.*2. in quibus allegantur Gabr. *concl.*4.*n.*2. *&* 7. Grat. *conſ.*50.*num.*2. *lib.*1.

5 Quæ poſſeſſio Menſæ redditur adhuc indubitata ſuper dictis locis controuerſis ex multis alijs ſcripturis identitatem locorum probantibus, vt videre eſt in inuentario facto à Priore Eccleſiæ S.Nicolai de anno 1594.*Summario impreſſo Menſæ præcedentis Poſitionis num.*3. vbi expreſsè, & ſpecificè *via Turris Filicaiæ. quæ per mediam ſyluam tranſit vſque ad Lacum Maciuccoli. ponitur pro confine bonorum dictæ Eccleſiæ, iuxta bona ſpectantia ad Archiepiſcopatum*, ſicquè ex iuxta poſitione diuiſoria, reſultat identitas, Poggij paludis, Padudis, & Foueæ Magnæ, quæ reperiuntur citra viam illam, bona Menſæ à bonis Prioratus Sancti Nicolai ſeparantem, ſicuti etiam identitas Tenutæ dictæ Lama Trincabonaldi, cum nominatim in Inuentario dicatur ſpectare ad Menſam, quamuis exiſtat in Tenuta de Migliarino atq. *ex l.fin.C.Arbitrar.Tut. & l Tutor qui repertorium ff. de adminiſtrat.Tut.* Bart. & alij DD. *in l. fin. C. de iur. deliber.* Decian. *conſ.* 76. *num.*8.*lib.*3. Pariſ.*conſ.*45. *num*20.*lib.*2.

6 Hancquè identitatis demonſtrationem confirmat æſtimum bonorum Menſæ factum de anno 1619. ante motam litem, in quo pariter *via publica Turris Filicaiæ* affirmatur diuidere bona Menſæ, quodque eadem Menſa partem habeat in dicta Tenuta Lama Trincabonaldi; *Summario Menſæ præſentis poſitionis numer.*4. cuius æſtimi publica auctoritate confecti, & in officio publico cuſtoditi per Miniſtrum ad id deputatum eius eſt fidei, vt bona cenſeantur eſſe illius, ad cuius fauorem in eo ſunt deſcripta Soccin.Sen. *conſ.*205. *per tot. lib.*2. Ber. *conſil.*77. *num.*13. Peregr. *de fideic. art.*44.*n.*7. cum pluribus ad hunc effectum ponderatis in ſimilibus terminis identitatis *in dec.* 205. *nu.*6.*p.* 8. *recent.* præcipuè quotieſcunque in alio æſtimo ad fauorem alterius eodem tempore deſcripta non reperiantur, Caſtren. *in l.ſi pater C.de act.empt.*Soccin. *in l.1.num.*37. *ff.de acquiren.poſſeſſ.* optimè Rota *in d.dec.*205. *num.*7.*par.*8. *recent.* at in præſenti caſu non reperiuntur deſcripta in aliquo æſtimo ad fauorem alterius; Quinimmò in æſtimis D. Ducis (quamuis in illis ad eius fauorem oppoſita eſſe deberent, ſi de eo tempore, quo facta ſunt æſtima, ad eum ſpectare conſtitiſſet) contrarium habetur, ſiquidem in ipſis legitur conformis bonorum deſcriptio tenori ſupradicti inuentarij, & æſtimi menſæ, nempè quòd pars Tenutæ dictæ Lama Trincabonaldi ſpectat ad Menſam, & quòd via Turtis Filicaiæ, quæ tendit ad lacum Maciuccoli ſit iuxtà bona Menſæ *Summario præſentis poſitionis n.* 1.2.*&* 3. quapropter pro parte Menſæ, eam poſſediſſe ſupradicta loca, infertur ex dictis æſtimis D. Ducis de anno 1555. & 1579. *dicto Summario Menſæ num.*1. *&* 2.& ſignanter ex illo de anno

1619.

1619. *d. Sum. num.* 2. & 3. auctoritate Principis edicto, & prænia citatione possessorum ad approbandum, constructo, iuxtà receptam conclusionem, quod æstima plenissimè probant contrà eos, de quorum voluntate confecta sunt ex Text. *in l. censualis C. de dona.* Pereg. *de fideicom. ar.* 44. *n.* 9 & contra omnes causam habentes ab eis, Bar. *in l. si à tè §. fin. ff. de except. rei* dicũt Ruin. *cons.* 40. *n.* 3. *lib.* 4. Aret. *cons.* 36. *n.* 3. Rota *dec.* 706. *n.* 6. *p.* 2. *recent.* & consequenter tot adminiculis, & circumstantijs fauore Mensæ vallata, si opus esset, probarent contra Tertium, Aretin. in *in l. decem num.* 4. *ff. de verb. oblig.* Soccin. Sen. *consil.* 205. *col.* 2. *lib.* 2. Afflict. *dec* 303. *num.* 3. & 4. Burat. *dec.* 690. *n.* 2. Seraph. *dec.* 1077. *nu.* 2. Rota *in recen. dec.* 227. *num.* 13. *p.* 8.

7 Tot ergo demonstrationibus ex instrumentis locationum ex inuentario Prioris Sancti Nicolai, & æstimis bonorum Mensæ, atque bonorum dicti Ducis desumptis, remanet iustificata locorum controuersorum identitas, & super ipsis notoria possessio, cum duæ tantùm demonstrationes ad illum finem sufficerent Barth. *in l. demonstratio falsa num.* 14. *ff. dc condit. & demonst.* Soccin. *consil* 89. *num.* 1. *lib.* 1. Alex. *consil.* 73. *n.* 6. Gregor. *dec.* 575. *num.* 3. Sicuti etiam sufficit duorum terminorum conuenientia non obstante in alijs diuersitate, secundum veriorem, & communiorem opinionem, Marescot. *var. resolut. lib.* 1. *cap.* 12. *num.* 24. & à Rota receptam *dec.* 98. *n.* 1. *par.* 6. & *dec.* 205. *n.* 15. *par.* 8, vbi fusè.

8 Præterea possessio mensæ potentius ad huc iustificatur super locis controuersis, ex eo, *quod Conductores*, qui vtriusque partis bona possidebant, declarauerint in suis libris *se soluere Mensæ pensiones pro affictu bonorum à Mensa locatorum, Summario imoresso nu.* 9. & *specificè* pro affictu Migliarini *Summario Mensæ præsentis positionis num.* 7. cum autem illa bona sint ea, quæ specialiter exprimuntur in instrumentis locationum, necessariò includendum est, dictos Conductores eadem loca nomine Mensæ possedisse, & ea ratione illius possessionem fieri manutenibilem, quia ad illam inuestigandam maximè attenditur animus Conductoris, & arguitur possessionem esse illius, seu illius nomine possidere, cuius nomine mercedem soluit, ac pensionem ex glos. insigni *in l. quamuis §. si Conductor ff. de acquir. poss.* Bald. *consil.* 299. *col.* 2. *lib.* 1. Parisius *consil.* 104. *num.* 8. *lib.* 1. cum multis cumulat. per Menoch. *de retinen. remed.* 3. *num.* 554. & 567.

9 Quibus pro veritatis adminiculo subiungitur reuelatio Samminiatelli Ministri D. Ducis, fidem ad statum bonorum in æstimis firmatum, relatiuam facientis *Summario impresso Mensæ præcedentis positionis num.* 13. quæ admittenda est, vti emissa vigore monitorialium, Verall. *dec.* 208. *num.* 8. *par.* 2. Fa-
10 rinac. *de Testibus q.* 62. *nu.* 274. & 279.
Buratt: *dec.* 266. *num.* 5. vltimoq. loco pro coronanda iustificatione possessionis mensæ in plenario requisita, adducuntur etiam à Mensa quamplurimi testes, quorum depositio vti percutiens actus possessorios, & positiuos *Summar. præsentis positionis n.* 5. & 6. super omnibus locis in instrumentis locationum expressis nomine Mensæ factos, & elaboratos summoperè probationem possessionis exaltant, vt profuso calamo tractat Posth. *de manuten. obser.* 19. *num.* 4. vbi iurium, & decisionum amplissima hac in materia seges habetur, quamobrem concludendum videtur, quod illa numerosa probationum classis, ex omnibus argumentis antecedentibus conflata, victoriam ad portum fauore Mensæ eo facilius sit trasuectura, quo ex ea possessio iustior, & antiquior, magisq; priuilegiata, & ad motam litem continuata, potentissimè propugnatur, ideòq; digna, quod ipsi adscribatur manuten-
11 tio *vulgat. §. retinendæ Institut. de interdict.* Neuizan. *consil.* 81. *nu.* 16. Posth.
de manuten. obseru. 73. *num.* 6. & *seq.* Rota *dec.* 27. *num.* 21. *dec.* 28. *num.* 2. *par.* 1. *diuers.* & *dec.* 529. *nu.* 1. & 2. coram Caual. & ex alijs in Canonibus proæmialis conclusionis allegatis.

At explosis è conuerso pro parte D. Ducis grauissimis rationum momentis nonsine acerrimo conflictu controuersiæ decisio succedere potest; enimuerò quamplurima allegantur motiua, quæ

iuris articulum in præsenti casu reddunt quasi problematicum, suoque ita stant systemate, vt forsan non imparem, sibi queant vindicare defensionis sphęram, & in primis ab informantibus pro eo euertitur fundamentalis basis possessionis Mensæ opposita limitatione doctrinæ Bartholi, ab ipsomet ponderata *in l. quamuis §. si conductor. in fin. ff. de acquir. poss.* qua docetur possessionem omnibus modis supra recensitis, vtcunque munitam, esse prorsus inefficacem, & nullius considerationis, si reuera alius in possessione existere deprehenditur ex *l. Pomponius ff. quibus modis vsufr.* quam Barth. maximè notandam aduertit loco proximè allegato, hancquè limitationem amplexa est Rota *dec. 6.* vbi Adden. *num. 7.* coram San. me. Greg. XV. quæque explicatur à Bald. *in l. Celsus nu. 13. ff. de vsucap.* Grat. *consil. 50. num. 3. lib. 1.* Menoch. *de retinen. remed. 3. num. 367. vers. declarant non procedere* Afflict. *dec. 325. num. 1. & 2.*

Quod verò authores D. Ducis de
2 Saluiaris reuera possederint Tenutam de Migliarino eo tempore, quo Mensa Archiepiscopalis loca controuersa locauit de anno 1574. ijsdem affictuarijs d. Ducis socijs Magonæ nuncupatis, comprobatur, ex eo, quod dicti socij Magonæ iam ante conduxerant Tenutam de Migliarino de anno 1573. vt patet ex instrumento locationis *Summario d. Ducis num. 32.* & ex restitutione facta dictæ Tenutæ authoribus dicti Ducis de anno 1550. *d. Summ. num. 31.* vbi etiam duæ Tenutæ, dictæ la Romita, e l'Isola ad ipsos spectare ponuntur, tum etiam ex pensionum solutione ab affictuarijs ad annum 1618. pro conductione Migliarini continuata *d. Sum. nu. 33.* Exindèq; oritur præsumptio continuationis possessionis, quæ semper admittitur, quotiescunque allegatur ab eo, qui authores possessores habuerit, nomineque possessorio possessionem eorum exponit, Bart. *in l. Pomponius §. vltimo ff. de acquir. poss.* Abb. *in cap. cum ad sedem de restitut. spoliat.* Natt. *consil. 400. num. 6.* cum pluribus à Menoch. allegatis *præsumpt. 64. num. 17. lib. 6.* Rot. pœnes Posth. *dec. 640. num. 12.*

3 Veritas huius Conclusionis in eo fundatur, quod mediantibus Colonis possessio aquiratur hæredibus sine alia apprehensione *l. quadam mulier: ff. de rei vendic.* Cyriac. *contron. 255. num. 11.* Posth. *de manutent. obseru. 59. nu. 6. vers. cum hæredi* attenta potissimum eorum recognitione per solutionem pensionis sequuta, Bart. *in d. l. qui vniuersas, §. quod per Colonum*, ibique DD. *& in l. quamuis, §. si Conductor, ff. de acquir. poss.* Menoch. *de retinen. remed. 3. num. 564. & 567.* vndè sequitur, iura pro possessione Mensæ militantia arte, seu fortuna satis insolita pro iustificando contrario vehementer decertare, Instrumenta enim tot Locationum ab Authoribus D. Ducis factarum, *vt dicto eius Summ. nu. 32*: pariter debent admitti pro concludenti eius possessionis probatione, vt potè quæ, ijsdem gaudeant requisitis, ac Instrumenta Locationum Mensæ, sicquè eorundem Iurium adipiscuntur iustissimam adaptationē, tum etiam ad probandum contrà Tertium, vnoque verbo reciprocum habent robur respectu articuli Iuris, in facto tamen determinandi, sicuti sunt eiusdem conditionis, quæ sequuntur ad extendendam probationem dictorum Instrumentorum quæ, vti antiqua, probant sine effectuatione, Menoch. *remed. 3. retinend. num. 574. cons. 704. num. 13. & 14.* seù quia sunt plura, & geminata, Menoch. *dicto cons. 704. num 14.* Mascard. *de probat. conclus. 1181. num. 11.* Rot. *penes*, Posth. *decis. 651. nu. 1.* Add. ad Buratt. *decis. 263. num. 10.* Seraph. *decis. 1061 num. 3.* Rot. *decis. 146. num. 1. par. 3. recent.*

Cui possessioni D. Ducis tot argumentis suffultæ, & probatæ, non officere dicuntur ea, quæ deducuntur ex æstimis pro parte Mensæ, quia negatur pro parte D. Ducis, consensum fuisse præstitum, ideoquè nullius probationis, Bald. *in l. quidam num. 8. ff. de condit. instit.* Paris. *cons. 104. num. 169. lib. 1.* Rot. *penes* Posth. *d. decis. 640. num. 15.* Adden. ad Buratt. *decis. 317. num. 9.* maximè quia prætenduntur erronea, Decian. *cons. 40. num 71. lib. 4.* Mascard. *de probat. concl. 274. num. 11.* Paris. *cons. 23. num. 235. lib. 1.* Cephal. *cons. 458. num. 71.* vel quia non ipsis fides adhibetur in Co-

Comitatu Pisano de consuetudine, vt patet ex attestatione Curialium illius Vrbis, *d. Summ. d. Ducis nu.* 48. quod maximè aduertendum est. Mascard. *de probat. d. conclus.* 274. *num.* 12. Barbar. *cons.* 6. *num.* 10. Alex. *cons.* 92. *num.* 6. *lib.* 2. Add. ad Buratt. *decis.* 317. *num.* 9.

16 Minusquè illius possessionem Testes pro Mensa examinati asseruntur ostendere, quia, vel fuerunt examinati in sūmarijssimo, sicquè fidem non faciunt in plenario, Greg. XV. *decis.* 535. *num.* 14. Rot. *decis.* 182. *num.* 3. *& decis.* 205. *nu.* 1. *part.* 3. *recent.* vel in plenario, & deponunt de possessione Affictuariorum possidentium bona vtriusque partis, vno & eodem tempore, itaut nesciuerint

17 pro quo, & cuius nomine possederint, & sic vti dubij, & æquiuoci non merentur attendi, Mascard. *de probat. concl.* 1200. *n.* 18. Rot. *penes Pos. de manut. dec.* 46. *num.* 7. in qua insubsistentiæ cymba nauigare dicitur reuelatio Samminiatelli, qui nihil probat, cum sese melius explicauerit *d. Summ. D. Ducis nu.* 45. nec fuerit repetitus, Caualer. *decis.* 21. *num.* 3. Merlin. *decis.* 608. *nu.* 24. vltra

18 quod depositiones Testium Mensæ retunduntur à depositionibus Testium D. Ducis qui non minorem debent obtinere fidem, cum sint etiam rustici circumcolentes, Mantic. *decis.* 743. *num* 1. & de facto proprio deponant, Surd. *cons.* 49. *num.* 7. Cyriac. *controu.* 10. *num.* 8. Gregor. XV. *decis.* 351. *nu.* 11. *decis.* 449. *nu.* 7. *& decis.* 521. *nu.* 2. quod etiam magis sit tribuendum scripturis, & publicis documentis, possessionem D. Ducis vigore terminorum, & confinium super locis controuersis insinuatibus

19 quod apprimè perpendendum est, cum agatur super rebus antiquissimis, Felin. *in cap. cum causam de probat.* Soccin. *cons.* 187. *nn.* 18. *lib.* 2. Bald. *cons.* 109. *in princip. lib.* 4. Rot. *dec.* 15. *num.* 8. coram Gregor. *& decis.* 34. *num. pariter.* 8. coram eodem.

Sed aduertendo, quod harum scriptu-

20 rarum discussio sensim Discursum inclinet ad rationem petitorij, *cuius suspensio expressè repetitis vicibus pro parte D. Ducis est intimata, Summ. impress. nu.* 5. *& Processu fol.* 8. 156. 157. 506. *&* 682. *in quibus leguntur multæ protestationes super suspensione petitorij*, quæque ex peculiari dispositione Iudicij plenarij, fortiùs locum habet quotiescunque incontinenti non est data exceptio Dominij, vt optimè per Menoch. *de retinen. remed.* 3. *num.* 672. *& seqq.* qua de causa Iudex caret super eo Iurisdictione, Rot. *decis.* 194. coram Pen. ad secundam inspectionem gradum faciam, in qua strictius veritatis causa ventilabitur. Ratio autem, quæ me mouit ad formandam hanc inspectionem super præsumptionibus eliciendis ex multis antiquissimis Instrumentis pro coadiuuanda possessione D. Ducis, seù vt melius dicam, ad seligendas, aut reponendas in vna inspectione præsumptiones illas permixtè ab informantibus pro D. Duce sparsas, ea fuit scilicèt, ad hoc vt ex illis facilius, & commodius erui possit, quicquid consideratione dignum est, *pro corroboranda probatione possessionis dicti Ducis*, quæ minus, *adæquatam ex supra deductis sortitur perfectionem, ex eo quod loca controuersa specificata sunt nominatim in Instrumentis Locationum Mensæ, at in illis d. Ducis possunt tantum venire sub generica comprehensione totius Tenutæ de Migliarino*, & vt ratio distributiua suum haberet complementum, suas quoque Mensæ responsiones adnectere Iudicis vtriusque partis iura referentis postulauit officium, ad quem effectum præmittendum est pro indubitato Tenutam de Migliarino nuncupatam, in duas partes antiquitùs fuisse diuisam, quarum altera ad Ecclesiam Sancti Nicolai, altera verò ad dd. de Orlandis spectabat, & ad præsens vtraque sub Dominio D. Ducis existit, multaque instrumenta vetustissima à Domino Duce produci, in quibus confinia enunciata dictæ Tenutæ comprehendunt inclusiuè controuersa Tenutarum corpora, quam ob causam informantes pro Domino Duce ijs vtuntur pro adminiculo ad extendendam possessionem, eliciendo ex eorum enunciatiuis potentissimas præsumptiones, quæ inseruiunt ad probandam identitatem in antiquis, Paris. *consil.* 17. *numer.* 6. *lib.* 1. Ruin. *cons.* 65. *num.* 20. *lib.* 5. Bald. *cons.* 267. *lib.* 2. cum alijs pluribus congestis per Marescott. *var. resol. cap.* 12. *num.* 39. *lib.* 1.

Prima

21 Prima præsumptio, quæ opitulatur voto d. Ducis, illa solemnis est, quæ depromitur ex enunciatiuis Instrumentorum totum corpus Tenutæ Migliarini per fines circumductos etiam loca controuersa includentes, designantibus, *Summar. D. Ducis num. 3. 4. & pluribus seqq. & Summ. impresso Mensæ præcedentis positionis*. In quibus vniformis est confinium Tenutæ Migliarini determinatio, quæ, seù quoad partem Orlandorum, seù quoad eam Ecclesiæ, seù quoad vtrámque simul vnitam; Tantam habet limitum consonantiam, vt negari non possit, quin loca controuersa in ipsis confinibus includantur; & inferatur, ea spectare ad Dominum Ducem, & venire sub appellatione generali Tenutæ de Migliarino, ex eo, quod iuris præsumptione eadem confinia existimantur permansisse, nisi contrarium exaduerso probatum fuerit Menoch. *præsumpt. 46. n. 1. lib. 6.* Felin. *cap. cum causam n. 12. de*
22 *probat.* Decian. *consf. 44. num. 20. vol. 1.* Ruin. *consf. 50. n. 14. lib. 1.* Rot. *dec. 254. n. 29. & decis. 215. n. 4. p. 7. rec.* Verall. *dec. 337. lib. 3.* maximè dum pro confinibus dantur flumina, & mare, quæ dicuntur confinia æterna, Bald. *in d. cap. cum causam de probat.* ibique Felin. *n. 5.* Rot. *decis. 683. num. 3. par. 1. recent.* vndè, intrat firmata à DD. regula, quod confinia mensuram, quantitatem, & extensionem indicantia, quicquid intra ea includitur comprehendunt, Bald. *in rubric. C. de contrah. empt. n. 43.* Textus *in l. si fines, C. de Euict. l. patronus, §. 1. & 2. de leg. 3. l. forma, ff. de cens.* Dec. *consf. 146. col. 3. n. 14.* Paris. *consf. 64. n. 19. lib. 1.* cum multis cumulatis per Grat. *discept. 657. n. 26.* Rot. *decis. 234. n. 3.* Ex quibus euidenter sequitur dicta loca controuersa fuisse ab Authoribus dicti Ducis possessa, cum locauerint Tenutam de Migliarino cum omnibus accessionibus, & pertinentijs, suisquè confinibus, & terminis notis, quod maximè est releuantiæ, ad probandam possessionem D. Ducis super dictis Tenutis controuer-
23 sis, quia licet non specificentur in eius locationibus, continentur tamen sub generica totius Tenutæ comprehensione, quæ secum *importat* omnes accessiones, pertinentias, & partes integrantes, sicuti de facto totum corpus Tenutæ locatum est cum accessionibus, pertinentijs, &c. *dicto Summ. D. Ducis n. 12. & seqq. in l. in legatis n. 1. C. delegat.* Bart. *in l. Seia quinta Tiranne, ff. de fund. rust.* Natt. *consf. 446. n. 5.* Curt Iun. *consf. 184. n. 8. & seqq.* prolixè Gratian. *discept. for. d. cap. 657. n. 20. & seqq.* Rot. *decis. 164. n. 26. p. 6. rec.* & penes Posth. *de manut. dec. 26. num. 6. & decis. 120. n. 4. eadem p. 6. recent.*

24 Secunda præsumptio, quæ præcedentem summoperè corroborat, deducitur ex eo, quod prædicta limitum, & confinium enunciatio sit expressa per dictionem *In*, vt patet ex instrumentis vtriusque medietatis Tenutæ mentionem facientibus, quoad partem Ecclesiæ Sancti Nicolai, videlicet confinia ita declarantur; *tenet vnum caput in Mari, aliud caput in Lacu Maciuccoli, & partim in Fossa Magna, Latus vnum in Fouea nona, aliud latus in Terra nobilium de Orlandis*, & quoad medietatem Orlandorum, *tenet vnum caput in fossa dicta Storreggiana, & partim in bonis nobilium de Oaprona, aliud caput in bonis Ecclesiæ Sancti Nicolai de Migliarino, latus vnum in Fouea vocata Fossa magna aliud latus partim in Mari, & partim in Terris Hospitalis noui Misericordiæ de Pisis, vocata la Romita, &c. Summ. D. Ducis n. 8. & 23.* & passim in omnibus instrumentis locationum factis ab Ecclesia Sancti Nicolai, vel ab Orlandis, qui modus enunciandi limites potissimum, confert ad probandam comprehensionem Tenutarum controuersarum, vi præpositionis, *In*, quæ denotat, & importat intrinsicitatem iuxta Text. *in l. 1. ff. de Flum.* gloss. *in l. 3. ff. de*
25 *offic. Præsid. DD. in l. Gallus, §. ille casus, ff. de liber. & posth.* vbi Ias. *num. 21.* Alex. *nu. 15.* & Bart. quos sequuta est Rota *decis. 683. n. 8. par. 1. dec. 274. n. 14. p. 8. & dec. 316. n. 10. par. 9. recent.* Put. *dec. 220. n. 4. lib. 2.* præcipuè quando sensum regit ablatiuum, Bald. *in dicta l. Gallus, §. ille casus, ff. de lib. & Posth.* Corn. *consf. 278. n. 7. vol. 3.* Rot. *dec. 683. n. 8. p. 1. recent.*

Tertia præsumptio, quæ non minus, quam præcedentes pro tuenda D. Ducis possessione in locis controuersis mili-

litare dignoscitur, potiora habet fundamenta in alijs instrumentis, ex quorum tenore colligitur authores D. Ducis quasdam è Tenutis controuersis locauisse, vt ex instrumento quodam restitutionis, *Summ. Ducis n.* 31. vbi dicitur, locatas ab eis fuisse in Romita, & l'Isola, & in alio simili *n.* 42. vbi idem asseritur, itemquè paludem & foueam magnam *n.7.& n.16.* Tenutas uè nuncupatas Debbi, Poggio à Palude, & padule ipsius nomine possessas fuisse arguitur ex libris Affictuariorum *n.* 35. hæcquè præsumptio supradictis modis adminiculata fortior euadit, attenta designatione frequenti apposita in locationibus Mensæ per dictionem *versus Migliarinum, Summ. d. Ducis nu.*38. quæ fuisset nimis impropria, si loca expressa in dictis locationibus Mensæ posita fuissent in Tenuta Migliarini, cum significatio dictionis *versus* non comprehendat locum, ad cuius situm demonstrat rei existentiam. Barbos. *dict.* 421. Surd. *cons.* 94. *n.* 78. Cyriac. *controu.* 10. *n.*8. Alex. *cons.*54. *n.*10. *lib.*5. Merlin. *decis* 600. *n.*7. Rot. *in recent. dec.* 213. *n.9.p.7.decis.*509. *num.*5. *p.*1. & in vna Theatina iurisdictionis 17. *Maij* 1613. relata *in decis.* 683 *n.* 5. *p.* 1. *coram Coccin.* cuius consequentiæ vis est efficacissima ad probandum loca specificata in locationibus Mensæ iuxtà propriam ipsius mentem non habere situm in Migliarino, vti ab eadem prætenditur; sed extrà eius confinia esse posita, quod egregiè corroboratur ex fide multorum attestantium *dicto Summ. n.* 43. *& seqq.* poggium paludis, paludem, & partem foueæ magnæ, à Mensa prætensam verificari inter foueæ Storreggianæ meatum per paludem vsquè ad foueam magnam transeuntem, cuius meatus propter diuturnitatem temporis antiquata fuisse vestigia dicitur pro parte D. Ducis, nec ea amplius apparere, nisi in margine Foueæ, nuncupatæ Trauersagna, quam aliàs intersecuisse aiunt, ductumque habuisse non eundem cum fouea Trauersagna, sed trans paludem vsquè ad foueam magnam, in cuius quoque margine rude monimentum ingressus dictæ foueæ asserunt existere, pro quorum confirmatione informantes contrà Mensam afferunt non leue argumentum desumptum ex assertione duorum Testium Mensæ de reali existentia illius meatus deponentium, *in Summariol. d. Ducis n.* 1. qui contrà eam probant, plenissimè Rot. coram Buratt. *decis.*618. *n.4.decis.*631. *n.*17. *in recent. dec.*146. *n.7.p.3.* necnon ex modico precio, sub quo fouea magna à Mensa aliquando locata est, *dicto Summariolo n.3.* ex cuius ratione volunt solum partem foueæ magnæ ad mensam spectare, cum ex quantitate precij
26 optimè colligatur quantum venit in emptione, vel locatione Mantic. *de tacit. & ambig. lib.*4. *tit.*9. *n.*8. Menoch. *de præsumpt. præsumpt.* 73. *lib.* 5. Surd. *cons.*13. *n.*3. Gregor. XV. *decis.* 126. *n.*8. Merlin. *decis.*338. *num.*5. Rot. *decis.* 26. *p.4.tom.*2.

Quartam maius adhuc pondus præ-
27 cedentibus suppeditantem extrahunt ex confirmatione concessionis Emphyteusis Archiepiscopi Pisani dictorum confinium declarationem approbantis *dicto Summ. n.*18. *&* 19. quo circà Mensa non debet admitti ad illa impugnanda, cum ab ea fuerint recognita in persona dicti Archiepiscopi iuxtà tradita à DD. *in l. cum aliquis, C. de iur. deliber.* Alex. *cons.*89. *n.*6. *lib.*5. Afflict. *decis.*83. *n.*2. Seraphin. *decis.*1142. *n.*8. Rot. *decis.* 205. *n.9.p.8.decis.*242. *n.6. par.9. recent.* vltrà quod in illa canonizata fuerint
28 loca paludosa, quæ cum verificari non possint, nisi in palude controuersa, licet generaliter fuerint enuntiata, de illa specialiter sunt intelligenda, *l.* 2. *ff. de liber. & Posth.* Surd. *cons.* 179. *n.*24. vbi latè, *& cons.*267. *n.*28.

29 Quinta præsumptio præcipuè foueam Magnam percutit, & eruitur ex iure piscandi in instrumentis antiquis ab authoribus D. Ducis locato, *dicto Summ. num.*9. *cum duob. seqq.* 16. *&* 24. quod non reperitur verificabile nisi in Fouea Magna, ideoquè suffragatur possessione D. Ducis ex suprà proximè ponderatis, atquè etiam ex depositione Testium Mensæ asserentium non alibi dari piscationem *dicto Summ. n.*29. quare probant contrà Mensam, Rot. *in dec.* 618. *n.* 4. coram Buratt. *& ex alijs vulgatis.* Tùm etiam illa præsumptio ni-

nititur super laudo antiquissimo, quo
Datium fauore Orlandorum Authorum D. Ducis canonizatum est super
fouea Magna, *dicto Summ. n.* 28. quodque valdè inseruit, ad probandam possessionem quoad illam foueam licet
inter alios celebratum fuerit, Alex.
cons. 190. *n.* 16. *lib.* 2. Dec. *cons.* 93. *n.* 14.
lib. 1. Gregor. *decis.* 434. *n.* 3.

Sextà deniquè ex omnibus componitur reflectendo, quod etiamsi loca
controuersa specificata non fuerint in
locationibus de tenuta Migliarini ab
Auctoribus D. Ducis factis, nihilominùs sub verbis relatiuis ad totum corpus, & notissima eius confinia fuerunt
30 comprehensa, & concepta vi axiomatis passim recepti, quod relatum inest
in referente cum omnibus suis qualitatibus, Rot. *dec.* 230. *n.* 7. *p.* 8. *recent.* ex
quibus infertur possessionem dicti Ducis vti titulatam hoc in iudicio esse
præferendam per allegatam in tertio
canone prohæmiali conclusionis hoc in
loco repetenda, non obstante obiectione, quod nimis vrgeatur discussio dominij, quia in causa manutentionis,
præcipuè quando probationes in quadam paritate positæ suspensum, & dubium tenent Iudicis animum, articuli
concernentes proprietatem, seu Titulum non sunt impertinentes, cum tan-
31 tummodò deseruiant ad coadiuuãdum
possessorium, vt supra notatum ex
præcisa eius cognitione ad petitorium
reseruata Posth. *de manut. obser.* 71. *nu.*
122. vbi plura.

Pro Mensa verò potentissima responsionum series ad dictarum præsumptionum refutationem adducta, maturam
etiam meretur deliberationem, nam
pro ea informantes acerrimè conten-
32 dunt, nullam ex illis præsumptionibus
talem esse; vt ex ea titulata possessio
construatur, imò potius conantur ostendere possessionem Mensæ reuera esse
intitulatam, vt post præsumptionum
solutionem explicabitur. Ad primam
igitur affatim respondent, probantque
eam esse captiosam, & æquiuocam demonstrando Terminos, & confinia tenutæ de Migliarino allata indeterminata esse, & generalia, potiusque esse
popularem descriptionem, quam legalem, pro quo fundamento confirmando modum, quo dicti limites in antiquissimis illis instrumentis enunciantur
in primis obijciunt, vtpotè qui essentialem patiuntur incertitudinem, &
constanter apparet ex lectura omnium
illorum instrumentorum, in quibus
post generalem terminorum descriptionem dubitatiua subsequuntur verba, *vel si qui sunt eius veriores confines,
vel si qui alij, seu aliter sint eius veriores confines, Sum. D. Ducis n.* 8. *& multis
seqq.* (vbi adsunt locationes factæ super partibus ad Ecclesiam Sancti Nicolai, & ad Orlandos spectantibus) ex
qua dubitatiua decisione *vel* & modo
loquendi, *seu aliter* significatio terminorum generalium declaratur, & restringitur Menoch. *cons.* 347. *n.* 91. Ruin.
cons. 99. *n.* 11. *lib.* 2. Rota *dec.* 300. *n.* 26.
par. 1. *dec.* 484. *n.* 4. *p.* 4. *tom.* 2. *& dec.* 125.
n. 3. *p.* 5. *recent.* Ex qua diuersificatione
oritur dubietas, quæ scientiam excludit Rota *decis.* 4. *n.* 12. *p.* 5. *recent.* & consequenter cum illa descriptio sit dubia,
æquiuoca, & incerta non releuat *c. in
præsentia de probat. l. si domus de leg.* 1.
33 Bald. *cons.* 420. *n.* 2. *vers. multominus valet. probatio lib.* 4. Rota *dec.* 391. *nu.* 24.
& 25. *p.* 4. *recent. tom.* 2. & ita ex ventre
dictorum instrumentorum omninò contrariæ nascuntur præsumptiones ad
oculum demonstrantes terminos Tenutæ Migliarini non esse indubitatos,
& inuariabiles, vti prædicantur pro
parte D. Ducis, cum implicaret rem
esse indubitatam, & inuariabilem,
quæ verioris status determinationem
consequi posset, atque regulam ab informantibus pro D. Duce toties inculcatam super comprehensione omnium
partium intra confinia circumducta
contentarum, insignem pati limitationem, & locum tantum habere, quoties
rem confinatam, & terminatam totam
34 sub dominio concedentis, vel locantis
indubitanter existere constat DD. *in
l. ede sacraff. de contrah. empt.* Grat. *discept. for. cap.* 657. *nu.* 27 vbi optimè Bertazol. *claus.* 29. *glos.* 2. *num.* 1. Oldrad.
cons. 198. Alex. *cons.* 91. *num.* 10. *&* 12.
S d in præsenti casu facti euidentia
contrarium innuit, siquidem non negatur pro parte D. Ducis, alios qua-
rum-

rumdam Tenutarum intra dicta confinia inclusarum esse Dominos *folio concord. in Summ. Mensæ præcedentis positionis num. 1. post. lit. A. & Summ. Ducis n. 1. versic. la Romita*, *Summ. Mensæ vltimæ positionis num. 1. 1. 2. & vlt. & in Process. fol. 463. 464. à tergo & 467.* ac proinde iniustum esset, quod ab eo prætenderetur, quidquid intra dicta confinia continetur, summamque illam iuris rationem, quæ infert ex c nfinibus ductis ad totum comprehensum fore nimis ininriosam, vltra, quod est omninò inuerisimile Authores D. Ducis eam habuisse tolerantiam, vt permiserint Mensæ Archiepiscopali tot Tenutas intra dicta confinia comprehensas per tantum temporis spacium locare, quarum Dominium ad se spectare cognouissent, iuxta præsumptionem omnium verissimam, quod nemo p æsumitur iactare suum, Rota *dec. 253. n. 27. p. 4. tom. 2. recent.*

35 Secundæ præsumptioni satisfacere prætendunt, retorquendo argumentum deductum ex dictione, *In*, hoc modo nempè, quòd si valeret illatio facta, quod fouea Magna est pars integrans Tenutæ Migliarini qui dicitur in enunciatione confinium generalium, *tenet vnum caput in Fouea Magna*, sequeretur necessariò, quod alia loca pari modo designata esse deberent de partibus integrantibus Tenutæ Migliarini, Mare; & lacus Maciuccoli comprehenderentur in Migliarino quia æquè dicitur tenet vnum *caput in mari*, *in lacu Maciuccoli*, eaque ratione pars Orlandorum contineretur In parte Prioratus Sancti Nicolai, quia in descriptione confiniũ partis huius vltimi dicitur, *Tenet vnum caput in bonis Nebilium de Orlandis*, & vice versa pars Ecclesiæ comprehenderetur sub parte Orlandorum, quia in illius descriptione exprimitur *Tenet vnum caput in bonis Ecclesiæ*, & id genus alia in omnibus instrumentis simili modo concepta, qua propter verius, & potiùs, affirmandum est, illum modum loquendi resoluendum esse iuxta conclusionem à DD. receptam in materia confinium, videlicet, quod bona pro confinibus enunciata non comprehenduntur cum bonis confinatis, ex eo, quod terminus terminatus non potest esse, idem cum termino terminante, ideòque fouea magna allata pro confine nõ potest esse de accessionibus, & pertinentijs Tenutæ Migliarini DD. *in l. cum seruo ad fin. ff. de contrahend. empt.* Bald. *in l. fines agri C. de euict.* Hieronymus Mont. *de finibus cap. 15. n. 2. c. 107. n. 4.* Bald. *consil. 422. lib. 4.* Otthobon. *dec. 102. num. 11.* Merlin. *decis. 200. n. 9.* Rot. *in recent. dec. 236. n. 8. dec. 286. n. 4. par. 6.* in Romana fideicommissi de Spiritibus *17. Ianuar. 1642. §. Testes autem coram bon. mem. Bichio relat. in dicta dec. 102. n. 11. coram Otthobon.* alioquin absurda, & inepta daretur expressio si confinia identificarentur cum rebus confinatis Rot. *in Ariminen. fideicom. 7. Maij. 1632. coram Merlin. allegata in dec. 236. num. 6 par. 6. recen. & in decis. 200. num. 9. coram ipso Merlin.*

Pro refutatione tertiæ præsumptionis quamplurima pariter exagerantur ab informantibus pro Mensa, siquidem dicunt Enunciationes in instrumentis restitutionis, & cessionis, & de tenutis nuncupatis *la Romita*, & *Isola*, esse erroneas ex sola reflexione facta, quod nunquam Romita compræhensa est in parte Orlandorum, imò potius semper est excepta, & allata pro vno ex confinibus, vt patet ex Instrumentis *Summ. D. Ducis. n. 10. & seqq.* & fuit semper expressa spectare ad Hospitale Nouæ Misericordiæ de Pisis *eodem Summ.* vbi proximè, vnde cum sit notorius error non potest inseruire ad colorandam possessionem D. Ducis Rota penes Posth. *de manuten. dec. 186. n. 10.* vbi afferuntur Tex. *in l. nihil consensui §. videtur ff. de reg. iur. l. si per errorem ff. de iurisd. omn. Iudic. l. 2. ff. de indic* Rota *dec. 597. n. 2. par. 4. recent. tom. 3.* Sicuti nec vim habere debent assertæ locationes paludis, & Foueæ Magnæ, minusque partitas Affictuariorum quasdam operas ponentium factas super *Debbi*, *Poggio à Padule*, & *Padule*, quia vel illæ locationes reperiuntur vnicæ, & ineffectuatæ, & longe deterioris conditionis quam locationes Mensæ, addito etiam, quod ex ipsis libris Affictuariorum, subodoratur positio confinium particularium Tenutæ Migliarini in Poppio,

e quia

quia in ipsis apponitur immediatè postquam loquuti sunt de Poppio Paludis *per haver ritrovato i confini nelle Tenute del Sig. Marchese con quelle dell' Arcine-*
37 *scovato*, qui libri contra producentem probare debent *c. cum olim de censib.* Ruin.*cons.*14.*n.*1.*lib.*5. Buratt. *dec.*622. *n.*3. quo fit, vt probationes Mensæ desumptæ ex multis instrumentis locationum, in quibus specificantur loca controuersa ex catastris, æstimis, depositionibus Testium, & reuelationibus sunt nitidiores, & potentiores allegatis pro parte D. Ducis, eaque de causa sunt
38 præferendæ in iudicio manutentionis per notat. apud Posth. *de manutent. obseru.* 71. *n.* 77. *& seqq.* vbi plura cumulantur prætensionibus Mensæ apprimè fauentia, & præcipue, quod possessio in specie probata præualet ei, quæ probatur in genere, veluti præfertur ea, quæ habet determinatum tempus Posth. *ibidem n.* 83. & allegat. Rota *decis.*291. *n.* 6. *par.* 2. *recent.*

Subiungitur etiam informantes pro Mensa nullius esse releuantiæ speculationes decantatas super illis verbis *versus Migliarinum*, quia Mensa, quæ particulares, & determinatos fines Tenutæ Migliarini, in via Turris Filicaiæ ad Lacum Maciuccoli recta bona Mensæ, quoad illam partem dissecantis semper agnouit, non autem generales, & improprios supra explicatos, nullum sibi fecit præiudicium enunciando sua bona versus Migliarinum suis particularibus terminis coangustatum, quia stante illa limitum positione, cum rationabili, & conuenienti expressione, suas Tenutas extrà Migliarinum propriè loquendo, & non generaliter positas designare potuit, versus Migliarinũ, vltrà quod consideratur etiam foueam Magnam designari versus Migliarinum in instrumento locationis à Prioribus S. Nicolai Authoribus D. Ducis facto de Ripa Foueæ Magnæ, ex quo concluditur contra D. Ducem foueam Magnã non fuisse ab illius Authoribus intellectam in Migliarino, sed extrà Migliarinum, nam in eo Instrumento apertissima sunt verba *versus pascum Migliarinum Summ. d. Ducis. n.* 16. cumque illa
39 dictio *versus* nòn denotat intrinsecitatem, sed solùm remotam adiacentiam ex ponderatis in tertia præsumptione rectè concluditur pro Mensa, Foueam Magnam esse extra Migliarinum iuxtà confessionem Authorum D. Ducis, & probat contra confitentem. Rip. *in l. si aliquam rem n.*39. *ff. de acquiren. possess.* Rot. *dec.* 611. *n.* 2. *par.* 4. *recent. tom.*3.

Præterea asseuerant meatum illum Foueæ Storreggianæ, qui supponitur trans paludem diuidere bona Mensæ à bonis D. Ducis, esse prorsus fictitium, eaque vestigia in margine foueæ Trauersagnæ, & Foueæ Magnæ adnotata, cum nullo alio ductu cohærentiam habere, sed solum esse depressiones laterum fouearum supradictarum, propter armentorum bibendi, vel transeundi gratia concursum attritas, vt in pluribus alijs locis similia reperiuntur in marginibus fouearum vestigia, quod confirmatur ex eo, quod fouea magna nunc sit eiusdem dimensionis, quoad latitudinem, & lõgitudinem ab ingressu Foueæ Trauersagnæ vsq. ad Lacum Maciuccoli, cuius fuit antea ab ingressu Foueæ Storeggianæ, vsque ad dictũ lacum, vt constat ex collationibus rerum in facto positis *Summ. nono Mensæ n.*11. *&* 12. *&* 13. super fide Ministrorũ, & officialium ad id à publico deputatorum, quibus deferendum est in rebus ad ipsorum officium spectantibus iuxt.
40 *text. in l. Septimo mense*, vbi Bald. *ff. de Stat. hom.* Socc. Iun. *cons.*183. *n.*51. *lib.*2. Grat. *discept.*752. *n.*49. Boer. *dec.*223. *n.* 21. cum enim verisimile meatum Storreggianæ confusum fuisse in ea parte, quæ tendit ad foueam magnam, quando fouea Trauersagna fuit confecta, & elaborata, quia facilius erat inceptum iam meatum sequi, quàm nouum excauare, sed dato, & non concesso, quod depositio illius Testis Mensæ, qui vti vnicus reijciendus est, nam alter negat absolutè se aliquid audiuisse de tali meatu fuisset vera, quomodo tot loca inter se, & magno interuallo distantia, magnisque distincta dimensionibus possent verificari in angulo paludis ad spacium minimum, vti loquitur ille Testis *Summ. d. Ducis. n.* 1. *d'vn tiro di moschetto*, quod vti æquiuocum attenden-
41 dum non est *l. non hoc C. vnde legit. cap.* in

in præsentia de probation. Marescot. *variar.resolut.cap.*12.*n.*3.*lib.*1.Rota *in vna Ciuitatis Castelli* 16. *Iunij* 1595. *coram Seraph.*

Vltimo tandem loco insistunt nihil inferri posse ex modicitate locationis foueæ Magnæ, quia hac in re non benè arguitur à tempore præterito ad præsens,ex eo, quod sit in confesso apud omnes numismatum valorem elapso sæculo in modica quantitate æquiualere maiori hoc in currenti numeratæ, quod accidit ex magis in dies distributa peruiani Thesauri Fodina, vt de per se patet.

Quartam præsumptionem accusant etiam insubsistentiæ aduertendo Archiepiscopum Pisanum nullum potuisse præiudicium inferre Mensæ, quia enunciatiuæ emanatæ in confirmatione concessionis Emphyteusis, fuerunt ad suggestionem partis insinuatæ: Innocent.*c. dudum n.* 3. Ruin.*consil.*41.*n.*13. *lib.*1.*cap. inter dilectos n.*6.*de fid. instrument.* Gemin. *in cap.si Papa n.*7.quia est
42 ab alio informatus Cur.Sen.*in cons.*20. *n.* 12. Roman. *consil.* 80. *n.* 3. Put. *dec.* 427. *n.* 1. *lib.* 2.

Ad quintam respondent, piscationē verificari in loco dicto *l'Vgnone*, nec in facto subsistere suppositum de Testibus Mensæ cum apertissimè mentionem faciant de piscatione *dell'Vgnone*,*Sum.dicti Ducis n.* 29. in reliquis verò ponderatis in dicta præsumptione dissoluendis laudum etiam antiquissimum ostendunt,ex quo asserunt veritatem ab aquis emergere. Siquidem illud celebratum est de anno 1342.& in eo sententiatum, foueam Magnam spectare ad Mensam, & quod maiorem postulat attentionem, sunt quædam verba in eo laudo deprompta ex alio Instrumento producto ad probandum foueam spectare ad Mensam, quæ suscitare videntur sepulta mensæ confinia, quia secum ferunt Terminorum descriptionem, illique à Mensa prætenditur in Poppio paludis per viam Turris Filicaiæ diuisorium, satis simile;nam in bonis datis in feudum ab Archiepiscopo Pisano legitur inter confinia ibi enunciata,*Currit vsq; ad Poppium de Migliarino Sum. Mensæ*
43 *impresso n. vlt.* quæ verba iuxta cum termino reperto propè dictam viam diuisoriam valde conferunt ad probandum dictam viam olim fuisse cognitam pro limite bona Mensæ à Tenuta Migliarini propriè, & peculiariter separante cùm sufficiant leuiores probationes ad iustificandam identitatem in Antiquis,Rota *coram Seraphino dec.*462.
44 *n.*9.*coram Gregor. dec.* 172.*n.*6.vbi Adden. *n.*10.*in recent. dec.* 87. *n.* 3. *par.* 5. etiam per inditia, & coniecturas, Rota *coram Seraph.in dicta dec.*462.*n.*8.*in recent.dec.*42.*n.*7.*& dec.*81.*n.*20.*par.*8. & duæ demonstrationes plenissimam faciunt probationem ex Theor.Bart.*in l. demonstratio falsa ff.de condit.& demonstrat.* Rota *dec.* 236. *n.* 2. *&* 3.*par.* 6.*recent.* præcipuè quando noui termini confinant,& concordant cum antiquis Grat. *Discept.*447. *n.*33. Rota *dec.* 286. *n.*1.*par.*6.*recent.* illique laudo,vt scripturæ antiquissimæ standum est Calcan. *consil.* 90. *n.*5. Hieron. à Mont. *in tract. de finib.cap.*263.*n.*5. Rota *in Barchinonen confinium* 19. *Ianuarij* 1607. *coram Sacrat.* eoque magis, quia super Fouea Magna celebratum, quo casu concludentissimè probare debet Bald. *consil.*286.*n.*2.*lib.*2. Dec. *consil.* 42. *sub n.*10. Natt. *consil.*632.*n.*6. præsertim cum adminiculis in termin.punctualibus Greg. *dec.* 434. *n.* 1. *& seqq.* Adden. ad eund.*dec.*407.*n.*6.

Sextam denique præsumptionem impugnant repetendo possessionem Mensæ, vti specificatam omnique genere probationum possessionem dicti Ducis superantem esse ipsis præferibilem, vt amplè dictum est in responsione ad tertiam præsumptionem, ex quorum omnium combinatione possessionem Mensæ etiam titulatam propugnant iuxta tradit.à Posth.*de manuten. obseruat.* 71. *n.*105. potioraq; ad id
45 monimenta afferunt ex illo laudo antiquissimo, ex termino reperto, & ex locationibus per tantum temporis interuallum continuatis, ex quibus arguitur, & probatur dominium iunctis præsumptionibus, & coniecturis ex Text. *in l.licet Imperator*, vbi Iason *n.*3. *de leg.*3. Menoch. *præsum.* 36. *n.*5. *glos. in cap.*3.*de probat.Alb.conf.*64.*n.*21.*lib.*1. attenta potissimum solutione pensionum

num per ſpatium excedens tempus 30. annorum, quia eo caſu probatur Dominium in vim præſcriptionis Bart. *in l. ad probationem* C. *locat.* Alex. *consil.* 12.*lib.*4.*consil.*8.*n.*2.*lib.*7. Rotá *dec.*290. *n.*4.*par.*1. *recent.* cum alijs permultis *in dec.*611.*n.*5.*par.*4.*recent.tom.*3. *dec.*215. *n.*2.*par.*7. Adden. ad Buratt. *dec.* 502. *n.*25. Rota *dec.*234.*n.*3.*& dec.* 286. *n.*1. *par.*8. ac proinde volunt, vt illa poſſeſſio ſibi priuilegia titulatæ poſſeſſionis attribuat, ſitque hoc in caſu manutenibilis ex adductis in tertio Canone proœmialis concluſionis.

Supereſt ſolum, vt ex appendice formato ſuper reintegratione manus vltima diſcurſui apponatur, quod paucis infra perpendendis expediam, nam totius difficultatis arcana in ſupra examinatis debent eſſe reſerata, ſi in re tam intricata, & confuſa referendæ prætenſiones vtriuſque partis referari queant. quantum verò ſpectat ad reintegrationem informantes pro Menſa firmiter inferunt eam non poſſe dari D.Duci, quia non probatur concludenter primum extremum, ſcilicet anti-
46 quior eius poſſeſſio, vt eſt requiſitum Rot.*dec.*65.*n.* 1.*par.* 2. *diuerſ. dec.* 729. *n.*1.*par.*1.*dec.*502.*n.*5.*par.*4.*recent.tom.*2. quia etiam contrarium promouetur ex inconcuſſo, & ineluctabili argumento deducto ex celeberrima illa deciſione Rot. omnem in hoc articulo ambiguitatem reſoluente coram Seraphino, quæ eſt 1360. *per tot. ex qua manifeſtè cognoſcitur contra menſam non poſſe dari legitimam reintegrationem, cum alleget, & probet præſcriptionem* 40. *annorum, & vltrà, quare prætendit obtinere ſuper ratione dominij* Bart. *in l. rem alienam ff. de pig.act.* Rota *dicta dec.* 502. *n.* 5. *par.* 4. *tom.*2. & omnem, ſi quæ fuit apud Auctores D. Ducis actionis poſſeſſoriæ tollere ſuſpicionem, ac characterem, Soccin. *in l.rem quæ vobis n.*18. *ff.de acquir. poſſeſſ.* Balb. *de præſcript.* 4. *par.* 1. *q.*20.*n.*1. Pariſ. *consil.* 1. *n.*155. *lib.*1. & eſſe magis communem dixit, & admiſit Rota *d. dec.* 502.*n.* 7. *& ſeqq.* penes Poſth. *dec.* 330. *n.* 9. vbi præſcritio 40.
47 annorum reddit poſſeſſionem inutilem ex Caſtren. *conſ.*105.*n.*3.*lib.*1. Menoch. *de recuperand.remed.*15.*n.*249. Rota *dec.* 126. *n.*1.*par. recent.*

Quibus non obſtantibus informantes pro D. Duce Conſtanter affirmant reitengrationem ipſi eſſe concedendam, quia ex ſupra deductis volunt, vt remanſerint probata duo extrema de ſtylo requiſita, poſſeſſio ſcilicet antiquior Domini Ducis; Et quod poſſeſ-
48 ſio Menſæ iunior ſit Abb. *in cap. cum ad Sedem col.*4.*n.*17.*verſ. poſt hoc etiam de reſtit.ſpoliator. c. licet cauſam de probat.* Bald. *in l. penultima n.*15.*C.si à non com. Iud.* Rot.*deciſ.* 495.*n.* 43. *& ſeqq. par.*4. *tom.*2. quæ nunquam denegatur probatis duobus extremis Menoch. *de recuperan. remed.* 15. *n.* 383. Surd. *conſ.* 160.*n.*6.Roland. *conſ.*6. *n.*11. *lib.*3. Afflict. *deciſ.*327. *num.*2. Rota *deciſ.* 559. *n.*11.*p.*4. *tom.*3.

Hæc ab informantium diſputatione octies hincindè repetita ſunt excerpta.

R. P. D. NINOT
Poſtea Epiſcopo Tarraconen.
Veliternæ Retractus
28. *Ianuarij* 1664.

ARGVMENTVM.

Agitur de Horti Retractu cum derogatione Statuti Pontificia.

SVMMARIA.

1 *Gratia fundata in falſo præſuppoſito eſt nulla.*
2 *In cauſato non poteſt plus iuris eſſe quam in influenti potentia.*
3 *Adiacentia per interpoſitionem rei publicæ excluditur.*
4 *Statuto verificato de facto, vſus non eſt probandus.*
5 *Confeſſioni iudiciali implicitæ fruſtra opponitur.*
6 *Cenſus in dubio magis intelligitur quam Emphyteuſis.*
7 *Statuto in Retractu qualiter derogetur.*
8 *Executor quãdo dicatur Papæ delegatus.*
9 *Verbo eodem modo, & forma quibus diſponitur per ſtatutum quid deſignent.*
10 *Pontifex a parua rerum eccleſiæ diſtractione non abhorret.*
11 *Subreptio non expreſſione rei non neceſſariæ, vel non reddentis Pontificem diſſi-*

ficilem euitatur: & n.15.
12 *Consensus in ecclesiasticis alienationibus non denegatur cum in casibus, ac personis prohibitis non versamur.*
13 *Gratia ad executionem attenditur tempus Datae.*
14 *Fouea priuata est per quam perennes aquae non currunt; etiamsi publicas sordes recipiat.*
16 *Accessui standum est.*
17 *Dictio, In, denotat intrinsicitatem in loco.*
18 *Via publica separationem inducit atque cohcrentiam impedit.*
19 *Diuersitas, ac separatio rerum ex quibus arguatur.*
20 *Retractus horti, qui ad ornatum, ac decus tendat ciuitatis, fieri potest.*

DECISIO XIV.

CVm ad decorem Palatij, & Viridarij, quae splendido sumptu Eminentissimus D. Cardinalis Ginettus Velitris construxerat, maximè expediret annectere adiacentem Hortum Petri Pauli Attiuerij, obtinuit idem Eminentissimus à Sanctissimo Domino nostro Alexandro VII. Breue de compellendo Attiuerium ad venditionem.

Verùm quia in Partibus contra executionem Breuis fuerat pronunciatum, ac proindè commissa mihi Causa appellationis, hodie Dubium dedissem: An illud esset iustificatum? Attiuerius ad duo potissimum capita iustificationis defectum restringebat.

Primò, quod pro fundamento concessionis Gratiae Pontifici expositum fuerat, adesse Velitris Statutum super retractu, de cuius tamen vsu, & confirmatione cùm non doceatur, prout requiritur, Gratia asserebatur nulla, tan-
1 quam fundata in falso praesupposito, *Rot. dec.* 237. *n.* 5. *part.* 7. *recent.* Et quatenus etiam de illius vsu, & confirmatione doceretur, quod cum in horto retrahendo adesse quaedam pars subiecta emphyteusi Ecclesiasticae, quemadmodum respectu huius non poterat intrare Statutum Laicale, ita nec Gratia dependens, & consequutiua ad illud, cùm
2 non possit plus iuris esse in causato, quàm in influenti potentia causae, *Barbos. axiom.* 40. *n.* 25. *& seqq.*

Secundò, quia, seclusa etiam correspectiuitate Gratiae ad Statutum, adhuc non poterat illa à duplici subreptionis vitio defendi, quorum alterum erat, quod cùm inter Viridarium Eminentissimi Cardinalis, & hortum retrahendũ olim intercederet via publica, repleta, vt dicebatur à Ministris D. Cardinalis, & modò intermediet fouea pariter publica, non verificatur narrata adiacentia, quae per interpositionem rei publicae excluditur, *leg.* 4. §. *hoc. iudicium, ff.*
3 *fin. regund...* Alterum, quod fuit similiter expressum Attiuerium nullã in horto Domum habere, de cuius tamen contrario in facto constare supponebatur.

Nec omittebant, nullum ex annexione huius horti fore Ciuitati splendoris incrementum, prout expositum fuerat, emersurum; quod etiam subreptionis vitio adscribebatur.

Quibus tamen non obstantibus, Domini contrarium censuerunt. De existentia enim Statuti Veliterni super retractu, cuius tenor fuit adamussim registratus in Breui, eiusque confirmatione facta per fel. record. Pium IV. non potest dubitari. Vsus autem, vltra quod non est probandus, cùm sufficiat existentiam Statuti verificari de fact., pro-
4 ut fuit narrata, *Rot. dec.* 410. *n.* 4. *part.* 1. & *dec.* 71. *n.* 12. *part.* 6. & *dec.* 284. *n.* 1. *part.* 7. *recentior.* & in *Terracinen. Canonicatus* 18. *Martij* 1648. *coram R. P. D. meo Verospio*, in dubio praesumitur, *Honded. consil.* 4. *n.* 91. *lib.* 1. *Rota coram Durano dec.* 36. *n.* 41. post *Gilian. ad Statut. Perus. dec.* 37. *per tot. & in recent. dec.* 22. *n.* 2. *part.* 4. Et sanè dum Attiuerius in Iudicio contra eundem D. Cardinalem moto super retractu horti Torutiorum, intentionem suam in eodem Statuto fundauit, frustrà modò recurrit ad hanc oppositionem, cuius contrarium implicita quadam iudiciali confessione antecedenter praesupposuerat, *l.* 1. *C. de confess. Rota dec.* 244. *n.* 2. *part.* 8. & *dec.* 228. *n.* 11. *part.* 9. *recent.* & in *Bononien. Pecuniaria* 4. *Maij.* 1663 *coram me.*

Nec proindè sequitur, quòd Gratia sit correspectiua ad Statutum, adeòut non possit habère locum, nisi illis in bonis, & casibus, in quibus intrat Statutũ.

Omis-

Omisso enim, quòd asserta modica pars horti retrahendi grauata annua responsione ad fauorem Cappellæ Sanctæ Catherinæ, non probatur, prout exaduerso prætenditur, emphyteutica, cùm potius in dubio præsumenda sit censualis; *Rota coram Mantic. dec.134.n.*
6 *3.*& *dec.307.n. 1. part. 1. diuers.* & *dec. 400.n. 7.* & *dec. 606.n. 2.part. 1. recent.* præsertim quando responsio, prout in casu nostro, fructibus correspõdet, *Seraph.dec.272.n.4. Merlin.dec.545.n.2. & 3.*

Animaduertebant Domini, mentionem Statuti non fuisse factam per modum causæ finalis, adeòut illius vigore retractus esset faciendus, sed per modum exempli, adhoc vt Sanctissimus agnoscens non esse rem nouam in Ciuitate Veliterna, quod quis compellatur ad vendendum, faciliùs imploratum prouisionis Apostolicæ beneficium impartiri dignaretur; quod tripliciter colligebant. Primò, quia fuerat Statuto expresè derogatum, vt in specie arguit *Rota dec. 75.n.10.part. 5. recent.* Secundò quia Breuis executionem non direxit Magistris viarum, coram quibus ex dispositione Statuti agendum erat, sed Vic rio Episcopi: Tertiò, & fortiùs quia tàm in dispositiua, quàm in conclusiua, à quibus
7 Gratia est regulanda, *Bart. in leg. Aurelius* §.*Sticho n.3. ff. de liber. legat. Gemin.consil.118.n.5.Duran.dec.156.n.10.* non vigore Statuti, sed Pontificia authoritate retractum fieri voluit, ibi: *Auhoritate nostra cogas, & compellas*: & rursus: *& quamcunque opportunam facultatem ad id tibi eadem auctoritate tribuimus, & impartimur*, quæ operantur. vt
8 executor dicatur delegatus Papæ, & eius auctoritate omnia faciat, *Dec. cons. 413. sub n.3. Roman.consil.285. n.3. Menoch.præsumpt. 16. n.28. lib.2. Marches. de commiss.par.1.fol.416.n.204.*

Quibus non contrariantur subsequẽtia verba: *Eodem modo & forma, quibus disponitur per statutum*; quia designant solùm modum agendi, & procedendi iuxtà formam præscriptam à Statuto, preuia, scilicet æstimatione duorum peritorum, breui manu, & absque
9 strepitu, & figura Iudicij, &c. non verò substantiam Gratiæ ad Statuti limites restringunt *Marth.de clausul.par.3. claus.94.n.5. Rota coram Merlin. decis. 864.n.34. coram Duran. decis. 36.n.24. coram Eminentissimo Otthobono dec. 252. n.14.& 15. Romana fideicommissi 19.Februarij 1663.coram. R.P. D. meo Vicecomite* §.*nec refragantur*.

Pontifex enim non abhorret à distractione rerum Ecclesiæ parui valoris, ac modicæ quantitatis, iuxtà *Text.*
10 *in can. terrulas 12. quæst. 2. Genuen. in prax. Archiepisc. cap. 60. n.3. Rota coram Seraph.decis.401.n.3.* prout est pars ista horti emphyteutica; quæ in modico excedit quartam vnius rubri. Cumque non agatur de alienatione dominij directi, sed vtilis tantùm, ac mutatione emphyteutæ, quæ in casu nostro notoriè tendit in melius, expræssio huius qualitatis, vel non erat necessaria, vel sa tem non reddidisset Pontificem difficiliorem, quod sufficit ad euitandam
11 subreptionem, *Caualer. decis. 551. n.5.* & in *recent. decis. 140. num.7. par. 7.* Et quemadmodum non consideraretur præiudicium Ecclesiæ, si alienatio fieret ex voluntate ipsius Attiuerij, nec posset Ecclesia consensum denegare, cum non versemur in casibus, ac personis prohibitis, *Fulgin.de iur. emphyt. tit.de alienat. quæst.1. n.229. Rota coram*
12 *Gregor.decis.520.n.1.& 4.Add.ad decis. 131.n.379.& seq.part.8.* Ita paritèr non est considerabile, dum Attiuerius cogitur ad vendendum, cùm vtriusq; casus eadem sit ratio, *l. illud C. de Sacros. Eccles.*

Exclusa itaque correspectiuitate Gratiæ ad Statutum minoris ponderis remanet vtraque subreptio exaduerso deducta.

Respectu enim prioris: non facit ad casum, quòd antiquitùs inter Viridarium D. Cardinalis, & hortum retrahendum intercederet via publica: Sufficit enim, quòd modò ampliùs non existat, cùm ad effectum executionis
13 Gratiæ tempus illius datæ attendatur, *cap. si eo tempore 9. de rescript. in 6. Seraph. decis. 341. n. 9. Rot. decis. 387. num. 16. part.5.* & in *Lucana Cappellaniæ. 28.Aprilis 1656.coram R.P. D. meo Beuilaqua*.

Et similiter non erat exprimendum, an

an fouea, quæ modo intermediat, esset publica, vel priuata: Tùm quia non probatur assumptum, quod sit publica, & contrarium deduci posse videtur ex
14 eo, quod per eam non currunt perennes, sed pluuiales aquæ, quod innuit foueam esse priuatam, iuxta Sententiam Cassij relatam à Vulpiano in *l. 1. §. fluminum, ff. de flum.* ac proindè *afflict. de iur. prothomis. §. 9. n. 12. circa med.* & ibi *Modern. in addit. notab. par. 12 Marc. Mantua. eod. tractat. n. 54. Prosper. Rendel. de retract. in gloss. via publica n. 3. vers. sed si riuus priuatus, Ioann. de Amic. consil. 1. n. 27. & seqq. Rimin. Iun. consil. 382. n. 50.*

In nihilo releuante, quod recipiat sordes publicas; quia hoc potiùs sonat in seruitutem fauore publico, quàm dominium, *Ioann. Harprecth in §. prædiorum.*, & *Otthoman. VVesbenc* & *Bocer. n. 7. Instit. de seruit. Manz. de seruit. Vrb. Præd. tit. 2. quæst. 49. n. 155. & seq.*

Tum quia dato, & non concesso, quod esset publica, attamen cùm nihil
15 publico intersit, quod controuersus hortus potiùs ab vno, quàm ab alio retineatur, circumstantia ista non retraxisset Pontificem à concessione Gratiæ, sed sat est potuisse illum de hoc in genere cogitare, *Buratt. decis. 883. n. 6. Merlin. 243. n. 9.* & in *recent. decis. 452. n. 15. par. 5.* & *decis. 222. n. 25. p. 7.*

Altera verò subreptio elicita ex eo, quod Attiuerius in horto habitationem habeat, nullam in facto subsistentiam habet, cum de contrario constet
16 ex accessu, cui standum est, *Rota coram Gregor. decis. 575. n. 6.* & in *recent. decis. 197. n. 4. p. 8.* & *decis. 168. n. 10. & seq. p. 9.* cum alijs cumulatis per *Posth. de manut. obser. 101. n. 5.*

Nec refragatur, quod olim dicta habitatio existeret, quodque occasione viæ Burghesiæ, iussu san. mem. Pauli Quinti erectæ, fuerit ab horto retrahendo diuisa. Hoc enim superabundat, non solùm quia dictio, *In*, deno-
17 tat intrinsicitatem in loco, *Bart. in l. Gallus 29. §. ille casus n. 2. ff. de liber. & posthum. Barbos. dict. 152. num. 16.* Sed etiam quia via publica separationem
18 inducit, & impedit cohærentiam, *dicta l. 4. §. hoc iudicium,* & *l. seq. ff. fin. regund. Bald. in tract. de Iur. prothomis. num. 2. vers. quod si via, Carpan. ad Statut. Mediolan. p. 1. c. 104. n. 1. Fælician. alleg. 4. n. 14. & alleg. 7. n. 16. p. 3. Cepoll. de seruit. rustic. præd. c. 3. n. 34*

Quibus non contradicit *Gratian. discept. 745. n. 64.* Quia loquitur in terminis, in quibus res ita diuisa destinatione Patrisfamilias adhuc remanserat vnica. quo casu non negat competere retractum, sed solùm disputat, an possit retrahi vna absque alia, quod nihil habet commune cum præsenti casu, in quo solùm quæritur super iustificatione Breuis, nec adest aliqua vnitas, & destinatio, attento quod pars istius horti magis contigua viæ Burghesiæ
19 semper distinctim, & separatim consueuit locari ab altera parte horti, in qua domus existit: quod conuincit, res esse diuersas, & separatas, & pro talibus possideri, *l. prædijs, §. balneas, ff. de legat. 3. Grat. discept. 126. n. 10. & seqq. Merlin. decis. 388. n. 28. & seqq.*

Cæterùm quod ampliatio istius Vi-
20 ridarij conferat etiam ad ornatum Ciuitatis, Domini non reuocarunt in dubium, cùm accedat ad decus magnifici, ac sumptuosi Palatij, cuius dicitur pars, *Guliel. de Benedict. in repet. cap. Raynutius in verb. & hortum n. 1. & seqq. Sanfelic. decis. 171, sub n. 2.* ac in terminis nostris cogendi vicinum ad vendendum, tradit *Castill. decis. 134. n. 11. & seqq. Caren. resolut. 2. n. 13. & 16. & 28.* Et sanè asserere, quòd ornatus iste non erat causa sufficiens ad concedendum retractum, nihil aliud esset, quàm redarguere Pontificem, qui ex hoc capite illum concessit, quod non licet.

Ex quibus pro iustificatione Breuis responsum fuit, vtraque, &c.

R. P. D. NINOT.

Firmana Seruitutis.

21 *Maij* 1664

ARGVMENTVM

Fenestræ in proprio muro non possunt aperiri dum tempore longæuo contraria seruitus fuerit quæsita.

SVM-

SVMMARIA.

1 *Muri elatio & Fenestrarum aperitio libera sunt, dum seruitus contraria non ad fuerit.*
2 *Seruitus præsumptionibus, & coniecturis probatur.*
3 *Testium singularitas quando est adminiculatiua probat.*
4 *Seruitutem arguunt lucis, & aeris per longum tempus angustia.*
5 *Ociosi ad commoditates captandas homines esse non solent.*
6 *Testium adminiculatio ac depositionum verisimilitudo fidem merentur.*
7 *Obligatio personalis successores singulares minime afficit.*
8 *Realis dicitur seruitus imposita respectu certi fundi, & in vim pacti habentis causam perpetuam.*

DECISIO XV.

Orta lite An licuisset Ludouico in propriæ domus pariete respiciente atrium Hieronymę prospectorias fenestras aperire, cum quatuor in causa Maceraten. prodijssent sententiæ, prima scilicet, & posterior ad fauorem Ludouici, & reliquæ duæ intermediæ ad fauorem Hieronymæ, ad formam rescripti Signaturæ proposui dubium An, & ad cuius fauorem constaret de duabus conformibus, quod hodie ad fauorem Hieronymæ resolutum fuit.

Quamuis enim liberum sit cuique nō solum proprium murum eleuare, sed
1 etiam nouas fenestras pro suo libito ad prospectum aperire *l.altius. C de seruit. & aqua* fallit tamen quoties quæsita fuit in contrariū aliqua seruitus *l.fin.§. fi. C. de seruit. vrb. præd. Cepoll. eod. tract. cap.19. n. 1. Sperell. dec. 55. n.19. & 22.*
2 Seruitus autem quæ ad hunc effectū etiam præsumptionibus, & coniecturis probatur. *Bart. in l. 1. n. 9. ff. de Itin. actuq, pr.u Capoblanc. de Baron. prag. 24. n. 13 & seqq. Panciroll. conf. 74. n. 4. & 5. Casanat. conf. 39. n. 48. Gratian. dicept. 681. n. 6. & seqq.* Reuerendissimus Roias *dec. 160. n. 3. & 4.* visa est Dominis in casu nostro tam ex testibus quam ex coniecturis resultare.

Testes enim Summar. Hieronymæ n. 1. expresse deponunt se pluries audisse ab Antecessoribus Ludouici constitutam fuisse ad fauorem Tebaldorum auctorum Hieronymæ seruitutem ne in pariete dictum atrium respiciente nouę fenestræ aperirent: quodq; hac de causa altera ex fenestris ibi existentibus remota fuerit, altera vero ad puram luminis necessitatem tantummodo relicta, qui quamuis sint singulares in dicto: quia tamen singularitas non est obstatiua sed adminiculatiua, & tendens ad
3 concludendam ex pluribus actibus specialibus seruitutem in genere, bene probant *DD. in cap. qualiter & quando de accusat. Rota dec. 87. n. 4. & dec. 155. n. 62. & dec. 314. n. 16. p. 6. rec.*

Testium dicta confirmauit ocularis ipsa demonstratio; constauit enim ex inspectione Plantæ alteram ex dictis fenestris vere esse obturatam, & alteram ita vitris, & terris implicatam, vt omnem prorsus prospectum à subiecta area prohibeat. Quinimo ita in altum collocata prospicitur, vt nec coquinæ pro cuius vsu relicta fuit sufficiens lumen subministret, & tamen nisi obstitisset in contrarium aliqua seruitus, non est credibile voluisse sponte maiores Ludouici in tanta lucis, & aeris angustia permanere, & per tam longæuum temporis spatium liberi cæli salubritate
4 priuari: quod tanquam seruitutis argumentum ponderant *Cepoll. de seruit. cap. 62. n. 4. Thesaur. dec. 16. n. 4. prope fin. Rota in Camerinen. Iuris fabricandi 27. Iunij. 1635. coram. bo: me: Dunozetto §. non. obstat.*

Quinimo quo maiorem aperiendæ huius fenestræ, siue necessitatem siue commoditatem Ludouicus adstruere nitebatur, eo magis crescebat apud
5 Dominos prædictæ seruitutis verisimilitudo, tanto enim minus maiores eius aperire neglexissent si potuissent, cum homines in iis quæ ad proprium commodum vergunt non soleant esse otiosi; Ac proinde cum testes sint adminiculati, & verisimilia deponant, plenam fidem merentur. *Alex. in l. sepe. n. 70. ad*
6 *fin. ff. de re iudic. Duran. dec. 188. n. 5. & seqq. Rota diuers. dec. 191. n. 4. p. 1. & in rec. dec. 87. n. 6. p. 6.*

Nec

Nec dicatur ex prędicta conuentione de non aperiendo fenestram non fuisse inductam seruitutem realem, sed obligationem tantum personalem quæ non afficit singulares successores. *Hip-*
7 *pol.de Marsil.singul 333.Carpan.ad Stat. Mediol. cap. 333. n. 12. p. 2. Mangil. de euict.q.161. n.13.& seqq.*

Nam cum imposita fuerit respectu certi, & determinati fundi, & in vim
8 pacti habentis causam perpetuam, ne scilicet atrium prospiciatur, dicitur realis, & transitoria cum ipsa domo ad quoscumq; vt limitandum tradunt *idem Carpan.lo. superius cit. Speculator. tit.de empt. & vend. §.1.n.25. Cepoll.de seruit. Vrb.prad.cap.62.n.8.& habetur etiam in l. cum fundo 36. ff. de seruit. rust. prad. Bart.in l.3.§.opus quoq; nouum in fi.ff.ex quib. caus. maior. in integ. restit. Capic. Lat.consult.109.n.7.& 22. cum alijs adductis per Oleam de cess.iur. tit. 4. q.7.a n.8. ad 13.*

Et ita vtraq; &c.

R. P. D. EMERIX.

Maioricen. Canonicatus Pœnitentiariæ. 16. Iunij 1664.

ARGVMENTVM.

Insulæ Baleares seu Regnum Maioricæ, & Minoricæ in Hispaniæ Regno comprehenduntur. Plura de simultanea collatione Episcopi cum Capitulo ac de deuolutione ad superiorem.

SVMMARIA.

1 *Maioricen. insula habetur pro vna eademq; re cum Hispania.*
2 *Sub Hispania Regnis sunt Baleares insula: & n. 4.*
3 *Testantibus de re ad se pertinente plurimum est deferendum.*
5 *Insula pars sunt prouincia cui adiacent.*
6 *Interpretatio lata in fauorabilibus est facienda.*
7 *Prouincia nomen intelligitur de Regno.*
8 *Insula qualiter in Regno cōprehendatur.*
9 *Prouisiones Apostolica beneficij statum non immutant.*
10 *Prouisio vnica non arguit obseruantiam, nisi Pontifex successor de contrario antecessoris indulto scientiam habuerit.*
11 *Collatio simultanea præsumitur capituli cum Episcopo.*
12 *Si talis sit facta a capitulo contradicente Episcopo non tenet.*
13 *Prouisio solius capituli si sit simultanea quando sustineatur.*
14 *Prouisio ad superiorem deuoluitur quando se mutuo impediunt collatores.*
15 *Conferendi ius quando ad solum capitulum spectat, & vnam vocem tantum habeat Episcopus, numerari debent capita ius habentium.*

DECISIO XVI.

CVm dilemmate quod vel Insula Maioricen. non comprehenditur sub Indulto Gregoriano loquente de ecclesijs in Regnis Hispaniarum existentibus, & tunc canonice processit Episcopus conferendo ad formam Concilij Tridentini. Aut vero compræhenditur sub Indulto,& tunc legitime prouidit capitulum,conferendo per concursum ad formam dicti Indulti,resolutum fuerat sub die 3. Decembris proximi prętériti literas Apostolicas Petri Onufrij Tauler non esse exequendas, sed causa bis reproposita visum fuit corruere dilemma, & propterea Domini recesserunt a decisis.

Etenim quod Insula Maioricen.compræhendatur sub Indulto desumitur ex pluribus.

Primo quia Indultum loquitur generaliter de omnibus ecclesijs existen-
1 tibus in Regnis Hispaniarum, & semper Insula Maioricen.habita est pro vna eademq. re cum Hispania atq; eius Incolæ pro ueris Hispanis, prout testatur. *Damet.in histor. generali Regni Balearis lib.1.tit. 1.fol. 1.§.bienque siempre.*

Secundo quia Historici passim, & Geographi tractantes de Hispania, & illius Regnis, sub illa collocant Insulas Baleares, hodie distincto nomine Regnum Maioricæ, & Minoricæ nun-
2 cupatas. *Volteran.in Geograph.lib.2.tit. de Hispan.fol.14.Ptolom.lib.2.cap.6.in fi. Abraham Ortelius in Geograph. veteri & noua ad tabulam Hispania. Philipp. Cluuer.introduct. ad Geograph. lib.2. cap.5. tit.de Incolis Hispania, & recentiori eius di-*

diuisione & cap.7.tit de Incolis ad Hispaniam,& plures alij relati ab Informantibus,quibus vti attestantibus de re ad
3 se pertinente plurimum est deferendū *per tex.in l.septimo mense ff.de statu hom. l.1.in princ. ff.de ventre inspic.cap.proposuisti 4.de probat. & cap. fraternitatis 6. de frigidis, & malef.* & ea quæ late congerit *Mascard.de probat.conclus.* 1173.*n.* 1.*& seqq.Rota coram Greg.dec.* 125 *n* 9.
4 *& in terminis difficultatis an Insula ad Prouinciam pertineat nec ne,Griphiander in tract.de Insulis cap.* 15.*n.*9.*in fi.*

Tertio quia exactio subsidij, & excusati concessa à Sede Apostolica Regi Catholico in Regnis Hispaniarum sit etiam in Regno Maioricæ sicuti in alijs Regnis Hispaniæ *Summar. Petri Honuphrij n.* 2.

Quarto Episcopatus Maioricen.connumeratur inter Episcopatus Hispaniæ, & est suffraganeus Archiepiscopi Valentini *Corrad. in Prouinciali Ecclesiar. post eius praxim dispensationum fol.*698.

Quinto quia Nuncius Apostolicus Hispaniarum procedit in causis spoliorum Maioricæ, in eaq; deputat subcollectores, sicut in cæteris alijs Hispaniarum prouincijs.*Duran.dec.*314.*in princ.*

Sexto quia tam secundum ius ciuile quam canonicum Insulæ sunt pars illius
5 prouinciæ cui adiacent, vt est *tex. in l. Insula vbi gloss. & Gotofred. plures alios referens ff.de iudic.,& in cap.vnico extrauag. commun. in* §. *Apuliæ vbi gloss. in verb.Siciliæ in* specie testatur de Insula Maioricarum.

Septimo quia versamur in causa fa-
6 uorabili, in qua benigna,& lata est facienda interpretatio iuxta *tex. in l. cum quidam ff.de liber. & posth.*, & in priuilegio concesso Prouinciæ, cuius nomen intelligitur secundū communem vsum
7 loquendi.*Bart. in extrauag. qui sint rebelles n.* 8. *& seqq. vers. Lombardia*, *& vers.cum ergo*.

Et denique quia talis videtur fuisse mens Regis supplicantis, & Pontificis concedentis, prout non obscure colligitur ex noua constitut. Sanctissimi D. N.nuper ad instantiam Regis edita, in qua inquit quod, licet Insula Maioric. quippe vna ex adiacentibus insulis dd. Regnorum Hispaniarum sub indulto comphræhendi videatur, nihilominus maioris claritatis gratia, & ad præcidendas controuersias, & litium occasiones, declarauit prædictas Gregorij literas etiam Insulam Maioricen.compræhendere, & quatenus opus sit ad ecclesiam Maioricen.extendit sine præiudicio litis &c.

Non obstat quod in Bullis subsidij & excusati, & forsan etiam in Breui facultatum Nuncij apposita sit clausula *& in Insulis adiacentibus*, quia illa vti
8 apposita maioris claritatis gratia, & ad præcidendas litium occasiones non impedit quo minus in alijs litteris Apostolicis, in quibus continens tantū exprimitur censeantur compræhensæ etiam Insulæ adiacentes iuxta sententiam *Plinij lib.18.cap. 25.ibi cum Attica nominata fuerit, debemus intelligere Cycladas insulas*,& aliorum tam historicorum quam Geographorum superius legatorum.

Et in præsenti compræhensio Insulæ Maioricen.non desumitur ex solis Bullis subsidij,vel declaratione Sanctissimi D. N., aut iurisdictione Nuncij, vel alijs separatim perpensis.

Sed ex omnibus supra ponderatis simul iunctis, quæ licet forsan singula nō sufficerent,tamen simul ponderata mentem Regis,& Pontificis illam compræhendi non obscure demonstrant vulgatam regulam quæ non prosunt singula,iuncta iuuant.

Non obstāt etiam Decisiones in causa Barchinonen Pænitentiariæ coram R.P.D.meo Verospio, Royas, & Eminentiss. D. meo Cardinali Celso; quia vltra quod adhuc sunt sub lite,fundantur in ratione particulari quod Cathalonia sit Principatus,non Regnum, quæ ratio non militat in casu nostro, quia indubitatum est Maioricam esse Regnum,& propterea non applicantur.

Minus facit asserta obseruantia desumpta ex vltimo statu, & vacatione quæ primo loco successit post Indul-
9 tum; Quia prouisiones Apostolicæ ex vulgatis non immutant statum Beneficij,& ex hoc vnico actu nulla potest desumi obseruantia quæ præiudicet, nisi probata scientia Indulti in summo Pon-
10 tifice successore, & quod eo non ob-

stan-

ſtante voluerit prouidere. *Rota coram Card. Caualer. dec. 91. n. 9. & dec. 615. n. 12. & 13 p. 4. to. 3. rec. & in Leodien. Canonicatus 31. Ianuarij 1661. §. neq; voluntas coram R.P.D. meo Verospio.*

Sublata autem ex prædictis prima parte dilemmatis Domini credebant non obſtare ſecundam, quia cum in caſu propoſito collatio conceſſa per Indultum ſit ſimultanea, vt conſtat ex verbis Indulti ibi: *per Ordinarios locorum et capitula dictarum eccleſiarum.* Et etiam
11 de iure præſumitur niſi contrarium probetur *cap. cum eccleſia Volterana ibiq; gloſſ. & DD. de elect. Gonzal. ad reg. 8. gloſſ. 45. n. 46. & Rota coram Gregor. dec. 95. n. 1. & Lucana Cappellaniæ 4. Aprilis & prima Iulij 1650. coram bo: me: Bichio vbi plures congeruntur*; Collatio facta à
12 capitulo contradicente Epiſcopo non tenet *Frideric. de Sen. conſ. p. n. 7. Rebuff. conſ. 60. verſ. his non obſtantibus Buratt. dec. 225. n. 8.*

Neq; refert quod capitulum pluries requiſiuerit Epiſcopum ad conferendū
13 ad formā Indulti, ideoq; prouiſio facta per ſolum capitulum debeat ſuſtineri iuxta ea quæ notat. *Gar. de benefic. p. 5. cap. 4. n. 42. Gonzal. ad reg. 8. d. gloſſ. 45. n. 68. & ſeqq. Lotter. de benefic. lib. 2. q. 21. n. 24. & ſeqq. & Rota dec. 366. n. 16. & 17. p. 9. rec.* Quia obiectum bene procederet quando Epiſcopus poſtea conſenſiſſet, vel ſimpliciter renuiſſet conferre, & in his terminis loquuntur Garzias, & alij ad id comprobandum adducti. Secus vero eſt quando, prout hic, Epiſcopus alteri conferendo expreſſe contradixit, tunc enim ſtante diſcordia inter ſimultaneos collatores, neutra collatio tenet, ſed deuoluitur ad ſuperiorem. *Rebuff. d. conſ. 60. verſ. his tamen obſtantib. Federic. de Senis d. conſ. p. n. 7. Gonzal. d. gloſſ. 45. n. 58. & 62. Garz. d. p. 5. cap. 4. n. 29. 33. et 34. Lotter. d. q. 21. n. 40. et ſeqq. et Rota coram bo: me: Bichio in d. Lucana Cappellaniæ 4. Aprilis §. neq. excuſationem in fi. et 1. Iuly 1650. §. collatio.*

Neque placuit reſponſio alias data, quod hoc tantum locum habeat quando eodem iure ſimultaneo vtuntur Epiſcopus, & capitulum, non autem quando ex diuerſo iure conferunt, quia ratio deuolutionis non conſtituitur a Docto-
14 ribus in eo, An ex eodem vel ex diuerſo iure conferant, ſed in eo quia per contradictionem ſe mutuo impediunt, quæ ratio æque tunc procedit, imo magis ex diuerſo iure quam quando ex eodem conferunt; Et plures ex ſupra allegatis nempe Rebuff. Federic. de Senis & Rota in Lucana Cappellaniæ coram Bichio expreſſe loquuntur in caſu quo collatio facta fuerat diuerſo iure.

Auctoritates autem, & iura in præſenti deciſione allegata procedunt quando ius conferendi ſpectat ad ſolū
15 Capitulum, & Epiſcopus habet vnam tantum vocem ſicuti ſinguli Canonici, quo caſu numerari debent capita ius habentium, & ideo non obſtant prout in his præciſis terminis reſpondet *Federic. de Sen. d. conſ. p. n. 7 verſ. ad contraria.*

Et ita recedendum à deciſis literas Apoſtolicas exequendas reſponſum fuit vtraque &c.

R. P. D. NINOT

Pampilonen. Iurium Parochialium

27. *Iunij 1664.*

ARGVMENTVM

Parochialium vnio, & Vicariæ perpetuæ erectio qualiter fiant.

SVMMARIA.

1 *Ex Parochialium vnione transfertur animarum cura exercenda per amouibilem Vicarium.*

2 *Vicarius amouibilis pretendere non valet ius exercendi functiones parochiales.*

3 *Iura temporalia, & ſpiritualia conueniunt in verbis,* cum omnibus iuribus, & pertinentijs ſuis. *Vide n. ſeq.*

5 *Dictio* ac *adijcit ad præcedentia.*

6 *Vicario congrua aſſignata nudum exercitium tantum in ipſum tranſlatum denotat.*

7 *Vnionis qualitatem declarat obſeruantia.*

8 *Vicariæ perpetuæ erectio non præſumitur.*

9 *Hoc fit cauſa cognita, & citatis intereſſe habentibus.*

DECISIO XVII.

SEntentiam Rotalem qua reuocando
aliam de partibus pronunciatum fuit
non competere Vicario de Mendauia
ius exercendi functiones Parochiales in
ecclesia de Legardè priuatiue quoàd
Abbatem de Yrach hodie DD. dixe-
runt esse confirmandam, quia de eius
validitate constat ex actis, & Iustitia
late comprobatur ex decis. edita co-
ram R. P. D. meo Beuilaqua sub die
19. Ianuarij 1663.

Cum enim parochialis Ecclesia de
Mendauia, cui est annexa illa de Le-
garde fuerit subiectiue, & pleno iure
vnita Monasterio Yrachensi, penes
quod propterea dicitur translata cura
animarum exercenda per Vicarium ad
nutum amouibilem, non autem perpe-
1 tuum. *Lotter. de re benefic. lib. 1. q. 33.*
n. 93. Gonzal. ad reg. 8. gloss. 5. §. 3. n. 14.
& seqq. Hoieda de incompatib. Benefic.
cap. 15. p. 1. num. 4. Garz. de benef. p. 11.
cap. 2. n. 3. Petrus de Murg. quæst. pastoral.
p. 2. §. 7. n. 15. Rota in rec. dec. 297. nu. 3.
p. 5. & dec. 21. n. 5. p. 6. & dec. 5. n. 7. p. 7.
& in Pampilonen. Vicariæ de Stella 28.
Martij 1654. coram R. P. D. meo Alber-
gato.

Sequitur quod frustra tale ius præ-
tendat priuatiue quoad Abbatem, cum
imo dependenter ab ipso nudum exer-
2 citium recipiat cum iure cõgruæ. *Gloss.*
in clem. vnic. in verb. ad mensam vers.
& videtur de excess. Prælat. Rota coram
Coccino dec. 81. n. 2. & 3. coram Buratt.
dec. 214. n. 3. & 4. coram Canaler. decis.
595. n. 1. & 3. & in rec. dec. 3; 2. n. 7. &
8. p. 4.

Hanc autem plenariam, & subiecti-
uam vnionem tam quoad temporalia,
quam quoad spiritualia DD. resultare
3 dicebant non solum ex illis verbis *cum*
omnibus iuribus, & pertinentijs suis sub
quibus non solum temporalia, sed etiam
spiritualia continentur. *Innoc. in cap.*
cum ad sedem n. 2. & 3. de restit. spoliat.
Hostiens. in cap. exposuisti in fi. de præ-
bend. Lapus alleg. 139. n. 10. & 11. Ro-
ta coram Canaler. dec. 699. n. 2. & 4. &
in rec. dec. 21. n. 6. p. 6. & in Mindonien.
Parochialis 3. Martij 1653. coram Re-
uerendiss. Segobien. §. nec dubitari.

Sed etiam ex subsequentibus ibi
4 *ita quod liceat per vos, vel per procura-*
torem vestrum corporalem possessionem
præfatæ parochialis Ecclesiæ iurium, &
pertinentiarium prædictarum auctoritate
propria apprehendere, & fructus reddi-
tus, & prouentus ipsius parochialis Eccle-
siæ in vsus Abbatiæ, & conuentus con-
uertere. Quæ clare demonstrant spiri-
tuale principaliter fuisse concessum, &
deinde temporale per viam accessionis;
mediante dictione illa *Ac*, de cuius na-
5 tura est adijcere ad præcedentia *l. ea*
tamen adiectio de leg. 3. Barbos. dict. 110.
num. 53.

Et comprobat etiam natura ipsa rei
gestæ, quia quoties fit omnium reddi-
tuum applicatio, reseruata tamen con-
grua Vicario, signum emergit quod
cura habitualis fuerit translata in Re-
6 ctorem ecclesiæ cui fit vnio, & solum
nudum illius exercitium in Vicarium.
Ostiens. & alij in cap. exposuisti de præb.
Rota coram Merl. dec. 115. sub n. 6. vers.
preterea coram Buratt. dec. 214. n. 3. &
4. & in rec. dec. 710. n. 3. p. 2. & dec. 352.
n. 8. p. 4. & in Romana Iurium Parochia-
lium 4. Decemb. 1651. coram Eminentiss.
D. Card. Celso.

Et quatenus etiam aliqua in verbis
adesset difficultas, illa penitus rema-
neret sublata ex obseruantia subsecu-
ta, quæ declarauit Vicariam fuisse tem-
poralem, & ad nutum amouibilem, vt
ex pluribus bene recensitis *in d. dec. R.*
P. D. mei Beuilaquæ à §. at omnis cum
7 *trib. seqq.* Obseruantia enim interpre-
tatiua vnionis qualitatem optime osten
dit. *Gonzal. ad reg. 8. Cancell. gloss. 5.*
§. 3. nu. 17. & 18. Garz. de benef. p. 11.
cap. 2. n. 6. Barbos. de Iure Eccles. lib. 3.
cap. 6. n. 67. Merlin. d. dec. 115. n. 8. et
in d. Romana Iurium Parochialium 4.
Dec. 1651. coram Eminentiss. D. Card.
Celso §. concurrit.

Non obstat quod in vim Concilij
Tridentini *sess. 7 cap. 7. de reform.* remit-
tatur Ordinariorum arbitrio erigere
tales Vicarias temporales in perpetuas.
Quia aliud est potestas erigendi, &
8 aliud factum positiuæ erectionis, quæ
non præsumitur nisi probetur, vt in
specie *Garz. de benefic. p. 11. cap. 2. n. 16.*

præ-

Præsertim quia non poterat Episcopus ad illud deuenire nisi causa cognita, & citatis interesse habentibus. *Barbos. in*
9 *collect. cap. 7. n. 31. & in tract. de Episc. & alleg. 172. sub n. 190 Flores de Mesa var. resol, lib. 1. cap. 10. n. 47. Garz. de benefic. p. 11. cap. 2. n. 8. & 12. & in dicta Mindonien. Parochialis coram Reuerendissimo Zarate in fi. impressa post Dian. var. resol. p. 11. fol. mihi 566.*

Ex quibus, & alijs fusius in d. dec. R.P.D. mei Beuilaquæ deductis responsum fuit pro confirmatione sententiæ Rotalis, vnica tantum &c. Vicario pluries citato &c.

R. P. D. BOVRLEMONT

Pisana Tenutæ

17. *Nouembris* 1664.

ARGVMENTVM.

Plura ad Confinium probationem, eorumque dominium afferuntur.

SVMMARIA.

1 *Sententia iniusta non potest in iudicatum transire.*

2 *Possessio ad manutentionem, seu reintegrationem requiritur.*

3 *Colono mediante acquiri potest possessio.*

4 *Confinia in instrumentis enunciata præsumuntur ad locatorem spectantia.*

5 *Confinata rei possessio quando resultet.*

6 *Dominium plenum resultat ex verbis* ad hauerli, tenerli con ogni ragione &c.

7 *Bona intra confines, verba dubia non probant.*

8 *Confinium enunciatio per dictionem,* In, *demonstrat vicinitatem.*

9 *Confinans terminus confinatum excludit.*

10 *Probatio possessionis specifica generali præfertur.*

11 *Foueæ possessio qualiter probetur.*

12 *Confines ex testium distincta depositione probantur.*

13 *Dictio, Versus, regulariter denotat exclusionem. Verum declara n. seq.*

15 *Termino vtrinque possesso locus intermedius censetur possessus.*

16 *Spolij actio cessat ex quadragenaria possessione, ex qua & reintegrationis remedium censetur præscriptum.*

DECISIO XVIII.

Ardua nimis, & difficilis controuersia, disceptationibus annosis inter Mensam Archiepiscopalem Pisanam, & Dominum Ducem de Saluiatis, licet agitata, diù tamen sub dubia Iudicij lance pependit; Ex eo quòd cùm Ministri Magonæ Pisarum, Tenutam vulgariter dictam *di Migliarino* cum suis accessionibus, & pertinentijs ab Auctoribus D. Ducis, atque eodem tempore alias Tenutas insimul cohærentes à Mensa Archiepiscopali per longum, & continuatum annorum cursum conduxissent, ab anno nempè 1574 vsque ad annum 1621. factum est, vt bona Mensæ, & Ducis in persona Colonorum diù simul habita, ac pro indiuiso possessa, ita permixta, & confusa remanserint, vt quandò solutis locationum nexibus, occasio data est ad Dominos reuertendi, non sine forensi strepitu, potuerint accidentalem adeptam cohærentiam exuere; Nàm pro parte Ducis contendebatur loca controuersa, *Padule di Malauentre, Poggio à Padule, Debbi, Isola, Romita, Pecoreccia, Fossa Magna, e Lamatrincabonaldi,* esse de accessionibus, & pertinentijs Tenutæ *di Migliarino*, intrà cuius limites reperiebantur inclusa; Pro parte verò Mensæ eadem loca, siuè intrà, siuè extrà dictam Tenutam *di Migliarino* existerent, ad D. Ducem, seu eius Auctores nunquam spectasse, imò potiùs in ipsis indiuidualitèr, ac specificè quoad omnia corpora pacificam, & supra quadragenariam Mensæ possessionem comprobari constanter asserebatur; Quamobrem, Causa in Summarijssimo coram Reuerendissimo Nuncio Florentiæ deducta, super locis controuersis adiudicata fuit manutentio Mensæ, sed indè post in plenario, coram eodem Tribunali, concessa fuit Duci, exceptis Tenutis *Poggio à Padule, Pecoreccia, & Lamatrincabonaldi* reseruatis Mensæ; Quæ nihilominus appellans à dicta sententia, adita Signatura Iustitiæ, obtinuit Causam committi bon. mem. Peutingerio cum facultate manutenendi quem de Iure adiuncta subindè ad instantiam D. Du-

D. Ducis, sententiam Reuerendissimi Nuncij in iudicatum transijsse, prætendentis, commissione executoriali cum clausula, *Constito de re iudicata*, super qua assumpta disputatione in Rota sub die 17. Maij 1652, quia satis Mensa se excusabat à lapsu fatalium, ordinarunt Domini, quod informaretur strictè super Iustitia sententiæ, super qua iterùm quinquies causa proposita, & semper dilata, tandem coram me in locum bo. mem. Peutingerij suffecto, sub die 5. Martij 1661. fuit dictum, quòd fieret accessus per R.P.D. meum Tayam, cuius laboriosa solicitudine dedaleis ambagibus confusi situs e.ploratis, ac genuina loci descriptione, in topographica tabella eruditissimè explanata, causa expeditior euasisset, si amplum latifundium, de cuius possessione agebatur, vti numeroso, ac inhospito situ, ità etiam per obscuris, ac inexplicabilibus denominationum, ac pertinentiarum quæstionibus, eo semper magis obtenebratum, non exposuissent informantes; Quorum allegationes hinc indè per tot annos accumulatæ, quià in immensam excreuerant molem, demandarunt Domini, vt in discursu, tanquàm in sincero compendio Iura vtriusque partis per me distinctiora redderentur; quo præuia locorum visione, executioni demandato, repropositâ hodie causa, resolutum fuit, non constare de re iudicata.

Quia sententia visa est iniusta, & ideò non potuisse in Iudicatum transire, vt tradunt communitèr Scribentes *in l.* 4.
1 *§. condemnatum ff. de re iud. Felin. in cap. super literis n.* 15. *de rescript. Rot. coram Seraph. decis.* 381. *n.* 13. *& decis.* 1223. *n.* 6. & *in alijs*.

Iniustitiam sententiæ indè sanè deducebant Domini, ex quo tribueret manutentionem, & reintegrationem D. Duci ad Foucam magnam, & Paludem, seu vt vocant locationes, Padule
2 Malauentris, ad quæ duo corpora restringebatur hodie discussio, non probata illorum possessione de tempore motæ litis, vt pro competentia alterutrius remedij ab eo intentati omninò requirebatur, ad tradita per *Bart. in l.* 1. *§. fin. n.* 10. *ff. vti possid. & in l. vnica §.* 1. *n.* 3. *C. eodem Abb. in cap. cùm ad Sedem de rest. spoliat. n.* 28. *Rota coram Buratt. decis.* 216. *n.* 1. *&* 2.

Et quamuis insisterent informantes pro Duce; satis probari illius possessionem ex pluribus locationibus ab eius Auctoribus factis, quarum vigore Conductores detinentes bona controuersa vsque ad tempus motæ litis de anno 1621. non solum continuarunt possessionem locatorum, verùm etiam Ducis illorum hæredis, qui mediante Colono, il am acquisiuit, & continuauit absque alia appræhensione, vel ministerio,
3 latè *Posth. de manut. obseru.* 59. *n.* 6. *vers. cum hæredi*, *et Rota penes eumdem decis.* 152. *n.* 9. *et coram Puteo decis.* 453. *n.* 3. *lib.* 2. cum alijs per me relatis *in Discursu Causa §. veritas huius conclusionis in principio*; Præsertim in bonis, de quibus agitur, quia confinia in Instrumentis dictarum Locationum sic enunciata, *tenet vnum caput in Mari, aliud in lacu Maciuccoli, partim in Fossa Magna, etc.* includunt de facto loca controuersa, quæ ob id præsumuntur ad locatorem spectantia, per *text. in l. Aede Sacra, ff. de contrahen. empt.* & tradit *Bald. in l.*
4 *legatis n.* 1. *C. de legat.* cum alijs allegatis *in Discursu §. prima præsumptio in fine*; Potissimùm virtute dictionis *In*, quæ denotat intrinsicitatem, & compræhensionem, ex adductis in *Discursu §. Secunda præsumptio*.

Tamen ex præfatis locationibus dixerunt Domini, quod tunc resultaret possessio rei confinatæ, vel compræhensæ, si ea res tota sub dominio locatoris existere probaretur, quodque regula textus *in l. Aede Sacra*, hic non procedit, quia alij, prout eadem Mensa, *Podium Paludis, et Pecoreccia*m, ac Augustini, & Lanfranchi tres caratos terræ cum quinto alterius carati verè probantur possidere intra dicta confinia Migliarini, vt fuit probatum *in Discur-*
5 *su §. pro Mensa verò, vers. et ità ex ventre dictorum, et hodierno Summ. impresso Mensæ n.* 26. *et* 27. iuxta distinctionem *Hostien. in cap. nimis sub n.* 5. *vers. secùs quoad possidentem de iure iur.* benè *Gratian. discept.* 657. *n.* 17. *Hieron. à Mont. de finib. cap.* 96. *n.* 3. *vers. contrarium tamen*, & consuluit *Surd. consf.* 376. *nu.* 23.

Rot.

Rot. coram Merlin.decis. 167.n. 3. et in Romana Apothecarum, seu pecuniaria 8. Iunij 1654. coram bon.mem. Bichia §.his consonat, et §. omneque.

Reiecta replicatione, quod Lanfranchi,& Augustini nullam habuerint possessionem, vel proprietatem in Migliarino, sed solam commoditatem consequendi certam pensionem ex dictis bonis, quià Dux ab eis de recenti emit
6 non simplicem commoditatem percipiendi fructus, sed Dominium, & veram proprietatem, attentis verbis Instrumenti, *ad hauerli, tenerli con ogni ragione, attione, dominio, proprietà, e possesso,d. Summ. Mensæ n. 23.* denotantibus plenum dominium, ad mentem *Rotæ coram Seraph. decis. 1415. nu.2. et coram Buratt. decis.441. num. 3.* ibique *Adden.litt.A et in recent.decis.324. n.5. par.2.*

Præcipuè quia prædicta Instrumenta per Ducem allata non exprimunt simpliciter Confinia generalia, sed cum immediata sequela verborum, *quantumcumque, & qualitercumque sint intra,*
7 *vel extra dictos Confines per mensuram, vel si qui alij, seu aliter, vel alio modo forent, vel essent eius veriores confines;* Quæ verba tanquam dubia, & incerta non probant bona omnia intra dictos confines comprænensa ad locatorem spectare, sed ea, quæ verè ad eum spectant, fuisse locata, vt præter relatos *in Discursu §.pro Mensa verò*, benè probat *Paris.de Puteo de finib. feud. cap. 9. n. 7. Hieron. de Mont. de finib. cap. 95. n. 10.*

Præterea pro refutatione præsumptæ comprehensionis ex dictione, *In*, deductæ ponderabant Domini, quod si admitteretur, Confinia enunciata per illã dictionem, esse partes integrantes Tenutam Migliariui, & in ea comprænensas, sequeretur, quòd Mare, & Lacus Maciuccoli eadem dictione designata, comprænenderetur in Migliarino, *per text. in l. iam hoc Iure ff. de vulg. & pu-*
8 *pill.* Ad quod inconueniens euitandum placuit secundum communem Doctorum sententiam, illam confinium enunciationem pro demonstratione vicinitatis assumi, exclusa intrinsicitate, *inxtà gloss.in Clemen.causam verbo in domo de elect. Cassan. ad consuet.Burgund.rub.1. §.8.verb.& diem n.19.* Ea enim est natura termini confinantis, vt confinatum
9 semper excludat, & separet, *l.cum seruo ad finem ff.de contraben. empt. Castren.in l.ex hoc Iure n. 24.ff.de. iust. & Iur. Decian.cons.40. n.27. lib.4. Cacheran. cons. 34. n.4.&7.Hieron.a Mont.de fin.cap.15. n.2.*benè *Rota coram Merlin.dec. 600.n. 9.& dec.635.n.3.& in recent.dec. 139.n. 18.par. 9.* cum alijs fusiùs adductis *in Discursu §.Secundæ præsumptioni in fine.*

Cœterùm quatenus ex supradictis locationum enunciatiuis, alijsquè præsumptionibus pro Duce in discursu relatis, *§. tertia præsumptio, et tribus seqq.* daretur, resultate ad eius fauorem quãdam præsumptiuam possessionem super Palude Malauentris, & fouea Magna, de quibus nunc agitur; Eam protinùs absorberi, dixerunt Domini ex probatione specifica possessionis Mensæ super his duobus corporibus semper præferenda in concursu generalis, quæ pos-
10 sit super alijs bonis cohærẽtibus verificari, *Innoc.in cap.auditis de præscript. in verbo exceptionem n. 4. Dec. cons. 302.n. 18.Mascard.de probat.conclus. 1193.n 8. et seqq.Posth.de manut. obseru. 73.n.174. Rot.coram Seraph.dec.1380. n.2.et coram Greg.dec.472.n.7.et coram Merlin. dicta dec.167. n.2. in fine.*

Etenim Fouea Magna probatur specificè possessa à Mensa per 40. & vltra annos vsquè ad motam litẽ; Nam præter laudũ antiquissimum de anno 1342. *Summ. Mensæ n.2.*& AEstima Communis Nodicæ annorum 1555. 1579. & 1581. Aliaque Communis Malauentris annorum pariter, 1555. 1579. & 1619. eodem *Summ.n.6. 7. & 8.* Quæ auctoritate municipali descripta, & asseruata,
11 benè probant, assertionem in eis expressam, quod Fouea Magna stadiorum 176. spectet ad Mensam, per ea, quæ tradit *Bart.in l.rurã C. de omni agro deser. lib. 11. Castr. in l. si pater C. de act. empt. Bero. cons. 77. n. 13.lib. 4. Rolan. cons.4. n. 17. lib.2. Bertazzol. cons.ciuil. 52.n.34.* cum ibi relatis, *Rot. in rec.dec. 706.n.6.par.2.* Dùm nec tunc temporis, nec ad præsens hæc fouea in alio æstimo reperitur descripta, vt benè in similibus ponderauit *Rot. dec. 502.n. 7.par. 8.recent.* cum ibi citatis. Dantur à Mensa

sa quatuor Instrumenta anti ;ua concessionum, & locationum dictæ Foueæ ab anno 1539. vsque ad annum 1564. *Summ. n. 3. 4. et* 5. Indequè alia nouem Instrumenta subsequentia vsquè ad annum ortæ litis 1621. eodem *Summ. n.* 13. in quibus non præsumptiuè, vel compræhensiuè, sed nominatim, & expressè legitur locata Fouea Magna; De quarum locationum effectuatione ob actuū pluralitatem iteraram per tàm diuturni temporis seriem, concurrente solutione mercedis, *Summ. Mensa. n.* 14. prout non esse dubitandum visum est Dominis ex sententia *Soccin. cons.* 187. *n.* 16. *versic. confirmatur lib. 2. Menoch. de retin. remed.* 8. *n.* 573. quam probauit *Rota dec.* 172. *n.* 6. *& dec.* 926. *n.* 4. *coram Buratt. & dec.* 291. *n.* 2. *&* 3. *penes lib. 2. conf. Farin.* Ita indubiam, exinde dictum fuit, resultare possessionem Mensæ super dicta Fouea Magna, ex *Theor. Bart. in l. qui vniuersas, §. quod per Colonum, & in l. quamuis, §. si conductor, ff. de acquir. possess. Rota coram Gregor. dec.* 6. *n.* 4. ibiquè *Adden. & coram Caualer dec.* 446. *n.* 2. quamuis agatur, prout hic, in præiudicium tertij non conductoris, vt præter adductos in discursu §. *quibus ità. Rota coram Buratt. dec.* 263. *n.* 2. ibiquè fusius *Adden. n.* 9. *& seq. & coram eodem dec.* 275. *n.* 4.

Prout non dissimili specificæ probationis argumento, visa est probari possessio Mensæ respectu Paludis Malauentris, quippè Via à Turri Filicaia tendens ad lacum Maciuccoli, tàm in æstimis D. Ducis, eiusquè Auctorum, eodem *Summ. n.* 18. quàm in æstimo Mensæ *n.* 22. & in Inuentario bonorum Prioratus Sancti Nicolai de Migliarino
12 *n.* 20. enunciatur pro confine diuisorio bonorum cohærentium, Ità vt ea, quæ sunt in parte dextera, vbi sita est Palus controuersa, vel Padule, ad Mensam, quæ in sinistra, ad Ducem pertineant, vt distinctè deponunt Testes, eodem *Sum. n.* 15. *&* 16. qui plenè probant, *Rot. coram Greg. dec.* 578. *n.* 1. *& dec.* 254. *n.* 7. *par.* 7. *recent.*

Sed longè præcisiùs elicitur huiusmodi possessio ex nouem citatis Instrumentis locationum, *Summ. n.* 13. in quibus vnacum Fouea magna noscitur etiam specificè, & nominatim locata Palus, de qua agitur, vndè fit, vt quoad hoc corpus ex consimilibus circumstantijs eadem possessionis euidentia resultet fauore Mensæ, quæ visa est deduci respectu Foueæ ex superiùs adductis.

Nec ex eo, quod dicta Instrumenta Mensæ designent bona locata versus Migliarinum, visa fuerunt, deberi potiùs verificari in Palude cohærente Foueæ Magnæ extra Tenutam Migliarini, quàm in ea, quæ cohæret intrà dictam Tenuram ob dictionem *versus*, quæ re-
13 gulariter denotat exclusionem, *Rot. coram Seraph. dec.* 167. *in princ. & in recen. dec.* 509. *n.* 5. *par.* 5.

Quià cùm illa, quæ est intrà Migliarinum vocatur Palus Malauentris, vt deponunt Testes, *Summ. Mensæ n.* 15. *&* 16 Illa verò extrà, Palus Vitriceti, quæ de tempore dictarum locationum Mensæ, non ad ea, sed à Communitatibus Vecchiani, & Nodicæ possidebatur, vt ex æstimis, eodem *Summ. n.* 6 putarunt Domini, locationes esse ad Paludem Malauentris intrà Migliarinum referendas, quià de ea expresè loquuntur ibi, *Item aliud Tenimentum, seù Tenimenta nuncupata di Malauentre, dicto Summ. n.* 13. Non ad illam Vitriceti non nominatam, nec à Mensa possessam.

Spreta æquiuoca ponderatione verborum *versus Migliarinum*, quià cùm ea fuerint in eisdem locationibus apposita, non solùm quoad Paludem, sed etiam quoad Podium Paludis, Pecorec-
14 ciam, & alia corpora, respectu quorum dictio *versus* exclusionem non importat, quia concorditer admittuntur in Migliarino comprehendi, citato *Summ. n.* 27. *&* 28. Vtique, nec illam importare potuit respectu Paludis, ex adducta superiùs dispositione *Text. in l. iam hoc Iure, ff. de vulg. & pupill.* & propterea designatio illa dictionis *versus* potiùs ad Ecclesiam Sancti Nicolai de Migliarino, quam ad ipsam Tenutam Migliarini visa est referibilis.

Iunctis præcipuè tùm Testium formiter examinatorum dictis eodem *Summ. n.* 15. *&* 16. Tùm reuelatione Saminiatelli Ministri Magonæ per spatium penè annorum 30. *Summ. n.* 17. nimis apertè comprobantibus cum causa scien-

ſcientiæ, tàm Foueam, quàm Paludem ſpectaſſe ad Menſam, & ab ea poſſeſſas vſquè ad litem motam ex latè cumulatis per *Poſth.de manut. obſeru.26. n.2.& ſeqq. & obſeru. 38. n. 12. & ſeqq.* cum alijs in diſcurſu adductis §. *quibus pro veritatis*.

Nec placuit Dominis, relatas Menſę probationes eſſe ad mentem Ducis reſtringendas ad modicam partem Foueæ, & Paludis ſeparatam à Migliarino per prætenſa veſtigia antiqui meatus foueæ Storregianæ à dicta Fouea Magna in Trauerſagnam tendentis.

Quià præter reſponſiones, quæ dari poſſe videbantur Dominis, ex relatis in diſcurſu, §. *prætereà aſſeruerant*, ponderabant etiam, quod, cùm Dux concedat Menſæ principium Paludis, & Foueæ Magnæ ex parte Malauentris, ſeù Storregianæ, vt in mappula ab eo ad partes data, & è contra negari non poſſit, quod Palus, & Fouea Menſæ tend nt vſquè ad lacum Maciuccoli, vt de Palude deponunt Teſtes, *Summ. Menſæ n. 16.* & concordat æſtimum, *Summ. n. 22.* & de Fouea nimis euidenter probant æſtima, *dicto Smm. n. 7. &* 8. clarè patet, non pro parte, ſed in totum Paludem, & Foueam à Menſa poſſeſſas, dùm vter-
15 què illarum terminis, & à quo incipiunt, & in quem deficiunt, ad eam ſpectare dignoſcitur, per *text in l. ſi fines, C. de euict. Bald. in rubr. de contrahen. empt. n. 43. Gratian. diſcept. 657. n. 26. Rota dec. 164. n. 26. par. 6. recen.*

Parùm obſtante depoſitione D. Minerbetti nuper examinati, quià dùm aſſerit, neminem, præter Ducem, poſſidere in Migliarino, & Foueam Magnam fuiſſe ab eo ſibi, & Socijs Magonæ locatam, viſum fuit erraſſe, cùm ex ſuperiùs firmatis ſatis appareat de alijs poſſeſſoribus, & ex librisſmet Teſtis, ac Sociorum conſtet, quod ijdem ſoluebant Cenſus Menſæ pro bonis illius in Migliarino exiſtentibus, citato *Summ. n. 13 et 14.*

Hinc igitur probata pluſquam quadragenaria poſſeſſione Menſæ, ceſſauit contra eam actio ſpolij, & remanſit præſcriptum reſpectu Ducis quodcumque reintegrationis remedium, iuxta con-
16 cuſſam Rotę ſententiam in *dec. 1360. n. 3. et 7. coram Card. Seraph.* cùm allegatis in diſcurſu, §. *penult. et in recent. dec. 97. n. 1. par. 1. et dec. 21. n. 2. par. 4. tom. 2. et dec. 535. n. 11. verſ. ſecus verò par. 4. tom. 3. et dec. 68. n. 6. penes Pacif. de Saluian.*

Ex quibus firmata Iniuſtitia ſententiæ reſponſum fuit vtraque Parte informante, Non conſtare de re iudicata.

R. P. D. [illegible]AYA
Veliterna [illegible]etractus
24. *Nouembris* 1664.

ARGVMENTVM

Hortum ad ornatum ædificanti competit ius Retractus: qua de cauſa modicæ rerum eccleſiaſticarum alienationes, & abſq; ſolemnitatibus non officiunt.

SVMMARIA

1 *Sententia valida, et iuſta eſt confirmanda.*
2 *Hortum conſtruere volens ad ornatum retrahere poteſt: et de motiuis ad hoc num. 8.*
3 *Statutum inter alia allegatum præſumitur vſu receptum, ſed non hoc ex caſu non admiſſionis.*
5 *Modicæ alienationes in generali prohibitione non conſiderantur, vbi nec in eo caſu conſenſus requiritur Apoſtolicus.*
6 *Cenſualis non Emphyteuticus præſumitur contractus ex parua ſumma.*
7 *Emphyteuta eccleſiæ, illa requiſita, poteſt ius ſuum vendere.*
8 *Eccleſia abſque ſolemnitatibus quomodo valeat alienare.*
9 *Emphyteuſis dominus vtilis de iure tertij opponere non valet.*
10 *Fouea in fundorum confinio eſt communis.*
11 *Flumina vix aliqua publica ſunt, et alia priuata.*

DECISIO XIX.

SEntentiam Rotalem, qua Petrus Paulus, & Angela fratres condemnati ſunt ad vendendum hortum ad effectum vniendi horto palatij Eminentiſs. D. Cardinalis ad formam Breuis Sanctiſſi-

tiſſimi D. [illegible] vti in omnibus partibus verificati, [illegible] firmandam DD. reſponderunt.

Nam quo[illegible] validitatem concurrunt vulgata, iam [illegible] vulgaria requiſita *dec. coram Verallo* [illegible]o.*p*.2. Quoad iuſtitiam
1 & fundamentu[illegible] eſt dictum Breue, eiuſq; clara veri[illegible]atio in luculenta vti lucubrata *impreſſ. dec. coram nunc Reuerendiſſ. D. meo Epiſcopo Gerunden. Ninot* 28. *Iunij præcedentis*.

Et Primo per quoddam ſtatutum ciuitatis Veliternæ *tit. de offic. Magiſt. Viar.* caueri expreſſe [illegible] quis voluerit
2 ad ornatum ciuitatis ædificare prope aliquem hortum, eum &c. horti Dominum illam vicino ædificare volenti iuſto prætio &c. Conſiſtit iterum ex ſtatuto Veliterno *cap.37.lib.1.* quod, & ſi videretur conditum ſub conditione, ſi moribus vtentium reciperetur. *Ruin. conſ.13.n.18.lib.2. Grat. diſcept.20.n.17. cum alijs, & abunde Barboſ. ad cap. in iſtis diſt.4.n.4.* & non minus videretur concedens quam impetrans præſumpſiſſe ſtatutum proprie ac vſu receptum eſſe; Nihilominus cum inter alia ſtatuta allegetur, præſumitur eſſe ſtatutum, &
3 vſu receptum iuxta celebrem *Gloſſ. p. cap.8. de fide inſtrum. & amplius poſt Bart. & alios Bero. conſ.73.n.54.lib.1. Rota dec. 775. ab init. p. 1. diuerſ. & dec. 22.n.29. & 30. p.9. cum alijs.* Et via, contrarium ſcilicet ſtatutum vſu non receptum probari poſſet, niſi verificando accidiſſe & concurriſſe caſum quod vicinus voluerit in ciuitate Veliterna ædificare, & prope fuiſſe hortum in quo Dominus horti vicini non haberet domum, & vicinum ædificaturum voluiſſe, & potuiſſe emere hortum qui eſſet opportunus, adeoq; vicinum cogere ad venditionem &c. vt de Hermafrodito nullo in mille annis nato apud *Riminald. iunior. conſ. 34. n. 15 cum ſeqq.*

Secundo Hortus capacitatis duorũ
4 circiter rubrorum, mediãte fouea adiacens horto palatij longe cultiſſimo dignoq; nõ ſolum incola ſed cultrice Flora, & Dacone cuſtode in præſentiarum verificabatur ex topographia, & ex teſtibus legitime examinatis, & ex acceſſu cum deſcriptione illius plene facta ab executore deputato in Breui prædicto.

Tertio hortus ipſe requiſitus impediens vniri hortum requirentis cuidam parti illi contiguæ.

Quarto proſequutio fabricæ, cuius pars acceſſoria eſt hortus requirenris, qui ſi vniretur, hortus illi requiſitus commodior conuiciniorque euaderet non ſine ornatu ciuitatis, & augumento decoris palatij.

Quinto demum dominum horti requiſiti tunc in eo nullam habere habitationem, omnia & ſi qua alia pariter verificata ſunt ex prædictis teſtibus, & executore in acceſſu.

Nec obſiſtit quædam pars ſoli in modio excedens quartam vnius rubri, quæ aſſeritur emphiteutica cappellæ S. Catarinæ in eccleſia S Clementis, & grauata annua reſponſione duarum gabellarum vini in priori Summar. Petri Pauli. & Angelellæ n. 3. quia pars eſt, vnde non afficitur altera maxima pars, quominus ſit locus venditioni, & incorporationi ſaluo onere dictæ capellæ debito, cum propter minimam rem vel ſummam, ſi motori ſummæ præiudicetur; non audiatur etiam minor *l.4. ff. de in integr. reſtit. & ibi gloſſ. Summam* notat propter paruam rem non debere
5 aliquid mutari: & *commutatio rei eccleſ. cap.1. de his quæ fiunt. a Prælat. ſine conſil. Capit.* Et in generali prohibitione alienationes modicæ non veniunt. *Abb. ad cap.8. de reſcript. n.15. verſ. ego dicerem cum alijs apud Ricc. prax. rer. quotid. for. eccleſ. tit. alien. rer. eccleſ. reſol.36.n.2.* Vnde aſſenſus Apoſtolicus non requiritur in alienatione Terrularum eccleſiæ rerumq; modici valoris. *Ricc. d. reſol.36. ab init. cum alijs*: adeoq; in prohibione alienationis rerum Eccleſiarum datur paruitas materiæ. *Dian. reſol.57. tract.5.p.5.*

Præterea dicta parua pars pridem grauata duabus caballatis muſti dictæ cappellæ S. Catarinæ, nunc autem plaſtrarum quatuor ex quadam concordia in præſenti *Summar. D. Cardinalis n.* 4. Neq; probatur Emphiteutica, ſed ex contractu potius præſumitur cenſualis
6 etiam ſi eſſet nomen canonis, & expreſſus eſſet annuus cenſus in Emphiteuſim, & appoſitum eſſet pactum caducitatis &c. *Rota coram Buratt. dec.601.n.3. cum alleg. & annot. ſub n. 11. & ſeqq. et*

præ-

præcipue Menoch. præsumpt. 106. *lib.* 3. cum pluribus apud *Fulgin. de iure Emphit. in prælud. q.* 8. *a n.* 11. *et coram Merlino tot. dec.* 545. *et iterum tota dec.* 573., maxime quia sententia postea reduxit speciem vini in pecuniæ quantitatem, & quidem magnam plaustrarum quatuor pro d. parua quantitate terræ vnius quartæ circiter, ex qua pariter arguitur contractus censualis. *Fulgin. d. quæst.* 8. *n.* 14. *vers. et maxime hoc cognoscitur. Rota coram Merlin. d. dec.* 545. *n.* 3. Et cum eadem solutio æque ac melius fieri possit a Domino Cardinali, & suis, nullum præiudicium infertur cappellæ ex huiusmodi retractu; cum ex inde non auferatur neq; transferatur ius cappellæ, sed transmutetur res de vno in alium possessorem cum eodem onere annuo, vt potest etiam Emphiteuta (ecclesia primitus requisita) ius sibi competens alijs vendere, qui ab emptione huiusmodi minime prohibentur, nitido textu
7 *cap. vlt. de locat. et. conduct. ex l. vlt. C. de iu. Emphit. cum vtrobiq; annot.*

Sed etiam in Emphiteusi, immo & in re ecclesiæ sicuti potest ecclesia sine so-
8 lemnitatibus alienare dominiū directū & stare alienationi etiam inuito Alienatario. *Dec. ad. cap. quæ in eccles. de const. n.* 31. *Rota coram Puteo dec.* 310. *lib.* 1. *et coram. Seraph. dec.* 256. *n.* 2. proindeq; contractus habet implicitum statum validitatis, saltem ecclesia non reclamante ad *Rot. coram Crescent. de locat. dec.* 1. *alias dec.* 122. *&* 107. *n.* 13. *p.* 9. ita & magis ipsa ecclesia potest stare alienationi dominij vtilis, nec potest Em-
9 phiteutæ dominus vtilis opponere de iure Tertij &c. *Alex. consil.* 106. *n.* 4. *lib.* 4. *cum alleg. et annot. Rota coram Coccin. dec.* 240. *n.* 7. *& dec.* 483. *n.* 13. *p.* 9.

De Fouea nihil attinet dicere, an pu-
10 blica vel priuata sit; Tum quia generaliter fuit narrata, tum etiam quia si priuata fuisset enunciata, & verificanda priuata est, & in confinio duorum fundorum est etiam communis fouea §. *præterea l.* 2. *ff. de aqu. et aqu. pluu. arcend. et. ibi gloss. confinio Cepoll. de seruit. vrb. cap.* 80. *sub. n.* 1. *et de seruit. rustic. cap.* 21.
11 *sub. n.* 12. Cum, & flumina vix aliqua publica sint, & alia priuata §. *fluminum l.* 1. *de Flumin.*

Nec alia de alijs nec plura de his vtpote omnino præoccupata in d. dec. cuius hæc specilegium, & racematio est.

Et ita altera tantum, sæpe tamen citatis Petro Paulo, & Angelella a mense Maij &c.

R. P. D. EMERIX

Cortonen. Suppressionis Conuentus
28. *Nouembris* 1664.

ARGVMENTVM.

Suppressi conuentus bona restituenda sunt antiquo possessori, dum dispositio Testatoris id suadeat.

SVMMARIA.

1 *Reintegratio ad bona suppressi monasterij danda est veteri possessori.*
2 *Maxime id disponente testatore.*
3 *Testatoris dispositio quotiescumque fieri potest seruari debet.*
4 *Verba* quod si aliquo casu euenerit *sunt generalia, & comprehendunt quemcumque casum.*
5 *Dictio* vbicumque *amplectitur omnia loca, & non tantum vicina.*
6 *Suppresso conuentu consolidatur eius vsusfructus cum proprietate.*
7 *Declarationibus Sac. Congreg. Regular. Rota deferre solet.*
8 *Reintegratio conceditur ecclesiæ etiamsi Prælatus facto proprio à possessione ceciderit.*
9 *Clausula saluis iuribus illa præseruat.*
10 *Empta pro aliquo loco etiam ex aliena pecunia illi acquiruntur.*

DECISIO XX.

AD formam constitutionis san. mem. Innocentij X. suppresso paruo conuentu B. Mariæ Virginis nuncupat. del Calcinaio Cortonen. & applicatis per sententiam ordinarij illius bonis Seminario Cortonæ, Canonici Regulares Congregationis S. Saluatoris de Bononia qui dictum conuētum inhabitabant appellarunt ad A.C. à quo lata sententia reintegratoria tantum ad nonnulla bona, fuit deinde causa appellationis vtrinque interpositæ mihi commissa;

Vnde proposui dubium an, & super quibus bonis esset danda Canonicis
1 reintegratio: & cum non posset controuerti antiqua canonicorum possessio, & moderna seminarij, quæ sunt duo extrema necessaria in hoc iudicio *cap. cum ad sedem de restit. spoliat. vbi Abb. n.17. Innoc. n.7. et Rota dec.42. n.1.p.9.*

Primo ad prædium relictum ab Andrea de Baldacchinis, quia cum istud legatum fuerit canonicis his verbis: *quod si aliquo casu euenerit, quod fratres*
2 *et Canonici prædicti in dicta ecclesia S. Mariæ del Calcinario non steterint, vel ibidem non habitauerint, quod dictum prædium sit, et esse intelligatur dictorum fratrum, et Canonicorum Regularium dicti ordinis S. Saluatoris vbi fuerint, steterint, vel moram tenuerint.* Et dicti Canonici nunc existant in conuentu principali S. Saluatoris Bononiæ, non potuit applicari seminario contra expressam voluntatem Testatoris, quæ semper est
3 seruanda quotiescumque seruari potest *l. quo sub conditione §. quoties in fi. ff. de condit. instit. l.1. C. de sacrosf. eccles. Rota in rec. dec 11. n.5. p.4. to.2. et dec.83. n.17. et 18. p.9.*

Neque obstat quod canonici non sponte, sed coacte, in executionem nimirum Bullæ suppressionis à prædicto conuentu B. Mariæ de Calcinario recesserint, quia cum Pontifex noluerit immutare voluntates defunctorum, vt colligitur ex eadem bulla ibi *saluis etiam iuribus, quæ fundatoribus conuentuum sic suppressorum etc. competunt*, & declarauit Sac. Congregatio Regularium. ac alias admisit Rota *in Narnien. suppress. conuentus 5. Maij proximi præteriti coram R. P. D. meo Beuilaqua §. non obstat clausula*; Vtiq; sequitur quod, cessante voluntatis commutatione facta per Papam, dispositio Testatoris omnino seruari debeat ex quocumque casu recessus eueniret, præsertim quia ipsemet testator locutus fuit per illa verba *quod si aliquo casu euenerit etc.* quæ tanquam generalia comprehendunt quemcumque casum, siue necessarium,
4 siue voluntarium. *Gloss. in clem. 1. de fo. compet. Surd. consf.383. n.12. et dec. 283. n.7. Tiraquell. in l. si vnquam vers. omnia n.14. C. de reuoc. donat. et late Barbos. dict. aliquis et aliquomodo.*

Minus dici posse videbatur quod dicta verba vbi *fuerint, steterint, vel moram traxerint* intelligi debeant de existentia canonicorum in loco vicino dicto conuentui suppresso ob onus eisdem iniunctum offerendi certas libras ceræ ecclesiæ B. Margaritæ de Cortona; Nam contrarium apparet ex verbis ipsiusmet oneris ibi: *quod Prior, et Vicarius dictorum fratrum, et Canonicorum Regularium vbicumque existentium obligati sint etc.* Dictio enim *vbicumq;* tanquam vniuersalis comprehendit omnia loca, nec valet ad vicina tantum
1 restringi *ad tex. in cap. ad honorem de auctor. et vsu pall. et in l. vbicumque ff. de interrog. action. et notata per Barbos. ad eand. dict. n.1. et per Roman. consf.373. n.2. et 3.*

Secundo ad bona prouenientia ex personis PP. Iacobi de Monte S. Mariæ & Sebastiani Galeotti, quia cum ista fuerint cõcessa solum ad vsumfructum conuentui suppresso, reseruata in reliquis omnimoda proprietate ad fauorem Monasterij S. Saluatoris Bononiæ, addita vlterius expressa conuentione, quod si contingeret Canonicos non morari in prædicta ecclesia S. Mariæ de Calcinaria, dicta vsusfructus concessio ipso iure reuocata intelligatur perinde, ac si nunquam facta fuisset, vt latius
6 *in Summar. Canonic. n.4.* Vtiq; extincto dicto conuentu per suppressionem ad instar mortis naturalis, vsusfructus remansit consolidatus cum proprietate *§. finitur & ibi scriben. instit. de vsufruc. Boer. dec.172. n.29. Rota dec. 120. n.2. p. 9. rec. & in alijs passim.*

Idque tanto facilius in presenti, attenta voluntate Summi Pontificis supprimentis, qui nullum intellexit inferre præiudicium monasterijs principalibus, quibus de iure debentur bona
7 possessa per conuentus suppressos, vt declarauit *dicta cõgregratio.* cui semper in similibus casibus Rota deferre solet, vt respondit coram *Merlin. dec.777. in fi. vers. quam declarationem & coram Buratto dec 479. n.3. & ibi Add. litt. B. & in Vicen. iurisdictionis 2. Maij 1650. coram Reuerendiss. D. meo Decano §. quia in casu, & alibi passim.*

Ne-

Neque ad impediendam Canonicis reintegrationem quicquam facit quod ipsi facto proprio ceciderint à possessione per actualem dimissionem factam
8 à superiore Monasterij; Nam vltra quod speciale est in ecclesia quod eidem detur reintegratio, non obstante quod eius Prælatus, seu Rector facto proprio à possessione ceciderit *Ripa in cap. sane a nu. 14. de restit. spoliat. Caputaq;dec.170.n.3.& seq.p.3.Rota in rec. dec.473.nu. 2. vers. quia fuit responsum p.2.& dec. 186.n.16.p.7. & apud Posth. de manut. dec.96. n.4.* In presenti cessat omnis scrupulus, quia asserta dimissio fuit qualificata cum c ausula illa salu-
9 tari *saluis tamen iuribus congregationi competentibus, & competituris*; ex qua fuerunt ad hunc effectum satis præseruata iura ecclesiæ, vt in his terminis tenuit *Rota in Comen Iurispat.20. Aprilis 1657. §.nec dubitari coram R. P. D. Priolo*.

Quo vero ad bona empta cum pecunijs P. Generalis placuit denegandam esse reintegrationem, quia cum fuerint explicite empta pro monasterio, seu conuentu suppresso, illi quoq; acquisitum fuit eorum dominium, licet aliena pecunia empta fuerint iuxta *tex. literalem in l.1. et 2.et in l. 8.et 9. C.si alteri vel sibi vbi communiter DD. Rota dec. 165.nu. 1. et 9.post Cenc. de censib.*; & per consequens, tanquam propria monasterij suppressi, cadunt sub dispositione bullæ.

Quo autem ad petium terræ S.Marci venditum *fratri Antonio Priori Conuentus S.Mariæ de Calcinario pro dictis Canonicis congregationis S. Saluatoris* de Bononia, & eorum conuentu, prout latius continetur in instrumento canonicorum *n.* 5. & seminarij *nu.* 9 Domini non fuerunt concordes, aliqui enim existimabant Priorem emisse procuratoris nomine pro monasterio S.Saluatoris Bononiæ, & nomen conuentus S.Mariæ de Calcinario solum adiectum fuisse causa demonstrationis, & exinde inferebant etiam quoad hoc dandam esse reintegrationem; alij vero totum oppositum sentiebant, denegandam esse reintegrationem, quia existimabant demonstratiue dictum fuisse de Bononia, pro titulo ordinis, & non pro conuentu Bononiæ, definitiue autem Priori S.Mariæ de Calcinario vti capiti dicti conuentus.

Vtraque &c.

R.P.D. OTALORA
Firmana Seruitutis.
3. *Martij* 1665.

ARGVMENTVM

Seruitus fenestras non aperiendi probatur per testes deponentes de antiqua transactione cum alijs coniecturis.

SVMMARIA.

1 *Seruitutem allegans debet eam probare.*
2 *Et id per testes, inspectionem, et coniecturas.*
3 *Testes deponentes de auditu vltra annos 40. cum adminiculis plene probant.*
4 *Fenestræ altitudo cum ferreis cancellis indicat prohibitionem alias ad prospectum non aperiendi.*
5 *Diuturnitas, et alia coniectura iuncta probant seruitutem.*
6 *Testes in secundo examine respondentes nihil scire, possunt intelligi vltra id quod in primo examine.*
7 *Authorum specificatio in ciuilibus non requiritur.*
8 *Testis ob paupertatem non repellitur.*
9 *Seruitus imposita in re certa, et habente causam continuam, dicitur realis.*

DECISIO XXI.

FVndamenta decisionis editæ sub die 21. Maij 1664. coram Reuerendiss. Gerunden. qua firmatum fuit constare de duabus conformibus ad fauorem Hieronymæ super seruitute domus Ludouici non aperiendi fenestras eius atrium respicientes visa fuerunt Dominis subsistere, non obstantibus nouiter deductis.

Nam licet seruitutem allegans grauetur onere illam probandi plene, & concludenter, cum omnis præsumptio
1 iuris stet pro libertate, vt dixit *Rota dec. 596.n.1. et dec.611. n.2.p.5.to.2.rec.*& si ea sit inducta per pactum clarum,& expres-

preſſum. *Grat. diſcept.*572. *n.* 58. *et* 61. *Ciarlin. controu. for. cap.* 182. *n.*12. *Andreol.controu.* 178. *n.*2. Hæc tamen probatio non minus dari poteſt per teſtes,
2 quam per coniecturas, & ſigna ex inſpectione loci reſultantia, vt tenet *Bart. in l.*1.*§. hoc interdictum n.*9.*ff.de itiner. actuq; priuat. Capoblanc. de Baron.pragm.* 14.*n.*13.*et ſeq. Pancirol.conſ.*74.*n.*4.*et* 5. *Caſanatt.* qui loquitur de ſeruitute negatiua *conſ.*38. *n.*48. *Ciriac. controu.* 28. *n.*23. *Grat. diſcept.* 681. *n.* 6. *et* 7. vbi quod ſufficiunt coniecturæ etiam leuiſſimæ, & veriſimilitudines, & inditia, quæ alias non admitterentur. *Theſaur. dec.*16.*n.*4. *verſ. ſed quoniam. Cepolla de ſeruit. vrban. præd. c.*40.*n.*13. *Maſcard. de probat. concluſ.* 1220. *n.* 9. *et* 10. *vbi quod hoc iudicis arbitrio plurimum remittitur vol.*2.

Vtraque enim probatio concurrit in preſenti, nam plures teſtes formiter examinati deponunt audiuiſſe ab anteceſſoribus Ludouici, quod ex cauſa tranſactionis initæ cum Tibaldis auctoribus Hieronymæ, ipſi prohibiti fuerant aperire nouas feneſtras dictum atrium reſpicientes, *vt in Summar. Hier. n.*1. qui teſtes cum deponant de re an-
3 tiqua vltra annos 40. & ſint adminiculati ex alijs duobus ad perpetuam rei memoriam, plene probant licet ſint de auditu. *Gabriel. de teſtib. concluſ.* 3. *Puteus dec.*78.*lib.*1. *Seraph. dec.*799.*num.*2. *Buratt. dec.*172.*n.*13.

Ex inſpectione vero plantæ ponderatum fuit quod in muro veteri domus
4 Ludouici verſus atrium duæ antiquitus feneſtræ apertæ fuerunt, quarum vna conſpicitur obturata lapidibus multis ab hinc annis, altera vero adeo in altum poſita, atque ita vitreis, & cancellis ferreis recluſa, vt potius ad lumen, quam ad proſpectum deſeruire videatur, vt pariter deponunt teſtes *d.Summ. n.*1. Ex quibus non leue deſumitur argumentum ſeruitutis, & prohibitionis feneſtras non aperiendi, vt ponderat *Theſaur. dec.*16.*n.*14.*prope fin. Cepoll. de ſeruit. vrb. præd. cap.*62.*n.*11.*Rota in Camerinen. iuris fabricandi* 27.*Iunij* 1635. *coram bon.mem. Dunozetto*; Et quatenus ſingula per ſe ſumpta de neceſſe ſeruitutem non concluderent, tamen conſiderata ſimul cum prædictorum teſtium
5 depoſitionibus, & temporis diuturnitate alijſque coniecturis in deciſione huius cauſæ perpenſis plene probant, cum in materia probationum procedat regula, ſingula quæ non proſunt vnita iuuant. *Gregor. dec.*245.*n.*2. *et ſeqq.*

Non obſtat quod duo ex dictis teſtibus interrogati in ſecundo examine ſuper dicta conuentione depoſuerint ni-
6 hil ſcire; quia ad euitandam contrarietatem poſſunt intelligi quod neſciant aliter quam dixerint in primo examine. *Vermigliol.conſ.*249.*nu.*4. *Gregor. deciſ.* 248.*et ibi Add.n.*16.

Minus refert quod tertius teſtis deponens de auditu non det authores à
7 quibus audiuerit, alij vero pauperes ſint; Nam in ciuilibus ſpecificatio authorum non requiritur. *Caputaquen. dec.* 7.*p.*2.*et dec.*29.*p.*3.*Rota dec.*96.*n.*12.*p.*4. *to.*2.*et dec.*190. *n.*20.*p.*6. *rec.* Paupertas
8 autem non repellit teſtem à teſtimonio *ex adduct. per Buratt. dec.*359.*n.*14.

Denique ſubſiſtit quod dicta ſeruitus tanquam impoſita in re certa, & determinata, & cum pacto habente cauſam continuam ſcilicet ne atrium pro-
9 ſpiciatur, dicitur realis, & ſic tranſitoria in quoſcumque ſucceſſores, non autem perſonalis *ex congeſtis in deciſione qua reuidetur* §. *nam cum*.

Et ita vtraque &c.

R. P. D. BEVILAQVA.

Calaguritana Dimidiæ Portionis de Aro. 1. *Iulij* 1665.

ARGVMENTVM.

In numero electorum habendus eſt qui iuſta infirmitatis cauſa diſtat, & procuratorem (vt fas eſt) ad eligendum conſtituit.

SVMMARIA.

1 *Præſentatus a maiori parte eſt præferendus.*

2 *Abſens iuſto impedimento poteſt procuratorem ad eligendum conſtituere.*

3 *Febris à medico probata eſt iuſtum abſentiæ impedimentum vt procurator ad eligendum conſtitui valeat.*

4 *Electio canonica* (*ſecluſa infirmitate*) *præ-*

præsentiam electorum expetit.
5 *De collegio est vocandus procurator ad eligendum.*
6 *Distantia necessaria vltra duas dietas, excusat ab accessu ad eligendum.*
7 *Absentia etiam vbicumque excusat ad id vbi adest infirmitas.*
8 *Iuramentum de electoris infirmitate à procuratore delatum tollit dolum, et ad tempus constitutionis refertur.*
9 *Febri quartana vel tertiana laborans non dicitur sanus, et ab itinere excusatur.*
10 *Physicorum iudicio standum est in ijs quæ ad infirmos pertinent.*

DECISIO XXII.

SEntentiam Rotalem à Reuerendiss. Gerunden. Locumtenente promulgatam super adiudicatione dimidiæ portionis de qua agitur, in gradu appellationis vti validam, & iustam Domini confirmandam esse censuerunt. Validitas resultat ex actis, Iustitia vero ex eo quia ex vndecim beneficiatis ius præsentandi habentibus, sex in ipsum Lopez concurrerunt, vnde merito in institutione venit præferendus Nicolao
1 collitiganti à quinq; tantum præsentato *c. 3. vbi gloss. in verb. maioribus Cardin. et Abb. n. 13. de iurepatr. Modern. Pisan. eod. tract. lib. 12. cap. 8. n. 1. Rota coram Merlino dec. 733. n. 1. et in Sulmonen. Beneficij* 10. *Martij* 1649. *§. de Iustitia vero coram bo: me: Arguelles.*

Non obstat quod ad explendum dictum numerum fuerit votum connumeratum Io: Mariatæ alterius beneficiati absentis, & mediante procuratore ad id
2 constituto traditum cõtra formam *text. in cap. quia propter 42. in §. illud. de elect. et electi potest.* prohibentis absenti constitutionem procuratoris qui vices suas in eligendo expleat. *Garz. de benefic. p. 5. cap. 9. n. 226. cum seq. Rota coram Mantica dec. 268. in princ.* Nam quotiescumque commorans in loco vbi possit certiorari, sed iusto impedimento detentus, accedere nequit, tunc ex dispositione eiusdem textus ipsi permittitur alteri ex collegio vices suas committere, vt ad literam ibi deciditur, & probant scribentes, & signanter *Ant. de Butr. n. 13. Io. Andr. n. 44.*

In proposito autem iustum, & legitimum Ioannis impedimentum quod est vnum ex præscriptis requisitis non potest in dubium reuocari; quia ex attestatione medici relata in Summ. n. 4. &
3 adminiculata ex narratiua mandati procuræ constat quod de tempore præsentationis febri erat oppressus. *Bart. in l. contumaciam §. pænam ff. de re iudic. & in l. 1. ff. de Inst. Rota dec. 519. n. 8. p. 2. rec.* ob quam absq; dubio fuit iusta de causa impeditus accedere per se ipsum, & necesse ei fuit constituere procuratorem qui suo nomine præsentaret *c. si agro suo 6. q. 3. cap. querelam de procur. gloss. in d. cap. quia propter vers. vel propter infirmantem de elect. Gomez in regul. de infirmis vers. 37. priuilegium.*

Sicut, & inconuertibile visum fuit quod Ioannes, licet in Diœcesi Toletana poterat præsentationi interuenire, nam statim ac sibi innotuit vacatio huius dimidiæ portionis, iter arripuit, sed infirmitate oppressus, & in ciuitate Toletana permanere coactus, sub die 26 Nouembris 1661 procuratorem constituit, à qua die vsq; ad 16. Februarij sequentis anni quo deuentum fuit ad actum præsentationis, sicuti seclusa infirmitate Ioannes omni commodo
4 accedere poterat, & cum alijs beneficiatis fuisset admissus ad nominandum, quod in effectu inspicitur ad canonicam electionem, vt notant *Modern. à Sextula de elect. cap. 1. n. 38. & alij relati in 1. dec. Reuerendiss. Gerunden. §. quod secundum*; ita potuit admitti procurator de collegio, cui tali causa vices suas
5 committere licuit *ex præcit. & tradit. à Lotter. de re benefic. lib. 2. q. 19. n. 22. cum duob. seqq.*

Et hinc fit non afficere quod oppidum de Aro in quo vacauit dimidia portio distet per 200 milliaria ab illo
6 de Capilla vbi Ioannes curam animarum exercebat ita vt ratione distantiæ, & morari extra diœcesim Calaguritanam vltra duas dietas, non erat ad eligendum vocandus *cap. inter vniuersas de elect.* Nam eo ipso quod venire poterat antequam fieret præsentatio, & de facto procurator cum mandato sub dicta die 16 Nouembris facto & exhi-
7 bito præsentauit, non est curandum vbi-

vbicumq; existeret, quia semper remanet verificatum quod commode erat venturus tempore congruo, nisi dictæ infirmitatis causa fuisset impeditus, vt *per tex. in cap. Genesi 55. de elect. & cap. quanto 63. dist. probant Zabarell. in cap. coram versic. sed hodie Imol. sub n. 4. de elect.* & *melius Gregor. Tolos. de elect. cap. 18. tit. de vacat. absent. n. 13. Bertacchin. de Episc. lib. 1. q. 3. sub n. 9. vers. item extra prouinciam Gulielm. Mandasot. de elect. p. 1. c. 5. inter tract. magn. to. 15. p. 1. Samuel eod. tit. tract. 1. contr. 3. conclus.* 8.

Non subsistit quod procurator defecerit iurando super impedimento Io: constituentis ex capite infirmitatis de tempore præsentationis. Tum quia oppositum ostendunt verba illa *iurauit*
8 *contenta in mandato esse vera* quæ prolata de dicto tempore electionis, ad illud sunt referenda ad excludendum quod alias dolose vti voluerit facultate sibi commissa absq; aliqua sua vtilitate. *Cranett. cons.* 8. *n.* 13. *Menoch. cons.* 98. *n.* 23. Tum etiam quia attenta qualitate febris quartanæ qua Ioannes vexabatur de sui natura longo tempore duraturæ
9 præsertim hyemali, etiam diebus quibus vacabat non dicebatur sanus vt respondet *Iuris Consult. in l. qui tertiana & quartana* 53. *ff. de Edil. Edic.* Nec propterea permissum fuit iter prosequi, vt testantur Physici quorum iudicio standum est. *Specul. in §. videndum*
10 *restat. n.* 26. *de probat. Mascard. eod. tit. conclus.* 1039. *n.* 2. & verisimiliter fuisset prosecutus, nisi morbo detentus.

Ex quibus & alijs deductis in decisionibus Reuerendiss. Gerunden sub diebus 28. Nouembris 1664. & 16. Martij huius anni, in quibus sunt sublata alia obiecta denuo repetita, Domini pro confirmatione sententiæ Rotalis responderunt Vtraque &c.

R. P. D. EMERIX.

Cortonen. Suppressionis Conuentus.
1. *Iulij* 1665.

ARGVMENTVM.

Ostenditur conuentus suppressi bona remanere sub libera Pontificis dispositione: relicta c ntemplatione Religionis illi acquiri, secus vero esse si à speciali Priore fuerint quæsita.

SVMMARIA.

1 *Relictum ecclesiæ, & fratribus alicuius Religionis videtur ipsi Religioni relictum.*
2 *Suppressæ Religionis bona remanent sub Papæ dominio.*
3 *Monasteria sita in loco incongruo solent ad meliorem transferri.*
4 *Relicta respectu certi loci, an eo mutato debeantur.*
5 *Dictio* vbicumq; *restringitur secundum subiectā materiā ac mentem disponētis.*
6 *Suppresso conuentu ius vniuersitatis dicitur extinctus.*
7 *Et vsusfructus consolidatus cum proprietate.*
9 *Declarationes sacræ Congregationis Regularium Rota reuerenter amplectitur.*
9 *Bona empta pro monasterio suppresso illi acquiruntur. Maxime si proueniant ex pecunijs P. Generalis, qui id potest facere n. seq.*
11 *Derogatum regulæ de iure quæsito non tollendo absq; specifica expressione minime censetur.*
12 *Prior alicuius conuentus emens illi acquirit.*
13 *Dictio* de aliquo loco, *puta* de Cortona *totum contractum qualificat.*
14 *Obseruantia declarat antecedentia.*
15 *Canonici Regulares Sancti Saluatoris appellari solent de Bononia.*

DECISIO XXIII.

Post secundam causæ propositionem, & strictam & particularem informationem super prædio Baldacchini, & alijs emptis ex pecunijs P. Generalis, hodie responsum fuit quoad prædium Baldacchini reformandam esse decisionem editam coram me sub die 28. Nouembris proximi præteriti: in r liquis confirm ndam esse, & quoad prædium Sancti Marci reseruatum in decisione nō esse dādā Canonicis reintegrationē.

Ratio resolutionis quoad prædium Baldachini fuit quia, eius dispositione attentius ponderata, patet quod prædium istud legatum fuit ecclesiæ, & fratribus conuentus B. Mariæ de Calcinario

tio Cortonen. Ordinis Canonicorum Regularium Sancti Saluatoris de Bononia, non vti singulis, sed vti vniuersis ecclesiam, & conuentum repræsentantibus tamen iuris præsumptione *iux.*
1 *tex. in l. annua* §. *Attia ff. de annu. leg. Grat.disc.* 533. *n.*16. *&* 18. *Rota in rec. dec.*309.*n.*11. *&* 13.*p.*6. *& dec.*76.*n.*15. *&* 16.*p.* 7.

Quam ex circumstantijs eiusdem legati, & partim quia Baldachinus Canonicos grauauit perpetuis oneribus, ad quorum implementum nullo modo considerari possunt ti singuli, sed tanquam vniuersi constituentes monasterium, quod nunquam moritur, maxime cum onera prædicta essent implenda à Priore, & Vicario, quorum officia non aliter dici possunt perpetua, quam habito respectu ad monasterium, quo ex Pontificia auctoritate suppresso, bona dicuntur vacare, & remanent sub dominio ecclesiæ vniuersalis, & Papæ, ex cuius proinde mandato iuxta formam
2 bullæ suppresionis legitime applicata fuerunt Seminario *ex notat. per Bartol. in l.sicut* §.*fin.ff. quod cuiusq; vniuersitatis nomine n.*5. *vers.si est collegium clericorum, & in l.*1.§. *municipes n.*4.*ff.de acquir.poss.* quem ibi sequitur *Ias. n* 9. *Modestin.Pistor.cons.*47.*n.*65.*& seqq.lib.*2.ibi *quando ecclesia seu collegium destruitur authoritate superioris vt puta Papæ vel Episcopi, bona ipsius deferuntur tanquam vacantia fisco Papæ. P. Io: Crusius in eius comment. Hayan. tract.* 2. *quæst.*1. *princip. cap.*1.§. 3.*n.*104. *fol.mihi* 23.*& quæst. princip.* 4. *cap.* 2.§.5.*n.*25.*fol.*632.

Non obstant illa verba eidem legato adiecta: *quod si aliquo casu euenerit quod fratres, & canonici prædicti in dicta ecclesia S. Mariæ del Calcinario non steterint, vel ibidem non habitauerint, quod dictum prædium sit, & esse intelligatur dictorum fratrum, & Canonicorum Regularium dicti ordinis Sancti Saluatoris vbi fuerint steterint, vel moram fecerint.* Quia conditio hæc verificationem dumtaxat assumere potest in casu, quo Canonici S. Mariæ del Calcinario vnum corpus constituentes ex aliqua causa mutarent incolatum, nouum Monasterium alibi constituentes, quem casum verisimiliter præuidens pius testator ex eo quod tunc monasterium esset situm in quadam valle extra ciuitatem. *Summ. Seminarij præter.posit. n.*8. & monasteria sita in loco incongruo vel aeris non salubris, soleant ad meliorem, & salubrio-
3 rem locum transferri *ad not. per DD. in c.*1.*de.excess.Prælat.in* 6.*Rota in rec. dec.* 362.*n.*3.*&* 4.*p.*5.*to.*2. moueri potuit ad ita disponendum, prudenter adijciendo præfatam qualitatem ad tollendam dubietatem ac disputationem An relicta
4 respectu certi loci debeantur loco mutato iuxta *dec.Seraph.*1149.*n.*2. non autem ad significandum quod intenderet legare canonicis vti singulis, contra præsumptionem iuris, & superius immediate deducta.

Neq; contrarium suadet dictio illa *vbicumque* in decisione ponderata §. *minus dici potest*; quia huiusmodi dictio
5 licet vniuersalis, restringitur tamen secundum subiectam materiam, vel secundum mentem disponentis ad locum vbi materia de qua agitur procedere potest illam declarando tradunt *Barbos.de diction.dict.*413. *n.*1.*in.fi. Card. Tusch. pract.conclus. lit. D. conclus.* 391.*n.* 4.*& Gemin. cons.* 92. *n.* 2. & quando etiam vniuersaliter intelligenda esset, solum locum habere posset in casu, quo secundum dispositionẽ Testatoris, monasteriũ vel monaci vti constituentes vnitatem rranslati essent, non autem quando conuentus per suppressionem remansit penitus extinctus & Canonici in
6 varia loca diuisi, amplius ius vniuersitatis non habent, nec vti tales congregari possunt, vt in simili aduertit Rota in *rec.dec.*351 *n.*11 *&.seqq.p.* 6. *& dec.* 99. *n.* 7. *&* 8. *p.* 7.

Quo vero ad bona prouenientia ex personis PP.Iacobi de monte S. Mariæ & Sebastiani Galeotti, ad quæ Canonicis S. Saluatoris Bononiæ concessa fuit reintegratio, visa sunt subsistere fundamenta decisionis: dum enim fuerunt concessa monasterio de calcinario ad vsufructuandum, reseruata omnimoda proprietate, & dominio ad fauorem monasterij Bononiæ hoc addito, quod si contingeret canonicos non morari in prædicta ecclesia B. Mariæ de Calcinario, tunc & eo casu vsusfructus ipso iure expiraret ac si nunquam concessus

fuisset, vt latius *in Summar. canonic. dat. dic. dec. n. 4.* Vtique conuentu Calcinariæ per suppressionem extincto, vsusfructus vt supra concessus consolidatus remansit cum sua proprietate ad fauorem monasterij Bononiæ proprietarij §. *finitur instit. de vsufr. cum alijs in dec. huius causæ relatis.* §. 2. *ad bona.*
7

Nec prædictæ conclusioni obstat quod suppressio monasterij facta fuit à Papa, & quod Canonici recesserint de eiusdem mandato, quia cum Papa in bulla expresse preseruauerit iura monasterij principalibus, nullum propterea præiudicium intulit monasterio Bononiæ, vt etiam alias declarauit Sacra Congregatio super statu Regularium,
8 cuius declarationes Rota reuerenter amplectitur, vt dixit coram *Buratt. Merlin. & alijs adduct. in dec. causæ §. idque tanto facilius.*

Neq; refert quod pro parte Canonicorum non fuerit probata idemtitas bonorum ad vsufructuandum vt supra concessorum, quia hoc respicit executionem decretæ reintegrationis particulariter discutiendam ante illius expeditionem.

Subsistere quoq; decisionem absque difficultate hodie DD. existimarunt respectu bonorum acquisitorum ex pecunijs P. Generalis ad quæ Canonicis denegata fuit reintegratio: quia vti expresse empta pro monasterio suppresso illi quoq; acquisita fuerunt, vt preter
9 auctoritates in decis. adductas di. it *Rota dec. 241. n. 6. p. 2. rec.* Maxime dum emptio non legitur facta cum pecunijs Religionis sed proprijs ipsius P. Generalis, cui propterea licuit ex propria liberalitate eadem bona assignare monasterio suppresso iuxta doctrinam *Card. in Clem. 2. §. sed & tales in p. notab de vit.*
10 *& honest. Cleric. Rota dec. 772. n. 4. p. 1. diuers. & coram Durano dec. 174. n. 5.* stantibus præsertim indultis Apostolicis eidem concessis à fel. record. Vrbano PP. VIII. & enunciatis in hodierno summario seminarij *n. 1.* in quibus id eidem non solum permittebatur.

Non releuat igitur decretum Religionis factum anno 1649. confirmatum à Sacra Congreg. Regularium & à Sanctiss. D. N. quod spolia Defunctorum Canonicorum huius ordinis S. Saluatoris Bononiæ spectare debeant ad vniuersam eorum Religionem, quia sub illo non compræhenduntur hæc bona longe antea ex dispensatione Vrbani VIII. acquisita monasterio Cortonæ, cui Sanctiss. D. N. non præsumitur voluisse præiudicare, obstante regula de iure quæsito non tollendo, cui nunquam censetur derogatum, nisi specifice id
11 exprimatur *Garz. de benefic. p. 5. cap. 4. n. 163. Rota coram Seraph. dec. 1082. n. 7. & seqq. & late Add. ad dec. 217. n. 16. & seqq. p. 9. rec.*

Deniq; quoad prædium S. Marci in decisione reseruatum DD. putarunt nō esse dandā Canonicis reintegrationem;
12 Tum quia vti emptum Cortonę à Priore conuentus eiusdem ciuitatis, eidem conuentui acquisitum dicitur. *Rota in rec. dec. 241. n. 6. p. 6.* præsertim quia acceptatio ex parte Prioris ementis facta fuit nomine conuentus qui immediate
13 ante fuit ab ipso expressus cum qualitate *de Cortona*, quæ tanquam prædominans qualificat totum contractum iuxta theoricam *Baldi in l. procurator qui pro euictione 67. in fi. ff. de procurator. Ruin. cons. 94. n. 6. in fi. lib. 1. Gabr. cons. 71. n. 2. in princip. lib. 1.* Tum etiam quia monasterium Cortonæ d. prædium semper possedit, ex qua obseruantia subsecuta declaratur quid actum fuit in præce-
14 denti contractu *ad tex. in l. sed Iulianus §. proinde ff. ad S. C. Maced. Alciat. cons. 107. n. 4. lib. 8. & Rota dec. 365. n. 1. in fi.* Minime refragante quod in instrumento ex parte venditoris fuerit dictum, *vedidit etc. Canonicis Regularibus S. Saluatoris de Bononia*: exinde enim argui non potest venditionem fuisse factam Congregationi, & Canonicis existentibus Bononiæ, quia postea sequuta fuit explicita acceptatio Prioris pro Canonicis & conuentu ante expresso cum illa qualitate *de Cortona*; & ideo dicta verba prolata ex parte venditoris stant solumodo demonstratiue, cum æquè benè denominatio illa *Canonicis Regularibus S. Saluatoris de Bononia* congruat etiam fratribus dicti conuentus de Cortona, qui omnes ita solent appellari, vt patet ex constitutionibus Aposto-
15 licis relatis per *Barbos. appell. 147. n. 15.*

cx

ex eo quod iste ordo cæpit Bononiæ anno 1408. vt testatur *P. Bordonus resol. regul. to. 2. resol.* 85. *n.* 29. & in dubio verba stare potius demonstratiue quam taxatiue iudicari debet. *Rota coram san. mem. Gregor. XV. dec.* 516. *n.* 8. *& in Pisauren. Maioratus 16. Ianuarij præteriti* §. 1. *coram. R. P. D. meo Taia.*

Et ita &c. vtraque &c.

R. P. D. BOVRLEMONT

Pisana Tenutæ

23. Ianuarij 1666.

ARGVMENTVM

Confinium certa requiritur probatio in iudicio cuiusdam corporis possessoris.

SVMMARIA.

1 *Probationes vrgentiores cæteris præferendæ.*

2 *Veritas cui assistit, illi adiumentum ad obtinendum præstat.*

3 *Confines incerti & generici non attendendi, sed requiruntur specifici.*

4 *Diuersitas bonorum arguitur ex locorum diuersitate.*

5 *Idemtitas loci iuribus, ac testificationibus probatur.*

6 *Possessio specifica, & indiuidua est præferenda.*

7 *Expressio in libello monitorij, & actibus iudicialibus iuuant in possessorio.*

8 *Singula quæ non prosunt iuncta iuuant.*

9 *Nomen loci non est curandum, data ex confinibus idemtifica possessione.*

10 *Enunciatiua probationem concludentem non elidunt.*

11 *Pro petitorio caret iudex iurisdictione, attentis pro possessorio terminando protestationibus.*

DECISIO XXIV.

Post resolutionem quæ prodijt in hac causa coram me sub die 17. Nouembris 1664. vbi dictum fuit non constare de re iudicata, fuit ordinatum quod disputaretur dubium. An sit standum, vel recedendum a decisis, & sit danda manutentio. Deinde vero fundamenta decisionis sub maturo examine semel atq; iterum repetito, cum facti potentioribus, ac verioribus circumstantijs collata, & accurate perpensa: hodie ab integro DD. placuere, & consequenter responderunt: In Decisis, & dandum esse mandatum de manutenendo Mensæ.

Quidquid enim in hodierna, & præcedenti disputatione pro parte D. Ducis de Saluiatis sub copiosa rationum, & Iurium expositione congestum est ad euertendam possessionem mensæ, nihil operari posse visum est DD., cum in facta comparatione iurium, prætensionibus vtriusque suffragantium, semper in numero, & in pondere, probatio-
1 nes pro possessione Mensæ adductæ, dignoscantur vrgentiori qualitatum prærogatiua doratæ, & propterea potiorem locum merito valeant sibi vindicare *ex tradit. per Bart. aliosq; DD. in l. si duo in princ. n. 4. vers. quandoq; ff. vti possidetis*, & sequitur *Menoch. cum multis cit. de retinen. possess. remed. 3. quæst.* 87. *n.* 718. cum adiuncta consequentia, quod non mirum videri debet, si obtineat, cui magis lux veritatis
2 adsistit, vt est *Tex. in l. ob carmen §. vlt. ff. de Testib.*

Et re vera in facti euidentia denuo aduertentes DD. non dubitandum esse de certa, specifica, & particulari possessione Mensæ, tàm quoad paludem Malauentris, quàm quoad foueam magnam ex instrumentis locationum, æstimis, depositionibus testium, & varijs scripturis ponderatis *in discursu* §. 8. 9. *& 26. & in decis. quæ reuidetur* §. *ceterum & §. etenim*, rursus admiserant efficaciores probationes pro Mensa deductas absorbere præsumptiuas D. Ducis, & proinde possessionem Mensæ super dictis duobus corporibus, vti certam, specificam, & particularem esse præferendam in concursu generalis ex proxime allegatis.

Eoque magis, quo possessio Ducis super dictis Palude, & fouea magna, viceuersa semper apparuit solummodo propugnata præsumptionibus, & illationibus genericis annexorum, pertinentiarum, & finium sub dubia expressione descriptorum, quæ non merentur attendi, stante incertitudine, & ge-

neralitate confinium, tenuit *Rota dec.*
295. n.9. vers. tamen p.1. rec. & specifi-
ca possessione tum Mensæ,cum aliorum
in eadem Tenuta rei veritatem in con-
3 trarium elucidante, prout limitando
regulam *tex. in l. Aede sacra ff. de con-*
trah. empt. declarat decisio præcedens
§. tamen, quibus casibus non sufficiunt
illæ genericæ demonstrationes, sed re-
quiruntur speciales, quæ alijs bonis
non conueniant *Surd. conf.423. nu. 20.*
Roland. conf.98. n. 24. lib.3. Ruin. conf.
30. n.6. lib. 1. Rota coram Seraph. decis.
1137. n.1. & d. dec.295. n.11. p.1. rec.

Nec illam possessionem specificam
Mensæ turbari posse dixerunt DD. ex
eo quod informantes pro Duce acriter
contenderent Paludem,& Foueam ma-
gnam intra Tenutam Migliarini situm
habentes esse omnino diuersas à Palu-
de Malauentris, & Fouea Magna veri-
ficabilibus extra Migliarinum,& cohe-
rentibus Tenutæ Malauentris ad Men-
4 sam spectantis, & ex ea locorum diuer-
sitate bonorum diuersitatem optime
argui ex *Bart. in l. demonstratio falsa l.*
si rem in fi. ff. de condit. & demonstr. Gra-
tian. discept. 502. n.10. & Merlin. decis.
15. num.5.

Quoniam in facto sub reassumpto
parallelo iustificationum non constare
de diuersitate obiecta est animaduer-
sum, quinimo idemtitas localis, & de-
terminata Paludis,& Foueæ Magnæ,de
quibus est quæstio incontrouertibilis,
est agnita ex iuribus abundanter in dis-
cursu, & decisione passim occurrenti-
bus, addita attestatione collegialiter
facta à Gubernatoribus Communita-
5 tum vicinarum allata pro adminiculo,
data in hodierno *Summ. Mensæ num. 2.*
identitatem dictæ Paludis, & Foueæ
Magnæ intra Migliarinum iuxta fines
circumcirca ambientes præseferente,
& ita corroborata ab vniformitate tot
6 Iurium,vt concludenter conuincat pos-
sessionem specificam, & indiuiduam
Mensæ, ideoq; præferendam. *Post. de*
manut. obseru. 73. n. 174. Rota dec. 556.
in fi. p.3. dec. 82. n.15. p.4. to.2. & decis.
272. n.7. p.7. rec.

Quibus accedit pro comprobanda
idemtitate Paludis, & respectiue pos-
sessione Mensæ super illa vti in Miglia-
rino e istente, argumentum desump-
tum ex sententia lata inter Mensam, &
D. Ducem de anno 1621. in summarijs-
simo possessorio expresse concedente
manutentionem Mensæ in Palude Ma-
lauentris, reseruata Iuribus vtriq; parti
in plenario possessorio,ac successiuo li-
bello producto per Ducem in posses-
sorio plenario in exequutionem dictæ
reseruationis Iurium, in quo ipse D.
Dux petijt manutentionem, & reinte-
grationem in eadem Palude posita in
Migliarino intra confinia Maris,& Fo-
ueæ Magnæ, ac sententia postmodum
ab eodem Duce reportata in conse-
quentiam dicti libelli plene probanti-
bus quæstionem possessionis esse in ea-
dem Palude Malauentris in Migliari-
no, in qua Mensa obtinuerat senten-
tiam manutentionis. *Summ. responsionis*
Mensæ n.1.2. & 3. quæ expressio in li-
7 bello monitorij,& alijs actibus iudicia-
libus quanti sit momenti in possesso-
rio, bene ad propositum disserit *Post.*
de manut. obseru. 19. & aduertit *Rota dec.*
347. n.1. p.2. rec. coram Caual. dec. 106.
n.1. dec. 609. n.4. quæ omnia de per se
vti singula licet non sufficerent, tamen
simul vnita ad plene concludendum
apta sine dubio iudicarentur iuxta vul-
8 gatam regulam, quod quæ non pro-
sunt vti singula, simul iuncta iuuant
cap. cum causam vbi gloss. & DD. de
probat.

Ex ijs inutilis visa est quæstio: An
Palus sita intra Migliarinum denomi-
netur Malauentris nec ne, dum sufficit
Mensæ probasse suam Possessionem
Paludis controuersæ existentis in Te-
nuta Migliarini, & confinantis cum
Fouea Magna, Lacu Maciuccoli, Lama
trinca Bonaldi,Poggio à Padule, Deb-
bi e Trauersagna, ex Testibus,æstimis,
locationibus, partitis librorum Mago-
næ,Inuentario bonorum Prioriæ S. Ni-
colai, alijsq; ponderatis in discursu *a*
§.8. ad 14. & in antecedenti *dec. §. quia*
Data enim probatione possessionis i-
demtificæ facta à Mensa super isto cer-
to corpore ex confinibus determinatis,
9 ac particularibus, non est curandum
de nomine iuxta doctrinam Baldi *in l.*
si quis in fundi vocabulo ff. de legat. 1.
Surd. conf.235. n.20. Marescott. var. re-

sol.

sol.lib.1 .cap.12 .n. 30. & 31.

Hinc non officiunt enunciatiuæ elicitæ ex instrumento, & æstimis particularium possidentium in loco nuncupato Malauentre repetitæ in hodierno Summario Ducis *à n. 1. ad 6.* quia illæ non elidunt probationem Mensæ con-
10 cludenter verificatam ex tot actibus, & scripturis superius adnotatis, & in antecedenti decisione, imo potius corroborant intentionem Mensæ dum vocant pro confine *il Palude dell' Arciuescouado*.

Minusq; mouerunt DD. conclusiones Iuris, quibus informantes D.Ducis, illius possessionem super dictis Palude,& Fouea Magna,perinde,ac si specialis, & indiuidua forent, exornabant.

Quia vel illæ conclusiones respiciunt petitorium, & ad illud sunt remittendæ, attentis præsertim protestationibus Ducis pro terminando possessorio ante omnia, quo fit vt Iudex respectu pe-
11 titorij careat Iurisdictione. *Pont. de Spol.lib.2. cap.6.de suspens. petitorij n.5. Rota dec. 35. in fi.p.2.diuers.*

Vel coarctant possessorium, & redarguuntur inniti probationibus illiquidis, æquiuocis, ac inferioris notæ, quæ possessionem Mensæ nullatenus ostendunt, vt sufficienter explicat discursus *in* §.28.

Cætera vero quæ singillatim aduersus possessionem Mensæ, & prætensos errores in æstimis eiusdem, fæcunde sunt exagerata, ex eo visa sunt irreleuantia, quod in facti determinatione inapplicabilia reddantur, & prorsus exarescant ex firmatis in præcedenti decisione,ac etiam bene sublata fuerint ab Informantibus pro Mensa.

Et ita vtraq; parte Informante &c.

R. CERRO DECANO.
Postea S. R. E. Cardinali.
Romana Seruitutis
29. Ianuarij 1666.

ARGVMENTVM

Seruitus itineris cum plaustris,& curribus per alterius fundum quando sit concedenda.

SVMMARIA.

1 *Libera præsumuntur omnia bona.*
2 *Seruitutis acquisitio probanda est & qualiter.*
3 *Itineris seruitus probari debet in specie ex tali iure.*
4 *Ad hanc seruitutem præscribendam requiritur immemorabilis.*
5 *Ex titulo tamen, scientia & patientia sufficiunt ad hoc decem anni inter presentes, & 20. inter absentes.*
6 *Viæ publicæ ex quibus probentur tales.*
7 *Testes probant contra inducentem.*
8 *Itineris seruitus potest prætendi stante necessitate, ac soluto iusto prætio.*

DECISIO XXV.

PRætendente D.Mario de Maximis sibi competere ius transeundi per tenutas Casalis Rotundi & Turritulæ ad effectum accedendi, & recedendi cum plaustris & curribus ab eius tenuta Florauelli, iudicium instituit contra **D.** Principem Iustinianum Dominum dicti casalis Rotundi & Turritulæ coram Consulibus Agriculturæ, a quibus mandatum de manutenendo cum sententia fauorabili reportauit; At quia in signatura Sanctiss. rescriptum fuit quod illi Agriculturæ procedant de voto Rotæ, hodie proposui dubium An liceat D.Mario transire per dictum casale: & DD. dixerunt non licere.

Habet enim D. Princeps pro se validam iuris præsumptionem secundum quam omnia bona censentur libera iuxta primæuum statum naturæ, non au-
1 tem in seruitute constituta, cum ab initio quælibet seruitus fuisset ignota *cap. p.§. inter filiam vers. defuncto si de feud. defunct. content. sit inter Dominum & Agnatum*, & proinde contrarium asserenti incumbit onus per plenas & concludentes probationes allegatam seruitutem iustificare, illam namque acquisiuisse vel pacto,vel testamento, vel præ-
2 scriptione. *Bart. in l. p. §. hoc interdicit n.7. ff. de nou. oper. nunciat.* **Rota** in his terminis *dec.101. n.1.& 3. p.4.to.2. rec.*

In proposito autem nihil aliud exhibetur quam examen nonnullorum testium

stium deponentium, quod Marius seu eius Factores consueuerunt transire per tenutam D. Principis: quæ probatio in hoc iudicio petitorio non videtur sufficiens, quia cum testes deponant de simplici transitu qui fieri potuit iure familiaritatis, non dicitur ex eis probata aliqua seruitus, ad quem effectum requiritur vt transitus in specie successerit iure seruitutis, iuxta doctrinam *Bart. in d. l. 1. §. hoc interdicit n. 5. vers.*
3 *non enim habet & num. 11. Alex. cons. 142. n. 3. lib. 3. Rota d. dec. 101. n. 14. & in Romana decursus Aquarum 23. Iunij 1662. §. demum non vrget. coram R.P.D. meo Taia*.

Neque intercessit tempus sufficiens ad præscribendum, cum testes deponant de tempore eorum affictuum, qui durauit per nouennium; cum enim versemur in seruitute itineris quæ dicitur discontinua factum hominis requirens iuxta veriorem opinionem, non sufficit quælibet probatio,
4 sed illa debet esse immemorabilis. *Gloss. magna in l. seruitutes 14. vers. certum vbi Bart. n. 3. Castr. n. 10. ff. de seruit. Eugen. cons. 40. n. 9. lib. p. cum alijs congestis in d. dec. 101 n. 5.*

Parum obstante quod aliquando ad seruitutem acquirendam discontinuam sufficiant decem anni inter præsentes, & viginti inter absentes; Quia id solum
5 admittitur vbi titulus saltem in principio allegatur cum expressione quo fuerit habitus, & insuper vbi constat præscribentem vsum fuisse seruitute cũ scientia & patientia illius, contra quem prætenditur acquisita, vt distinguendo tradit *Alex. cons. 35. n. 4. lib. 4. Honded. cons. 39. n. 31. lib. p. Rota in d. dec. 101. n. 5. & in Narnien. Iuris pascendi 26. Maij 1645. §. neq; etiam coram bo: me: Verospio.*

Titulus autem in præsenti non adest, & nullibi constat de scientia, & patientia D. Principis, quinimo de contrario potius constare videtur ex testibus datis in eius Summar. n. 2.

Non obstat quod via vbi transitus prætenditur sit publica; vltra quod enim testes ad hoc probandum inducti non afferunt ab omnibus fuisse practicatam, sed solum ad certas personas, ac restringunt adhuc remanere insufficiens, quia non probant fuisse constructã ex publico & à facultatem habente, siue quod talis fuerit habita a tanto tempore cuius initij memoria non extet, vt ad istum effectum esse necessarium pro-
6 bat *Cepolla de seruit. Rustic. præd. cap. 3. alias 85. n. 23. Rimin. iun. cons. 383. n. 52. & seq. Menoch. cons. 449. n. 13. Franc. Marc dec. Delphin. 594. n. 3. p. 1. cum alijs per Surd. dec. 42. n. 15.*

Qua propter non applicatur decisio Cardinalis Caualerij 671. quia ibi, vltra possessionem longissimi temporis, fuit plene iustificatum viam esse publicam, quod defecit in casu de quo agitur ne dum ex prædictis, sed & quia nonnulli ex testibus præfatis huiusmodi publicitatem excludunt ex illis verbis ibi: *vietta, vn stradello, cauareccia per la quale noi passauamo*, qui testes tanquam a Mario inducti, contra ipsum inducentem plenam faciunt probatio-
7 nem ex congestis *in Ciuitatis Plebis Cappellaniæ 23 Februarij 1663 §. eodem modo coram Reuerendiss. Gerunden.*

Deniq; non obstat quod Marius non possit habere viam aliunde, & ob id ei liceat transire per canale D. Principis *ad tex. in l. siquis sepulcrum 12. ff. de Relig. & sumpt. funer.* quia quicquid sit de hoc remedio pro quo duo sunt necessaria, nempe electio situs Domino fundi minus damnosi & solutio iusti prætij,
8 vt ad litteram disponit *tex. in d. l. si quis sepulcrum ibi: Præses etiam compellere debet iusto prætio iter ei præstari, ita tamen vt Iudex etiam de opportunitate loci prospiciat ne vicinus magnum patiatur detrimentum.* Remouetur allegata necessitas ex accessu facto per consules Agriculturæ, in quo dicitur ibi adesse aliam viam nuncupatam *Della Fulognana Summar. additional. Princip. n. 1.* Et propterea cessante necessitate, eo minus est locus prætensæ seruituti, vt respondendo præcise huic obiecto respondit *Rota in sæpe. alleg. dec. 101. n. 26. p. 4. to. 2. rec.*

Et ita vtraque parte informante decisum fuit &c.

R.P.D.

R. P. D. TAIA
Veliterna Retractus
12. *Nouembris* 1666.

ARGVMENTVM.

Deciditur, Peritorum probatio, ac fundi æstimatio qualiter sint facienda.

SVMMARIA.

1 *Peritus alieno arbitratu referens non est attendendus.*
2 *Peritior eligendus, & prioris relatio ad posterioris iudicium retrahitur.*
3 *Peritis ab vtraque parte electis est standum, etiam si vnus tantum fuerit.*
4 *Periti vltimi relationi, etiam si ab alijs discordaret, est standum.*
5 *Precia rerum communi æstimatione, non singulari affectione facienda sunt.*
6 *Aestimatio vera fundi; rei qualitate, & fructuum quantitate estimata fieri debet.*

DECISIO XXVI.

Recedendum à decisis 9. Aprilis proximi preteriti, ideoque faciendum instrumentum emptionis, & venditionis DD. responderunt, quia ex contrario visum non esse faciendum instrumentum, maxime cum ille tertius Peritus Albanen. declarauerit se *infor-*
1 *mato da più e diuersi del luogo del solito frutto, computato vn anno per l'altro, e della spesa solita*, & magis alieno arbitratu quam suo retulerit. *Rota dec.* 318. *n.*18. *&* 19. *p.*9. & specialiter ignarum se ostenderit qualitatis rei, & redditus. *Alex. conf.*54. *n.*5. *verf. & sic patet lib.*6. ita nunc visum est esse faciendum cum Peritior eligendus electus sit Veliternus, & relatio prioris retracta sit ad iu-
2 dicium posterioris iux. *Io. de Amic. conf.* 102. *à n.* 5. *Rota coram Seraph. dec.* 513. *n.* 2. *a verf. quia iudex quandocumque*, cum alijs *in* §. *talemq; relationem*; Cum peritus quoque retulerit, *considerata la qualità e rendita*, concludens *dico e riferisco secondo la mia peritia e coscienza, e stimo che vaglia secondo il comun valore* &c. plane *ad tex. l. si quos* 16. *C. de rescind. vendit. cum alijs infrascript.*

His enim & huiusmodi positis, iusti pretij æstimatione habita per eos quos vtraque pars elegerit, arbitrio iudican-
3 dũ §. *his illud l.*6. *C. de secund. nupt. Rota dec.* 354. *n.* 1. *p.*1 *rec dec.* 129. *n.*6. *p.*5. cum alijs, Et cum fuerit a partibus electus, sufficit vnus etiamsi ex natura negotij plures requirerentur *ex tradit ad.* §. *vlt. l.* 1. *de verb. oblig. & ibi Bart. n.* 2. *cum alijs. Rota dec.* 230. *in fi. p.* 1. *rec.* superaddita auctoritate Iudicis, vt de Perito electo a Rota, in quem partes consenserunt. *Rota dec.* 10. *n.*12. *p.* 6. potiusque de Perito nominato à Petro Paulo, acceptato ab Eminentissimo D. Cardinali, & a Rota confirmato: quiue concordauit in æstimatione cum Camillo primo perito & cum altero prædicto tertio perito antecedente, qui sin minus formaliter, tamen materialiter eadem æstimatione æstimauerat, quinimo alios quoq; retulerat æstimatores informato *da più e diuerse persone del luogo &c.* vt supra, & omnes concordarunt in Summa sicut 900. Aestimatoris electi ab Eminentiss. D. Cardinali, cum tamen vltimi relationi standum
4 esset, etiamsi discordaret ab alijs. *Ad tradit. ad* §. *principaliter l. item si vnus* 19. *ff. de recept. arbit. & ibi Bald. in fi. verf. & videtur hoc verum Rota d. dec.* 294. *n.*2.

Nec obsisterunt DD. quæ alias obijciebantur similes emptiones Eminentiss. D. qui alia emerit pluris.

Quia ex opposito alia emisse minoris demonstrauit, vnde arguebatur di-
5 uersitas terræ lociuæ aut affectionis, etenim precia rerum non ex affectu nec vtilitate singulorum, sed communiter funguntur *l. pretia* 63. *ff. ad l. fale. repetita l. si seruum meum* 33. *ff. ad l. Aquil.* & de vno ipso fundo non sufficit quod magno pretio comparatum, minoris distractum esse commemores *l.* 4. *C. de rescind. vend.* atque ita quanti ea res erit, quanti eam rem esse paret, in vtraque clausula placet veram rei æstimationem fieri *l. inter hac verba* 194. *ff. de verb. signif. gloss. vlt. l.* 1. *ff. in lit. iur.*
6 idest vt rei qualitas, & fructuum quantitas æstimetur *d. l. si quos ad alium verf. dico quod ex qualitate cap. cum causa*

sa de testib. Alex. d. cõs. 54. *d. n.* 5. *vers. ergo non potest deponere de valore cum alijs alleg.* & pro modo fructuum *l. si fundus* 13. *sub initio ff. de reb. cor. qui sub tut. & ibi gloss.* per fructum æstimetur *d. l. si quos cum alleg.* vnde pro vero pretio *d. l. inter hac verba*: & rei veritate *d. gloss. vlt.* iam in ore duorum & trium testium stat omne verbum, Euangelico oraculo 5. *Matthei cap.* 18.

Et ita altera tantum sepe sepius citata.

R. P. D. OTTALORA
Bononien. Aquaru m
9. *Aprilis* 1666.

ARGVMENTVM.

Communitas ad perpetuam seruitutem qualiter obligetur. Restitutio in integrum quando cesset.

SVMMARIA.

1 *Res iudicata intrat lapso biennio, & fatalibus non prorogatis.*
2 *Instrumentum publicum facit probationem probatam, & obligat ad adimplendum.*
3 *Communitas quomodo valide possit vendere.*
4 *Notario attestanti plena fides adhibenda.*
5 *Solemnitates lapsu centum annorum præsumuntur.*
6 *Excauationis conductuum damnum probatur euidentia.*
7 *Debiti substantia dum per liquidationem constat, sufficiunt leuiores probationes.*
8 *Communitas per procuratorem quomodo ad seruitutem obligari queat.*
9 *Aquæ dominantis prædij ab inferiori fundo recipi debent.*
10 *Ratificatio idem ac mandatum operatur.*
11 *Adimplementum ab eo, cuius commodum concernit, probari debet.*
12 *Conditio ante purificationem nihil ponit in esse.*
13 *Præscriptiones in perpetua seruitute tot requiruntur, quot sunt actus præscribendi.*
14 *Restitutio in integrum, quoties sententia valida est & iusta, non datur.*

DECISIO XXVII.

Commissa mihi causa appellationis à sententia Auditoris Rotæ Bononiæ qua pronunciatum fuit communitatem Villæ fontanæ teneri ad manutenendum excauatos aquæductus siue excolatoria in suis agris inferioribus pro receptione aquarum fundorum alias venditorum q. Alexandro Blanchino, nec non ad reficiendum omnia damna passa à Com. Francisco Maluetio dictorum bonorum possessore, ad rationem librarum 600. singulis annis vsque ad integram solutionem *expensarum per peritos liquidandarum pro dicta conductuum refectione*, vt latius in dicta sententia. Dubitaui an constet de re iudicata, seu potius de causis restitutionis in integrum, Et affirmatiue quoad primam partem, negatiue quoad secundam Domini responderunt, quia ab anno 1658. quo sententia lata fuit nihil actum fuit in causa, ideoque lapso biennio, & fatalibus non prorogatis in-
1 trat de plano res iudicata *cap. cum sit Romana de appell. Clem. sicut & Clem. si appellationem eod. tit. Buratt. dec.* 885. *n.* 1. *Eminentiss. Otthobon. dec.* 44. *n.* 4. *& in Rauennaten. Bonorum* 24. *Martij* 1653. *coram Reuerendiss. D. meo Decano.*

Validitas autem sententiæ patet ex reuolutione actorum ex *decis. Caputaq.* 260. *p.* 2. & iustitia resultat ex instrumento venditionis factæ de anno 1788. Alexandro Blanchino cum obligatione manutenendi aquæductus in alijs agris inferioribus pro excolandis aquis bonorum venditorum, ac etiam damnorum & interesse casu quo ex defectu excauationis aquæ prædictæ non potuissent excolari, quod instrumentum tanquam publicum facit probationem probatam, & obligat communitatem ad illud præcise adimplendum. *Rota post Zacch. de oblig Camer. dec.* 166. *n.* 1. *& seq. & dec.* 241. *n.* 1.

Neque dubitari potest de validitate venditionis, cum fuerit facta ex causa soluendi debita Communitatis, & cum interuentu Procuratorum ad id specialiter electorum, habita per tres vices
3 matura deliberatione à Consilio ad so-

num

num campanæ more solito congregato cum assistentia maioris partis consiliarorum, quod sufficit *l.maior pars. 14. ff. ad municip.l.nulliter 3.& l.plane 4.& ibi gloss.in verb.duæ partes, & in verb.potest ff.quod cuiusq; vniuers.Ias.cons.71.sub n. 3.vol.3.Cephal.cons.328.n.62.& 63.Sim. de Pret. cons.79.sub n.34. cum seqq.lib.1. Losc. de Iu. Vniuersit. p. 1. cap. 3. n. 75.*
4 *Franc.dec.2.n.24.* Et notario de his omnibus attestanti plena fides est adhibenda *Bart.in l.fin.n.4. C.de praced.Decur.lib. 10. Roland. a Valle cons. 90. n.7. lib.1. Alex.cons. 198. n.4.,vol.7.Losc.vbi supra d.p.1.cap. 3.n.77. vers. et Notario pariter.* Parum obstante quod non constet de alijs solemnitatibus, nempe de expressa licentia Principis, decreto Iudicis, & vtilitate communitatis necessario requisitis *ex l. fin. C. de vend. reb. Ciu.lib.11.*quia ex lapsu plusquam centum annorum à die factæ venditionis omnes solemnitates præsumuntur in-
5 teruenisse, vt in puncto consuluit *Sim.de Pret.d. cons.79.n.6. cum seqq. lib. 1.Dec. cons. 295. n. 3. Cephal. cons. 328. n. 34. et 35.Cyriac.contrem.111.n.7.et seqq.vbi n.11.*ampliat licet solemnitas non fuerit enunciata in instrumento. *Thesaur. iun.quest forens.27.n.18.lib.2.Rota coram Mantica dec.13.n.1.Buratt. dec.46.n.14. et 15.Seraphin.dec.1085.n.1.et Ottob.dec. 240. et dec. 64. n. 4. p. 4. rec.*

Damna vero quæ passus fuit Co: Maluetius pronenientia ex defectu excauationis conductuum concludenter probantur, tum ex relatione peritorum, tum, ex septibus, tum etiam ex visitatione loci facta per Auditorem generalem Bononiæ, ex qua resultat probatio per euidentiam rei quæ omnem aliam superat probationem. *Posth. de manut. obseru.10.n. 5. Rota in Carpentaren. Aquarum 25. Nouembris 1662. §. et his multum coram R. P. D. meo Taya.*

Liquidatio denique dictorum damnorum in dictis libris 600.quolibet anno satis iustificatur ex eisdem testibus datis in Summar. Co.n.12.quia, cum
7 plene constet de substantia debiti per liquidationem quantitatis, sufficiunt leuiores probationes. *Gregor. dec. 324. n 4. Buratt.dec.173. n.5 .dec.479. n.1. & 2.p. 2. rec. & in Bononien. fideicommissi 21. Februarij 1661. coram R. P. D. meo Beuilaqua,*

Non obstat quod Procuratores à Communitate constituti non haberent facultatem nisi ad vendendum, ideoq; non potuerint absq; speciali mandato
8 obligare Communitatem ad seruitutem perpetuam manutenendi aquæductus ad tradita per *Ias.in l.Præses n.12. de träsact.Coras.in l.nõ dubito n.7.& 8. ff. de seruit.* Nam cum bona vendita altiora sint, & cohereant alijs bonis inferioribus eiusdem communitatis, vt constat ex eodem instrumento venditionis dato *in Summar. n. 2.* Et de iure aquæ prædij dominantis recipi debeant
9 a fundo inferiori *l. si aquaductus 47. ff. de contrah. empt. Surd. cons.15. n.14. & 27. & cons.231. n.9.* vtique Procuratores cum solo mandato ad vendendum potuerunt etiam pacisci super dicta seruitute, tanquam accessoria, & inseparabili. *Rota dec. 374. n. 18.p. 5. rec.* mandata enim procuræ semper intelliguntur concessa ad ea quæ veniunt consecutiue, & dependenter *Golin. de Procur.p.5. cap.3.n 15.*Et in omnem casum cessat difficultas ex facto, ponderando quod anno 1660. pro damnis passis à Blanchino communitas soluit lib. sexmillia, ex qua solutione solum inducitur seruitutis promissæ ratificatio, quæ idem operatur, ac mandatum,
10 etiamsi speciale requireretur *cap. ratihabitionem de reg. iur. in 6. Gregor. dec. 295.n.4. & 525.n.4. cum alijs adductis in Romana Cambij 4.Februarij 1665. §. facultas coram me.*

Nec subsistit quod seruitus fuerit extincta mediante decreto emanato de anno 1650. hinc inde acceptato, quia decretum prædictum duo continet respicientia diuersa tempora, alterum quod pro damnis præteritis Communitas teneretur soluere Blanchino libras sex mille: alterum quod pro tempore futuro eligerentur periti, qui æstimarent expensas necessarias pro excauatioue facienda, & his solutis Blanchino pro vnica vice, seruitus imposterum remaneret extincta; quo enim ad primum bene verum est quod communitas adimpleuit mediante effectiua solutione librarum sexmille: quoue o ad

fecundum damna futura respiciens, non docetur de adimplemento, quod
11 ab eadem Communitate probari debet, cum eius proprium commodum concernat *l. Iul. §. offerri ff. de act. empt. Rota coram Eminentiss. Ottbob. dec. 131. n. 4.* Vnde non docto de implemento formæ in instrumento præscriptæ, promissio seruitutis, & damnorum remanet in suo robore. quia extinctio est conditionalis ibi: *et iuxta Peritorum relationem expensis solutis ex nunc prout ex tunc, liberarunt homines à prædicta seruitute etc.* Conditio autem nihil ponit
12 in esse antequam purificetur *cap. verum de condit. apposit. l. si quis fundum ff. de contrah. empt. Bart. in l. quibus diebus §. Serrillius n. 15. ff. de condit. & demonstr.*

Denique non releuat quod ab anno 1600. quo decretum emanauit vsque ad annum 1635. nunquam Communitas fuerit interpellata ad excauandum foueas, ac proinde per lapsum 30. annorum, & vltrà eius obligatio remanserit præscripta, nam preter quod non probatur dicto medio tempore opus fuisse dictas foueas excauare itaut Cõmunitas negligendo potuerit præscribere, obiectum tollitur ex eo quod versamur in seruitute perpetua consistente in actibus successiuis, in qua tot
13 requiruntur præscriptiones, quot sunt actus præscribendi *l. cum notissimi §. in ijs C. de præscript. 30. vel 40. annor. Puteus dec. 253. n. 2. in nou. Mohed. dec. 226. alias 4. de præscript.*

Ex quibus Domini censuerunt non
14 constare de causis restitutionis in integrum, quæ non datur quoties sententia transacta in iudicatum est valida, & iusta. *Rot. dec. 132. n. 1. p. 1. cum alijs adductis in Romana de Marescottis 28. Maij 1646. coram Ghislerio.*

Vtraque parte Informante.

R. P. D. TAIA

Veliterna Retractus

9. Aprilis 1666.

ARGVMENTVM

Peritus Tertius recusari potest, dummodo non sit Compromissarius.

SVMMARIA

1 *Ob relationem defectuosam, & rei qualitatis ignorantiam tertius peritus recusari potest. Idem de Camerali Aestimatore.*

2 *Appellare licet ab eius relatione, & appellatio illam suspendit.*

3 *Relatio huiusmodi ad peritorum iudicium est retractanda.*

4 *Aestimatorum factum vt corrigatur potest superior adiri.*

5 *Aestimatio compromissaria excessiua ad arbitrium reducitur boni viri.*

DECISIO XXVIII.

Sententiam Rotalem confirmandam decisum fuit 29. Nouembris 1664. qua cõdemnabatur Petrus Paulus hortum vendere Eminentissimo D. in executionem Breuis Sanctiss. D.N. ideoq. Eminentiss. D. elegit Aestimatorem, & pro Petro Paulo contumace electus fuit alter, qui adeo discordarunt vt ille æstimauerit scutis 3 00. cum annuo canone quatuor plastrarum. Hic autem 3300. Vnde pro more electus est tertius ex officio qui etiam æstimauit dict. 3900. cum d. annuo canone. Igitur petente altera parte per instrumentum, &
1 negante altera dubitatum fuit, An, & quomodo sit faciendum, & Domini non esse faciendum responderunt.

Quia Tertius fuit recusatus a Petro Paulo, & potuit recusari ad tradita generaliter a *Calder. cons. 212. alias de appell. cons. 6.* & specialiter sensit *Lup. ad l. 2. C. de pact. inter empt. n. 145. vers.*
1 *Index ergo. Rota coram Canal. dec. 178. n. 3.* maxime de legitima causa, solet enim admitti recusatio etiam Aestimatoris cameralis ex iusta causa ad *l. apertissime. 16. C. de indic. Cyriac. contr. 222. n. 95. vers. tum etiam.* Causa vero legitima visa est quia relatio est intrinsece defectuosa, cum hic ipse æstimator declaret se *informato da più e diuerse persone del luogo del solito frutto, computato vn anno per l'altro, e della spesa solita &c.* vt magis alieno arbitratu eoque incerto, quam suo referre videatur. *Rota dec. 318. n. 18. & 19.* & specialiter igna-

ignarum se dicat qualitatis rei,& reditus. *Alex. cons.54.vers.& sic patet lib.6.*

His accedit quod Petrus Paulus appellauit a relatione Tertij periti, à qua
2 licet appellare, & appellatio suspendit
relationem *arg. l. 9. C. qui satisd. cog. Afflict. dec.188. n.4.& ibi Vrsill.num.4. vers. & circà aliud, & confirmat. coram Seraph. dec.513.n.1.& dec.11.n.20.p.10.*

Talemque relationem posse retra-
3 ctari ad Peritorum iudicium concludit
abinde *Io. de Amic. cons.102. a n.5.* respondit *Rimin. iun. cons.212.num.11. à vers.& in terminis. Spada cons.264.n.1. lib.2. post. Pacian. cui incumb. onus prob. cap.47. n.71.lib.1.Cost. de Re integ. disc. 36. n.7. Rota coram Seraph. d. dec. 513. n.2. a vers. quia iudex quandocumque,& coram Rembolbo apud ipsum Spad. nu. 7. vers. quandoquidem licet ei nouam electionem facere.* Imo potest ipse superior adiri vt corrigat quod per æstima-
4 tores factum est improbe. *Bart. ad d. l.*
9. n.4. Alex. n.7. vers. nam poterit eorum relatio corrigi iudicis officio. Hic namq; non agitur de tertio perito compromissario, de quo quæstio valde dubia est apud *alleg. et alios ad d. l. 9. Scacc. de appell. quest. 17. limit.13.n.6. Cotta d. dist. 36. num.10.*

Et denique quia æstimatio etiam compromissaria reducitur ad arbitrium
5 boni viri si excedat modum *ad gloss.*
vlt. in fi. l. penult. ff. de recept. arbit. cum alijs apud Marescott. resol.70. n.6. lib. 2. et ad Buratt dec.898. n.12. Et modum quidem fuisse excessum satis dubium visum est ex supra dictis, tantaque discordia æstimantium, & æstimationum aliarumque emptionum, & venditionum localium etiam voluntariarum, quæ varijssime vtrinque deducuntur, vt Domini denique responderint non esse faciendum instrumentum. Vtraque &c.

R. P. D. OTALORA
Pampilonen. Iurium Parochialium.
7. Iunij 1666.

ARGVMENTVM.

Plura de Ecclesiarum vnione adducuntur. Vicarij perpetui an vero temporalis deputatio quando censeatur.

SVMMARIA.

1 *Prohæmialia verba lumen præstant dispositioni.*
2 *Vnio ecclesiarum facta censetur ad subueniendum tenuiori, & sic pleno iure.*
3 *Vicarius quando ex vnione sit ad nutum.*
4 *Vsurpatio in vniuersitate præsumitur.*
5 *Patroni consensus vnionem conualidat.*
6 *Iuspatronatus leuibus probationibus verificatur, et quibus.*
7 *Iuspatronatus conseruatur etiam per vnionem cum consensu.*
8 *Congruæ reseruatio, et alia Vicariæ perpetuitatem præseferunt.*
9 *Institutio autorizabilis quoad curam spectat ad Episcopum.*
10 *Vicarius quando instituitur perpetuus censetur: et infra de alijs ad id coniecturis.*
11 *Interpretatio verborum vnionis ex obseruantia deducitur.*
12 *Status vltimus in beneficialibus est attendendus.*
13 *Vicariæ perpetuitas quid importet: et n. 19.*
14 *Ecclesia incorporata recessit a sua natura.*
15 *Vicarius amouibilis quando deputetur, et ex vnionis ratione censeatur n. 17.*
16 *Bulla decreto irritanti munita contrarium factum inficit.*
18 *Visitatio iurisdictionem concernit.*
20 *Vicariæ perpetuitatis status quando mutari possit.*
21 *Concursus factus in Vicarijs, vti erroneus non attenditur.*
22 *Vnio beneplacito carens Apostolico successores non afficit.*

DECISIO XXIX.

Ecclesia S. Mariæ de Legarda sita est intra limites ecclesiæ parochialis de Mendauia, hæc vero vnita reperitur monasterio B. Mariæ de Yrache S. Benedicti. Hine orta controuersia coram Ordinario Pampilonen. inter monasterium,& Vicarium oppidi de Mendauia & litis consortes super exercitio Iurium parochialium in dicta ecclesia S. Mariç de Legarde, emanauit sententia fauore Vicarij; sed in gradu appellationis causa ad Rotam deuoluta, R. P.

D. meus Beuilaqua contrariam sen-
tentiam tulit, qua pronunciauit penes
monasterium ac monacos S. Mariæ de
Yrache illiusque Abbatem pro tempo-
re resedisse,& residere curam animarũ
parochialis ecclesiæ S.Ioannis de Men-
dauia, cui annexa reperitur altera B.
Mariæ de Legarde, & Vicarium depu-
tatum ad exercendam curam animarũ
S.Io: de Mendauia esse ad nutum Ab-
batis,& monasterij amouibilem, habe-
req; nudum exercitium cum iure con-
gruo *Summ. Abbatis n.*1.quæ successiue
fuit confirmata coram Reuerendissimo
Gerunden. *d. summar. n.* 2. Nunc vero
in tertia instantia dubio super eius
confirmatione vel infirmatione propo-
sito ex iuribus melius dilucidatis, &
deductis, DD. infirmandam esse sen-
tentiam responderunt.

Vnio siquidem dictæ ecclesiæ non
fuit facta monasterio subiectiue, & ple-
no iure, etiam quoad spiritualia, sed
tantum quoad temporalia vt depre-
henditur ex verbis prohemialibus Bul-
1 læ vnionis quæ præstant lumen dispo-
sitioni,& ex his tollitur incertitud o,vt
dixit *Zas. in l. cum qui ff. de Iur. et fact.
ignor.* quem laudat, & exornat *Molin.
lib.* 1. *de Hispan. primog. cap.* 5. *n.*4.*cum
seqq. ibi : exhibita siquidem nobis pro
parte vestra petitio continebat quod fru-
ctus,redditus, & prouentus dicti monaste-
rij etc.adeo sunt diminuti, quod onera di-
cti monasterij non valetis commode sup-
portare.* Ex quo prohæmio dignoscitur
intentio Papæ, vnde apparet quod
quando fecit dictam vnionem solum vi-
sus fuit per eam voluisse subuenire te-
2 nuitati fructuum monasterij,vt ad pro-
positum tenuit *Rota coram Duran. dec.*
14. *n.* 7. & sic vnionem principaliter
fuisse factam monasterio pleno iure
quoad temporalia mediante applica-
tione fructuum, vt in his terminis de
vnione facta propter inopiam monaste-
rij declarat *Abb. in cap. monacis sub n.* 8.
*de preben. ibi: nam propter religiosorum
inopiam quando Papa vel Episcopus con-
cedit eis ecclesiam quoad temporalia,* & ta-
lis concessio intelligitur vt possint
percipere redditus, & conuertere in
vtilitatem propriam. *Io: And. n.* 10.
Ancaran. n. 10.

Id quoq; plenius probatur ibi : *sup-
plicantes parochialem ecclesiam S. Ioannis
de Mendauia dicta Diœcesis* &c. *quæ de
patronatu laycali existit.* Hinc patet
quod parochialis de Mendauia tempo-
re vnionis non erat liberæ collationis,
sed parochialis sæcularis de iurepatro-
natus laycorum.Itaq;non potuit plena-
rie vniri monasterio ita vt Vicarius ad
3 nutum Abbatis remoueatur, cum non
ab eo sed a patronis laycis præsente-
tur *alleg. summ. n.* 3. *et* 4. licet aliud di-
cendum esset si Abbas esset patronus
ecclesiæ vnitæ, & haberet ius præsen-
tandi, & nominandi Vicarium priuati-
ue quoad incolas iuxta distinctionem
traditam à Canonistis *in cap.* 1. *de cap-
pell. monach. vbi Innoc. sub. n.* 1. *ibi : alij
dicunt hanc Decretalem loqui vbi mona-
sterium non est patronus beneficij illius sa-
cerdotis,quia forte nihil receperat ab Ab-
bate,sed à populo tantum,sed si Abbas erat
patronus, Abbas remoueret.* Io: Andreas
*ibid. sub eod. n. circa med. ibi : Alij hanc
decretalem intelligunt, vbi Abbas non est
patronus,nec Presbiter ab eo aliquid reci-
pit,sed tantum à populo, alias Abbas sa-
cerdotem instituerel, & remoueret. Card.*
Zabarell. *sub n.*2. *vers. & hoc præsupposi-
to,& sub n.* 3. *vers. si enim Abbas ratione
monasterij esset patronus.*

Nec obstant duo quæ opponeban-
tur. Alterum quod non constat de iure-
patronatus incolarum. Tum quia illud
probandum est ad formam Concilij dũ
4 sumus in vniuersitate, in qua cadit v-
surpationis præsumptio. Tum quia In-
colæ de Mendauia de anno 1401.& sic
ante vnionem donarunt iuspatronatus
Serenissimo Regi Catholico,qui illud
donauit monasterio de Yrache ad hoc
vt sequeretur supradicta vnio *Summar.
respons. monasterij n.*1.Alterum quod ad
vnionem patroni accessit consensus ibi :
5 & ad id Patroni ipsius accessit assensus,
quo stante dubirari non potest de vali-
ditate vnionis. *Viuian. de Iurepat. lib.* 14.
cap. 5. *n.* 58.

Primum enim non subsistit ex eo
quod in præsenti agitur incidenter de
probando iurepatronatus, pro cuius
verificatione leuiores probationes suf-
ficiunt. *Gonzal. ad reg.* 8. *Cancell. gloss.*
6 18.*a n.*60.*cum seqq. Rota coram Merlin.*

dec.

dec.40.n. 9. Maxime cum non agatur de
iurepatronatus cum ordinario, contra
quem ius commune resistit, sed contra
monasterium. *Gonzal. vbi supra n. 59.*
Illud autem probatur ex confessione fa-
cta à monasterio in supplicatione pro
obtinenda vnione superius relata, quæ
sufficit ad probandum Iuspatronatus
saltem in præiudicium ipsius confiten-
tis. *Garz. de benefic. q. 12. cap. 12. n. 276.*
Rota coram Buratt. dec. 183. n. 2. deinde
ex præsentationibus datis *Summ. n. 3.*
institutionibus, & sententijs ordinarij
n. 4. & 5. quibus multum tribuendum
est, cum non soleant fauere istis pre-
sentationibus. *Rota coram Seraph. dec.*
1141. n. 8. Merl. dec. 349. n. 5. & cum
hæ longe post factam donationẽ ema-
nauerint, infertur non habuisse effe-
ctum, ex quo in ea non interuenerit
consensus ordinarij; Nec magis releuat
secundum, quia etiam post vnionem
spectat præsentatio ad incolas oppidi
de Mendauia, non ad Abbatem; con-
seruatur enim patronatus per vnionem
7 etiam factam de consensu patroni iu-
xta doctrinam *Speculat. tit. de Iurep. n.*
17. vbi in specie notat quod Presbiter
in ecclesia vnita semper celebrare de-
bet. *Rocch. de Curte de Iurepat. vers. hono-*
rificum sub n. 12. post medium vers. item
quia dici. Lambert. eod. tract. lib. 1. p. 1. q.
6. a. 5. sub n. 2. in fi. ibi: explicite quod Papa
non censetur derogare. Rota coram Reue-
rendiss. Abulen dec. 128. n. 19. & seqq. per
tex. in cap. 3. de Relig. domib. vbi Io. An-
dreas ante fin. notat quod vnitum mo-
nasterio non mutat naturam.

Et clarius verba vnionis dispositiua
demonstrant ibi: *reseruata tamen dictæ*
ecclesia parochialis fructibus redditibus
& prouentibus pro Vicario ibidem insti-
tuendo congrua portione, ex qua idem Vi-
carius valeat congrue substentari, & epi-
8 *scopalia iura soluere*, nam reseruatio
congruæ præsefert perpetuitatem Vi-
cariæ iuxta *tex. in cap. ad hæc de offic.*
Vicar. Valenz. cons. 54. per tot. Barbos.
de vniu. iure eccles. lib. 3. cap. 6. n. 3. Item
onus Vicario iniunctum soluendi iura
episcopalia iuxta punctualem decis.
Bellamer. 701. n. 2. circa med. ibi: *secun-*
da causa fuit quod ipse respondet Episco-
po, & Archidiacono de iuribus suis, ad
quod teneri non posset Vicarius tempora-
lis, & sic si Vicaria de Mendauia esset
amouibilis, onus soluendi iura episcopa-
lia monasterio fuisset iniunctum ex tra-
dit. per Rot. dec. 101. n. 2. circa fin. p. 1. rec.
Item institutio Vicarij id quoque pro-
bat, vel quia ea non competit Abbati
de Yrache ex Bulla vnionis, sed de
iure pertinet ad episcopum; vt inquit
Gemin. in cap. vn. de cappell. monac. in 6.
n. 1. & 2. vbi quod institutio autoriza-
bilis quoad regimen populi est inabdi-
9 cabilis ab Episcopo, nec potest compe-
tere inferioribus prælatis, etiam ex
consuetudine vel præscriptione, nisi
habeant iurisdictionem quasi episcopa-
lem in clerum, & populum. *Reuerendiss.*
Fagnan. in cap. in eam te n. 3. & 4. de ætat.
qualit. & ord. præficiend. Abb. in cap. cum
plantare num. 6. priuil. ibi ecclesia ple-
no iure subiecta, sed non populus, tunc
religiosi habent ibi institutionem col-
latoriam tituli: sed institutio authori-
zabilis quoad curam populi spectat ad
episcopum *Dec. sub n. 26.* ibi: *& notan-*
dum erit quod ecclesia non videtur subie-
cta pleno iure si religiosi non habent in-
stituere quoad curam populi, sed solum
quoad titulum beneficij, & cum Vicarij
institutionem recipiant ab Episcopo, non
possunt ab Abbate remoueri, nam dicun-
tur perpetui d. cap. cum plantare §. in ec-
clesijs vero ibi: institutos etiam inconsul-
tis episcopis non audeant remouere. Bella-
mer. dec. 701. de præbend. sub n. 1. ibi: ra-
tio est quia etiam in ecclesia spectante ad
Mensam Monasterij pleno iure etiam quo-
ad omnia supradicta Vicarius dicitur per-
petuus qui recipit curam quoad regimen
populi ab Episcopo. Et ibi: *sed quia Vi-*
carius ille, non per eas, sed per Episcopum
instituitur, illum non possunt amouere;
Ideo censetur perpetuus, vel quia in-
10 stitutio non cadit in amouibili iuxta
gloss. literalem *in cap. extirpandæ verb.*
perpetuum de præbend. Et est casus *in*
cap. vnic. de cappell. monac. vbi gloss.
verbo *perpetui* reddit rationem, quia
institutio non datur ad tempus. *Reue-*
rendiss. Fagnan. in cap. G. perpetuus n. 3.
de fide instrum. Bellamer. d. dec. 701. n. 1.

Quod autem Vicarij de Mandauia
institutionem autorizabilem recepe-
rint ab Episcopo in perpetuum patet

ex sententijs Ordinarij Pampilonensis latis occasione deputationum ab Abbate factarum anno 1637. & seqq. in quibus dicta Vicaria adiudicatur in perpetuum Summ. Vicarij n. 4. ibi: *vt possit gaudere Vicaria toto tempore vitæ suæ*. Quæ verba indicant perpetuitatem *l.1.ff.pro socio*, & tunc dicitur Vicarius perpetuus quando concessio fertur ad vitam ipsius. *Gonzal. ad reg. 8.gloss.5. §.3. n.11.in fi.* Deinde ex institutionibus ab Ordinario factis, in quibus datur facultas Vicarijs administrandi sacramenta,& faciendi omnes functiones parrochiales ad curam animarum spectantes *d. Summar. n.* 5. vbi Vicarij ad formam constitutionis synodalis iuramenta præstiterunt, vt in terminis ponderat *Rota coram Comitul.dec.* 144.*n.*8. quæ bene inseruiunt ad interpretationem verborum vnionis quæ
11 deducitur ex obseruantia etiam per vnum actum. *Eminentiss. Otthob. decis.* 165.*n.*19. *&* 175. *n.*10. & de interpretatione verborum statuti *dec.*161.*n.*11.
12 *rec. p.* 10. *dec.*240. *n.* 14. & firmat vltimum statum qui in hac materia est attendendus. *Gonzal.ad reg.8.gloss.1.§.3. n.17. & seqq.Comitul.dec.244.n.9.*

Ex qua Vicariæ perpetuitate duo resultant. Primum quod penes Vica-
13 rium dicatur esse tantum animarum cura, & exercitium, vt tenuit *Cardin. in Clem.* 1.*de offic.Vicarij n.*10. *q.*9. ibi: *indistinctè cura dicitur apud Vicarium quoad omnem effectum*; Nec principalis potest se ingerere in cura animarum spreto Vicario, sensit *Ancaran. in cap. exposuisti de præb.n.6. in fi.vbi* sic: *Vicarij à canonicis in cura dependentiam non habent vllo modo*; sed auctoritate Iuris habent curæ exercitium de per se, quam principalis Canonicus impedire non potest,nec in ipsa se intromittere,sicut nec Episcopus inuito Rectore Ecclesiæ parrocchialis posset assumere curam animarum: quam doctrinam pluribus illustrat,& sequitur *Barbos. in cap.fin.de offic. Vicar. n.*4. Secundum quod Vicarius institutus non possit ad nutum Abbatis amoueri ex superius allegatis.

Contra quam resolutionem plurima à Monasterio allegabantur quæ amouibilitatem Vicarij demonstrant; Opponebatur enim quod ecclesia S.Io.de Mendauia cui vnita reperitur illa de Legarda anno 1408. plenarie, & per viam incorporationis vnita fuit monasterio de Yrache cum omnibus Iuribus, & pertinentijs suis, reseruata congrua Vicario ab Abbate persoluenda,
14 & sic ecclesia a prima sua natura recessit, & prædium Monasterij, cui fuit vnita, reputatur. *Gonzal.ad reg.8.Cancell.gloss.5. §.7.n.2.& 3. Merlin. dec.*37. *n.*1.*cum addnct. in dec.in hac causa emanata* 19. *Ianuarij* 1663. *in princ. coram R.P.D. meo Beuilaqua*; Et cum ratione
15 vnius remanserit regularis, de iure deputatur Vicarius amouibilis, vt distinguit *Lotter.de re benefic. lib.* 1. *q.*35. *n.*93. *Gonzal.ad reg.8.gloss.5. §.3. n.10. & seqq.* vbi agit de Vicarijs perpetuis, *& n.*14. vbi agit de amouibilibus vnitis Mensæ. Et sub *n.*48. *&* 49. adducit constitutionem *S.mem.Pij V*. quæ *in §. & si dictas parochiales* disponit quod Vicarij parochialium sint ad nutum amouibiles. *Flores de Mesa var. resol. lib.* 1. *q.*10. *n.* 16. *& seqq. Ricc. in praxi var.resol. to.*1. *p.* 2. *resolut.* 293. *per tot. Murga quest.pastoral.p.*2. *q.*2. *§.*7. *n.*15. *fol.*65.& in terminis parochialium vnitarum Monasterio de Yrache *Rota coram Seraph. dec.* 1304. *per tot. præsertim sub n.*1.*vers. comprobatur, & in rec. dec.* 88. *per tot. præcipue n.* 5. *& seqq. iuncto n.*17.*p.*9. *& in Pampilonen. Vicariæ de Stella* 28. *Martij* 1659. *coram R. P. D. meo Albergato, & in decisionibus hac causa editis* 19. *Ianuarij* 1663. *coram* R. P. D.*meo Beuilaqua, &* 27. *Iunij* 1664. *coram Reuerendiss. Gerunden.* nec aliter prouideri possunt, etiam stante obseruantia contraria quæ non est attendenda propter resistentiam *Bullæ* 46. *san.*
16 *mem.Pij V.*, & cum ea sit munita decreto irritanti, inficit quicquid in contrarium factum fuit. *Rota coram Buratt. dec.*214. *n.* 8. *Caual. dec.*595. *n.* 5. *& in Mindonien. Parochiali* 3. *Martij* 1653. *coram Reuerendiss. Zarate in fi. impress. post Dian.var.resol.p.*11. *fol.*566.*& post Murg. quæst.Pastoral.dec.*29. *fol.*190.

Vlterius idem probatur ex eo quod omnes Decimas percipit Abbas de
17 Yrache, assignata certa portione Vicario,

rio, & ita cura est penes Abbatem, nudum autem ministerium penes Vicarium. *Rota apud Seraph. d. dec.* 1304. *n.* 1. *&* 2. Item ex duabus deputationibus metam centum annorum excedentibus & effectum sortitis per admissionem vnius Vicarij, sequuta remotione alterius, & facta in secunda admissione mentione prioris, certe inseruiunt pro iustificatione Vnionis plenariæ iu ta *cons. Oldrad.* 229. *a Rota recept. coram Gregor. dec.* 215. *n.* 1. *Merlin. dec.* 4. *n.* 1. *cum alijs adduct. decis. hac causa facta* 19. *Ianuarij* 1663. *coram* R. P. D. *meo Beuilaqua* §. *elicitur in secundo* quibus consequens est concordia inita anno 1577. inter Abbatem de Yrache, Capitulum S. Io. de Mendauia, & incolas eiusdem loci *d. Summar. n.* 5. in cuius primo capite dicitur quod Abbas dabat Vicario annu tim 60. ducatos pro congrua,& salario, pro cuius augmento fuit lis mota contra Abbatem, qui cum esset Patronus ad prouidendum in dicta ecclesia de beneficijs de Mensa, promisit alterum vnire cum dicta Vicaria itaut Vicarius teneatur illud dimittere cum fuerit a Vicaria dimissus, & dare Vicario 64. mensuras frumenti. Cum ergo Abbas fuerit coactus augere seruitium,& assignare congruam, sequitur curam residere penes Abbatem, Vicarium vero tantum habere exercitium. *Rota coram Serap. dec.* 1304. *n.* 1. *vers.* 5. *ponderatum fuit.* Accedit statutum in dicta concordia *d. Summ. n.* 5. scilicet quod præsentatio Vicarij spectabat ad oppidum de Mendauia, collatio vero ad Abbatem itaut posset remoueri anno quolibet, ex qua concordia explicitam amouibilitatem continente, subsequuta confirmatione ordinarij, iunctis recentioribus deputationibus relatiue ad eam factis ab Abbate de anno 1637. & seqq. de Vicaria tanquam amouibili, patet eam esse talem, cum hæc sit illius natura, vt noua fiat prouisio, non expectata morte primi. *Rota dec.* 328. *n.* 9. *apud Posth. de manut.* *& in Maceraten. Cappell.* 10. *Maij* 1660. §. *iniustitia coram* R. P. D. *Beuilaqua*.

Deinde expendebatur alia recentior concordia facta anno 1651 inter Episcopum,& Abbatem *Summ. Abbatis n.*

18 8. in qua tribuitur Abbati facultas visitandi ecclesiam de Mendauia proprio monasterio vnitam, necnon Sanctiss. Sacramentum, Altaria, & fontem baptismalem: quæ visitatio cum concernat iurisdictionem. *Rota in Lucen. Iurisdictionis* 28. *Maij* 1663. §. *quod enim coram Reuerendiss. D. meo Decano*, infertur vnionem fuisse plenariam, tam quoad temporalia, quam quoad spiritualia.

Quæ omnia congruam recipere responsionem visa sunt, nec enim ex eo quod dicta Parochialis fuerit monasterio vnita,& incorporata, propterea desit esse perpetua Vicaria. *Ludou. dec.* 112.

19 *n.* 1. *&* 5. *Duran. dec.* 92. *n.* 8. cum simul consistere possint quod fuerit monasterio vnita seu incorporata & quod per Rectorem perpetuum regeretur. *Aegid. dec.* 701. *in* 3. *ratione vers. stat ergo Rota coram Penia dec.* 823 *n.* 13. *etiam* si in vnione adsint verba *cum omnibus Iuribus, & pertinentijs suis*; Quia in vnione quoad temporalia intelliguntur de fructibus, decimis, & similibus annexis, & accessorijs parochiali vnitæ, de qua agebatur, vt tenuit *Rota coram Duran. dec.* 14. *n.* 2. Inde emanat quod perceptio Decimarū non probat plenariam vnionem, cum sit separata à iure spirituali, & vti consistens in mera temporalitate, ad laycos pertinere potest. *Suar. de Relig. lib.* 2. *cap.* 25. *n.* 6. *Azor. instit. moral. lib.* 7. *cap.* 34. *q.* 7. *to.* 1. *Grat. discept. for. cap.* 238. *n.* 28. *cum seqq. & late dictum fuit in Rauennaten. seu Ferrarien. Decimarum* 5. *Martij* 1649. §. *neq; obstat coram Reuerendiss. Papien.* Vnde cum non mutauerit naturam parochialis vnitæ quæ antea erat sæcularis, naturam sæcularis semper retinuit, & in illa Vicaria tanquam sæculari deputari debet Vicarius perpetuus. *Garz. de benefic. p.* 13. *cap.* 12. *tit. de vnion. n.* 35. vbi quod per vnionem non alteratur status ecclesiæ vnitæ. *Castropal. oper. moral. to.* 2. *tract.* 13. *disput.* 1. *pun.* 5. *n.* 18 Deputationes autem factæ ab Abbate de anno 1539. præuia confessione iuratorum & Beneficiatorum quod Vicarius erat annalis, nullius sunt momenti, nam cum ex bulla vnionis & alijs supra recensitis constet de perpetuitate Vicariæ, non potuit sta-

20 ftatus perpetuitatis mutari per dictas deputationes, nisi 40. anni effluxerint cum possessione, & statu manualitatis, firmat *Corra.in prax. benefic.lib.3. cap.9. n.41.*& cum à die vnionis factę de anno 1408 non afferantur aliæ deputationes, illæ censentur per errorem omissæ, prout etiam cócursus factus in Vicarijs in quibus de iure non requiritur, errone-
21 us non attenditur. *Caual. dec. 599. n.7. & in allegata Mindonien. Parochialis 7. Martij 1653.§.magis coram Reuerendiss. Zarate*:prout non iuuat concordia inita anno 1577; Nam vltra quod non fuit facta tantum inter duas ecclesias vt supponit decisio hac causa edita *19.Ianuarij 1663.§.non vrget coram* R. P. D. *meo Bentlaqua*,sed inter incolas,& iuratos oppidi de Mendauia, & sic vti ca-
22 rens beneplacito, tanquam personalis non afficit successores, & præsumptio beneplaciti sublata *à constit. san. mem. Vrbani VIII. de praiud. eccles.* vt in terminis similis concordiæ dixit *Rota in Pampilonen. Vicaria 26. Maij 1653. coram Reuerendiss. Papien.* Incolæ in dicta concordia pacto expresso conuenerunt quod ius amouendi Vicarium spectaret tam ad ipsos quam ad Abbatem.*Summ. Vicarij n.6. in fi. ibi item fuit tractatum & conclusum inter dictas partes quod per quantum præsentatio & electio dicti Vicarij est & incumbit dicto oppido, confirmatio vero d.D.Abbati, illumq;possint remouere quolibet anno,eo modo quo ipsis melius videbitur*;& sic ex ea non probatur quod Vicarius posit ad nutum Abbatis tantum remoueri: deputationes vero Vicariorũ factæ ab Abbate de anno 1637.& seqq. ad formam concordiæ minus iuuant, nam præter quod non continent institutionem auctorizabilem quoad curam populi,sed simplicem collationem tituli competentem de iure Abbati vigore vnionis; collationes non habuerunt effectum, lite enim super illis introducta coram Ordinario Pampilonen. hic sententias protulit in quibus adiudicauit Vicariam in perpetuum *Summar. Vicarij n.4.* quæ fuerunt exequutioni demandatæ præuijs institutionibus Ordinarij tanquam de Vicaria perpetua, vt ex tenore institutionum *3. Summar. n. 5.*

Demum minus officit concordia facta de anno 1651 quia super ea illiusq; confirmatione fuit successiue à beneficiatis S. Io: de Mendauia, & aliarum ecclesiarum mota lis contra Abbatem coram prouisore Pampilonensi qui sententiam tulit, qua pronunciauit dictam concordiam non debere effectum sortiri, nec exequutioni demandari *alleg. Summar. Vicarij n. 1.* postquam non ostenditur ab Abbate aliquis actus visitationis factus in dicta ecclesia.

Et ita vtraque &c.

R. P. D. BOVRLEMONT

Asculana Aquarum.

28. *Ianuarij* 1667.

ARGVMENTVM

Late Aquarum diuersionis materia discutitur.

SVMMARIA.

1 *Aqua a fundi domino vbi est, ingressa diuerti ad libitum potest.*
2 *Limita id non procedere ex seruitute,aut aduersa consuetudine:sed contrariũ n.4.*
3 *Fouea seruitus quomodo præscribatur.*
5 *Ad seruitutem inducendam actus verificari debent in proprio loco,fieriq;sciente, patiente, & non requisito domino n. 6.*
7 *Aqua quæ oritur in priuato fundo amoueri potest:& n.9. immo & aqua de publico, quæ in priuati fundum labitur d. n. 7.*
8 *Aquæ cursus non potest ab intermedijs fundi domino diuerti.*
10 *Aquam ducendi per tales agros concessio minime afficit, non dependentes.*
11 *Seruitus effodiendi sulcos eosque expurgandi qualiter constituatur.*
12 *Testes contra inducentes fortius probant.*

DECISIO XXX.

Ex eo quod quædam possessiones, quarum ratione hæc causa discutitur,æstiuo præcipue tempore aquarum penuria summe laborare consueuerint, Felix de Lintis alijque litis consortes ipsarum Domini aquam per fundos superiores defluentem iure seruitutis legitime præscriptę pro illis irrigandis sibi

bi licere, inuitis etiam traducere Dominis pretendebant; Ambrosij vero, ad quos spectant superiora prædia, in ea re absolute discordes pretensam seruitutē acriter impugnauere : vnde causa ad Rotam deducta & à me proposita super dubio, an & de cuius bono iure constet etiam ad effectum manutentionis, responderunt Domini constare de bono iure, etiam ad effectum manutentionis eo modo infra expresso.

Quod nimirum cursus aquarum de quibus agitur, vel consideratur in foueis superiora prædia intersecantibus, & antequam ad saxum vbi est facile pro irrigandis decliuioribus terris defluxexerit; hocque casu dixerunt Domini bonum ius assistere etiam ad effectum manutentionis illis de Ambrosijs prædia super ista possidentibus, quia vbi aqua decurrit in fundum alicuius dum semel est ingressa, Dominus fundi ad
1 sui libitum de ea disponere potest, illamque quoquo placuerit diuertere in præiudicium fundi inferioris *l. 2. §. item Labeo ait si vicinus ff. de aqua pluu. arcen. l. si quis diuturno ff. si seruit. vendic. l. vsum C. de aquaduc. l. 10. Bald. in l. aquam in princ. C. de seruit. & aqua. Bart. in l. quominus quesf. 12. ibiq. Ias. n. 88. ff. de flumin. cum alijs concord. cumulat. in dec. 425. n. 29. p. 4. rec. to. 2. & in dec. 241. n. 7. coram Merl.*

Non obstat quod hæc regula generalis exceptionem patiatur quoties est imposita seruitus aut viget antiqua cōsuetudo aquam ducendi ad certum vsum, quæ valet impedire quominus aquæ commoditas vetere more ac diu-
2 turna obseruatione suffulta à Domino fundi superioris immutetur iuxta tex. *in l. 1. §. fin. ff. de aqua pluu. arcen. l. si. manifeste C. de seruitut. & l. vsum aquæ C de aquaduct. lib. 10. & per relat. a Surd. cons. 447. n. 11. Bertrand. cons. 31?. per tot. vol. 6. Ruin. cons. 191. n. 4. & seq. vol. 1. Thesaur. dec. 245. n. 3.*

Nulla tamen pro parte illorum debentis sufficiens affertur probatio quæ seruitutis præscriptionem, aut veterem vtendi aqua commoditatē ostendat, & comprobat in prædijs supra saxum (nisi eo modo de quo infra dicetur) iuxta requisita de quibus tradunt *Bursatt. cons.*
3 *87. n. 1. & seqq. & cons. 156. n. 49. Iacob. Riminald. cons. 623. n. 6. inter cons. Io: Mariæ Riminald. in 4. vol. Alex. cons. 108. n. 5. vol. 2. Menoch. cons. 447. n. 19. & plurib. seqq.* Et precipue quod meatus foueæ aut alia opera manufacta in illis fundis supra saxum seruitutis, sciente & patiente domino constitutæ præstent argumentum secundum. *gloss. in l. seruitutes 14. ff. de seruit. in gloss. magna circa fin. Cepolla de seruit. præd. rust. cap. 4. n. 56. & 60. Cranet. in tract. de antiq. temp. in 5. partic. p. 4. princip. incip. circa præmissa n. 40.* idemq; declarant *Castrens. in cons. 243. in fi. lib. 2. Calcan. cons. 56. vol. penult. Bellamera cons. 1. col. 2.* & in simili articulo tenuit Rota *dec. 425. n. 15. to. 2 p. 4. rec. vbi allegat. dec. 164. n. 2. p. 2. diuers.*

Deficientibus igitur gentibus in dictis fundis superioribus, vt esse possent meatus excauati pro ducenda aqua, eorum purgatio & similia, sequitur vsum aquæ ab illis de Lentis allegatum iure facultatis non autem seruitutis fuisse
4 impartitum; Vnde quamuis aquarum decursus per mille annos versus prædia inferiora & ad eorum beneficium, & vtilitatem continuauetit, non minus dominus fundi superioris potest ad sui libitum illud vertere in damnum inferiorum ex claro tex. *in l. Proculus ff. de damn. infec. l. si in meo fundo ff. de aqua pluu. arcen. et fuse Cepoll. in tract. de seruit. rust. præd. cap. 4. de aqueduc. n. 51. et Rota in præcisis terminis in d. dec. 245. n. 9. et auctoritates in contrarium allegatæ non dissentiunt ab ea conclusione.*

Actus vero positiui excauationis, & expurgationis fouearum adducti pro substinenda pretensione seruitutis prodesse nequeunt illis de Lentis contra Ambrosios, dum ex opera manufacta non verificantur in bonis superioribus
5 supra saxum prout esset necessarium ad hoc vt ad seruitutem inducendam inseruire possent. *Cepoll. d. cap. 4. n. 56. Rota d. dec. 164. n. 2 p. 2. diu. et dec. 425. n. 15. cum pluribus ibi recensitis;* Et licet testes loquerentur de actionibus gestis in dictis prædijs superioribus, veritatem adhuc magis coarctare deberent, nempe quod illi actus facti fuerint in dictis prædijs superioribus neq; vi neq; clam,

neq; precario *iuxta tex. express. in l. 1. §. fin. vers. sane enim ff. de aqua plun. arcen.*

Sed titulo & iure seruitutis, cũ alioquin emanare potuerint ab vrbana, & officiosa possidentis indulgentia, quo
6 casu nulla datur præscriptio seruitutis, cuius actus debent esse tales vt fiant in fundo alieno sciente & patiente & non requisito Domino, vt communiter tenent *DD. relati per Paris cons. 112. n. 39. & 41. & cons. 113. n. 2. lib. 1. Alex. cons. 108. n. 9. in fi. vol. 2. Bursatt. cons. 156. n. 55. & seqq. Afflict. dec. 388. & Franc. Marc. dec. 591. & 592. p. 1.*

Minusq; obstare visa sunt obiecta ex statuto ciuitatis Asculi *rubr. 16. de non amouendis cursibus aquarum, & ex dec. 213. n. 5. 6. & 7. penes Post de manut.*
7 Quia in diuerso casu loquuntur, videlicet quando aqua decurrit ex publico aquæductu: sed in præsenti aqua oritur in fundis priuatis, & propterea præfata conclusio cum suo robore persistit.

Prout & minus iuuat intentum illorum de Lantis asserta distinctio apposita ex *Bero cons. 144. vol. 3.* nempe quod quando de flumine publico aqua labitur in fundum priuati, procedit opinio *Bart. in l. quominus q. 14. in fi. ff. de flumin.* quod Dominus fundi potest tam pro libito suæ voluntatis diuertere, secus autem quando aqua oritur in prædijs priuatorum, vt habetur *sub. n. 32.*

Quoniam Domini dixerunt sensum illius distinctionis trahi non posse ad casum de quo agitur, & iuxta facti speciem Beroi nullatenus aduersari supra firmatæ conclusioni, siquidem ille auctor loquitur in terminis aquæ scaturientis in fundo priuato, quæq; iure seruitutis acquisitæ decurrebat trans fundum intermedium ad alia prædia inferiora; Vnde iure merito contendit quod
8 Dominus fundi intermedij prohibetur iure seruitutis cursum aquæ transeuntis per illa prædia diuertere, vt in specie probat *in d. cons. n. 30. 31. & 32.* & quatenus aliud ex eius dicto posset inferri, Domini censuerunt illius authoritati non esse deferendum in concursu tot Doctorum primæ classis nullum discrimen facientium inter aquam, siue emanet a loco publico siue à priuato, cum indistincte ponant aquam exeuntem ex flumine in fundum priuatum fieri illius priuati, & conclusionem ampliant in casu aquæ surgentis in fundo priuato, & deinde in alienum transeuntis, quo casu declarant illam æque pertinere ad
9 Dominum fundi simul atq; in eum est ingressa, vt in terminis aquæ scaturientis in fundo priuato tradit *Bald. in l. aquam C. de seruit. & aq. ibique Paul. de Cast. idem Bald. in cap. cum omnes. vers. pone ex publ. de constit. Bart. in §. illud Labeo l. 1. ff. de aq. plun. arcen. & alij quos allegant Paris cons. 112. n. 2. & Honded. cons. 79. n. 14. lib. 1.*

Minime quoq; suffragari potest illis de Lentis quod Monaci ecclesiæ S. Angeli ciuitatis Asculi concesserint de anno 1546 ius deducendi aquas per
10 suos inferiores agros comiti Astulpho; Quia dicta concessio nullatenus afficit terras de quibus agitur vti a dicta ecclesia non dependentes, & nunquam habuit effectum: & propterea adhuc inefficax redditur ex quamplurimis responsionibus, quas Domini admisere vt optime subsistentes.

Ceterum redeundo ad disiunctiuam considerationem status aquarum, DD. existimarunt quod vbi defluxerunt ad saxum vbi est incile, illarum cursum diuerti non posse per alia Ambrosiorum prædia infra saxum situm habentia, quia in facto euidenter apparet in his prædijs Ambrosiorum infra saxum existentibus ex facto hominis, scilicet effodiendo sulcos eosq; purgando ad hoc vt aqua facilius à prædicto saxo in agros inferiores deuiraret ex *dat. in Summar. illor. de Lentis n. 4.* seruitutem fuis-
11 se legitime constitutam cum omnibus requisitis *in l. si aquam de seruit. & in gloss. in l. si seruitus 14. ff. de seruit. in gloss. magna circa fin. optime explicat. apud Cepoll. de seruit. præd. rustic. cap. 4. n. 56. & plurib. seqq. Cancer. var. resol. respons. 3. cap. 4. de seruit. n. 24. Cyriac. cotrou. 318. n. 80. Bursatt. cons. 87. per tot. Rot. dec. 32. n. 7. p. 4. to. 2. rec. et apud. Posth. de manut. dec. 213. n. 5.* Qua de causa Domini iudicarunt etiam constare de bono iure illorum de Lentis etiam ad effectum manutentionis a dicto saxo infra, iure seruitutis impositæ iuxta consuetudinem in distributione dierum obseruati

so-

solitam, de qua deponunt testes pro
12 Ambrosijs examinati qui contra inducentes idem fortius probant *l. si quis testibus C. de testib. Surd. cons.* 290. *n.* 15. *Mantic. dec.* 244. *n.* 1. *Buratt. dec.* 553. *n.* 6. *cum adduct. in dec.* 102. *n.* 28. *p.* 9. *rec.* ita vt manutentio quæ conceditur illis de Lentis in saxo, & infra elusioria non reddatur ab Ambrosijs ad tradita per *Grauett. cons.* 470. *n.* 7. *vers.* 2. *respondeo et n.* 8. *Riminald. cons.* 395. *n.* . *lib.* 4. *let ex. firmat. in d.* 213. *apud Posth. de manut.* Et ita vtraque &c.

R. P. D. EMERIX.
Asculana Seruitutis
11. *Februarij* 1667.

ARGVMENTVM.

Laudi virtus exprimitur, præcipue ad prospectum vicino fenestris nouis impediendum.

SVMMARIA.

1 *Aedificare, et fenestras cum vicini præiudicio aperire cuique licet.*
2 *Limita id ex inducta seruitute, vel æmulatione non procedere.*
3 *Aemulatio regulariter non præsumitur, nisi appareat opus inutile non esse.*
4 *Laudum vtrinq; emologatum, et executioni demandatum vim transactionis habet.*
5 *Et ad instar pacti seu sententia seruitutem inducit.*
6 *Laudum stricte intelligendum, et ad alia non trahendum.*
7 *Arbitri, et partium intentio sequenda est ne laudum inutile, ac elusorium reddatur.*
8 *Prospectus mediante laudo potest impediri.*

DECISIO XXXI.

Postquam fratres de Malaspinis obturarunt fenestras eorum domus habentes prospectum in atrio, viridario, & domo illorum de Cappellis in executionem laudi vtrinque emologati, in quo vulgari sermone partibus iniunctum legitur: *e così fatto non si possa innouare cosa alcuna in tutti i capitoli, benche minima che fosse*, ceperunt aperire fenestras in alia parte eiusdem muri, seu parietis, & protendere quoddam menianum cum aperitione alterius fenestræ, per quas patet idem prospectus in atrio, viridario, & domo illorum de Cappellis, quem habebant fenestræ in executionem laudi obturatæ; Quapropter habito pro horum parte recursu ad Ordinarium Asculanum, prodijt sententia mandans omnia post laudum innouata in pristinum reduci, quæ cum fuerint in gradu appellationis ab A. C. Bulgarino reuocata, dubitaui in tertia instantia; An noua opera de quibus agitur sint in pristinum restituenda, & affirmatiue resolutum fuit; Quamuis enim fratribus de Malaspinis assistat regula desumpta ex *l. cum eo ff. de seruit. vrb. prad. et l. altius et l. in ædibus C de seruit. et aqua*, secundum quam vnicui-
1 que licitum est in suo ædificare, & fenestras aperire etiam cum damno, & præiudicio vicini, vt post alios firmauit *Rota in Bononien. Fenestrarum* 13. *Aprilis* 1663. *coram me.*

Tota tamen regula duas patitur limitationes, vt scilicet non procedat quando contra ædificare volentes inducta fuit seruitus, vel quando hoc agi-
2 tur ad æmulationem, vt de prima est *tex. in l. si quis C. de seruit. et aqua et in d. l. cum eo ff. de seru. vrban. præd.* & de secunda est *tex. in l. opus nouum ff. de oper. public.*

Vtramque autem limitationem in presenti concurrere DD. existimabant,
3 æmulatio enim licet regulariter non præsumatur, tamen quia perpensis bene facti circumstantijs, & considerata attentius planta iudiciali, dignoscitur nihil vel parum vtilitatis fratres de Malaspinis percipere aperitione nouarum fenestrarum, dum ipsi æque commode aliunde lumen habere possunt, & amicabiliter passi sunt fenestras antiquas obturari, ac in illa quæ per directum non aspiciebat in atrium DD. de Cappellis murum eleuari fere vsque ad illius summitatem: vtique sequitur quod opera noua facta censeantur in damnum, & præiudicium vicini, & consequenter ad æmulationem, vt pluri-

bus probat *Cephal.conf.130. n.11.vers. quando enim lib.1.Bero conf.135.n.4.lib. 3.Gail.obseru. 69.n.17.et seqq. lib.2.cum alijs adductis per Sperell.dec.55.n.31.et seqq.*

Seruitus autem negatiua prospectus recte desumitur ex laudo vtrinq; emo-
4 logato, & executioni demandato, quod vim transactionis habet, vt firmat *Rota dec.350.n.2.p.4.rec.* & ad instar pacti seu sententiæ seruitutem inducit *§.vlt.*
5 *instit. de seruit. Eugen.conf.32. n.20.cum seq. lib.1.Grat.discept.755. n.29.et seqq.*

Non obstat quod laudum præcise loquatur de fenestris tunc existentibus,
6 & ita vti stricte intelligendum trahi non debeat ad alias præsertim in eodem loco non factas ex allegatis per *Francisc.Seuerin. allegat. 2. n.36.et 37. post Nouar.de grauam.Vassall* quia dum ex toto laudi tenore constat non alias, & partium emologantium fuisse intentionem, quam liberare domum illorum de Cappellis à prospectu siue directo, siue obliquo; Vtique non est insistendum stricte cortici verborum, sed potius sequenda venit intentio partium, & arbitri, ne alioquin per aperitionem
7 nouarum fenestrarum laudum reddatur inutile, & elusorium, vt considerat *Corn.conf.90. n. 32. vers. et hanc interpretationem lib. 2. Grat. d. discept. n.29. Eugen.conf.32.n.30.vers.si prædicta seruitus, et Rota dec. 350. n. 6. et seqq. p. 4. rec.*

Idque tanto facilius in hoc casu videtur admittendum, quia fratres de Malaspinis in recompensationem ablati prospectus, receperũt partem atrij, & ambulacri illorum de Cappellis, & arbiter mandauit nihil innouari quoad omnia contenta in capitulis, quod sane ad aliud referri non potest nisi ad futu-
8 rum prospectum, quem mediante laudo, & ipse, & partes voluerunt impedire sicut per *tex. in l. qui ædificium, et inl. si seruitus ff. de seruit. urban. præd.* arguit *Eugen.d.conf.32.n.45.lib.1.*

Et ita vtraque &c.

R. P. D. OTTALORA.

Pampilonen. Iurium Parochialium.

11. *Martij* 1667.

ARGVMENTVM.

Fuse de Ecclesiarum vnione, ac Vicarij ad nutum amouibilis deputatione.

SVMMARIA.

1 *Vacat nunquam possessio bonorum, sed resides penes ecclesiam.*

2 *Vnio per viam incorporationis est cum tituli suppressione: & cum iurium translatione n. 5.*

3 *Parochialitas nihil aliud est quam cura animarum.*

4 *Vnio cum omnibus iuribus quid importet.*

5 *Vnio ecclesiæ parochialis est vnio curæ animarum. Narratiua, seu petitio quando non attendatur.*

6 *Iuspatronatus extinguitur facta vnione cum patroni consensu: & n. 11.*

7 *Consensus patroni in iurispatronatus extinctione quomodo præsumatur.*

8 *Narratiua litterarum ex longæui temporis lapsu vera præsumitur.*

9 *Nuncius Apostolicus cum Papa confirmatione supplet in iurepat. ordinarij consensum.*

10 *Iuspatronatus absq; Apostolico priuilegio extinctum recuperari non potest.*

12 *Nominationes ad concordiam relata eius conditionem recipiunt.*

13 *Nominationes quandoque prærogatiuam tantũ, non vero ius coactiuum tribuunt.*

14 *Cura totalis penes Vicarium residet quando ipse fructus omnes percipit.*

15 *Transfertur cura, facta vnione cum omnibus.*

16 *Congrua Vicario reseruata ad se alendum & episcopalia iura soluendum est de iuribus Episcopo debitis ratione exercitij curæ.*

17 *Vicarius quando debeat esse perpetuus, & instituendus.*

18 *Instituere large sumitur.*

19 *Institui quis non potest in ecclesia per viam incorporationis vnita.*

20 *Titulo extincto Ecclesia remanet merum prædium.*

21 *Vicarius monasterij vniti potest id quod alij*

alij in sua parochia.

22 *Vicarij si habeant merum exercitium, hoc potest esse temporale.*

23 *Beneficij status potest beneficiato inscio immutari.*

24 *Approbare Vicarios amouibiles indefinite debet Episcopus.*

25 *Vicarius amouibilis est deputandus, vnione facta pleno iure.*

DECISIO XXXII.

Censuerunt Domini die 7. Iunij præteriti infirmandam esse sententiam Rotalem latam coram R P D. meo Beuilaqua, & successiue confirmatam coram Reuerendiss. Gerunden., qua pronunciatum fuit penes monasterium & monacos S.Mariæ de Yrache illiusque Abbatem pro tempore resedisse, & residere curam animarum parochialis ecclesiæ dicti Ioannis de Mendauia, cui annexa reperitur altera B. Mariæ de Legarda, & Vicarium deputatum ad exercendam curam animarum S. Ioannis de Mendauia esse ad nutum Abbatis,& Monasterij amouibilem, habereque nudum e ercitium cum iure congruo: super cuius decisi nis iuribus proposui dubium, & DD. à decisis recedendum esse responderunt.

Nam vnio Ecclesiæ S.Io. de Mendauia fuit facta monasterio quoad spiritualia, & temporalia, vt ex verbis decisionis comprehenditur ibi: *Parochialem ecclesiam vacantem per liberam resi-*

1 *gnationem Sancijs*, quæ respicit titulum, quia possessio bonorum nunquam vacat, sed semper residet penes ecclesiam. *Natt. cons.562. n.11. & 12. lib. 2. Rota dec.19.n.11.p.2.diuers.*

Quibus conueniunt sequentia: *Dicto monasterio in perpetuum incorporare, annectere, & vnire dignaremur*. quæ demonstrant petitam vnionem fuisse accessoriam per viam incorporationis, &

2 sic cum suppressione tituli.*Hoyed.de incompatib.benefic.p.2.cap.3. sub n.9. vers. tamen incorporatio.Rota dec.710.n.2.p.2. rec.Merlin.dec.115. n.1.per tot.*

Petitioni adstipulatur concessio ibi *præfatam parochialem Ecclesiam, sicut*

3 *præmittitur, vacantem*. vbi Papa parochialem ecclesiam concessit, quæ concessio comprehendit curam; & spiritualia, cum Parochialitas nihil aliud sit quam cura animarum. *Put. dec. 299. in fi.lib.1.Rota diuers.dec.52.n.38.& 39. p.2. & coram Coccino dec.454.n.7.*

Adduntur insuper verba illa *cum omnibus iuribus, & pertinentijs suis*, quæ comprehendunt curam animarum, iu-

4 ra parochialia, ceteraque ad ecclesiam vnitam spectantia de iure siue consuetudine. *Innoc. in cap.cum ad se n.2. vers. & dic. quod pertinentiarum nomine de restit.spoliat.*Rota *dec.630. n.27.p.4. rec. to.3.* & important quod vnio sit facta accessorie etiam quoad spiritualia, *Murg. quaest. pastoral.p.4.q.1.sect.3.concl.2.n.7. Rota coram Merlin. dec 115. n.6. vers. praterea Ecclesia,& coram Canal.dec.599n.3. & 4 & in rec. dec. 630. n.27.p.4.to.3.& dec.21.n.6.p.6.* vbi *n. 7.* dicitur quod sub dictis verbis venit etiam ius deputandi Vicarium ad nutum amouibilem, & in *Mindonien.Parochialis coram Reuerendiss.Conchen.post Murg. dec.29. sub n.11.* & plene firmatum fuit in decisionib. hac causa emanatis *19. Ianuarij 1663. §. de hac autem coram R.P.D. meo Beuilaqua & 27. Iunij 1664. §. hanc autem coram Reuerendiss.Gerunden.*

Fortius dum in vnione dicitur: *Præfato monasterio auctoritate nostra ordinaria in perpetuum incorporamus* quod ostendit vnionem esse accessoriam, &

5 extinctiuam tituli cum translatione Iurium (etiam spiritualium) in monasterium cui facta est vnio, & declarant *Garz.de benefic.p.12.cap 2. n.55.Castropal. oper.moral. to. 2. tract.13. disput. 6. pun.12.§.1.n.10. Murg.quaest. pastor.p.2. q.2.§.7.n.35. in fi. fol.72. et p.4.q.1.sect. 3.concl.2, n.7. in fi.fol.186. Canal.dec. 371.n.5. et Catacen. pratensa obedientia 23. Maij 1650. §. eademque coram bon. me. Bichio, et in Mindonien. parochialis coram Reuerendiss.Conchen. sup.allegata.*

Idem etiam patet ex eo quod in Vnione sequentia leguntur: *ita quod liceat per vos vel procuratorem vsum corporalem, possessionem præfata parochialis Ecclesiæ, Iuriumque, et pertinentiarum prædictarum auctoritate propria apprehendere* ita vt importent pleno iure, & subiectiue vnire, & incorporare ecclesiam

siam parochialem mensæ monasterij, tam quoad temporalia, quam quoad spiritualia, & consecutiue dare facultatem possidendi iura parochialia, eiusque fructus ratione parochialitatis vnitæ. *Canal.dec.599. n.2. & in rec. dec. 710.n.3.p.2. & 352. n.8.p.4.& 580.n.8. & 15.eadem p.4.to.3.& dec.88. n.12. p. 9. Buratt. dec.214. n.4. Merlin. dec.115. n.7.cum adductis in dicta Mindonien.Parochialis coram Reuerendiss. Conchen. §. & vlterius.*

Officere autem non potest quod ex tenore vnionis constet illam fuisse factam ad supplendam necessitatem monasterij, & sic pleno iure quoad temporalia mediante applicatione fructuum, vt ponderatum fuit in *decis. quæ reuidetur §.vnio siquidem.*

Quia licet causa motiua vniendi fuerit necessitas monasterij, vnio facta
5 fuit de ipsa ecclesia parochiali, quod importat vnire ipsam curam animarum, & sic non debet attendi narratiua, sed conclusio. *Angel.cons.36.n 3. & alijs relatis dixit Rota in Romana, seu Velsterna Affictus 15. Martij 1652. in fi. coram bo. me. Bichio.* Maxime dum concessio est clara, quo casu nec petitio consideratur. *Abb.in cap. inter dilectos n.4. vers. nota bonam limitationem de fide instrum. Rota coram Greg.dec.*522.*n.*8. Nec concessionis prohemium attenditur. *Grat. discept.530.n.27.Rota dec 36.n.18. p.5. rec.* Cum enim concessio pendeat ab animo concedentis, narratio supplicantis attendenda non est ad illam interpretandam. *Felin. in cap. causam quæ n. 6. prope fin. vers. prædicta declara de rescript.Becc.cons.*21.*n.*28.*Gratian disc.* 734.*n.*31.

Minus obstat quod Parochialis de Mẽdauia tẽpore vnionis nõ erat liberæ collationis, sed parochialis sæcularis de Iurepatronatus laicorum, & sic non potuerit plenarie vniri monasterio ita vt Vicarius ad nutum Abbatis remoueatur, cum non ab eo sed à patronis laicis præsentetur, vt ponderatum fuit *in §. id quoque plenius.*

Obiectio siquidem procedere posset si vnio facta fuisset æque principaliter, tunc enim quia remaneret titulus, dubitari posset ad quem pertineret Vicarij nominatio: cum vero vnio facta est pleno iure, accessorie, & subiectiue monasterio (vt in præsenti) si consensus pa-
6 troni in vnione interuenit, iuspatronatus extinguitur, & eam non impedit *iuxta tex. in cap. pastoralis 7. de Donat. vbi DD.Viuian.de iure pat.lib.14.cap.5. n.58.Rota in rec.dec. 579.n.4. p.2.*

Consensum autem Patroni interuenisse patet ex Bulla vnionis ibi: *& ad id*
7 *Patroni ipsius accessit assensus*, & relatum verificatum præsumitur coram exequutoribus literarum Apostolicarum vnionem confirmantiũ. *Put.dec. 356. n.4. lib. 1.dec.734. n.4.p.2. dec.71.n.5. & seqq.p. 5. rec.* præter quod sufficit lapsus temporis longæuus ad hoc vt narratiua literarum vera præsumatur. *Gregor. dec.*
8 431.*n.*10.*Canal.dec.*15.*n.*3. Deinde clarius apparet dum incolæ de Mendauia ante vnionem donauerant Iuspatronatus Carolo Serenissimo Regi Nauarræ, qui illud donauit monasterio de Yrache ad hoc vt sequeretur prædicta vnio, *vt in dec.* quæ reuidetur §. *nec obstant.*

Minus releuant duo quæ contra prædictam donationem opponebantur. Alterum quod non potuerit subsistere, ex quo in ea non interuenit consensus ordinarij: alterum quod non fuerit obseruata, quia post factam vnionem Incolæ de Mendauia nominauerunt aliquos Vicarios. Primum enim soluitur ex eo quod Communitas à se abdicauit Iuspatronatus, illudq; donauit Sereniss. Regi Nauarræ, qui cum insertione ipsius donationis illud donauit monasterio vt fieret Vnio, quæ facta fuit à Nuncio Apostolico, & Administratore Episcopatus Pampilonæ, & confirmata à Papa: ex quo resultat & suppletur cõsensus ordinarij, & sic cum extinctum
9 fuerit iuspatronatus, non potuerunt Incolæ in hac ecclesia regulari nouum iuspatronatus acquirere, neq; antiquum iam extinctum recuperare absq; priui-
10 legio Apostolico. *Rota in rec. dec. 29.n. 9.p. 7. & coram Eminentiss. Otthob. dec. 159. n. 9. cum ibi adduct.*

Nec visi sunt fauere Doctores allegati *in dec. §. nec obstant in fi.* Hi enim disputant, an si ecclesia patronalis destructa vniatur alteri ecclesiæ, iuspatrona-

na-

natus ad eam transeat, & præiudicet pa-
11 trono, & tertio, qui casus non conuenit cum præsenti, in quo agitur de vnione ecclesiæ patronalis facta de consensu Patroni alteri ecclesiæ accessorie, & subiectiue extinctiua tituli ecclesiæ vnitæ, in quibus terminis loquitur *tex. in c. Pastoralis. 7. de Donat. & DD. supra adducti* firmantes quod iuspatronatus extinguitur.

Secundum autem minoris considerationis est, vel quia nominationes factæ ante annum 1577 sunt amouibiles ad annum, & per viam supplicationis quo anno inita fuit concordia inter partes, in qua firmatur amouibilitas Vicariorum, & cum omnes nominationes
12 sequentes referantur ad concordiam, relatio operatur vt recipiant conditiones eiusdem, & ad eius terminos restringantur. *Rota in rec. dec. 429. n. 2. & 555. n. 5. p. 2.* & late dictum fuit in decis. huius causæ emanata de anno 1663. coram R.P.D. meo Beuilaqua; Vel quia hæ nominationes dicuntur præces, & supplicationes factę ad effectum habendi Vicarium populo gratum, & quibus
13 non probatur possessio Iurispatronatus, sed solum quædam prærogatiua competens Communitati, & populo, quæ non tribuit aliquod ius coactiuum & obligatorium. *Ferett. cons. 33. n. 3. & 4. & cons. 212. n. 4. Rocc. de Iurepat. in verb. competens n. 60. Gonzal. super reg. 8. Cancell. gloss. 18. n. 90. Caual. dec. 419. n. 1. & per tot. & in Pampilonen. Vicariæ de Stella 3. Iunij 1643. §. nec refragantur coram Reuerendiss. D. meo Decano & 26. Maij 1653. §. neq. vlla vis fieri potest coram Reuerendiss. Papien.*

Etenim argumentum deductum pro exclusione translationis curæ in monasterium, ex quo fuerit in vnione reseruata congrua pro Vicario, retorquetur, vt præcise respondit *Rota dec. 710. n. 3. p. 2. rec.* vbi declarat tunc totalem curā
14 penes Vicarium esse quando ipse omnes fructus beneficij percepit, certa portione assignata ei, cui facta est vnio. At in presenti sumus in casu contrario, in quo liquet curam fuisse translatam in monasterium, vt de communi opi-
15 nione testatur *Rota dec. 352. n. 8. p. 4. rec.* Et esse claram iuris conclusionem dicit *Seraph. dec. 1304. n. 1. vers. hincq. result.*

Parum refert quod Congrua reseruetur Vicario, non solum vt possit se ipsum alere, sed addatur: *Et Episcopalia iura soluere*; Nam cum ex superioribus
16 appareat curam fuisse translatā in monasterium, id intelligitur de iuribus
16 episcopo debitis ratione exercitij curæ, vt respondit *Rota coram Merlino dec. 115. n. 12. vers. & eo modo.*

Nec interest quod Vicarius sit instituendus, tam ex verbis vnionis, quam
17 de iure ex doctrina *Abbat. in cap. cum plantare n. 6. post. med. vers. eo casu de priuil.* vbi dicit quod, licet ecclesia sit pleno iure subiecta monacis, si non est subiectus populus, institutio auctorizabilis quoad curam populi spectat ad episcopum, & ideo debet esse perpetuus, prout presbiteros qui ad curam populi per monacos in eorum ecclesijs præsentantur Episcopis, & ab ipsis instituuntur debere esse perpetuos dicit *tex. in cap. vnic. de cappell. monach. in 6.* præsertim dum in approbationibus Episcopi ab anno 1637. citra apponi consueuerunt verba illa: *vt gaudere possit Vicaria toto tempore vitæ suæ*, quod dicitur enunciatum in sententia lata ad fauorem vnius ex duobus nominatis.

Quia verbum *instituere* large sumi-
18 tur, & continet quemcumque modum prouidendi, vt post alios declarant *Barbos. de potest. Episc. p. 3. alleg. 72. n. 172.* & in specie quod accipiatur pro deputatione Vicarij seu Cappellani ad nutum amouibilis ad exercitium curæ, videre est apud *Gregor. dec. 370. n. 5. vers. sunt enim instituti.*

Vlterius doctrina Abbatis procedere posset in ecclesijs alio modo subie-
19 ctis monacis quam per vnionem factā accessorie per viam incorporationis, in ijs enim non potest quis (proprie loquendo) institui vt tradunt *Garz. de benefic. p. 12. cap. 2. n. 52. Barbos. de offic. parochi cap. 1. n. 69. ad fin. vers. nec illis. Tondut. resol. benefic. p. 2. cap. 1. §. 5. n. 9.* cum per hanc vnionem extinguatur titulus Parochialitatis, ita vt non possit amplius dici Beneficium, sed translata
20 omni cura in Abbatem, ecclesia remanet merum prædium & grangia monasterij, vt declarat *Garz. de benefic. p. 12. cap.*

cap.5.n.192. Rota *in Aretina seu Montis Politiani Iuris visitandi 16. Decembris* 1588. *coram Gypsio* ita vt amplius non vacet. *Caual.dec.330. n.3.& 6. 373. n.3. & 628.n.* 1.vbi quod sepe dictum fuit;
21 Et sic Abbas tanquam verus Rector potest exercere omnia quæ possunt alij Rectores in sua parochia, prout respondendo eidem doctrinæ Abbatis firmauit *Rota in Pampilonen. parrochialis de Stella.* 28. *Februarij* 1606. §. *vltra quod coram Cardinali Pamphilio*.

Ex quibus patet solutio *ad tex. in d. cap.vn.de cappell.monac.* qui loquitur de presbiteris qui instituuntur, & habent curam in titulum, non autem de haben-
22 tibus merum eius exercitium, quod potest esse temporale, vt respondit *Rota coram Caualer.dec.389.n.3.& in Hispalen iuris amouendi Vicarium* §.*vti.nec repugnat coram bo: me: Peutingerio confirmata in dec.*116. *n.20.p.9.rec.*

Nec alicuius momenti est quod Ordinarius in approbationibus ac sententia prædictis expresserit: *ad effectum gaudendi toto tempore vitæ suæ*. Tum quia dum ex verbis vnionis constat ipsam fuisse factam accessorie per viam incorporationis, & curam translatam in Abbatē debuisse exerceri per Vicariū ad nutum amouibilem, non potuit po-
23 stea hunc statum maxime Abbate inscio, immutare. *Rota coram Buratt. dec. 636.n.9.vbi Adden. & in rec. dec.*152.*n.* 12.*p.* 10. Tum etiam quia licet Ordinarius non debeat Vicarios amouibiles proprie loquendo instituere, sed tantū præuio examine super idoneitate approbare, vt tradunt *Flores de Mesa resol.*10.*n.*26. *Garz.de benefic.p.*1.*cap.*2.*n.* 93.*ad med.Barbos.de vniuers. Iur.eccles.*
24 *lib.*3.*cap.* 6.*n.* 63. Non tamen debet eos approbare ad tempus, sed indefinite iuxta declarationem Concilij relatam per *Barbos.d.cap.*6.*n.*48.*& ad Conc. sess.* 7.*de refirm.cap.*7.*n.*28. scilicet vt respectu ipsius gaudere possint Vicarij toto tempore vitæ suæ, quod intelligi debet vt sit perpetua Vicaria si non reuocetur, & sic intelligendum collationem beneficij manualis: dicit (alijs relatis) *Larrea de anniuers. & cappell. lib.* 2.*cap.* 6. *n.* 8. quod sufficit ad hoc vt non possit dici constare de eius voluntate statū mutandi, vt in proposito *Rota dec.* 308. *n.4.vers. neq. constat. p.* 1. *rec.*

Cum itaque ex superioribus constet quod vnio sit facta pleno iure etiam quoad spiritualia, consequens est quod
25 Vicarius pro exercitio curæ deputandus sit ad nutum amouibilis, vt docuit *gloss in clem. vn. vers. ad mensam in fi.de excess. Prelat. & plene firmauit Rota in Hispalen.Iuris amouendi Vicarium* 21. *Iunij* 1641.§. *& quod animarum cura coram bo: me: Peutingerio confirmata in eadem causa dec.* 116.*n.*19.*p.*9. *rec. & dictum fuit in decis. hac causa emanata* 19. *Iunij* 1663. §. *non obstat coram* R. P. D. *meo Beuilaqua*: maxime concurrente pro amouibilitate diuturna obseruantia comprobata ex datis *in Summar. Monasterij n.*14. *& plurib.seqq.* nec non vltimo statu desumpto ex eo quod propter absentiā Michaelis Ximenex Vicarij antecessoris, Abbas deputauit modernum Vicarium absque vlla contradictione *d.summar.n.*27. qui vltimus status in materia amouibilitatis summopere attenditur. *Gonzal. ad reg.* 8. *gloss.* 5.§.3.*n.*18.

Et it vtraque &c.

R. P. D. ALBERGATO.

Pampilonen. Decimarum de Tafalla
23. *Martij* 1667.

ARGVMENTVM.

Societatem Iesu in nonnullis Hispaniæ Regnis Decimas ostenditur soluere non debere.

SVMMARIA.

1 *Decimæ a Parocho iuxta Parochiæ limites exigendæ.*
2 *Localis constitutio de loco ad locum non extenditur.*
3 *Vnio æque principaliter non potest vnum Regnum sub alio comprahendere. Vbi de modo id agnoscendi.*
4 *Nomen beneficij principaliter vniti retinetur: secus si accessorie.*
5 *Decimarum specialis casus ex alijs non trahitur.*
6 *Obseruantia in indiuiduo solum attenditur.*

Na-

7 *Natura subiecta materia potius operatur, quam proprij nominis expressio.*
8 *Breuis Pontificis tanquam arbitratoris. ad ea qua in lite non erant minime extenditur.*
9 *Societas Iesu in Regno Nauarra Decimas non soluit.*
10 *Obseruantia contraria ex vnico actu inducitur.*

DECISIO XXXIII.

INgentem controuersiam inter Parochiales Ecclesias Regnorum Castellæ, & Legionis ex vna, & Collegia Societatis IESV illarum partium ex altera, composuit Leo XI. glor. mem. prætendentibus ijs exigere Decimas de iure Parochis debitas à quibuscumq; etiam Ecclesiasticis personis intra limites earumdem Parochialium existen, *iuxta cap. cum contingat, & cum in tua, de deci-*
1 *mis Rota coram Comitulo dec. 111. n. 15.* His verò excipientibus de amplissimis eorum priuilegijs sibi per varios Pontifices concessis à solutione Decimarum; Vnde Summus Pontifex arbitrando inter partes, quæ congregatæ in ipsum compromiserant declarauit, loco Decimæ solui vigesimam in dd. Collegijs, de fructibus tamen eorumdem bonorum, tunc temporis in dd. Regnis Castellæ, & Legionis acquisitorum, de fructibus autem acquirendorum solui integram Decimam, derogando quibuscumque legibus, Constitutionibus, ac priuilegijs in contrarium, & prout in eius Breue emanato sub die 23. Aprilis 1605.

In exequutionem istius Breuis egerunt coram Ordinario, & deinde coram Nuncio Abbas de Tafalla, & cæteri Præsules, ac Parochi Ciuitatis Pampilonen, quæ est caput Regni Nauarræ pro solutione dictæ vigesimæ, ac decimæ respectiuè à Collegio Pampilonen Soc. IESV, sed hoc soluere recusante, caussaque per Sanctissimum mihi commissa, prævia auocatione à quibuscumque, Dubium proposui, de cuius bono iure constet etiam ad effectum manutentionis ad fauorem ipsius Collegij resolutum.

Ratio resolutionis fuit; quia Breue loquitur tantummodo de bonis in Regnis Legionis, & Castellæ, ibi, *Prædicta Societas, & illius Domus etiam Probationum, & Collegia, & bona quæcumque in prædictis Regnis Legionis, & Castellæ existentia loco decima vigesimam persoluere teneantur.* Vnde trahi non debet ad Collegia, & bona sita in Regno Nauarræ, cum constitutio localis non extendatur de loco ad locum etiam ex
2 identitate rationis, *ad textum in L. ius singulare, ff. de legib. Rota coram Buratto decis. 19. n. 5. in rec. dec. 316. n. 10. p. 9.* & in specie eiusdem Breuis *in Ariminen. Decimarum 17. Iunij 1652. §. Quod clarius, coram Reuerendiss. Papien.*

Minimè obstante vnione, & incorporatione facta per Regem Catholicum Ferdinandum de eodem Regno Nauarræ cum dd. Regnis Castellæ, & Legionis.

Quia incorporatio legitur facta Coronæ ad effectum succedendi, ibi, *Vt sit dicta Regina Domina nostra, & post suos longos dies dicti Principis nostri Do-*
3 *mini, & suorum hæredum, & successorum in ipsis Regnis Legionis, & Castellæ. Summario impresso n. 1.* & dum ipsa vnio non fuit facta per modum suppressionis, & extinctiuè, sed æquè principaliter, clarum est eam operari non posse comprehensionem vnius Regni sub altero, & quod Pontifex sub nomine Regnorum Legionis, & Castellæ Regnum Nauarræ intellexerit.

Quod autem vnio fuerit æquè principaliter, & non per modum submissionis patet ex diuersitate legum, Tribunalium, monetæ, Pragmaticæ, aliorumque Rituum, quibus vtitur Nauarra, ex independentia Proregis, ac supremi Consilij auctoritate vt in volumine Legum dicti Regni *lib. 1. tit. 3.* ex iuramento fidelitatis à Proregibus fieri solito cum ea protestatione, *quod non obstante incorporatione facta istius Regni Corona Castella dictum Regnum remaneat pro se. Summ. n. 2.* necnon ex eo, quod Nauarrenses non possunt trahi extra Regnum in causis tàm ciuilibus, quàm criminalibus, nec iudicari legibus Castellæ cum alijs pluribus consideratis in facto, ex quibus sanè colligitur Regnum quantumuis vnitum sta-

re de per se,non autem fuisse alteri sup-
positum , adeout sub illius denomina-
tione comprehendatur , *ad tradit. per
Bart. in l.si conuenerit*, §. *si nuda n.3.ff.
de pignor. act. Aym. de antiq. temp. p.4.
n.27. vers.sed aduerte. Rota dicta decis.
316.n.8.et 9.p.9.*& in specie Regni Na-
uarræ *Solorz.* qui hanc ipsam reddit ra-
tionem, quia scilicet illud non accesso-
riè; sed principaliter vnitum est de iu-
re indiarum *tom.2.lib.3.cap.19. n.48. &
prius Salon. de Pac. ad ll.Taur.l.1.relect.
fol. 24.num.151.versic. rursus , et si bis
Regnis .*

Exemplo beneficiorum , quæ vnita
æquè principaliter retinent proprium
nomen , propriasque leges, ac priuile-
gia, adeout vnum sub altero non com-
4 prehendatur in impetratione , nisi de
vtroque præcisè facta fit mentio,*Garz.
de benef.p.12. cap.2. n.43.* quidquid se-
cùs sit in beneficijs per modum submis-
sionis,& accessoriè vnitis, in quibus ti-
tulus , ac nomen vnius sub altero sup-
primitur, *et per eumdem Garz. d. cap.2.
n.12. cum pluribus seqq. Lotther. qui ca-
teros refert de re benefic. lib. 1. quæst. 28.
n.97. et 98.*

Accedit testimonium multorum Hi-
storiographorum Regnum ipsum Ca-
stellæ, & Legionis describentium , &
tamen sub illis non ponunt Nauarram,
Item aliorum denumerantium Eccle-
sias Episcopales , & Metropolitanas
Regni Castellæ, non autem recensentes
Episcopales Nauarræ , de quibus latè
in dicto Summario impresso n. 3. ex qui-
bus confunduntur Historiographi in
contrarium adducti .

Nihil obstante distinctione Dominij
temporalis à spirituali,dum saltem præ
tenditur sub Clero , & personis Eccle-
siasticis dictorum Regnorum semper
fuisse comprehensum Clerum,& perso-
nas Ecclesiasticas quoque dicti Regni
Nauarræ. Tùm ex Congregationibus
in Curia Regia, in qua interuenit Pro-
curator Ecclesiæ Pampiloneñ , tùm ex
varijs Bullis Summorum Pontificum,
in quibus eadem Ecclesia Pampiloneñ
connumeratur inter Ecclesias Castel-
læ,& Legionis .

Quoniam vltra quod cliduntur ex
alijs Bullis , & concessionibus in con-
trarium, de quibus *in dict.Summ. n.15.*
Responsum fuit prædicta omnia ema-
nasse in casibus,in quibus omnia,& sin-
gula Regna Hispaniarum comprehen-
debantur, nimirum in materijs solutio-
num subsidij , & excusati , vnde trahi
non possunt ad casum specialem Deci-
5 marum, vt in fortioribus terminis con-
suetudinis, dixit *Rota coram Eminentiss.
Ottbobono decis.39.n.10.* & aliàs obser-
uantia in ipsomet indiuiduo solùm at-
6 tenditur,*iuxta cons.Oldrad. 237.num.3.
Mantic.dec.56.n.6. & 7.& dec.159. n.4.
Buratt. dec.570. nu. 9. cum alijs plenè in
Maioricen. Canonicatus 15. Iunij 1657.
§.Desiciunt,coram Reuerendiss.Papien.*

Quinimmò fuit animaduersum,quod
in concordia super decimis tractata, ac
conclusa de anno 1638. inter Ecclesias
Regnorum Castellæ , ac Legionis , ac
PP. Societatis IESV non interfuit Pro-
curator Ecclesiæ Pampiloneñ , cum ta-
men adesset , ac interuenisset in Con-
gregatione super solutione excusati
dict.Summ.n.14.

Et insuper accedit subiecta materia,
non enim probatur; quod in dicta con-
trouersia super decimis,quam Summus
Pontifex, vt supra composuit, compre-
7 henderetur Regnum Nauarræ, poten-
tius autem operatur natura subiectæ
materiæ,quàm proprij nominis expres-
sio, inquit *Abb. in cap.1.sub n.2. vers.&
sic potentiùs de transfat.Episcoporum ; &
in cap. quoniam , sub num.8.vers.item ad
materiam subiectam de offic.et potest. Iu-
dic.delegat.*& in similibus terminis *Rota
coram Mantica dec.59. n.5. et 6.* Dumq;
Summus Pontifex in dicta controuersia
se gessit tanquam Arbitrator inter par-
tes collitigantes, clarum est eius Breue
8 tamquam speciem arbitramenti , ac
transactionis trahi non posse ad ea Col-
legia , quæ non erant in lite , *iuxta tex.
in l. si certa, C.de transact. cum concord.
per sanct.mem.Gregor.dec.158.n.3. & 4.
alijsque relatis in prealleg. Ariminen. §.
Neque obstat , in fin. coram Reuerendissi-
mo Papien.*

Et tandem accedit obseruantia, quæ
est optima rerum, legumque interpres,
non enim constat,nec ante , nec post d.
Breue , quod Societas pro Collegijs
existentibus Nauarræ vnquam soluerit

huius-

9 huiusmodi Decimas, *Rota coram Mantica dec. 320. n. 5. in rec. d. dec. 316. n. 10. p. 9. coram Rotas dec. 281. n. 15. & 16. & in d. Ariminen. §. Eoque magis comprobatur*, & in ijsdem terminis impetrationis Bullæ *in Cæsaraugustana Portionum 16. Iunij 1659. §. penult. coram me.* Immò cum Gregor. XV. reuocasset Breue Leonis, & Vrbanus Octauus ad pristinum restituisset, idque intimatum esset Collegio Pampilonen, hoc respondit d. Breue ad se non loqui, neque in eo fuisse comprehensum, *dict. Summario n. 17.* & sic potiùs constat de contraria ob-
10 seruantia, quæ etiam ex vnico actu inducitur, vt pluries censuit *Rota signanter coram Buratto dec. 647. n. 11. & dec. 679. n. 9. cum cæterit in d. dec. 316. n. 15. p. 9. recent. & in dicta Cæsaraugustana coram me §. finali.*

Absque eo, quod refragetur concordia inita super decimis de anno 1651. inter Capitulum Tudelæ positum in Regno Nauarræ, & Collegium Societatis ibidem existen, quoniam ea non fuit facta ad sopiendas lites, quæ fuissent ortæ inter dictum Capitulum, & Collegium ex eo, quod istud prætenderet Breue Leonis extendi ad Regnum Nauarræ, sed ex eo, quod prætendebat sibi deberi decimas ex assistentia iuris, & vigore *Breuium Apostolicorum, quæ confirmant gratias, & concessiones, quas ipsi fecerunt de decimis Reges Chatolici, & Nauarræ do tempore, quo expulerunt Mauros*, vt sunt verba Instrumenti; Neque in eadem concordia Collegium se obligauit ad soluendum eam quantitatem, quam soluunt Collegia Legionis, & Castellæ in vim præfati Breuis Leonis XI. & proinde talis concordia potius retorquerur, tantum abest, quod pro obseruantia valeat suffragari, quæ in casu indiuiduo & præciso solummodo attenditur, vt dictum est.

Et ita vtraque parte informante decisum fuit &c.

R.P.D. CERRO S. ROTAE DECANO.
Nunc vero S. R. E. Cardinali.
Romana Sepis & Arborum.
15. Ianuarij 1668.

ARGVMENTVM.

Sententiæ qualiter conformes dicantur, aut discordes. Spacium quale dimittendum in confinali arborum plantatione ad l. vlt. ff. Fin. Reg.

SVMMARIA.

1 *Sententiarum conformitas sufficit in substantia, licet in verbis discrepetur.*
2 *Arborum rami pendentes super fundum vicini sunt incidendi.*
3 *Sententiæ non sunt conformes, dum in qualitate discordant essentiali.*
4 *Sententiæ conformes validæ esse debent, ac iustæ.*
5 *Arbores ab alieno plantari debent spatio quinq; pedum dimisso, alias euelli.*
6 *L. fin. ff. fin. reg. varie legitur.*
7 *Sepes in dubio posita censetur in confinio.*
8 *Sepe in conficienda solet relinqui spatium duorum palmorum ex consuetudine probanda.*
9 *Consuetudo cum suis requisitis est probanda.*
10 *Dictio,* solum, *est taxatiua.*
11 *Foueam intra proprium situm potest quilibet effodere.*
12 *Arbores an præscriptionem admittant.*
13 *Decisio reuocata, ad aliarum causarum decisionem allegari non potest.*
14 *De duabus sententijs constat quando vltima confirmat primam, & in substantia cum illa concordat.*
15 *Difformitatem sententiarum non causat id quod magis consulit partis indemnitati, & verba primæ sententiæ magis declarat.*
16 *Arbores plantatæ, spatio in l. vlt. ff. Fin. reg. non relicto, euellendæ ac extirpandæ sunt.*
17 *Spacium relinquendum ex præd. l. fin. est duorum pedum & n. 19.*
18 *Pandectæ Florentinæ in pluribus mendosæ atque corruptæ.*
20 *Prædicta lex finalis in desuetudinem abijt & n. 22.*
21 *Lex seu constitutio vsu minime recepta non est attendenda.*
23 *Neq. procedit quoties adest in contrarium consuetudo.*
24 *Consuetudinem antiquatæ legis allegantι onus incumbit probandi.*

25 *Spatium trium palmorum in arborum plantatione relictum præsumitur.*

26 *Actus omnis secundum iuris dispositionem factus præsumitur.*

27 *Confessio auctoris semper nocet successori, nec unquam ab eo valet impugnari.*

28 *Id quod est in confinio, commune vtrique vicino est.*

29 *Verbum* intieramente spettare *importat plenitudinem dominij.*

30 *Verbum* habere *semper cum effectu est intelligendum.*

31 *Sententiæ verba dispositiua non enunciatiua partibus præiudicant atque attendenda sunt.*

32 *Enunciatiua nullum probationis gradum constituunt quando dubitatur de enunciato.*

33 *Verba sequentia declarant, restringunt, & moderantur antecedentia.*

34 *Verba* come comune *fictionem important, & similitudinem.*

35 *Sepes in dubio an censeatur posita in confinio.*

36 *Maceria verbum intelligitur in præd. l. fin.*

37 *Præsumptio cedit veritati.*

38 *Coniecturis in claris non est opus.*

39 *Dictio* solo *excludit omnia alia.* vide n. 42.

40 *Declarans nil de nouo addit.*

41 *Declarantur specialia à generalibus.*

43 *Iniustitia sententiarum quando cesset.*

44 *Arbores vetustæ non extirpandæ, spacio non relicto plantatæ.*

45 *Doctoris assertio contra communem magni non æstimanda.*

46 *Acquiescentia, & patientia longa nequit reclamando impugnari.*

DECISIO XXXIV.

ORta controuersia occasione Arborum existentium in Sepe diuisoria inter vineam Martiæ, & vineam Bartholomæi, nec non ex causa quorundã fontium cum vasculis factis prope Sepem, Iudex Curiæ Burgi per sententiã pronunciauit incidendos esse ramos Arborum in sepe, & prope eam existentium per quindecim pedes incipiendo à terra, aliosq; ramos ac ipsas Arbores etiam supra fundum Bartholomæi impendentes, & insuper dixit Fontes esse demoliendos, ac foueum esse replendũ *Summ. Bartholomæi nu.* 1. quæ sententia licet fuerit reuocata per R. P. D. A. C. met, in alia tamen instantia confirmata fuit per R.P.D. Scarincium, qui declarauit, quod si Arbores tractu temporis excrescerent, vt earum vmbra damnum inferret vineæ Bartholomæi, illarum rami 15 pedes altius à terra circumcidantur, tam quo ad altitudinem, quam quo ad latitudinem, vt sunt verba sententiæ. Post hæc deuoluta causa ad Rotam, Martia allegando pro se duas sententias conformes, prætendebat esse locum Statuto Vrbis *lib. 1. cap.* 180. ea ratione, quia cum vltima sententia primã confirmet, & in substantia cum illa concordet circa incisionem arborum, & demolitionem Fontium, videtur intrare Statutum, ad quem effectum satis est vt conformitas sit in substantia, & effectu,
1 licet in verbis, & modo aliqua considerari possit discrepantia. *Gabr. de execut. rei iudic. conclus. 1. n. 33. Rota coram Penia dec. 258. n. 1. iuxta Venet. impress. & in rec. dec. 21; n. 2. p. 8.*

Sed informantes pro Bartholomæo ad excludendam conformitatem dicebant vltimam sententiam D. Scarincij continere solum indistinctam ramorum incisionem, nulla facta mentione de impendentibus supra fundum alterius Vineæ, & vlterius loqui cum restrictiua, quatenus ramorum excrescentia damnum inferat, & præiudicium dictæ vineæ, de qua restrictione nulla fit mentio in prima sententia; cum enim vna plus altera contineat, & inter se discordent in qualitate essentiali, respectu scilicet ramorum pendentium, quorum
2 recisio expresse demandatur *in l. 1. ff. de arbor. ceden.* inde prætendebant illas non esse conformes, iuxta tradita per
3 *Alex. cons. 77. n. 1. & seqq. lib. 2. Bursatt. cons. 219. n. 6. Menoch. cons. 569. n. 17. cum alijs per Adden. ad Buratt. dec. 567. n. 8.*

Quinimo subiungebant sententias esse iniustas, quo casu cessat dispositio Statuti, quod loquens de duabus conformibus, semper intelligi debet de va-
4 lidis & iustis. *Rota dec. 179. n. 1. p. 7. et alibi passim*, & iniustitiam resultare ex eo quod cum Arbores de quibus agitur non fuerint plantatæ dimisso spatio quinque pedum à fundo alieno, vt præ-

scri-

scribitur *in l.fin.in fi.ff. fin. regund.* non debebant solum reduci,& moderari, vt
5 dicitur in sententijs, sed quidem à radicibus euelli, atque extirpari, vt per *Gloss.in l.3.verbo rediget, vers.oppone C. de indict. vbi Salicet. n. 3. circa med. in quarta opposit.Nicol.Valla de reb.dub.tit. summa* eorum *quæ habentur n.8.vers.ego si contra factum inter tract. magnos to. 18.fol. mihi.329. Io: Bapt. Costa de fact. scient.et ignor. dist.1. centur. 1.n.1.et n. 20. Ruginell. de Arbor. controu. cap. 7.n. 7. Viu. dec. 242. n. 2.*

Ad quod obiectum tollendum negabat altera pars veritatem *d. l. fin. ff. fin. reg.* signanter vbi firmat, quod in plan-
6 tandis arboribus requiratur distantia quinq; pedum à fundo vicini; etenim *Alciat.lib.2.dispunct.cap.6.* dicit dictam legem factam Athenis per Solonem, & maxima ex parte à Iuris Consulto Gaio Græcè scriptam,male fuisse latinè translatam per Bulgarum,qui loco illorum verborum, *alia autem ligna quinq; pedes* scribere debuisset, *alias autem arbores duo pedes.* Cuius Alciati sententiam sequuti fuerunt *Maxill. ad consuet.* Bar. *rubr. Si vicini arbor in vicini fundum impendat n. 3. & plures alij congesti per Giouagn. consil. 30.lib.2 n. 13. & Ruginell.* vbi *supra cap. vlt. n. 4.*

Sed fuit replicatum Alciati sententiam aut non esse amplectendam contra verba clara textus,qui iuxta castigationem impressionem in Pandectis Florentinis loquitur de quinq; non autem de duobus pedibus cum quo concordant verba Plutarchi in vita Solonis relata à *Ruginell.cap.7. n.1.* ibi *Definiuit etiam plantationis mensuras, cum qui in agro quid plantaret, quinq; pedibus à vicino abesse iussisset, qui vero ficum vel oleam nouem:* de quo testatur *Cal.Rhodig. lect. antiq. lib. 14.c.4. in fi. Greg. Tholos. in syntag.Iur. Vniu. p.3. lib. 20. ca.9.n. 6. Odofred.in d.l.fi.in fi.vers.si alias arbores Nicol. Valla vbi supra d. n. 8. Cepolla de seruit. vrban. præd. cap. 81.n.1.& 2.Riminald.iun. cons.367. n.24. lib.4. Viu.d. dec.242.n.2.* præsertim cum idem *Alciatus* expresse reprobetur ab *Anton.Aug. lib. emendat.2. cap.vlt. Cuiac.in d.l. fin.n. 2. alijsq; relatis, à gloss. margin. ibid.& fusiùs deducta per Fachin. controu. iur.*

cap.35.litt.D.vsq.ad fin.

Aut in omnem casum dicebatur pro parte Bartholomæi difficultatem cessare ex quo dictæ arbores sint plantatæ in confinio vtriusq; vineæ, & sic etiam deficiat distantia duorum pedum. Esse autem in confinio probari, tum ex sententia Iudicis Curiæ Burgi, qua vtitur Martia ibi, *in confinio vinearum ambarum partium*, tum ex instrumento concordiæ inter auctores collitigantium celebrato ibi: *la fratta che stà, e diuide la vigna di esso Sig. Antonio, e quella del Sig. Nicolò*; tum demum quia ad rectam lineam eiusdem Sepis in parte superiori adest murus, qui à partibus fuit declaratus communis; quibus omnibus ad-
7 stipulatur Iuris præsumptio, secundum quam Sepes censetur in dubio posita in confinio,vt ex verbis *d.l. fin.ff. fin. reg. tradit Ruginell.vbi sup.d. c.7.n.72.Rota in rec. dec. 95. n.9.& seq. & dec. 158. n. 7.p. 8.*

Ad assertam vero consuetudinẽ pro parte Martiæ allegatam, quod in confi-
8 cienda Sepe soleat relinqui spatium duorum palmorum,& ad dictum instrumentum concordiæ, vbi prætenditur auctoribus Martiæ fuisse concessum situm trium palmorum intus vineam Bartholomæi, responsum fuit consuetudinem non fuisse sufficienter probatam cum suis requisitis, de quibus per *Menoch.cons.545.n. 20.& cons. 1239. n.16.*
9 & concordiam non tribuere dictam quantitatem terreni iure dominij, sed solum iure seruitutis ad certum, & de-
10 terminatum effectum ibi, *solo per accomodare, ò vero fare la fratta*, vt ponderando dictam taxatiuam *solum* consuluit *Surd. cons. 572. n. 46.*

Et hinc desumebatur etiam iniustitia sententiarum quoad Fontes, & Foueũ, quia cum concordia non tribuat tres palmos terreni iure dominij, sed solum
11 iure seruitutis,inde Bartholomæus dominus fundi non dicitur prohibitus intra proprium situm effodere foueum, aliaq; facere ad placitum iuxta dispositionem *tex.in l. quoties la 1. §. seruitutum ff. de seruitut.*

Demum fuit allegata præscriptio,ex quo arbores sint nimis annosæ, & auctores Bartholomæi non reclamauerint

ex

ex deductis per *Gionagn. resp. 30. per tot. vol. 2.* & in simili de quinq; pedum præscriptione notauit. *Cuiac. in l. quinq; pedum C. fin. regund.* Sed vltra quod in
12 facto negabat altera Pars arborum antiquitatem, adhuc asserebat in hac materia non admitti præscriptionem, siue quia arbores propter naturalem motũ nunquam manent in eodem loco, & statu, & sic quotidie grauant, siue etiam quia vbi est naturalis motus continuus, non est continua possessio, & pluribus alijs rationibus defendit *Ruginell. d. cap. 7. n. 27. & seqq. & comprobat Magon. dec. Florent. 6. ante n. 4. vers. & quamuis.*

Quibus omnibus perpensis hodie DD. responderunt non esse locum Statuto de duabus vtraq; parte Informãte.

Cum præcedens decisio fuerit longe post in dubium reuocata, concessa per Rotam noua audientia, imo causa repropósita, & nihil resolutum nec proinde in ea valeat fieri magnum fundamentum cum amplius non possit allegari, ad decisionem aliarum causarum iuxta tradita per *Vermigliol. cons. 10. n. 2. Rot. in rec. dec. 405. n. 54. p. 5. & apud Post. de manut. dec. 246. n. 10. cum alijs adductis per insignem iam & celeberri-*
13 *mum I. C. & Aduocatum consistorial. Marc. Anton. Eugen. in respons. impress. apud. Massin. de confisc. pag. 304. §. Nec obstat.* Ideo adducam eam quæ pro recessu à dicta decisione scripserat R. P. D. Marcellus Seuerolus tunc temporis Aduocatus, nunc vero Vtr. sign. Refer. vt collatis vtrisq;, articuli veritas cognoscatur, Maxime cum Rota circa principalem articulum veræ lectionis *Text. in l. final. ff. fin. regund.* nihil certi firmauerit sed tantum iura vtriusque partis retulerit.

Recedendum à decisis, & respondendum esse locum statuto Vrbis de duabus conformibus, cum vltima Sententia confirmet primam, & in substantia cum illa concordet, quod sufficit, vt
14 dicatur constare de duabus ad effectum de quo agitur *Gloss. in Clem. 1. verb. Alicuius de sentent. & re iudic. cum alijs per Rot. coram Buratto dec. 852. n. 1. coram Carill. dec. 17. n. 2. & dec. 211. n. 6. coram Eminentiss. Otthob. dec. 129. n. 3. & 4. & in recent. dec. 98. n. 3. post. med. part. 1. & dec. 453. n. 6. & 7. par. 9. & in Mediolanen. legati 27. Iunij. 1663. §. Non refragatur in fin. coram Eminentiss. Vicecomite.*

Nihil obstante, quod ista secunda sententia contineat indistinctam ramorum incisionem, Prima verò loquatur dumtaxat de pendentibus, Quia vltra quod, vt in facto benè ponderatur dicta prima Sententia fuit lata tempore, quo arbores existebant; Secunda verò tempore quo D. Aduersarius arbores inciderat, & sic de illis vti pendentibus amplius non poterat disponere, Nulla hinc potest deduci difformitas, Animaduertendo quod R. P. D. Scarincius Iudex dictæ secundæ sententiæ magis prospexit Indemnitati eiusdem Aduersarij dicendo, quod deberent circumcidi, & coerceri dicti Rami tractu temporis excrescentes, adeo vt nullo vmquã tempore ramorum excrescentium Vmbra damnum aliquod inferat Vineæ ipsius Aduersarij, quod sanè coincidit cũ dispositis à Iudice Burgi in prima sententia quatenus mandauit incidi ramos tunc pendentes consulendo eidem indemnitati Aduersarij cuius damnum euitare fuit mens vtriusq; & sic cum satis conueniat in substantia, nullatenus est dubitandum de conformitate etiam
15 si non conueniat in cortice verborum, & illud quod magis consulit indemnitati partis non causat difformitatem sententiarum, vt magistraliter firmauit. *Rot. in Anconitana Censuum 11. Decembris. 1641. à §. denique non obstat, vsque ad finem coram Reuerendissimo Domino meo Cerro Decano.*

Minus obstat restrictiua addita in dicta secunda sententia coercendos nempe esse Ramos *quatenus illorum excrescentia inferat damnum, & præiudicium Vineæ D. Bartholomei* Aduersarij, quæ non continetur in prima. Quia cum vt iam diximus in illa virtualiter hoc idẽ contineatur ponderatis illis verbis in illa contentis *coercendos esse ramos, quatenus tamen impendeant*, quæ idem important ac si fuisset dictum *quatenus Rami inferunt damnum Vineæ D. Bartholomei*, cum impendentia non possit considerari de per se, sed respectu damni ex illa prouenientis. Nulla ex illis potest considerari difformitas, sed potius

tius

tius est dicendum fuisse addita ad de-
clarandum magis in specie verba dictæ
primæ sententiæ, quo casu nihil est di-
cendum de nouo illi addidisse nec pa-
rit difformitatem ex illa prætensam, vt
post alios egregiè ponderant *Couarr.
pract. quest. cap. 25. sub. n. 6. Add. ad Bu-
ratt. dec. 567. sub n. 8. vers. Verum senten-
tia vltima, & eadem Rot. in rec. dec. 194.
n. 4. p. 11.* Maxime quando prout hic ad-
ditum in secunda sententia venit in
consequentiam alterius, quod in pri-
ma continetur. *Adden. ad Buratt. ibid.
vers. maximè & Rota post Cenc. de Cen-
sibus dec. 188. n. 3.*

Insubsistens etiam est pretensa iniu-
stitia dictarum sententiarum desumpta
ex eo, quod mandat dictas arbores
dumtaxat esse reducendas, & moderan-
das, quæ tamen cum non essent plan-
tatæ relicto Interuallo præscripto *à So-
lon. relat. per Gaium in l. fin. ff. fin. regund.*
erant penitus euellendæ, & extirpandæ
*per glos. in l. 1. verb. rediget. vers. appone
C. de Interd. ibique Salicet. n. 3. circa med.
in 4. oppositione Nicol. Valla de reb. dub.
tit. summa eorum, quæ habentur n. 8. vers.
ergo si contra factum Io. Baptista Costa in
tract. aut sciebat, aut ignorabat dist. 1.
cent. 1. n. 1. et 20. Ruginell. de Arbor. contr.
cap. 7. n. 7. V in. dec. 242. n. 2.* quibus addo
*Caluin. de Aequitat. lib. 2. cap. 120. n. 1.
et seqq. ac n. 8. Ansald. cons. 54. per tot.*
Qui, spatium in *d. l. final.* præscriptum
non est quinque pedum, vt exaduerso
supponitur, sed duorum bene in nostro
casu seruatum, quod spatium dumtaxat
est relinquendum ita dictantibus vul-
gatis, & melioris notæ Pandectarum
17 Codicibus, vt egregie animaduertit
*Alciat. lib. 2. dispunct. cap. 6. & in commen.
ad l. quinq; Pedum n. 2. C. finium regund.*
cuius doctrinam, & lecturam sequuti
sunt communiter omnes, & signanter
*Monterent. in Comment. ad Statut. Bono-
niæ lib. 4. tit. de impediment. Arear. tollen.
de arbor. non haben. in præiudic. Vicin.
Verb. tres perticas Maxill. ad Consuetudi-
nem Bari. rub. si vicin. Arbor. in vicinũ
fundum impendat n. 3. Ruginell. de Arbor.
cap. vlt. n. 4. Giouagn. cons. 30. n. 12. lib. 2.*
& ipso etiam non viso legunt *Neuizan.
cons. 58. n. 11. Franc. Marc. dec. Delphinal.
501. n. 11. par. 2. Vrsell. conclus. legal. 62.
sub n. 95. vers. vt ait idem Francis. Marc.*
& nuperrime ita eamdem L. edidit *Ant.
Mornaccius* eruditissimus I.C. Gallus *in
suis obseru. ad Ius ciuil.* Immo plus ad-
dens *Stephan. Forcatul. in cupidin. Iuris
perit. cap. 16. sub n. 3.* ita scribit: *Nec super-
uacue de quinq; pedibus Ius redditur, cum
de vno, vel duobus legem tulerit Solon.*

Nihil obstantibus *Anton. August. lib.
2. Emendat. c. fin.* ac alijs in decisione
contraria citatis *Quinq; pedes* ex Pande-
ctis Florentinis, & Plutarcho in Solone
in d.l. legentibus Quia quo ad Pande-
ctas Florentinas licet illarum magna
sit auctoritas, non tamen est talis, vt dis-
cordantibus Codicibus illarum lectio
pro certa sit tenenda, cum ipsę etiam in
plurimis sint mendosæ, & corruptæ, &
pluries in illis à librarijs sit erratum
adeo, vt multoties Florentina melior
sit lectio vulgaris, vt ponderant *Cuiac.
in l. si in vacuam 34. circa medium ff. de
acquir. vel ammitt. possess. Merend. lib. 15.
contr. cap. 3. n. 15. & lib. 17. cap. 1. n. 21.
Petr. Faber. in l. in Testam. 12. post med.
De diu. reg. Iur. antiqu. pag. 76. litter. B.*
hoc etiam multis demonstrans *lib. 2. Se-
mestr. cap. 25. Antonius Contius lib. 3. le-
ction. subcesiu. Iur. Ciuil. cap. 3. n. 1. Dua-
ren. lib. 2. disput. anniuers. cap. 14. 15. &
16. Federic. Scot. respons. 20. n. 23. lib. 4.
tom. 1.* & nouissime doctissimus *D. Iacob.
Caimus in Patauina vniuers. Iur. Ciuil.
Primarius Professor meritiss. in rubr. ff.
solut. matrim. par. 1. cap. 2. sub n. 18. & D.*
18 *Abbas Pacichell. in Schediasm. de ijs qui
nullo modo possunt in ius vocari cap. 5.
vers. Cuiac. pag. 20.* Maxime in his quæ
ibi græce scripta leguntur in quibus
ferè semper à librario fuisse erratum
scribit dictus *P. Faber. lib. 1. Semestr. cap.
14. post princ.* vbi dicit in illis fuisse ne-
gligentem, & dormientem *& lib. 2. eo-
rum d. cap. 16. §. at quidem & Alciat. lib. 3.
dispunct. cap. 12.*

Quo vero ad locum Plutarchi in So-
lone licet liber *Augustino* visus corru-
ptè loquatur itidem de quinque pedi-
bus adhibita voce *quinque* in alio ta-
men viso *Alciato* illius vice adest *duo*, vt
testatur *dicto lib. 2. dispunct. c. 6. & in d.
comment. ad l. quinq; pedum n. 2.* vbi Plu-
tarchi interpretem repræhendit *C. fin.
regund.* iuxta cuius *Alciati* obseruatio-
nes

nes ille est corrigendus cum post bonarum litterarum propagationem hac in re plus recentiorum obseruationibus tribuatur, quàm antiquorum schedis, vt belle aduertit *bon mem. D. Vizzanus* nostri Collegij dum viuebat decus eximium *in prolegomen. ad suum libellum de mandat. Princip. n.* 28. *&* 38. & antea *Merend. lib.* 24. *contr. cap.* 30. *n.* 5. ambo *ex Rot. coram Seraph. decis.* 359. *n.* 20.

Cæteri verò *DD. vt Faber. in ration. ad dict. l. Capoll. de seruit. Vrban. Prad. cap.* 81. *n.* 1. *&* 2. *Petr. Gregor. Tholosan. in Syntagm. Iur. Vniuers. par.* 3. *lib.* 20. *ca.* 9. *n.* 6. *Valla de reb. dub. tit.* 8. *n.* 8. *& seq. Petr. Crinit. de Honest. disciplin. lib.* 25. *cap.* 4. *Coel. Rhodigin. lib.* 14. *lection. antiq. cap.* 41. *in fine Viu. dec.* 242. *n.* 2. qui so-
19 lent pompatice exaduersò cumulari ad demonstrandum, quod plures sint sequuti dictam opinionem. Non faciunt ad rem nostram cum nemo i lorum hunc articulum examinet, sed simpliciter referendo verba illius legis, aut loquendo de spatio inter arbores relinquendo in illa præscripto vtuntur verbis *quinq; pedes* nihil penitus discrepantes, & forsan ignorantes an ita in illa sit legendum necne, sed ita scribentes, vel quia sic corruptè in eorum Pandectis erat impressum, vel quia ita existimarunt, decepti ab alia lege de quinque pedum præscriptione, quæ longè alium sensum habet, vt animaduertit *Alciat. superius citat. comm. in eam n.* 2. vbi inde præcise deceptum *Petrum Crinitum* dicit, *& prius dict. c.* 6 *lib.* 2. *disp.* & apud eosdem met DD. videre est, qui proinde vt dixi non merentur allegari, quia Doctores per transennam loquentes non sunt attendendi cum assimilentur auibus, quæ eo volant vbi alia volauit sine ratione sui volatus nec inde possunt connumerari ad constituendam communem opinionem *iuxtà plenè cumulat. per Garon. var. resol. cap.* 2. *n.* 97. 98. *&* 99. & quidem si numeri in hoc esset habenda ratio, illis addi etiam possent *Ferrett. de Re Naual. lib.* 16. *nu.* 26. *Cardos. in prax. seu summa Iud. & Aduoc. verb. Arbor. n.* 2. *Almeida in Analis. excellent. in iur. nu. Quinar. c.* 17. *n.* 1. *& per tot.* & nouissime longe post hæc scripta visus *D. Francisc. Maria Pecchius Archidiaconus & Iur. Canon. Professor Ticinensis in suo eruditissimo, ac summo studio, & solida doctrina elaboratissimo tractatu de Aqueduct. nuper impresso cap.* 5. *qu.* 2. *n.* 23 *lib.* 1. qui exaduersò non fuerunt adducti, & quidem omnes arborum distantiam quinque pedum esse asserunt cum tamen illos legendi satis pateat non aliunde hanc firmare sententiam nisi quia sic mendosè in eorum Pandectis legitur impressum nihil penitus animaduersa controuersia quæ circa hoc inter interpretes existit.

Idq; procedit etiam quoad *Constantinum Harmenopulum* veterem Iuris nostri Epitomatorem, & *Samuelem Petitum* nuperum legum Atticarum Collectorem; Nam licet vterque; Ille nempe *lib.* 2. *promptuar. Iur. cap.* 4. Iste verò *lib.* 5. *tit. illarum legum* huius legis Solonis tenorem referendo vtantur græca voce cuius est latina *quinque*, vt dixi. Non tamen maior est ipsius habenda fides, quam *Gaio in d. l. final.* cum ab illo, & *Plutarcho* ipsi eam sumpserint; *Harmenopulus* enim Iuris prudentiam Romanam tantum epitomauit *Petitus* verò ex illa, & ex alijs scriptoribus suas leges Atticas compilauit cum Vetus earum exemplar nobis temporum edacitas non reliquerit, & proinde si vsi sunt corruptis *Gaij*, & *Plutarchi* Codicibus, ipsis vitio est vertendum, nec pro lege Actica est habenda, vt in simili de lege Zenoniana aliàs, *l. ex quo* 12. *C. de Aedific. Priuat.* restituta *à Contio* ponderauit *Rota coram Eminentiss. D. Card. Celso dec.* 375. *n.* 7. *vers. ex quibus patet & n.* 8. Quod tamen non semel illis accidisse est incomperto apud eruditos, & signanter De Harmenopulo tradit *Desiderius Heraldus insignis I.C. & Aduocatus Parisiens. in lib. de obseruat. c. fin.* vbi præcise quoad aliud caput huius nostræ legis illum in exemplaria deprauata incidisse obseruat, & alia etiam eiusdem *Harmenopuli* errata ostendit *Bellon. de Mandat. Iurisd. c.* 6. *qu.* 4. *n.* 32. vbi illum falsitatis nota conuincit. De *Petito* verò idem *Herald. in lib.* 2. *Animaduersion. in Salmas. obseru. ad ius Attic. & Roman. cap.* 13.

13.n.4.et lib. 3. cap.3. nu.2. et seqq. vbi etiam addit nonnullas ex illis legibus esse falsas, & ab ipso *Petito* ariolante per errorem, aut diuinationem ex corruptissimis, & non tutis scriptoribus concinnatas.

Quæ sine vlla difficultate veniunt admittenda concurrente pro *Alciati*, & ipsius sequacium lectura, certa, & ineuitabili ratione deprompta ex eiusdem *Gaij in l.adeo ff.de acquir.rer. domin.* & Iustiniani *in §.si Titius Instit. de rer. diu. responsis*, ac alijs Iuris sanctionibus in quibus persæpe discurritur de Vitis, Arborisque Vicini in agrum alterius depræhensione, vel depressione, & traductione ac radicum arboris prope confinium positæ traductione maxima, ex qua arbor communis efficitur, Certissimum argumentum, quod si quinq; pedum spatium intercessisset prout *in d. l. final.* præsupponitur præscriptum non admodum fuisset cuiquam integrũ Vicini arborem in fundum suum quadam quasi propagationis specie deducere, nec arbor quamuis termino ad plantata tot tantasq; radices in alienũ agrum effundere potuisset, vt tamquam ex æquo hinc inde radicum partitione facta Arbor efficeretur communis, vt his itidem verbis ratiocinatur *Hieron. Magius lib. 4. Miscellanear. cap. 7. §. quamquam.*

Cæterum quoad hoc cessat omnis disputatio, nam quicquid sit de hac
20 opinionum diuersitate Admisso etiam numquam tamen concesso, quod in d. lege esset legẽdum *Quinq; pedes* vt exaduerso prætenditur. Illa nullibi est recepta, sed communi vsu & generali cõsuetudine reiecta, & antiquata adeo, vt nullatenus valeat allegari, vt post alios præcise tradunt *Nenizan.d.conf.58.n.3. Monterent. ad Statut. Bonon. lib. 4. dict. rubr. de impediment. Arear. tollen. & de arbor. non haben. in præiud. Vicin. eod. verb. Tres perticas vers. sed certe illa lex pagina mihi 323. Aldouin. conf.12.n.19. Giouagn.d.conf.30. n.15. lib.2.* vbi dicit ex *Corn.* quod ex quo illa lex per desuetudinem abijt non meretur allegari, quia qui eam allegat incidit in pænam falsi addendo etiam, quod si illa seruaretur totus mundus subuerteretur *Petrus Petracin.in subscript.ad respons.Ruginell.pro fratre impress.in citato tract.de Arbor. cap. vlt.n. 114.* & ibidem in alio responso *Angel. Caccia n.152.& seq.* vbi eadem quæ *Giouagn.* ex *Corneo* repetit verba, *& Hieron.Magg.d. lib.4. Miscell. cap.7.eod.§.quamquam.* Stante autem ista desuetudine dictæ legis intrat generalis regula, quod lex seu Constitutio, quę non fuit vsu recepta non est attendenda, quam in similibus terminis dictæ legis Zenonianæ de Prospectu Maris e-
21 gregie expendunt post in numeros quos allegant *Gizz.in obser. ad dec.50. Capyc. latro n. 17. & seq. Rota coram Eminentiss. Celso d. dec. 375. n.13.*

Nec obstant *Natt.conf. 277.& Surd. conf.74.lib.1.* ab vno ex DD. exaduerso solitis ponderari testantes de consuetudine contraria, quod nempe d. lex adhuc seruetur Quia vltra, quod ipsi loquuntur dumtaxat quoad spatium duorum pedum in ædificijs in principio d.legis relinqui præscriptum, quod proinde nihil commune habere potest cum dispositis in fine eius de interuallo arborum in Prædijs rusticis relinquendo, in quibus terminis indiuidualibus loquuntur DD. per nos superius adducti, & sic ab vno ad aliud non licet argumentare iuxta tradita in terminis *per Gypf.in addit. ad Rot. Bonon. diuers. rec.110.§.1.vers.Tertium est.* Ipsi nominatim reijciuntur, & reprobãtur *à Ma-*
22 *rio Muta in cap.Regni Siciliæ tom.2 cap. 116.n.113.* dicendo quod opinio *Surdi*, & consequenter *Nattæ* cui *Surdus* innititur est ridicula, & in practica non seruatur, & quod illa lex finalis realiter non seruatur de consuetudine, sed domus de quibus ipsi loquuntur, ædificãtur nullo intermisso spatio, & quo ad illud etiam abijt in desuetudinem *dict. l. final.* ita testantibus communiter omnibus, & signanter ex *Butr. Bald.conf. 348.sub.n.4.vers.imò dicit lib.2.Odofred. & Salicet. in l. Moeniana C. de Aedific. priuat. Corn. conf. 282.n.7. lib.4. Beroi. conf.134.in fin.vol.3.& Rimin.Iun.conf. 367.n.27lib.4.& alij apud Andreol. contr.295. sub.n.15. vers. & hoc idem*, quos propter eorum numerum, & auctoritatem dicit *Surdum* debuisse sequi adeo, vt cum non fecerit, subdit quod prop-

ter hoc illud consilium videtur sibi nimis cauillosum.

Præterea in casu nostro ne dum adest desuetudo d. l. sed præcipua consuetudo in contrarium qua attenta penitus cessat supra dicta Iniustitia aduersus sententias vti non mandantes euelli dictas arbores, tamquam non plantatas iuxta modum in illa, vt supponitur præscriptum. Quia illa non procedit quoties adest consuetudo in contrarium, vt
23 declarat *Neuizzanus sæpius citato cons. 58. sub. n. 10. vers. quia respondetur Piaggius de Iure consuet. quæst. 11. n. 488.* cum consuetudo in hac re sit illa, quæ totum dominatur, & regit vt post alios plene tradit *Io: Baptista Costa in tract. ant sciebat aut ignorabat in exaduerso allegat. dist. 1. centur. 1. n. 19.*

Consuetudo verò ista vltra, quod vti generalis asseritur à prædictis DD. quibus vti eximijs est omnino deferendũ, adeo vt Aduersarijs contrarium asserentibus incumbat onus illud probandi, vt relictis generalibus punctualiter
24 dicit *Aldonin. dict. cons. 12. n. 20.* Aperte remanet probata in presenti ex quadraginta tribus sententijs Tribunalis Iustitiarorum Vrbis in particulari Summario datis ab Anno 1575. vsque ad Annum 1657. & sic per annos 82. promulgatis in quibus semper, & inconcusse apparet seruatum, vt in huiusmodi, arborum plantatione relinquantur dumtaxat palmi tres; Quæ sententiæ cum sint plures, & emanatæ in contradictorio Iudicio, nedum illam optime probant verum etiam efficiunt notoriã, & vniuersalem, quibus stantibus satis est illam allegare nec vllam aliam probationem requirit, vt post innumeros, quos cumulat plenè in similibus terminis firmat *Rota coram Eminentiss. Domino Card. Celso citat. dec. 375. n. 14. & seq.*

Quod autem dictum spatium trium
25 palmorum sit in casu nostro relictum, Vltra quod ita præsumitur, vt testatur *Vicecomes Placentin. in suo tract. de mensur. pag. 193. vers. quandoq;* exprese dicente, quod qui plantauit arborem, debitum spatium reliquisse præsumitur, quia in dubio omnis actus presupponitur factus secundum Iuris dispositionem, & faciunt *Neuiz. allegat. cons. 58.*
26 *sub n. 5. Federic. Scot. respon. 6. n. 25. tom. 2. lib. 2. & Michael Gaccia in respons. impress. penes Ruginell. de arbor. cap. vlt. n. 154.*

Satis colligitur ex declaratione facta à q. Antonio Vrsino auctore D. Bartholomei Aduersarij in qua expresse fatetur Dominos de Grottis esse Dominos nedum sæpis verum etiam trium palmorum intra ipsius Vineam ibi: *declaraui etc. detta fratta integramente spettare al detto Sig. Nicolò Grotti, e suoi etc. anzi detto Sig Nicolò hauere tre palmi di terreno verso la Vigna d'esso Sig. Antonio etc.* Cum autem arbores sit plantata in ipsa sæpe necesse fatendum est distare tres palmos à Vinea Aduersarij cum illud spatium à nostr. Principali possideatur, vt patet ex dicta confessione quæ locum habet etiam contra Dominum Bartholomeum Aduersarium,
27 cum confessio Auctoris semper noceat successori, nec ab eo vmquam valeat impugnari vt in puncto tradit *Gionagn. cons. 30. sub. n. 20. vers. quinto deniq. lib. 1.* & generaliter *Rot. coram Coccino dec. 152. n. 1. vers. et hæ cõfessiones et dec. 181. n. 1. coram Buratt. dec. 243. n. 3. et in recc. dec. 119. n. 1. par. 2. et dec. 578. n. 2. par. 4. cum alijs in Romana Legati 22. Iunij 1650. §. neq; in alterius præiudicium coram bo. me. Card. Corrado impress. post Bonden. collect. legal. dec. 13. n. 4.*

Hincque penitus excluditur prætensio, quod sæpes sit in confinio: nam si in confinio posita extitisset, Auctor D. Marchæ non declarasset illam totaliter, & integrè spectare ad D. Grottum
28 prout fecit cum id, quod in confinio est, commune vtrique Vicino sit, ex quo fines etiam vtriusque occupet, vt probat I.C. *in l. Arbor. ff. comm. diuid. & in l. illud ff. pro Socio & facit l. adeo 7. §. fin. ff. de acquir. rer. domin. cum alijs. per Harprecht. in §. si Titius alienam 31. n. 6. & seq. de rer. Diuis. Bacchou. in Not. & Animaduers. ad Trentler. vol. 2. disput. 20. thes. 5. litt. D. vers. alia hic occurrit. Althus. lib. 1. Dicæolog. cap. 39. num. 28. Ruginell. de arbor. cap. 3. per tot. & praesertim n. 7. & seq. Ioannes Baptista Gargiar. cons. 92. n. 9. lib. 1. Georg. Martin. in contrar. non contrar. disp. 2. th. 24. Hieronymus Magg. lib. 4. Mascellan. cap. 7.*

Pon-

Ponderatis præsertim verbis illis eiusdem declarationis *intieramente* 29 *spettare*, quæ important plenitudinem, & totalitatem Dominij nullam pænitus patiendo diminutionem, & restrictionẽ *Menoch. conf.687. n.43.& conf.918.n.3. Rot. in rec. dec.300. n.10.p.1. cum alijs per Barbof. dict.167.n.1.& seq.* & illis alijs *hauere tre palmi* quæ pariter ad plenum Ius, & dominium referuntur, Imo etiam ad possessionem *l. habere verbum 188. ff. de Verbor. signif. cum alijs per Gionagn. conf.63.n.2.lib.1. Gratian. discept.372.n. 20. & discept.838. n.6.14.& 16. Valasc. consult. dec.79.n.2. Rot. coram Buratt. dec. 214.n.5.& dec. 236. n. 2.* Cum verbum *habere* semper cum effectu sit intelligẽdum *l. nomen filiarum 164. vers. habere vbi Alciat. ff. de Verbor. significat. Corat. in l. filium quem n.60. C. fam. Ercifcund. Sola ad Constit. Saband. tit. de feud. in §.*
30 *quas quidem n. 4. Catheran. conf. 37.n.* 19. cum alijs per *Petrum de Vrries in repet. ad Rit. Magn. Cur. Vicar.* Neapol. *235. p. 2. n. 298. & seq.*

Nec obstat, quod Iudex Burgi in prima sententia cui innititur D. Martia nostra Principalis enunciauerit Arbores controuersas fuisse plantatas in sæpe
31 existente in confinio Vinearum; Quia Iudex ita loquendo in sententia non dispositiuè, sed enunciatiuè, vt iam dixi fuit loquutus, nec ideo illa verba possunt vllatenus nocere nostræ Principali, quia verba dispositiua sententiæ non enunciatiua Partibus præiudicant, & attendenda sunt *Contard. de momentan. possess. limit.2.§.5.n.19. Scacc. de appellat. q.17. limit.6. Membr.9. n.9. Rot. dec.34. n.12.p.2.& coram Buratt. dec. 843.n. 4. cum alijs per* Adden. *ad Gregor. dec.522.n.* 11. Maximè quando pro vt hic dubitatur de enunciato, quo casu enunciatiua nullum probationis gradum constitue-
32 re valet *Rot. in rec. dec. 12. n. 5.p.3. dec. 53.n.11.p.4. tom.2. dec.119.n.14.p.5.& dec. 245. n. 37. par.* 8.

Minus faciunt verba illa apposita in supradicta declaratione facta inter Auctores vtriusque partis *la fratta che stà, e diuide la Vigna d' esso Antonio, e quella del Sig. Nicolò.* Quia statim post illa Antonius addidit illa alia declaratoria, quod sepis integraliter spectet ad ipsum Grottum Imò quod vltra illam habet tres palmos terreni versus Vineam ip-
33 sius vicini, vt iam diximus, & sic nulla ex eis valet deduci consequentia declaratoria confinium. Verba enim sequentia declarant restringunt, & moderantur antecedentia *Rot. coram Eminentiss. D. Otthob. dec.61. n.9.& dec.76. n.7.& 8.& in rec. dec.709. n.8. par.1. dec. 294.n.6.p.2. dec.194. n.55. part.5.*

Nullius pariter momenti est id, quod dicitur ad rectam lineam eiusdem sepis in parte superiori adesse murum, qui à Partibus fuit declaratus communis siquidẽ supplicamus animaduerti, quod Vrsinus Auctor D. Aduersarij fabricauit dictum murum in loco, in quo prius existebat, & continuabat dicta sepis D. Grotti petita prius licentia, & permissione ab ipso Grotto, qui illam concessit multis intercedentibus pactis, & conuentionibus, & signanter quod Vrsinus teneretur murum illum non solum suis sumptibus fabricare, sed etiam in casu quo rueret, vel in totum, vel in partem semper suis expensis reædificare ita quod hoc faciendo *detto Signor Antonio possi appoggiare e godere detto muro come commune*, ex quibus apparet Grottum concessisse dictam partem sepis Antonio Vrsino pro ædificando muro non quidem, vt sibi præiudicaret quoad Dominium reliquæ partis, & consequenter trium palmorum terreni vltra illam, sed quia illa, mediante dicto muro amplius
34 non indigebat, quo quidem muro voluit Vrsinum posse vti *come commune*, non quia esset talis sua natura, sed in recompensam expensarum factarum ab eodem Vrsino in illius constructione *à tutte sue spese* consideratis præsertim illis verbis: *come commune*, quæ important solummodo fictionem, & similitudinem, quia si esset verè talis non esset opus, quod intelligeretur vti talis, vt ratiocinatur *Spad. conf. 369. n. 10. lib. 2.*

Cessat demum id quod dicitur de præsumptione Iuris iuxta quam sepis
35 in dubio censetur posita in confinio. Quia vltra quod *Ruginell. in tract. de Arbor. cap.7. n.87.* & alij in decisione citati nituntur illis verbis legis Solonis in principio *d. l. final. ff. fin. regund.* relatæ ibi: *Si quis sepem ad alienum præ-*

dium fixerit, infoderitque terminum ne excedito, vt eadem met Rota animaduertit, quæ quidem verba nullatenus de ſepe poſſunt prædicari, cum verbum illud *Aemasiam* in illa poſitum non *Sepem* ſit vertendum, vt ex *Ruginello* poſuimus, & incautè fecerunt interpretes omnes, ſed *maceriam* intelligendo nempè de muro ex ſicco lapide, & temerè collecto ſeu cõpoſito, vt pleniſſimè obſeruarũt viri duo clariſſimi, & his in rebus verſatiſſimi *Claud. Salmaſius in Mi-*
36 *ſcell. defenſion. ad obſeruat. in Ius Acti cum & Romanum cap. 13. & Aegid. Menagius Iur. Ciuil. Amænitat. cap. 33. §. Solon. apud Gaium.*

Animaduertendum, quod nos non ſumus in re dubia, & æquiuoca vt ex-
37 aduerſo ſupponitur, ſed ſtantibus preſumptione Iuris, & partium confeſſione ſupra recenſitis in re ſatis clara, & manifeſta quod nempe noſtra ſepis, & arbores ſunt poſitæ in noſtro terreno, & vlterius D. Martia habet tres palmos terreni intra Vineam Domini Aduerſarij, nec proinde eſt opus vlla præſumptione, & coniectura cum præſump-
38 tio cedat veritati *Rot. coram Gregor. deciſ. 416. n. 6.* & in claris non ſit opus coniecturis *l. ille aut ille ff. de legat. 2.*

Nec obſtat; quod iu ſupradicta declaratione poſt illa verba, *hauere tre palmi &c.* ſubſequantur illa alia, *e quelli godere, e poſſedere ſola per riſare, & accomodare la fratta*; Ex quibus videtur illos tres palmos in illa expreſſos fuiſſe conceſſos Dominis de Grottis potius iure ſeruitutis, & ad certum, & determinatum effectum, quam Iure Dominij attenta natura illius taxatiuæ *ſolo* quæ eſt excludere omnia alia iuxta tradita
39 *per Surd. conſ. 572. n. 46.* Tum quia iſta non eſt tranſactio, ſiue noua conceſſio, vt exaduerſo dicitur, ſed declaratio Vrſini ad fauorem DD. de Grottis, vt iam diximus & colligitur ex illis verbis *ſpontè &c. declaravit &c.* in principio ipſius Inſtrumenti, & illis in fine periodi. *E così detto Sig. Antonio per la verità dice e dichiara*, & proinde Vrſinus per eam nihil poterat veteri dominio eorumdem Dominorum de Grottis præiudicare, nam, qui declarat nihil de nouo addit ſiue dando ſiue auferendo
40 *l. hæredes palam §. ſi quid poſt in fine ff. de Teſtam. cum concordant. adduct. per Barboſ. Axiom. 66. n. 1. & ſeq.*

Tum quia ſtantibus ſupradictis verbis generalibus *intieramente ſpettare, et hauere tre palmi* plenum Ius, & dominium importantibus, quæ præcedunt, & ſunt poſita antecedenter ad illa ſpecialia *ſolo per accomodare, o riſare la fratta*. Iſta ab illis recipere debent declarationem, & ampliationem, non autem illa reſtringere, & coanguſtare, quic-
41 quid eſſet dicendum quando verba ſpecialia præcederent, generalia autem ſequerentur iuxta diſtinctionem *Bart. in l. donationes §. ſpecies n. 1. ff. de donat.* quam communiter à DD. receptam teſtantur *Giouagnon. conſ. 63. n. 24.* vbi egregie id firmat, reiecto *Laderchio conſ. 32.* ac alijs in hoc ſubtilizantibus, *et Polydor. Ripa obſeruat. 64. n. 7. et 8.* vbi quod aliter ſibi nequit perſuadere. Et facit etiam *Gloſſ. in l. ſimiliter C. de Iur. dotium* in qua expreſſe dicitur, quod ſi quis habet ex conceſſione duos pedes terreni, vt ſolum proiciat aquam, non Ius ſeruitutis aquam proijciendi, ſed plenum dominium conceſſum videtur quia principaliter conſideratur id quod in oratione præceſſit.

Tum demum, quia illa verba, *Solo per accomodare ò riſare la fratta* fuerunt
42 addita ratione frequentioris, & communioris vſus, & praxis relinquendi in plantandis ſepibus dictum ſpatium ad effectum illas reficiendi, vt bene demonſtratur in facto, quibus ſtantibus dictio *ſolo* nullatenus poteſt reſtringere antecedentem diſpoſitionem generalem, vt egregie tradit *Grat. diſcept. forenſ. cap. 121 n. 20.*

Et hinc ceſſat pretenſa iniuſtitia ſententiarum quoad fontes, & foueam cum illud ſpatium trium palmorum pertineat ad D. Martiam noſtram principalem, Iure dominij, non autem Iure ſeruitutis, vt exaduerſo ſupponitur, quo
43 ceſſante debet ceſſare Iniuſtitia ſuper eo fundata *Surd. conſ. 150. n. 78. Rot. coram Seraph. deciſ. 829 n. 6. et in rec. dec. 590. nu. 2. in fine par. 2.*

Cæterum in caſu noſtro tollitur omnis difficultas animaduertendo, quod agitur de arboribus vetuſtiſſimis, non de

de recenti, sed longe ante patientibus, & acquiescentibus Authoribus D. Ad-
44 uersarij plantatis, vt in facto bene ponderatur, quibus stantibus hodie non potest amplius ab ipso peti, quod extirpentur iuxta *gloss. in l. Meniana verb. determinetur C. de Aedific. priuat.* quam sequuntur Communiter DD. vt tradit *Nenizan. cons. 58 num.* vbi quod cum ea transeunt omnes, nec vllus iam impugnat cum alijs apud *Surd. cons. 233. n. 6. Giouagn. cons. 30. n. 18. et seqq. lib. 2. et Io. Bapt. Costa in tract. aut sciebat aut ignorabat distinct. 1. num. 2. et 3. Caualcan. de Brach.* Reg. *par. 6. sub n. 622. et Piag. de Iure consuet. quaest. 11. n. 489.*

Parum obstantibus quae dicuntur de praescriptione non admittenda in hac
45 materia *ex Ruginell. de Arbor. cap. 7. n. 27. et seqq.* propter naturalem motum eorumdem arborum, cum numquam maneant in eodem statu. Quia omisso quod *Ruginel.* scripserat contra Communem DD. omnium assertionem, vt tueretur propriam causam, nec proinde magni aestimari debet ipsius auctoritas iuxta tradita de similibus Doctoribus *per Rot. in rec. dec. 438. n. 10. 12. et 13. p. 9.* relictis illius argumentis vti leuibus, & parui momenti quae hic non refert discutere; Respondetur nos non
46 agere vigore praescriptionis, sed ratione longae acquiescentiae, & taciturnitatis auctoris D. Marthae, cuius acquiescentiam, & patientiam hodie ipse nequit reclamando impugnare, vt punctualiter firmat. *Giouagn. d. cons. 30. sub num. 20. vers. quinto denique lib. 2.*

Ex quibus &c.

R. P. D. TAIA
Veliterna Retractus
23. *Ianuary* 1668.

ARGVMENTVM.

Agitur de Peritorum examine, eiusq; validitate, nec non de Apostolico Breui statuto particulari deroganti.

SVMMARIA.

1 *Peritis a iudice electis est standum.*
2 *Peritorum post secundam electionem non est locus vlteriori.*
3 *Periti indifferenter a iudice non admittendi.*
4 *Aestimator de aestimatione legaliter facienda iurare non tenetur.*
5 *Periti a iudice sunt examinandi, eorumque relatio est probanda: sed limita hoc n. 7.*
5 *Peritia absque iuramento sunt irrita.*
7 *Breue Apostolicum non publicatum nec vsu receptum, minime habendum est in consideratione.*
8 *Derogare potest Papa speciali statuto, clausulis praecipue, quorum tenores &c.*

DECISIO XXXV.

OB discordiam Camilli pro Eminentiss. D. Cardinali, & Io. Francisci pro Petro Paulo Peritorum, etiamsi Antonius tertius peritus eum Camillo concordaret, tamen quia extra regulam Peritorum de aliena peritia retulerat, decisum fuit 9. Aprilis 1666. non esse faciendum instrumentum venditionis horti, sed postea ad mandatum Rotae ab Eminentissimo D. Card. electo Francisco vno inter plures peritos propositos à Petro Paulo, illoque bene referente recessum fuit à decisis 12. Nouembris 1666. Hinc orto dubio an primo, vel secundo decisis standum sit, eoque proposito 19. Ianuarij, & reproposito 11. Martij, & prima Iulij 1667. & 13. Ianuarij presentis, cum instaret Petrus Paulus pro admissione articulorum, & examine testium ad reprobandam peritiam Francisci, Domini mandarunt vtrumque dubium hodie proponi, & primo ac praeiudiciali reiectis articulis in secundo principali. DD. responderunt standum vltimo decisis.

Quia relatione Periti à iudice electi in quem partes consenserunt deferen-
1 dum esse ait *Rota dec. 44. n. 7. p. 11.* maxime tribus concordibus vt supra, post secundam electionem peritorum non sit amplius locus vlteriori electioni ad
2 euitandum processum in infinitum. *Grat. disc. 600. n. 3. Querard. for. contr. 18. n. 56. cum adnot. ad Buratt. dec. 70. in fi. vers. et facta secunda peritorum deputatione.* Vnde pro vero praetio *ad l. inter hac verba 179. ff. de verb. signif.* vera-

raque æstimatione *ad gloss. vlt. l. 1. ff. de in lit. iur.* adhuc in ore duorum, vel trium etiam testium stat omne verbum Euangelico *oraculo S. Matthæi cap. 18.*

Et quanquam aliquis putaret ex recensito, vt supra facto posse procedi ad electionem alterius periti, quia reiectis primis Camillo, & Io. Francisco vti discordibus, & Antonio male referente, ac suspecto, remanêret solus Franciscus qui licet tertius, ordine electionis primus, & vnicus in legali peritia æstimatione censendus sit.

Attamen DD. visum est vtrumq; magnifaciendum idem arbitrium antecedentium, & à tribus diuisim sicuti coniunctim relatum fuisse idem pretium scutorum 900. & quando etiam Franciscus postremo electus censendus esset in æstimatione primus, & vnicus, nihilominus DD. maxime placuit doctrina *Felin. ad cap. 4. de probat. num. 11. vers. sed quia D. mens.* monentis Iudices
3 vti debere moderamine adeo quod non admittant indifferenter secundos peritos &c. & in hoc casu si vnquam alias peritum nouum non esse admittendum cum Peritia Francisci concordet cum alijs licet diuers. rationibus, & causis, eorum peritia DD. non satisfecisset.

Opponebant informantes pro Petro Paulo nouissimam istam æstimationem defectuosam esse in iuramento vtpote quod teneatur æstimator iurare de æsti-
4 matione legaliter facienda *ad l. comparationes 20. ibi nisi iuramento antea præstito ab his fuerit affirmatum quod neque lucri causa, neque inimicitys, neque gratia tenti ff. & C. de fid. instrum. Bart. in repetit. l. 3. C. de pignor. n. 29. à vers. erit igitur ordo. Cagnol. ad l. 2. C. de rescind. n. 58. Pinell. cap. vlt. n. 3. vers. et iurabant se recte arbitraturos p. 3. Lup. de Vsur. comment. 2. n. 143.* vbi de forma. *Mascard. de probat. conclus. 653.* ab initio etiam vbi Peritus assumptus est à partibus de mandato Iudicis, quin etiam de mandato Principis, vt *ad tex. §. his illud l. 6. C. de secund. nupt. declarans Bart. ad l. Theopompus ff. de dote præleg. n. 8. vers. contra prædicta. Butr. ad cap. veniens ad nos de testib. vers. quando. Felin. ad d. cap. 4. n. 9. vers. fallit secundo, & ad cap. 9. de præscript. n. 5. à vers. & forte videtur.*

Et generalius replicabant huiusmodi genus probationis per Peritos esse de sui natura fallax ita vt Iudex semper debeat laborare in probatione quæ fit per Peritum, vt possit habere maiorem
5 certitudinem, inquit *Grat. discept. 263. n. 23. Sangeler. ciuil. quæst. 107. num. 24. Rota dec. 328. n. 31. p. 11.* Et quod interrogandi sint Periti, & cogendi ad declarandam suam relationem adeo vt relatio nulla sit, si Iudex Peritos non examinauerit, & de hoc examine constet ex actis tenuerunt nonnulli apud *Sangeler. d. quæst. 107. n. 22.*

Sed responsum fuit quod, cum vltimus Peritior in acta relationis iurauerit
6 aliud instrumentum non requiri, & in effectu modernioribus irritas solas esse peritias sine hoc iuramento in actu relationis ad *tex. d. §. his illud & ibi gloss. sacramento et ibid. Bart. n. 5. ibi: Potest etiam dici quod isti iurabunt officium eius commissum facere legaliter, et bona fide, et tunc non erit necessarium aliud iuramentum. Tiber. pract. Iudic. cap. 43 n. 2. ibi: Agrimentores qui possunt coram iudice* fines seu terminos, ac demũ præuia illorum relatione iure iurando apud acta &c. *lib. 2. & similiter Ridolphin. prax. iudic. cap. 8. a n. 115. p. 1.* & ita quotidie practicari vt in peritijs hoc solum iuramentum exigatur; Et quantum
7 ad interrogationem Periti DD. obseruarunt ex allegatis doctrinis posse iudicem si velit interrogare, accedente legitima causa, non autem id lege caueri vt apud *Sangeler. in d. q. 107. n. 22.* vbi testatur etiam in illis partibus contrarium seruari, & cum Peritus in relatione expresserit se totum obseruasse, & computasse tempora, quantitates arborum, non videbatur locus interrogationi, ideoq; standum esse perito, cum semper præferatur testibus etiam si nullam rationem redderet, apud *Grat. discept. 926. n. 16. cum allegat. in alia dec.* hac ipsa die super articulorum reiectione, & vnus ex Dominis singulariter respondit contraria procedere quando constaret de euidenti nullitate vel lesione, & quando non fuisset deuentum ad secundam electionem allegando in-

pun-

puncto : *Quenaft. d. controu.* 18. *n*. 46.

Noua exceptio proponebatur à Petro Paulo ex Breue San. Mem. Pauli V. 31 Ianuarij 1613 super statuto Veliterno 36. de Magistris Viarum lib. 1. cui statuto innititur extensio gratiosa San. mem. Alexandri VII. in gratiam Eminentiss. D. Cardinalis, & prima sententia, videlicet *si quis velit in eadem ciuitate constituere vel reparare, vicinamq; paruam domum, valorem tamen 500 scutorum moneta non excedens, aut hortum vel Casalenum emere voluerit, teneantur DD. etiam si paruam huiusmodi domum inhabitent, aut hortum seu casalenum per se ipsos colant cum augumento vltra iustũ pratium octo pro centenario dicti pretij, vendere, et ad vendendum cogi possint et valeant, seruata in reliquis forma statuti* &c. cui adijciebatur ius commune in *l. siquis sepulcrum* ibi : *ita tamen vt iudex etiam de opportunitate loci prospiciat ne vicinus magnum patiatur detrimentum* &c. *ff. de Relig. et sumpt. funer.* placuerunt Dominis plures responsiones informantium pro Eminentiss. D. Card. Primo quod huic exceptioni non sit locus cum respiciat iustitiam sententiæ super validitate gratiæ retractus quæ transiuit in iudicatum. Secundo quod breue non sit in vsu nec vnquam fuerit publicatum, immo vti expeditum in forma *significanit*, potius fuerit concessum ad petitionem personæ particularis pro priuato interesse, præcipue quod de commissione communitatis non constat neque ex consilio maiore. Tertio quia statutum loquitur limitatiue de pretio paruo domus non excedenti scuta 500. non autem respectu horti. Quarto quia tam Breue quam statutum loquuntur de venditione coacta domus, & horti ad effectum construendi vel reficiendi domum contiguam, quibus omnibus Summus Pontifex derogauit concedẽdo Eminentiss. D. Cardinali retractu horti ad effectum vniendi cum viridario, qui est casus diuersus

8 à comprehensis in Breue vel Statuto: & processit Summus Pontifex specialiter, & independenter à dispositione prædicti Statuti Veliterni, vt fuit resolutum in r. dec. huius causæ coram *Reuerendiss. Ninot.* 28. *Ianuarij* 1664 §. *animaduertebant Domini*. Et demum quia derogatũ sufficienter videtur prædicto Statuto, ac Breui, & literis quibus cumq; Apostolicis in contrarium quomodolibet concessis ex clausula speciali *illorum tenores pro plene, & sufficienter habentes pro expressis*, vt de hac clausula inquit. *Rota dec. 630. n. 37. p. 4. to. 3. & coram Eminentiss. D. Card. Otthob. dec.* 22. *n.* 10.

Et ita vtraque &c.

R. P. D. CARPINEO.
Postea S. R. E. Cardinali
Pisana Tenutæ
30. *Ianuarij* 1668.

ARGVMENTVM.

Confinium certa, & indubitata expressio ex quibus, & quomodo arguatur.

SVMMARIA.

1 *Possessio ex instrumentis, & pluribus affictuum solutionibus probatur.*
2 *Confines ab instrumentis declarantur, quæ sunt concordanda.*
3 *Dictio*. Versus, *& similis non est exclusiua termini designati, sed secundum subiectam materiam interpretanda. & ad locum digniorem refertur: num.* 5.
6 *Aestima pro manutentione plurimum releuant.*
7 *Testes possessionem probant, maxime aduersus inducentem.*
8 *Reintegratio tollitur, & aduersus prinatos* 30. *annorum spatio præscribitur.*
9 *Manutentio ei non debetur, qui tempore mota litis non possidebat.*
10 *Possessionis generica probatio non attendenda.*
11 *Dictio*, In, *vicinitatem demonstrare potest.*
12 *Terminantis natura est vt confinatum excludat.*
13 *Confines expressi quando non sint indubitati.* Vide n. 15.
14 *Finium expressorum inclusio non recipitur quando intra eosdem alij sunt possessores.*
16 *Loquutio indefinita restricta ad certum locum, totum comprehendit.*
17 *Fouea partis locatio quid. inferat.*

con-

18 *Conducens ab alijs fatetur se per antea non possedisse.*

DECISIO XXXVI.

IN graui, ac diu agitata controuersia inter mensam Primatialis Ecclesiæ Pisanæ, & D. Ducem Saluiatum primum fauore mensæ pronunciauit in Summarijssimo Reuerendiss. Nuntius, sed assumpta postmodum cognitione possessorij plenarij sententiam illam reuocando manutentionem, ac reintegrationem concessit D. Duci ad omnes Tenutas longo temporis spatio à Ministris Magonæ Pisanæ in conductionem retentas exceptis illis, quas vocant *Poggio à Padule, Pecoreccia, & Lamatrincabonaldi*: in quibus iura solummodo petitorij D. Duci reseruauit.

Verùm causa ista ad Rotam delata, & pluries sine resolutione proposita, vt expeditior euaderet, demandata fuit R. P. D. meo Taiæ confectio Plantæ, qui præuio accessu ad loca controuersa, ea, qua solet solertia, & rectitudine, confusi situs denominationes omnes, & cohærentias, non solum curauit in accessu distinctè adnotari, sed etiam in accurata delineatione Mappæ oculis quodammodo DD. subijcere; Cum verò suspenso petitorio, licet de possessione ageretur adhuc probationes super ea hinc inde congestæ, vna cum varijs facti circumstantijs, ac Iuris allegationibus in ingentem scripturarum molem excreuissent, eas omnes in compendium redactas docto, elegantique discursu explanauit R.P.D. meus Gourlemont, tunc huius Causæ Ponens, ac clara Metodo distinctiores reddidit; Vnde resolutio Causæ tanto studio, tantisq; laboribus maturata prodijt in lucem sub die 17. Nouembris 1664. in qua dictum fuit, non constare de re iudicata, ex optimis decisionis tunc æditæ fundamentis, quibus sub die 22. Ianuarij 1666. denuo approbatis, tandem lata fuit sententia Mensæ fauorabilis, ac illi decreta manutentio in possessione Paludis, ac totius Foueæ Magnæ, ad quas disputatio restricta fuerat.

De huius igitur sententiæ viribus, cum hodie quereretur coram me, visum fuit illas omnino subsistere, ac exinde sententiam esse confirmandam; Siquidē cum huius Iudicij præcipuum fundamentum sit possessionis probatio, præualuit illa, quam super his duobus corporibus exhibuit Mensa Archiepiscopalis, desumpta primum ex nouem locationum Instrumentis, in quibus cum alijs tenimentis locata legitur Palus controuersa, & per hæc præcisa verba comprehenditur etiam Fouea magna. Ibi, *Comprehendendoui ancora la Fossa magna*, quæ iuncta solutione affictuum, de qua constat ex partitis librorum socialium optimè probant possessionem *Bart. aliique scribentes in l. qui vniuersas §. Quod per Colonum ff. de acquir. poss. Angel. in l. quadam mulier n. 3. ff. de rei vindic.* quando præsertim sunt plures, & 1
per tempora successiua, & antiqua, quia tunc etiam sine actione probarent contra tertium ex decisionibus adductis per *Add. ad Buratt. dec. 263. n. 10.*

Quæ Instrumenta, licet non exprimant confines speciales, recipiunt tamen, declarationem à decem alijs antiquioribus, in quibus apparet, Archiepiscopum pro tempore Pisanum vsque ab anno 1197. concessisse habitatoribus Villæ de Malauentre, vsum pastoralem, ac Piscariæ, expressis specialibus Confinibus per hæc verba. *Tenet vnum cap. in via de Nodica, in Vetriceto vsque ad Poppium de Migliarino ad Vncile de lacu vsque ad Fossam nouam, & ad Trincabonaldi & à Termino Campi Siluestri vsq; ad Fossam Starnisianam.* Quæ confinia ad vnguem fuerunt repetita in laudo anni 1342. ac in successiuis nouem renouationibus factis ab eadem Mensa fauore eiusdem communis de Malauentre, donec anno 1540. de bonis prædictis Mensæ deuolutis, transactum fuit inter Communitatem, & Archiepiscopum, in qua transactione denuò dictis Hominibus concessis Stariolis 916. expresè dictum fuit Padule remansisse dicto Reuerendiss. Archiepiscopo, qui vlterius ex benignitate concessit supranominatis Hominibus Ius piscandi in Fouea magna.

Non obstante, quod in illis bona locata posita dicantur in Valle Serchij

ver-

versus Migliarinum, quasi quod propter illam dictionem *versus*, excludatur Palus, de qua agitur, à Tenuta Migliarini, ad *dec. Seraph. 167. n. 1. & 2.* Quia
3 non semper huiusmodi, & similes dictiones sunt exclusiuæ termini designati, sed plerùmque veniunt, secundum subiectam materiam interpretandæ, vt animaduertit *Decian. resp. 22. vers. non obstat lib. 1.* Et sicut in concordi descriptione Confinium Tenutæ Migliarini, admittitur in illa comprehendi duo alia corpora, nempe Podium Paludis, & Pecorecciam in eisdem locationum Instrumentis, sub hac dictione pariter enunciata, ita controuerti non debet, comprehendi posse Paludem de qua agitur, vt optimè ponderat *prima deci-*
4 *sio §. nec ex eo cum duobus seqq.* Quod certius apparet ex confinatione, de qua in adductis antiquioribus scripturis, quas in simul coniungi, & concordari, vt omnium appareat sensus voluit, recedendo ab alia decisione *Rota coram eodem Seraph. dec. 491. n. 1.* & euidentius ex specifica conductorum declaratione qui soluendo pensiones Mensæ expresserunt, pro affictu Migliarini, vt per *glos.*
5 *in l. Quamuis §. si cōductor vers. retinet ff. de. acquir. poss.* aduertit *D. meus de Bourlemont. in suo Discursu §. Praterea possessio*, & conclusum est dictionem hanc potius referri ad Ecclesiam S. Nicolai de Migliarino, vti ad locum digniorem, quàm ad ipsam Tenutam ex *Decian. add. resp. 22. n. 27. vers. non obstat lib. 1. & comprobat prima decisio §. Spreta*.

Accedunt pro corroboratione huius possessionis Mensæ adnotationes existentes in æstimis asseruatis in publicis officijs Ciuitatum Florentiæ, & Pisarum, in quibus Fouea magna enunciatur tanquàm de pertinentijs Archiepiscopatus *primo Summar. Mensa n. 6.* illaque particulariter describitur Mensuræ stad. 176. eodem *Summar. n. 7.* & pro termino diuisorio inter bona D. Ducis assignatur via, quæ à Turri di Filicaia per medium luci, tendit ad lacum Mac-
6 ciucculi eodem *Summ. n. 18.* Quæ æstima quidquid esset ad alium effectum, certè ad hunc manutentionis concludenter probant possessionem saltem donec contrarium ab alia parte iustificetur *Menoch. de retin. remed. 3. n. 570. Rot. coram Buratt. dec. 690. n. 283. & coram Card. Seraph. dec. 1061. n. 5. cum in Ariminen. fideicommissi 14. Martij 1640. & 18. Iunij sequentis anni coram Reuerendiss. D. meo Decano*, Cumquè plura sint, publica auctoritate confecta, atque in officio Magistratuum asseruata, indubiam fidem merentur ex relatis in *cit. Ariminen. fideicommissi, qua est dec. 205. n 6. p. 8. rec.* & de æstimis Pisanis testatur Ansaldus Doctor Pisanus *cons. 41. n. 55.* Maximè cùm tàm à D. Duce, quā etiā à Mensa fuerint mediāte solutione Collectarū approbata *Menoch. cons. 147 n. 53. lib. 2. Seraph. dec. 505. n. 1 & per tot.*

Huic irrefragabili demonstrationi adiungitur dictum sex Testium examinatorum in iudicio Summarijss. in proc. illius Iudicij *n. 11.* & à D. Duce in hoc iudicio reintegrationis reproductorum proc. fol. 682. & totidem examinatorum in hoc met iudicio, cum interrogatorijs eiusdem D. Ducis, qui vno ore concordant Mensam possedisse, & locasse Paludem, & Foueam magnam, & descriptis finibus bonorum controuersorū in hoc conueniunt viam S. Nicolai fuisse semper & esse diuisoriam inter Tenutam DD. de Saluiatis, & Mensæ Archiepiscopalis, quorum depositio remanet hodie confirmata à consimili depositione aliorum quatuor Testium ab eodemmet D. Duce inductorum, & hoc idem per hæc verba præcisa referentium. scilicet. *Che la strada, che và alla Chiesa di S. Nicolò diuide il Poggio à Padule da i beni del Sig. Duca, & i Beni di Monsig. Arciue-* 7
scouo à partirsi dalla Torre Filicaia, caminando per la sudetta Strada di S. Nicolò verso il lago, tornano à man manca Summ. Mensa Additionali n. 6. Ex quorum depositione concludenter possessionem probari tradunt *relat. per Mascard. de probat. concl. 1202. per totam, ac per Posth. de manut. obseru. 19. n. 1. vers. & quod Testes, & per Rot. dec. 434. n. 5. p. 9. rec.* Maximè contra inducentem ex allegatis in *Ciuitatis Plebis Cappellania 23. Febr. 1663. coram Reuerendiss. D. meo Ninot. Episcopo Gerundensi.*

Hinc visum est probationibus Mensæ comparari nullo modo posse proba-

n tio-

tiones à D.Duce adductas, licet pluri-
bus innixas antiquissimis documentis,
in quibus confines portionis Liuellariç
in locationibus factis à Prioribus pro
tempore S. Nicolai hoc modo expri-
muntur. *Tenet vnum caput in Mari,
aliud partim in lacu de Maciuccoli, par-
tim in Fouea magna, latus vnum in Fossa
noua, aliud in Terra Nobilium de Orlan-
dis Summ.D.Ducis impresso n.1. vsq; ad*
19.Et confines portionis liberæ in mul-
tis etiam antiquis locationibus, alijsq;
actibus gestis ab illis de Orlandis tunc
possidentibus taliter exprimuntur. *Te-
net vnum caput in Storregiana, partim
in Terra Nobilium de Caprona, aliud ca-
put in Terra Ecclesiæ S. Nicolai de Mi-
gliarino, & latus vnum in Fouea magna,
eodem Summ.impress.n.21.& tribus seqq.*
inferendo ex hoc, quod sicuti vna, & al-
tera pars tractu temporis peruenerat in
Scristorium auctorem D.Ducis, ita ille,
& Successores illius totum hoc teni-
mentum sub communi nomine de Mi-
gliarino possidendo, illudq. integrè in-
tra quoscunq; suos confines vna cum
omnibus Iuribus, & pertinentijs locan-
do anno 1533.Duci Alexandro de Me-
dices, & postmodum Socijs Magonæ
Pisarum, fines suos, secundum enuncia-
tas expressiones ita protenderint vt cõ-
trouersam Paludem, & Foueam neces-
sario in prædictis affictibus incluserint.

Quando quidem pleraq; ex Instru-
mentis respiciunt petitorium, & si ad
probationem possessionis essent refe-
renda, illam solum concluderent ante
8 annos 40.à tempore motæ litis; Cumq;
ex Iuribus Mensæ supra ponderatis
constet interim de illius continuata
possessione, vtrumq; remedium reinte-
grationis, & possessionis D.Duci in sẽ-
tentia de partibus concessum excludi-
tur. Tollitur enim reintegratio, & præ-
scribitur aduersus priuatos spatio 30.
annorum iuxta opinionem *Rot. de qua
in notissima dec. Card. Seraph. 1360. per
totam, & in dec.97.n.1.p.1.& 21.n.2.p.4.
tomo 2.& 535.n.9.p.4. tom.3.rec.cum alijs
congestis in Portuen.Tenutarum 18.Iunij
1666.coram Reuerendiss. D.meo Decano*
9 *in fine*, & manutentio ei non debetur,
qui tempore motæ litis non possidebat
*Bart. in l.1.§.fin.n.10.ff.uti possid. cum
vulgatis.*

Præterea in concursu Mensæ suam
possessionem in his duobus corporibus
iustificantis per actus speciales super
illis gestos attendenda non est probatio
possessionis genericè, & argumentatiuè
ex doctrina *Innoc. in cap. Auditis verb.
exceptione n. 4. de præscript. Mascard. de*
10 *probat. concl. 1193. n.18.cum alijs addu-
ctis in p.dec. D.mei de Bourlemont. §.Cæ-
terum.*

Porrò respectu Foueæ enunciatæ in
illa confinatione generali sub dictione
In scilicet *vnum latus in Fouea magna,*
11 omnis compræhensio excluditur; Quia
illa dictio posita non fuit ad demon-
strandam intrinsecitatem, sed annexio-
nem, & vicinitatem *iux.glos.Magistr.in
Clem.caus. verbo in domo de elect.* & na-
tura termini confinantis, ea est, vt sepa-
ret confinatum, & excludat, *l. cum serua*
12 *ad fin.ff.de contrahen. empt. benè Rot. in
dec. Merlin.600.n.6.& seq.* cum alijs põ-
deratis in discursu §. *secunda præsump-
tionis.* vbi obiectũ deductum ex illa di-
ctione *In* retorquetur ex absurdo, quod
sequeretur ne Mare, & lacus Maciucco-
li pari modo pro confinibus cum hac
dictione designatis comprehendantur
in Tenuta de Migliarino.

Præcipuè quia in Instrumentis per
D. Ducem adductis post generalem
terminorum descriptionem dubitatiuè
subsequuntur clausulæ. *Quantumcumq;
& qualitercumq; sint intra, vel infra di-
ctos Confines, per mensur. vel si qui sint
eius veriores confines, vel si qui alii, & si-
miles &c.* Ex quibus datur intelligi, vel
ipsos contrahentes non habuisse confi-
nes expressos pro indubitatis, & inua-
riabilibus, nec omnia intra illos conten-
ta ad locatorem spectasse, sed ea tantùm
quæ aliunde, quæ per hanc dubiam, &
generalem designationem possedisse
13 comprobaretur, vt præter adductos in
discursu §.26. *notat Alex. cons. 64. n. 8.
vers. Accedit quia lib.4. Paris. cons. 64. n.
28. lib.1. ac probat. Paris. de Put. & Hie-
ronym. de Monte in tract. de finibus ad-
ductis in p.decis. §.præcipuè quia;* Quibus
additur *idem Hieronym. de Monte in eod.
tract. cap.88. sub n.9.*

Vrget insuper limitatio, quæ tradi
solet regulæ desumptæ *ex text. in l. ede
sacra ff. de contrah. empt.* Quod scilicet
præ-

præsumpta inclusio omnium contento-
14 rum intra fines expressos nunquam recipiatur, quoties intra eosdem constet alios adesse possessores. *iux. doctr. Hostien. in cap. nimis n.5. vers. secus quoad possidentem de iur. iur. Surd. cons. 376. n.23. Rot. coram Gregor. decis. 225. nu. 1. cum seq.* & signanter *nu. 5. vers. quia id procedit*, cum alijs relatis *in p. decis. vers. tamen ex præfatis.*

Et profectò alios intra enunciatos confines possidere indubitatum redditur non solum ex ponderatis in discursu *§. 26. vers. sed in præsenti, & in d. p. decis. §. tamen ex præfatis cum sequen.* sed clara partis confessione, quod figuata, in qua constat plures personas, & loca pia possidere sir de pertinentijs huius Tenutæ Migliarini, vt habetur in accessu facto per DD. Auditores Nuntiaturæ, ibi: *Le Terre lauoratiue, che sono di quà dalla detta Fossa* scilicet, *Storregiana, si chiamano Figuata, e sono delle appartenenze di Migliarino, proc. fol.* 4 *&* 38. *& Summ. Mensæ n.* 24. *lit. A. vers. presente il Sig. Francesco*, & clarius ex confinibus concordatis coram R. P. D. meo Taia, vbi datur pro
15 vno ex confinibus Tenutæ Migliarini, Fouea Storregiana vsque ad Pontem, & vsque ad locum, vbi intrat in Trauersagnam *Summ.* D. Ducis impresso *n. 2. vers. tertio, che il letto*; in quo, vt demonstrat planta, includitur figuata, non à solo Duce, sed ab alijs etiam possessa: quod, & apertissimè referunt quatuor Testes ab ipsomet D. Duce nuper inducti *iux.* 8. *Summ. additi Mensæ num.* 4.

Nullum vero fieri potuit fundamentum in motiuo alias pro Conciliatione Iurium vtriusque partis adducto, & modo repetito, ac testium remissorialium depositione roborato, quod nempe meatus Foueæ Storreggianæ pro confine Tenutæ Migliarini concorditer assignatus non defluat, vt planta demonstrat, in Foueam Trauersagnam, sed vltro progrediendo per medium Paludis intret in Foueam magnam, in loco qui dicitur l'Ontanello, ex quo duas quodammodo portiones Paludis, & Foueæ constituunt informantes pro D. Duce, alteram ab hoc, supposito ingressu Storregianæ vsque ad lacum, in qua asserunt verificari fines appositi in illorum scripturis, nempè *Tenet aliud caput in lacu Maciuccoli, aliud partim in Fouea magna &c.* Alteram verò à d. ingressu, citra quam Paludem Malauentris, vocant sitamque dicunt extra Tenuram Migliarini, in qua verificari possint & debeant locationes, & æstima, aliaque Mensæ documenta loquentia de Palude, & Fouea magna.

Quoniam licet hac supposita diuisione videretur prima facie conciliari posse omnes contrarietates, & æquiuoca, (quod alias in causa fuit, vt remissoria concederetur (re tamen exactius hodie maturata) visum est illam nullo modo admitti posse, nam vnica tantum in illis cohærentijs existit Palus, nuncupata quidem di Malauentre, vel ex quò sita est in communi, & Territorio illius loci, vel potius ex quo Homines Malauentri, illam iure emphiteutico Ecclesiæ longo tempore possederunt, sed re vera posita in circumdario Migliarini, quod pariter continetur in generali nuncupatione communis Malauentris; Cumque illa in longitudine ad quatuor milliaria protendatur, vsque ad lacum, vt simili ferè mensura protenditur Fouea magna, dum Mensa vnam, & alteram indefinitè locauit, intelligendum est totam, integramque
16 locasse, nam indefinita loquutio, restricta ad certum locum totum comprehendit, & non partem *Soccin. in l. si quis in totum n. 4. ff. de except. rei iudic. Aretin. cons. 103. n. 3. Dec. cons. 146. sub n. 13. vers. secundo hoc deducitur. Rot. coram Cafar. de Graff. dec. 8. n. 4. de caus. poss. & propr. & in dec. 68. num. 2. post Merlin. de Pign. cum alijs in Calaguritana Cappellaniæ de Alberite 2. Decembris 1609. §. nec obstat coram bo. me. Ortembergo.*

Et iuridicus hic intellectus fomentum recipit respectu Paludis à dicto Testium, qui iux. 105. inter. deponunt Paludem à Mensa possessam habere pro finibus Foueam nouam, terminantem Statum Pisanum cum dominio Lucensium, lacum Maciuccoli, & Lamarina cabonaldi ab æstimis eiusdé hoc idem enunciantibus, de quibus in proc. fol. 279. & 301. Respectu verò Foueæ ab

tiones à D.Duce adductas, licet pluri-
bus innixas antiquissimis documentis,
in quibus confines portionis Liuellariæ
in locationibus factis à Prioribus pro
tempore S. Nicolai hoc modo expri-
muntur. *Tenet vnum caput in Mari, aliud partim in lacu de Maciuccoli, partim in Fouea magna, latus vnum in Fossa noua, aliud in Terra Nobilium de Orlandis Summ.D.Ducis impresso n.1. vsq; ad* 19.Et confines portionis liberæ in mul-
tis etiam antiquis locationibus, alijsq;
actibus gestis ab illis de Orlandis tunc
possidentibus taliter exprimuntur. *Tenet vnum caput in Storregiana, partim in Terra Nobilium de Caprona, aliud caput in Terra Ecclesiæ S. Nicolai de Migliarino, & latus vnum in Fouea magna, eodem Summ.impress.n.21.& tribus seqq.* inferendo ex hoc, quod sicuti vna, & al-
tera pars tractu temporis peruenerat in
Scriptorium auctorem D.Ducis, ita ille,
& Successores illius totum hoc teni-
mentum sub communi nomine de Mi-
gliarino possidendo, illudq; integrè in-
tra quoscunq; suos confines vna cum
omnibus Iuribus, & pertinentijs locan-
do anno 1533. Duci Alexandro de Me-
dices, & postmodum Socijs Magonæ
Pisarum, fines suos, secundum enuncia-
tas expressiones ita protenderint vt cō-
trouersam Paludem, & Fouean neces-
sario in prædictis affictibus incluserint.

Quando quidem pleraq; ex Instru-
mentis respiciunt petitorium, & si ad
probationem possessionis essent refe-
renda, illam solum concluderent ante
8 annos 40. à tempore motæ litis; Cumq;
ex Iuribus Mensæ supra ponderatis
constet interim de illius continuata
possessione, vtrumq; remedium reinte-
grationis, & possessionis D.Duci in sē-
tentia de partibus concessum excludi-
tur. Tollitur enim reintegratio, & præ-
scribitur aduersus priuatos spatio 30.
annorum iuxta opinionem *Rot. de qua in notissima dec. Card. Seraph. 1360. per totam, & in dec.97.n.1.p.1.& 21.n.2.p.4. tom.2.& 535.n.9.p.4. tom.3.rec.cum alijs congestis in Portuen.Tenutarum 18.Iunij 1666. coram Reuerendiss. D.meo Decano*
9 *in fine*, & manutentio ei non debetur,
qui tempore motæ litis non possidebat
Bart. in l.1.§.fin. n.10.ff.uti possid. cum vulgatis.

Præterea in concursu Mensæ suam
possessionem in his duobus corporibus
iustificantis per actus speciales super
illis gestos attendenda non est probatio
possessionis genericè, & argumentatiuè
ex doctrina *Innoc. in cap. Auditis verb. exceptione n.4. de præscript. Mascard. de*
10 *probat. concl. 1193. n.18. cum alijs adductis in p.dec. D.mei de Bourlemont.* §.*Caeterum*.

Porrò respectu Foueæ enunciatæ in
illa confinatione generali sub dictione
In scilicet *vnum latus in Fouea magna*;
11 omnis comprehensio excluditur; Quia
illa dictio posita non fuit ad demon-
strandam intrinsicitatem, sed annexio-
nem, & vicinitatem *iux.gloss.Magistr.in Clem.caus. verbo in domo de elect.* & na-
tura termini confinantis, ea est, vt sepa-
ret confinatum, & excludat, *l. cum serua*
12 *ad fin.ff.de contrahen. empt. benè Rot. in dec.Merlin.600.n.6.& seq.* cum alijs pō-
deratis in discursu §. *secundæ præsumptionis* vbi obiectū deductum ex illa di-
ctione. *In* retorquetur ex absurdo, quod
sequeretur ne Mare, & lacus Maciucco-
li pari modo pro confinibus cum hac
dictione designatis comprehendantur
in Tenuta de Migliarino.

Præcipuè quia in Instrumentis per
D. Ducem adductis post generalem
terminorum descriptionem dubitatiuè
subsequuntur clausulæ. *Quantumcumq; & qualitercumq; sint intra, vel infra dictos Confines, per mensur. vel si qui sint eius veriores confines, vel si qui alii, & similes &c.* Ex quibus datur intelligi, vel
ipsos contrahentes non habuisse confi-
nes expressos pro indubitatis, & inua-
riabilibus, nec omnia intra illos conten-
ta ad locatorem spectasse, sed ea tamē,
quæ aliunde, quæ per hanc dubiam, &
generalem designationem possedisse
13 comprobaretur, vt præter adductos in
discursu §.26. *notat Alex. cons. 64. n. 8. vers. Accedit quia lib.4. Paris. cons. 64. n. 28. lib.1. ac probat. Paris. de Put. & Hieronym. de Monte in tract. de finibus adductis in p.decis.* §.*præcipuè quia*; Quibus
additur *idem Hieronym.de Monte in eod. tract. cap.88. sub n.9.*

Vrget insuper limitatio, quæ tradi
solet regulæ desumptæ *ex tex. in l. ede sacra ff. de contrah. empt.* Quod scilicet
præ-

præsumpta inclusio omnium contento-
14 rum intra fines expressos nunquam recipiatur, quoties intra eosdem constet alios adesse possessores. *iux. doctr. Hostien. in cap. nimis n.5. vers. secus quoad possidentem de iur. iur. Surd. cons. 376. n.23. Rot. coram Gregor. decis. 225. nu. 1. cum seq.* & signanter *nu.5. vers. quia id procedit*, cum alijs relatis *in p. decis. vers. tamen ex præfatis.*

Et profectò alios intra enunciatos confines possidere indubitatum redditur non solum ex ponderatis in discursu §. 26. *vers. sed in præsenti, & in d. p. decis. §. tamen ex præfatis cum sequen.* sed clara partis confessione, quod figuata, in qua constat plures personas, & loca pia possidere sit de pertinentijs huius Tenutæ Migliarini, vt habetur in accessu facto per DD. Auditores Nuntiaturæ, ibi. *Le Terre lauoratine, che sono di quà dalla detta Fossa* scilicet, *Storregiana, si chiamano Figuata, e sono delle appartenenze di Migliarino, proc. fol. 4. & 38. & Summ. Mensæ n. 24. lit. A. vers. presente il Sig. Francesco*, & clarius ex confinibus concordatis coram R. P. D. meo Taia, vbi datur pro
15 vno ex confinibus Tenutæ Migliarini, Fouea Storregiana vsque ad Pontem, & vsque ad locum, vbi intrat in Trauersagnam *Summ. D. Ducis impresso n.2. vers. tertio, che il letto*; in quo, vt demonstrat planta, includitur figuata, non à solo Duce, sed ab alijs etiam possessa: quod, & apertissimè referunt quatuor Testes ab ipsomet D. Duce nuper inducti *iux. 8. Sum. addit. Mensæ num. 4.*

Nullum vero fieri potuit fundamentum in motiuo alias pro Conciliatione Iurium vtriusque partis adducto, & modo repetito, ac testium remissorialium depositione roborato, quod nempe meatus Foueæ Storreggianæ pro confine Tenutæ Migliarini concorditer assignatus non defluat, vt planta demonstrat, in Foueam Trauersagnam, sed vltro progrediendo per medium Paludis intret in Foueam magnam, in loco qui dicitur l'Ontanello, ex quo duas quodammodo portiones Paludis, & Foueæ constituunt informantes pro D. Duce, alteram ab hoc supposito ingressu Storregianæ vsque ad lacum, in qua asseruit verificari fines appositi in illorum scripturis, nempè *Tenet aliud caput in lacu Maciuccoli, aliud partim in Fouea magna &c.* Alteram verò à d. ingressu, citra quam Paludem Malauentris, vocant sitamque dicunt extra Tenuram Migliarini, in qua verificari possint & debeant locationes, & æstima, aliaque Mensæ documenta loquentia de Palude, & Fouea magna.

Quoniam licet hac supposita diuisione videretur prima facie conciliari posse omnes contrarietates, & æquiuoca, (quod alias in causa fuit, vt remissoria concederetur (re tamen exactius hodie maturata, visum est illam nullo modo admitti posse, nam vnica tantum in illis cohærentijs existit Palus, nuncupata quidem di Malauentre, vel ex quò sita est in communi, & Territorio illius loci, vel potius ex quo Homines Malauentri, illam iure emphiteutico Ecclesiæ longo tempore possederunt, sed re vera posita in circumdario Migliarini, quod pariter continetur in generali nuncupatione communis Malauentris; Cumque illa in longitudine ad quatuor milliaria protendatur, vsque ad lacum, vt simili ferè mensura protenditur Fouea magna, dum Mensa vnam, & alteram indefinitè locauit, intelligendum est totam, integramque
16 locasse, nam indefinita loquutio, restricta ad certum locum totum comprehendit, & non partem *Soccin. in l. si quis in totum n.4. ff. de except. rei iudic. Areti cons. 103. n. 3. Dec. cons. 146. sub n. 13. vers. secundo hoc deducitur, Rot. coram Cæsar. de Graff. dec. 8. n.4. de caus. poss. & propr. & in dec. 68. num. 2. post Merlin. de Pign. cum alijs in Calaguritana Cappellania de Alberite 2. Decembris 1609. §. non obstat coram bo. me. Ortembergo.*

Et iuridicus hic intellectus fomentum recipit respectu Paludis à dicto Testium, qui iux. 105. inter. deponunt Paludem à Mensa possessam habere pro finibus Foueam nouam, terminantem Statum Pisanum cum dominio Lucensium, lacum Maciuccoli, & Lamatrincabonaldi ab æstimis eiusdē hoc idem enunciantibus, de quibus in proc. fol. 279. & 301. Respectu verò Foueæ ab

n 2 alijs

alijs æstim's *p. Summ. Mensa n. 7. & 8.* Comprobatque *p. dec. in §. Quia prater, & secunda in §. ex his R. P. D. mei de Bourlemont*, pleniusque ab illis antiquissimis Inuestituris factis à Mensa Hominibus, & Communi Malauentris ab anno 1197. vsque ad annum 1476. In quibus recensentur enunciata Confinia totam Paludem & Foueam includentia, nempe ab Vncile lacus Fouea noua, Lamatrincabonalbi vsque ad Storregianam.

Nihil prorsus obstante contrario argumento ducto ex modica responsione, qua anno 153. & 1564. Fouea locata reperiebatur, inferendo ex hoc non to-
17 tam, sed exiguam Foueæ partem in locationem venisse *iux. trad. per Mantic. de tacit. & ambig. l. 4. tit. 9. n. 8. & per Menoch. de præsumpt. præsumpt. 73. lib. 5.* Quia vel hoc euenire potuit ex varijs temporum contingentijs, vt etiam euenit in pascuis Tenutæ Migliarini, illis ferè temporibus pro solis scutis 68. locatis proc. fol. 245. à tergo, vel potius ex eo quod tunc temporis in Fouea prædicta reseruatum erat Hominibus Malauentris Ius piscandi pro eorum vsu in vim transactionis inter ipsos, & Mensam initæ anno 1540. *et* in proc. fol 169. & *Summ.* Addit. eiusdem Mensæ *n. 6.*

Igitur cum ex prædictis constet probationes Mensæ non in solo angulo Paludis, & Foueæ restringi, sed in toto verificari, subsistit assumptum, quod specifica, & indiuidualis illius possessio absorbeat præsumptiuam illam probationem D. Ducis, quæ ex generalium finium demonstratione dubijs etiam verborum conceptibus enunciata desumi posset, eique sit merito anteponenda ex auctoritatibus superius citatis §. *Præterea, quibus addi potest Rot. coram Durano dec. 458. n. 9. & dec. 272. n. 7. p. 7. rec.*

Omnemque remouet præsumptam possessionem D. Ducis in his duobus corporibus duplex consideratio, quod scilicet Seristorius illius auctor, qui cum simili expressione generali Confinium, bona Prioriæ anno 1525. conducturus opus habuit sequenti anno hæc bona in locationem accipere à Communi Malauentris, tamquam emphiteuta Mensæ expressis ijsdem et finibus, enunciatis in Instrumentis Inuestiturarum lacus scilicet, Foueæ nouæ Lamatrincabonaldi, & Starnisianæ *Summ.* Addit.
18 Mensæ *num.* 5. quod conuincit præcedentem Inuestituram recepta à Prioria bona illa non comprehendisse; Nàm certum est in Iure, illum, qui ab alijs conducit, fateri se per antea non possedisse; *l. qui bona 19. l. interdum 21. §. fin. l. si aliquam rem 28. ff. de acquir. poss. Burratt. dec. 423. n. 4. & passim.*

Altera consideratio desumpta fuit ex Instrumento anni 1578. proc. fol. 469. in quo Iacobo quondam Alemanni de Saluiatis nobili Florentino, & Successori Ioannis de Seristorijs, renouatur à Priore S Nicolai Inuestitura cum eadem generali expressione confinium, & tamen in dicto Instrumento affirmatur, quod in pascuo, & bonis supra locatis, *non aderat commoditas aqua pro vsu Bestiarum, & bona circumuicina, vbi reperiuntur aqua non erant dicta Ecclesia*. Signum euidens, quod bona inuestita, neque ad lacum, neque ad Foueam magnam se extendebant, & confinia illa generalia, & indeterminata potius deriuabant ex populari quadam illius Regionis denominatione, quam posita essent ad demonstrandam veram, & legalem confinationem, vt obseruatum fuit in discursu R. P. D. mei de Bourlemont §. 26.

Et ità vtraque &c.

R. P. D. PRIOLO.

Bononien. Aquarum,

24 *February* 1668.

ARGVMENTVM.

Vetus aquarum vsus inferiori fundo an possit a domino superioris prohiberi.

SVMMARIA.

1 *Aqua superioris fundi potest a Domino etiam cum inferioris præiudicio ad libitum diuerti. Vbi amplia.*
2 *Limita hanc conclusionem.*
3 *Aqua per pactum valide acquisita, diuerti non potest.*

T i-

4 *Titulus præcedens actus subsequentes regulat.*

5 *Renunciatio & seruitutis amissio ex licentia ad vrbanitatem inferri non possunt.*

6 *Coloni Dominis absentibus & ignorantibus præiudicare non queunt.*

7 *Aquarum vsus iuxta consuetudinem inueteratam prohiberi non potest.*

DECISIO XXXVII.

AD irriganda agra sita in contrada Malauoltæ, Aqua quodam canali mediantibus cloacis deducitur,& postquam decurrit per bona illorum de Dosijs descendit in fundum illorum de Angelellis,ibique cursum continuando in quodam cauedono recipitur, in quo Florauantes, quando pro eorum proximis hortis irrigationem expedire cognoscunt solent currenti aquæ obicem seu paratam in ordinata commissura interponere ad hoc vt illa, ordinario cursu mutato,per destinatos meatus in irrigationem hortorum deflectat; Cum autem modo prætendant Angelelli sibi competere ius prohibendi Florauantibus enarratum aquæ vsum, proposito per me dubio, negatiua emanauit resolutio.

Quamuis enim Angelellis assistere videatur regula *tex. in l. si in meo ff. de*
1 *aqua pluu.arcen.& in l.1.§.illud Labeo ff. de aqua quotid. & æstiu.* cuius vigore aquam ingressam seu erūpentem in superiori terreno potest illius dominus diuertere & ad libitum disponere in præiudicium decliuioris fundi, & notant *Bald.in l. aquam 4.n.1. C. de seruit. & aqua. Ias.in l.quominus n.88. & Ripa n. 84. & seqq. ff. de flumin. cum alijs per Rot. coram Merlin.dec. 361.n. 6.& seq.* Etiam si peruertatur cursus longo temporis interuallo obseruatus. *Paris. cons.112.n.29. lib.1. Rota dec.425.n. 4. 6. & seqq. p. 4. to. 2. rec.*

Pro Florauantibus tamen præponderat indubitata & communiter recepta limitatio regulæ efficaciam excludens, quando scilicet aqua non naturaliter defluit, sed per Cauedonum & alia opera manufacta, limitatum, & destinatum cursum assumit, inde enim
2 cessat facultatiuæ concessionis præsumptio & validum, consurgit argumentum, quod antiquus & longeuus aquę cursus iure negatiuæ seruitutis inferiori fundo debeatur, itaut citra iniuriam turbari & prohiberi non possit. *Bursatt. cons. 87.n.5. & 6. Menoch. cons.447.n.42. Surd cons.447. n.12.Crauett.de antiq. temp.p. 4. §.circa præmissa n.46.Cepolla de seruit. rustic. præd.cap.4. n.56.Cancer. var.resol. p.2.cap.4. n.246. Gabriel de præscript. concl.10. n.14.Cyriac.contr. 310.n. 160. Thesaur.dec.245. n.4. vers. quia illa iura Rota dec. 164.n. 2.p.2.diuers.coram Royas dec.460.& plene in Meleuitana decursus Aquarum, 31. Ianuarij 1656. §.non obstat. coram Reuerendiss. Meltio Episcopo Papien.*

Talisque iuris præsumptio confouetur in presenti nedum plusquam centenario,& immemorabili vsu, sed etiam legitimo titulo simultanee resultantibus ex instrumento celebrato de anno 1589.vbi Antonius de Dosijs inhærendo consuetudini antiquæ & solitæ permisit & concessit Io: Francisco Tossignano auctori Florauantium vsū aquæ mediante clauica, aquæductu & fossatis solitis; Titulus enim antecedenti & consequenti consuetudine comprobatus manifestam continet implicantiam cum facultatiua permissione, & necessario concludit quod diuerti non possit aqua ad Florauantes spectans iure
3 seruitutis quæ fuit per pactum valide & irreuocabiliter acquisita, vt de seruitute Aquæ loquitur *tex. in l. quoties la p.in si.ff. de seruit.& in §.fin. instit.de seruit. prædior.vrb.& rustic. Bartol.in l. quominus n. 25. vers. respondet aut ibiq. Ias.n.93.ff.de flumin.Surd.d.cons.447.n. 10.& seq.& n.12. ante fin. vers. secundo prater antiquissimam cum duob. seqq. Thesaur.d. dec.245. n.3.& 4.iuncto n. 6.*

Et hinc contra Testes Florauantium de eorum libero vsu deponentes allegari non merentur testes alterius partis testificantes vsum aquæ fuisse præcario permissum ex licentia & conniuentia illorum de Angelellis; Nam ex præce-
4 denti titulo subsequentes actus regulantur, & in illius executionem præsumuntur facti etiam si facultatiuam qualitatem præseferant. *Posth. de manut.* ob-

obseru. 53.*n.* 18.*& seqq. Add.ad. sa. me. Greg.XV.dec.*162.*sub n.*16. *vers. verum quia Rota dec.*400. *n.*4.*p.*4.*rec.* Quinimo ex allegata licentia seu illius requisitione quæ potuit fieri ex vrbanitate ad euitandas consuetas vicinorum discordias, inferri non potest quod Floranantes iuri proprio renunciauerint, & ser-
5 uitutem legitimo titulo adeptam amiserint *ad tex.in cap. veniens & ibi Bald. in princ.Imol. n.*3.*in fi.& post. alios Barbos. n.* 1. *de Renunc. Franc. Marc. decis. Delphin.*389.*n.*2.*& bene Rota dec.* 83.*n.* 3.*&* 4.*p.*10.*rec.* Eoque certius dum licentia asseritur petita à colonis, qui præiudicium Dominis absentibus, & igno-
6 rantibus parare non potuerunt *DD. in l.vlt.C.de acquir.posse.Bald.in l.*1.*C.commu.de vsucap. Dec. cons.*40. *n.*9. *Posth.de manut. obseru.* 35. *n.* 58. *& seq. & Rota apud ipsum dec.* 20. *n.* 7.

Non releuat quod titulus quæsitus de anno 1589. verificari tantum possit respectu aquarum defluentium ex quinta & sexta cloaca, non autem ex septima constructa de anno 1638. Quia ad huc semper subsistit quod prohiberi non possit vsus aquarum quintæ & sex-
7 tæ cloacæ iuxta consuetudinem inueteratam & semper obseruatam etiam ante annum 1638. dum præcipue aqua ex sexta, & septima cloaca separatim deducta commixtim decurrit per bona illorum de Angelellis, & sic mixta pertransit per antiquum cauedonum, vt ex planta; Vis enim non stat potius in vna quam in alia cloaca, sed in vsu aquæ ex opere manufacto arguente seruitutem ex allegatis.

Et ita vtraque &c.

R.P.D. CARPINEO.
Postea S. R. E. Cardinali.
Toletana Monasterij.
24 *Februarij* 1668.

ARGVMENTVM

Monasteriorum erectio ac Dismembratio libere a Pontifice fieri possunt. Obreptionis vitium quandoque ex Taciturnitate non incurritur.

SVMMARIA.

1 *Longus facti contextus.*
2 *Apostolicæ litteræ paratam habent executionem, presertim dum omnia gesta in Capitulis generalibus ac negotij discussio exprimuntur.*
3 *Clausula attentis narratis dicitur in Apostolicis literis apposita, non conditionaliter, sed causatiue.*
4 *Ad narratorum iustificationem in Apostolicis litteris sufficit facti iustificatio & de multiplici earū iustificatione n.* 6.
5 *Literæ Aplicæ de facto alieno plenam faciunt probationem, donec contrarium probetur.*
7 *Obreptitiæ sunt literæ in quibus tenor præcedentis gratiæ non exprimitur. Sed hoc vitium tollitur ex pluribus etiam tacendo, vt per tot. decis.*
8 *Destruere & condere eiusdem est facultatis.*
9 *Alternatiua in electionibus quando præiudicialis censeatur.*
10 *Obiectiones deductæ a non producente mandatum procuræ non obsunt.*
11 *Taciturnitas cuiusq; gratiam non vitiat, sed illorum de quib. id cautum est quod pendet a coniecturis.*
12 *Bonorum ecclesiasticorum dominium Pontifex libere transferre valet, ita vt recompensatio prætendi non possit.*
13 *Litis pendentiam ad beneficium impetrandum quando narrare Pontifici non oporteat.*

DECISIO XXXVIII.

IN oppido Matriti ob residentiam Curiæ Regiæ celeberrima Congregatio 1 ordinis S. Benedicti Regularis obseruantiæ cum nullum haberet monasterium Abbatiali coruscans dignitate, in quo Abbas generalis aliiq; Abbates ac superiores procuratoresque ordinis pro rebus & negotijs in eadem curia tractandis conuenire & decenter commorari possent, operæ prætium duxit in capitulo generali anni 1593. S. mem. Clementi Papæ VIII. supplicare, & Prioratum S. Martini in dicto oppido existentem a monasterio S. Dominici de Silos, cuius erat membrum, dismem-

membrare dignaretur, illumq; in monasterium Abbatiam nuncupatum erigere, quod per vnum Abbatem singulo quoq; triennio eligendum vt cætera eiusdem quoq; congregationis cænobia gubernaretur cum onere tamen alendi quatuor monacos monasterij de Silos, quemadmodum huic petitioni prius a S.R.E.Cardinalibus cõsultationibus Regularium præpositis discusse dictus Pontifex benigne indulsit per suas literas Apostolicas 4.Nonas Iunij 1594.expeditas, quas irritantibus decretis & clausula sublata non solum muniuit, verum etiam mandauit ne eo sub prætextu quod Abbas & monasterium S.Dominici non consensissent, vel quoquam alio obreptionis vel subreptionis ac nullitatis capite retractari, & infringi possent: quinimo vt plenarium sortirentur effectum, illas in omni casu renouationis in pristinum restituit & reintegrauit,additis omnium in contrarium facientiũ amplissimis derogatorijs.

Cum vero in alio generali capitulo exposita a professis monasterij S. Dominici de Silos inopia in quam vergebat illa domus ob prædictam aliamque præcedentem similis Prioratus dismẽbrationem, supplicassent vt in recompensam dictę domus alternatiua in electione Abbatis & visitatione eidem concederetur,ita vt in vno triennio eligeretur in Abbatem S. Martini filius professus d. domus S. Dominici, & in alio ex corpore generalis congregationis, ac pariformiter vnam visitationem peragerét Reuerendiss.Generalis,aliam Abbas S. Dominici, & quod Abbas S. Dominici dum permanet & moratur in domo S. Martini ijsdem gauderet exẽptionibus, quibus gaudet in domo S. Dominici.Hæc omnia vt postulata sunt, ita decreto eiusdem generalis capituli liberaliter concessa, quibus accessit Apostolica confirmatio eiusdem Pontificis; nulla tamen facta mentione præcedentium litterarum.

Hinc successu temporis cum generali congregatione compertum fuisset minus in congruum esse quod monasterium in curia Regis dependentia monasterij deprimeretur, & ea priuaretur libertate qua cætera monasteria gratulantur illud ad tenorem primæuę cõstitutionis anni 1593 ad eandem independentiam plene restituit, omni inter istud aliaq;cænobia sublata differentia, preterquam in solo grauamine recipiendi, & alendi quatuor monachos monasterii de Silos, & hoc facere expressit rationibus mota grauissimis, & inhærendo facultati sibi tributæ à san. mem. Vrbano VIII.commutandi statuta & ordinationes quoties illi conuenientius videretur, licet per Sedem Apostolicam confirmatæ reperirentur: quam generalis capituli determinationem Sacra Congregatio Episcoporum & Regularium speciali decreto obseruari mandauit,ac eidem successiue san. mem. Alexandri VII. de eiusdem congregationis consilio per litteras in forma Breuis tota facti historia enarrata, Apostolicæ confirmationi robur adiecit.Super huius itaq; Breuis executione,antequam caperetur resolutio, fuit pluries requisitus comparens pro monasterio S. Dominici ad exhibendum mandatum procuræ, sed per annum & vltra illud producere renuente,tandem per contradictas responsum est illud
2 esse exequendum ob paratam, quam pro earum auctoritate & excellentia habent Apostolicæ litteræ executionẽ *cap. cum capitulo vbi gloss. in verb. exequatur. de concess. preb.in 6.Molend.dec. 15.vt lite pend. Cassador. dec.10.sub.n.8. de rescript.*& alibi sæpissime. Præsertim dum emanarunt cum expressione omnium gestorum in capitulis generalibus Congregationes Benedictinæ. *Abb. in cap.2.n.6. vers.quædam confirmatio vbi Dec.n.42. de confirm.vtil.vel inutil. Felin.in cap.cum inter n.2. vers.sed contrarium & n.3.de except. Rota dec.192.n.3. vers.tum etiam quia & 210.n.1.p.1.rec. Caual. dec. 22. n. 8. cum pluribus in dec. Merlin.93. n. 22. & 23.* & cum præcedenti discussione huius negotii in sacra congregatione, vt proinde emanasse dicantur ex certa scientia,nec aliqua indigeant iustificatione, & de mente *gloss. in cap. nonnulli de rescript. tradit ibid.Io:Andreas,& pluribus probat Alex. cons.25.n.2. lib. 3. & vltra allegata dec. in p.1.rec.plene Rota dec.238.p.2.& 150. coram Reuerendiss.Roias vtrobiq.n. 2.&*

3. ea ratione quod tunc Papa dicitur statuere auctoritate sua, non aduersante clausula illa *attentis narratis*, quæ hoc
3 casu non dicitur apposita conditionaliter sed causatiue, p r ea quæ de similibus clausulis adnotat *Maresiott. var. resol. lib. 2 cap. 1. n. 136. Rub. in suis singul. claus.* 18. *p.* 4. & de simili clausula *attento consensu Mart. claus. 5. p. 1. ac Rota in Bonon. officij Gualdæ post. cons. 98. n.* 30.

Veruntamen si ad narrata in dictis litteris quæ nudum factum concernunt iustificatione opus esset, suffragaretur vtiq; iustificatio veritatis facti narrati, absq; eo quod probanda esset iustitia illius iuxta dec. *Aegidy. 116. in fi. Caput. dec. 162. n. 2. p. 1. &* 284. *n. 1. p. 1. &* 284. *n. 1. &* 2. *p.* 7. Et tamen in litteris Alexandri exposita iustificata remanent, nedum circa facti enarrati veritatem, sed & contra illius iustitiam.

Nam quod attinet ad primam illius partem, in qua demonstrato primæuo statu huius monasterij antequam curia Regia Matritum transferretur, enunciatum fuit decretum generalis capituli de illud dismembrando, & in monasterium principale, & independens erigendo cum plena Clementis VIII. approbatione, id omne iustificatum remanet ex eadem Bulla Clementis VIII. in qua expressius hæc leguntur: cumque in his fundetur gratia Papæ, licet concernant factum alienum, ple-
5 nam faciunt probationem donec probetur contrarium, iuxta receptam distinctionem *Gloss. in Clem. vn. vers. fecisse vers. & sic distingue de probat.* cum alijs ad materiam per *Mascard. de probat. conclus.* 139. *a princ. vsq; ad n.* 9.

Similiter iustificata remanet pars altera narratiuæ, in qua dictum fuit, quod Monasterium S. Dominici prætendebat in hoc S. Martini aliquam su-
6 perioritatem vigore determinationis in Generali Congregatione anno 1601 edita, & ab eadem Sede Apostolica, absque mentione præcedentium litterarum, confirmata ex ipso actu capitulari, & ex Breui confirmatorio anni 1603. de quib. in processu: & hæc gesta fuisse demonstrat quoque lis super tali prætensione à professis dicti Monasterij coram Reuerendiss. Nuncio suscitata *ad trad. in dec. Merlini* 528. *n.* 4.

Tertia demum pars narratiuæ, eo ipso vera dignoscitur, quod ex decreto capitulari anni 1661. nouissime edito constat generalem congregationem hoc monasterium ad eandem restituisse independentiam, quam ex prima Clementis VIII. constitutione obtinuerat hoc quoque fecisse inhærendo facultati sibi tributæ a san. mem. Vrbano VIII. & quod decretum prædictum confirmatum fuit a Sac. Congreg. 18. Augusti 1662. de quibus quidem decretis apparet ex actibus productis.

Præter autem verificationem facti, vt supra narrati concurrit vlterius euidens illius Iustitia, quandoquidem postquam Clemens VIII. ad instantiam totius Congregationis, & de consilio Cardinalium hunc Prioratum erexerat in monasterium principale, & independens, solo onere adiuncto alendi quatuor monacos Silenses, & in litteris desuper expeditis mandauerat nullo sub prætextu irritari posse, iubendo illos toties reintegrari quoties annullarentur; Non poterat generale capitulum contra formam harum litterarum monasterium hoc de nouo submittere, nihil obstante confirmatione ob-
7 tenta ab eodem Clemente, quæ euidenter obreptitia dignoscitur ex quo nec illi expressus fuerit tenor gratiæ præcedentis, neq; quod illa emanasset de consilio Congregationis, & cũ clausulis ita amplissimis, vt nullo sub prætextu reuocari posset, debet enim mentio fieri de omnibus quæ potuissent mouere Pontificem ad denegandas litteras posteriores *cap. ceterum & cap. super litteris & cap. dilectionis il p. de rescript. cap. postulatis de prabend. Card. cons.* 138. *n.* 5. cum alijs per Eminentiss. Otthobon. *dec.* 115. *n.* 3. *&* 139. *n.* 5.

Insuper pro maiori euidentia iustitiæ huius vltimæ determinationis adductum fuit validissimum argumentum quod si, antequam prodijsset facultas Vrbani VIII. licitum fuit Generali Congregationi ex causis minus subsistentibus tam notabiliter alterare constitutionem capituli anni 1593. approbatam in forma specifica per Clementem VIII. quanto facilius dicendum est

est hoc agere potuisse; capitulum generale anni 1665 reintegrando ex iustis, & vrgentissimis causis hoc monasterium ad illam independentiam, & libertatem, quam rite assumpserat anno 1594. cum eiusdem facultatis sit de-
8 struere quam condere, & econtra *cap. 1. de cappell. monach. cum alijs per Valenz. conf. 163. n. 36.* & tanto rationabilius quanto anno 1601. nullam habebant nec facti nec iuris subsistentiam, presertim circa alternatiuam in electione Abbatis vna vice in personam professi in monasterio S. Dominici, & altera ex corpore totius congregationis, quam
9 præiudicialem, & omnino repugnantem libertati seruandæ in electionibus reputauit in casu fortiori huiusmodi congregationis *Rota dec. 75. n. 61. & 4. seq. p. 1. rec.*

Neque obstant plura quæ ad redarguendas de obreptione has literas Alexandri VII. proposita fuerunt, videlicet quod tacita fuisset lis acta pendens coram Reuerendissimo Hispaniarum Nuncio, quod narratum non fuisset decretum Diffinitoris fauore Abbatis S. Dominici obtenti super alternatiua Iuris Visitandi anno 1612. & quod fuerit omissum hanc, & alteram alternatiuam passiuæ electionis concessas fuisse Monasterio S. Dominici in recompensam bonorum egregij redditus ab anno 1610. dismembratorum, ideoq;
10 ex causa onerosa. & in illarum possessione a tempore concessionis permansisse, quoniam hæc, & similia vtpote deducta a non producente mandatum procuræ nullam meruerant reflessionem, ne Iudex in vanum laboret, faciatque iudicium frustratorium, vt aduertit *Post. de manut. obser. 86. n. 8.* sed nihilominus pro solita dominorum vrbanitate discussa visa sunt suffragari, quia non omnium taciturnitas vitiat
11 gratiam, sed eorum tantum de quibus, siue ex consuetudine, siue ex iure cautum est vt mentio fiat ad not. *in l. super literis vbi præsertim Felin. n. 2. vers. regula est de rescript. Calderin. conf. 20. eod. tit. & concordantes adducit Menoch. de arbitrar. casu 202. n. 26. & 27.* Idque plurimum pendet a coniecturis, an scilicet Princeps facilius, vel difficilius concessisset. *Rota coram san. mem. Gregor. dec. 50. n. 5. & ibi Adden. n. 10.* Nihil autem in proposito intererar exprimere, vel quod Silense monasterium fuisset in quasi possessione fruendi prærogatiuis illi concessis anno 1601, vel quod super hac quasi possessione obtinuisset decretum a diffinitoribus anno 1612; Quia hoc totum supponitur in decreto anni 1661. & multo minus quod has prærogatiuas obtinuisset in recompensam dismem-
12 brationis S. Martini, quia cum illa facta sit per Summum Pontificem ex certa scientia & cum amplissima quam habet facultate transferendi dominium bonorum ecclesiasticorum ad libitum suæ voluntatis *cap. 2. in princ. de præbend. in 6. Clement. 1. vt lite pend. Abb. in cap. constitutus n. 15. de Relig. Domi.* nullam poterant de iure recompensationem pretendere. *Rota dec. 20. n. 4. post Tambur. de iure Abbat. lib. 3. & coram bo. me. Merlino dec. 175. n. 19. et seqq.* & in specie de bonis quæ sunt sub proprietate Religionis *Petrus de Murg. disquis. moral. 6. dubit. 5. n. 5. & dubit. 23. n. 49. to. 2.*

Nec pariter oportuit narrare Pontifici pendentiam litis coram Reuerendiss. D. Nuncio quia, vt concluditur in
13 petitione de qua in processu *fol. 85. & seqq.* lis tantum mota fuit super possessione libere mittendi quatuor monacos, qui recipi debuissent, & tractari ab Abbate S. Martini, vt reliqui illius cœnobij conuentuales, quod clarius indicat decretum desuper editum ab Auditore dicti Reuerendissimi Nuncij: hoc vero nihil commune habet cum decreto congregationis generalis confirmato ab Alexandro VII. quia, vt inquit *Oldrad. cons. 28. n. 4.* non esset prohibendnm, vt aliquis pendente lite possit à Principe impetrare quod in iudicium deductum non est, quod etiam aduertit *Rota dec. 91. p. 4. to. 2. & alijs adductis Lancellott. de attent. lite pend. p. 2. n. 4. in præfat. n. 257.*

Et ita vtraque &c.

O R.P.D.

R. P. D. ALBERGATO.
Narnien. Alluuionis.
2. *Martij* 1668.

ARGVMENTVM.

Deserta causa quando minime dicatur. De facienda prædiorum diuisione ex Alluuionis causa.

SVMMARIA.

1 *Desertam causam excludit commissionis incapsatio,& citatio ad dicendū contra.*
2 *Terminus a lege præfixus ad acta transportanda est expectandus.*
3 *Taciturnitas sola causæ desertionem non inducit.*
4 *Diuisio prædiorum in alluuione, seu fluminis alueo derelicto qualiter facienda & n. 9.*
5 *Alluuio fit tam per accretionem, quam per decretionem.*
6 *Fluminis incrementum ad cohærentem insulam spectare debet.*
7 *Alluuio inseruit præuisione, & prædiorum adiacentium cohærentia.*
8 *Alluuio acquisitionem alueí non impedit.*

DECISIO XXXIX.

R.P.D. Arcostus tulit sententiam, qua pronunciauit terras alluuionatas spectare proportionabiliter ad Mancinellum ac successores Ridolphini habito respectu ad latitudinem eorundem prædiorum adiacentium. Verumquia fuit pro istorum parte introducta appellatio, ea tamen non prosequuta, vt prætendebatur intra legitima tempora, dedi dubium An constet de re iudicata seu potius de causis restitutionis in integrum & DD. non constare de re iudicata, sed de bono iure vtriusq; partis ad formam dictæ sententiæ responderunt.

Quoad primum ratio resolutionis fuit, quia pro parte appellantium docetur de incapsatione commissionis intra annum, & de citatione ad dicen-
1 dum contra in actis reproducta, quæ quidem diligentia excludit animum deserendi causam & sufficiens est ad euitandam desertionem, vt testantur *Vestr. in praxi lib. 7. cap. vlt. n. 5. Cassad. dec. 6. de appellat. sub n. 8. vers. dummodo. Roias dec. 224. n. 4. & 5. fuitq; dictum in rec. dec. 82. n. 1. & 2. p. 10. in Romana fideicommissi de Ferrattinis 15. Iunij 1648. §. nec obstat coram Reuerendiss. Papien. in Romana mercedis 23. Ianuary 1664. in princ. coram me & in Romana Saluiani 19. Nouembris 1666. §. 1. coram R.P.D. meo Carpineo.*

Minime obstante præfixione termini ad transportandum acta per ipsum met Mancinellum obtenta, cum enim appellans habeat integrum biennium ad suam appellationem prosequendam, huiusmodi præuentiua diligentia par-
2 tis ei præiudicare non potuit, sed expectandus erat terminus à lege præfixus. *Auth. de ijs qui imped. ad appell. cap. 1. vers. volumus. Notat. Ciriac. nouell. 49. collat. 5. & firmat Ridolphin in praxi p. 1. c. 13. n. 644. Rota in rec. dec. 35. in fi. p. 10.*

Quæ magis procedunt de iure canonico secundum quod instantia est perpetua, nec sola taciturnitas inducit
3 causæ desertionem etiam si per longum temporis spatium nihil actum sit, dum tamen in actis non constet de iure tacentis. *tex. in cap. penult. de Iudic. Vestr. vbi sup. lib. 3. cap. 5. n. 1. Scacc. de appell. q. 15. n. 225.* Gratian. *discept. 403. n. 9.* Et perpetuo seruat Rota, *vt in rec. dec. 394. n. 11. p. 9. dec. 326. in fi. & dec. 332. n. 12. vers. quo vero p. 11. in Carpentoracten. præcedentiæ 10. Martij 1660. §. neq. desertia vers. licet. taciturnitas coram bo. mem. Verospio & in dicta Romana Saluiani coram R.P.D. Carpineo §. 1. in fi.* vbi notatur huiusmodi obseruantia, & quod Rota pro non desertione semper inclinat.

Quo vero ad secundam respiciens iustitiam sententiæ moti sunt DD. ex eo quod, siue agatur in præsenti de alueo fluminis derelicto, siue de allu-
4 uione, diuisio semper fieri debeat pro modo latitudinis prædiorum adiacentium, vt de alueo est *tex. in §. quod si naturale instit de rer. diuis. ibi: quod si naturali alueo in vniuersum derelicto ad aliam partem fluere ceperit, prior quidem alueus eorum est qui prope ripam prædia possident, pro modo scilicet latitudinis cuiusq; agri.* Quæ sunt verba I. C. in

adeo

adeo §. *quod si toto ff. de acqui. rer. dom.* De alluuione vero est *tex. in §. praeterea vbi gloss. verb. adijcit eod. tit. & tradunt Bart. in eius Tyberiade p. 2. de Insula verb. pro modo latitudinis fol. mihi* 108. *& in 3. p. verb. alueus fol.* 141. *Rimin. inn. conf.* 373. *n.* 1. *Menoch. de arbit. iud. casu* 245. *n.* 6. *&* 7. *Cepoll. de seruit. rustic. praed cap.* 33. *de Insula n.* 13. *Manzol. conf.* 118. *à n.* 8. *Beninc. de alluuion. p.* 1. *n.* 11. *Carol. Carasius in suo tract. de modo diuidendi alluuiones tract.* 1. *cap.* 2. *& tract.* 5. *cap.* 6. *& seqq. & in responsionib. in fine operis resp.* 4. *fol.* 10. *&* 20. *&* 21. *Aymon eod. tract. lib.* 3. *cap.* 3. *seu §. fin. n.* 1. *et seqq. et cap.* 6. §. 1. *n.* 1. *Ciriac. controu.* 376. *n.* 1. *et seqq. Peregr. de iu. fisci lib.* 8. *tit. de mari verb. alueus n.* 56. *et verb. alluuion.* 72. vbi quod ipsa met Alluuio fit tam per ac-
5 cretionem quam per deserrionem, hoc est non solum si flumen ponat & adijciat, sed etiam (vt in praesenti) si paulatim retrocedat. Et plene tradidit *Decian. conf.* 123. *n.* 64. *lib.* 3. *Marzol. d. conf.* 118. *n.* 5. *Viuius dec.* 498. *n.* 18. *Arias de Mesa var. resol. lib.* 2. *cap.* 45. *n.* 2. vt propterea dum insula Ridolphini est latitudinis V. G. triginta pedum in fronte aluei seu terreni alluuionati qua successit irruptio, non possint Crucius & Spagnia illius successores quicquam vltra hanc mensuram pretendere in praeiudicium Mancinelli in longe maiori latitudine habentis praedia adiacentia, vt luculenter probat ex testibus datis in eiusdem Summar. ad partes num. 1.

Non obstat praecipuum obiectum, quod scilicet inter praedia Mancinelli & terrena alluuionata adsit alueus antiquus fluminis, impediens propterea vnionem, & augumentum ad dicta praedia, quod quidem impedimentum non adest respectu petij terrae Ridolphini extra dictum alueum adiacentis, ad
6 quem ideo totum incrementum spectare debet tanquam eius insulae cohaerens, licet aliorum agri in prospectu existant *ad tex. in l. Insula* 56. *ff. de acqui. rer. dom. Bart. in* 1. *p. Tiberiadis tit. de alluuion. fig.* 11. *vers. dico* 1. *fol.* 135. *à tergo in* 2. *col. et de Insul. verb. qui ab vtraque parte fluminis num.* 2. *fol.* 138. *Corn. conf.* 191. *n.* 9. *lib.* 3. *Ciriac. d. contr.* 376. *n.* 26. *et seqq.*

Quoniam vltra quod etiam à parte inter dictum alueum seu verius riuum, & terrena alluuionata probatur adfuisse renaria ipsiusmet Mancinelli ex testibus tam primi quam secundi processus *d. n.* 1. Obiectum procedere dixerunt Domini vbi alueus fluminis viuus adhuc duraret intermedius ad alluuionem, & praedia Mancinelli: secus vbi ipsemet alueus iam reperitur exiccatus & extinctus, tunc enim tantum ab-
7 est quod impediat alluuionem in prospectu, vt imo inseruiat pro vnione, & coherentia praediorum adiacentium, quibus idemet alueus acquisitus est *d. l. adeo §. quod si de toto ff. de acqui. rer. dom. et l. ergo §. Celsus ibi: cum exiccatus esset alueus ff. eod. Aym. d. tract. lib.* 3. *c.* 2. *n.* 4. quemadmodum è conuerso alluuio ac-
8 quisitionem aluei non impedit, vt ponderat *Caratius in discursu post tract. vers. mà se l'alueo;* Et in fortioribus dicimus de via intermedia acquisitionem alluuionis non impediente *l. Martius ff. de acqui. rer. dom. Bart. in p.* 1. *Tiberiadis sub n.* 2. *fol.* 133. *à tergo. Cepoll. d. tract. de seruit. rust. praed. cap.* 3. *n.* 35. *Pereg. vbi supra lib.* 8. *verb. alluuio n.* 78. *et in terminis aluei et riuuli firmat Aim. d. tract. lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 4. *vsque in fin. Lancell. Gall. conf.* 117. *n.* 32. *Ciriac. d. controu.* 376. *n.* 13. Textus vero & DD. in contrarium adducti loquuntur in casu quo flumen intermedia praedia in conspectu alluuionis existentia, & sic mirum non est si totum incrementum spectat, vel ad habentem praedia vicinina, vel coherentia ad terminos eiusdem *tex. in l. Insula §. flumen istud et in l. epistola §. penult. ff. de acqui. rer. Dom.* Absque eo quod intret hic disputatio, an Alluuio paulatim, vel illico se extenderit à coherente insula Ridolphini ad frontem dictorum praediorum Mancinelli, de qua tuendo partes *Bart. contra Aym.* late agit *Ciriac. d. controu.* 376. *per tot.* dum coherentia in hoc casu apparet vniformis, nec apparet initium incrementi ex parte Insulae Ridolphini, vt in puncto respondit *Bursat. conf.* 230. *n.* 6. Ideoque intrat de plano norma diuidendi alluuionem inter eos seruari solita qui ab vna, & eadem parte fluminis

O 2 agros

9 agros possident; vt nempe diuisio fiat pro fronte, & latitudine prædiorum adiacentium iuxta *tex. in d l.adeo §. insula, et in l.quod si toto in l. inter eos et d. l. ergo ff. de acqui. rer.dom.Aym.d.tract. lib.3. cap.3.§.1. n.1.et seqq.et cap.8.vers. quoniam,et super idem Ciriac. d. controu. 376. n.19.*

Iustam pariter dixerunt Domini sententiam in ea parte qua assignat successoribus Ridolphini medietatem aluei exiccati circumcirca prædictam insulam eum illum à tribus lateribus respiciat, necnon in alia parte qua illis assignat renaria pro latitudine faciei dictæ Insulæ ac medieraris d. aluei exiccati, procedendo per lineam rectam vsque ad flumen versus viam Romanam, ac Penturellam S. Antonij iuxta theoricam DD. tam respectu aluei, quam alluuionis superius allegatorum. Et ira vtraque &c.

R. P. D. BOVRLEMONT
Asculana Aquarum.
14. *Maij* 1668.

ARGVMENTVM

Remissoria ad probandam in prædijs superioribus Aquarum seruitutem quando sit concedenda.

SVMMARIA.

1 *Remissoria datur ob articulorum releuantiã & fumum, præcipue in prõfanis.*
2 *Seruitus aquarum pro diebus & horis in prædijs superioribus admittit Remissoriam.*
3 *In Aquarum commoditatibus consuetudo maxime attenditur.*
4 *Maxime dum agitur de præiudicio habentium maxime attenditur.*
5 *Remissoria iterum conceditur cum articuli sunt magis specifice concepti, noui vel mixti.*
6 *Calumnia suspicio aut subordinationis testium quando cesset.*

DECISIO XL.

Decisum sub die 28 Ianuarij 1667 constare de bono iure etiam ad effectum manutentionis fauore vtriusq; collitigantis iuxta hunc sane modum, quod bonum ius & ad effectum manutentionis assistebat Ambrosio in prædijs supra saxum vbi est in vniuersale pro diuisione aquarum existen. Vice autem versa idem bonum ius suffragabaru rillis de Lentis in saxo & in prædijs infærioribus, in quibus probatur inducta seruitus, ita vt horum manutentio elusoria non reddatur ab illis de Ambrosijs.

Qua resolurione irerum examinata, die 27. Februarij proximi præteriti, & visis pluribus allegarionibus quæ tendebant ad probandum quod seruitus quoque in prædijs superioribus acquisita fuerat saltem pro diebus & horis secundùm consuetudinem a longissimo tempore obseruatam, causa dilata est, & mandatum a DD. vt coadiuuarentur probationes, quoad adimplẽdum pro parte illorum dicto de Lentis petita est hodie remissoria, quam DD. dandam esse censuerunt.

Prout re vera dari debebat, cum materia in articulis conrenta sit releuans, & detur fumus pro causa, remissoriam
1 nunquam denegare solet. *Rota dec. 134. n. 1. et 2. dec. 1661. n. 1. p. 2. rec. coram Greg. dec. 191. n. 1. et dec. 562. n. 4. et 5. coram Caualer. dec. 250. n. 1. et coram Coccin. dec. 165. n. 1.* eoqmagis quo disputario versatur in profanis, in quibus sufficeret sola releuantia articulorum sine fumo *l. ad probationem 22. C. de probat. Capusaq; dec. 68. n. 2. Seraph. dec. 1363. n. 2. Canal. dec. 87. n. 4. Gregor. dec. 403. per tot.*

Vtrumque autem in proposito casu concurrere visum est DD. Nam si pro- 3
2 batur seruitus in prædijs superioribus, vt prætendunt illi de Lentis, saltem pro illis diebus, & horis iuxta consuetudinem ab omni tempore visitatam, nemini dubium esse potest. Idem iuris dicendum est fauore dd. de Lentis in prædijs supra saxum, ac in illis quæ infra aquæ probatio est ita releuans, vt ab

ab ea causæ victoria pendeat, & consequenter non sit deneganda Remissoria, vt in his terminis multoties respondit. *Rota coram Gregor. dec.* 124.403. *et* 405. *in rec. dec.* 125. *n.* 18. *dec.* 315. *n.* 6. *p.* 5. *et coram Card. Otthob. dec.* 136. *n.* 4. *et dec.* 188. *n.* 4.

Fumus vero non mediocris habetur ex prædicta consuetudine super diuisione aquarum certis diebus, & horis, de qua videntur conuenire ipsimet testes pro parte illorum de Ambrosijs inducti in Summar. decisionis super negocio principali n. 6. quæ consuetudo in

3 huiusmodi commoditatibus aquarum, qualis & quanti sit momenti egregie perpendunt pluribus allegatis. *Bald. cons.* 141. *vol.* 2. *Castrens. cons.* 323. *per tot. vol.* 2. *Ruin. cons.* 191. *n.* 4. *et seqq. vol.* 1. *Paris. cons.* 192. *et in fi. vol.* 4. *Bero cons.* 144. *n.* 39. *vol.* 3. *Surd. cons.* 447. *n.* 11. præsertim vbi agitur, vt in præsenti casu, de inferendo graui præiudicio DD.

4 fundos inferiores habentibus, *Dec. cons.* 244. *n.* 6. *vers. et respondendo formaliter. Beltrand. cons.* 377. *per tot. lib.* 6. *et Rota dec.* 213. *n.* 5. *penes Posth. de manut.*

Non obstat quod in hac causa iam fuit obtenta Remissoria in tribunali A. C. quodq; propterea non amplius sit concedenda super eadem materia. *Gregor. dec.* 497. *n.* 5. Quia etiam ab hac re-

5 gula passim recedit Rota quoties articuli, tam in cortice verborum, quam in substantia sunt magis specifice concepti, sicuti in hac facti specie. *Rota coram Caualer. dec.* 969. *n.* 2. *coram Coccin. dec.* 23. *n.* 2. *coram Gregor. dec.* 191. *n.* 3. *coram Buratt. dec.* 180. *n.* 11. *et* 12. *dec.* 867. *n.* 3. *et in rec. dec.* 352. *n.* 6. *p.* 1. Vel quoties aliquis articulus est nouus. *Rota dec.* 183. *n.* 2. *p.* 4. *rec. et coram Buratto dec.* 392. *n.* 5. & sufficeret quod esset mixtus, scilicet partim nouus & partim antiquus. *Rota coram Greg. dec.* 497. *n.* 2. *et dec.* 303. *n.* 17. *p.* 9. *rec.* Quæ omnia legitimam causam præseferunt, vtpote a Rota in alijs casibus admissam, qua stante iterum conceditur Remissoria, quamuis semel & pluries concessa fuisset. *Vestrius in praxi lib.* 6. *cap. vlt. n.* 3. *vers. longe cum Rota d. dec.* 303. *n.* 9. *p.* 9. *rec.* Quodq; articuli tam in cortice verborum, quam in substantia magis specifice fuerint concepti in hac instantia, patet ex difficultate reducta ad punctum consuetudinis diuisionis aquarum in certis diebus & horis, quæ ante fuit solummodo confuse agitata: atq; etiam de nouo deducedum proponitur quod in parte superiori, de qua est quæstio, duo sunt riui aquarum. DD. de Ambrosijs non solebant aquam deriuare, imo quando illius aquæ tentauerunt diuersionem, repulsi sunt.

Ex quibus insimul combinatis cessare dicta fuit qualibet suspicio calum-

6 niæ aut subornationis testium ex aduerso obiecta.

Et ita vtraque parte informante decisum est dandam esse Remissoriam cũ retardatione vel sine, arbitrio Rotæ.

R. P. D. BEVILAQVA
Beneuentana Iurisdictionis.
16. Nouembris 1668.

ARGVMENTVM.

Locorum Diœcesis fines quomodo alterare possint Ordinarij iurisdictionem.

SVMMARIA.

1 *Ordinarius exercere potest iurisdictionẽ in ecclesias et subditos suæ Diæcesis.*
2 *Ecclesia qualibet censetur esse in aliqua Diæcesi.*
3 *Vicinioris respectus habetur in dubio loci Diæcesis.*
4 *Situatio probatur enunciatiuis alijsque adminiculis.*
5 *Exempta ecclesia remanet nihilominus in Diæcesi.*
9 *Diæcesis fines probantur testium confessionibus.*
7 *Actus præsumitur fieri ab eo ad quem spectat.*
8 *Locorum Diæcesis qualitas ex pluribus probatur.*
9 *Visitatio ecclesiarum nullius, fieri possunt a viciniori.*
10 *Loci Diæcesis hæsitatio quando cessat.*
11 *Papa diuidere potest loca, et Diæceses assignare.*
12 *Extensio locorum vt fiat requiruntur verba clara et indiuidua Apostolici priuilegij.*

In-

12 *Iurisdictio Abbatis in clericos sæculares probatur Pontificia concessione.*

14 *Ab ordinarij iurisdictione laici eximi non valent.*

15 *Teritorij separatio est Papæ reseruata.*

16 *Actus eius, cui ius resistit, non valent.*

17 *Ordinarij scientia requiritur ad eius iurisdictionis in alio quasi possessionem.*

18 *Archiuij priuati acta ab interesse habente edita non probant.*

19 *Archiuium Episcopi vti publicum dat robur Actis.*

DECISIO XLI.

EXaminato bono iure Reuerendiss. D.
Archiepiscopi Beneuentani sub die
9. iunij *1666* conclusum fuit ipsum ha-
bere omnimodam iurisdictionem spiri-
tualem in oppido S. Gregorij aduersus
Abbatem Ven. Monasterij S. Modesti
Congregationis Lateranen. prætenden-
tem illam sibi exercere: cuius resolu-
tionis motiua hodie reuocata DD. ite-
rum approbarunt, quia iustificatur ca-
strum esse situatum inter fines Bene-
uenti Diæcesis, quod operatur vt Or-
dinarius habeat tam de iure communi
intentionem fundatam exercendi suam
iurisdictionem in omnes ecclesias, &
subditos eiusdem loci, vtpote in suo
territorio existentes. *cap. cum personæ de
priuil. in 6. cap. conquerente de offic. ordin.*
1 *Barbos. de offic. et potest. Epis. p. 3. alleg. 17.
n. 23. cum alijs per Rotam in Tarraconen.
Iurisdictionis 3. Iunij coram R.P.D. meo
Albergato*, quam decretis Sac. Conc.
Trid. *sess. 7. et 21. cap. 8. de reform.* de
quibus *Rota dec. 471. coram Coccin. et in
rec. dec. 501. p. 1. et dec. 31. n. 2. p. 5.*

Situationis probatio concluditur ex
generali præsumptione quod omnis lo-
cus, & quælibet ecclesia censetur in ali-
2 qua Diæcesi, nisi doceatur habere ter-
ritorium distinctum & separatum *cap.
omnes 16. p. 7. Rota dec. 304. n. 1. p. 11. rec.*
Quæ iuris præsumptio quando nullus
alius concurrit Episcopus qui præten-
dat locum existere in sua Diæcesi sem-
per militat ad fauorem vicinioris qua-
3 lis in proposito est Reuerendiss. Bene-
uentanus, vt dixit *Rota coram Buratt.
dec. 570. n. 1. et. 3. et dec. 130. n. 6. p. 8. rec.
et in Toletana iurisdictionis §. concluden-
tissime 10. Iunij 1661. coram* R. P. D.
meo Taia.

Id ipsum comprobant plures, & an-
tiquissimæ enunciatiuæ ab anno 1535.
ponderatæ in præterita decisione, qui-
bus addita altera emissa in Breui san-
mem. Clementis VIII. anno 1602 expe-
dito ad instantiam Episcopi eiusdem
loci, dato in hodierno Summar. D. Ar-
chiepiscopi n. 1. vbi leguntur hæc for-
malia verba: *Nec non sex ducatos dilectis
filijs Præsbiteris terræ S. Georgij Bene-
uentanæ Diæcesis parum obstante præten-
sione Abbatis quod Breue non fuerit exe-
cutioni demandatum;* Nam quicquid sit
de hoc, hodie solum admittitur ad ma-
4 gis ostendendam situationem, quæ cum
enunciatiuis iunctis alijs adminiculis
probari solet. *Rota dec. 344. n. 1. et 405.
n. 1. p. 2. rec. et coram Duran. dec. 266.
n. 4. et 5. et dec. 120. n. 3. et 4. p. 9. rec.* &
admittitur in præterita decis. huius
causæ §. deducitur.

Prætcrea ex ipsis priuilegijs Summi
Pontificis Alexandri III. & Cælestini,
quæ cum exhibeantur ad probandam
exemptionem, supponunt in necessariū
antecedens esse in Diæcesi, non secus
ac priuatio habitum: nam priuilegium
exemptionis liberat quidem a subie-
ctione, nam non tollit situationem a
Territorio, cum ecclesia exempta sem-
5 per remaneat in Diæcesi, quamuis per
exemptionem de ea amplius dici non
possit. *Abb. in cap. pro illorum n. 6 de præ-
bend.* Rota *dec. 324. n. 3. et. 4. et dec. 491.
n. 1. p. 1 rec. Buratt. dec. 578. n. 14. et. fuit
dictum in Colonien. Iurisdictionis 4. Iulij
proximi præteriti §. situatio ecclesiæ coram*
Reuerendiss. *D. meo Decano.*

Concurrit etiam explicita confessio
Abbatis, & Monacorum capitulaliter
facta per publicum instrumentum in
quo solemniter declararunt terram S.
Georgij montis Fusculi esse de Diæcesi
6 Reuerendiss. Episcopi, ipsosque in ea
nullam habere iurisdictionem: quæ
confessio tot adminiculis in facto, & in
iure suffulta, emissa ab informatis su-
perat omne genus probationis *cap. vlt.
de confess.* & per illam probari fines
Diæcesis, ac nocere confitentibus, &
successoribus ne valeant amplius su-
biectionem in dubium reuocare firma-

uit

uit *Rota coram Penia dec.* 1052. *n.*1. *et coram Carillo dec.*126.*et in Toletana iurisdictionis* 9.*Maij* 1659. §.*coram me, et in eadem* 10. *Iunij* 1661. §.*concludentissime coram* R.P.D.*meo Taia*: & admittit citata decisio *Colonien. Iurisdictionis coram Reuerendiss. D. meo Decano* §. *situatio Ecclesiæ*; Et hanc veritatem offuscare non potest prætextu quod confessioni cum Abbate tres tantum monachi interfuerunt, quia cum in instrumento dicatur quod monaci ibi congregati constituebant, & seniorem partem, nec docetur de numero monacorum in monasterio commorantium, præsumptio est pro veritate, & validitate actus, qui semper fieri censeatur ab eo, ad quem eam faciendi spectat. *Bart. in l.si pupill.* §. 2. *vers.si vero ff.de negotijs.Burat.dec.*338.*n.*12.*et in Baren. co lectæ* 18. *Iunij proximi præteriti* §. *quodq;capitulum coram* R.P.D.*meo Bourlemont*.

Quinimo pro parte D. Archiepiscopi exhibentur, & distincte recensentur in eius summario præteritæ positionis plures actus iurisdictionales ab ipso, & eius antecessoribus gesti ab anno 1520. vsque ad 1660.consistentes in pluribus visitationibus, in cognitionibus causarum, in conuocatione synodi, in approbatione ad Beneficium, in solutione
8 quartæ decimalis: quæ omnia plurimum conferunt ad dignoscendum qualitatem locorum subiectorum, cum sint actus Episcopo solum competentes in sua Diæcesi per *tex. in cap.* 1. *de Relig.domib.Rot.dec.*130.*n.*2.*p.*8.*rec. et dec.* 304.*n.*28.*p.*11. *et dec.*310. *num.* 7. *penes Posth. de manut. et in Toletana Iurisdictionis* 9.*Maij* 1659.§.1.*coram me.*

Neque actus prætensi & præcipue Visitationes reddi possunt æquiuoci ex quo potuerint ab Archiepiscopo fieri
9 iure delegato tanquam viciniori, qui vigore *Sac.Conc.Trid.sess.*24.*cap.*9. potest visitare ecclesias quæ sunt nullius Diæcesis, quia incertitudo cessare visa fuit, tum quia castrum est situm in Diæcesi Beneuentana, & visitationes incipiunt ante celebrationem Concilij, nempe ab anno 1520. & sic tributa adhuc non erat huiusmodi facultas, & visitatio extendebatur extra propriam Diæcesim, vt dixit *Rota in Aquilan. Iurisdictionis* 20.*Maij* 1617.*coram san. mem.Innocentio X.apud Marches. de commiss.p.*1. *fol.*980. Vnde dicendum venit fuisse visitatum ordinaria non autem delegata facultate, & videtur sentire *Rota in alia Beneuentana Iurisdictionis* 27.*Ianuarij* 1653. §. *visitatio confirmata* 31.*Iunij* 1656.*coram Reuerendiss.D. meo Decano* §.*cæteri*, *iam impressa post Tondut. de Pension.in ordin.* 11. *n.*8.

Minusq; cadere possũt sub æquiuoco per existentiam in dictione Beneuentana alterius ecclesiæ S. Georgij in qua possunt verificari, quia obiectum remouetur ex Actorum lectura præseferente illorum exercitium in oppido S. Georgij de monte Fusculo, non autem in ecclesia prædicta valde distante
10 ab vrbe Beneuenti nuncupata *della Molina*; Ideo cum nulla sit antiquitas, cessat omnis hæsitatio *ad tex. in l. ille aut illa ff. de leg.*3.nec æquiuocum loca Prouinciæ possint late hoc modo dici de Diæcesi Archiepiscopi, quia hoc fortasse procedere posset quoties locus controuersus non esset positus in propria Diæcesi cum Archiepiscopus præest, vti potest omni sua iurisdictione, quia vbi non valet nisi in casibus a iure expressis, in alijs locis, ac diæcesibus suffraganeorum *cap.Romana de sent.excomm. in* 6.*cap.Pastoral.vbi gloss.de offic. ordin.Lotter. de re benefic. lib.* 1. *p.*21. *n.* 37. *Barbos.de offic. et potest.Episc.p.*1. *tit.*4.*n.*2.*et seqq.*

Cum igitur pateat castrum esse intra limites Diæcesis Reuerendiss.Episcopi, sequitur, quod ipse possit exercere suam ordinariam iurisdictionem, nisi per Abbatem doceatur de positiua,
11 exemptione priuilegiorũ Summi Pontificis, ad quem spectat loca diuidere, & diæceses assignare *Abb. in cap. cum contingat n.* 18. *de foro compet. Rota dec.* 912. *n.*1. *coram Buratto* & priuilegia Alexandri & Cælestini summorum Pontificum solita allegari visa fuerunt non obstare quia vt fuit dictum, & animaduersum in præterita decisione, fuit restricta ad ecclesias Sanctorum Anastasij & Nicolai nulla facta mentione ecclesiæ, & terræ S.Georgij, ad quem propterea extendi non possunt, tum re-

qui-

12 quirantur verba priuilegij Apostolici clara, & indiuidualia. *Felin. in cap. graue n. 2. de offic. ordin.* & vltra relatos in prima decis., dixit *Rota dec. 304. n. 8. p. 11. rec. & dec. 50. n. 10. post Tambur. de iure Abbat. & coram Royas 414. n. 6. & in Vercellen. Decimarum 15. Ianuarij 1646. §. priuilegium coram Reuerendiss. meo Decano, & in Hispalen. Decimarum 1. Februarij 1664. §. nam respondetur coram R. P. D. meo Taia*; Quinimo, vt priuilegia suffragentur ad effectum e-
13 xercendi plenariam iurisdictionem in populum, & clericos sæculares, quicquid respectu suorum monasteriorum, & degentium in eis, ostendi debet per Abbatem hoc prætendentem sibi concessam fuisse per Papam iurisdictionem quasi episcopalem cum separatione territorij a Diæcesi ordinarij, & quod ipse se gerat tanquam episcopum, vti pluries fuit in hoc sacro tribunali decisum, prout in *decis. 207. in fi. p. 2. diuers. & in dec. 82. n. 17. coram Eminentiss. D. Cardinali Pro Datario*, & adductis concordantibus responsum fuit in allegata *Toletana Iurisdictionis §. quoniam illud coram me*.

Non iuuantibus itaque priuilegijs supra numeratis vis aliqua fieri non potest in confirmatione Pandulphi, & Landulphi Logobardorum Principum nam illi tanquam laici, & iuris spiritua-
14 lis prorsus incapaces, nec eximere a iurisdictione ordinarij, nec aliquod priuilegiũ elargiri potuerint per quod ius, & potestas Diæcesani in aliquo quanto minus minime minueretur *cap. denenimus de Iudic. cap. sacrosancta, & cap. Messana de elect. Rota dec. 220. n. 8. p. 3. rec.* Quapropter huiusmodi confirmatio solum potest referri ad ius temporale, & honorificum vel aliud quoduis omnino diuersum, & separatum a specialitate. *Abb. in cap. 14. sub n. 6. de indic. Paris. de Resignat. lib. 3. q. 1. n. 48. Lotter. de re benefic. q. 9. n. 11.* Et ita inferri non valet ad separationem a territorio, & Diæcesi Beneuenti, quod so-
15 li Papæ est præseruatum. *Hostiens. in cap. cum contingat de foro compet.* & huic obiecto respondit Rota in mox allegata *dec. 220. n. 9. & 10. p. 3. rec. & in Capuana Parochialium 15. Februarij 1660. §. nec pro subiectione coram me*.

Nihil obstant actus qui iterum dantur ad probandam iurisdictionem Abbatis, quoniam cum fuerint gesti ab eo
16 cui ius resistit in concursu cum illis exercitis ibi per Archiepiscopum cui ius assistit, nihil ponunt in esse ad eiusdem præiudicium *Bald. in cap. querelam n. 7. de elect. Posth. de manut. obseru. 45. n. 38. Rota in dict. Toletana Iurisdictionis §. præterea coram R. P. D. meo Taia*; Maxime cum non constet fuisse factam sciente, & patiente Archiepiscopo, prout omnino requiritur ad hoc vt Prælatus inferior intra fines Diæcesis ordinarij possit acquirere
17 quasi possessionem iurisdictionis. *Card. Mantic. dec. 40. n. 9. & dec. 197. n. 8. penes Posth. de manut. & in Salisburgen. Iurisdictionis 22. Maij 1656. §. fin. coram me*. Vlterius visi fuerunt irrelenantes, quæ scripturæ pro illorum iustificatione fuerunt extractæ a proprio, & priuato Archiuio monasterij, quod obiectum retorqueri non potest contra iura comprobantia actus Reuerendiss. D. Archiepiscopi, cum longe dispar vigeat ratio inter vtrumque, nam actus extracti ab Archiuio Monasterij quia hoc est particulare, ac priuatum, & extrahentes sunt interessati non probant.
18 *Rota in Senogallien. parochialis 12. Februarij 1666. §. ex quo vero coram R. P. D. meo Bourlemont*: secus est in extractis ab Archiuio Archiepiscopali per Notarium Archiuistam, seu illius successorem, quæ ob id sine compulsoria, & citatione partis optime probant, cum Archiuium Episcopi sit publicum *Rota dec. 667. n. 15. coram Buratto & in Elnen. Iurisdictionis 19. Iulij 1645. §.*
19 *non obstat coram bo. me. Dunozetto*, & præcise distinguit Rota *in d. Beneuentana Iurisdictionis 31. Ianuarij 1656. coram Reuerendiss. D. meo Decano impress. post Tondut. de Pens. la 16. vbi n. 10. & 11.* scripturæ Archiuij Archiepiscopi fuerunt antepositæ iuribus Archidiaconi quæ ab illius priuato Archiuio extractæ fuerant.

Et ita standum esse in resolutis decisum fuit, vtraque &c.

R.P.D.

R. P. D. TAIA.
Bononien. Distantiæ.
5. Decembris 1668.

ARGVMENTVM

Apothecarum Distantia per tres perticas à feris & clauaturis Bononiæ est seruanda, nisi alias in casu particulari fuerit iudicatum.

Summaria patent ex argumento.

DECISIO XLII.

D. D. responderunt constare de bono iure Io: Dominici & fratrum in Statuto Bononiensi de seruanda distantia apothecarum per tres perticas ad mensuram communitatis Bononiensis, quatenus mensura & perticatio loquendo cum *Peregr. cons.* 103. *lib.* 1. *Gallo cons.* 93. & huiusmodi alijs controuertatur in terminis terminantibus Distantiã, & referat eos statuere feras apothecarũ.

Quia pro Io: Dominico & fratribus fuit allegata consuetudo metiendi à fera ad feram apothecarum, & visa est probata ex peritis & mensurationibus & sententijs in huiusmodi causis in Sũmar. Io: Dominici & fratrum *à n.* 7. *vsq. ad* 10. & datum casum in quo in contradictorio iudicio fuit admissa Distantia trium perticarum a feris & clauaturis, & de ea generaliter attestatos duos peritos & multos curiales retulit & contulit *Post. Rota Bononien. Auditor in voto decis.* 8. *Iulij* 1652. *singular. impresso*

Superadditum est argumento de mensura ad mensuram pro terminis mensuræ quod, si in ciuitate Bononiæ in tali vel simili casu iudicatum fuerit secundum quam mensuram mensurari debet, illi mensuræ standum est &c. *Feder. de Sen. quest.* 201. *n.* 6. *vers. ad nouum.*

Et ita vtraque &c.

R. P. D. PRIOLO.
Toletana Iurisdictionis
11 Ianuarij 1669.

ARGVMENTVM.

Iurisdictio ad omnia loca intra Diæcesis fines competit Episcopo; Neque exemptio, quam priuilegijs, seu immemorabili præscriptione acquiri potest.

SVMMARIA.

1 *Facti series affertur.*
2 *Sententiæ validitas ex Actorum renolutione probatur.*
3 *Sententiæ Iustitia probatur ex decisionibus tollentibus obiecta.*
4 *Iurisdictio competit Episcopo ad omnia loca intra fines Diæcesis sita.*
5 *Territorij separatio ex limitata exemptione non infertur, vbi quod ex hoc iurisdictio non valet transferri.*
6 *Præheminentia maior membro, & inferiori tribui non debet.*
7 *Præscriptio iurisdictionis immemorabilis esse debet, & per tres conformes canonizzata: ibiq. ad hoc de valida Testium depositione.*
8 *Titulus putatiuus quando excludatur.*
9 *Visitandi ecclesias, quibus animarum cura imminet, iurisdictio ad Episcopum spectat.*

DECISIO XLIII.

Antiquissima, & grauis controuersia spatio sæculi, & vltra pluries in partibus instaurata, & deinde ab anno 1610. ad Rotam translata super Ecclesiastica iurisdictione oppidorum Consuegna, Alcafcar, aliorumque quindecim, quam Archiepiscopi Toletanì
1 ratione situationis in sua Diæcesi, magni vero Priores Hierosolimitani in Regnis Castellæ, & Legionis super proprijs oppidis exercere priuatiue contendebant, plurimas attulit questiones in compilatione processuum: istis vero absolutis definitionem peperit Eminentiss. Card. Archiepiscopo fauorabilem in possessorio, & petitorio, præ vijs enim duabus decisionibus

emanatis 9. Maij 1659. & 21. Maij 1660. R. P. D. meus Beuilaqua manutentionem illi concessit, & sententiam protulit, in cuius prima parte declarauit super Prioratu eiusque oppidis sitis in Diœcesi Toletana ad eundem D. Archiepiscopum spectare omnimodam iurisdictionem ordinariam spiritualem ecclesiasticam, & Archiepiscopalem quoad vtramque legem, Diœcesanam, & Iurisdictionalem cum omnibus earum effectibus: in secunda vero parte pronunciauit d. Eminentiss. Card. Archiepiscopo licere ad præscriptum Sac. Conc. Trid. & constitutionum Apostolicarum Monasteria, Hospitalia aliaque loca pia dicti Prioratus Religionis Hierosolimitanæ visitare, & personas tam professas, quam famulos, seruitores, colonos, donatos, seu oblatos aliosque intra eius monasteriorum septa degentes ad formam, & rescriptum vt supra corrigere.

Interposita autem appellatione, & separatim propositis dubijs super manutentione, & bono iure die 10. Iunii 1661. transierunt DD. consensibus præcedentis instantiæ repetitis, in duplici decisione tunc edita per R.P.D. meum Taia, quo postmodum aduersa valetudine detento, Idem Reu. P. D. meus Beuilaqua die 27. Ianuarij 1662. de consensu partium super vtroque dubio reproposuit causam respectu ordinariæ Iurisdictionis concessæ, in 1. part. memoratæ sententiæ confirmatam, respectu vero Iurisdictionis delegatæ ad ea, quæ respiciunt curam animarum, & ad illas personas quæ habent requisita *constitutionis f. mem. Gregorij XIII. 62. in ord.*

Expedita igitur causa in Petitorio mediante sententia lata sub hac forma, iterum Serenifs. D. Magnus Prior & illi assistendo Agentes Sacræ Religionis Hierosolimitanæ transmiserunt cōmissionem coram Signatura Sanctiss. in qua petebant vt causa ex integro committeretur, prout in prima: quæ instantia sine resolutione per plures annos fuit dilata donec Sāctiss. D.N. Clemens 9. in plena Signatura Gratiæ rescripsit Sacræ Rotæ *in statu & terminis*. Ideo ter proposito per me dubio superconfirmatione sententiæ Rotalis & bis dilata resolutione, quia nec dd. Agentes, nec Agentes Magni Prioris informare voluerunt, tandem hodie affirmatiua prodijt resolutio ijs nec minus informantibus.

Validitas enim sententiæ Rotalis patet ex reuolutione Actorum, ex quibus 2 apparet fuisse seruata omnia requisita de quibus *in dec. 262. apud Caputaq. p. 2. dec. 126. coram Buratto dec. 325. n. 1. & seqq. p. 5. & dec. 145. n. 2. p. 9. rec. & dec. 8. n. 6. coram Eminentiss. Celso.* Iustitia vero luculenter probatur in recensitis causæ decisionibus, vbi plene tolluntur, omnia obiecta pro alia parte 3 deducta. *Rota dec. 395. n. 1. p. 4. dec. 521. n. 1. p. 5. & dec. 90. n. 3. p. 10. rec. cum alijs in Romana Associationis 13. Iunij 1663. § iustitia coram R.P.D. meo Bourlemont.*

Etenim cum situatio Magni Prioratus intra limites Diœcesis Toletanæ adeo iustificetur ex iuribus ponderatis in prima dec. R. P. D. mei Beuilaquæ, vt postmodum impugnata amplius non fuerit ab Agentibus Serenissimi Magni Prioris, vtique iustissima detegitur prima pars vtriusque sententiæ tribuens Eminentissimo Card. Archiepiscopo ordinariam iurisdictionem super oppidis dicti Prioratus sitis intra fines suæ Diœcesis, iuxta claras, & to- 4 ties repetitas Sacror. canonum sanctiones *in cap. conquerente 16. de offic. Iudic. ordin. in 6. cap. cum persona 7. de priuil. eod. lib. 6. can. omnes Basilicæ 16. q. 7. Abb. in cap. cum cappella n. 3. & ibi Soccin. n. 4. de priuil. Lotter. de re benefic. lib. 1. q. 21. n. 4. & 5. Rota coram Duran. dec. 226. n. 1. coram Merl. dec. 152. nu. 2. & dec. 337. n. 1. & 2. coram Reuerendiss. Royas. dec. 218. n. 9. in rec. dec. 24. n. 24. p. 10. in Beneuentana Iurisdictionis 9. Iunij 1666 in princ. coram R. P. D. meo Beuilaqua & in Colonien. Iurisdictionis 4. Iulij 1668. coram Reuerendiss. D. meo Cerro.*

Non obstant priuilegia per Summos Pontifices dictæ Sac. Religioni Hierosolimitanæ concessa, quia non tribuunt, vt opus est, ad effectum de quo agitur, iurisdictionem quasi episcopalem cum Territorio separato, sed solam exemptionem a iurisdictione Episcopi re-

spe-

(ecctu monasteriorum, & personarum intra illorum septa degentium, non tamen comprehendunt populum laicum, ecclesias clericosque sæculares extra prædicta monasteria existentes, vt bene perpenso tenore ampli priuilegij contenti in Bulla san.mem. Pij IV. animaduersum fuit in dicta *p. dec. R.P. D.mei Benilaqua* §.*hoc præmisso & multis seqq.* Cumque ex concessione huius limitatæ exemptionis non inferatur ad
5 distinctionem, & separationem territorij, vt bene *Rota coram Reuerendiss. Royas d. dec.*218. *n.*20. *& melius in Capuana Parochialium* 15. *Februarij* 1666. §. *exclusa vers. aqua locali coram R.P.D. meo Benilaqua*. Consequens est quod in cæteris omnimoda, & ordinaria iurisdictio non fuerit translata in Magnos Priores separatum territorium non habentes, & exempros dumtaxat respectu monasteriorum, & personarum ibidem degentium ad tex. *in cap. per exemptionem* 9. *& cap. si Papa* 10. *per tot. & signanter vers. his enim de priuil. in* 6. *& aduertit Calderin. in quodam eius consil. relato post alleg. Lap.* 139. *a n.* 20. *vsq. ad fin. Rota coram Martin. Andrea dec.* 54. *n.*6. *& plenius in dec.* 324. *n.*3. *& seqq. & prosertim n.*6. *p.*1. *rec. cum alijs alleg. in dec.* 181. *n.*10. *&* 11. *coram Reuerendiss. Carillo & in d. Beneuentana Iurisdictionis* 9. *Iunij* 1666. *sub* §. *posita igitur coram R.P.D. meo Benilaqua*; sed remanserit penes Archiepiscopos Toletanos tam habitualiter ob expressam iurisdictionem quam actualiter iuxta continuatum exercitium quam plurimorum actuum iurisdictionalium vtriusque legis Diæcesanæ, scilicet Iurisdictionalis, de quibus *in d.* 1. *causa dec.* §. *huncque esse*.

Idq; tanto magis verum esse existimarunt DD. dum Eminentiss. Religionis Magnus Magister in sua residentia Militæ Episcopalem iurisdictionē nunquam controuertit, alias enim sequeretur absurdum, quod in pari causa ex titulo diuersorum fieri deberet iudiciū, & maior præheminentia tribueretur membro & inferiori, quam capiti & su-
6 premo directori contra *tex. in cap. cum non liceat* 12. *de præscript. Feder. de Sen. consf.* 151. *n.*1. *& vers. item constat. Dec. consf.* 32. *n.* 28. *& seqq. vol.*2.

Attendi pariter non debet titulus præscriptionis, quia immemorabilis canonizanda in hoc casu per tres confor-
7 mes iuxta declarationes *Sac. Congreg. Concilij* amplexas a *Rota dec.* 126. *sub n.* 1. *p.*4. *dec.* 287. *n.*8. *p.*8. *dec.* 24. *n.* 33. *p.* 10. *& dec* 304. *n.* 15. *p.* 11. *rec.* non iustificatur ex quibusdam testibus nulliter examinatis de anno 1606. & proinde reprobatis per *Rot. in dec.* 68. *n.* 6. *apud Tambur. de iu. Abbat.*, nec probari potuit ab istis alijsq: testibus examinatis de anno 1617 vigore Remissoriæ Rotalis, quia cum lis vigeret centum & vltra annis ante, non potuerunt testes tunc deponere cum requisitis *gloss. in c.*1. *verb. memoria de præscript. in* 6. quod nimirum iurisdictionem Magni Prioris perceperint de visu per 40. annos ante litem motam, quodq; nihil vnquam fuerit visum vel auditum in contrariū, vt in his terminis similem probationē reiecit *Rota dec.* 248. *per tot. p.*2. *dec.* 22. *n.*3. *p.*9. *& dec.* 304. *n.* 11. *rec.*

Neq; concurrit quadragenaria cum titulo putatiuo, quia quadragenaria excluditur ex animaduersis *in* 2. *dec. R. P. D. mei Benilaqua* §. *cæterum &* §. *nec subsistit.* Titulus vero putatiuus non potest deduci ex duabus sententijs latis
8 de annis 1528 & 1544; Quia prima sententia fuit in gradu appellationis reuocata, & se refert ad priuilegia Religionis in quibus, iuxta superius notata, nō conceditur Territorium separatum cum iurisdictione quasi episcopali, nec omnimoda exemptio oppidorum spectantium ad Religionem. Secunda vero sententia loquitur de personis inseruientibus & degentibus intra septa monasteriorum, super quibus non prætenditur ordinaria iurisdictio, sed tantum delegata iuxta modum infrascriptum, vt bene probat *d.*2. *dec.* §. *sed fundamenta cum plurib. seqq. coram. R.P.D. meo Benilaqua*. Quibus rationibus suasi informantes pro Magno Priore à prætensione generalis & omnimodæ iurisdictionis, descendernut ad particularē præscriptionem singulorum actuum iurisdictionalium à magnis prioribus exercitatorum; Sed illis rigoroso examine ventilatis fuerunt plene reiectæ

in vltima dec. emanata in 2. Instantia coram *R.P.D. meo Beuilaqua 27. Ianuary 1662. a §. nec placuit usq; ad fin.*

Similiter iusta apparet 2. pars vltimæ sententiæ, ibidem enim iurisdictio delegata nõ conceditur Eminentiss. Card. Archiepiscopo indistinctè erga quoslibet exemptos, resistentibus priuilegijs Religionis; Sed limitatur ad illas per-
9 sonas & ecclesias quibus cura imminet animarum, & sacramentorum administratio incumbit. Nam super his quacumque exemptione non obstante Iurisdictio visitandi Ordinarijs delegatur ex dispositione Sac. Conc. Trid. sess. 7. cap. 8. sess. 14. cap. 4. & sess. 74. cap. 11. de reform. confirmata in terminis nostri casus per san. mem. Pium V. in eius constit. 136 in ordine Bullarii & magis roborata per *san. mem. Gregor. XIII. in eius constit. 67. in eod. ord.* & tradunt *Grat. discept. for. cap. 298. n. 48. & 49. Barbos. de offic. & potest. Episc. p. 3. alleg. 74. n. 18. & plurib. seqq. vbi n. 26. de huiusmodi ecclesiys S. Ioannis Hierosolimitani. Et Rota coram Seraph. dec. 1958. n. 5. & coram Comitulo dec. 83. n. 13.*

Et ita parte &c.

R. P. D. CALATAIV.

Rauennaten. Belluarum. 28. *Ianuarij 1669.*

ARGVMENTVM.

Ostenditur in Belluarum morte qualiter damna fortuito vel culpa sequuta, sint bonificanda.

SVMMARIA.

1 *Belluarum mors est concludenter probanda.*
2 *Deque ex casu mere fortuito.*
3 *Testes probant contra inducentem.*
4 *Culpa incurritur quando non est prouisum quod à diligente poterat prouideri.*
5 *Alimentorum non prestatio occisioni æquipollet.*
6 *Bonificationis in locatione praesentio quando remissa censeatur.*
7 *Identitas belluarum est probanda, cum extensio non detur.*
8 *Mortalitas belluarum debet intimari si fuerit in locatione conuenta.*
9 *Denunciatio damni requiritur vt videatur, an fortuito vel ex culpa sequutum fuerit.*

DECISIO XXXXIV.

IN. cap. 14. Locationis factæ ad nouennium a Ven. Abbatia S. Mariæ in Portu Ciuitatis Rauennæ conuentum fuit quod ipsa teneretur bonificare conductoribus damnum, si quod accideret, in mortalitate belluarum vltra numerum 14. quolibet anno, *quando però la morte di tal Bestiame non succedesse per colpa ò negligenza de' condottori*, quod etiam repetitum fuit in secunda locatione ad triennium eiusdem facta, addito tamen in isto onere prædictis conductoribus vt tenerentur, *qualunque volta succederà la morte di qualche bestia notificarlo ò farlo notificare per mezzo de' loro Vaccari ò Cauallari, ò vero Casciari in termine di due giorni alla detta Badia*, vt in istius *summar. num. 2. & 5.* Terminata autem vtraque locatione conductores pro belluis mortuis tam de anno 1660. & 1661. quam de annis 1664. & 1665. petierunt in partibus, & coram A. C. in Curia conuentum restaurum, quo ipsis vtrobique denegato in gradu appellationis, mihi commissa dubitatum fuit, An constaret de mortalitate Belluarum & de qua quantitate, ita vt sit bonificandum & restituendum pretium: & negatiua in omnibus hodie prodijt resolutio.

Quia cum Belluæ quæ asseruntur mortuæ non sint de illis quæ gregatim pascuntur, vt oues, capræ & similes,
1 sed sint Vaccæ equè similes quæ gregatim non pascuntur, intrat proinde celebris distinctio *Bart. in l. quoad pres. num. 5. C. de mun. legal. lib. 11.* disponens quod allegans illarum mortem, tenetur non quidem per coniecturas: aut seruatur in casu primi membri distinctionis prædictæ, sed plene & concludenter illam probare, vt tradiderunt *Munnoz. de Ratiocin. cap. 58. num. 38. vers. aly tamen. Sebast. Medic. in tract. mors omnia soluit in princ. n. 78.*

Ca-

Caroc. de locat. & conduc. p. 4. tit. de impens. cap. 1. num. 21. & 22. Add. ad Afflict. decis. 150. num. 26.

Talis autem probatio DD. visa fuit non posse deduci ex testibus à conductoribus inductis, enim vel deponunt de morte sequuta in termino duorum annorum est primus & tertius, & sic non applicantur casui nostro, iuxta quem restaurum promissum fuit dumtaxat in belluis quæ quolibet anno mortuæ probarentur, vel non indiuiduant præcisum tempus mortalitatis earum, vt sunt 25. & 45. & tamen ad effectum vt conductoribus qui ex con-
2 tractu belluas conductas custodire debebant, Abbatia tale damnum bonificare teneretur, non fuisse satis illarum interitum simpliciter vel per coniecturas probare, nisi simul concurrat iustificatio quod casu mere fortuito & absque ipsorum culpa & negligentia perierint iuxta *tex. in l. si quis domum 9. §. Imperator ff. locat. & gloss. in leg. si pascenda 8. numer. 4. C. de pact. Sebast. Medic. de casib fortuit. p. 2. quæst. 10. num. 3. Carocc. lo. cit. num. 3. Mannoz. vbi supra n. 34. Alex. cons. 156. n. 3. lib. 2. Boer. dec. 216. num. 2.*

In proposito vero casu tantum abest vt in asserta morte conductorum culpa non interuenerit, quin potius contrarium & manifeste deducitur, quod Vituli lactantes consueto tempore, nimirum circa festiuitates omnium Sanctorum non fuerunt à matribus separati, sed per mensem & vltra apud eximisti, vt probant signanter 3. 4. & 6. te-
3 stes dati in eorum *summ. n. 6.* qui cum sint inducti ab eisdem conductoribus, contra illos plene probant vt est *Gloss. Marginal. in fin. l. 1. §. edictiones ff. de eden. vel alijs cumulatis, per Rot. in Romana seruitutis 29. Ianuarij 1666. §. qua propter coram Reu. D. Cerro Decano & in Romana seu Bonon. Pecuniaria 3. Ianuarij 1668. §. nam quod coram Reu. D. Meo Ottalora*. Vnde ex hac declaratione in eis separandis, Matres deinde eneruatæ & exinanitæ remanserint, eorum mors sequuta, præsumitur ex conductorum culpa, quæ nunc demum commissa censetur, & cum non est pro-
4 uisum quod à diligente poterat prouideri vt est *tex. in l. si putatur 31. ff. ad l. Aquil. & in l. si mones. 25. §. solum ff. locati*: & cum illud factum non fuit quod à cæteris fieri solet, vt deducitur ex *Gloss. Margin. ex l. cum duobus 2. §. quidam sagar. ff. pro socio Grat. dic. 354. num. 33. vers. perpetuum*.

Augetur etiam culpa præscripta ex altera delatione in reconducendis ad stabulum belluis antequam hyemps magis vrgeret, & non in ministrando ijsdem sufficiens ac solitum pabulum, dum ob multiplicitatem aliarum belluarum quas conductores introduxerunt ad prata & pasculum, & pro omnibus sufficere non potuit, vt deponunt
5 ijdem testes dati in summar. numer. 6. æquipollet enim in effectu necare, ac sufficientia non præstare alimenta, *Gloss. in verb. liber in princ. instit. tit. de cap. dimin. & l. necare 4. ff. de liber. agnosc.*

Præterea cum prædicta bonificatio esset facienda de anno in annum, & conductores per integrum nouennium pensiones conuentas punctualiter persoluerint, & (quod magis est) eo terminato renouationem pro alio triennio reportauerint, nulla vnquam prætensi restauri facta præseruatione, cum non sit verisimile quod si veræ belluæ casu peremptæ fuerint, earum bonificatio locationis non fuisset petita, talis præ-
6 tensio si quid fuisset, inde remissa censetur, vt deducitur *ex l. terminato 3. C. de fruct. & lit. expens. l. siquidem 24. C. de transact. Aym. cons. 1. n. 11. vers. & profecto & cons. 129. num. 9.*

Iisdem quoque responsionibus remouetur prætensio Restauri, ex mortalitate supposita in annis 1664. & 1665. præmisso enim quod neque in istis datur de ea concludens probatio, prout est necessaria ex supra deductis, interitus si quis successit, fuit ex culpa conductorum, qui aggregatis nouis belluis sufficiens pabulum illis Abbatiæ non præstiterunt. Vnde eis superadditis testes qui simpliciter de mortalitate deponunt nulla facta distinc-
7 tione an sequuta fuerit in illis Abbatiæ an potius in illis, sufficienter identitatem earum non probantes, non merentur extendi, vt *ex l. idem Pomponius scri-*

scribit Alex. conf. 158. *n.* 3. *vers. quilibet Testis*.

Et quod magis est deficit etiam intimatio mortalitatis expresse conuenta in hac secunda locatione, quæ cum fuerit reseruata pro forma, debuisset
8 à conductoribus omnino adimpleri, vt in proximis terminis est elegans *cons. Soccin. Iun.* qui scripsit in simili causa Rauennaten. *cons.* 85. *num.* 15. *& seqq. lib.* 2. & quidem in forma specifica, nihil enim referret si Abbatiæ facta denunciatio exhiberetur, nisi copulatiue quoque doceatur quod ea facta fuerit in termino duorum dierum iuxta legem conuentionis, vt in præcisis terminis aduertit *Alex. cons.* 158. *num.* 3. *vers. sed posito lib.* 2. potissime quia prædictum pactum est conforme æquitati ac Iuris communis dispositioni, iuxta quam etiam in casibus fortuitis denunciatio damni requiritur ad effectum vt locator opportuno tempore
9 possit verificare vtrum illud sequutum fuerit in casu vere fortuito, an potius ex culpa & negligentia conductoris, vt est *tex. in l. item queritur* §. *exercitu & ibi Glos. in verb. non denunciauit ff. loca.* & optime in proposito ratiocinatur *Socc n. iun. d. cons.* 85. *n.* 3. & post eum *Bursat. cons.* 11. *n.* 29. *lib.* 1. *& cons.* 319. *nu.* 11. *lib.* 3. *Grat. discept.* 354. *n.* 23. *cum alijs cumulatis per Thesaur. dec.* 108. *num.* 1.

Et ita vtraque &c.

R. P. D. TAIA
Bononien. Distantiæ
17. *Iunij* 1669.

ARGVMENTVM

Iustis de causis nonnullarum statutaria inducta est apothecarum Distantia. Statutorum non vsus difficili probatione conuincitur.

SVMMARIA.

1 *Consuetudinem frustra obijciunt qui ratione vincuntur. Vbi ampliatur id & limitatur.*
2 *Distantia apothecarum statutaria vnde sumenda.*
2 *Mensuratio de iure communi sumitur à muro & continentibus edificys.*
4 *Distantia statuta est ad rixas & vicinorum æmulationes tollendas: & numer.* 7.
5 *Dissentiendi facilitas est naturalis:*
6 *Ratio legis non expressa quandoque consideratur.*
8 *Distantia huiusmodi statutum est à Pontifice confirmatum.*
9 *Priores leges ad posteriores trahuntur, & per illas determinantur.*
10 *Falsam obiectionem contraria probatio demonstrat.*
11 *Fides non probant statuti non vsum.*
12 *Statuti non vsus Papæ scientiam qui illud confirmauerit exposcit.*

DECISIO XXXXV.

A Decisis 5. Decembis proximi præteriti hodie DD. recesserunt, quia frustra qui ratione vincuntur consuetudinem obijciunt *can.* 7. *dis.* 8. etiam si facile & facile scilicet redacta in scrip-
1 tis à Doctore *ex Bart. in repet. leg. de quibus ff. de legib. n.* 21. *vers. quandoq. redigitur in scriptis à Doctore & alijs apud Piag. de consuet. quæst.* 10. *à n.* 57. *Mascard. de probat. conclus.* 426. *ab init.* contrarijs tamen alijs, & conciliatis omnibus per distinctionem rationis cõcludentis & præsumptiuæ, vt sensit *Bartol.* ibid. vers. econtra vero credo quod sufficiat nisi probetur contrarium *Piag d. quæst.* 10. *à num.* 61. *Mascard. d. conclus.* 426. *à num.* 11. Sed vt sequamur interea falsam consuetudinem & falsum consuetudinis Doctorem, nec tantum pergentes non quà eundum est, sed quà itur, sed neque qua eundum est, neque qua itur.

Hoc acciderit nobis in statuto Bononiæ de Distantia apothecarum per tres perticas testificante mensuram à feris ad feras præcipue. *Post. in vot. decisiu.* 8. *Iulij* 1652. singulariter impres-
2 so, *vt in dec.* 5. *Decembris*; sed hodie pleno summario alterius partis alia mensura probata est etiam à tabulis & rastris siue cancellis vbi venalia exponuntur per sententiam & rem iudicatam Rpd. Argeli anno 1646. & decla ratione Masarij & conductorum: *che*

la

la misura, e la Distanza delle trè pertiche si comincia, e si deue cominciare dalli gargani dell'vna alli gargani dell'altra bottega &c. anno 1651.

Cæterum de iure per Iosephum & fratres iam dicebatur terminos statuẽdos esse à cardinibus ianuis Apothecarum, quin etiam à tabulis vbi venalia exponantur &c & deducebatur ex statuto ibi: *iuxta aliquam stationem, scrinium vel rem in qua & super qua fuerit venditum*. Ex quibus constat alter terminus apothecæ anterioris, & ex eo constat etiam terminus posterioris, maxime quia statuentes ad taliter statuendum moti fuerunt vt res venales vnius distarent 30. pedes à rebus venalibus alterius, *in alio voto decisiuo Senen. 20. Decembris 1651. et am singulariter impresso*: & de huiusmodi statuto artis Aromatariæ, & eadem mensura trium perticarum *Grat. Bononien. respons.* 112. *num.* 18. ibi, *sumpta mensura à tabulis & rastris & tignis in quibus res dicta artis vendendæ exponuntur, & seqq.* Et ita de voluntate hominum illius societatis sc vti patronum perpetuum sepe sepius obseruari fecisse & iudicasse, sicut Alexand. Imolen. dum esset Aduocatus perpetuus *n.* 4. *& respons.* 113. vbi de eo statuto ad exemplum huius statuti vt incontrouersi & incontrouertendi *sub num. 6. & seqq. nu. 14 à vers. preterea aduertendum lib.* 1. cui subscripsisse & duodecim rationibus assensisse uidetur *Alciat. respons.* 161 *lib.* 5. maxime quia
3 huiusmodi terminus mensurationis inhæret iuri communi, iuxta quod à muro & à continentibus ædificijs passus numerandi sunt *l.* 2. *& clarius l. mille passus* 154. *ff. de verb. signif. & vtrobiq. gloss. continentibus. Bart. ad l.* 1. *ff. si quis cauit num.* 4. *Alciat ad leg. mille passus vers. videlicet & Rebuff. vers. item confert*.

Et fouebantur hæc ex mente generali statuentium tollendi rixas & æmulationes artificum prouenientes ex vi-
4 cinitate, adeoque fauorabili statuto, vt in puncto *Alciat. d. respons.* 161. *sub num. 5. & 6. & Rota Bononien. diuers. dec. 79. à num. 21. conferentibus etiam similibus alijs apud d. Rotam Bononien. & Camuncul. dec. 12. num. 2. ad fin. & num. 6. à vers. quinimo cum statutum:* Et sane frustranea questio est, & ipsa mensura siue à seris siue à cardinibus si extra ipsas apothecas aut stationes iuxta aliquam stationem, scrinium vel rem in ea & super ea venderentur vt supra & contra statutum &c. æque & vltra ad rixas & æmulationes artificum prouenientes ex vicinitate, & ex ipso Postio causa finalis & principalis statuti fuit res vel locus illiusque propinquitas, vt inquit de hoc ipso statuto *resol. 150. num. 9*.

Notabilis est naturalis hominum ad
5 dissentiendum facilitas, quam notarunt *Vlpian. §. principaliter tamen l. si vnus 17. ff. de recept. arbit. & ibi gloss.* facilitate qua Posthius posterior auctor voti decisiui contra Seuerum conclusit in eo casu intrare & concurrere statuti Distantiam à gargaminibus ipsis, quod satis superque sufficiebat vt contra sentiret, non autem sufficit ne contradiceret, nec tantum Seuero authori prioris voti, sed longe grauissimis Iure Consultis *Grat. Alciat. & fere DD. Rota Bononien.*

Et primo respondit differre statutum illud Aromatariorum, quod illud habeat rationem expressam, hoc non habeat neque legatur: ex qua ratione
6 statuentes fuerint moti, & si Alciatus responderit ex ipso statuto vti facto principaliter ad tollendas rixas & æmulationes &c. Nouus autem Doctor non legit expressam quidem, sed nec cogitauit aliam, eoque minus quo magis excogitauit statutum vti exorbitans, & tamen Tyronum locus est à ratione legis non expressa quando vna tantum potest assignari *ex gloss. vlt. leg. quamuis C. de fidei comm. cum a'ijs apud Euerard. in loco à ratione legis ab initio & n. 21. & abunde Mascard. de gener. statut. interpret. conclus. 4. a num. 170. cum alijs alleg.* & in puncto huiusmodi statuti, & perticationis, vt loquitur *Gallus cons. 93. à num.* 10, vltra quæ minime aduertit idem Post. statutum Aromatariorum de quo ipse agit, & Salsamentariorum de quo nos agimus, esse vnum & idem statutum.

Et ad declarationem Massariorum &

& Correctorum respondit esse attestationem extraiudicialem, & circa illud in quo habent interesse è diametro contra statutariam authoritatem & fa-
7 cultatem ibi: *De voluntate Massarij, & Correctorum &c.* sed & contra veritatem vti esset illud in quo non habent interesse, cum agatur pariter de artificibus & apothecis, par subiectorum Massario & correctoribus, & nihil intersit illorum alia vel alia mensura, quin etiam alia vel alia Distantia, sed communiter vti statuentium quoque tollere rixas & æmulationes artificum prouenientes ex vicinitate vt supra.

In quam causam & in hanc sententiam nouissime Vniuersitas, & homines artis siue societas salsamentario-
8 rum supplicarunt explicando *che trà li due angoli vno contro all'altro vi sia la sudetto distanza di 30. piedi &c.* & San. D.N. inclinatus auctoritatem Apostolicam per Breue confirmauit & approbauit, & inuiolabilis firmitatis robur adiecit, sicque in premissis per quoscumque iudices ordinarios & Delegatos etiam causarum Palatij Apostolici Auditores iudicari & definiri debere &c. 20. Augusti 1667.

Atque ita, non vt statutum & Breue habeant locum in præteritum contra
9 regulam *l. 7. C. de legib.* sed vt priores leges ad posteriores trahantur *leg. non est nouum 36. ff. de legib.* & lex precedens determinetur per sequentem vt notat ibi Bart. sicut & posterior lex ad priorem pertinet *l. sed & posteriores 28. ff. eod.* & est statutum ad litteram *si dichiara &c.* & de statutis si statutum procedit declarando porrigitur ad preterita. *Bart. ad l. 7. ff. de iusti. & iur. num. 43. vers. p. casu. Bald. ad cap. quoniam de constit. num. 15. vers. si est antiqui iuris declaratoria. Mascard. de general. statut. interpret. conclus. 13. n. 41.* vbi etiam si statutum declarans vteretur aliquo verbo, propter quod videretur induci nouum ius *num. 40.* cum alleg. & eo amplius eo ipso quod noua lex refert veterem &c. *Bald. num. 50.* Insuper & citra statutum vetus in statuto nouo alia ratione, quod vbi militat eadem ratio ante statutum quæ militat post, vti ad tollendas rixas &c. supra vtroque casu statutum habet locum. *Cephal. cons. 644. num. 39.* & de simili statuto trahendo ad veteres res verbi gratia quod Domini non possint portare serica vestimenta, nec possint portare vetera *Bald. ad d. l. 7. num. 52. Cephal. d. cons. 644. num. 44. Mascard. d. conclus. 13. n. 15. vers. & facit ad hoc,* nisi statutum ipsum magis exprimit actum immanentem, nullus possit facere aliquam apothecam, vel stationem, vel ponere &c. quæ non minus referuntur ad prosequentes, quam ad inchoaturos, adeo quod si minus clare Io. Dominicus & fratres prohibeantur veteri vt veteri statuto, clare prohibentur nouo vt nouo.

Ad oppositam contrariam consuetudinem & consuetudinariam interpretationem Statuti à Postio adductam
10 visum est falsum esse ex supra allegatis, & ad inducta per Postium visum est alio exitu finitam fuisse causam, imo (vt ipse postea scripsit) sententiam Auditoris Generalis, videlicet Seueri, idem ipse iudex delegatus appellationis confirmare intendebat, nisi partes se concordassent in calculo ferendæ &c. apud *Post. resolut. 150. sub init.* Nec alia DD. curarunt, eoque minus quod Io. Dominicus & fratres articularunt: *che le misure si facciano dal mezzo, e chiauatura della porta &c.* & nihilominus nihil probarunt.

Quin etiam stante statuto & statuti
11 confirmatione aliorum Pontificum san. me. Iulij II. Gregorij XIII. & XV. cum clausula sublata & decreto irritanti; Vltra quod non vsus non probatur fidibus; quæ non faciunt fidem; nec etiam probatus releuaret, nisi data
12 scientia Papæ, qui statutum confirmauit præclare *in decis. 610. à numer. 10. tom. 3. p. 4. & dec. 469. in fin. p. 5. rec.* Et ita vtraque &c.

R.P.D. CALATAIV

Lauretana Fenestrarum

29. Iunij 1669.

ARGVMENTVM

Fenestræ in suo regulariter possunt à petiris, sed cum cratibus ferreis dum muri contigui sint, adsitque periculum præiudicij absque illis: quæ pactis vel coniectutis probantur.

SVM-

SVMMARIA.

1 *Quis in suo, etiam cum præiudicio vicini fenestras aperire valet, dummodo seruitus contraria inducta non fuerit.*
2 *Pactum istud testibus & coniecturis leuissimis probatur.*
3 *Testium singularitas non obest quando ij concordant in substantia.*
4 *Citatio ad videndum iurare testes quando non requiratur.*
5 *Muri appodiatio inuito vicino fieri non potest.*
6 *Cratis pactum ad fenestram præsumitur.*
7 *Quod ad plures fenestras extenditur.*
8 *Seruitutis pactum ne luminibus officiatur, perpetuum censetur.*
9 *Aemulatione probata vicinus ad cratis seruitutem cogi potest.*
10 *Crates apponendæ quoq; sunt constito de lumine, ac domus per id seruitute.*

DECISIO XXXXVI.

CEnsuerunt DD. Mariam Piccardam teneri apponere crates ferreas ad fenestras factas in domo propria quidem, sed contigua domui Petri Stephani Lusignani: & quamuis regulariter in suo possit quis libere fenestras aperire etiam si per eas vicino præiudicium inferatur *ex l. altius* 8. *C. de seruit. & aqua, tuetur Cepolla de seruit. vrb. præd. tit. de Fenestra cap.* 62. *n.* 1. Limitatur tamen conclusio quando, vt in proposito ca-
1 su, in contrarium seruitus vel pacto vel alio quouis contractu fuit inducta, vt *ex eadem l. altius limitat Cepoll. lo. cit. n.* 2. & deducitur etiam non obscure *ex l. si in meo* 21. *ff. de aqua pluu. arcen. Rota in Firmana seruitutis* 21. *Maij* 1664. *in princ. coram Reuerendiss. D. meo Ninot Episcopo Illerden. & in Asculana seruitutis* 21. *Februarij* 1663. §. *ista tamen coram bo. me. Emerix.*

De pacto inter Mariam & Petrum Stephanum deponunt duo testes formiter in partibus examinati, & qui dati fuerunt in Summar. Petri n. 1. asserentes d. Petrum indulsisse Mariæ appodium suæ domus, quia *gli daua parola che vi hauerebbe posta vna buonissima ferrata, e che detta fabrica mai in alcun tempo hauerebbe portato pregiuditio alcuno alla casa del Lusignani.* Et tamen in subiecta materia pactum prædictum non so-
2 lum probatur per testes, verum etiam per verisimiles coniecturas ex inspectione loci resultantes, vt plenissime firmatum fuit in *Firmana seruitutis* 13. *Martij* 1665. *coram R. P. D. meo Ottalora* §. *nam licet, vbi referuntur Gratian. discept.* 861. *n.* 6. & 7. *Casanatt. cons.* 34. *n.* 43. *lib.* 1. & *Thesaur. dec.* 16. *n.* 4. *vers. sed quoniam* dicentes quod ad hunc effectum attenduntur etiam coniecturæ leuissimæ, & indicia quæ alias non attenderentur.

Neque facit quod testes prædicti sint singulares, & sint examinati non præcedente citatione partis ad videndum iurare testes, ideoque non probent: quod enim attinet ad obiectam singularita-
3 tem, ea non est obstatiua, sed adminiculatiua, & cum ipsi concordent in substantia probationis, non inde sunt repellendi, sed ad probationem pacti conducunt, vt relato *Felin. in cap. ex quadam* 47. *col.* 2. *in princ. vers.* 2. *limita de testibus*, optime in proposito firmat *Gratian. discept.* 687. *n.* 4. *Rota in Anconitana Dotis* 19. *Aprilis* 1641. *in princ. coram Reuerendiss. D. meo Cerro Decano, & in allegata Firmana seruitutis coram Reuerendiss. Illerden. vers. testes enim.* Quo vero ad citationem ad videndum iurare testes, ea non requiritur quando decretum admissionis ad proban-
4 dum fuit, vt hic, parti intimatum, hoc enim casu dicta citatio virtualiter in eo continetur, vt docet *Ridolphin. in praxi p.* 1. *cap.* 11. *n.* 338 & pluries fuisse sensum in Rota firmatur in *dec.* 686. *n.* 4. *p.* 1. *rec. & per Add. ad Gregor. dec.* 268. *n.* 12. *in fi.*

Concurrente præsertim vehementi verisimilitudine quod, sicuti inuito Lusignano vicino Marito, illius muro nouam fabricam appodiare non posse *l.*
5 *hoc quod dictum* 25. *l. sed si inter* 27. §. *si in area ff. de seruit. vrb. præd. Franc. Marc. dec.* 120. *n.* 1. præsertim ex quo domus Mariæ erat terminata cum tecto, illa vero Petri habebat murum magis elatum cum fenestra super eodem tecto aperta, vt respondendo contrarijs ampliando prosequitur *Viu. dec.*

& Correctorum respondit esse attestationem extraiudicialem, & circa illud in quo habent interesse è diametro contra statutariam authoritatem & fa-
7 cultatem ibi: *De voluntate Massarij, & Correctorum &c.* sed & contra veritatem vti esset illud in quo non habent interesse, cum agatur pariter de artificibus & apothecis, par subiectorum Massario & correctoribus, & nihil intersit illorum alia vel alia mensura, quin etiam alia vel alia Distantia, sed communiter vti statuentium quoque tollere rixas & æmulationes artificum prouenientes ex vicinitate vt supra.

In quam causam & in hanc sententiam nouissime Vniuersitas, & homines artis siue societas salsamentario-
8 rum supplicarunt explicando *che trà li due angoli vno contro all'altro vi sia la sudetto distanza di 30. piedi &c.* & San. D. N. inclinatus auctoritatem Apostolicam per Breue confirmauit & approbauit, & inuiolabilis firmitatis robur adiecit, sicque in premissis per quoscumque iudices ordinarios & Delegatos etiam causarum Palatij Apostolici Auditores iudicari & definiri debere &c. 20. Augusti 1667.

Atque ita, non vt statutum & Breue habeant locum in præteritum contra
9 regulam *l. 7. C. de legib.* sed vt priores leges ad posteriores trahantur *leg. non est nouum 36. ff. de legib.* & lex precedens determinetur per sequentem vt notat ibi Bart. sicut & posterior lex ad priorem pertinet *l. sed & posteriores 28. ff. eod.* & est statutum ad litteram *si dichiara &c.* & de statutis si statutum procedit declarando porrigitur ad preterita. *Bart. ad l. 7. ff. de iusti. & iur. num. 43. vers. p. casu. Bald. ad cap. quoniam de constit. num. 15. vers. si est antiqui iuris declaratoria. Mascard. de general. statut. interpret. conclus. 13. n. 41.* vbi etiam si statutum declarans vteretur aliquo verbo, propter quod videretur induci nouum ius *num. 40.* cum alleg. & eo amplius eo ipso quod noua lex refert veterem &c. *Bald. num. 50.* Insuper & citra statutum vetus in statuto nouo alia ratione, quod vbi militat eadem ratio ante statutum quæ militat post, vti ad tollendas rixas &c. supra vtroque casu statutum habet locum. *Cephal. cons. 644. num. 39.* & de simili statuto trahendo ad veteres res verbi gratia quod Domini non possint portare serica vestimenta, nec possint portare vetera *Bald. ad d. l. 7. num. 52. Cephal. d. cons. 644. num. 44. Mascard. d. conclus. 13. n. 15. vers. & facit ad hoc,* nisi statutum ipsum magis exprimit actum immanentem, nullus possit facere aliquam apothecam, vel stationem, vel ponere &c. quæ non minus referuntur ad prosequentes, quam ad inchoaturos, adeo que si minus clare Io. Dominicus & fratres prohibeantur veteri vt veteri statuto, clare prohibentur nouo vt nouo.

Ad oppositam contrariam consuetudinem & consuetudinariam interpretationem Statuti à Postio adductam
10 visum est falsum esse ex supra allegatis, & ad inducta per Postium visum est alio exitu finitam fuisse causam, imo (vt ipse postea scripsit) sententiam Auditoris Generalis, videlicet Seueri, idem ipse iudex delegatus appellationis confirmare intendebat, nisi partes se concordassent in calculo ferendæ &c. apud *Post. resolut. 150. sub init.* Nec alia DD. curarunt, eoque minus quod Io. Dominicus & fratres articularunt: *che le misure si facciano dal mezzo, e chiauatura della porta &c.* & nihilominus nihil probarunt.

Quin etiam stante statuto & statuti
11 confirmatione aliorum Pontificum san. me. Iulij II. Gregorij XIII. & XV. cum clausula sublata & decreto irritanti; Vltra quod non vsus non probatur fidibus; quæ non faciunt fidem; nec etiam probatus releuaret, nisi data
12 scientia Papæ, qui statutum confirmauit praeclare *in decis. 610. à numer. 10. tom. 3. p. 4. & dec. 469. in fin. p. 5. rec.* Et ita vtraque &c.

R. P. D. CALATAIV

Lauretana Fenestrarum

29. Iunij 1669.

ARGVMENTVM

Fenestræ in suo regulariter possunt à periri, sed cum cratibus ferreis dum muri contigui sint; adsitque periculum præiudicij absque illis: quæ pactis vel coniecturis probantur.

SVM-

SUMMARIA.

1 *Quis in suo, etiam cum praeiudicio vicini fenestras aperire valet, dummodo seruitus contraria inducta non fuerit.*
2 *Pactum istud testibus & coniecturis leuissimis probatur.*
3 *Testium singularitas non obest quando ij concordant in substantia.*
4 *Citatio ad videndum iurare testes quando non requiratur.*
5 *Muri appodiatio inuito vicino fieri non potest.*
6 *Cratis pactum ad fenestram praesumitur.*
7 *Quod ad plures fenestras extenditur.*
8 *Seruitutis pactum ne luminibus officiatur, perpetuum censetur.*
9 *Aemulatione probata vicinus ad cratis seruitutem cogi potest.*
10 *Crates apponendae quoq; sunt constito de lumine, ac domus per id seruitute.*

DECISIO XXXXVI.

Censuerunt DD. Mariam Piccardam teneri apponere crates ferreas ad fenestras factas in domo propria quidem, sed contigua domui Petri Stephani Lusignani. & quamuis regulariter in suo possit quis libere fenestras aperire etiam si per eas vicino praeiudicium inferatur *ex l. altius 8. C. de seruit. & aqua, tuetur Cepolla de seruit. vrb. praed. tit. de Fenestra cap. 62. n. 1.* Limitatur tamen conclusio quando, vt in proposito ca-
1 su, in contrarium seruitus vel pacto vel alio quouis contractu fuit inducta, vt *ex eadem l. altius limitat Cepoll. lo. cit. n. 2.* & deducitur etiam non obscure *ex l. si in meo 21. ff. de aqua pluu. arcen. Rota in Firmana seruitutis 21. Maij 1664. in princ. coram Reuerendiss. D. meo Ninot Episcopo Illerden. & in Asculana seruitutis 21. Februarij 1663. §. ista tamen coram bo. me. Emerix.*

De pacto inter Mariam & Petrum Stephanum deponunt duo testes formiter in partibus examinati, & qui dati fuerunt in Summar. Petri n. 1. asserentes d. Petrum indulsisse Mariae appodium suae domus, quia *gli daua parola che vi hauerebbe posta vna buonissima ferrata, e che detta fabrica mai in alcun tempo hauerebbe portato pregiuditio alcuno alla casa del Lusignani.* Et tamen in subiecta materia pactum praedictum non so-
2 lum probatur per testes, verum etiam per verisimiles coniecturas ex inspectione loci resultantes, vt plenissime firmatum fuit in *Firmana seruitutis 13. Martij 1665. coram R. P. D. meo Ottalora §. nam licet, vbi referuntur Gratian. discept. 861. n. 6. & 7. Casanatt. cons. 34. n. 43. lib. 1. & Thesaur. dec. 16. n. 4. vers. sed quoniam* dicentes quod ad hunc effectum attenduntur etiam coniecturae leuissimae, & indicia quae alias non attenderentur.

Neque facit quod testes praedicti sint singulares, & sint examinati non praecedente citatione partis ad videndum iurare testes, ideoque non probent: quod enim attinet ad obiectam singularita-
3 tem, ea non est obstatiua, sed adminiculatiua, & cum ipsi concordent in substantia probationis, non inde sunt repellendi, sed ad probationem pacti conducunt, vt relato *Felin. in cap. ex quadam 47. col. 2. in princ. vers. 2. limita de testibus,* optime in proposito firmat *Gratian. discept. 687. n. 4. Rota in Anconitana Dotis 19. Aprilis 1641. in princ. coram Reuerendiss. D. meo Cerro Decano, & in allegata Firmana seruitutis coram Reuerendiss. Illerden. vers. testes enim.* Quo vero ad citationem ad videndum iurare testes, ea non requiritur quando decretum admissionis ad proban-
4 dum fuit, vt hic, parti intimatum, hoc enim casu dicta citatio virtualiter in eo continetur, vt docet *Ridolphin. in praxi p. 1. cap. 11. n. 338* & pluries fuisse sensum in Rota firmatur in *dec. 686. n. 4. p. 1. rec. & per Add. ad Gregor. dec. 268. n. 12. in fi.*

Concurrente praesertim vehementi verisimilitudine quod, sicuti inuito Lusignano vicino Marito, illius muro nouam fabricam appodiare non posse *l.*
5 *hoc quod dictum 25. l. sed si inter 27. §. si in area ff. de seruit. vrb. praed. Franc. Marc. dec. 120. n. 1.* praesertim ex quo domus Mariae erat terminata cum tecto, illa vero Petri habebat murum magis elatum cum fenestra super eodem tecto aperta, vt respondendo contrarijs ampliando prosequitur *Vin. dec.*

476.n.10.& 11.& in effectu eandem eleuationem iudicialiter Petrus impedire volebat, vt deponit alter ex dictis
6 testibus, non est verisimile quod ille eratis eleuationem permiserit, per quam liber aditus ad propriam domũ pateret, sed potius inde pactum prædictæ seruitutis arguitur ad mentem *Sebast. Medic. dec. Marc. 49. n. 1.*

Nec prædictum pactum restringi valet ad vnam tantum fenestram; cum enim Maria promiserit per eleuationem faciendam nullo vnquam tempore domui Petri præiudicium esse inferen-
7 dum, conuentio ad vnam tantum fenestram ex identitate rationis non est restringenda. *Cyriac. controu.* 28. *n.*19. & 20.vbi quod alias sequeretur inconueniens quod, deducta in pactum ad vnum finem, contrarium effectum operarentur: quo casu quantumuis non specifice conuentum, habetur tamen pro expresso, cum necessario ex expresso sequatur, & optime firmatur in *decis. Asculana seruitutis* 11. *Februarij* 1667. §. *non obstat*, vbi quod non est insistendum cortici verborum, sed intentio inspici debet, verba enim indefinita: *che detta fabrica mai per alcun tempo apporti pregiuditio*, non solum
8 excludunt damnum pręsens, sed etiam ad futurum respiciunt, vt in proximis terminis præclare notauit I. C. *in l. si seruitus 22. de seru. vrb. præd.*

Quod eo magis dicendum venit quia ex talibus fenestris nullum aut modicum exinde commodum percipit d. domus Mariæ quæ etiam apponendo in eis crates ferreas, necessarium lumen adhuc reciperet, & versa vice sine eis maximum Petri præiudicium insurget ex quo ex eis liber aditus patet ad propriam domum. Vnde Maria recusando dictas crates apponi, censetur hoc facere ad æmulationem, qua data etiam circumscripto pacto ad hoc de iure cogi potuisset ad litteram *text. in*
9 *l. opus nouum ff. de oper. publ. Alex. cons.* 174. *n.*4. *lib.*2. *Cephal. cons.* 130. *num.* 11. *vers. quando enim. Sperell. dec.* 55. *n.*31. *cum seqq. cum alijs cumulat. in d. Asculana seruitutis* §. *vtramque.*

Ex quibus cum æque bene lumen per prædictas fenestras haberi possit à Maria apponendo crates ferreas, & secura inde reddatur domus vicini, visum est DD. eam teneri dictas crates apponere, & decisum fuit per cons. Neap. teste *Afflicto dec.* 224. & *in Bononien. Fenestrarum* 13. *Aprilis* 1663. *vtrobique in fi. coram bo. me. Emerix.*

Et ita vtraque &c.

R. P. D. EMERIX.

Beneuentana Iurisdictionis.
12. *May* 1670.

ARGVMENTVM

Agitur de Castri probanda situatione intra limites Diœcesis, nec non de exemptione.

SVMMARIA.

1 *Sententia ob validitatem ac iustitiam est confirmanda.*
2 *Castri situatio intra limites Diæcesis probatur ex præsumptione, antiquis enunciatiuis, atque iurisdictionis exercitio.*
3 *Eximere locum ab alicuius spirituali iurisdictione spectat ad Pontificem.*
4 *Ordinario competit iurisdictio super omnibus ecclesijs & subditis intra sua Diœcesis fines.*
5 *Exemptio ad priuilegiata loca non extenditur.*
6 *Laici Principes illam concedere non valent.*
7 *Actus ex priuato Archiuio parte non citata extracti, minime sibi inferunt præiudicium.*

DECISIO XXXVII.

Domini confirmarunt sententiam rotalem declarantem licere Reuerendiss. D. Archiepiscopo Beneuentano exercere omnimodam iurisdictionem spiritualem in castro & territorio S.
1 Georgij Monlaneæ montis fusculi, quia validitas non fuit in dubium reuocata, & iustitia liquet ex duabus decisionib. editis in hac causa coram R. P. D. meo Beuilaqua sub diebus 9. Iunij 1666. & 26 Nouembris 1668.

Etenim probata situatione eiusdem ca-

castri intra limites Diœcesis Beneuentanæ, non solum ex generali præsumptione ponderata in 1. dec. §. esse autem,
2 & in 2. §. situationis probatio, verum etiam ex antiquissimis enunciatiuis, ex confessione partis, & ex ipsomet exercitio iurisdictionis inuixo pluribus & diuersis actibus gestis 1520, referri non valent ad iurisdictionem postea delegatam Episcopis vicinioribus per Sac. Conc. Trid. indictum a Paulo III. anno 1542, prout latius ostenditur *in vlt. dec. a §. id ipsum cum seqq.*

Sequitur quod nullibi doceatur de positiua exemptione concessa per sum-
3 mos Pontifices, ad quos id dumtaxat spectat *cap. si Papa X. de priuil. in 6. Abb. in cap. cum contingat 13. n. 18. de foro compet.* Iustissima reputanda sit sententia Rotalis tribuens D. Archiepiscopo iurisdictionem super omnibus ecclesijs & subditis eiusdem Castri siti intra fines suæ Diœcesis, iuxta claras ac sepius repetitas sacrorum canonum sanctio-
4 nes *cap. conquerente 16. de offic. ad cap. cũ personæ de priuil. in 6. cap. cum venerabilis de Relig. domib. cap. cum Episcopus de offic. ordin. in 6. can. omnes Basilicæ 16. q. 7. ac dispositionem Sac. Conc. Trid. sess. 7. & 21. cap. 8. de refor. cum alijs adduct. in vtraq; dec. huius causæ vtrobiq; in princ. & in Colonien. Iurisdictionis 4. Iulij 1668 coram Eminentiss. D. meo Cerro tunc huius sacri tribunalis Decano meritissimo.*

Nec exemptio in præteritis positionibus adducta per Abbatem & Canonicos Sancti Modesti Congregationis Lateranensis elici potest in priuilegijs Alexandri & Clementis III. summorũ
5 Pontificum, vel Pandulphi & Gandulphi Longobardorum Principum, aut ex actibus iurisdictionalibus, quandoquidem in eodem Castro & ecclesia Sancti Georgij ad hanc nullatenus extenduntur *cap. per exemptionem ibiq. communiter gloss. & DD. de priu. in 6. Felin. in cap. graue n. 2. de offic. ordin. Rota coram Card. Seraph. dec. 1058. n. 8. & in Capuana Parochialium 18. Februarij 1666. §. exclusa coram R. P. D. meo Benilaqua: & præter relatos in vlt. dec. huius causæ, firmauit Rota in Toletana Iurisdictionis 11. Ianuarij 1669. §. non obstant coram R. P. D. meo Priolo.*

Alia vero concessa a præfatis Principibus laicis & Iuris spiritualis prorsus incapacibus, nec prætẽsam exemp-
6 tionem, neq; aliquod priuilegium Abbati & Canonicis tribuere potuerunt, per quos ius Archiepiscopi Diœcesani in aliquo quantum vis minimo minueretur *cap. decernimus de iudicijs cap. causam quæ de præscript. Rota dec. 220. n. 8. p. 9. rec. & firmat vtraq; decisio, 1. scilicet §. nec sublatis & 2. §. non obstantibus.*

Actus deniq; iurisdictionales in præteritis allegati nihil obstant, tumquia fuerunt minus legitime extracti ex priuato Archiuio Abbatis hac lite pen-
7 dente, & minime citato D. Archiepiscopo, vt ponderatum fuit in *Senogallien Parochialis 12. Februarij 1666. coram R. P. D. meo Bourlemont.* Tum etiam quia eidem Archiepiscopo, de cuius scientia & patientia non docetur, non præiudicant. *Rota coram Mantic. dec. 40. n. 9. & in rec. d. dec. 220. n. 28. p. 9. & in d. Capuana Parochialium §. non obstant visitationes, & in vtraque dec. huius causæ vtrobique in fi.*

Et ita D. Archiepiscopo tantum informante, cœtera vero parte licet pluries intimata informare non curante decisum fuit &c.

R. P. D. BEVILAQVA
Regien. Consortij.
20 Ianij 1670.

ARGVMENTVM.

Adscribendus in Consortio presbiterorum Herberiæ natus esse debet ex parentibus qui per decennium ibi habitauerint.

SVMMARIA.

1 *Clausula non aliter, nec alio modo formam & necessitatem inducit seruandi ad vnguem ea quæ demandantur.*
2 *Testes adminiculati alijs præferuntur.*
3 *Patris appellatione mater in odiosis nequaquam includitur, quod in plurali est limitandum.*
4 *Statuti interpretatio fieri debet cum exclusione absurdi*

5 *Incolatus & domicilium absque animo permanendi non acquiruntur, sed hoc limitatur ex statuto habitationem tantum decennalem requirente.*
6 *Ad consortium nemo invitis socijs est admittendus.*
7 *Obseruantia interpres est optima statuti & constitutionis.*
8 *Electio debet esse libera.*
9 *Noui beneficiati electio potest recusari quando de nimia timetur prouisorum egestate.*
10 *Discretiua oratio ad diuersa trahi non potest.*

DECISIO XLVIII.

CONstitutio, seu statutum quod viget in consortio presbiterorum Herberiæ inter cæteras qualitates, quibus insignitus esse debet ille qui cupit adscribi in eo, statuit quod ibidem natus debeat esse natus de patribus, qui saltem per decennium in ipso Herberiæ oppido habitauerint, ibique eum educauerint, & non aliter nec alio modo recipiatur. Vnde cum Mauritius defecerit in huiusmodi probatione, fuit ab Illustriss. D. Præside Granaten. præuia decis. contra ipsum lata sententia rotalis, quam hodie in gradu appellationis Rota confirmandam esse censuit.

Illius enim validitas non fuit in dubium reuocata, & ex reuolutione Actorum manifeste detegitur. Iustitia vero resultat ex quo Mauritius, licet Herberiæ natus, adhuc non iustificauerit decennalem habitationem Marij Patris minusque Helenæ matris, quam fuisse Parmensem partes non controuertebant: propterea admitti non potest cum vtraque qualitas habitationis patris, & matris requisita fuerit a statuto copulatiue per illud verbum in plurali *de Patribus* cum clausula *& non aliter nec alio modo*, quæ præcisam formam & necessitatem inducit seruandi ad vn-
1 guem ea quæ a statuto fuerunt demandata *l. fin. C. vend. reb. Cauci. lib. 11. Paris. cons. 19. n. 20. lib. 2. Add. ad Buratt. decis. 374. n. 17. & decis. 100. n. 4. coram Eminentiss. D. meo Card. Celso*.

Hanc vero decennalem habitationem patris & matris non concludunt testes pro Mauritio examinati, quorum dicta confunduntur ab aliis a Consortio inductis, quibus magis credendum est cum fulciantur pluribus adminiculis, & signanter respectu matris illo natiuitatis diuersorum filiorum, quos peperit Parmæ & in alijs locis vbi Marius coniux officio Prætoris fungebatur, penes quem habitasse præsumitur dum filios concepit, nam in concursu testium potius statur illis quorum dictis assistunt adminicula, quam alijs quorum depositiones carent eisdem.
2 *Altegrad. iun. cons. 16. n. 5. Rota dec. 175. sub n. 2. p. 3. rec. & coram Merlino dec. 714. n. 18. & coram Eminentiss. Celso dec. 84. n. 2. & in* Romana *Societatis 23. Martij 1667. §. societas in fi. coram Reuerendiss. D. meo Varesio Almæ Vrbis Gubernatore.*

Nec euitatur dispositio statuti sub prætextu quod in odiosis appellatione Patris non amplectatur mater ex *Bart.*
3 *in l. liberorum n. 22. ff. de verb. signif. Carpan. ad stat. Mediol. p. 1. cap. 485. n. 1. Rebuff. de priuileg. scholast. priu. 177. vers. 1. amp ia*; quia Bart. & Rebuff. loquuntur an sub nomine Patris contineatur auus: & Carpan. quærit numquid mater veniat appellatione patris designati in numero singulari, quorum neutrum est in proposito vbi statutum, seu constitutio vtens verbo *Patrum* in plurali intellexit vtrumque parentem comprehendere, vt colligitur ex lectura, post *Afflict. dec. 178. firmauit dec. Illustriss. Præsidis Granaten. §. fin.*

Neq; subsistit statutum requisiuisse decennalem habitationem Parentum forensium, non autem originariorum, quorum filijs petentibus in consortium recipi solam qualitatem ciuilis educationis præscripsisse videatur ne essent deterioris conditionis nati intra, quam essent nati extra oppidum, quia præter quod Helena mater est penitus forensis, & pater non originarius vt probatur ex eius fide baptismi, & per vnum testem ipsiusmet Mauritij statutum ibi loquitur de filijs natis extra oppidum qualis non est dictus Mauritius natus in eo, nec exprimit an patres qui habitare tenentur sint originarij vel forenses, ideo censeri debet huiusmodi qualitas

litas repetita tam in primo quam in fe-
cundo cafu ftatuti ad euitandum abfur-
dum mox allegatum, pro cuius exclu-
4 fione fumi debet omnis poffibilis inter-
pretatio *l.nam abfurdum ff. Con. lib. Pe-
reg. de fideic. art.16. n.18. cum alijs quos
cumulat Rota dec.80. n.3. coram bon. me.
Dunozetto Iun.*

Quod agnofcentes informantes pro
Mauritio adducebant Marium eius pa-
trem, quamuis phyfice non habitaue-
rit Herberiæ, tamen ibi domicilium
animo pro fe, vxore, & liberis reti-
nuiffe pro eo tempore, quo vna cum
illis permanfit in gubernijs & alibi,
quoniam hæc habitatio vifa eft non
æquipollere optatæ a ftatuto, quod
non dicit patres per decennium debe-
re effe incolas, vel ibi domicilium con-
trahere, in quibus cafibus poffet ap-
plicari motiuum, cum fine animo per-
manẽdi neq; incolatus acquiratur neq;
5 domicilium contrahatur, vt plene fir-
mat *Rota dec.193. per tot. coram Merlin.
& dec. 743. n. 5. & 6. coram Dunoz.* Se-
cus quando requiritur pofitiua natura-
lis habitatio, vt ad literam demonftrat
verbum illud ftatuti *habitauerint* defi-
gnans fuiffe a ftatuto requifitam cor-
poralem illam moram in oppido Her-
beriæ per decem faltem annos ante,
etiam fine animo perpetuo ftandi, vt
excludendo folam habitationem caufa
hofpitij tradunt *tex. in l. 1. §. habitare
ff. de ijs qui deiec. vel effud. Carleual. de
iudic. lib.1. tract.1. difp.2. q.1. n.12. Me-
noch. praf.42. n.2. lib.16. Feder. de Sen.
conf. 254. n.6. optime Dec. conf.37. n.9.
prope med. verf. & dicitur. habitare ibi:
& dicitur habitare quando ibi moraliter
comedit & bibit*, quod refert & fequi-
tur *Galganett. ad Stat. Vrb. cap.51. lib.
1. n.50. in fi. verf. habitatio.*

Et in omnem cafum ad exclufionem
Mauritij ponderabant Domini quod
licet conftitutio in habentibus qualita-
tes necefsarias loquatur per verba *ad-
mittatur & recipiatur*, quæ fonare vi-
dentur in præceptum, per ea tamen non
ligantur manus confortialium ita vt
omnis habens requifita de neceffitate
veniat admittendus, fed intelligenda
funt quatenus Confortiales admittere
6 velint, hoc potiffimum fuadente ipfa
natura confortij, ad quod nemo de iu-
re admitti debet inuitis focijs *l. qui ad-
mittitur ff. pro foc. Oldrad. conf.97. n.1.
cum adductis per Adden. ad Buratt. dec.
809. n.16. & obferuat Lop. alleg.31. n.2.*

Quod confirmatur nedum ex tefti-
bus pro eodemmet Mauritio examina-
tis, verum etiam ex ipfa obferuantia
interpretatiua deducta ex actis datis in
Summar. Confortialium, ex quibus li-
quet in alijs admiffionibus proceffum
fuiffe per fcrutinium, & globulos albos,
& nigros, quod fuperfluum fuiffet fi,
ftantibus dumtaxat qualitatibus peten-
tis, neceffario effet deueniendum ad
illius receptionem, fiue vota fuffragan-
tium effent affirmatiua, fiue negatiua
Vnde quemadmodum obferuantia eft
7 optima interpres ftatuti & conftitutio-
nis de qua agitur, vt plene fuit dictum
*in Firmana fucceffionis 13. Iunij 1668.
§. hac de per fe coram me.* Ita pofita li-
bertate Scrutinij fequitur liberam effe
receptionem debere feu reiectionem
ex eo prouenientem, vt in terminis de-
cidit *Rota dec. 180. n.23. & feq. p.9. rec.*
Maxime quià verba conftitutionis ta-
lem admiffionem appellant electionem
ibi: *& electio facta abfq. requifitis præ-
dictis ipfo iure fit nulla*, electio enim de
fui natura debet effe libera iuxta tex.
*in cap. cum in terra de elect. vbi fcrib.
8 omnes præcipue Reuerendiff. Fagnanus
n.13. Caftell. de elect. canonic. cap.3. n.9.
Paffarin. eod. tract. cap.2. n.4. & feq. Rota
dec.63. n.1. p.1. rec.* adeo vt fi vnus tan-
tum proponeretur eligendus, quo ca-
fu libertas illa quæ per fingularitatem
concurrentis confiderari non poteft in
eligendo potius vnum quam alterum,
verificari debet in libera facultate eli-
gentium admittendi vel reijciendi il-
lum qui folus petit admitti. *Samuel de
elect. canon. tract. 2. contr. 3. conclnf. 5.
n.9. fol. mihi 270.*

Aduertebatur vlterius quod eccle-
fia Confortialis nullum haber præci-
fum numerum admittendorum, & con-
fequenter fi plures & plures habentes
requifita per neceffe recipi deberent,
cogerentur confortiales ob multiplici-
tatem quæ inde refultaret fe reducere
ad nimiam egeftatem, & Diuinus cul-
tus negligeretur: propterea ne tale
in-

inconueniens oriatur, pendere debet admissio ab arbitrio & voluntate eorundem, qui secundum temporis opportunitatem statuant admittere vel respuere concurrentes, dum etiam in casu quo ecclesia esset numerata ob dictam causam, possent Canonici vel Be-
9 neficiati recusare receptionem noui in locum defuncti, vt probant *Abb. in cap. ex parte n.4. ibiq. Imol. n. 10. de concess. prabend. Lotter. de re benefic. lib.1. p. 14. sub n.19. & 21. Rota dec.229. n.3. coram Mantic. & dec.317. n.9. p.10. rec.*

Demum ad tollendam libertatem Consortialibus vis fieri non potest in discretiuo modo loquendi, quo vtitur ipsa constitutio dum receptionem Rectoris solum committit arbitrio illorum, nihil circa hoc dicendo de Præsbiteris eligendis, in quorum electione proinde videtur arbitrium denegasse; Quia cũ talis discretiua fit in oratione penitus diuersa, nempe vbi tractatur de electione Rectoris non originarij, trahi non potest ad casum diuersum in quo
10 sermo habetur de electione Sacerdotum Consortialium, vt limitat *Add. ad Gregor. dec.301. n.18. & in Romana residui dotis 8. Iunij 1654. coram Reuerendiss. Papien.*

Et ita post tertiam causæ propositionem resolutum fuit sententiam Rotalem esse confirmandam, partibus hinc inde informantibus.

R. P. D. TAIA
Bononien. Distantiæ.
4. *Iulij* 1670.

ARGVMENTVM.

Plura de Statutorum interpretatione adducuntur.

SVMMARIA

1 *Facti in dubijs errant Principes & Prudentissimi. Consuetudo est quid facti. ibid.*
2 *Aduersus statutum vix præsumptionibus contenditur.*
3 *Locandi libertas aufertur ab immemorabili ad aliquam artem locatione.*
4 *Statutum generale non est restringendũ.*
5 *Consuetudo in iudicio contradictorio est firmanda.*
6 *Distantiarum modici defectus minime considerantur.*
7 *Statuta mercatorum approbata seruanda sunt.*
8 *Statutum casus decisiuum aliud non requirit.*
9 *Statuti verbis est standum.*
10 *Stricte & ad literam intelligenda sunt statuta.*
11 *Monasteria certo spatio prope ædificata non ædificanda.*
12 *Statuti interpretatio facienda ab habente facultate, inspectoque vsu in similibus casibus.*

DECISIO XLIX.

IN secunda decis. 17. Iunij 1669 ob deficientem Distantiam trium perticarũ requisitam a statuto artis inter vnam & alteram apothecam exercentium artem ipsam DD. steterunt, etenim incontrouersa fuit & incontrouertenda erat mensura de mandato A.C. in præsentia & cum concordia partium, non obstante Postio in suo illo voto decisiuo rursus opposito metiendi, non a cardinibus & minus a scrinijs aut discis Deschi & mensæ, non autem patinis & lancibus vel rebus in quibus possit vendi &c. in statuto; sed a feris, qui contrariæ consuetudinis Doctor falsus est captus, non fallens aut captans, dicebatur deniq. deprehensus & à se metipso resol. 150. & a bo: me: Argelo per sententiam & rem iudicatam conformẽ statuto anno 1646: Vnde dabit veniam Postius vel quicumque Postianus, quia consuetudo facti est, & in dubijs facti
1 etiam Principes errant *cap. 1. de consist. in 6.* & quæ facti sunt, vt consuetudo, plerumq; & prudentissimos fallunt *l. 2. de iur. & facti ignor.* concludit *Ias. ad l. de quibus ff. de leg. n.89.* & hactenus Postium falsum latino verbo, & meo ad sensum alienum dixerim, qui etiam Doctor egregius testis consuetudinis, maxime contra statutum vix præsumptiua probatione contenderetur *ex al-*
2 *leg. in princ. dec.* & addo *Turamin. ad l. cum de consuetudine ff. de leg. cum alleg.*

Plura non sunt quæ referebantur, si 3

for-

forsitan pluribus verbis & relata repe-
tente, nec opus est,nec opere pretium:
solum superest præcipua tria noua op-
posita remouere.

Primum opponebatur locus exemp-
tus ex persona D.Apothecæ,Ioannis &
fratrum scilicet Gulicum,& immunitas
siue libertas Gulica locandi & condu-
cendi. *Rota dec. 220.n.23. p.10.cũ alleg.*

Sed responsum est ex ipso statuto lo-
quente de artificibus omnes artem
3 exercentes compræhendenre - *che nin-
no ch' essercita* &c. & cum apotheca non
sit ad necessarium vsum Salsamentarii,
adeoq;locabilis sit ad omnes vsus om-
nium artificum, semperq;ab immemo-
rabili locata ad vsum Ciatharii siue
Schifarii & italice *Bicchieraro*, non vi-
detur libertas Gulica ius locandi Sal-
samentario, sed laicam & publicam
sortitus contra statuti prohibitionem.

Secundo opponebatur situs apothe-
cæ Ioannis & fratrum in platea magna,
& ibi vsus aliorum huiusmodi artifi-
cum vicinorum ex attestationibus te-
stium & Peritorum.

Sed responsum est vsum ipsum re-
probari ex contrario facto & sententia
& re iudicata d.Argeli vt supra demõ-
strata in hac ipsa apotheca in nouo
summar. memorialis Iosephi & fratrũ,
& ex alia sententia Auditoris Genera-
lis,vt in Summar. principali 1. positio-
nis.Et statutum esse generale, & gene-
raliter vt loquitur intelligendum, nec
4 restringendum ad viam & loca, sicuti
neq;ad casus apud *Grat. conf. 113.n.8.
lib.1.* Deinde eum de consuetudine ci-
uitatis vel prouinciæ confidere quis
videtur, primum quidem illud explo-
randum, an è contradictorio aliquo iu-
dicio consuetudo aliqua firmata sit, ait
Vlpian.in d.l. cum de consuetudine 34.ff.
5 *de leg.Id.Alex. in l.4.C. de edific.priu.&
in l.1.C.quæ sit longa consuetudo*,vtrobi-
que ait in eodem genere controuersia-
rum seruata &c. Cæterum & in viis &
in vicis inueniuntur artifices vicini ex
consensu & concordia,quibus vt sepe
solent coire societatem,quare non quo
que & magis vicinitatem.

Tertio opponebatur modicus seu
minimus defectus a cardinibus ad car-
dines,nec vnius perticæ de tribus, neq;
vnius pedis de triginta, sed aliquarum
vnciarum pedis trigesimi & vltimi.

Sed responsum est contrarium, nec
minimum nec modicum esse defectum
si generalis Distantia consideretur non
6 a cardinibus sed ab expositis venali-
bus rebus ad eos considerando non
tantum nouæ apothecæ sed etiam vete-
ris,quod propior noua apotheca vide-
batur & breuior mẽsura *ad Alciat. resp.
161.lib.5.Gabr.conf.112.& d.conf.113.
lib.1*, maxime arguendo a puris tabulis
& scrinijs præoccupantibus fortius ad
tabulas & scrinia iuxta apothecam *d.
conf.113.n.9.verf. præterea si conceditur.*
Quin etiam si Distantiæ considerentur
a cardinibus & per vncias, cum statuta
7 mercatorum approbata nulla alia lege
considerata ad vnguem inter eos sint
obseruanda: & vbi statutorum verba
sint clara, non est amplius disputan-
dum, & a verbis statuti & proprietate
eorum non est recedendum, sed lex in-
ter ipsos qui illam faciunt, quantum-
cumque dura seruanda est.

Et ideo cum habeamus statutum
clarum decidens iustum casum, ipsum
8 aliter legibus & rationibus non corro-
borandum respondit *Grat.d.conf.112.a
n.23.*& statuti verbis omnino standum
9 etiam duris ait *l. prospexit 12. ff. qui &
a quib. Carpan. in prælud. stat. mediol.n.
129.Mascard.de Gener.stat. quorum in-
terpr. conclus.4.ab init.de Stat.proprie &
stricte intellig.* & doctrina communi,
10 maxime *n. 50.* quod sint stricti iuris &
stricte intelligenda ad literam prout
iacent.*Carpan.d.loco n.141. Mascard.d.
conclus.4.a n.102.cum alleg.*vt est Bono-
niæ conclusio Statutorum §. *eo quod
ipsa statuta lib.6.& ibi Monterent.in sua
gloss.glossatione,& §.postremo ordinamus.*
Sic variæ constitutiones Apostolicæ de
non ædificandis monasterijs certo spa-
11 tio prope iam ædificata, de quib. *Sor-
bus in compend. priuil. fratrum Min.
verb.ædificare n.1.15.16 & 19.*diligen-
tissime custodiuntur, & identitatem a
Rota in varijs decisionibus fundatio-
num &c.

Vltimo opponebatur quoddam de-
cretum Massarij & correctorũ de qua-
dam mensura citra tres perticas vel 27
pedum a feris ad feras ad dirimendas
lites &c. Sed

Sed frustra; Quia responsum est hoc fuisse in eo casu tribuendũ tributumq; peculiari facultati eiusdem Massarij & correctorum, quorum etiam ab ipso statuto fuerat reseruata ibi - *Aut de voluntate Massarij & maioris partis Correctorum*, etiam vt mensura 27 pedum a prędictis in eo casu, & vt dicitur, & forte
12 dicebatur hic & nunc admissa, vtpote speciali potestate illis data, non potuerit neq; possit considerari pro abrogatione aut deuiatione a statutaria mensura trium perticarum, quæ debent constare 30 pedibus & minus, vt fiat interpretatio statuti contraria verbis, & de propria interpretatione in primis inspiciendum est quo iure ciuitas retro in huiusmodi casibus vsa sit *l. si de interpretatione 37. ff. de legib.* & proinde quid consueuerint in pluribus casibus, non vno tantum, & in fundamento rationis, non autem voluntatis ignota & non expressa causa.

Et ita v traque &c.

R. P. D. TAIA
Bononien. Distantiæ
5. *Decembris* 1670.

ARGVMENTVM.

Bononiensium apothecarum artis vt vulgo dicitur Lardariæ Statuaria Distantia a feris est mensuranda.

Summaria patent ex argumento.

DECISIO L.

Domini responderunt standum in primo decisis 5. Decembris 1668 in quibus decisum fuit statutariam Distantiam huiusmodi apothecarum mẽsurandam esse à feris; a quibus semel & rursus 17 Iunij 1669. & 4. Iulij proximi præteriti recesserunt, reputantes mensuram sumẽdam esse a cardinibus.

Sed compertum habentes Io: Dominicum aliosq; fratres apothecam controuersam reduxisse ad iustam requisitam mensuram Distantiæ ab alijs apotheeis eiusdem artis, prout Rota in postremis decisionibus regulandam esse censuit, præscindendo a quacumque alia disputatione partium æmulationem potius respiciente, quam esse Iuris æquitatis rationem, in quo DD. communiter conuenerunt.

Etenim Informantes pro Io: Dominico & fratribus exhibuerunt in fine Summarij præsentis hanc attestationẽ: *Adi 12. Nouembre 1670 in Bologna lo Infrascritto Giuliano Caßiani Perito e Muratore publico della città di Bologna faccio fede per verità come il dì 11. del presente mese d' ordine delli Signori Gio: Domenico e fratelli di Cho fui alla loro bottega con trè miei huomini, qual bottega è situata in piazza grande sotto il palazzo del Signor Potestà e rincontro alla strada delli Orefici, doue in essa fanno la lardaria, & iui fuor di detta bottega leuai il banco che era a man destra nell' entrare in quella, qual banco era di rimpetto alla bottega de' Signori Zagoni, e leuato detto banco fisso nel suolo di detto piano, & a piedi del muro di detta bottega con hauer tagliato detto suolo in modo tale, che non possono più valersi di detto banco in detto luogo, per hauerlo leuato via affatto, e con hauer ristretto il foro o apertura di detta bottega con muro a segno che la bottega di detti Signori Cho resta distante à quella de' Signori Zagoni più di 3. pertiche cioè di piedi 30, e così maggior distanza di quello richiede lo statuto della loro vniuersità, e tutto il sudetto lauoro hò fatto alla presenza de gl' infrascritti testimonij. In fede di che hò fatto la presente di propria mano &c.* Et adest recognitio manus cum iuramento, rogitu Notarij &c. Ex quibus ipsi informantes opponebant, & DD. responderunt litem esse finitam.

Informantes pro Io: Maria & fratribus replicabant attestationem non esse legitimam, nec esse distantiam pedum 30. mensuræ ordinarię, neq; esse talem Distantiam in statutis nouissime declaratam - *Da principiarsi la misura dall' estremità d' vna bottega al principio dell' altra in modo tale che trà li due angoli, vno contro all' altro vi sia la sudetta Distanza di 30. piedi &c.* Et deniq; allegabant Hieronymum Grat. in responso ibi. *Nec potest dici posse partem apothecæ claudere & aderit Distantia, quia est contra mentem statuti, nam considerat sta-*

tu-

turum distantiam esse à signo potius scrinio, vt in statuto, & in eadem causa apud *Alciat. respons. ibi ab init. lib. 5. alias continua numerationi resp. 714.) a rastris vel aliqua re, & non requirit esse a tota apotheca. Item cum pro parte apothecæ nō Distantia, & pro alia parte adesset vt sepius occurrit si posset pro parte claudi, Dispositio statuti non considerans totam apothecam sed rastra & signa, potius scrinia vel aliquam rem, de facili redderetur elusoria, cum in illa parte apothecæ adesset illam et ratio impeditiua & maxime non debet posse aliquid agere tum lis pendeat, qua pendente nihil est innouandum concludendo pro comperto partes D. Iudicis esse in pronunciando* & ad verbum apud *Grat. respons. 112. n. 41, a vers. nec potest dici lib. 1.* cui subscripsit *Alciat. d. respons. 161. alias d. resp. 714.*

Domini tamen qui responderunt contrarium vt supra, dixerunt valde vrgere amotionem scamni & clausuram partis apothecæ versus illam Io: Dominici & fratrum; & ideo nunc adesse debitam distantiam, ad quam recognoscendam mandatum esse fieri nouam mensurationem.

Nec huiusmodi clausuram dici debere attentatam, quia Io: Dominicus & fratres tradiderunt id quod fuit vsq; adeo litigatum, attentatum enim fore si commissum fuisset contra statutum, secus quando per retro tractionem fuit eidem satisfactum; alias hoc motiuo secluso intactoque articulo DD. ecclesiasticorum de priuilegio clericali, transeundum cum fundamento antecedentis decisionis, & pro illius infirmatione inclinandum putabatur. Et communiter addebant etiam exempla de controuersia eleuatæ domus si deprimatur, & huiusmodi & post tot ac tanta dispendia censuerunt recte factum, quod rectius ante controuersiam fieri potuisset re integra, & adhuc recte post sententiam deniq; fieri debuisset.

Et ita vtraque &c.

ILLVSTRISSIMO D. GINETTO C. A. CLERICO
Rauennaten. Annuæ præstationis.
9. Ianuarij 1671.

ARGVMENTVM.

Agitur de natura pacti resolutiui, ratificationis & priuilegij præscriptionis centenariæ ad effectum consequendi, post longum temporis lapsum, annuam ex molendino vendito præstationem.

SVMMARIA.

1 *Instrumentum facit rem claram & manifestam, ac probationem probatam.*
2 *De illo indicari debet tanquam de casu legis.*
3 *Ratificatio si non intercedat stante pacto resolutiuo, contractus rescinditur.*
4 *Mora purgatio stante pacto resolutiuo non admittitur.*
5 *Adimplementum probare debet fundans se in instrumento cum pacto resolutiuo.*
6 *Resolutiua contractus est clausula*, nec alias, aliter, nec alio modo.
7 *Dictio* forsan *respicit factum dubium, & nil certi ponit in esse.*
Approbatio Apostolica quando non sit conuenta. ibid. & nu. seqq.
8 *Dictio* idcirco *est illatiua, & indicat causam finalem.*
9 *Ratificatio censetur promissa ad cautelam, præcedente speciali mandato.*
10 *Excessus quando non adsit in contractu.*
11 *Pretium & res haberi non potest, cum sit contra æquitatem.*
12 *Ad euictionem tenetur assignans: ideoq; est eius periculum, non verò acceptans.*
13 *Mandati fines non exceduntur quando continentur præsumpta: vbi qualiter excedantur.*
14 *Mandatum quomodo virtualiter extenditur.*
15 *Exequutores præsumuntur rite & recte processisse.*
16 *Ratificationis præsumptio qualiter detur & n. 19.*
17 *Mandati Pontificij fines excedere Cameræ Clericos non est dicendum.*
18 *Obseruantia contractus ex quibus præsu-*

sumatur, & quomodo Apostolicam approbationem faciat præsumere.

19 *A scientia Thesaurary ad scientiam Principis bene arguitur.*

20 *Resolutiui pacti natura qua sit.*

21 *Ecclesia Rauennæ priuilegio fruitur de centenaria præscriptione.*

22 *Confirmatio priuilegiorum actui confirmato nil addit.*

23 *Præscriptionis centenariæ priuilegium alicui ecclesiæ concessum, & a Papa confirmatum potest etiam contra alias ecclesias allegari.*

24 *Confirmationes in forma specifica & verbis amplissimis ius de nouo tribuūt.*

25 *Priuilegiatus in concursu priuilegiati qualiter admittendus & quando detur.*

26 *Priuilegium centenariæ præscriptionis contra ecclesiam Romanam an deducatur.*

27 *Priuilegium contra Principem est latissime interpretandum.*

28 *Præscriptio stante mala fide nec immemorabilis currit.*

29 *Restitutio in integrum danda est ecclesiæ aduersus ecclesiam.*

30 *Ignorantia ad effectum restitutionis ecclesiæ, ob Prælatorum mutationem adesse dicitur.*

DECISIO LI.

Ciuitas Rauennatensis, quò facilius ab aquarum inundationibus sibi pararet securitatem indigebat Molendino veteri, quod erat de dominio mensæ Archiepiscopalis. Vndè san. mem. Pius IV. publico bono eiusdem Ciuitatis intentus sub die 18. Maij 1563. duo edidit Chirographa.

Primum, quo præcepit Mattheo Minali de eo tempore Generali Thesaurario R. C. vt à clar. mem. Cardinali Rayautio Farnesio tunc Archiepiscopo Rauennæ emeret d. Molendinum, eiq; loco pretij assignaret annua scuta 700. auri soluenda in perpetuum ex prouentibus Thesaurariæ Romandiolæ.

Alterum verò, quo iniunxit Camerario, & alijs Reu. Cameræ Clericis, vt sequuta dicta emptione ad formam primi Chirographi, illam ratificarent, idemque Molendinum deinde venderent d. Communitati pretio scutorum 4000. auri declarans, quod residuum vsque ad complementum veri valoris dicti Molendini donabat eidem Communitati, vt posset melius ab imminentibus inundationibus se tueri, & vtrumque Chirographum fuit executioni de mandatum, quia Minalis die 25. mensis Iunij eiusdem anni emit Molendinum ab Archiepiscopo, Camera verò die 5. sequentis mensis Iulij ratificata emptione vendidit Molendinum, ac prætium in Chirographo designatum à Communitate emptrice recepit.

Promoto autem ad Ecclesiam Rauennaten. bo. mem. Torregiano litem intentauit contra Cameram Apostolicam de anno 1666. pro consecutione dictæ annuæ responsionis, eaque adhuc indecisa, successit in Archiepiscopatu Eminentissimus, & Reuerendissimus D. Cardinalis Alterius, ad cuius instantiam proposito per me dubio in plena Camera, an constet de credito Eminentissimi Archiepiscopi, fuit illud per Dominos affirmatiuè resolutum.

Moti verò, quia pro iustificatione crediti militat publicum Instrumentum, in quo Minalis Thesaurarius in executionem Chirographi Pontificij, emit Molendinum à Farnesio, eique tanquam Archiepiscopo Rauennatensi præsenti, & recipienti pro se, dictaque Ecclesia, suisque in illa successoribus promisit loco pretij soluere in perpetuum annua scuta 700. auri ex prouentibus Thesaurariæ Romandiolæ, quod
1 Instrumentum facit rem claram, & manifestam, ac probationem probatam *ad text. in c. Cum olim in fin. de cens. & in l. Cum precibus, vbi etiam gloss. C. de probat. alijque apud Rot. decis. 336. n. 3.*
2 *par. 10. recent.* Adeout de eo iudicari debeat tanquam de casu legis *Rot. post Cenc. de cens. decis. 374. n. 2. & 3. & dec. 324. n. 8. par. 11. recent.*

Neque obstare visum fuit obiectum, super quo potissimum insistebant Camerales, quod videlicet in fine dicti Instrumenti fuerit appositum pactum resolutiuum contractus casu, quo intra futurum mensem Iulij non approbaretur, seu confirmaretur per Cedulam Motus proprij, eiusdem Pontificis, adeoque cum huiusmodi approbatio, seu

feu ratificatio non intercesserit, vel saltem non ostendatur interuenisse, pa-ctum remanserit purificatum, & contra-
3 ctus rescissus, præcipuè cum fuerit conceptum verbis directis, & importantibus ipso iure resolutionem, & rescissionem, vt probat *Marescott. var. resol. lib. 1. cap. 90. n. 1. & 2. Donat. Anton. de Marin. lib. 1. quotid. resolut. cap. 123. n.*
4 *11. & seqq.* & omnium latissimè, *Marott. discept. forens. cap. 25. n. 95. & seq.* vbi ex innumeris, quos congerit, firmat tali casu, neque admitti purgationem moræ, *Gionagn. cons. 100. n. 93. & 94. lib. 1.* vbi quod, qui se fundat in Instru-
5 mento habente pactum resolutiuum in casu non implementi, probare debet adimplementum. *Caputaq. dec. 235. lib. 2. & dec. 182. n. 32. & seqq par. 11. recent.*

Etenim pro responsione aduertebant Domini, quod approbatio, seù confirmatio Pontificia per Cedulam Motus proprij non fuit inter contrahentes simpliciter, & absolutè conuenta cum clausula, *nec alias aliter, nec*
6 *alio modo* omninò annullatiua, & resolutiua contractus, adeout illum aliter subsistere noluerint, sed occasionaliter, & causatiuè, quia nempè fuit dubitatum Minalem excessisse fines in Chirographo sibi præfixos, idque apertè desumitur ex ipsis verbis Instrumenti ibi; *Et quia idem R.D. Thesaurarius in huius contractus celebratione forsan in aliqua parte excessit fines mandati sibi per suprainsertum Chirographum facti, idcirco*
7 *conuenerunt &c.* Dictio autem, *forsan*, de sui natura respicit factum dubium, & nihil certi affirmat, seu ponit in esse iuxta *textum in l. Gal'us §. forsitan ff. de liber. & Posth. & in l. Omnes C. de Decurion. lib. 10. Barbos. plures cumulans dict. 126. & 127. Rota dec. 533. n. 3. par. 4. recent. & in Romana fideicommissi de Pe-pulis 30. Ianuarij 1666. §. nec obstat coram R.P.D. Bourlemont.*

Ideoque cum contrahentes moti fuerint ad petendam dictam approbationem præcisè intuitu præsuppositi excessus, vt suadet altera subsequens
8 dictio. *Idcirco*, quæ est illatiua, & indicat causam finalem *Mantic. de tacit. lib. 4. tit. 12. n. 32. vers. item causa Rota dec. 19. n. 1. par. 2. recent. Gregor. dec. 2. n. 3.* aliisque plena manu congesti per eumdem *Barbos. dict. 142. & 144.* hinc excluditur eorum determinata, & absoluta voluntas circa conuentam approbationem.

Cum itaque Minalis in rei veritate Chirographi fines non excesserit, sequitur, quod approbatio contemplatione solius excessus reseruata, non fuerit necessaria ex regula cessantis causæ, de qua plenè per *Tiraquel. in tract. de caus. cess.* & intelligitur promissa, & conuenta ad cauthelam, & quatenùs esset verè necessaria pro validitate contractus, *Paris. cons. 1. n. 130. lib. 1. Capic. Iatr. consult. 108. n. 22. & seq. vol. 1.* vbi quod, quando, vt hic, præcedit speciale, & indiuiduum man-
9 datum ad contrahendum, semper ratificatio censetur promissa ad cauthelam, *Menoch. cons. 757. n. 14. Rota coram Card. Millino dec. 99. n. 6. Seraph. dec. 1027. n. 16. & seqq. Add. ad Gregor. dec. 192. n. 3. coram Buratto dec. 190. n. 1.*

Quod autem non adsit excessus, deducebant Domini combinando Instrumentum cum Chirographo; Vtroque enim exactè perpenso duo solum apparet Minalem in Instrumento apposuisse non contenta in Chirographo; Primum quod Appaltatores Romandiolæ
10 se obligabunt ad solutionem dictæ annuæ responsionis; Alterum quod cessantibus effectibus Thesaurariæ idē annuus redditus assignabitur Archiepiscopis super alijs introitibus Cameræ.

Ista verò veniebant de natura ipsius contractus, quia si solutio erat facienda ex effectibus Thesaurariæ, vtique debebant ad id obligari Appaltatores, ad quos spectabat illorum exactio, prout etiam cessantibus effectibus Thesaurariæ debebat dicta annua responsio fieri ex alijs introitibus Cameræ, quia cum esset assignata loco pretij, tenebatur Camera de iure ad illius exigibilitatem, aliter enim habuisset rem, & pretium contra æquitatem, de qua
11 *in l. Curabit C. de act. empt. & vend.* & illius assignatio super effectibus Thesaurariæ importabat solum simplicem quandam assecurationem ad affectum facilioris exactionis, adeout quod-

cumque periculum contingens super
eisdem effectibus esset Cameræ assi-
gnantis, quæ proindè ad euictionem
12 tenebatur, non autem Archiepiscopi
acceptantis, vt distinguendo latè tra-
dit *Olea de cess.tit.7.qu.3.n.18. cum plu-
ribus seqq.Rot.coram Duran.dec.266.n.
14.& seqq.repetita.dec.392.p.5.rec. Mer-
lin.dec.25.n.4.& seqq.& in Aueniouen.
Pecuniaria 27.Februarij, & 29. Aprilis
1669. coram Reuerendiss. D. Albergato.*

Apponendo autem ea, quæ venie-
bant ex propria natura contractus,non
alterata substantia mandati,seù Chiro-
graphi, non dicitur Minalis eiusdem
mandati fines excessisse, licet in eo
expressè non specificata,quia iuxtà ve-
risimilem, ac præsumptam mentem
mandantis dicuntur in mandato com-
13 prehendi, vt est elegans *Text.in l.Iam
tamen §.in hac stipulatione in fine ff.in-
dic.sol.* ibi *quasi iuxta mandatum, & si
non mandatum fecerit*, & latè explicat
*Mantic.de.tacit.lib.7.tit.15.n.29.&
seqq.* vbi quod non dicitur quis exce-
dere mandati fines dum id fecit, quod
est coniunctum, vel consequutiuum
mandato, vel à verisimili mente man-
dantis non distat, *Cranett.consf.784.à n.
13.vsque ad n.20.vol.5.Paris.cons.90.n.
37.lib.1. Merlin.dec.17.n.15.Rota coram
Amato Dunozetto dec.303.n.5.& 6.&.
coram Millino d.dec.99.n.7.& in recent.
dec.374.n.8.vers.& mandatum habens
par.5. Lauden. Census 15.Martij 1669.
§.Minus pariter, & seq. coram R.P. D.
Bourlemont, & in Bononien. Aquarum 9.
Aprilis 1666.sub §. Non obstat, quod
Procuratores coram R.P. D. Ottalora.*

Ponderando etiam quod ea, quæ
concernebant executionem, vel securi-
tatem contractus Pontifex remisit ar-
bitrio ipsius Minalis ibi, *Con quelle
14 clausule,che vi pareranno necessarie*,quæ
verba virtualiter extendunt manda-
tum etiam ad prædicta duo, quæ Mi-
nalis adiecit, cum solum respiciant vel
faciliorem exactionem, vel assecura-
tionem dictæ responsionis,vt ponderat,
*Capic.Latr.d.consult.108.n.19.& in spe-
cie Amat. Dunozet. d.dec.303.n.7.Rota
dec.194.n.5.& seqq.par.6.recent.*

Hanc veritatem agnouerunt Clerici
illius temporis, dum in plena Camera
ratificarunt prædictum Instrumentum,
ac Molendinum successiuè vendide-
runt Communitati, quia cum Pontifex
per aliud speciale Chirographum illis
demandasset dictam ratificationem, &
venditionem, dummodo Minalis iuxtà
formam sibi præscriptam contractum
gessisset ibi; *Quando il detto Tesoriere
haurà fatta la compra nel modo, che Noi
gl' habbiamo ordinato questo dì per altro
nostro mandato approuarete &c.* dicen-
dum est, quod ipsi vniformitatem inter
Instrumentum, & Chirographũ agno-
15 uerint,aliter enim non ratificassent,nec
vendidissent; Exequutores namque
præsumuntur semper ritè, & rectè pro-
cessisse, ac præuia verificatione eorum,
quæ erant iustificanda, *Put. dec.356.n.
4.lib.1.Seraphin.dec.1125.n.2.Rota dec.
71.n.6.par.6.& dec.170.n.27.par.
8.recent.*

Neque releuat replicatio, quod
Clerici potuerint ratificare sub spe fu-
turæ approbationis facienda Papa intra
mensem Iulij, vt fuerat conuentum,
qui mensis adhuc durabat, quia cum
ipsi haberent legem præscriptam de ra-
16 tificando, quatenus Instrumentum
concordaret cum Chirografo, metien-
do eorum voluntatem à potestate, præ-
sumendum est,quod ratificauerint,quia
viderunt vnum ab altero non discrepa-
re,aliter enim mandati Pontificij fines
excessissent,quod non est affirmandum,
maximè de omnibus Clericis totam
Cameram repræsentantibus, & ad
17 hunc præcisum actum congregatis,
*Rota coram Seraph.d.dec.1125.n.13.&
coram Amato Dunozet.dec.543.n.37.*

Accedit etiam, quod obseruantia
contractus proxima, & immediata post
stipulatum Instrumentum non potest
controuerti, ea quippe desumitur, tum
ex ratificatione prædicta, & ex subse-
quuta venditione Molendini facta per
Cameram Communitati cum receptio-
ne pretij, tum ex multiplicatis solutio-
18 nibus d. annuæ præstationis per plures
annos factis tam Archiepiscopo vendi-
tori, quam Archiepiscopo successori
vigore mandati Cameralis de viuæ vo-
cis oraculo expediti, ac directi Appal-
tatoribus Prouinciæ,vt soluerent.Sum-
mario Eminentissimi Archiepiscopi n.
11.

11. & 12. Ex huiusmodi verò obseruantia iuncta cum lapsu tanti temporis resultat, quod approbatio Pontificis, etiam si fuisset necessaria præsumatur in omnem casum interuenisse, maximè cum dicta duo apposita per Minalem in instrumento nullatenus essent Cameræ præiudicialia, vt ad præsumendam ratificationem ponderat, *Mantic. dec.21.n.4. & seqq. Rota coram Eminentiss. Otthobono dec.240.n.71. & coram Seraph. dec.1085.n.1. dec.159.n.6. par.1. & dec.194. n.9. par.7. recent.*

Et quamuis ad effectum præsumptæ ratificationis requiratur scientia actus cum omnibus suis qualitatibus in ratificante, hæc tamen in nostro casu satis desumitur ex ipsa scientia Officialis
19 præsertim intimi, qualis est Thesaurarius, à qua bene arguitur ad scientiam ipsius Principis *adnotat. per Innoc. in c. Cum dilecta de rescript. Cyriac. contr.532 num.29. & seq. & contr.533. n. 17. & de scientia Officialis Papæ, Rota decis.701 n.6.p.6. diuers. dec.387. n.6. p.3.* & *decis. 70. n.23. p.8. recent.*

Sed omnem difficultatem substulit ponderatio, quod Camera non potest vti pacto resolutiuo, nisi eodem contextu Molendinum restituat mensæ Archiepiscopali, quia de natura dicti pacti est, vt omnia reducantur in pristinum, ac si contractus non emanasset, & vnaqueque ex partibus recuperet id
20 quod in ipso contractu contulit *ad text. in l. prima C. quand. lic. ab empt. disced. Cyriac. controu. 500. n. 31. Castill. dec. Sicil. 27. n.2. p.1. & dec.1. n.8. p.2. rec.*

Vndè cum Camera nequeat Molendinum restituere, stante venditione facta Communitati Rauennæ, cui Camera vendens perpetuam obseruantiam huiusmodi venditionis promisit, frustrà proindè insistit super efficacia dicti pacti, quia res est in casu, à quo incipere non potest.

Seclusa ex prædictis rescissione contractus, irreleuans pariter visum fuit alterum fundamentum Cameræ desumptum ex præscriptione 80. circiter annorum, quibus à solutione huiusmodi annuæ præstationis cessatum fuit.

Omissis enim pluribus responsionibus, quæ dabantur ab informantibus pro Eminentissimo Archiepiscopo, quod nempè Camera non probet negatiuam solutionis; Quod non concurrant tria requisita, petitionis, denegationis, & acquiescentiæ, Quodque dicta annua præstatio sit census constitutiuus, & irredimibilis, super quibus DD. noluerunt vlterius insistere, placuit illa, quæ deducitur ex priuilegio, quod habet Ecclesia Rauennaten., vt contra ipsam nonnisi spatio 100. annorum possit præscribi, concesso sibi à
21 duobus Imperatoribus Ottone, & Federico, & à totidem Pontificibus confirmato, nempè à Gregorio Magno, & Gregorio IX. Summario Eminentissimi Archiepiscopi *n.14.* & de quo priuilegio meminit etiam *Rub. in histor. Rauennaten. lib.3. fol.189. & Pater Vghell. in sua Ital. Sac. to.2. fol.340. litt. B.*

Neque obstat, quod dictum priuilegium vti à sua prima origine Imperiale suffragari non possit aduersus alias Ecclesias, quamuis confirmatione Pontificia munitum, cum confirmatio nihil addat actui confirmato, vt in specie de confirmatione priuilegiorum tradit
22 *Boss. in tract. de Princip. n.348. & 349. fol.356. Rossental. de feud. cap.6. conclus. 68. n.1. Kloc. consil.19. n.19. & 20. libi 1. & alij apud Capic. Galeott. resp. fiscal. 12. n.331. & seqq.*

Quia vltra quod indultum Gregorii IX. non est per viam simplicis confirmationis, sed priuilegium huiusmodi ex integro concedit, vndè est verè, ac propriè Pontificium, responsum fuit contrarium esse verius, vt nempè priuilegium centenariæ præscriptionis alicui Ecclesiæ concessum, & à Papa confirmatum, possit etiam contra alias Ecclesias allegari, vt in puncto docet *Felin. in c. Ad audientiam n.28. vers. nisi Papa de præscript. Archid. in c. Quo Iure n.19.* vbi etiam *Gemin. n. 15. distinct. 8.*
23 quos sequitur *Balb. eodem tract. 1. par. 5 principal. fol.339. num.2. vers. notandum tamen.*

Quinimo cum confirmationes sint in forma specifica, & verbis amplissimis conceptæ: ius etiam de nouo tri-
24 buunt *Loseo de iur. vniuersit. par.3. c.10. Giouagn. cons. 28. num. 24.* cum alijs per eum adductis *lib. 2. Paris. cons. 3. n.39.*

n39. & 40. vol.4. Rota decis. 192. n.2. & seq. par.2. rec.& dec.207. n.16. penes Posth. de subhast.

In nihilo obstante, quod cum Ecclesia Romana gaudeat simili priuilegio Centenariæ, intret hinc inde priuilegiorum conquassatio, ac præscriptio regulari debeat iuxta terminos Iuris communis, tum quia Ecclesia Rauennatensis est in casu damni vitandi; Vndè illius priuilegium præualere debet in concursu Ecclesiæ Romanæ agentis de lucro captando, vt omissis generalibus notat in specie *Bart. in Auth. Quas actiones sub n.3. vers. si verò vterque, ibique etiam Castr. n.6. C. de sacros. Eccles. & ex eo Roman. cons. 166. n.14.*

Tum quia prædicta conclusio procedit solum, vbi vterque Priuilegiatus concurrit in actu, & exercitio sui priuilegij. At in casu præsenti talis con-
25 cursus excluditur cum sola Ecclesia Rauennatensis, quæ præscriptionem patitur, agat de vsu, & exercitio Centenariæ, non autem Ecclesia Romana, quæ præscribere intendit iux. doctr. *Bart. in d. Auth. Quas actiones d.n.3.* vbi etiam *Cin. n.2. & seqq. Salicet. num.3. & Castr. d.n.6. Abb. in c. Auditis n.8. de restit. in integr. & in c. Ad aures n.3. de præscript. Tiraq. de priuileg. piæ causæ priuil. 26. vers. contrarium tamen Barbat. cons. 15. n.10. & seqq. volum.3. Peregrin. cons. 77. n.42. vol.1. Eugen. cons.4. nu. 35. & seq. volum.3. Peregrin. cons. 77. n.42. vol. 1. Eugen. cons.4. n.35. & seq. volum.1. Gomes. ad regul. Cancell. de impetran. benef. vacan. per obit. Cardin. quæst. 12. sub n.4. vers. Tamen considerandum, & plenius Barbos. in Collect. Doctor. super d.c. Ad aures n.3.* vbi benè ponderat, quod cum non concurrant duo priuilegia in specie, non dicitur propriè loquendo adesse concursus duplicis priuilegiati, quia solus ille priuilegiatus dicitur, qui priuilegium ad actum reducit *Donat. in prax. regular. tom. 1. tit. de communicat. priuil. tract.7. q.19. num.8. cum pluribus seq. Couar. in regul. possessor. par.2. nu.4.* quem refert, & sequitur *Fontanell. dec. Catalon. 100. n.6. & seqq. vol.1.*

Minus vrget, quod dictum priuilegium deduci nequeat contra Ecclesiam Romanam præscribere prætendentem ex ratione, quod neminem contra se ipsam priuilegiare censeatur, *iuxta di-*
26 *ctum glos. in c. Cum instantia, verb. non credimus de cens.* quod ex ea repetit *Roman. cons. 498. nu.8. Gonzal. ad regul. 8. Cancellar. §.12. n.19. cum alijs per Barb. in Collectan. ad dict. cap. n.5.*

Præualuit enim apud Dominos contraria sententia *Abbatis in consil. 101. sub n.10. vers. & per hoc tollitur, & n.11. & cons. 102. sub n.6. vers. & per hoc colligitur lib. 1.* vbi in his præcisis terminis pluribus rationibus firmat priuilegium Centenariæ præscriptionis Ecclesiæ inferiori ab Ecclesia Romana concessum afficere etiam ipsam præscribere volentem, eo præsertim valido argumento, quod contra alias inferiores Ecclesias, non nisi spatio quadraginta annorum præscribit, & nihilominus Ecclesiæ inferiores id habent ex priuilegio ipsis ab eadem Ecclesia Romana impartito. Vndè idem militare debet respectu priuilegij Centenariæ præscriptionis, eum inter vnum, & alterum casum non sit assignabilis ratio disparitatis.

Nec super dicto glosæ visum fuit esse insistendum, quia loquitur in casu, quo non constabat certitudinaliter de priuilegio ab Ecclesia Romana concesso non soluendi procurationes, seù subsidia Legatis, & Nuncijs Apostolicis, quæ est materia dicti Textus. Ideoq; in dubio iudicandum erat pro exclusione priuilegij, quia cum in illa materia non soleat Romana Ecclesia in sui præiudicium, vt inquit glosa, quempiam priuilegiare, hinc resultabat, quod Priuilegium si quod ostenderetur, esset de subreptione suspectum, vt ex *Can. illud autem distinct. 93. aduertit. Marant. in Medull. decret. litt. P. verb. procuratio Abb. super d.c. Cum instantia n.6. vers. non credimur Barbos. de Iur. Eccles. lib.3. cap.22. n.30. tom.2.*

Secus verò est, vbi de priuilegio non dubitatur, tunc enim est omninò seruandum etiam ab ipsa Romana Ecclesia concedente, cum deceat beneficium Principis esse mansurum, iuxta *Text. in c. Non decet de reg. iur. in sexto Amat. Dunozet. decis. 644. num.28. & dec. 678. num.22. & 23.* & ita relata glosa decla-

rat

rat *Viuian. in rational.Iur. Pontific. super dicto cap. Cum instantia fol.*379. vbi etiam *Butr. n.*2. ibi, *Contra tales procurationes, ne præstentur, non iuuat præscriptio, licet iuuet priuilegium Papæ, & est Text. apertus in c. Accedentes de præscript.* ibi, *nisi dicti Ordinarij per specialē priuilegium Apostolicæ Sedis à præstandis procurationibus ostendant se immunes &c. ipsos ad procurationis Sarcinam ordine debito subeundam teneri decernas,* vbi pariter *Viuian. fol.*256. *to.*2. & notat *Abb. cons.*94. *n.*2. *vers. sed his non obstantibus lib.*1.*& cons.*26.*in princ. lib.*2. ac plenè *Barbos. de Iur. Eccles. d. cap.*22. *n.*27. *& seq.*

Et regulare est, quod Priuilegium contra Principem concedentem, est latissimè interpretandum ad *Text. in cap. olim.*16.*de Verb. significat. & in l.*

27 *fin. ff. de Const.Princ.Marsil.inter Singul. Doctor. Singul.* 483. *num.* 1. *& per tot. Surd. cons.*140. *n.* 72. *& seq. volum.* 1.*Alex.cons.*110.*n.*10.*vol.*6. *& cons.*215. *num.*4. *vol.* 7. *Fontanell. decis. Catalon.* 476.*n.*13.*vol.*2.*Cabed.decis. Lusit.* 117. *n.*5.*p.*2.*aliosque apud Rotam. decis.*199. *n.*27.*p.*12. *recent.*

Cessare tandem visa fuit obiecta præscriptio, vel quia obster Cameræ mala fides, cum sit certa de suo debito, resultante ab Instrumento publico, & effectuato per plures solutiones factas Archiepiscopis, cum qua præscriptio

28 nec quidem immemorabilis currit, *c. fin. de præscript. & c. Possessor de regul. Iur. in sexto*, plenè *Kloc. in cons. pro Erar. tit. de præscript. Fiscal. class.* 9. *cons.* 43. *ord.* 760.*conclus.*4.*S. sed aduerte eum seqq. cum alijs cumulatis à Peregr. de Iur. Fisc. lib.*6.*tit.*8. *n.* 11. *& seqq.* & de vna Ecclesia præscribente contra aliam *Balb. de præscript.* 2.*p.* 3. *par. princip. S. sexto vero num.* 9 *Nouar. in summa Bullar.tit.de alienat.& præscript. n.*15.*Rota dec.*208. *n.*6.*par.*1. *rec.*

Vel quia Ecclesiæ Rauennatensi, siue eius moderno Eminentiss. Archiepiscopo competat in omnem casum restitutio in integrum ex capite vel

29 ignorantiæ, vel negligentiæ suorum Antecessorum, quæ datur etiam Ecclesiæ aduersus aliam Ecclesiam, vt in *Authēt. , vbi DD. communiter de restit. in integr.Roman.cons.*166. *n.*11. & *seqq.* & benè in proximis terminis *Honded. cons.*80.*a. n.*81. *vsque ad fin. lib.* 2. vbi aduertit, quod ob mutationem Prælatorum dicitur adesse probabilis ignorantia, ad effectum, vt Ecclesiæ, & successori danda sit restitutio in integrum *Dec. cons.*36. *n.*9. *vol.* 1. *Odd. eod. tract.*

30 *q.*90. *art.*3. *&* 7. *& q.*18. *nu.*19. *&* 40. *Cabed.decis.Lusitan.* 151. *per tot. par.* 1. *Rota post Merl. de pignor. decis.* 35. *nu.* 25. *cum alijs per Add. ad Rot. decis.* 3. *n.*66.*par.*3.*recent.*

Et ita resolutum fuit Partibus hinc inde informantibus, & Ego de ordine DD. meorum præsens votum extendi.

ILLVSTRISSIMO D.
GINETTO C.A. CLERICO.
Rauennaten. Annuæ præstationis.
16. Martij 1671.

ARGVMENTVM

Additis nonnullis de Priuilegiorum natura, atq; in integrum restitutione, ea, quæ in priori decisione fuerunt deducta, ad Eminentiss. ac Reuerendiss. D. Palutij Cardinalis Alterij fauorem æque confirmantur.

SVMMARIA.

1 *Obligationis seu promissionis causa in contractibus resoluta, resoluitur ipsa obligatio seu promissio.*
2 *Excessus si non sit in dubio inter contrahentes, confirmatio non reseruatur, neq; pactum resolutiuum apponitur.*
3 *Pacta semper a mente contrahentium regulantur.*
4 *Diuersitas voluntatis ac dispositionis ex discretiuo modo loquendi concipitur.*
5 *Pactum resolutiuum excludens interpratatio est capienda.*
6 *Ratificatio præsumitur ex obseruantia.*
7 *Pacti resolutiui natura est vt omnia in pristinum reducantur.*
8 *Doctoris insignis articulum disentientis sententia est adharendum.*
9 *Priuilegium Imperiale à Papa confirmatum ligat ecclesias.*
10 *Verbum* sancimus *importat nouæ legis seu*

seu constitutionis editionem.

11 *Priuilegiare quemquam in sui praeiudicium non solet Ecclesia Romana.*

12 *Priuilegium contra concedentem latissimam recipit interpratationem.*

13 *Priuilegia Pontificum late sunt interpretanda quatenus eorum concernunt praeiudicium, licet secus in damnum tertij.*

14. *In priuilegio ex identitate rationis comprehenditur concedentis persona.*

15 *Mala fides obesse potest Camerae viuentibus illis qui pro ea contraxerunt &c. praescriptionem impedit in futurum.*

16 *Mala fides continuatur etiam ijs mortuis, dum iura in Archiuium conseruantur.*

17 *Restitutio in integrum semper intrat fauore ecclesiae cui ignorantia, aut negligentia praeiudicare nequeunt.*

18 *Quadriennium ad petendam in integrũ restitutionem currit a die scientiae.*

DECISIO LIII.

NOn acquiescens Reu. Camera resolutioni editae sub die 9. Ianuarij proximi praeteriti in fauorem Eminentissimi, & Reuerendissimi D. Cardinalis Archiepiscopi nouam obtinuit audientiam, sed causa iterum à me proposita, Domini ex rationibus, & fundamentis in antecedenti voto deductis steterunt in decisis.

Creditum enim Eminentiss. Archiepiscopi visum denuo fuit, abundè iustificari ex publico Instrumento venditionis molendini, in quo Reu. Camera, loco pretij promisit soluere in perpetuum Archiepiscopis Rauennatensibus annua scuta 700. auri, adeout duo obiecta iterum inculcata, nempè pactum resolutiuum, & praescriptio, nullius esse releuantiae etiam in praesenti disputatione compertum fuerit.

Non quidem pactum resolutiuum, super quò insistebat vnus tantum ex scribentibus prò Camera alijs se dumtaxat restringentibus ad punctum praescriptionis, quia cum fuerit, appositum in casu quo contractus non approbaretur à Pontifice, & approbatio fuerit conuenta, quia dubitabatur Minalem Thesaurarium excessisse fines Chirographi, hinc sequitur, quod sicuti non verificato excessu, approbatio non erat necessaria, vt fuit ostensum in voto, quod reuidetur §. *Quod autem & seq.* ita quoque pactum resolutiuum ab ea dependens euanuerit.

Ratio autem est, quia vna, & eadem causa, nempe dubitatio, quod Minalis excesserit, induxit contrahentes ad paciscendam confirmationem, & ad apponeñ pactum resolutiuum, confirmatione non accedente; Vndè si huiusmodi causa, dum detegitur erronea, est
1 resolubilis respectu confirmationis, est quoque resolubilis respectu pacti rescissiui, quia in contractibus resoluta causa obligationis, seu promissionis, resoluitur & ipsa obligatio, seu promissio, vt in puncto *Bald. in l. Emilius sub n. 30. ff. de minor.* ibi, *Tanquam cessante causa finali recessionis, non noceat recessisse pleno: Tiraquel. tract. cess. caus. par. 1. n. 224. 225. & 226. Rom. cons. 417. n. 1. Mantic. de tacit. lib. 4. tit. 12. n. 5. & seq. & per tot. Rota coram Buratt. dec. 8. n. 6. & 7. & in rec. dec. 255. n. 1. par. 2. & dec. 428. n. 2. & seq. par. 1.* & in terminis pacti resolutiui *Duran. dec. 379. n. 2. & 3.*

Hinc non obstat obiectum, quod partes voluerint simpliciter, & absolutè à contractu recedere, dum à Pontifice infrà tempus conuentum non approbaretur, etiamsi huiusmodi approbatio non esset necessaria, apponendo verba negatiua ibi: *eo ipso praesens contractus sit nullus, nulliusque roboris, & momenti, &c.*

Siquidem huiusmodi positiua, ac determinata voluntas in praesenti casu non adest, quinimò manifestè excluditur, dum in hac parte tota dispositio regulatur ac dependet a causa, nempe a praesupposito excessu Minalis ibi: *& quia idem Thesaurarius &c. for-*
2 *san in aliqua parte excessit fines mandati &c. idcircò conuenerunt &c.* adeout ex talibus verbis apertè desumatur, quòd si de tali excessu non fuisset dubitatum inter contrahentes, vel agnouissent illum non adesse, neq; confirmatio fuisset ab eis reseruata, nec pactum resolutiuum appositum, quia causa reducebatur ad non causam, vt benè ponderant *Bero cons. 180. à n. 40. vsque ad finem*

nem vol.2.& ex eo Mantic. de tacit.dicto tit.4.n.29.& 30. & pacta siue affirmatiuè, siuè negatiuè concepta, regulantur
3 semper à mente contrahentium, vt inquit *Rota coram Buratt. dec.359.n.7.*

Id autem potissimè confirmatur pōderando, quod Contrahentes in eodem Instrumento immediatè ante dictum pactum apposuerunt aliud pactum resolutiuum in euentum, in quem Communitas Rauennæ non ratificaret emptionem alteriùs molendini noui factam ab Amaduccio eius Procuratore, & in hac parte nullam expresserunt causam huiusmodi pacti inductiuam, nullasque apposuerunt clausulas dubitatiuas, sed voluerunt contractum omninò rescindi, dum ratificatio non sequeretur, apponendo verba absoluta, & præcisa ibi: *Cum declaratione tamen, quod si Communitas non ratificaret Instrumentum venditionis molendini noui inter prædictum Reuerendissimum D. Cardinalem, & D. Cæsarem Amaduccium eiusdem Communitatis Procuratorem &c. præsens Instrumentum cum omnibus in eo contentis sit nullum, nulliusque roboris, & momenti, ac si confectum non foret, quia sic actum, & expressè conuentum extat inter dd. partes &c. Summario Eminentissimi Archiepiscopi n.4.*

Vnde dum confirmatio Pontificia, ac pactum resolutiuum respectu molendini veteris; de quo agitur; fuerunt diuersimodè concepta, nempè cum expressione causæ dubiæ, & incertæ, consistentis in excessu Minalis, hinc benè arguitur, quod in ordine ad primum pactum, voluntas contrahentium est omninò absoluta, ac determinata, cum conuentio alia ratione non nitatur nisi, *quia sic actum, & expressè conuentum extitit inter dd. partes*; Respectu verò secundi est solum determinata præsuppositiuè, nempe supposito excessu Mi-
4 nalis, quo proinde cessante, cessat quoque ipsa voluntas, cum deficiat illius determinatiuum; Ex disformi enim, ac discretiuo modo loquendi, ac concipiendi vnum pactum, & alterum, diuersitas etiam dispositionis, ac voluntatis rectè deducitur *Menoch. cons.215. n.69. & 70. Rot. coram Merl. decis. 800. n. 11. & dec.825. n.20. Add. ad Greg. dec. 801. n.18. & decis.326.n.25. par.1. rec.*

5 Huiusmodi verò intellectus eò libentius est admittendus, cum ea semper sit capienda interpretatio, quæ pactum resolutiuum excludit, seù restringit, & obseruantiæ, vel effectuationi contractus assistit, argumento *Text. in l. inter virum ff. de reb. dub. Mant. de tacit. lib. 2. tit.4. n.30. vers. sexto deducitur. Menoch. cons.18. n. 46. vers. siquidem Rot. coram Duran. dicta decis. 379. num.8. & decis.291. n.15. p.9. tom.1. rec.*

Cæterum subsistere etiam visæ fuerunt Dominis aliæ duæ responsiones, quod nempe, licet necessaria fuisset Pontificis ratificatio à contrahentibus conuenta, adhuc ea præsumatur interuenisse ob sequutam obseruantiam cō-
6 tractus, resultantem ex pluribus actibus in præcedenti voto recensitis §. *Accedit etiam*, vt latè *Canaler. dec.100. n.3. & seq. & per tot. Rot. decis.631. n.3. par.1. diuers. & decis. 291. n. 7. & seq. & n.12. p. 9.* vbi quod ratificatio, quæ ex facto resultat, æquipollet ratificationi verbali, quæ fieret per scripturam, *& in Romana Subhastationis de Alexijs post Roderic. de concursu creditor. num. 7. & seq.* cum alijs in voto *dicto* §. *Accedit etiam*.

Quodque Camera non potest vti exceptione pacti resolutiui, nisi eodem Contextu molendinum mensæ Archie-
7 piscopali restituat, quia de natura pacti resolutiui est, vt omnia reponantur in pristinum, ac si contractus non emanasset, prout vltrà adductos in d. voto §. *sed omnem difficultatem, probat Io: Baptista Thor. vot. 84. nu. 42. & seqq. lib.1. Muta decis. sicil.53. n.30. Caputaquen. decis.27. nu.3 p.2.* cum concordantibus cumulatis per *Giurb. decis.24. n.9. & seq.* Et hæc de pacto resolutiuo.

Quo verò ad præscriptionem placuit iterum Dominis responsio, quod Ecclesia Rauennaten. gaudet priuilegio, vt contrà eam, non nisi cursus centenariæ præscriptionis sit attendendus, quod priuilegium suffragatur etiam aduersus ipsam Ecclesiam Romanam præscribere volentem, vt in indiuiduo tenet *Abb. cons.101. n. 9. & seq. & cons. 102. sub n.6. vers. & hoc colligitur lib.1.* qui cum sit insignis Canonista, & articulum

culum diſcutiat, ac reſoluat per ratio-
nes, & fundamenta abſque eo quod
quod habeat contradictorem, dicitur
8 facere caſum legis, eiuſque ſententiæ
eſt omninò inhærendum, *Bertaz. conſ.*
Ciuil.52.n.18. Becc. conſil.35. n.18.lib.1.
Surd. conſ.313.n.43.vol.3. Grat.diſcept.
Forenſ. c.531.n.29.& dec. 354.num.24.
par.11. recent.

Non obſtat repetitum obiectum,
quod priuilegium huiuſmodi tanquam
à ſua origine Imperiale ligare nequeat
alias Eccleſias ex defectu poteſtatis,
tum quia ad hunc effectum ſufficit,
quod fuerit confirmatione Pontificia
munitum, vt firmat in puncto *Felin. in*
9 *c. Ad audientiam n.28.verſ.niſi Papa de*
*præſcript.*cum aliis *in præterito voto al-*
legatis §. Quia vltra quod.

Tum quia Gregorius Nonus non
proceſſit per viam confirmationis, ſed
nulla prorſus facta mentione de con-
ceſſione Imperiali, priuilegium huiuſ-
modi ex integro, & de per ſe Eccleſiæ
Rauennatenſi impartitus fuit per hæc
verba: *Simul etiam ſancimus, vt Sancta*
Rauennatenſis Eccleſia cum ſibi ſubiectis
Eccleſijs, ſicut Beatiſſima Romana, cui
10 *Deo authore deſeruimus Eccleſia, niſi per*
centum curricula annorum res ipſius ex-
cludatur, ponderando præcipuè ver-
bum illud, *ſancimus*, quod propriè im-
portat nouæ legis, ſeù conſtitutionis
editionem, *vt notat Gloſſ. in Clem. 1.*
verb. cenſemus de conceſſ. præben. & in
puncto Abb. in allegato conſ.101.& conſ.
102.n.4.& 5. lib.1. eoque in his termi-
nis relato Rot.*deciſ.438. n.54.& ſeq. &*
n.61. & 62. par.4.tom.2. recent.

Prout etiam non releuat, quod di-
ctum priuilegium nequeat duci contra
11 Eccleſiam Romanam, cum ipſa non
ſoleat in ſui præiudicium quempiam
priuilegiare, *ad Gloſſ. aliàs allegatam in*
c. Cum inſtantia v. non credimus de cen-
ſibus.

Etenim, vt in præterito voto fuit
11 ponderatum, doctrina Gloſsæ eſt in-
telligenda, in caſu quo de priuilegio,
vel de eius legalitate dubitatur, ideò-
que non applicatur in præſenti caſu,
quo priuilegium centenariæ præſcrip-
tiones ad fauorem Eccleſiæ Rauenna-
tenſis eſt clarum, & indubitatum ex ra-
tionibus, & authoritatibus adductis in
eodem voto §. *Nec ſuper dicto Gloſſæ,*
& §. ſeqq.

Et quamuis in eo non exprimatur
quod etiam allegari non poſſit contra
ipſam Eccleſiam Romanam, id tamen
12 venit ex natura ipſius priuilegii, quod
contra ipſum concedentem latiſſimam
recipit interpretationem, vt in termi-
nis *Abb. in præcitato conſ.*101. *nu.*11. *&*
conſ.102. ſub n.6.verſ. item præſuppoſito,
& generaliter, quod Priuilegia Ponti-
ficum ſint latè interpretanda, quate-
nus concernunt eorum præiudicium,
13 licèt ſecùs in damnum tertii *Thom.*
Triuiſ. deciſ. 65.n.3.p.1.Rot. deciſ.531.
n.25.p.4. tom.3. & deciſ.380. n.6. par.5.
tom.1. recent.

Quod etiam in caſu præſenti con-
uenit rationi, & æquitati, quia cum
ſignanter Gregorius IX conceſſerit ta-
le priuilegium ad reparanda præiudi-
cia Eccleſiæ Rauennatenſis, illiusque
iura tuendum, vt legitur in proemio
Breuis ibi: *Cognoſcentes igitur ipſam*
quaſſatam, conuenit ad eius releuationem
ſtatus auxiliatricem noſtram porrigere
dexteram &c. dicendum eſt, quod illam
non ſolum priuilegiauerit quoad alias
Eccleſias, ſed etiam aduerſus ipſam
Eccleſiam Romanam præſcribere vo-
lentem, ad quam primariò ſpectat iura
Eccleſiarum inferiorum defendere, &
immunia conſeruare; ex identitate
enim rationis, vbi materia eſt merè fa-
uorabilis, perſona quoque ipſius con-
14 cedentis in priuilegio comprætendi-
tur, vt in ſpecie *Menoch. conſ.2. nu.74.*
& ſeq. & generaliter, quod perſona
loquentis comprætendatur in diſpoſi-
tione, vbi eadem ſit ratio in perſona
ipſius loquentis, quæ in alia *Gabr. de*
verbor.oblig.concluſ.9. n.8. Gregor.deciſ.
576. num.10. & ſeq. ibique *Add. n. 19.*
Rot. deciſ.29. n.3. p.2. rec. & deciſ.372.
n.11.& 12. p.11. recent.

Tollitur quoque præſcriptionis obie-
ctum ex mala fide Cameræ præſcribere
prætendentis, cum ipſa ſit certa ab ini-
tio de ſua obligatione mediante pu-
blico Inſtrumento, & ex ſubſequenti-
bus ſolutionibus dictæ annuæ præſta-
tionis per plures annos, vt in dicto alio
voto *§. Ceſſare tandem,* adeout ſuffraga-

ri

ri nequeat adducta replicatio, quod mala fides obesse potuerit Cameræ viuentibus solum illis, qui prò ea contra-
15 xerunt, prout de vniuersitate tradunt *Soccin. conf.187. nu. 27. vol. 2. Losco de Iur. Vniuersit. par. 3. cap. 17. nu. 30. Rot. Auenionen. decis. 128. nu. 3. et coram Acchill. decis. 2. de præscript.*

Omisso enim quod contraria opinio, vt nempè mala fides, semel ab Vniuersitate contracta, continuetur, & præscriptionem etiam in futurum impediat, plures habet sectatores, quam tuetur *Paris. conf. 27. n. 107. & seq. vol. 1. Surd. conf. 454. n. 43. vol. 4. Hieronym. de Mont. in tract. fin. regun. cap. 72. n. 2.*

Cessare visa fuit difficultas, quia cum in Archiniis Cameræ diligenter conseruentur, & custodiantur omnia illius iura, & Instrumenta, indè oritur continuatio malæ fidei etiam mortuis illis,
16 qui pro Camera contraxerunt, prout de Rel gione Hierosolymitana, *Caputaq. dec. 24. n. 1. & 2. par. 2.* & de Ecclesia, & Capitulo, *Canaler. dec. 77. n. 7. & dec. 91. n. 10. & 11. Rot. dec. 3. n. 26. & seq. par. 7. rec.* vbi quod ad hunc effectum sufficit quoque probabilis sententia, quod etiam firmat *Surd. d. conf. 454. d. n. 43. in fine.*

Ac demum visum fuit iterum Dominis non posse in omnem casum denegari Ecclesiæ Rauennatensi, & eius Eminentissimo Archiepiscopo restitutionem in integrum, siuè ex capite ignorantiæ, siue negligentiæ suorum Prædecessorum; Vel enim ignorauerint, vel sciuerint, & neglexerint, sem-
17 per intrat restitutio in integrum ad fauorem Ecclesiæ, cui non minus ignorãtia, quam negligentia Prælatorum præiudicare non potest, *vt plenè Hondedei conf. 80. à n. 161. vsque in fin. vol. 2. Dec. conf. 36. n. 9. vol. 1. Nouar. in Summa Bullarij tit. de alienatione, & præscriptione n. 14. fol.* 18. vbi quod hæc est verior opinio *Eminentiss. Otthobon. dec. 51. n. 6. & 7.* alijq; in præterito voto *S. fin.*

In nihilo releuante, quod talis resti-
18 tutio esset petenda intra quadrienniũ à die completæ præscriptionis, quia conclusio est intelligenda concurrente scientia sui iuris in eo, qui præscriptionem passus fuit, quia cum hoc quadriẽnium sit vtile, non autem continuum, currere solum incipit à die scientiæ, vt plenissimè firmat *Odd. de restit. in integrum par. 1. q. 20. tit. 4. n. 37. & seq.* vbi quod hæc est verior opinio, à qua in iudicando recedi non debet, *Antonel. de temp. leg. lib. 2. cap. 60. n. 6. & 7. Eugen. consil. 58. n. 69. & 70. vol. 1. Sperell. dec. 135. n. 143. et seq. vol. 2. Rot. dec. 3. n. 2. par. 3. rec.* ibiq; latissimè *Add. n. 91. et seq.*

Et ita resolutum fuit vtraque parte informante, & ego de ordine pariter DD. meorum præsens aliud Votum exaraui.

R. P. D. ROBVSTERII.
Votum super Bulla Gregoriana Iuris Congrui.

ARGVMENTVM.

Retractus habet locum in venditione ad vitam, etiam ab vtili domino. Inquilini ex iure hoc possunt præferri.

SVMMARIA.

1 *Venditio temporalis seu ad vitam propriè est venditio.*
2 *Ius congrui habet locum in venditione facta ab habente vtile dominium.*
3 *An idem in feudalibus.*
4 *Bulla hac publici boni ac decoris rationem habet.*
5 *Inquilini ex retractu præferri possunt in emptione.*
6 *Venditio ad vitam quomodo sit vera venditio.*
7 *Retractus in re data ad vitam locum non habet.*
8 *Verba debent in potiori significatione, seu propria intelligi.*
9 *Dominium plenum & irreuocabile propriè dicitur dominium.*
10 *Emptor est plenus & perfectus dominus, etiam si ab eo reuocari possit.*
11 *Alienatio proprijssima dicitur quando transfertur plenum & irreuocabile dominium.*
12 *Alienare verum dicatur alienans vtile dominium.*
13 *Retractus habet locum in bonis Emphyteoticis.*

14 *Emptor non succedens in plenum ius tenetur stare colono*.

DECISIO LIII.

CRederem Bullam Gregorianam in casu, de quo agitur, intrare tam inspectis verbis quam mente siue ratione ipsius; Nam quod verba Bullæ in §.9. in cap. eadem omnia disponit vt domo existenti venali de voluntate D. & vicinis ædificare non permittentibus Inquilinus in emptione ius habeat quod vicinis ædificare volentibus competit, seruata etiam forma, de qua in §. immediate præcedenti excepta obligatione de ædificando, nam præsupponitur domum de qua agitur esse venalē, volente D. vicinos nolle ædificare, & formam d. §.8. seruatam esse, & non solum videtur dubitari An in casu nostro scimus in venditione, & in venditione facta à domino, & in vtroque essem in voto affirmatiue.

Nam quoad primum, licet venditio de qua agitur sit temporalis, videlicet ad vitam venditoris, hoc tamen non impedit quominus sit venditio, contractus enim possunt esse temporales, & est tex. clarus *in l. fin. C. de lega.* vbi *gloss.* in verb. contractis exemplificat in venditione, & ad certum tempus venditionem fieri tenet *Bald. in c. 1. sub. n. 8. vers. 117. emptio defend. dat.* in vim legis commiss. *Tiraq. de retract. lignag.* §. 1. *gloss.* 14. *n.* 88. per fin. & in specie valere venditionem factam ad vitam dato congruo pretio, & considerata qualitate rei & ætate ementis firmat *Fab. de Monte de empt. et vend. vlt. q. p. n.* 11. & venditionem posse fieri ad vitam pro firmo præsupponunt *DD. in c. in ciuitate de Vsur. Castr. in l. de fideicommisso n.* 3. *et ibi Alex. n. 2. vers. et istud facit. Dec. n.* 4. *vbi alij, sic Alciat. n. 3. c. item. Doct. post alios cons.* 123. *in princ.*

Circa secundum, an simus in venditione facta à Domino, quamuis venditor in casu isto haberet dominium vtile, tamen Iuris congrui haberet locum
2 etiam in venditione facta ab habente vtile dominium prout in venditione rei Emphyteoticæ & Ecclesiasticæ, tenet post *Sebast. Ne. ad Afflict. de iu. prot. hom. in princ. l. 2. n. 2. Alex. cons.* 27. *n.* 4. 5. *et* 6. *Ias. cons.* 224. *n. 2. lib. 2. Tiraq. de retract. lignag.* §. 1. *gloss.* 13. *n.* 9. *Aluar. de Vall. de empt. p.* 1. *q.* 17. *n.* 14. & hoc idem circumscripto præiudicio Domini directi, sentiunt *Fulgos. l. decum in l. antepenult. et ibi Alber. vers. med. vers. vlt. allegat.* etiam *Iacob. de sancto Georg. n.* 46. *ff. de pact.* & pro hac opinione facit quod Retractus habet locum in feudis, vt post *Fab. Cepoll. Ias. Bald. et Afflict.* tenet *Tiraq. de retract. lignag.* §. 1. *gloss.* 3. *n.* 10. arguens de feudis ad emphyteosim, prout in his terminis facit *Ias. d. cons.* 24. *n.* 2. *lib.* 2.

Et licet *Bald. cons.* 300. *n.* 4. *lib.* 1. *et Ias. cons.* 152. *et col. vlt. vers. vnde statutum laicorum lib.* 4. tenuerit Retractum
3 non habere locum in rebus feudalibus & emphyteoticis ecclesiæ: tamen vltra quod consilium est communis opinionis, recte illis respondet *Tiraq. de retract. lignag.* §. 1. *gloss.* 13. *n.* 8.

Quantum vero attinet ad mentem & rationem Bullæ Gregorianæ, putarem, quicquid dicunt Informantes, nullam rationem exprimi in prohemio illius, nisi rationem publici boni & decoris: & patet in fine prohemij ibi: *ne publi-*
4 *cum vrbis illiusque districtus ornatum aeris salubritate, ac priuatorum esse commoditatem*, non respiciunt Bullam Gregorianam sed litteras Sixti IV. Leonis X. Pij IV, prout ex verbis ipsius clare ostenditur; dicitur enim omnibus prædictis, Sixti, Leonis & Piorum litteris antiquatis & abrogatis, quæ ab illis ad publicum Vrbis illiusq; districtus ornatus, aeris salubritatem, ac priuatorum etiam commoditatem proinde tunc ordinata fuerunt.

Crederem tamen per litteras Pij V. & per Bullam Gregorianam non fuisse abrogatum decretum camerale super iure Inquilinatus factum 11. Decembris 1510. & confirmatum 21. Iunij 1513. in quo decreto in *vers. etiam nihilominus* præferuntur Inquilini in venditionibus domorum; Nam literæ Pij V. reuocant solummodo litteras Sixti IV.
5 Leonis X. Pij IV. & alias Romanorum Pontificum litteras confirmatorias, declaratorias & amplificatorias litterarū Sixti IV. nec vllam prorsus mentionem fa-

faciunt de decreto camerali, prout ex lectura litterarum Pij V. liquet. Bulla vero Gregoriana abrogat solum prædictas Sixti, Leonis & Piorum litteras, vt patet ex illis verbis prohæmij ibi: *omnibus prædicti Sixti, Leonis & Piorum litteris antiquatis, & abrogatis* ita vt Bulla Gregoriana in §. 9. non stet correctiue ad decretum camerale, sed immutatiue & limitatiue, immutat enim modum & formam seruandam in domorũ venditione & limitat Inquilinorum nullam absurdam esse rationem volentibus vicinis ædificare. In reliquis igitur non video cur decretum camerale non debeat remanere incorrectum *ad l. præcipimus in fi. C. de appel. l. sancimus C. de test.* ita vt Inquilinus in casu nostro potest inniti non solum Bulla Gregorianã, sed etiam decreto camerali cum illa stet cumulatiue vt in isto, & propterea ad redeundum crederem rationem finali cur bulla Gregoriana in §. 9. nolentibus vicinis ædificare, tribuit Inquilinis in emptionibus domorũ illud tempus idem quod competit vicinis ædificare volentibus, nullam aliam fuisse nisi tranquillitatem & satisfactionem Inquilinorum & remotionem litium & controuersiarum, quia cum Bulla Gregoriana & decretum camerale in substantia idem disponant, nempe in emptionibus domorum Inquilinos præferendos esse, cumque in decreto camerali sit expressa nõ tranquillitatis & satisfactionis Inquilinorum remotionis litium & controuersiarum causa, sequitur Bullam Gregorianam in eadem ratione fundari: nec præmissis aduersantur in contrarium allegata.

In primis non obstat quod venditio ad vitam non sit proprie venditio, cum propria venditionis natura sit vt perpetuetur *Tiraq. de retract. lignag. §. 1. gloss. 14. n. 88. per l. de contractu. l. non est C. de*
6 *rescind. vend.* Et in specie conductio non habet locum in re data ad vitam tenet post *Gera. l. Bag. in sua disput. retract. Butisg. tit. de iu. congr. §. in vers. 19. non habet cum qua oper.* Nam inducitur contrarium verius esse, quinimo venditio ad vitam sit proprie venditio, tum quia contractus sui natura possunt fieri ad tempus *d. l. fin. c. delegatum*, quia in venditione ad vitam interueniunt omnia substantialia emptionis & venditionis, nempe res ex parte venditionis, prætium ex parte emptionis, & simul consensus partium *l. 1. in fi. l. 2. nec emptio ff. de contrah. empt. §. 1 & §. pretium l. 10. cum alys de quibus per Anton. Gomes. de contract. cap. 2. n. 4.* Tum etiam quia venditio cum pacto redimendi intra certum tempus quæ non est perpetua sed ad tempus, est venditio perfecta, absoluta & consummata omnibus numeris, & emptor statim re tradita efficitur dominus, facit fructus suos, & potest illam alienare vt bene deducit *Tiraq. de retract. conuent. §. 2. gloss. vn. n. 4. vers. hac autem venditio & n. seq.* & est vera & propria venditio secundũ eundem *Tiraq. ib. n. 41. in fi.* Nec obstat *lex de contractu C. de rescind. vend.* dum dicit nullo tempore à contractu venditionis alter parte inuita credi posse: quia loquitur de venditione perpetua, nec potest inde inferri propria natura venditionis etiam vt sit perpetua, cum venditio possit multipliciter fieri, perpetua, ad tempus, pure, sub conditione, in scriptis, sine scriptis, inter presentes, inter absentes *l. vero non est C. de rescind. vend.* Nihil ad rem facit minusq; obstat quod retractus non habeat locum in re
7 data ad vitam, tum quia *Tiraq. d. gloss. 14. n. 89.* videtur dubitare de hoc, & ideo super eo cogitandum relinquit. Tum quia quatenus verum sit, id contingit ex eo quod cessat omnis ratio statuti siue consuetudinis retractuum *ibid. Tiraq.* bene deducit.

Secundo non obstat quod venditio de qua loquitur Bulla Gregoriana debet intelligi in potiori & pleniori significatione, & sic de venditione perpetua irreuocabili *arg. l. 15. in perpetuum ff. si ag. veri vel emphi. perp.* & in his terminis
8 arguit *Tiraq. de retract. conuent. §. 2. gloss. vn. n. 8.* quia tunc verba debent intelligi in potiori significatione, quæ si non intelligerentur in potiori, intelligerentur in propria, licet in potiori tunc satis esset, quia verba debent proprie intelligi *l. 1. §. si is qui nauem de exec.* & ita regulam *in d. §. in perpetuum declarat. Soccin. cons. 304. col. vlt. in princ. vers. vltimo quod verba lib. 2. & cons. 25. n. 8.*

n.8.vers. nec obstat lib.3. Tiraq. d. gloss. vn. n. 41. Sed venditio ad vitam est propriè venditio vt supra deductum fuit,merito &c.

Tertio non obstat quod venditio in Bulla Gregoriana intelligitur de ea,pro
9 qua transfertur dominium plenum & irreuocabile,quod proprie dicitur dominium,vt per *Aim.cons.202.n.3.*quia emptor est plenus & perfectus domi-
10 nus, etiam si ab eo reuocari possit, vt late *Tiraq.de retract. conuent.* §.1.*gloss. vn.n.36.38. & 40.* Et quando dominiũ transfertur plenum & irreuocabile,
11 tunc non propria sed proprijssima dicitur alienatio,vt per *Bald. in cap.* 1. §. *aut si liuellario n.* 6. *vers. adde quibus mod. feud. amitt.* Sequitur vero *in cap. nulli n.21.de reb. eccles. non alien.*

Quarto non obstat si diceretur Bullã Gregorianam, quatenus loquitur de venditione, non intelligitur ea per quã
12 vtile dominium tantum transfertur, cum talis sit impropria alienatio. *Gloss. in l.1.in verb. alienationis in fi. C. de Iu. Emphyt.& Phil.cons* 118 *n.*19.*lib.*2. quia intendit secundum *Bald.in d.*§.*si liuellario sub n.6.*alienationem, quia simpliciter accipitur proprijssime quando transfert plenum & irreuocabile dominium iuxta *l.1.C. de fund. dot.* proprie quando vtile dominium in proprio, quoniam alienatur vsusfructus vel alia seruitus siue qualitas rei : improprijssime quando res pignori obligatur absq; spe luitionis,& hanc Baldi theoricam late prosequitur *Bero in d.c.nulli n.* 21. *& Iacob.Nouell.de Iu.prothom.* §.1. *n.*20. Et alienatio proprie dicitur quod in dominio alienantis non remanet *l. alienatum ff. de verb. signif.* Vnde alienans vtile dominium dicitur proprie alienare,quia illud non remanet in dominio alienantis, & alienatio proprie dicitur non solum si alienatur proprietas, sed etiam alienatur vtile dominium. Ita post *Bald.in c.* 1. §. *noni in verb. de suis vers. tradit.Bald.ibi n.2.in fi.Aluar. n.4. circa med.vers.& ex ea nota,& Afflict.n. 62.post med. vers. & sic nota per quos fiet inuest.& resci.ff.in* §.*alienatum fol.*157. *vers. vnde si quis.* Et dominium vtile dicitur proprie dominium, vt bene deducit *rub.Alex.in* §.*nihil commune n.*89.
13 ac 91. Et in omnẽ euentũ cessat tertiũ, & quartum associatur stante communi conclusione,quod retractus habeat locum in bonis emphyteoticis.

Vltimo non obstat quod Bulla Gregoriana *in d.*§.*9.*fuit nẽ Inquilini cogerentur recedere re conducta,cum emptor non teneatur stare colono *d.l.emptorem C. hoc.* Quæ non cessat in casu no-
14 stro, ex quo Iacoba non successit in plenum ius domus, sed solum in tertia nominatione,quo casu tenetur stare colono,vt per *Salicet. in d. l. emptorem col. penult.sub n.6.& ibi arg.n.2.*verb. item prædicta vera.*Bart.in* §.*si filius fam.*§.*si vir.n.1.vers.aut rei non est constitutum ius & ib.Imol.n.8.vers.fallit 2.Paul.de Cast. n.4.vers.est.& 45.Rom.n.10. & Alex.n. 6.ff.sol. matrim.Ias. qui de communi in l. diuortio n.33.in fi.& 34. ff. sol. matrim.* Tamen procedit in creditore misso in possessione loco debitoris ex primo decreto: & ita expresse declarant *Bart. Angel.Alex. Ias.in cit. loc.* & in his terminis loquitur *tex.vt Salic.*& alij supra relati *in l. venditione* §. 1. *ff. de Iudic. posse. & ibi Angel.n.* 2. Quia creditor missus in possessione ex primo decreto, non succedit in plenum ius; Vnde cum nos simus in emptore, de iure communi intraret *d.l.emptor,*& Inquilinus posset expelli, cum ei emptor cogeretur stare,sed ne inquilini impellantur,quod principaliter respexit Camerale vt patet ibi:*ne ab eorundem domorum Inquilinatus expelli possit.* Ideo tam decretum camerale, quam Bulla Gregoriana statuit Inquilinos in emptionibus domorum præferendos esse.

Illustriss. D. Card.S.R.E. CAMERARIO & Illustriss.D.Viarum Magistris,seu R.P.D. Rossanen. Auditore & D. Petro Paulonio Assessore.

Romana Iuris Congrui

4. Iulij 1619.

Resolutio.

ARGVMENTVM.

Bulla iuris congrui fauorabilis ostenditur, ideoque extendenda. Præuentioni locus datur, cæteris paribus volentibus ornare.

SVMMARIA

1 *Bulla Iuris Congrui non est extendenda. Contrarium n.3.*
2 *Vrbis ornatus causa est finalis huius Bullæ.*
4 *Leges ciuiles Papæ famulari solent.*
5 *Bulla extenditur contra patronum, qui eundem vel parem ornatum facere non potest.*
6 *Lex ob publicam vtilitatem est benigne interpretanda.*
7 *Bulla hæc ostenditur fauorabilis.*
8 *Conditiones ruris in coacta venditione, non requiruntur in Vrbis voluntaria.*
9 *Ratio fortis potius tollit minus fortem, quam ei dicatur æqualis.*
10 *Inquilinus retrahens ornare non tenetur.*
11 *Dominus copulatiue ac vicinus præferuntur.*
12 *Prauentioni locus est, cæteris paribus volentibus ornare.*
13 *Terminus ad vendendum est assignandus.*
14 *Constitutiones etiam antiquatæ ad causarum decisiones allegari possunt, dum earum ratio abrogata non sit.*
15 *Aedificare volens vigore Bullæ, cogi potest ad perficiendum.*
16 *Prælationi locus est quando particeps vel concors eundem, vel parem ornatum facere potest.*
17 *Patronus cogitur inuitus gratis milites hospitari.*

DECISIO LIV.

DE anno 1615. mense Maij D. Philippus Alborghettus obtinuit a nobis monitorium exequutum contra Illust. D. Gasparem Aluarum vigore *constit. Gregor. §.6. at si quis in princ.* ad sibi vendendum domum ei contiguam a parte Turris Sanguineæ & a parte plateæ Agonis locari solitam; cumque D. Aluarus id negauerit & in actis declarauerit se velle fabricare & eundem ornatum facere, quem facere imbricæ a se fabricandæ exhibuerit, instetit præferri debere ex *decis. Robuster. 475. p.1.diuers.* & *R.P.D. Coccini nunc Decani in Romana Iuris Congrui 5. Iunij 1600.* prætendens casum huiusmodi quando Dominus voluerit fabricare & eundem ornatum facere, non esse comprehensum in bulla nostra ex eo principaliter quod bulla huiusmodi non sit fauorabilis, nec extendenda ex *Sar-*
1 *mien. select. interpret. lib.1.cap.12.* & *ex decis. 783. p.2.nouiss. n.9.* & *11.vlt.impress.* Quodque domus sua non sit vtilis nec necessaria ædificio constituendo ab Alborghetto vt esse deberet ex dispositione eiusdemmet §. *6.* maxime cum Alborghettus iam ædificauerit, & quod hucusque fecit superabundet eius conditioni & exercitio mercatoris pannorum, & locet etiam quandam partem ad vsum apothecæ.

Causa longe lateque discussa per plures menses, informantibus hincinde ex primioribus Aduocatis, tandem fuit a nobis resolutum Aluerum teneri vendere Alborghetto pro prætio æstimando, & amplius duodecima parte illius ad præscriptum Bullæ, Alborghettumque debere vnire domum d. Alueri cum suis domibus, fabricamque construere iuxta formam plantæ per ipsum quoque in actis datæ, & ad ornatum Vrbis expendere ad minus scuta octocentum preter alia, scilicet quæ necessaria erunt pro fabrica ipsa.

Fundamentum resolutionis stat super concursu pro Alborghetto omnium requisitorum a Bulla *in 1.p.d.§.6.* quod scilicet domus d. Alueri confinet Alborghetto, & sit solita locari, & nos visis testibus pro Alborghetto examinatis, viso locari, & nos visis testibus pro Alborghetto examinatis, viso loco controuerso, prospectaque & considerata planta Alborghetti, putauerimus domum controuersam esse vtilem & necessariam fabricæ faciendæ ab ipso Alborghetto, vt inde resultet maior Vrbis ornatus, in quo consistit ratio fi-
2 nalis constitutionis nostræ, vt per *Rot. coram Reuerendiss. Damasceno dec. 502. n.4.p.2.nouiss. vlt.impress. to. 2.*

Superfluumque ob id fuisse censuimus ne dum tangere in Informationibus secundam partem eiusdem §. *6.* loquentem de domibus à patronis inhabitatis ad quarum venditionem ipsi cogi non possunt, nisi Actor a pluribus partibus confinet, ædificium futurum

sit

ſit inſigne in quadruplum exceſſurum, maius augumentum præſtetur, & dilatio ad inueniendum aliam habitationem detur; ſed & inſiſtere ædificium Alborghetti agentis pro coactiua ſit perfectum, cum inter primam, & ſecundam partem d. §. ſit magna diuerſitas, & ad oculum conſtet non eſſe perfectum ipſum ædificium; vt inferius dicemus.

In primis autem ſequuti ſumus opinionem, quam ſemper habuimus, & tenuit Rota *diuerſ. dec. 226. p. 2. circa princ. & ante fin. & penes Card. Mantic.*
3 *dec. 63. n. 11. in impreſſis*, Bullam ſcilicet noſtram eſſe fauorabilem, & in dubio ſic extendendam, vt in eam partem ſit interpretanda, quæ ad Vrbis ornatum magis facere videatur, & aliter iudicari non poſſit, cum lex eademmet, Conſtitutio ſcilicet noſtra Gregoriana ſic loquatur, ſic mandet in §. 20. his verbis *Decernentes eadem omnia et ſingula quæ ſuper ſtatuta ſunt, ſi quando in aliquo caſu de eorum ſenſu controuerſia contingat, in eam partem interpretandam eſſe, quæ ad Vrbis ornatum magis facere videbitur; ac ſemper ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium fauorabilia cenſeri, et ita ab omnibus Iudicibus etiam palatij Apoſtolici Auditoribus, et Cardinalibus, ſublata quauis aliter interpretandi et iudicandi poteſtate. interpretari et iudicari debere, et ſi ſecus fiat fore irritum et inane.*

Si igitur Papa ſic mandat cum clauſula ſublata, & decreto irritanti, etiam cum ipſa diſpoſitione connexis, mirum credimus omnibus poſſe videri quod ſic inſiſtatur ſuper allegata *reſol. 283. p. 2. rec.* alias ſub nomine Cameræ factæ expreſſe dicente *n. 9. et 11.* conſtitutionem hanc non eſſe fauorabilem nec extendendam, imo odioſam; Non enim dicimus nos quod materia Iuris Congrui in abſtracto conſiderata vbi non adeſſet particularis conſtitutio, particularis lex Pontificia ſic, vt ſupra, munita, non ſit exorbitans a iure communi, contra ſcilicet *tex. in l. dudum C. de contrah. empt. in l. re mandata C. mandati cum ſimilib.*: ſed cum Papa ſtatuat quod fauorabilis ſit interpretanda in dubio pro maiori ornatu ita quod aliter iudicari non poſſit, qui contrarium defendit, aut legem ipſam totam, & in puncto non perſpexit, aut negat quod Papa poſſit tollere leges ciuiles quæ ei famulari ſolent *c. ſuper ſpecula extra de priuil.* quod certe pluſquam abſurdum eſſet, præſertim cum id non deducatur per modum argumentandi, ſed per viam decidendi *Robuſter. d. dec. 47. 5. p. 1. diuerſ. alleg.* pro D. Aluero, pluries argumentando dixerit quod Bulla hæc non videatur extendenda, in præiudicium Patroni prælationem petentis; Tamen concluſio non ſic dicit generaliter, dum eo tantum caſu decidit de Voto Rotæ Patronum præferendum quo idem ipſe ſit, & vicinus qui parem ornatum facere poſſit, ſic admittenda quod fauorabilis ſit & extendenda generaliter, & in ſpecie etiam contra ipſum patronum quoties eundem vel parem ornatum facere non
5 poſſit, quod apertius conſtat ex *d. dec. 276.* quæ eſt poſterior *p. 2. diuerſ.* cuius auctor eſt ipſe Robuſterius in terminis proprijs coactæ venditionis circa principium ibi: *et cum Bulla fauorabilis ſit*, & ante finem ibi: *et materia eſt fauorabilis* dicit Card. *Mantic. d. dec. 63. n. 11. in impreſſ.* vbi verba Bullę referuntur: dicunt etiam *Creſcent. Pariſ. Bardus* & alij in augumentum relati à *D. Gratian. diſcept. for. to. 3. cap. 460. num. 44. et duob. ſeqq.*

Conferunt poſt Sixtum IV. & Leonem X. Pius IV. eos referens & confirmans *conſtit.* 102. in Bullario nouo *to. 2.* §. 9. loquens de facultatibus Illuſtriſſimi Cardinalis S. R. E. Camerarij & DD. magiſtrorum Viarum ſtatuens quod, vbi ſenſus ſit dubius vel dubius videatur, ſemper in Vrbis fauorem, & ornatum intelligatur, accipiatur & interpretetur, eiſque in literis & reſcriptis ipſis, ſi opus ſit, fauorabile non autem odioſum ſit & eſſe cenſeatur, & ad effectum præfatum caſus dicatur compræhenſus potius quam extenſus, quacumque interpretatione, ſenſu, intelligentia, opinione aut alia re in contrarium quomodolibet faciente, non obſtante vt ſic appareat, quod San. Mem. Gregorius noſter nec noua ſtatuerit.

Accedit hoc non distare a dispositione Iuris communis, quod lex scilicet lata ob publicam vtilitatem, benigna &
6 lata interpraetatione interpretanda sit: *tex.* est de sobole loquens *in l. hoc modo 63. ff. de condit. et demonstr.* quem notabilissimum & perpetuo mente tenendum dicit *Fabian. de Monte tract. de empt. & vend. 2. q. princip. sub. n. 9.* cui nō potest obstare *Sarnien.* ex aduerso alleg. *select. interpr. lib. 1. cap. 12. vers. sed videmus,* tenens non ideo leges dici fauorabiles extendendas, quia respiciant communem vtilitatem, alioquin omnes sic dicerentur, cum non pro priuata sed pro communi vtilitate conditę sint. Siquidem si verum sit omnes leges esse pro communi vtilitate, inter eas tamen aliquæ sunt fauorabiliores, cui non nostram tantum sed publicam vtilitatem magis respicientes: & dicebamus de sobole, ad cuius fauorem in dubio sit pronunciandum. Est *tex. in d. l. hoc modo cum similibus &c.*

Et in puncto nostro si intellectui accomodetur dispositio Bullæ nostræ, & conferatur cum aliis legibus continentibus, apparebit quomodo adiuuanda sit, vt Vrbs etiam in hoc resplendeat,
7 in ea appareant viæ amplæ, plateæ amplissimæ, palatia insignia, domus priuatorum magnificæ, vineæ conspicuæ, quarum tantam curam habet statutum Vrbis, vt noluerit aduenam vel forensem vti posse priuilegio ciuium Romanorum nisi habeat domum in Vrbe, & vineam prope Romam per quinq; milliaria *lib. 3. cap. 57.* Quæ præ oculis habentes tot Summi Pontifices, voluerunt non controuerti si materia fauorabilis sit, sed positiuè statuerunt esse, & velle quod sit. Quare sublatum appareat fundamentum pro D. Aluero super *d. dec. 783.* contrarium asserente.

Quod nec potest coadiuuari ex allegata doctrina Titaquell. de coarctata & aliorum volentium constitutione Iuris Congrui vel Protomiseos & retractus esse exorbitantes & odiosos, nisi doceatur quod in corpore dictarum constitutionum reperiatur statutum, sed fauorabiles sint & extendendæ: & nihilominus Tiraquell. Bald. Matheus de Afflict. Benedell. & alii scribentes super dictis constitut. dicant quod sint odiosæ & exorbitantes, quod ostendi non potest absurdum apparet, non meretur deduci pro decisione contra constitutionem Papalem.

Et si admittamus, vt admittere tenemur, quod Bulla nostra fauorabilis sit in casu isto coactæ venditionis, secundum quod ipsa disponit dicit *Rota dec. 276. cit. p. 2. diu. circa princ. & ante fin. Card. Mantic. dec. 63. n. 11. & alij* multo magis id admittendum videtur quoties agatur de prælatione seu retractu occasione voluntariæ venditionis, qualis erat casus eiusdem nostræ resolutionis per annum discussæ in *Romana Retractus Vinea 30. Aprilis 1615.* pro cuius reuocatione emanauit *d. dec. 783. p. 2. rec.* post duos menses, scilicet sub die 22. Iunii eiusdem anni, vt ostendimus postmodum respondendo supradictæ reuocationi & folio incip. *hoc unico fundamento quod circumfertur,* quod tamen impressum; Si enim Camera seruat, vt ibi dicitur, & bene quod *Bulla in §. 12.* licet pro personis rusticis non loquatur nisi de materia coactæ venditionis, nihilominus compræhendat etiam prælationem pro voluntaria venditione, ex maioritate rationis videri etiam potuit vt facilius inuitentur retrahere volentes pro nitore vinearum ad honestam commoditatem, salutatemq; siue animi siue corporis refectionem, quod qualitates & conditiones acquisitæ ibi in
8 coacta, non requiruntur in voluntaria quemadmodum in Vrbanis, licet in §. 6. pro coactiua aliquæ requirantur qualitates tam in 1. p. quam in 2; Nihilominus ex §. 8. vbi agitur de prælatione ob voluntariam venditionem nullæ requiruntur qualitates, sufficitq; sola vicinitas propter fauorem quem mandat Bulla præ oculis haberi vt cum minori difficultate possint ampliari vineæ, ex duabus scilicet angustis vnam amplam conficiendam cum amplis vialibus &c. Alioquin si omnes deberent concurrere in voluntaria quę concurrere debent in coacta, posset dubitari quod retrahens vltra tempus conuentum teneretur soluere duodecimam pro augumento, quod ibi pro coacta sol-

uitur, & id dici non videtur quia abhorret à significatu istarum vocum *prælatione & Retractu* à maioritate rationis & à comprehensione consideratis a camera & ab omni obseruantia & non videtur fauor qui percipitur a Bulla pro retrahente, sed potius grauamen quod omnino cessat si dicatur per conductiones percurrere non debeant, in hancq; partem interpretandam Bullam quæ facilitat prelationes, cum ad nitorem Viarum magis facere hæc interpretatio videatur, & non sit ferendum quod vbi sit maior ratio, minor dispositio admittatur, quæ fortior ratio po-
9 tius tollit minus fortem, quam ei dicatur æqualis. *Abb. in c. accedens n. 4. de crim. falsi. Antonin. Nicell. tract. de concord. gloss. n. 52.* sicut maius lumen offuscat minus *Rota diuers. dec. 13. n. 3. p. 3. lib. 2.* quod voluimus dixisse vt ostendamus nos sensisse Bullam semper dici fauorabilem & extendendam vbi agatur de ornatu & nitore respectiue, nisi vbi concurrat Patronus qui sit & vicinus, & velit & possit eundem ornatum eundemq; nitorem præstare, vt clarius in fine patebit.

Fatemur tamen non semper æqualiter in singulis casibus Bullam dici posse fauorabilem; vbi enim cum agatur de ornatu Vrbis, vel de nitore Vinearum, prout in casu quo Inquilinus petat præferri ex §. 9. cessat tunc ratio fi-
10 nalis, quia ipse fabricari non tenetur vt ibi, sicq; non concurrit idem fauor, & hoc est quod tetigeramus in alia resolutione nostra sub die 11. Aprilis 1609. quam repetimus impressam, nobis nihil de hoc scientibus inter *nouiss. vlt. impress. p. 1. to. 1. dec. 184. n. 11.* & hoc est quod sensit Rota *in Romana Prælationis* coram supradicto *Reuerendiss. Damasceno 16. Februarij 1618.* & prius in *Romana retrouenditionis 7. Nouemb. 1616.* Bullam hanc In suo casu non extendendam, quia agebatur de iure prælationis prætenso ex cessione pacti de retrouendendo, quod pro contraria parte prætendebatur comprehendi in §. 9. loquente de Inquilino, pro quo diximus alias nec de facili esse faciendam extẽsionem, cum ornare non teneatur, sicq; in eo nõ consideretur ratio finalis Bullę quæ Vrbis sit in ornatum vt dicebamus ex *alia dec. Reuerendiss. Damasceni*, sicq; procedunt aliæ decisiones ibi allegatę.

His firmatis non obstat quod D. Aluerus se obtulerit & obligauerit facere eundem ornatum vt præferendus sit vicino ex *dec. suprad. Robusterij 475. & D. Coccini.* quia id impossibile apparet ex visione loci & ex plantis ipsis, & etiam intendit & se obligauit fabricare & ornare non tantummodo solam suam domum alterius naturæ, idest Alborghetti, nec potest, nec petiit: Alborghettus vero ne dum domum ipsius Alueri, sed & eius proprias, iuxta formam suæ plantæ & suæ obligationis, & tam a parte Turris Sanguineæ in qua licet fabricauerit, apparet tamen non compleuisse propter signa relicta quæ dicuntur *le morse*, & deficientiam portæ pro propria domo, vt hodie ingrediatur per alteram ex apothecis, quam à parte plateæ Agonis, in qua hucusq; non ædificauit nec ædificare intendit, nisi domum habeat D. Alueri.

Non potest igitur considerari inter vtramq; paritas ornatus, & consequenter non intrat *d. dec. 475. Robuster. nec alia D. Coccini* quæ tota stat fundata in ipsa Robusterii dec. vt ex lectura constat, nam ibi D. Crescentius conuentus
11 a D. Melchiorio ad vendendum domũ ipsi contiguam, non solum erat Dominus domus controuersæ, sed etiam erat vicinus pro alia domo propria seu palatio, Vnde coniungendo domum controuersam cum palatio Melchiorii vel cum palatio Crescentii, sequebatur pars ornatus: & licet mensurando sitũ D. Crescentii paulo minorem esse potuit videri, quod nec impedisset prælationem D. Crescentii patroni, cum pars & nihil æquiparentur, & tamen decisionem sic intellectam, vt constat, semper sequuti sumus.

Sed talis non est casus D. Alueri, ipse enim vnicam omnimodo controuersam, scilicet ibi habet domum, quã solam ornare potest & non vltra vt dicebamus, & a parte Turris sanguineæ situs ipsius secus viam est palmorum tantum 29. situs autem domus Alborghetti est palmorum 54. vt sic constet quam longe maior futurus sit ornatus am-

ambarum domorum palmorum 29. A parte vero plateæ Agonis licet maior sit situs D. Alueri palmorum 24. cum dimidio, quam Alborghetti palmorum 8. cum dimidio, tamen coniungendo ambas, maior erit ornatus palmorum 33. quam 24.

In quam resolutionem facilius venire potuimus quam alias contigerit in simili causa eiusdem Alborghetti cum Ill.D.D.Paulo Emilio & alii de Vitellefchis; cum enim fuissent moniti DD. de Vitellefchis ad vendendum Alborghetto eorum domum ei contiguam ad Turrim Sanguineam, sentientes fortassis ipsi hanc difficultatem paris ornatus, illam requisiuerunt ad declarandũ quid facere vellet, quia & ipsi intendebant eundem ornatum facere, quemadmodum requisiuit & se obligauit in casu nostro D.Aluerus; sed cum ille respondisset se nihil facere velle, nisi ex Bulla sibi daretur eorum domus, quo casu volebant ambas vnire & ornare, tunc ipsi exequi fecerunt contra eum aliud monitorium, quod non fecit D. Aluerus ad illis vendendum illius domum, se obligantes vtramq; se ornaturos. Et prima facie videbatur punctus considerabilis, quia causa sic reducta erat ad paritatem ornatus, vt videretur DD. de Vitellefchis præferendos ex quo nihil referebat pro publico ornatu, quod Alborghettus potius ambas domos ornaret, quam DD. de Vitellefchis, & nihilominus sententiauimus contra eos sub die 22. Octobris 1608. inherentes rationi fauoris eorum qui
12 primo mouentur & alios excipiant ad ornandum, quod vult cæteris paribus sit locus præuentioni *cap. qui prior de reg.iur.in 6.vbi Dign.n.7.& 9.* cum aliis tunc consideratis, quibus potest addi *D. Grat.discept. for.to.3. dic.526.n.9.* & hoc taliter considerarunt *Leo X. constit. 13. in Bullar. to. 1. vers. & quoniam, & Pius IV.constit.134.vers. & successiue to. 2. eiusdem Bullarij*, vt statuerint.

Quod Vicini asserentes se velle habitare vel instaurare domos, postquam moniti fuerint, non audiantur.

Quæ constitutiones positæ sunt *in vol.Statut. Vrbis*, vt leguntur *in Bullar. nouo inter Constit. Leon. X. const. 19. & Pij IV.const. 102. to. 2.* Et ratio ad illud constat, quod scilicet alioquin omnes moniti ad vendendum possent sic dicere, & elusoriam constitutionem reddere
13 ita quod nec finis haberetur assignando terminum sic excipiendi ad fabricandum, quia agens seu monens de fatigaretur longitudine temporis prefigendi eo casu, & videns quod vltra prætium soluendum ad rigorem æstimationis & augumentum iuxta formam Bullæ & expensas, substinendi quoq; essent tot labores cum noua lite, finito tempore assignato ad fabricandum, facienda retraheretur contra mentem Summorum Pontificum volentium quod facilitate potius inuitarentur omnes ad ornandum: & credimus quod licet dictæ Constitutiones Leonis & Pii dicantur abrogatæ & antiquatæ, & constitutio nostra in fine princ. ad effectum omnia complectendi vnica constitutione, non ideo sit abrogata ratio ipsarum
14 tendentium in puncto ad eundem finem vt allegari non possit etiam ad causarum decisionem. *Robust.in l. derog. leg. ff. de verb.sign.per gloss. singularem in cap. nocuit in verb. quicumque de Iudic. c. cum cessante col. 1.n.3. de appell.* cum attendatur magis ratio quam lex *Bald.in §.1.n.3.instit. quib.alien. licet verb.* non cum aliis alias consideratis, & lis si sufficere potuisset, præuentio ex supradictis, & quod vigilantibus succurri solet *l.pupillos 24.in fi. vbi gloss. ff. quæ in fraud. credit.*

Et hæc sententia nostra per appellationem in Camera introducta & per annum ventilata, fuit confirmata per Reuerendiss. Vidonum sub die 5. Decembris 1609. in actis Scanardi hodie Ferrini, & deinde exequutioni demandata.

Sic quoq; factum extitit in alia simili Romana Iuris Congrui inter D. Petrũ Paulum Restiam & D. Didacum Saulium & Cinthiam Occonam per sententiam nostram latam sub die 20. Decembris 1613. per acta Antinorii, etiam quod rei conuenti coram nobis separatos obtulissent ædificare, vt sic appareat quod longe errent asserentes de stilo Cameræ præferri semper Dominum ædificare volentem.

Confluunt aliæ duæ causæ a nobis decisæ vt cætera omittamus in eisdem terminis, altera inter D.Francisci Costacium actorem & D.Aduocatum Alexandrum Coccinum reum conuentum in qua licet D. Coccinus excepisset se paratū fabricare,sententiauimus die 18. Maij 1606.ipsum teneri vendere, & per appellationem causæ introductæ in Camera,extractu transportato ad acta Cusani nunc Patritij de Totis, nihilominus fuit exequutioni demandata. Altera D. Cæsarem Magnolum & D. Margaritam Thamātinam & litis consortes, & per sententiam nostram latam sub die 28. Nouembris 1617 quæ fuit introducta in Camera,& mediante extractu per acta Cennii & demum exequutioni iam demandata.

Non obstat quod dicebatur casum huiusmodi quando Dominus ædificare voluerit nō esse compræhensum a Bulla nostra,quia ex relatis patet responsio amplectēdo etiam dispositionem ipsius Bullæ nostræ,sensum aliarum constitutionum Apostolicarum ex ratione eademmet non correcta, decisiones Rotæ præsertim in *dec.431.p.1.*& supradictas resolutiones Cameræ apertissime constat casum eo solo puncto non esse cōpræhensum, quo Ipse Dominus conuentus sit quoq. vicinus, & parem ornatum vel paulo minorem facere possit ac faciat,vt scilicet his concurrentibus cogi non possit vendere. Esse tamen comprehensam etiam in eodem puncto,vt si velit præferri possit,& debeat deinde cogi ab exequutoribus Bullæ ad perficiendum ad vnguem a se pro-
15 missa: in cæteris vero casibus, in quibus non possit dari paritas ornatus, vt in casu nostro, semper & vbiq; sit compræhensus, nam ad effectum cogendi vendere recusantem, quam actorem ad fabricandum & ornandum; Vnde apparet satisfactio prætensionibus eorum qui putabant casum istum patroni prælationem prætendentis non esse compræhensum à Bulla, recursum habuerunt ad Signaturam Sanctiss., petentes vt decisio huius casus tanquam non compræhensi in Bulla,& per cōsequens non spectans ad exequutores dictæ Bullæ,committeretur in Rota vel alibi.

Cui petitioni, vt aliquid rescriberetur, obtinere non potuerunt; Nam cum pretendentes prælationem, non omnes possint facere parem vel eundem ornatum, cognitio an hic casus comprahendatur nec ne in d. Bulla, non potest spectare ad alios quam ad exequutores dictæ Bullæ,qui in ea tunc Iudices specialiter deputati cum clausulis amplissimis.

Nec releuar quod desumebatur ex *§.3.constit.nostræ circa fin.*vbi si hæc sufficit Magistratui Viarum,fuerint moniti Patroni bonorum dirutorū, vel actorum vacuorum ad fabricandum, & negligentes fuerint vltra pænas comminatas ab eis, debent auferri domus & loca & alijs dari, inter quas debent præferri qui fuerint participes vel consortes,non tamen negligentes; cum fateamur quoties particeps vel consors possit facere parem vel eundem orna-
16 tum quem præcipit Magistratus, esse pro eis locum prælationi. Quo vero ad alios casus vicinitatis non posse applicari, quia D. Aluerus non habet ibi aliam domum,& non concludatur in fine quod inter vicinos, qui magis indiget vel qui vicinus sit à pluribus partibus & inter cæteros qui plus quoq; ad maiorem Vrbis ornatum ædificare voluerit,sit præferendus. Apparet id disponi quod in §. 12. vbi agitur de concursu vicinorum,tam pro coacta] quam pro resolutione nostra,cum Alborghettus sit magis ornaturus cum duabus domibus, quam D. Aluerus cum vna tantum.

Nec obstet tandem quod desumebatur ex *Alciat.in l.ædificia 139.§.perfecisse n.5.ff.de verb.sign. & ex tex. in l.2.C. de Metat. & Epidem. lib. 12.* Quia quæstio Alciati non applicatur ex quo constat ex testibus, ex visione, & in planta quod Alborghettus non perfecit eius ædificium,vt supra quoq; diximus præter quod non esset de facili capienda resolutio sine aliqua distinctione. *Tex. vero in d.l. 2.* loquens de diuisione faciēda habitationum a metatis pro hospitando exercitum militum,& statuens quod Patronus domus duas habet habere partes habitationis: hospites vero tertiam partem,& consequenter pa- 17

tro-

17 tronum præferendum esse, non accõmodatur casui nostro ex diuersitate rationis & facti, cum ipse Patronus cogatur inuitus hospitari in propria domo gratis personas ignotas, milites scilicet qui solent ab omnibus euitari, & nisi sic ei saltem succurrereretur, repugnauit omnis ratio naturalis.

In casu autem nostro soluitur manualiter patrono præcium ad rigorem æstimationis, soluitur & augumentum præscriptum a Bulla &c.

Hercules Archiepisc. Rossanus.

R. P. D TAIA
Bononien. Distantiæ.
Ven. 24. *Aprilis* 1671.

ARGVMENTVM

Attentata qualiter dicatur Apothecę apertitio contra statutum de Distantia. Vtrum sit constituta Apotheca intra Distantiam pendet à Peritorum mensuratione. Doctori loquenti in terminis etiam sine lege standum est donec alius qui contradicat allegetur.

Summariis non indiget.

DECISIO LV.

Reformandam decisionem 5. Decẽbris proximi præteriti hodie DD. responderunt, in qua compertum habuerant Io: Dominicum aliosq; fratres apothecam controuersam reduxisse ad iustam requisitam mensuram Distantiæ ab alia apotheca eiusdem artis, & ad literam scripserunt non licuisse Io: Dominico aliisq; fratribus aperire aliquo modo apothecam Lardariam & Oliotiam, seu membrum ipsius in Distantia ab alia apotheca Ioseph Mariæ & Fratrum 30. pedum hactenus controuersa contra statutum de Distantia vnius apothecæ ab alia, & Breue confirmatorium S. mem. Clementis IX.

Cum enim Informantes pro Io: Dominico & fratribus insisterent decisioni & valde vrgenti amotioni scamni & clausuræ partis apothecæ versus aliam Ioseph Mariæ & fratrum, & ideo pretenderetur intercedere nunc debitam Distantiam & satisfactionem statuto & actoribus, adeoq; nihil attentatum esse cum attentata debeant esse contra litem & ad eam extinguendam. *Lancellott. cap.* 4. *declar.* 1. *n.* 4. *& prius tota limit.* 11. *maxime à n.* 12. qui tamen proficiebatur ad protrahendam litem, non ad illam finiendam, & potius videretur quod, si ante iudicata, is cum quo actũ est satisfaceret Actori officii Iudicis, conuenir eum absoluere, licet in hac causa fuisset iudicis accipiendi tempore vt damnari deberet, remedia absolutoria sunt §. *vlt. instit. de perpetuis & tempor. action. cum ibi notat. ab Oinot. & Minsing.*

Et ex contrario Informantes per Ioseph. Mariam insisterent speciali auctoritate Hieronymi Grat. Bonon. vbi nec potest dici Io: Dominicum & fratres posse partem apothecæ claudere, & aderit Distantia, quia est contra mentẽ statuti apud ipsum *Grat. respons.* 112. *n.* 41. *à vers. nec potest dici lib. p.* cui subscribit *Alciat. respons.* 161. *lib.* 5. *& resp.* 714. *vt in dec.* §. *informantes pro Iosepho Maria*; Et cum habeamus Doctorẽ Bonon. qui in terminis ita concludit, standum est illius sententiæ donec alius inueniatur qui contradicat. *Grat. discept.* 531. *n.* 29. *Surd. dec.* 229. *n.* 35. *cum aliys annotat. ad Rot. dec.* 20. *n.* 42. *p.* 3. *rec.* ita vt Doctoris decisio etiam sine lege dicatur casus legis donec alius allegetur qui contradicat *n.* 43. *cum aliys. Surd. dec* 229. *n.* 36. *Rota dec.* 122. *in fi. p.* 5. *& dec.* 354. *n.* 24. *p.* 12.

Et adiicerent quod si pendente iudicio ius actoris perimitur absque facto suo, sed facto rei peruenitur ad condemnationem ac si per emptionem non esset *l. si post accept.* 18. *ff. de rei vindic. & ibi notat. Bart.* & censetur retrotrahi, quia fingitur condemnatio a die litis contestatæ *arg. cap. cum quis* 23. *de sent. excom. in* 6. *& ibi gloss. & cum aliys Cost. de retrotract. cas.* 3. *a. n.* 14. *cap.* 8.

DD. formula ipsa præscripta responderunt in præteritum non licuisse Io: Dominico & fratribus aperire apothecam: An autem per innouationem nuper factam apotheca nunc sit constituta intra distantiam à forma statuti, ipsi DD. dixerunt pendere à mensuratione fa-

facienda, pro qua censuerunt subdelegandum peritum in partibus expensis Io: Dominici & fratrum innouantium forte, ad omne officium Iudicis dirimendum iuxta *l. si Reus 83. in fi. ff. de Proc.*
Et ita vtraque &c.

ILLVSTRIS. D. NICOLAI SEVEROLI
Aduocati Consistorialis
Discursus
IN ROMANA PVTEOLANAE
PRO
RR. PP. CARTHVSIANIS.

ARGVMENTVM

Per quam docte examinatur & resoluitur quo casu & quomodo Emphyteutæ, seu Vsufructuario fodinas Puteolanæ, nec non Metallorum liceat aperire.

SVMMARIA

1 *Emphyteuta valet in fundo Emphyteotico Cretæ, atq. Arenæ fodinas aperire, suosque ab ijs fructus facere.*
2 *Idque non modo initio concessionis, sed quandocumque & n. 4.*
3 *Dominus directus rem concedere censetur modo & forma, qua ipse vtitur.*
5 *Fructus ea non dicuntur quæ non renascuntur.*
6 *Emphyteota quibuscumque prouentibus frui debet.*
7 *Manutentio in eodem statu deducitur ex verbis mantenere e conseruare.*
8 *Emphyteuta & Vsufructarius obligati ad rem manutenendam, & seruandam omni tempore, non possunt eius formam mutare.*
9 *Idem non possunt fodinas aperire si fundus fiat deterior.*
10 *Fundus deterior in effossione quando fieri dicatur.*
11 *Caducitas non incurritur per terra effossionem, nisi hæc magna fuerit & dolosa.*
12 *Fodinæ Puteolanæ in Vrbe non aperiuntur, quam licentia à Proprietarijs obtenta, & aliqua facta contributione.*
13 *Obseruantia in effossionibus est attendenda.*
14 *Effossiones metallorum in fundo alieno, & Domino inuito atque contradicente fieri possunt: secus est de cretæ atque arenæ fodinis.*
15 *Cautio de damno reficiendo in isto casu non sufficit, quia soluenda est Decima, seu damni recompensatio.*

DECISIO LVI.

Qvamuis communis sit DD. sententia, quod Emphyteuta potest in fundo emphyteotico aperire Fodinas Cretæ, & Arenæ, & tota vtilitas ad eum spectet, non autem ad Dominum directum vt probat *Text. in l. Item si fundi. 13. ibi: sed & si Lapides habeas,*
1 *& Lapides cedere velis, vel CRETAE FODINAS habeas, vel ARENAS omnibus his vsurus Sabinus ait.;* & in *l. si vsusfructus. 16.* ibi: *Indè quæsitum est, an Lapidicinas, vel CRETAE FODINAS, vel ARENAE FODINAS ipse instituere possit? Et puto etiam ipsum instituere posse*, & paulo post: *Proinde venas quoque lapidicinarum, & Metallorum huiusmodi poterit inquirere, ergo & auri, & argenti, & sulphuris, & aris, & ferri, & cæterorum Fodinas, vel quas Pater familias instituit, exercere poterit, vel ipso instituere ff. de vsufruct. & quem adm. quis vtat.*, cum alijs quos post antiquiores cumulant, & in his terminis plenè expendunt *Castill. de vsufruct. cap. 37. n. 2. & per tot. Petr. Barbos. in l. Diuortio. 8. §. si vir nu. 16. vers. Tamen in Fodinis Cretæ Arenæ ff. solut. matrim. Garz. de expens. cap. 22. n. 47. vers. in Fructuario Gutierez de Tutel. par. 3. cap. 25. n. 8. & seqq. & nu. 19. & cap. 26. n. 8. Farinacc. de var. & diuers. qu. qu. 104. inspec. 2. num. 38. 39. & 41. Fulgin. de Iur. Emphyt. Tit. de diuers. quæst. Emphyt. qu. 16. n. 29. vers. infertur ex supradictis Barbat. de diuision. fruct. par. 1. cap. 17. n. 48. & 67. Larrea decis. Granaten. 44. n. 12. & seqq. Ioseph Mela in addit. ad Gizzarell. decis. 34. n. 60. post Rot. post secund. volum. cons. Farinacc. decis. 359. per tot.* & in terminis causæ Puteolanæ *Gratian. discept. forens. cap. 455. per tot.*

Idque procedat non solum, quando Fodinæ erunt apertæ de tempore con-
2 cessionis, & Inuestituræ de quo nullum est dubium apud scribentes, quia Domi-

minus censetur concedere rem eo modo, & in eo statu, in quo res reperitur & ipse vtebatur iuxta *Text. in l. si fundum.9. ff. solut. matrim.* quem ita intelligunt præ cæteris *Garg. de expens.*
3 *dict. cap.22. nu.* 47. *Castill. de vsufruct. dict. c.37.n.6.7. & 8. Barbat. de diuis. fruct. dict. c.17.num.34. vers. non obstat tandem par.1.* Sed etiam quando Emphiteuta de nouo illas inuenit, & aperit, nam hoc facere potest cum fundus illis intelligatur concessus ad percipiendos omnes fructus, quales censentur etiam istæ materiæ in venis, & Fo-
4 dinis inuentæ, vt latè probant *Garz. de cap.22. eod. n.47. vers. alter casus est, & Castill. d.c.37. n.9. cum seqq.* & omnes superius citati,

Nihil obstante quod aliqui distinguant inter Lapides, & Metalla quæ renascuntur, dicentes renascentes esse in fructu, & pertinere ad vsufructuarium, & emphiteutam, non renascentes autem non esse fructus super
5 quo latè se diffundit *Barbat. d. c. 17. à n. 22. vsque ad* 74. Quin etiam in hoc atticulo verior, & receptior est opinio quod etiamsi non renascantur pertinent ad vsufructuarium, & Emphiteutam, quià licèt non sint propriè fructus, tamèn habentur loco fructuum, obuentionum, & commoditatum, & per consequens Emphiteuta, & alius, qui fructibus frui debet etiam istos prouentus, & istas commoditates percipere potest, dummodò boni viri arbitratu vtatur, hoc est, si fundum me-
6 liorem, fructuosiorem, siuè vtiliorem reddat iuxta *Text. in l. vsufructu legato ff. de vsufruct. legat. & l. Item si fundi ff. de vsufruct. & quemadmod.* vt prætereumdem *Barbat. d.c.17.n.38.* firmant *Castrens. in l. Diuortio §. si vir nu.3. & ibidem P. Barbos. n. 9. vers. In Emphiteuta autem & n. 14. vers. succedit igitur, & n.25. ff. solut. matrim. Molin. de Hispan. Primogen. lib.1. c.23. n.8. vers. Prima conclusio, iuncto nu. 9. vers. Nec obstat Text. Guttierez. de Gabell. qu.36. n.16. & de Tutel. p.3. cap.25. n.11. Garg. de expens. d.c.22. num.47. vers. Tertius casus, & vers. seq. Castill. de vsufruct. d.c.37. à n. 15. vsque ad 19. Gratian. d. discept.453.n.12. & 13.*

Huiusmodi tamen conclusiones casui nostro non applicantur ex duplici fundamento. Primo quia non sumus in fundo genericè concesso ad meliorandum, sed concesso ad certum, & determinatum vsum plantandi, & faciendi vineam, & cannetum, cum obligatione illa manutenendi, & conseruandi in eodem statu, vt ostendunt illa verba: *Manutenere, & conseruare*
7 *omni tempore* quæ perpetuam rei manutentionem in eodem statu significant *Surd. cons.121. num.25. lib.1. Viuian. de Iure Patronat. lib.13. c.8. n.197. Post. de manut. obser. 2. n.19. & 20.* Hoc enim casu non potest Emphiteuta, & vsufructuarius formam rei mutare, & in
8 alium vsum conuertere etiamsi fundus efficiatur melior vt probat *Text.* clarus *in l. si vsufructus 16. §. sed si inter duos* (quod in C. Gothofred. est initium *l.17* quæ incipit *Aequissimum*) *ff. de vsufruct. & quemadm.* cuius hæc sunt verba: *si forte voluptarium fuit prædium viridaria, vel Gestationes, vel Deambulationes arboribus infructuosis opacas, atque amœnas habens, non debebit deijcere, vel fortè hortos olitorios, vel aliud quid quod ad redditum spectat.* quæ verba non possunt esse clariora, cum fundus ibi destinatus pro certo vsu etiam arboribus infructuosis operare non possit mutari ad vsum fructuosiorem, & licet statim subijciat posse aperire Cretæ, & Arenæ fodinas transit ad nouum casum fundi non concessi ad certum vsum, & probant *Bald. in l. 1. n.28. & seqq. C. de Iur. Emphit.* vbi *num.30.* dat exemplum Siluæ, quæ non potest extirpari vt fiat Vinea, & repetit *Florian. de S. Petro. in l. Hactenus 8. §. Neratius nu.2. & 3. ff. de vsufr. Cepoll. de seruit. Rust. præd. cap.22. aliàs 104. n.11. & 12.* & in terminis terminantibus fundi dati ad vsum Horti, & Vineæ *Loffred. in celebri cons. 28. per tot.* quem sequitur *Vrsill. de Afflict. decis. 131. n.3. in fin. Barbat. de diuis. fruct. p.1. c.17. n.35.*

Secundo quia omnes supradictæ conclusiones procedunt, quando fru-
9 ctus per istas excauationes, & effossiones Arenæ, & Cretæ efficeretur melior, & fructuosior, sed quando fit deterior, & causa proprietatis læditur, & mi-

Fede del Commissario delle Caue di Roma.

IO infrascritto Commissario delle Caue, & Antichità di Roma, e suo Distretto fò fede come secondo l'vso delle Caue, tanto di Pozzolana, come di Tufo, e Tauolozza, non si possono fare dette Caue in niun luogo sottoposto à Canone, Liuello, ò altro simile peso, senza hauerne prima ottenuto licenza dalli Proprietarij, ò siá Padroni diretti, a' quali quando si contentino di dare tal licenza spetta per il meno la Terza parte franca di tutto quanto si caua, e per essere questo l'vso, che corre in Roma, e suo distretto in fede ho sottoscritto la presente di mia propria mano. questo di 12. Febraro 1670.

Honofrio Cocchi sudetto Commissario.

FINIS DECISIONVM.

INDEX MATERIARVM

Quæ in hoc Tractatu, atque in Decisionibus superadditis Includuntur.

Prior numerus caput significat: secundus autem eiusdem numerum marginalem. Quod si tertius inueniatur, hic marginalem numerum, secundus vero denotat membrum. Hæc quoad Tractatum: quo vero ad Decisiones cuncta sunt clara.

A

minuitur, tunc Emphiteuta, & vsufructuarius non potest huiusmodi fodinas aperire, vt probat *Text. in d. l. si vsufructus cod. §. sed inter duos* ibi: *Et non debet neque arbores fructiferas excidere, neque Villam diruere, nec quidquam facere in præiudicium proprietatis. ff. de vsufr. & quemadm.*, & est communis omnium scribentium sententia, quam post *Bald. Florian. de S. Petro & Capoll. in locis mox alleg.* firmat *Farinacc. de var. qu. in qu. 104. in spec. 2. num. 39. vers. dummodo tamen, & n. 41. vers. nisi ex tali incisione*, & concordant *Garg. de expens. d. c. 22. n. 47. in fin. vers. quod si deteriorem fecerit*, vbi firmat, isto casu nedum non licere, sed imo effodientem teneri restituere omnia cauata, & effossa, & *Castill. de vsufruc. dic. cap. 37. n. 19.* & est communis.

Per effossionem autem, & excauationem Puteolanæ fundum effici dete-
10 riorem dubitari non potest, quia in ista non militat ratio ingens in excauatione Arenæ, & Cretæ, quæ sunt Terræ steriles, & infructuosæ, & illarum excauatio fit in superficie fundi, & per illarum sebductionem, & remotionem fundus ab illa praua, & infructuosa Terra purgatur, & bona, ac meliori, aptaque ad fructus ferendos repleri potest vt considerat *P. Barbos. in l. Diuortio §. si vir num. 16. ff. solut. matrim.* Sed Puteolana effoditur, & excauatur per subterraneos, profundos, & magnos cuniculos Terræ subtus ipsum fundum, & illius magna pars aufertur, & extra asportatur ex quo Domino directo oriuntur magna præiudicia, quia ipsa proprietas diminuitur & extra portatur, quod est contra *Text. in d. §. sed si inter duos* vbi expresse dicitur nihil fieri posse quod proprietati noceat, ibi: *nec quidquam facere in perniciem proprietatis*, & facta illa effossione, & excauatione superior pars fundi tractu temporis labefactatur, & ruit, & in superficie Terræ remanent magnæ inæqualitates, & ingentes Foueæ, & cauitates in quibus aqua stagnat, & Cœlum Agri corrumpitur, & fit insalubre, & vites pereunt, ac deperduntur, & in Terra, quæ remanet super illis cauernis humores, & vapores qui deberent eleuari, & Vineam nutrire tendunt deorsum ex quo Terra fit debilis, & deterior vt est notissimum, & dicunt Periti addentes etiam quod ob continuum Effossorum commercium in Vinea non potuit amplius sperari, & seruari, vuæ, cæterique earum fructus, quia tam ipsi, quam illi eum eis versantur illos continuo rapiunt & disperdunt, ideoque applicantur limitationes, & declarationes *d. §. si inter duos* quod generaliter non licet effodere quando Vinea fit deterior, & in specie quando aliquid fit in præiudicium proprietatis, & Agriculturæ, & Cœlum agri corrumpitur, vt diserte legitur in ipso *Text.*

Hinc nihil releuat replicatio quod ab Effossoribus relinquantur ingentes, & frequentes Pilæ, quæ ad instar Columnarum molem Terræ sustinent, & fulciunt, dum ex supradictis patet quod tractu temporis Terra ruit, & interim perditur fructus, & ipsa proprietas læditur, & diminuitur dum aufertur, & extra trasportatur, & casu quo reuerteretur ad Dominum reuertitur diminuta, & inanis, quæ sunt præiudicia nimis patentia.

Neque aduersatur *Rot. coram Seraphin. decis. 1453. n. 5. 6. & 7.* Quia in eo casu res non fuerat concessa ad certum, & determinatum vsum, & prætendebatur deuoluta ex capite, quod res esset effecta deterior ex effossione Puteolanæ quam *Rot.* dixit non posse probari. Primo quia non constabat de statu anteriori Vineæ prout erat necesse ad effectum videndi an res esset deteriorata, sed potius de melioramentis huic deteriorationi æquipollentibus, imo illam excedentibus. Secundo deteriorationem causatam ab effossione Puteolanæ non esse sufficientem ad effectum incurrendi ca-
11 ducitatem nisi esset magna & cum dolo aperte sentiendo quod illa excauatio per se causat deteriorationem, quæ licet non sufficeret ad effectum deuolutionis cessante dolo, sufficit tamen ad effectum, vt fundus dicatur fieri deterior, & per consequens Domino inuito fieri non possit iuxta doctrinas superius allegatas.

Et

11 Et hæc omnia comprobantur ex observantia subsequuta; nā vsus notorius Vrbis est quod similes cauæ Puteolanæ fieri non possint, nisi obtenta prius licentia à Proprietarijs, quibus semper soluitur in recompensationem tertia vel alia pars valutati, vt in fide quæ in calce ponitur: & quotiescumque iste casus occurrit in Vrbe, semper
12 fuit transactione sopitus contribuendo Domino directo aliquam portionem vtilitatis plus minusue iuxtà naturam, & qualitatem Emphyteusis, nam me scribente de anno 1658. in causa vertente inter PP. S. Antonij Viennen. de Vrbe, & D. Carolum de Matteis, iste contribuit DD. directis tertiam partem Puteolanæ effossæ . . . . . & in alio casu inter RR. Monachos S. Mariæ Nouæ de Vrbe, & . . . . de anno . . . excauare volentes se composuerunt assignando PP. medietatem vtilitatis . . . . Quæ obseruantia debet attendi cum præualeat quibuscumque interpreta-
13 tionibus etiamsi opinio contraria esset de iure melior, & verior *Menoch. cons. 39. n.20. Honded. cons. 92. nu. 30. lib. 1. Rot. inter diuers. decis. 574. n.3. p.1. coram Buratt. decis. 9. 4. num. 6. & coram Roias decis. 34. n. 11. & 12.*

Nec obstant quæ dicuntur de publica vtilitate, ratione cuius possunt fieri huiusmodi excauationes in fundo alie-
14 no etiam Domino inuito, & contradicente vt probat *Text. in l. cunctis 3. & in l. quosdam 6. & vbique Gloss. C. de Metall. & Metalar. lib. 11.* & firmant *Castrens. in d. l. Diuortio §. si vir n. 4. ff. solut. matrim. & cons. 23. ac 330. lib. 2 Sixtin. de Regal. lib. 2. cap. 16. nu. 38. & seqq. Conrad. Von-Eiensiedel eod. tract. c.3. n.320 & seqq. Montan. pariter simili tract. verb. Argentaria sub n.3. pag. mihi 260 col. 2. Peregrin. de Iur. fisc. lib. 4. tit. 2. n. fin.* Rossental. *de feud. concl.* 88. *numer.* 1. *Afflict. decis. 321. numer. 14. Hartman. prac. obseru. lib. 2. tit. 24. obseru. 1. n. 2. Gryphiander. œconom. legal. lib. 1. cap. 20. sub n 45. vers. In alieno. Limnæus obseru. ad Aur. Bull. Card. 4. ad cap. 9. §. 1. obseru. 11. n. 3 in fin. Rumellin. dissert. ad eand. eod. cap. 9. dissert. 8. th. 11. & seqq. & ibi Miller. in Addit. Abasuer. Fritsch. exercit. Iur. Publ. tom. 1. exercit. 16. De Libertat. Naturali restrict. th. 29.* Quia ista procedunt quando agitur de venis auri, & argenti, & de Fodinis Aeris, Plumbi, Stanni, Sulphuris & Lapidum pretiosorum, aliorumque Metallorum, & fossilium quæ raro inueniuntur, vt patet ex lectura eorundem met DD. mox alleg. secus autem est vbi agitur de his fodinis Cretæ, Arenæ, & Puteolanæ quæ vbique inueniuntur, & haberi possunt, Istas enim quis non potest aperire, & fodere in fundo alieno inuito Domino vt se declarat *Castrens. in d. §. si vir & ibidem egregie Barbos. n. 26. Capoll. de seruit. Rustic. Præd. cap. 22. alias 104. sub n. 4. Montan. de Regalib. d. verb. Argentaria pag. 260. col. 2.*

Et hinc cessat alia conclusio quod
15 satis sit cauere Domino de damno reficiendo tradit. per *Christin. decis. Belgic. 67. n. 25. to. 1. & Fritsch dict. exercit. de libert. Natural. restric. sub ead. th. 29. vers. dicit tamen.* Quia illi cautè loquuntur de Effossione Auri, & Argenti, ac aliorum Metallorum, & Mineralium, in qua versatur publica vtilitas, & interesse Principis, nec proinde applicari possunt casui nostro in quo cum agatur de Effossione Puteolanæ, quæ, vt diximus, vbique inuenitur, & haberi potest, in fundis alienis inuito Domino effodi, & excauari non potest vt probant *Barbos. Capoll. & alij in locis mox alleg.* Vlterius dicta conclusio procedit quando dubium est an effossio Domino sit allatura damnum, secùs quando constat rem effici deteriorem, vt supra latè fuit probatum, Quinimo supradicti DD. firmant, vltra cautionem, Domino fundi soluendam esse decimam, quæ propriè non est Decima, sed recompensatio damni, & læsionis quam Dominus patitur vt post *Christin. & Fritsch. loc. alleg.* tradunt *Andr. Knichen de Saxon. non prou. Iur. in verb. Ducum Saxoniæ cap. 5. sub n. 121. Goden. cons. 2. n. 10. Minsing. respons. 39. n. 15. & 16. decad. 4.*

Et ita saluo semper &c.

u Fe-

minuitur, tunc Emphiteuta, & vsufructuarius non potest huiusmodi fodinas aperire, vt probat *Text. in d. l. si vsufructus eod. §. sed inter duos* ibi: *Et non debet neque arbores fructiferas excidere, neque Villam diruere, nec quidquam facere in praeiudicium proprietatis. ff. de vsufr. & quemadm.*, & est communis omnium scribentium sententia, quam post *Bald. Florian. de S. Petro & Capoll. in locis mox alleg.* firmat *Farinacc. de var. qu. in qu. 104. inspec. 2. num. 39. vers. dummodo tamen, & n. 41. vers. nisi ex tali ictifione*, & concordant *Garg. de expens. d. c. 22. n. 47. in fin. vers. quod si deteriorem fecerit*, vbi firmat, isto casu ne dum non licere, sed imo effodientem teneri restituere omnia cauata, & effossa, & *Castill. de vsufruc. dic. cap. 37. n. 19.* & est communis.

Per effossionem autem, & excauationem Puteolanae fundum effici dete-
10 riorem dubitari non potest, quia in ista non militat ratio ingens in excauatione Arenae, & Cretae, quae sunt Terrae steriles, & infructuosae, & illarum excauatio fit in superficie fundi, & per illarum sebductionem, & remotionem fundus ab illa praua, & infructuosa Terra purgatur, & bona, ac meliori, aptaque ad fructus ferendos repleri potest vt considerat *P. Barbos. in l. Diuortio §. si vir num. 16. ff. solut. matrim.* Sed Puteolana effoditur, & excauatur per subterraneos, profundos, & magnos cuniculos Terrae subrus ipsum fundum, & illius magna pars aufertur, & extra asportatur ex quo Domino directo oriuntur magna praeiudicia, quia ipsa proprietas diminuitur & extra portatur, quod est contra *Text. in d. §. sed si inter duos* vbi expresse dicitur nihil fieri posse quod proprietati noceat, ibi: *nec quidquam facere in perniciem proprietatis*, & facta illa effossione, & excauatione superior pars fundi tractu temporis labefactatur, & ruit, & in superficie Terrae remanent magnae inequalitates, & ingentes Foueae, & cauitates in quibus aqua stagnat, & Coelum Agri corrumpitur, & fit insalubre, & vites pereunt, ac deperduntur, & in Terra, quae remanet super illis cauernis humores, & vapores qui deberent elenari, & Vineam nutrire tendunt deorsum ex quo Terra fit debilis, & deterior vt est notissimum, & dicunt Periti addentes etiam quod ob continuum Effossorum commercium in Vinea non potuit amplius sperari, & seruari, vuae, caeterique earum fructus, quia tam ipsi, quam illi cum eis versantur illos continuo rapiunt & disperdunt, ideoque applicantur limitationes, & declarationes *d. §. si inter duos* quod generaliter non licet effodere, quando Vinea fit deterior, & in specie quando aliquid fit in praeiudicium proprietatis, & Agriculturae, & Coelum agri corrumpitur, vt diserte legitur in ipso *Text.*

Hinc nihil releuat replicatio quod ab Effossoribus relinquantur ingentes, & frequentes Pilae, quae ad instar Columnarum molem Terrae sustinent, & fulciunt, dum ex supradictis patet quod tractu temporis Terra ruit, & interim perditur fructus, & ipsa proprietas laeditur, & diminuitur dum aufertur, & extra trasportatur, & casu quo reuerteretur ad Dominum reuertitur diminuta, & inanis, quae sunt praeiudicia nimis patentia.

Neque aduersatur *Rot. coram Seraphin. decis. 1453. n. 5. 6. & 7.* Quia in eo casu res non fuerat concessa ad certum, & determinatum vsum, & pretendebatur deuoluta ex capite, quod res esset effecta deterior ex effossione Puteolanae quam *Rot.* dixit non posse probari. Primo quia non constabat de statu anteriori Vineae prout erat necesse ad effectum videndi an res esset deteriorata, sed potius de melioramentis huic deteriorationi aequipollentibus, imo illam excedentibus. Secundo deteriorationem causatam ab effossione Puteolanae non esse sufficientem ad effectum incurrendi ca-
11 ducitatem nisi esset magna & cum dolo aperte sentiendo quod illa excauatio per se causat deteriorationem, quae licet non sufficeret ad effectum deuolutionis cessante dolo, sufficit tamen ad effectum, vt fundus dicatur fieri deterior, & per consequens Domino inuito fieri non possit iuxta doctrinas superius allegatas.

Et

Et hæc omnia comprobantur ex obseruantia subsequuta; nã vsus notorius Vrbis est quod similes cauæ Puteolanæ fieri non possint, nisi obtenta prius licentia à Proprietarijs, quibus semper soluitur in recompensationem tertia vel alia pars valutati, vt in fide quæ in calce ponitur: & quotiescum-
12 que iste casus occurrit in Vrbe, semper fuit transactione sopitus contribuendo Domino directo aliquam portionem vtilitatis plus minusue iuxtà naturam, & qualitatem Emphyteusis, nam me scribente de anno 1658. in causa vertente inter PP. S. Antonij Viennen. de Vrbe, & D. Carolum de Matteis, iste contribuit DD. directis tertiam partem Puteolanæ effossæ . . . . . & in alio casu inter RR. Monachos S. Mariæ Nouæ de Vrbe, & . . . . de anno . . . . excauare volentes se composuerunt assignando PP. medietatem vtilitatis . . . . Quæ obseruantia debet attendi cum præualeat quibuscumque interpreta-
13 tionibus etiamsi opinio contraria esset de iure melior, & verior *Menoch. cons. 39. n.20. Honded. cons. 92. nu. 30. lib. 1. Rot. inter diuers. decis. 574. n.3. p.1. coram Buratt. decis. 9 4. num. 6. & coram Roias decis. 34. n. 11. & 12.*

Nec obstant quæ dicuntur de publica vtilitate, ratione cuius possunt fieri huiusmodi excauationes in fundo alie-
14 no etiam Domino inuito, & contradicente vt probat *Text. in l. cunctis 3. & in l. quosdam 6. & vbique Gloss. C. de Metall. & Metalar. lib. 11.* & firmant *Castrens. in d. l. Diuortio §. si vir n. 4. ff. solut. matrim. & cons. 23. ac 330. lib. 2 Sixtin. de Regal. lib. 2. cap. 16. nu. 38. & seqq. Conrad. Von-Eiensiedel eod. tract. c.3. n.320 & seqq. Montan. pariter simili tract. verb. Argentaria sub n. 3. pag. mihi 260 col. 2. Peregrin. de Iur. fisc. lib. 4. tit. 2. n. fin. Rossental. de feud. concl. 88. numer. 1. Afflict. decis. 321. numer. 14. Hartman. prac. obseru. lib. 2. tit. 24. obseru. 1. n. 2. Gryphiander. œconom. legal. lib. 1. cap. 20. sub n 45. vers. In alieno. Limnæus obseru. ad Aur. Bull. Card. 4. ad cap. 9. §. 1. obseru. 11. n. 3 in fin. Rumellin. dissert. ad eand. eod. cap. 9. differt. 8. th. 11. & seqq. & ibi Miller. in Addit. Abasuer. Fritsch. exercit. Iur. Publ. tom. 1. exercit. 16. De Libertat. Naturali restrict. th. 29.* Quia ista procedunt quando agitur de venis auri, & argenti, & de Fodinis Aeris, Plumbi, Stanni, Sulphuris & Lapidum pretiosorum, aliorumque Metallorum, & fossilium quæ raro inueniuntur, vt patet ex lectura eorundem met DD. mox alleg. secus autem est vbi agitur de his fodinis Cretæ, Arenæ, & Puteolanæ quæ vbique inueniuntur, & haberi possunt, Istas enim quis non potest aperire, & fodere in fundo alieno inuito Domino vt se declarat *Castrens. in d. §. si vir & ibidem egregie Barbos. n. 26. Capoll. de Seruit. Rustic. Præd. cap. 22. alias 104. sub n. 4. Montan. de Regalib. d. verb. Argentaria pag. 260. col. 2.*

Et hinc cessat alia conclusio quod
15 satis sit cauere Domino de damno reficiendo tradit. per *Christin. decis. Belgic. 67. n. 25. to. 1. & Fritsch dict. exercit. de libert. Natural. restric. sub ead. th. 29. vers. dicit tamen*. Quia illi caute loquuntur de Effossione Auri, & Argenti, ac aliorum Metallorum, & Mineralium, in qua versatur publica vtilitas, & interesse Principis, nec proinde applicari possunt casui nostro in quo cum agatur de Effossione Puteolanæ, quæ, vt diximus, vbique inuenitur, & haberi potest, in fundis alienis inuito Domino effodi, & excauari non potest vt probant *Barbos. Capoll. & alij in locis mox alleg.* Vlterius dicta conclusio procedit quando dubium est an effossio Domino sit allatura damnum, secùs quando constat rem effici deteriorem, vt supra latè fuit probatum, Quinimo supradicti DD. firmant, vltra cautionem, Domino fundi soluendam esse decimam, quæ propriè non est Decima, sed recompensatio damni, & læsionis quam Dominus patitur vt post *Christin. & Fritsch. loc. alleg.* tradunt *Andr. Knichen de Saxon. non prou. Iur. in verb. Ducum Saxonia cap. 5. sub n. 121. Goden. cons. 2. n. 10. Minsing. respons. 39. n. 15. & 16. decad. 4.*

Et ita saluo semper &c.

minuitur, tunc Emphiteuta, & vsufructuarius non potest huiusmodi fodinas aperire, vt probat *Text. in d. l. si vsufructus eod. §. sed inter duos* ibi: *Et non debet neque arbores fructiferas excidere, neque Villam diruere, nec quidquam facere in præiudicium proprietatis. ff. de vsufr. & quemadm.*, & est communis omnium scribentium sententia, quam post *Bald. Florian. de S. Petro & Capoll. in locis mox alleg.* firmat *Farinacc. de var. qu. in qu. 104. inspec. 2. num. 39. vers. dummodo tamen, & n. 41. vers. nisi ex tali incipiente*, & concordant *Garg. de expens. d. c. 22. n. 47. in fin. vers. quod si deteriorem fecerit*, vbi firmat, isto casu ne dum non licere, sed imo effodientem teneri restituere omnia cauata, & effossa, & *Castill. de vsufruc. dic. cap. 37. n. 19.* & est communis.

Per effossionem autem, & excauationem Puteolanæ fundum effici dete-
10 riorem dubitari non potest, quia in ista non militat ratio ingens in excauatione Arenæ, & Cretæ, quæ sunt Terræ steriles, & infructuosæ, & illarum excauatio fit in superficie fundi, & per illarum sebductionem, & remotionem fundus ab illa praua, & infructuosa Terra purgatur, & bona, ac meliori, aptaque ad fructus ferendos repleri potest vt considerat *P. Barbos. in l. Diuortio §. si vir num. 16. ff. solut. matrim.* Sed Puteolana effoditur, & excauatur per subterraneos, profundos, & magnos cuniculos Terræ subtus ipsum fundum, & illius magna pars aufertur, & extra asportatur ex quo Domino directo oriuntur magna præiudicia, quia ipsa proprietas diminuitur & extra portatur, quod est contra *Text. in d. §. sed si inter duos* vbi expresse dicitur nihil fieri posse quod proprietati noceat, ibi: *nec quidquam facere in perniciem proprietatis*, & facta illa effossione, & excauatione superior pars fundi tractu temporis labefactatur, & ruit, & in superficie Terræ remanent magnæ inæqualitates, & ingentes Foueæ, & cauitates in quibus aqua stagnat, & Cœlum Agri corrumpitur, & fit insalubre, & vites pereunt, ac deperduntur, & in Terra, quæ remanet super illis cauernis humores, & vapores qui deberent eleuari, & Vineam nutrire tendunt deorsum ex quo Terra fit debilis, & deterior vt est notissimum, & dicunt Periti addentes etiam quod ob continuum Effossorum commercium in Vinea non potuit amplius sperari, & seruari, vuæ, cæterique earum fructus, quia tam ipsi, quam illi cum eis versantur illos continuo rapiunt & disperdunt, ideoque applicantur limitationes, & declarationes *d. §. si inter duos* quod generaliter non licet effodere, quando Vinea fit deterior, & in specie quando aliquid fit in præiudicium proprietatis, & Agriculturæ, & Cœlum agri corrumpitur, vt diserte legitur in ipso *Text.*

Hinc nihil releuat replicatio quod ab Effossoribus relinquantur ingentes, & frequentes Pilæ, quæ ad instar Columnarum molem Terræ sustinent, & fulciunt, dum ex supradictis patet quod tractu temporis Terra ruit, & interim perditur fructus, & ipsa proprietas læditur, & diminuitur dum aufertur, & extra trasportatur, & casu quo reuerteretur ad Dominum reuertitur diminuta, & inanis, quæ sunt præiudicia nimis patentia.

Neque aduersatur *Rot. coram Seraphin. decis. 1453. n. 5. 6. & 7.* Quia in eo casu res non fuerat concessa ad certum, & determinatum vsum, & pretendebatur deuoluta ex capite, quod res esset effecta deterior ex effossione Puteolanæ quam *Rot.* dixit non posse probari. Primo quia non constabat de statu anteriori Vineæ prout erat necesse ad effectum videndi an res esset deteriorata, sed potius de melioramentis huic deteriorationi æquipollentibus, imo illam excedentibus. Secundo deteriorationem causatam ab effossione Puteolanæ non esse sufficientem ad effectum incurrendi ca-
11 ducitatem nisi esset magna & cum dolo sentiendo quod illa excauatio per se causat deteriorationem, quæ licet non sufficeret ad effectum deuolutionis cessante dolo, sufficit tamen ad effectum, vt fundus dicatur fieri deterior, & per consequens Domino inuito fieri non possit iuxta doctrinas superius allegatas.

Et

Et hæc omnia comprobantur ex obseruantia subsequuta; nã vsus notorius Vrbis est quod similes cauæ Puteolanæ fieri non possint, nisi obtenta prius licentia à Proprietarijs, quibus semper soluitur in recompensationem tertia vel alia pars valutati, vt in fide quæ in calce ponitur: & quotiescum-
12 que iste casus occurrit in Vrbe, semper fuit transactione sopitus contribuendo Domino directo aliquam portionem vtilitatis plus minusue iuxtà naturam, & qualitatem Emphyteusis, nam me scribente de anno 1658. in causa vertente inter PP. S. Antonij Viennen. de Vrbe, & D. Carolum de Matteis, iste contribuit DD. directis tertiam partem Puteolanæ effossæ . . . . . & in alio casu inter RR. Monachos S. Mariæ Nouæ de Vrbe, & . . . . de anno . . . excauare volentes se composuerunt assignando PP. medietatem vtilitatis . . . . Quæ obseruantia debet attendi cum præualeat quibuscumque interpreta-
13 tionibus etiamsi opinio contraria esset de iure melior, & verior *Menoch. cons. 39. n.20. Honded. cons. 92. nu. 30. lib. 1. Rot. inter diuers. decis. 574. n. 3. p. 1. coram Buratt. decis. 9 4. num. 6. & coram Roias decis. 34. n. 11. & 12.*

Nec obstant quæ dicuntur de publica vtilitate, ratione cuius possunt fieri huiusmodi excauationes in fundo alie-
14 no etiam Domino inuito, & contradicente vt probat *Text. in l. cunctis 3. & in l. quosdam 6. & vbique Gloss. C. de Metall. & Metalar. lib.* 11. & firmant *Castrens. in d. l. Diuortio §. si vir n. 4. ff. solut. matrim. & cons. 23. ac 330. lib. 2 Sixtin. de Regal. lib. 2. cap. 16. nu. 38. & seqq. Conrad. Von-Eiensiedel eod. tract. c. 3. n. 320 & seqq. Montan. pariter simili tract. verb. Argentaria sub n. 3. pag. mihi 260 col. 2. Peregrin. de Iur. fisc. lib. 4. tit. 2. n. fin. Rossental. de feud. concl.* 88. *numer. 1. Afflict. decis. 321. numer. 14. Hartman. prac. obseru. lib. 2. tit. 24. obseru. 1. n. 2. Gryphiander. œconom. legal. lib. 1. cap. 20. sub n 45. vers. In alieno. Limnæus obseru. ad Aur. Bull. Card. 4. ad cap. 9. §. 1. obseru. 11. n. 3 in fin. Rumellin. dissert. ad eand. eod. cap. 9. differt. 8. th. 11. & seqq. & ibi Miller. in Addit. Abasuer. Fritsch. exercit. Iur. Publ. tom. 1. exercit. 16. De Libertat. Naturali restrict. th. 29.* Quia ista procedunt quando agitur de venis auri, & argenti, & de Fodinis Aeris, Plumbi, Stanni, Sulphuris & Lapidum pretiosorum, aliorumque Metallorum, & fossilium quæ raro inueniuntur, vt patet ex lectura eorumdem met DD. mox alleg. secus autem est vbi agitur de his fodinis Cretæ, Arenæ, & Puteolanæ quæ vbique inueniuntur, & haberi possunt, Istas enim quis non potest aperire, & fodere in fundo alieno inuito Domino vt se declarat *Castrens. in d. §. si vir & ibidem egregie Barbos. n. 26. Capoll. de seruit. Rustic. Præd. cap. 22. alias 104. sub n. 4. Montan. de Regalib. d. verb. Argentaria pag. 260. col. 2.*

Et hinc cessat alia conclusio quod
15 satis sit cauere Domino de damno reficiendo tradit. per *Christin. decis. Belgic. 67. n. 25. to. 1. & Fritsch dict. exercit. de libert. Natural. restric. sub ead. th. 29. vers. dicit tamen.* Quia illi caute loquuntur de Effossione Auri, & Argenti, ac aliorum Metallorum, & Mineralium, in qua versatur publica vtilitas, & interesse Principis, nec proinde applicari possunt casui nostro in quo cum agatur de Effossione Puteolanæ, quæ, vt diximus, vbique inuenitur, & haberi potest, in fundis alienis inuito Domino effodi, & excauari non potest vt probant *Barbos. Capoll. & alij in locis mox alleg.* Vlterius dicta conclusio procedit quando dubium est an effossio Domino sit allatura damnum, secùs quando constat rem effici deteriorem, vt supra latè fuit probatum, Quinimo supradicti DD. firmant, vltra cautionem, Domino fundi soluendam esse decimam, quæ propriè non est Decima, sed recompensatio damni, & læsionis quam Dominus patitur vt post *Christin. & Fritsch. loc. alleg.* tradunt *Andr. Knichen de Saxon. non prou. Iur. in verb. Ducum Saxoniæ cap. 5. sub n. 121. Goden. cons. 2. n. 10. Minsing. respons. 39. n. 15. & 16. decad. 4.*

Et ita saluo semper &c.

minuitur, tunc Emphiteuta, & vsufructuarius non potest huiusmodi fodinas aperire, vt probat *Text. in d. l. si vsufructus eod.* §. *sed inter duos* ibi: *Et non debet neque arbores fructiferas excidere, neque Villam diruere, nec quidquam facere in praeiudicium proprietatis. ff. de vsufr. & quemadm.*, & est communis omnium scribentium sententia, quam post *Bald. Florian. de S. Petro & Capoll. in locis mox alleg.* firmat *Farinacc. de var. qu. in qu. 104. inspec. 2. num. 39. vers. dummodo tamen, & n. 41. vers. nisi ex tali incisione*, & concordant *Garg. de expens. d. c. 22. n. 47. in fin. vers. quid si deteriorem fecerit*: vbi firmat, isto casu ne dum non licere, sed imo effodientem teneri restituere omnia cauata, & effossa, *& Castill. de vsufruc. dic. cap. 37. n. 19.* & est communis.

Per effossionem autem, & excauationem Puteolanae fundum effici deteriorem dubitari non potest, quia in ista non militat ratio ingens in excauatione Arenae, & Cretae, quae sunt Terrae steriles, & infructuosae, & illarum excauatio fit in superficie fundi, & per illarum sebductionem, & remotionem fundus ab illa praua, & infructuosa Terra purgatur, & bona, ac meliori, aptaque ad fructus ferendos repleri potest vt considerat P. *Barbos. in l. Diuortio* §. *si vir num. 16. ff. solut. matrim.* Sed Puteolana effoditur, & excauatur per subterraneos, profundos, & magnos cuniculos Terrae subtus ipsum fundum, & illius magna pars aufertur, & extra asportatur ex quo Domino directo oriuntur magna praeiudicia, quia ipsa proprietas diminuitur & extra portatur, quod est contra *Text. in d.* §. *sed si inter duos* vbi expresse dicitur nihil fieri posse quod proprietati noceat, ibi: *nec quidquam facere in perniciem proprietatis*, & facta illa effossione, & excauatione superior pars fundi tractu temporis labefactatur, & ruit, & in superficie Terrae remanent magnae inequalitates, & ingentes Foueae, & cauitates in quibus aqua stagnat, & Caelum Agri corrumpitur, & fit insalubre, & vites pereunt, ac deperduntur, & in Terra, quae remanet super illis cauernis humores, & vapores qui deberent elenari, & Vineam nutrire tendunt deorsum ex quo Terra fit debilis, & deterior vt est notissimum, & dicunt Periti addentes etiam quod ob continuum Effossorum commercium in Vinea non potuit amplius sperari, & seruari, vuae, caeterique earum fructus, quia tam ipsi, quam illi cum eis versantur illos continuo rapiunt & disperdunt, ideoque applicantur limitationes, & declarationes *d.* §. *si inter duos* quod generaliter non licet effodere quando Vinea fit deterior, & in specie quando aliquid fit in praeiudicium proprietatis, & Agriculturae, & Caelum agri corrumpitur, vt diserte legitur in ipso *Text.*

Hine nihil releuat replicatio quod ab Effossoribus relinquantur ingentes, & frequentes Pilae, quae ad instar Columnarum molem Terrae sustinent, & fulciunt, dum ex supradictis patet quod tractu temporis Terra ruit, & interim perditur fructus, & ipsa proprietas laeditur, & diminuitur dum aufertur, & extra trasportatur, & casu quo reuerteretur ad Dominum reuertitur diminuta, & inanis, quae sunt praeiudicia nimis patentia.

Neque aduersatur *Rot. coram Seraphin. decis. 1453. n. 5. 6. & 7.* Quia in eo casu res non fuerat concessa ad certum, & determinatum vsum, & pretendebatur deuoluta ex capite, quod res esset effecta deterior ex effossione Puteolanae quam *Rot.* dixit non posse probari. Primo quia non constabat de statu anteriori Vineae prout erat necesse ad effectum videndi an res esset deteriorata, sed potius de melioramentis huic deteriorationi aequipollentibus, imo illam excedentibus. Secundo deteriorationem causatam ab effossione Puteolanae non esse sufficientem ad effectum incurrendi caducitatem nisi esset magna & cum dolo aperte sentiendo quod illa excauatio per se causat deteriorationem, quae licet non sufficeret ad effectum deuolutionis cessante dolo, sufficit tamen ad effectum, vt fundus dicatur fieri deterior, & per consequens Domino inuito fieri non possit iuxta doctrinas superius allegatas.

Et

Et hæc omnia comprobantur ex ob-
seruantia subsequuta; nã vsus notorius
Vrbis est quod similes cauæ Puteola-
næ fieri non possint, nisi obtenta prius
licentia à Proprietarijs, quibus sem-
per soluitur in recompensationem ter-
tia vel alia pars valutati, vt in fide
quæ in calce ponitur: & quotiescum-
12 que iste casus occurrit in Vrbe, semper
fuit transactione sopitus contribuendo
Domino directo aliquam portionem
vtilitatis plus minusue iuxtà naturam,
& qualitatem Emphyteusis, nam me
scribente de anno 1658. in causa ver-
tente inter PP. S. Antonij Viennen. de
Vrbe, & D. Carolum de Matteis, iste
contribuit DD. directis tertiam par-
tem Puteolanæ effossæ . . . . .
& in alio casu inter RR. Monachos S.
Mariæ Nouæ de Vrbe, & . . . . .
. . . de anno . . . excauare
volentes se composuerunt assignando
PP. medietatem vtilitatis . . . .
Quæ obseruantia debet attendi cum
præualeat quibuscumque interpreta-
13 tionibus etiamsi opinio contraria esset
de iure melior, & verior *Menoch. conf. 39. n. 20. Honded. conf. 92. nu. 30. lib. 1. Rot. inter diuers. decis. 574. n. 3. p. 1. coram Buratt. decis. 9 4. num. 6. & coram Roias decis. 34. n. 11. & 12.*

Nec obstant quæ dicuntur de publi-
ca vtilitate, ratione cuius possunt fieri
huiusmodi excauationes in fundo alie-
14 no etiam Domino inuito, & contradi-
cente vt probat *Text. in l. cunctis 3. & in l. quosdam 6. & vbique Gloss. C. de Metall. & Metalar. lib. 11.* & firmant *Castrens. in d. l. Diuortio §. si vir n. 4. ff. solut. matrim. & conf. 23. ac 330. lib. 2 Sixtin. de Regal. lib. 2. cap. 16. nn. 38. & seqq. Conrad. Von-Eiensiedel eod. tract. c. 3. n. 320 & seqq. Montan. pariter simili tract. verb. Argentaria sub n. 3. pag. mihi 260 col. 2. Peregrin. de Iur. fisc. lib. 4. tit. 2. n. fin. Rossental. de feud. concl. 88. numer. 1. Afflict. decis. 321. numer. 14. Hartman. prac. obseru. lib. 2. tit. 24. obseru. 1. n. 2. Gryphiander. œconom. legal. lib. 1. cap. 20. sub n 45. vers. In alieno. Limnæus obseru. ad Aur. Bull. Card. 4. ad cap. 9. §. 1. obseru. 11. n. 3 in fin. Rumellin. dissert. ad eand. eod. cap. 9. differt. 8. th. 11. & seqq. & ibi Miller. in Addit. Abasuer. Fritsch. exercit. Iur. Publ. tom. 1. exercit. 16. De Libertat. Naturali restrict. th. 29.* Quia ista procedunt quan-
do agitur de venis auri, & argenti, &
de Fodinis Aeris, Plumbi, Stannij,
Sulphuris & Lapidum pretiosorum,
aliorumque Metallorum, & fossilium
quæ raro inueniuntur, vt patet ex le-
ctura eorundem met DD. mox alleg.
secus autem est vbi agitur de his fodi-
nis Cretæ, Arenæ, & Puteolanæ quæ
vbique inueniuntur, & haberi possunt,
Istas enim quis non potest aperire, &
fodere in fundo alieno inuito Domino
vt se declarat *Castrens. in d. §. si vir & ibidem egregie Barbos. n. 26. Cæpoll. de seruit. Rustic. Præd. cap. 22. alias 104. sub n. 4. Montan. de Regalib. d. verb. Argentaria pag. 260. col. 2.*

Et hinc cessat alia conclusio quod
15 satis sit cauere Domino de damno re-
ficiendo tradit. per *Christin. decis. Belgic. 67. n. 25. to. 1. & Fritsch dict. exercit. de libert. Natural. restric. sub ead. th. 29. vers. dicit tamen*. Quia illi cautè lo-
quuntur de Effossione Auri, & Argen-
ti, ac aliorum Metallorum, & Minera-
lium, in qua versatur publica vtilitas,
& interesse Principis, nec proinde ap-
plicari possunt casui nostro in quo cum
agatur de Effossione Puteolanæ, quæ,
vt diximus, vbique inuenitur, & ha-
beri potest, in fundis alienis inuito
Domino effodi, & excauari non potest
vt probant *Barbos. Capoll. & alij in locis mox alleg.* Vlterius dicta conclusio pro-
cedit quando dubium est an effossio
Domino sit allatura damnum, secùs
quando constat rem effici deteriorem,
vt supra litè fuit probatum, Quinimo
supradicti DD. firmant, vltra cautio-
nem, Domino fundi soluendam esse
decimam, quæ propriè non est Deci-
ma, sed recompensatio damni, & læ-
sionis quam Dominus patitur vt post
Christin. & Fritsch. loc. alleg. tradunt
Andr. Knichen de Saxon. non pron. Iur. in verb. Ducum Saxoniæ cap. 5. sub n. 121. Goden. conf. 2. n. 10. Minsing. respons. 39. n. 15. & 16. decad. 4.

Et ita saluo semper &c.

u Fe-

Fede del Commissario delle Caue di Roma.

IO infrascritto Commissario delle Caue, & Antichità di Roma, e suo Distretto fò fede come secondo l'vso delle Caue, tanto di Pozzolana, come di Tufo, e Tauolozza, non si possono fare dette Caue in niun luogo sottoposto à Canone, Liuello, ò altro simile peso, senza hauerne prima ottenuto licenza dalli Proprietarij, ò sia Padroni diretti, a' quali quando si contentino di dare tal licenza spetta per il meno la Terza parte franca di tutto quanto si caua, e per essere questo l'vso, che corre in Roma, e suo distretto in fede ho sottoscritto la presente di mia propria mano. questo di 12. Febraro 1670.

Honofrio Cocchi sudetto Commissario.

FINIS DECISIONVM.

IN-

INDEX MATERIARVM

Quæ in hoc Tractatu, atque in Decisionibus superadditis Includuntur.

Prior numerus caput significat: secundus autem eiusdem numerum marginalem. Quod si tertius inueniatur, hic marginalem numerum, secundus vero denotat membrum. Hæc quoad Tractatum: quo vero ad Decisiones cuncta sunt clara.

A

Aqua

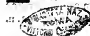
L

Li-

Pro

Pa-

FINIS.

F I N I S.